T.C.
GALATASARAY ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
RADYO-TELEVİZYON VE SİNEMA ANABİLİM DALI

RADİKAL GAZETESİNİN MONOGRAFİK BİR İNCELEMESİ:

1996-2016 YILLARINDA DEĞİŞİM VE DÖNÜŞÜM

DOKTORA TEZİ

Ahmet Cevdet AŞKIN

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Nilgün Tutal CHEVIRON

EKİM 2020

ÖNSÖZ

Doktora serüveni, isimlerin zikredilerek ödenmesi mümkün olmayan türde pek çok teşekkür borçlandırıyor. Adettir, yine de yapılması gerekiyor. Bana rehberlik etmeyi kabul ederek "sosyal bilimlerin anahtarı"nı verdiği için danışmanım Prof. Dr. Nilgün Tutal Cheviron'a müteşekkirim. Yerinde uyarılarıyla çalışmamın rayına oturmasını sağlayan tez izleme komitesi üyeleri Prof. Dr. İncilay Cangöz, Doç. Dr. Özlem Danacı Yüce ve Doç. Dr. Nebahat Akgün Çomak'a çok teşekkür ediyorum.

Tezin araştırma bölümü için kapısını çaldığım Radikal gazetesi yazı işleri kadrosunda görev yapmış olan gazetecilere bana güvendikleri, zaman ayırdıkları, destekledikleri ve farkında olmadan omuzlarıma yükledikleri görev için minnettarım. O görevi yerine getirmek, unutulmasınlar diye tarihe not düşmek için bu tezi tamamlayabildim.

Ve elbette, çalışmalarımın her aşamasında verdikleri destek ve gösterdikleri sonsuz sabır için sevgili eşim Asiye ve kızım Asmin'e çok teşekkür ediyorum.

Son olarak, tezimi bu topraklar üzerinde kalemini eğmektense kırmasını bilen, gelmiş geçmiş o kahraman gazetecilere ithaf ediyorum.

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR

AA	: Anadolu Ajansı
AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AKP	: Adalet ve Kalkınma Partisi
ANAP	: Anavatan Partisi
AŞ.	: Anonim Şirket
BBC	: British Broadcasting Corporation (Britanya Yayın Kuruluşu)
BBD	: Birleşik Basın Dağıtım
BİMAŞ	: Birleşik Medya Pazarlama AŞ.
BİRYAY	: Birleşik Yayın Dağıtım
bkz.	: Bakınız
bs.	: Baskı
CEO	: Chief Executive Officer (İcra Kurulu Başkanı)
Çev.	: Çeviren
DEP	: Demokrasi Partisi
Der.	: Derleyen
DYP	: Doğru Yol Partisi
Ed (s).	: Editor(s), (editör(ler))
ed.	: Edition (baskı)
FETÖ	: Fetullahçı Terör Örgütü
FKÖ	: Filistin Kurtuluş Örgütü
Göz. geç.	: Gözden geçirilmiş
Haz.	: Hazırlayan
HES	: Hidroelektrik Enerji Santrali
IMF	: International Monetary Fund (Uluslararası Para Fonu)
KAP	: Kamuyu Aydınlatma Platformu
LGBT	: Lezbiyen, Gay, Biseksüel, Transseksüel
MEPAŞ	: Medya Pazarlama AŞ.
MilHa	: Milliyet Haber Ajansı
MİT	: Milli İstihbarat Teşkilatı
MÜSİAD	: Müstakil Sanayici ve İşadamları Derneği
NATO	: North Atlantic Treaty Organization (Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü)
ÖSYM	: Ölçme, Seçme ve Yerleştirme Merkezi
Parag.	: Paragraf
Petkim	: Petrokimya Holding AŞ.
PKK	: Partiya Karkerên Kurdistanê (Kürdistan İşçi Partisi)
pp.	: Pages (sayfalar)

PR	: Public Relation (Halkla İlişkiler)
RP	: Refah Partisi
RTÜK	: Radyo ve Televizyon Üst Kurulu
s.	: Sayfa(lar)
SHP	: Sosyal Demokrat Halkçı Parti
SİAD	: Sanayici ve İşadamları Derneği
SPSS	: Statistical Package for the Social Sciences (Sosyal Bilimler için İstatistik Programı)
SSCB	: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
SSK	: Sosyal Sigortalar Kurumu
TEPAV	: Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı
TGC	: Türkiye Gazeteciler Cemiyeti
TGS	: Türkiye Gazeteciler Sendikası
TİHV	: Türkiye İnsan Hakları Vakfı
TİP	: Türkiye İşçi Partisi
TOBB	: Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği
TSK	: Türk Silahlı Kuvvetleri
TÜGİAD	: Türkiye Genç İşadamları Derneği
TÜSİAD	: Türk Sanayicileri ve İşinsanları Derneği
YARSAV	: Yargıçlar ve Savcılar Birliği
Yay-Sat	: Yayın Satış Pazarlama ve Dağıtım
YÖK	: Yükseköğretim Kurulu

ŞEKİL LİSTESİ

TABLO LİSTESİ

Résumé

Cette étude vise à enquêter sur la vie de publication de Radikal pendant près de vingt ans. Adoptant la tendance libérale de gauche qui attache de l'importance à la démocratie et aux droits de l'homme comme politique éditoriale, Radikal a été publié entre le 13 octobre 1996 et le 1er avril 2016. L'édition papier du journal s'est interrompue le 23 juin 2014, et il n'a atteint ses lecteurs que numériquement sur son site Internet les deux dernières années: www.radikal.com.tr. Ici, un examen détaillé de la vie de publication de Radikal a été realisé. Parce que dans le contexte des processus économiques, politiques et sociaux qui affectent la Turquie, le changement et la transformation du quotidien tant dans son contenu et son format que le rôle des journalistes dans ce changement et cette transformation sont très intéressants pour la recherche.

Dans ce cadre problématique, la recherche a été menée selon des lignes thématiques qui coupent les termes de grand format et tabloïd et édition numérique. On a également pensé que les caractéristiques démographiques des journalistes en l'équipe de rédaction de Radikal, s'ils avaient des aspects communs et, le cas échéant, à quels points ils se concentraient étaient également importants.

Le fait que Radikal ait été fermé n'empêche pas de rechercher des réponses aux questions critiques à son sujet en termes d'histoire de la presse turque. Comment le plus grand groupe de médias de l'époque avait-t-il décidé de publier un journal qui dénoncerait également les organisations illégales au sein de l'État après l'accident de Susurluk dans la nuit du 3 novembre 1996? Quel rôle des journalistes ont-ils joué dans l'élaboration de la politique éditoriale? Comment ces journalistes ont-ils été intégrés au journal? Y a-t-il une relation entre les changements de direction dans le journal et l'évolution du plan politique? Quelle est la dynamique de base du changement et de la transformation chez Radikal? Dans ce contexte, le journal libéral de gauche Radikal est considéré comme une place unique dans la presse écrite turque. On pense également que les recherches sur le quotidien qui ne sont plus publiées seront précieuses pour l'histoire de la presse turque.

La thèse se compose de quatre sections. L'introduction attire l'attention sur les impacts du néolibéralisme sur l'industrie des médias dans le monde et en Turquie dans les années 90. La méthodologie suivie dans la recherche et l'ensemble des outils conceptuels utilisés pour interpréter les données obtenues ont été expliqués dans la deuxième section. La troisième section comprend le profil démographique des employés de Radikal et l'analyse thématique des entretiens avec des journalistes. La quatrième partie, enfin, est constituée du résultat général de la recherche et des recommandations

La sociologie de Bourdieu a été utilisée pour le cadre théorique de la recherche. Il soutient que la sociologie peut fonctionner comme une sorte de sport de combat symbolique qui offre des techniques d'autodéfense contre les diverses formes de violence symbolique qui peuvent de nos jours être appliquées aux citoyens, notamment à travers les

médias. Considérant que la violence symbolique a le pouvoir des classes sociales d'imposer la compréhension de l'ordre social adaptée à leurs propres intérêts à travers des experts en production symbolique, il devient possible d'approcher Radikal comme une plateforme qui produit et médiatise cette violence symbolique dans le domaine du journalisme. On a donc pensé que le cadre théorique de cette étude qui donne la priorité aux perspectives des journalistes qui deviennent l'objet de la production et de la reproduction de la violence en question conviendrait à établir avec les concepts de Bourdieu tels que le champ, le capital et l'*habitus*.

L'analyse journalistique de Bourdieu se base sur le concept de champ. Dans ce contexte, lorsque l'on considère le champ du journalisme, les agents, c'est-à-dire les journalistes, de la position qu'ils occupent du fait de leur capital culturel, ils poursuivent leurs activités journalistiques conformément à leur *habitus*. Bourdieu rappelle les niveaux de dépendance et d'autonomie des champs les uns par rapport aux autres tout en soulignant que l'autonomie du champ journalistique diminue progressivement et surtout sa dépendance au champ économique augmente.

Pour la recherche décrite ci-dessus, une étude monographique a été menée. Une monographie est une forme de recherche qui traite d'un phénomène, d'une personne ou d'un sujet, le décrit en profondeur, va dans le détail et l'interprète. Dans cette étude monographique descriptive, la méthode qualitative a été utilisée pour collecter et analyser les données.

L'univers de la recherche qualitative est constitué de tous les journalistes travaillant pour le journal Radikal au cours de ses près de vingt ans de publication, et son échantillon est constitué des journalistes de l'équipe de rédaction du journal. Si une attention est portée à la capacité de l'échantillon à représenter la population de recherche dans les études quantitatives, la pertinence de l'échantillon est mise en avant dans les études qualitatives. En d'autres termes, le chercheur choisit des personnes ayant des idées et des expériences relatives aux éléments essentiels du problème de recherche au lieu d'un échantillon représentatif.

La méthode d'échantillonnage non probabiliste a été choisie dans l'étude. Il existe différentes formes de cette méthode. Ici, l'échantillonnage délibéré est préféré. Pour cet échantillon, des unités adaptées à l'objectif prédéterminé sont sélectionnées pour l'analyse. Les journalistes figurant dans l'équipe de rédaction du journal étaient considérés comme les personnes les plus appropriées pour fournir les informations nécessaires pour répondre aux questions de recherche. En d'autres termes, on pensait qu'il serait possible de retracer le changement et la transformation de Radikal sur la base des récits des journalistes de l'équipe de rédaction

Les données nécessaires à l'étude monographique sur Radikal ont été recueillies de d'entretiens avec journalistes de l'équipe de rédaction. On pense que le capital culturel et l'*habitus* des journalistes sont efficaces dans la politique d'édition et le style de journalisme de Radikal. Pour cette raison, les données démographiques des journalistes de Radikal ont été collectées avec un questionnaire préparé, et des indices ont été recherchés concernant le capital culturel et l'*habitus* des journalistes dans cet ensemble de données.

Dans l'étude monographique de Radikal, les données collectées par des méthodes qualitatives ont été analysées selon leurs types. La méthode d'analyse thématique était

appropriée pour analyser et interpréter les données obtenues à partir d'entretiens approfondis avec des journalistes. Les statistiques descriptives de SPSS ont été utilisées pour analyser les données obtenues par la méthode d'enquête afin de se faire une idée de leur capital culturel et de leur *habitus*. Pendant près de vingt ans de la vie de publication de Radikal, soixante-huit noms de journalistes figuraient dans les têtes de mât. L'un d'eux est l'auteur-même de cette thèse. Quatre d'entre eux sont décédés. Trente-huit de ces journalistes, dont trente-trois hommes et cinq femmes, ont accepté de s'entretenir. L'un des journalistes n'a pas répondu au questionnaire. Deux journalistes ont refusé d'être interviewés mais ont tout de même rempli le questionnaire. Par conséquent, trente-neuf journalistes ont répondu aux questions. Les journalistes sont codés comme série G parce que leurs noms devraient rester anonymes. L'étude de Radikal a été menée sur la base des résultats obtenus à partir d'entretiens et de questionnaires dans le cadre du terrain, du capital et de l'*habitus*.

À la suite de cette recherche, il ressort de la manière la plus frappante que l'histoire fluctuante de Radikal sur vingt ans est l'histoire même de la Turquie. En d'autres termes, depuis la seconde moitié des années 90, Radikal est le reflet dans le miroir des changements et transformations intervenus dans les contextes politique, économique et social en Turquie. On pourrait dire que Radikal s'est changé et transformé en parallèle avec la Turquie. Le passage des gouvernements de coalition faibles à l'ère du gouvernement à Parti unique fort, la volte-face de l'UE et des initiatives de démocratisation au Moyen-Orient et le style de gouvernement répressif, et la tutelle à Parti unique remplaçant la tutelle militaire ont tous eu des empreintes dans Radikal comme la forme de l'apparence physique du journal, le style du journalisme, l'emploi des chroniqueurs et des journalistes, et les changements / transformations dans le canal de publication.

Le deuxième résultat important de l'étude est que la capacité explicative des concepts de la sociologie de Bourdieu, tels que le champ, le capital et *l'habitus* pour le changement et la transformation chez Radikal, a été confirmée. Penser, d'un côté les journalistes comme des agents et le champ journalistique dans lequel ils évoluent, de l'autre côté dans une interaction dialectique sans négliger leurs relations avec les autres champs, a donné de la flexibilité à la recherche. On voit que les journalistes du domaine journalistique qui ont perdu de manière significative son autonomie vis-à-vis du champ de pouvoir dans les années 90 en Turquie ont construit et suivi un style journalistique particulier en fonction de leurs capitales culturelles et de leurs *habitus* et ont également tenté d'en freiner la dégradation pendant pressions de la puissance de champ. Dans un groupe de médias dont le patron est membre de TUSIAD, les concepts de capital culturel et d'*habitus* ont été particulièrement pionniers en expliquant comment un journalisme de style radical est possible, même s'il est limité aux périodes et aux conditions.

Le troisième résultat important de la recherche est l'impact du style de journalisme de Radikal sur la pratique du journalisme en Turquie. L'équipe éditoriale de journalistes a laissé des traces permanentes dans les domaines liés aux droits de l'homme, à l'environnement et aux groupes défavorisés en raison du style journalistique qu'ils ont suivi et traditionalisé depuis la création du journal. Ce faisant, ils ont également hérité d'une culture de Radikal pour ceux qui les ont succédé. En d'autres termes, ils établissent des normes sur la façon de faire des reportages corrects en général, y compris ceux des thèmes d'actualité susmentionnés.

Le fait que Radikal soit un journal contribuant au débat public fait partie des résultats frappants de l'étude. Il a réussi à être une plate-forme intellectuelle de discussion, en particulier avec son supplément, Radikal Iki. Radikal a conservé cette fonctionnalité à toutes les périodes. La recherche a révélé que la capacité de Radikal à influencer la sphère politique est limitée. Cependant, on peut mentionner que le journal a eu des conséquences importantes sur d'autres domaines de la production culturelle. Il a apporté des contributions importantes à la reconnaissance des nouveaux artistes et de leurs œuvres dans la sphère publique et a servi le développement du monde de l'édition avec son supplément de livre à succès imité par d'autres journaux.

Les journalistes de l'équipe éditoriale de Radikal se sont engagés pour l'idéal d'une société démocratique dans les années chaotiques et sombres des années 90. Cela pourrait être considéré comme la continuation de la tradition de modernisation des journalistes turcs. Ils ont essayé de maintenir la ligne de reportage dans cette direction pendant les vingt ans de vie du quotidien, bien que les changements et la transformation en Turquie aient eu de lourdes répercussions sur le champ journalistique. Ils ont également été de fervents défenseurs des principes universels du journalisme.

La recherche a produit les résultats relatifs aux possibilités de reportage selon les principes journalistiques universels pour un quotidien grand public en Turquie. Compte tenu de la durée de vie de vingt ans de Radikal, on peut dire qu'il serait possible de réaliser un journalisme qui défend l'intérêt public en raison de la diminution de la pression sur le champ journalistique pendant les périodes où le champ du pouvoir affiche une structure fragmentée. En plus de cette situation dans les domaines du pouvoir et du journalisme, les agents de champ, à savoir des journalistes, doivent avoir le capital culturel et l'*habitus* adaptés à ce style de reportage. Dans les périodes où le domaine journalistique est sous la forte pression du champ du pouvoir, il est entendu que l'opportunité d'un journalisme qui respecte les principes universels du journalisme et l'intérêt public est très limitée en fonction de la résistance de la structure de propriété du journal et le capital culturel et l'*habitus* des journalistes, et cela ne semble pas possible dans les périodes où la répression atteint le plus haut niveau.

Abstract

This study is an investigation of the *Radikal* newspaper's publication life of nearly twenty years. Radikal, adopting the left-liberal tendency that gives priority to democracy and human rights as its editorial policy, was published daily between October 13, 1996 and April 1, 2016. The print edition of the newspaper terminated on June 23, 2014, and in the latter two years, it reached its readers only digitally on its website, www.radikal.com.tr. Here, a detailed examination of the publication life of Radikal is made. Because in the context of economic, political, and social processes affecting Turkey, the change and transformation of the daily both in its content and format and in the role of journalists during this change and transformation are found highly significant as a subject of research.

In this problematic framework, research was conducted along thematic lines that cut across the boundaries of the broadsheet and tabloid formats and digital edition. It was also thought that the journalists' demographic characteristics, whether they had any common aspects and, if any, at which points they converged were also considered important.

The fact that *Radikal* closed down does not prevent the pursuit of the answers to critical questions about it in terms of Turkish press history. How and why did the largest media group of the period decide to publish a newspaper that would expose illegal organizations within the state after the Susurluk incident on the night of November 3, 1996? What role did working journalists play in shaping the editorial policy? How were these journalists included in the editorial staff? Is there a relationship between management changes in the newspaper and developments in the political plan? What are the fundamental dynamics of the change and transformation in Radikal? In this context, the left-leaning liberal newspaper Radikal is considered a unique place in Turkey's printed press. It is also believed that research on the now defunct daily will be valuable for Turkish press history.

The thesis consists of four sections. The introduction draws attention to the impact of neoliberalism on the media industry in the world and Turkey in the nineties. The methodology followed in the research, and the set of conceptual tools used for interpreting the data obtained are explained in the second section. The third section includes the demographic profile of Radikal's journalists and a thematic analysis of interviews with them. The fourth part consists of the general result of the research and recommendations.

Bourdieu's sociology was used as the theoretical framework of the research. He argues that sociology can function as a kind of symbolic combat sport that offers self-defense techniques against the various forms of symbolic violence. This kind of violence

can nowadays be applied to citizens, particularly through the media. Considering that symbolic violence empowers social classes to impose the understanding of social order suitable for their own interests through symbolic production experts, it becomes possible to approach Radikal as a platform that produces and mediates symbolic violence in the field of journalism. Therefore, it was thought that this study's theoretical framework should give priority to the perspectives of journalists who are the subject of the production and reproduction of the violence in question and it would be appropriate to operate with Bourdieu's concepts such as field, capital, and *habitus*.

Bourdieu's journalistic analysis is based on the concept of field. In this context, when the field of journalism is considered, agents, that is, journalists, from the position they occupy as a result of their cultural capital pursue their journalistic activities in accordance with their *habitus*. Bourdieu points out the fields' dependency levels and autonomy with respect to each other while he underlines that the journalistic field's autonomy gradually decreases and especially that its dependence on the economic field increases.

For the research outlined above, a monographic study was conducted. A monograph is a form of research that deals with a phenomenon, a person, or a subject, that describes it in-depth, and goes into detail and interprets it. In this descriptive monographic study, the qualitative method was used to collect the data and analyze it.

The qualitative research universe includes all journalists who worked for Radikal during its nearly twenty years of publication life, and the sample is taken of journalists from the newspaper's masthead. While attention is paid to the sample's capacity to represent the research population in quantitative studies, the sample's suitability comes to the fore in qualitative studies. In other words, the researcher choses people having ideas and experiences relating to the essential elements of the research problem instead of a representative sample.

The non-probability sampling method was chosen for the study. There are various forms of this method. Here, purposive sampling is preferred. For this sample, units suitable for the predetermined purpose are selected for analysis. Journalists featured in the newspaper's masthead were considered the most appropriate people to provide the necessary information to answer research questions. In other words, it was thought that it would be possible to trace the change and transformation in Radikal on the basis of the narratives of the journalists from the masthead.

The necessary data for the monographic study on Radikal was collected by interviewing journalists from the masthead. It is believed that journalists' cultural capital and *habitus* are effective in Radikal's publishing policy and journalism style. For this reason, demographic data of Radikal's journalists was collected with a prepared questionnaire and clues were sought regarding the cultural capital and *habitus* of journalists in this data set.

In the Radikal monographic study, the data collected by qualitative methods was analyzed according to types. The thematic analysis method was appropriate for analyzing and interpreting the data obtained from in-depth interviews with journalists. The descriptive statistics of the Statistical Package for the Social Sciences (SPSS) software

platform were used to analyze the data obtained by the survey method in order to establish their cultural capital and *habitus.* During the nearly twenty years of Radikal's publication life, sixty-eight journalists' names were featured in the mastheads. One of them is the writer of this thesis. Four journalists are deceased. Thirty-eight of them, including thirty-three men and five women, agreed to being interviewed. One of the respondents did not answer the questionnaire. Two journalists refused to be interviewed but answered the questionnaire. Therefore, thirty-nine journalists answered the questionnaire questions. Journalists coded as G-series because their names are kept anonymous. The Radikal study was conducted based on the findings obtained from interviews and questionnaires from the framework of field, capital, and *habitus.*

As a result of this research, it emerges in the most striking way that the fluctuating history Radikal′s twenty years is Turkey's very own history. In other words, since the second half of the nineties, Radikal has been the reflection in the mirror of the changes and transformations taking place in political, economic, and social contexts in Turkey. It could be said that Radikal changed and transformed in parallel with Turkey. The change from weak coalition governments to the strong one-party government era, the about-face from the EU and democratization initiatives to Middle Eastern and repressive government style, and the one-party tutelage replacing the military one all had footprints in Radikal in the form of the physical appearance of the newspaper, the style of journalism, the employment of columnists and journalists, and the changes/transformations in the publication channel.

The second significant result of the study is that the explanatory capacity of Bourdieu's sociology's concepts such as field, capital, and *habitus* for the change and transformation in Radikal has been confirmed. Thinking of journalists as agents and the field as journalism in which they operate, in a dialectical interaction without overlooking their relations with other fields, has given flexibility to the research. It is seen that the journalists constructed and followed a particular journalistic style according to their cultural capital and *habitus* and that they also tried to curb the deterioration of it within the high pressures of the field power. In a media group whose boss is a member of TUSIAD, cultural capital and *habitus* concepts have been particularly pioneering in explaining how Radical-style journalism is possible, even though it is limited to particular periods and conditions.

The third important result of this research is the impact of Radikal′s journalism style on the journalism practiced in Turkey. The editorial team of journalists has left permanent traces in areas related to human rights, the environment, and disadvantaged groups due to the journalistic style that they followed and traditionalized since the newspaper's inception. While doing this, they also bequeathed a "Radical culture" to those who came after them. In other words, they set standards on how to carry out veracious reporting in general, including those in the above-mentioned news themes.

The fact that Radikal is a newspaper contributing to the public debate is among the most striking results of the study. It achieved being an intellectual platform for discussion, especially with its supplement, Radikal İki. Radikal has maintained this feature in all periods. The research revealed that Radikal's capacity to influence the political sphere is limited. However, it can be mentioned that the newspaper has had important consequences in other fields of cultural production. It has made significant contributions to the

recognition of new artists and their works in the public sphere and served the publishing world's development with its successful book supplement emulated by other newspapers.

Journalists in the Radikal editorial team set out the ideal of a democratic society in the nineties' chaotic and dark years, which can be seen as a continuation of Turkish journalists' modernization tradition. They tried to keep the reporting approach focussed in that direction during the daily's twenty years' life span, despite changes and transformation in Turkey which had a heavy impact on journalism. They have also been ardent advocates of the universal principles of journalism in reporting.

The research has produced results relating to reporting according to the universal journalistic principles for a mainstream daily in Turkey. Considering Radikal's twenty-year-long publication life, it can be said that it is possible to carry out journalism that defends the public interest despite the increased pressure on the journalistic field during the periods when the power field displays a fragmented structure. In addition to this situation in the fields of power and journalism, the agents in the field, namely journalists, must have the cultural capital and *habitus* suitable for this reporting style. In the periods when the journalistic field is under the intense pressure from the power field, it is understood that the opportunity for journalism that respects universal journalism principles and the public interest is minimal, depending on the resistance of the ownership structure of the newspaper and the cultural capital and *habitus* of the journalists, and this seems impossible in periods when the repression reaches the highest level.

Özet

Bu çalışma Radikal gazetesinin yaklaşık yirmi yıllık yayın hayatını incelemektedir. Demokrasi ve insan haklarına önem veren sol-liberal eğilimi yayın politikası olarak benimseyen Radikal, 13 Ekim 1996-1 Nisan 2016 tarihleri arasında yayınlanmıştır. Gazetenin 23 Haziran 2014'te kâğıt baskısına son verilmiş, son iki yılda www.radikal.com.tr internet sitesi üzerinden sadece dijital olarak okurlarına ulaşmıştır. Burada Radikal gazetesinin yayın hayatının ayrıntılı bir incelemesi yapılmaktadır. Çünkü Türkiye'yi etkileyen ekonomik, siyasal ve toplumsal süreçler bağlamında gazetenin içerik ve biçim olarak nasıl bir değişim ve dönüşüm geçirdiği, çalışan gazetecilerin bu değişim ve dönüşümde nasıl bir rol oynadığı merak edilmektedir.

Bu sorunsal çerçevesinde normal boy, tabloid boy ve dijital yayın dönemlerini kesen tematik hatlar boyunca araştırma yürütülmüştür. Ayrıca Radikal'i çıkaran ve gazete künyesinde yer alan gazetecilerin demografik bilgileri temelinde hangi özelliklere sahip olduklarının, ortak yönlerinin olup olmadığının, varsa onların hangi noktalarda yoğunlaştığının da önem arz ettiği düşünülmüştür.

Radikal gazetesinin artık yayınlanmıyor olması, Türk basın tarihi açısından onunla ilgili kritik soruların yanıtlarının peşine düşülmesine engel teşkil etmemektir. Dönemin en büyük medya grubu, 3 Kasım 1996 gecesindeki Susurluk kazasının ardından devlet içindeki yasadışı oluşumları da ifşa edecek olan bir gazeteyi çıkarmaya nasıl karar vermiştir? Çalışan gazetecilerin yayın çizgisinin şekillenmesinde ne gibi rolleri olmuştur? Bu gazeteciler yazı işleri kadrosuna nasıl dâhil edilmiştir? Gazetedeki yönetim değişiklikleriyle siyasal plandaki gelişmeler arasında bir ilişki var mıdır? Radikal gazetesindeki değişim ve dönüşümün temel dinamikleri nelerdir? Bu çerçevede patronu TÜSİAD'a üye olan sol-liberal eğilimli Radikal gazetesinin Türkiye'deki yazılı basında özgün bir yere sahip olduğu düşünülmektedir. Gazetenin yayın hayatından çekilmiş olmasının hakkında yapılacak bir araştırmayı Türk basın tarihi açısından değerli kılacağına da inanılmaktadır.

Dört bölümden oluşan tezin giriş bölümünde doksanlı yıllarda dünyada ve Türkiye'de neoliberalizmin hâkimiyetinin medya alanına yansımalarından söz edilmiştir. Çalışmanın ikinci bölümünde Radikal gazetesiyle ilgili yürütülen araştırmada izlenen yöntem ve elde edilen verilerin yorumlanmasında kullanılan kavramsal araçlar setine yer verilmiştir. Bourdieu sosyolojisinin alan, sermaye ve *habitus* kavramlarıyla oluşturulan kuramsal çerçeveden yürütülen araştırma, sözü gazetecilere vermektedir. Üçüncü bölümde Radikal gazetesi çalışanların demografik profili ve gazetecilerle yapılan görüşmelerin tematik çözümlemesi yer almaktadır. Dördüncü bölüm ise araştırmanın genel sonucu ve önerilerden oluşmaktadır.

Araştırmanın kuramsal çerçevesi için Bourdieu sosyolojine başvurulmuştur. Bourdieu, sosyolojiyi günümüzde bilhassa medya aracılığıyla ve neredeyse sürekli biçimde yurttaşlara uygulanabilen çeşitli simgesel şiddet biçimlerine karşı kendilerini savunma teknikleri sunan bir tür simgesel döğüş sporu olarak işlev görebileceğini ileri sürmektedir. Simgesel şiddetin toplumsal sınıfların simgesel üretim uzmanları üzerinden kendi çıkarına uygun toplumsal düzen anlayışını dayatma ve benimsetme gücü olduğu göz önüne alındığında, Radikal'e gazetecilik alanı içinde simgesel şiddet üreten ve dolayımlayan bir platform olarak yaklaşılması imkânlı hale gelmektedir. O nedenle söz konusu şiddetin üretimi ve yeniden üretiminin öznesi olan gazetecilere sözü veren bu araştırmanın kuramsal çerçevesinin, Bourdieu'nün alan, sermaye ve *habitus* kavramlarıyla kurulmasının uygun olacağı düşünülmüştür.

Bourdieu'nün gazetecilik çözümlemesi alan kavramına dayanmaktadır. Bu çerçevede gazetecilik alanı düşünüldüğünde eyleyiciler, yani gazeteciler alana özgü sahip oldukları sermaye türü olan kültürel sermayelerinin sonucunda işgal ettikleri konumdan ve alana özgü *doxa*, yani gazeteciliğin mesleki ilkeleri ve etik kurallarının yanı sıra alandaki kurumsallık çerçevesinde *habitus*larına uygun gazetecilik faaliyetini sürdürmektedirler. Bourdieu, alanların birbirlerine göre bağımlılık düzeylerine ve özerkliklerine işaret ederken gazetecilik alanının giderek özerkliğinin azaldığını, özellikle ekonomik alana bağlılığının arttığının altını çizmektedir.

Çerçevesi yukarıda çizilen araştırma için monografik tarzda bir çalışma yürütülmüştür. Monografi yöntemi bir olgu, kişi ya da konuyu ele alıp, onu derinlemesine betimleyen, ayrıntılara inen ve yorumlayan araştırma biçimidir. Betimleyici türdeki bu monografik araştırmada verilerin toplanması ve çözümlenmesinde nitel yöntemden yararlanılmıştır.

Nitel karakterli araştırmanın evreni Radikal gazetesinin yaklaşık yirmi yıllık yayın hayatı boyunca çalışan tüm gazeteciler, örneklemi ise gazete künyesinde yer alan gazetecilerdir. Nicel araştırmalarda örneklemin araştırma evrenini temsil etme kapasitesine dikkat edilirken, nitel araştırmalarda örneklemin uygunluğu ön plana çıkmaktadır. Diğer bir ifadeyle araştırmacı temsil edici bir örneklemden çok araştırma sorunsalının temel önemdeki öğeleri hakkında fikir ve deneyim sahibi olan kişileri örnekleme dâhil etmektedir. Bu tür araştırmalarda hipotez test etmekten çok, keşfetme ve anlama çabası ön plandadır.

Araştırmada olasılıklı olmayan örneklem yöntemi seçilmiştir. Bu yöntemin değişik biçimleri söz konusudur. Burada amaçlı örneklem tercih edilmiştir. Bu örneklem için önceden belirlenen amaca uygun birimler inceleme için seçilmektedir. Gazetenin künyesinde yer alan gazeteciler, araştırma sorularının yanıtlarına ulaşılmasında gerekli bilgileri verecek en uygun kişiler olarak değerlendirilmiştir. Diğer bir ifadeyle gazete künyesinde yer alan gazetecilerin anlatıları temelinde Radikal'deki değişim ve dönüşümün izini sürülebilmesinin olanaklı olacağı düşünülmüştür.

Radikal gazetesini konu alan monografik çalışma için gerekli olan verilere, gazetenin künyesinde yer alan gazetecilerle görüşme tekniğiyle ulaşılmıştır. Gazetecilerin kültürel sermaye ve *habitus*larının Radikal'in yayın politikasında ve habercilik tarzında etkili olduğuna inanılmaktadır. O nedenle hazırlanan bir anket formuyla Radikal

gazetesini çıkaran gazetecilere ilişkin demografik verileri toplanmış, bu veri kümesinde gazetecilerin kültürel sermayeleri ve *habitus*larına ilişkin ipuçları aranmıştır.

Radikal gazetesinin monografik incelemesinde nitel yöntemlerle toplanan veriler türlerine uygun şekilde çözümlenmiştir. Gazetecilerle yapılan derinlemesine görüşmelerden elde edilen verilerin çözümlenmesinde ve yorumlanmasında tematik çözümleme yönteminin uygun olduğu düşünülmüştür. Gazetecilerden *habitus*larına ilişkin fikir sahibi olmak amacıyla anket yöntemiyle elde edilen verilerin çözümlenmesinde ise Statistical Package for the Social Sciences (SPSS) yazılım platformunun betimsel istatistiklerinden yararlanılmıştır. Radikal'in yaklaşık yirmi yıllık sürede farklı dönemlerde görev yapıp künyede yer alan dördü hayatta olmayan ve biri tez yazarı olmak üzere toplam 68 gazeteciden 33'ü erkek beşi kadın olmak üzere 38'i görüşme yapmayı kabul etmiştir. Görüşmeyi kabul edenlerden biri anketi yanıtlamamıştır. İki gazeteci görüşmeyi kabul etmeyip sadece anketi yanıtlamıştır. Dolayısıyla toplam olarak 39 gazeteci anket sorularına yanıt vermiştir. İsimleri saklı tutulduğu için gazeteciler G serisi olarak kodlanmıştır. Görüşmelerden ve anketlerden elde edilen bulgulara dayanarak alan, sermaye ve *habitus* çerçevesinden Radikal gazetesi çözümlemesi yapılmıştır.

Yürütülen araştırmanın sonucunda öncelikle ve çarpıcı bir şekilde ortaya çıkmıştır ki, Radikal'in inişli çıkışlı yirmi yıllık tarihi aslında Türkiye'nin tarihidir. Diğer bir ifadeyle, doksanlı yılların ikinci yarısından itibaren Türkiye'de ekonomik, siyasi ve toplumsal planda yaşanan değişim ve dönüşümlerin aynadaki suretidir Radikal. Türkiye değişip dönüşürken Radikal de değişip dönüşmüştür. Siyasal planda zayıf koalisyon hükümetlerinden, güçlü tek partili döneme; Avrupa Birliği ve demokratikleşme atılımlarından, Ortadoğu'ya dönüş ve demokrasiden uzaklaşmaya; askeri vesayetten tek parti vesayetine uzanan çizgide yaşananların Radikal'e izdüşümü, gazetenin fiziksel görünümü, habercilik tarzı, yazar ve gazeteci istihdamı ve yayın mecrasındaki değişiklikler/dönüşümler olarak tezahür etmiştir.

Araştırmanın ikinci önemli sonucu Bourdieu sosyolojisinin alan, sermaye ve *habitus* kavramlarının Radikal gazetesindeki değişim ve dönüşümü açıklanma kapasitelerinin teyit edilmiş olmasıdır. Eyleyiciler olarak gazetecileri ve onların içinde faaliyet gösterdiği gazetecilik alanını, diğer alanlarla ilişkilerini gözden kaçırmadan diyalektik bir etkileşim içinde düşünmek, araştırmaya esneklik kazandırmıştır. Türkiye'de doksanlı yıllarla birlikte ekonomik ve siyasal alana, dolayısıyla iktidar alanına göre özerkliği iyice zayıflamış olan gazetecilik alanındaki eyleyicilerin, kültürel sermayeleri ve *habitus*larıyla özgün bir habercilik tarzını inşa ettikleri, sürdürdükleri ve iktidar alanının baskısının çok arttığı zamanlarda o tarzdaki bozulmayı frenlemeye çalıştıkları görülmüştür. Patronu TÜSİAD üyesi olan bir medya grubunda dönemler ve koşullarla sınırlı olsa da Radikal tarzında bir haberciliğin nasıl mümkün olabildiğinin açıklanmasında özellikle kültürel sermaye ve *habitus* kavramları ön açıcı olmuştur.

Araştırmanın üçüncü önemli sonucu, Radikal habercilik tarzının gazetecilik alanında yarattığı etkidir. Yazı işleri ekibinde görev yapan gazeteciler gazetenin kuruluşundan itibaren izledikleri ve gelenekselleştirdikleri habercilik tarzlarıyla Türkiye'de insan hakları, çevre ve dezavantajlı kesimlerle ilgili alanda kalıcı izler bırakmışlardır. Onlar bunu yaparken aynı zamanda kendilerinden sonra gelenlere bir "Radikal kültürü"nü de

miras bırakmışlardır. Diğer bir ifadeyle sözü edilen haber temalarındakiler de dâhil olmak üzere genel olarak doğru haberciliğin nasıl yapılacağına dair standart koymuşlardır.

Radikal'in kamusal tartışmaya katkı sağlayan bir gazete olması da araştırmanın dikkat çeken sonuçları arasında yer almaktadır. Sadece ana gazete olarak değil, özellikle Radikal İki ekiyle de entelektüel bir tartışma platformu olmayı başaran Radikal, bu özelliğini bütün dönemlerde sürdürmüştür.

Araştırma Radikal'in siyasal alanı etkileme kapasitesinin sınırlı kaldığını ortaya çıkarmıştır. Bununla birlikte kültürel üretimin diğer alanları üzerinde gazetenin önemli sonuçlar yarattığından söz edilebilir. Yeni sanatçıların kamusal alanda tanınmalarına ve eserlerini tanıtmalarına önemli katkılarda bulunan Radikal çıkardığı ve diğer gazetelerin de öykündüğü kitap ekiyle yayın dünyasının hem yazar hem de yayın evi boyutunda gelişmesine hizmet etmiştir.

Radikal yazı işleri ekibinde yer alan gazeteciler Türk gazetecilerinin modernleşmeci geleneğinin bir devamı olarak görülebilecek şekilde doksanlı yılların kaotik ve karanlık yıllarında demokratik bir toplum ideali için yola çıkmışlardır. Gazetenin yaklaşık yirmi yıllık yayın hayatı boyunca Türkiye'nin geçirdiği değişim ve dönüşümün gazetecilik alanındaki yansımaları karşısında habercilik çizgisini yine o doğrultuda tutmaya çalışmışlardır. Yazı işleri masasında gazeteciliğin evrensel ilkelerine uygun habercilik yapılmasının ateşli savunucuları da olmuşlardır.

Burada yürütülen araştırma, Türkiye'de gazetecilik alanında faaliyet gösteren ana akım bir gazetenin evrensel gazetecilik ilkelerine göre habercilik yapabilmesinin imkânlarına ilişkin sonuçlar da üretmiştir. Radikal gazetesinin yirmi yıllık yayın hayatı baştan sona göz önüne alındığında iktidar alanının kendi içinde parçalı bir yapı sergilediği dönemlerde gazetecilik alanı üzerindeki baskısının azaldığı ve kamusal çıkarı gözeten bir habercilik yapmanın imkânlı olduğu söylenebilir. Gazetecilik alanının iktidar alanına göre bu durumunun yanı sıra alandaki eyleyicilerin yani gazetecilerin bu tür habercilik yapmaya uygun kültürel sermaye ve *habitus*a sahip olmaları da gerekmektedir. Radikal gazetesi örneğinde "içeriden" yapılan tanıklıklar bu durumu gözler önüne sermiştir. Gazetecilik alanının iktidar alanının güçlü baskısı altında kaldığı dönemlerde ise gazetenin sahiplik yapısının direncine ve yine gazetecilerin kültürel sermayeleri ve *habitus*larına bağlı olarak evrensel gazetecilik ilkelerini ve kamusal çıkarı gözeten habercilik imkânının çok sınırlı olduğu, baskının had safhaya ulaştığı dönemlerde ise bunun mümkün olmadığı anlaşılmıştır.

İdeallerini aramak için yola çıkmışlardı, ama
tutkular ve hayal kırıklıkları ile döşenmiş uzun bir
yolun sonunda sadece kendi gerçeklikleriyle karşılaştılar.

E. H. Carr, *Romantik Sürgünler*, 1991, kapak.

1. GİRİŞ

Türkiye'de genel olarak basının medyaya dönüşümü (Adaklı, 2006, s. 137-262) ya da "basından medyaya" (Taş, 2012, s. 169) ve hatta mekânsal simgelerle "Bab-ı Ali'den İkitelli'ye" (Tuncel, 1994) geçiş olarak tarif edilen süreçten, yani televizyon da dâhil olmak üzere kitle iletişim araçlarının sahipliğinin aile şirketlerinden ekonominin farklı alanlarında faaliyet gösteren holding şirketlerine doğru el değiştirmesinin gözlemlendiği bir tarih kesitinden söz etmek gerektiğinde, akıllara öncelikle doksanlı yıllar gelmektedir. I. Dünya Savaşı'nın başlangıcı ile Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin (SSCB) dağılışını işaretleyen Hobsbawm'ın (2011) Kısa Yirminci Yüzyıl'ının (1914-1991) sona erdiği ve yeni bir dönemin başladığı yıllar, ardı sıra gelen dönemde ulusal ve uluslararası planda ekonomik, siyasi ve toplumsal boyutta önemli sonuçlara yol açan gelişmelere tanıklık etmiştir. Sosyalist sistem tarihe karışmış, insanlığın en yüce değerlerini savunduğu iddiasıyla liberal ideolojinin zaferi ilan edilmiştir (Fukuyama, 1992). Yetmişli yıllarda Monetarist akımın öncülerinden Milton Friedman'ın öğrencilerinin Şili ve Arjantin gibi Latin Amerika ülkelerinde denemesini yaptığı, Amerika Birleşik Devletleri (ABD) ve İngiltere gibi gelişmiş kapitalist ülkelerdeki uygulamasına ise esas olarak seksenli yıllarda Reagan ve Thatcher öncülüğünde geçilen neoliberal görüşler[1] (Harvey, 2005, s. 8-9) insanlığın tek seçeneği olarak sunulmuş, gücünü her yerde ve sık olarak tekrarlanmasından alan hâkim söylem biçimi haline gelmiştir (Bourdieu, 2017, s. 40). Neoliberalizm, doksanlı yıllarda "*refah devletinin kazanımlarına karşı yürütülen mücadelenin temel silahı*" (2017, s. 46) olarak da nitelendirilen küreselleşme ile hegemonyasını pekiştirmiştir. Başka türlü söylemek gerekirse, küreselleşme tahayyülü neoliberal söylemlerden beslenmiştir (Cheviron, 2014, s.17). Bu çerçevede II. Dünya Savaşı'nın bittiği 1945 yılından sonra gelişen sosyal

---

[1] Liberalizmi savunanlar, neoliberal nitelemesinin klasik liberalizmi eleştirmek için kullanılan istismar edici bir sözcük olduğu görüşündedirler. Onlara göre Friedrich August von Hayek ile başlayan George Stigler, Milton Friedman ve Gary Becker ile devam eden akım, klasik liberalizmin yeniden doğuşunu temsil etmektedir. Bkz. Butler, E. (2018). *Klasik Liberalizm*. A. Akçiçek (Çev.). Liberte, s. 106-108.

devlet anlayışı terk edilmiş, devletin küçülmesi esas alınmış, piyasaların serbestleştirilmesi/kuralsızlaştırılması (deregülasyon) yoluyla kamu mülkiyetindeki şirket ve kurumların özelleştirilmesi sağlanmış, sosyal yardımlar devletin görev alanının dışına itilerek sivil toplum bünyesinde çeşitli oluşumların sırtına yüklenmiştir (Harvey, 2005, s. 64-65). Sermaye birikiminin önündeki her türlü engelin kaldırılması için ülke ekonomilerinin dünya piyasası ile sözü edilen serbestleştirme temelinde yeni bir eklemlenme sürecine girmesi, ülkelerin hukuki ve siyasi yapılarında değişiklikleri de beraberinde getirmiştir (Bedirhanoğlu, 2013, s. 44). Emek-sermaye ilişkilerinde sermaye lehine bir iktidar restorasyonu niteliği taşıyan yeni model, toplumsal alt sınıf ve tabakalarda açtığı yaralara rağmen neopopülizm marifetiyle geniş kitlelere benimsetilebilmiştir (Yıldırım, 2013, s. 74). Yeni sermaye birikimi modelinin sonucunda diğer sektörlerin yanı sıra basın-yayın faaliyetleri de büyük sermaye kuruluşlarının kontrolüne girmiştir (Phelan, 2014, s. 17-18). Uluslararası plandaki bu gelişmelere uyumlu biçimde Turgut Özal [2] ile Türkiye'de de benzer bir süreç yaşanmıştır. İthal ikamesine dayanan iç pazara dönük kalkınma/sermaye birikimi modeli terk edilerek küresel ölçekte serbest mal ve sermaye hareketlerine dayalı ihracata dönük kalkınma/sermaye birikimi modeline, diğer bir ifadeyle neoliberalizme geçiş benimsenmiş ve tamamlanmıştır (Balkan, Balkan & Öncü, 2014, s. 12). Bu çerçevede doksanlı yıllarla birlikte basının medyaya dönüşümü süreci netleşmiş ve Aydın Doğan'ın 1994 yılında Hürriyet gazetesini satın almasıyla kapısı açılan (Çam & Yüksel, 2015, s. 68) oligopol bir yapı sektöre hâkim olmuştur (Ekzen, 1999; Özsever, 2004; Sönmez, 2004; Adaklı, 2006; Çaplı, 2008; Kaya, 2009; Kurban & Sözeri, 2012; Aydın, 2015; Topuz, 2016).

Medya devleri arasındaki keskin rekabet, dünyada olduğu gibi Türkiye'de de söz konusu dönemde yeni gazete, radyo ve televizyonların kuruluşuna yol açmıştır. Özellikle 1991-1994 dönemi özel radyo ve televizyonların art arda açılmasına, yayınlarının bir süreliğine durdurulmasına ve sonunda uzun zamandır beklenen yasal

[2] Turgut Özal, 43'üncü hükümette başbakanlık müsteşarlığı görevini yürütürken Türkiye'nin küresel sistemle bütünleşmesinin temellerini atan 24 Ocak 1980 ekonomik kararlarını hazırlamıştır. 12 Eylül askeri yönetiminde başbakanlığını Bülent Ulusu'nun yaptığı hükümette bir süre ekonomiden sorumlu başbakan yardımcılığı görevinde bulunmuştur. Askeri yönetimden sonra kurucusu olduğu Anavatan Partisi'nin (ANAP) 1983 seçimleriyle iktidara gelmesiyle birlikte ithal ikameci kalkınmadan ihracata dönük kalkınma modeline geçilmesini sağlayan neoliberal ekonomi politikalarını yürürlüğe koymuştur. Bkz. Terzioglu, A., Ozbay, C., Erol, M. & Turem, Z.U.(Ed.).(2016). *The making of neoliberal Turkey*. Ashgate Publishing.

düzenlemelerin yapılmasına tanıklık etmiştir (Kejanlıoğlu, 2004, s. 349). Bu bağlamda yazılı basın alanında Doğan Grubu, Dinç Bilgin Grubu'nun Yeni Yüzyıl gazetesinin açtığı kulvarda yarışmak üzere 13 Ekim 1996'da Radikal gazetesini çıkarmaya başlamıştır. Keza Dinç Bilgin Grubu ekonomi basını alanında Doğan Grubu'nun Finansal Forum gazetesinin karşısına Liberal Bakış gazetesini çıkararak rekabet etmiştir. Türk basınının o yıllardaki bu iki büyük sermaye grubu arasındaki rekabet, bulvar gazeteciliği alanında Takvim ile Posta, spor gazeteciliği alanında ise Fotomaç ve Taraftar ile Fanatik gazeteleriyle sürmüştür. Doğan ve Bilgin gruplarının 1995 yılı sonu itibarıyla, yani Radikal gazetesinin çıkış hazırlıklarının başlamak üzere olduğu sırada sektördeki pazar payları, orta düzeyde tekelleşmeden söz edilebilecek aşamaya ulaşmıştır (Ekzen, 1999, s. 89). İki büyük grubun yanı sıra Türkiye'de ilk özel televizyon kanalının sahibi Uzan Grubu da 1999 yılında Star gazetesini yayınlayarak rekabet mücadelesine girmiştir.

Tez konusu olarak seçilen Radikal gazetesi, demokrasi ve insan haklarına önem veren sol-liberal eğilimi yayın politikası olarak benimsemiştir. 13 Ekim 1996-1 Nisan 2016 tarihleri arasında yaklaşık yirmi yıl yayın hayatını sürdüren gazetenin 23 Haziran 2014'te kâğıt baskısına son verilmiş, son iki yılda sadece dijital olarak yayınlanmıştır. Gazetenin kâğıt baskısının yayınlandığı on sekiz yıllık dönemde Mehmet Yakup Yılmaz, İsmet Berkan ve Eyüp Can Sağlık[3] olmak üzere üç genel yayın yönetmeni görev yapmıştır. Gazetenin Doğan Grubu'nun genel yayın yönetmenliğini Eyüp Can Sağlık'ın yaptığı iş dünyasına dönük gazetesi Referans ile birleştirilmesiyle 17 Ekim 2010 tarihinden itibaren geleneksel büyük boydan (*broadsheet*) küçük boy (tabloid) olarak yayınlanmasına geçilmiştir. Radikal'in dijital olarak yayını ise Ezgi Başaran'ın genel yayın yönetmenliğinde www.radikal.com.tr sitesi üzerinden yürütülmüştür.

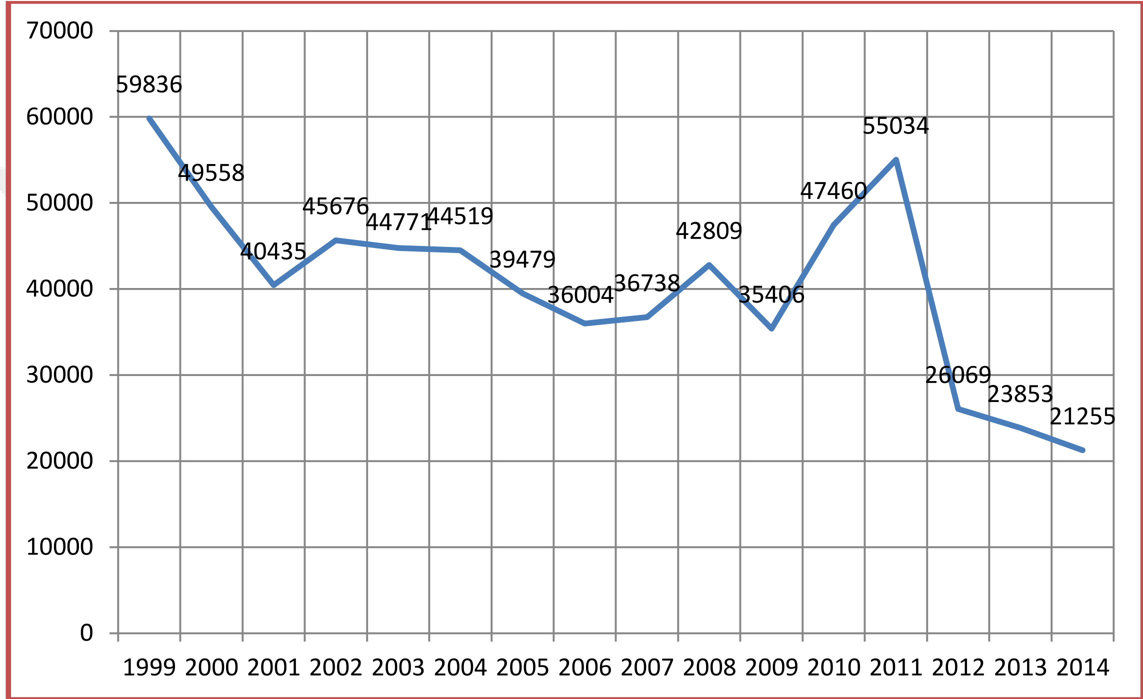
Gazete her hafta Radikal İki, Radikal Cumartesi ve Radikal Kitap gibi ekler de çıkarmış, özellikle pazar günleri yayınlanan Tuğrul Eryılmaz'ın yönetimindeki Radikal İki, cuma günleri yayınlanan Cem Erciyes yönetimindeki Radikal Kitap, entelektüel platformlar olarak dikkat çekmiştir. Düzenli ve uzun süreli yayınlanan bu eklerin dışında süreklilik arz etmeyen Radikal Futbol, Radikal Borsa, H2O, Önce Sağlık ve Radikal

---

[3]15Temmuz 2016 tarihindeki başarısız darbe girişiminin ardından hakkında Fetullahçı Terör Örgütü'ne (FETÖ) üye olma iddiasıyla gözaltı kararı verilen Eyüp Can Sağlık, yurtdışında yaşamaktadır.

Gençlik gibi ekler de çıkarılmıştır. Tabloid boy döneminde ise Hayat eki çıkarılmış, daha sonra bu ek bir bölüm olarak gazetenin içine dâhil edilmiştir.

Gazetenin kâğıt baskı dönemindeki tiraj rakamlarındaki değişimi aşağıdaki grafikte görülmektedir. Ulusal ölçekte yayın yapan bir gazetenin üç yıldan sonra basın ilanı almaya hak kazanması nedeniyle grafik 1999 yılından başlamaktadır.

Şekil 1.1. Radikal'in Yıllara Göre Ortalama Tirajı (Kaynak: Basın İlan Kurumu Genel Müdürlüğü)

Gazetenin 1999 yılından itibaren tiraj kaybetme eğilimine girdiği, 2001 ekonomik krizinden çok olumsuz etkilendiği, ileriki yıllarda biraz yukarı doğru çıkmaya başladığı ancak bu yükselişin istikrarlı olmadığı anlaşılmaktadır. Gazetenin tirajının 2006 ve Taraf gazetesinin çıktığı 2007'de 2001 yılının da altına düştüğü, 2008 kriziyle birlikte kırk binlerin altına indiği, tabloid boya geçildiği 2010 yılıyla başlayan yukarıya doğru çıkışının 2011 yılında zirve yaptığı, ancak gazetenin kâğıt baskısının sona erdiği 2014'e kadar keskin bir düşüş eğilimine girdiği görülmektedir.

Genel yayın yönetmeni değişikliği, Referans ile birleşme ve tabloid boya geçiş kararları, gazetenin yukarıdaki grafikten de görüldüğü gibi tirajlardaki genel gerileyişi tersine çevirmeye yetmemiştir. Diğer taraftan iki gazetenin birleştirilmesi süreci gazeteciler açısından olumsuz sonuçlara yol açmış, köşe yazarlarının dışında yirmiden

fazla çalışanın görevine son verilmiştir (Çam & Yüksel, 2015, s. 88). 21 Haziran 2014 tarihinde son kâğıt baskısını 6236'ncı sayısıyla yapan gazete, yayınına dijital olarak devam etmiştir. Gazetenin 1 Nisan 2016'da dijital yayını da durdurulmuş ve yaklaşık yirmi yıllık yayın hayatı son bulmuştur.

Radikal gazetesinin artık yayınlanmıyor olması, Türk basın tarihi açısından onunla ilgili kritik soruların yanıtlarının peşine düşülmesine engel teşkil etmemektir. Dönemin en büyük medya grubu, 3 Kasım 1996 gecesindeki Susurluk kazasının ardından devlet içindeki yasadışı oluşumları da ifşa edecek olan bir gazeteyi çıkarmaya nasıl karar vermiştir? Çalışan gazetecilerin yayın çizgisinin şekillenmesinde ne gibi rolleri olmuştur? Bu gazeteciler yazı işleri kadrosuna nasıl dâhil edilmiştir? Gazetedeki yönetim değişiklikleriyle siyasal plandaki gelişmeler arasında bir ilişki var mıdır? Radikal gazetesindeki değişim ve dönüşümün temel dinamikleri nelerdir? Bu çerçevede patronu Türk Sanayicileri ve İşinsanları Derneği'ne (TÜSİAD) üye olan sol-liberal eğilimli Radikal gazetesinin Türkiye'deki yazılı basında özgün bir yere sahip olduğu düşünülmektedir. Gazetenin yayın hayatından çekilmiş olmasının hakkında yapılacak bir araştırmayı Türk basın tarihi açısından değerli kılacağına da inanılmaktadır.

Dört bölümden oluşan tezin aşağıdaki ikinci bölümünde Radikal gazetesiyle ilgili yürütülen araştırmada izlenen yöntem ve elde edilen verilerin yorumlanmasında kullanılan kavramsal araçlar setine yer verilmektedir. Bourdieu sosyolojisinin alan, sermaye ve *habitus* kavramlarıyla oluşturulan kuramsal çerçeveden yürütülen araştırma, sözü gazetecilere vermektedir. Üçüncü bölümde Radikal gazetesi çalışanların demografik profili ve gazetecilerle yapılan görüşmelerin tematik çözümlemesi yer almaktadır. Dördüncü bölüm ise araştırmanın genel sonucu ve önerilerden oluşmaktadır.

2. ARAŞTIRMA VE KURAMSAL ÇERÇEVE

Bu bölümde Radikal gazetesiyle ilgili yürütülen araştırmanın kapsamı, sorunsalı, önemi, alanyazın içindeki yeri, kuramsal çerçevesi ile verilerin toplanması, çözümlenmesi ve değerlendirilmesinde izlenen yöntem ele alınmaktadır.

2.1. Araştırmanın Kapsamı ve Sorunsalı

Burada Radikal gazetesinin yaklaşık yirmi yıllık yayın hayatının ayrıntılı bir incelemesi amaçlanmaktadır. O nedenle yapılmak istenilenin bir Radikal monografisi olduğu söylenebilir. Türkiye'yi etkileyen ekonomik, siyasal ve toplumsal süreçler bağlamında gazetenin içerik ve biçim olarak nasıl bir değişim ve dönüşüm geçirdiği, çalışan gazetecilerin bu değişim ve dönüşümde nasıl bir rol oynadığı merak edilmektedir. Bu sorunsal çerçevesinde normal boy, tabloid boy ve dijital yayın dönemlerini kesen tematik hatlar boyunca araştırmanın yürütülmesi planlanmaktadır. Bu çerçevede Radikal'i çıkaran ve gazete künyesinde yer alan gazetecilerin demografik bilgileri temelinde hangi özelliklere sahip oldukları, ortak yönlerinin olup olmadığı, varsa onların hangi noktalarda yoğunlaştığı da önem arz etmektedir. Çünkü Radikal'in mutfağı diye adlandırılabilecek olan yazı işlerinde çalışanların kültürel sermayeleri ve *habitus*larının, gazetenin habercilik tarzında, başarısında ve itibarında önemli bir paya sahip olduklarına inanılmaktadır. Gazetecilerin demografik verileri kültürel sermayeleri ve *habitus*ları hakkında fikir yürütme imkânı sağlayacaktır.

2.2. Araştırmanın Önemi ve Alanyazın

Radikal'in Türk basın tarihi açısından önemli bir gazete olduğu söylenebilir. Yukarıda belirtildiği gibi oligopol bir yapının hâkim olduğu medya sektöründe Doğan Grubu bünyesinde demokrasi, insan hakları ve ifade özgürlüğünü savunan, devlet içinde yasadışı oluşumlara karşı kamuoyunun harekete geçirilmesinde önemli bir rol oynayan ve artık yayınlanmayan bir gazete olması nedeniyle iletişim alanında doktora tezi

boyutunda bir araştırmanın nesnesi olmayı hak etmektedir. Radikal'de çalışan gazetecilerin yirmi yıllık dönemdeki mesleki pratiklerinin kayda geçirilmesinin bile Türk basın tarihi açısından başlı başına önem taşıdığına inanılmaktadır.

Radikal gazetesiyle ilgili yayın dünyasında yapılan bir taramada sadece editörlüğü Şengül Özerkan tarafından yapılan *Haber Analizi ve Arşiv İncelemeleriyle Türkiye'de 9 Gazete* adlı eserde, Utku Uraz Aydın ve Zeynep Günay tarafından kaleme alınan *Radikal Gazetesi* başlıklı bir bölüme rastlanılmıştır (2009, s. 205-220). Yazarlar, 1998-2009 dönemine ilişkin yürüttükleri arşiv çalışmasını "Gazetenin Türk Yazılı Basın Ortamında İdeolojik Konumlandırılışı", "Radikal'in Tarihinden Önemli Gündemler" ve "Radikal'in Belirli Alanlarda İzlediği Yayın Politikası" ana başlıkları altında özetlemişlerdir.

Veri tabanları üzerinden yapılan araştırmada ise Radikal gazetesiyle ilgili bir yayına rastlanmıştır. Songül Sallan Gül ve Yonca Altındal tarafından kaleme alınan *Medyada Kadın Cinayeti Haberlerindeki Cinsiyetçi İzler: Radikal Gazetesi* başlıklı makalede, 2013 yılında gazetenin kadın cinayeti haberlerine yer veriş biçimi ve kullandığı dille ilgili araştırma yürütülmüştür. Yayınlanan 79 haberde toplumsal cinsiyete yeterince duyarlılık gösterilmediği sonucuna varılmıştır.

Yükseköğretim Kurulu (YÖK) Ulusal Tez Merkezi sitesinde yapılan araştırmada burada amaçlanana benzer bir çalışmanın yapılmadığı anlaşılmıştır. Radikal ile ilgili yapılan tek çalışma, Emre Onur Karataş tarafından yazılan *Geleneksel Gazetecilikten Dijital Gazeteciliğe Dönüşüm: Radikal Gazetesi Örneği* başlıklı yüksek lisans tezidir. Bununla birlikte alanyazın incelemesinde tek bir gazete üzerine yazılan çok sayıda teze rastlanmıştır. Bu türden çalışmalar arasında Ejder Çelik tarafından hazırlanan *Milliyet Gazetesi: 1950-71 Bir Dönemin Genel Yayın Politikası*, Nermin Ateş'in *Türkiye'de Ekonomi Gazeteciliği-Dünya Gazetesi Örneği* ve Fırat Kozok'un *1938-1946 Yılları Arası Cumhuriyet Gazetesi'nin Genel Yayın Politikası* başlıklı yüksek lisans tezleri ile Esen Sungun tarafından yazılan *Milliyet Gazetesi İncelemesi: 1929-1935*, Yeni Osmanlılar'ın yayın organı olarak kabul gören Hürriyet gazetesiyle ilgili Adnan Akgün'ün *Hürriyet Gazetesi'nin Sistematik Tahlili*, Erman Yüce'nin *Simgesel Seçkinler ve Habitus: Hürriyet Gazetesi'nde Köşe Yazarlığı*, Yusuf Özkır'ın *Hürriyet Gazetesi 1948-2012 Kurumsal Kimlik, Mülkiyet Sahipliği ve Genel Yayın Politikası*, Deniz Kılıç'ın *Haber Yapım Sürecinde Editör ve Editoryal Sistem Hürriyet Gazetesi*

Örneğinde Bir Laboratuvar Çalışması, Alper Bakacak'ın *Ulus Gazetesi'nin Muhalefet Yılları (1950-1960)*, Ayşe Elif Emre Kaya'nın *Demokrat Parti Politikalarının Cumhuriyet Gazetesinde Ele Alınış Biçimleri -1950-1960* başlıklı doktora tezleri göze çarpmaktadır. Ancak bu çalışmaların metin temelli yürütüldüğü gözlemlenmiştir. Burada ise temel olarak Radikal'de çalışan gazetecilerin anlatılarının yanı sıra *habitus*ları hakkında fikir veren demografik bilgilerine dayanılacak olması yeni bir model iddiasını da beraberinde getirmektedir. Dolayısıyla tezin, Türk basın tarihine ilişkin alanyazına özgün bir katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

2.3. Araştırmanın Kuramsal Çerçevesi ve Kavramsal Araçları

Radikal gazetesiyle ilgili yürütülen araştırma kuramsal açıdan "*toplumsal hayatın incelenmesinde öznelci ve nesnelci yaklaşımlar arasındaki çatışkıyı aşma ve toplumsal gerçekliğe ilişkin tözcü kavramların yerine ilişkisel kavramları geçirme"*yi (Swartz, 2018, s. 203) dert edinen Bourdieu sosyolojine başvurmaktadır. Bourdieu, sosyolojiyi günümüzde bilhassa medya aracılığıyla ve neredeyse sürekli biçimde yurttaşlara uygulanabilen çeşitli simgesel şiddet biçimlerine karşı kendilerini savunma teknikleri sunan bir tür simgesel döğüş sporu olarak işlev görebileceğini ileri sürmektedir (2010, s. 29). Simgesel şiddetin toplumsal sınıfların simgesel üretim uzmanları üzerinden kendi çıkarına uygun toplumsal düzen anlayışını dayatma ve benimsetme gücü olduğu (Bourdieu, 1991, s. 167-168) göz önüne alındığında, Radikal'e gazetecilik alanı içinde simgesel şiddet üreten ve dolayımlayan bir platform olarak yaklaşılması imkânlı hale gelmektedir. O nedenle söz konusu şiddetin üretimi ve yeniden üretiminin öznesi olan gazetecilere sözü veren bu araştırmanın kuramsal çerçevesinin, Bourdieu'nün alan, sermaye ve *habitus* kavramlarıyla kurulmasının uygun olacağı düşünülmektedir.[4]

Wacquant, *Düşünümsel Bir Antropoloji İçin Cevaplar*'ın giriş bölümünde Bourdieu'nün Kartezyen-karşıtı bir varlıkbilim temelinde, sosyolojinin maddi yapıların nesnelci fiziği ile bilişsel biçimlerin inşacı fenomenolojisine indirgenmesini, her iki tarzı da kapsayan oluşumsal (*génétique*) bir yapısalcılık yoluyla aşmaya çalıştığına işaret etmektedir. Çünkü toplumun bütünlüklü bir bilimi, hem eyleyicileri "tatile" çıkaran mekanik yapısalcılıktan, hem de bireyi aşırı toplumsallaşmış ve kültürün tamamen

---

[4] Bourdieu sosyolojisinden alınan kavramlar setiyle ilgili burada yapılan açıklamaların kapsamı, iletişim alanında yürütülen böylesi bir araştırmanın kuramsal çerçevesinin kurulmasına yeterli olacak düzeyde tutulmuştur.

etkisinde kalmış ya da *homoeconomicus*un az çok sofistike yeniden doğuşu olarak gören erekselci bireycilikten kurtulmalıdır. Ona göre Bourdieu'nün eserleri, tahakküm yapılarının yeniden üretimine ve dönüşümüne çeşitli simgesel şiddet biçimlerinin sağladığı özgül katkının maddeci antropolojisi olarak okunabilir; yapının ya da eyleyicinin, sistemin ya da aktörün, kolektifin ya da bireyselin varlıkbilimsel önceliğini öne süren tüm yöntembilimsel tekçilik biçimlerinin karşısında bağıntıların önceliğini ve toplumsal gerçekliğin bağıntılardan oluştuğunu savunur (Bourdieu & Wacquant, 2016, s. 15, 20, 24-25). "*Eleştirel ama peygamberce olmayan, kuramsal ama ampirik çalışmaya dayanan, bilimsel ama pozitivist olmayan*" (Swartz, 2018. s. 36) Bourdieu sosyolojisi, Anglo-Amerikan medya araştırmalarında sıklıkla kullanılan ekonomi politik, kültürel, hegemonya ve teknolojik yaklaşımlardaki öncelik/belirleyicilik arayışlarından uzak durmakta, eyleyicileri (burada gazeteciler) hem de yapıları (gazete ve gazetecilerin içinde yer aldığı gazetecilik alanı) diyalektik bir ilişki içinde ele almaktadır.

Alan, sermaye ve *habitus*, birbirleriyle sıkı ilişki içinde olan kavramlardır. Bourdieu'ye göre bu kavramlar, ancak oluşturdukları kuramsal dizgenin içinde ve asla yalıtılmış olmadan tanımlanabilir (Bourdieu & Wacquant, 2016, s. 80). Wacquant, bu üç kavramın birbirleriyle içsel bir ilişki içinde olmasının nedenini onların her birinin tüm analitik gücünü sadece diğerleriyle birlikte kazanır olmasında görmektedir. Bu kavramlar beraberce yenilik, kriz ve yapısal değişime yol açan dönüşümün açıklanmasına hizmet etmektedirler (2016, s. 65). Bu saptama, Radikal gazetesindeki değişim ve dönüşümü araştırma konusu yapan bu tezin kavramsal araçlar setinin Bourdieu sosyolojisinden seçilmesini de anlamlı kılmaktadır.

2.3.1. Bourdieu Sosyolojisinde Alan Kavramı

Bourdieu sosyolojisinin mekânsal bir metaforu olarak alan, *habitus*un işlev gördüğü toplumsal ortamın yapısını belirlemektedir (Swartz, 2018, s. 167). Bourdieu'nün alan kavramının, Weber ve Durkheim'in moderniteyi yarı özerk ve giderek artan biçimde özgülleşen faaliyet alanları, yani siyasal, ekonomik, dinsel ve kültürel üretim alanları biçiminde tezahür eden bir farklılaşma süreci olarak betimleyen çizgisini devam ettirdiği ileri sürülmektedir. Toplumsal faaliyet hem tek tek bu alanlardaki hem de bu alanlar arasındaki güç ilişkileri tarafından yapılandırılmaktadır (Benson & Neveu, 2010, s. 2-3).

Toplumsal gerçeği ilişkisel/bağıntısal olarak düşünen Bourdieu, eserlerinde alana ilişkin çok çeşitli tanımlamalar yapmaktadır. Aslında Bourdieu'nün kavramsal araçlarının ortak özelliğinin onların anlamı sabitlemeleri değil, araştırma nesnesinin özelliğine göre yeniden şekillenmeleri olduğunu belirtmek yerinde olacaktır. O nedenle alan, sermaye, *habitus* ve diğer kavramlara Bourdieu metinlerinde farklı biçimlerde rastlanmaktadır. Brubaker, bu durumun onun kavramsal araçlarının belli bir kuramsal tutumu, sosyolojik eğilimi ve hayata bakışı aktarmak istemesinden kaynaklandığını ileri sürmektedir (1993, s. 217). Göker de Bourdieu'nün sosyal bilimlerde yaygın bir alışkanlık olan kavramların başlangıçta keskin tanımlarının verilmesi yerine, kâğıt üstünde kuramsal kapatmalardan sakınarak, onları ampirik kullanımları içinde içerik kazanmalarını sağlayacak şekilde "açık" bıraktığına işaret etmektedir (2016, s. 278). Bourdieu'nün kavram dünyasının zengin karmaşıklığının basit bir özeti neredeyse imkânsız kıldığına dikkat çeken Swartz, onun asıl derdinin kavramsal bir soyağacı çıkarmak ya da belli bir kuramsal geleneğe sadık kalmak olmadığının altını çizmekte, kavramlarının ampirik araştırmadan ve birbirine karşıt entelektüel bakış açılarıyla hesaplaşmasından doğduğunu düşünmektedir. Yani Bourdieu, kavramları üretirken birbirine karşıt bakış açılarının eksikliklerini ve olumsuzluklarını gidererek yeni bir yaklaşım geliştirme hedefini gözetmektedir (2018, s. 16-17).

Temel işlevi toplumsal nesnelerin bilimsel inşasına imkân veren bir araştırma aracı olan alan, eyleyicilerin ve kurumların bir araya geldiği bir mikro kozmos olarak düşünülebilir. Alan, güç ilişkilerinin inşa ettiği görünmez yapılardır. Eyleyiciler bu alan içinde işgal ettikleri konumlarda birbirleriyle mücadele içinde hareket etmektedirler. Bu mücadeleler, alanı kuran güç ilişkilerinin korunması ya da dönüştürülmesine dönüktür (Bourdieu, 2010, s. 30). Başka bir ifadeyle, eyleyiciler diğerleriyle rekabet içinde bu alan içinde tuttukları konumun kendilerine sağladığı gücü devreye sokmaktadırlar (Bourdieu, 1997, s. 47). Bourdieu, çözümleyiciler açısından alanı, konumlar arasındaki nesnel bağıntıların konfigürasyonu ya da ağı olarak tanımlamaktadır. Her alanın kendine özgü işleyiş mantığı vardır. Toplumsal kozmos, diğer alanları düzenleyen mantık ve zorunluluklara indirgenemeyecek mantık ve zorunluluğu olan görece bağımsız mikro kozmosların bütünüdür (Bourdieu & Wacquant, 2016, s. 81).

Bourdieu'ye göre alan, sosyal bilimin gerçek nesnesidir; bir araştırma, merkezine alanı almak zorundadır. Bilim bireyi biyolojik birey, aktör ya da özne olarak değil, eyleyici olarak kurmaktadır. Bu eyleyici alanda toplumsal olarak etkin ve hareketli olarak kurulmaktadır, çünkü o, alanda etki yaratmak için gerekli özelliklere sahiptir. Sahip olduğu sermayenin miktar ve yapısına uygun olarak alanda bir konum işgal etmekte ve ya alandaki sermaye dağılımının korunmasına ya da bunun değiştirilmesine yönelme eğilimi sergilemektedir (Bourdieu & Wacquant, 2016, s. 93-94). Alanda sermaye dağılımının korunmasından yana olanlar baskın gruplardır ve onlar alanda geçerli olan ve doğruluğu tartışılmaksızın kabul edilmiş ilkelerin yani *doxa*nın sessiz savunucularıdır. Alana yeni girenler ise yerleşik ilkelere karşı çıkarak yani *doxa*nın sessizliğini bozarak kendilerine yer açmak isteyenlerdir (Bourdieu, 1993, s. 83).

Alan kavramını Bourdieu'nün pratik kuramının kilidi olarak niteleyen ve onun meta-teorilerle hesaplaşması olarak okunmasını öneren Kaya (2016), alanın büyük ölçüde içsel mekanizması tarafından belirlendiğini ve belli ölçüde dış dünyadan bağımsız olduğunu söylemektedir. Bu bağımsızlık görelidir; alanın türü ile konjonktüre bağlıdır. Örneğin ekonomik alan modern dönemde hızla özerklik kazanmıştır. İktidar alanı ise temel alandır, iktidar şekilleri ve farklı sermaye türleri arasında var olan güç dengesinin yapısıdır. Farklı alanlar iktidar alanında sermaye biçimlerinin nesnel hiyerarşisine göre dağılmıştır (s. 404, 416). Calhoun'a göre sözü edilen özerklik, bir alanın "*kendine özel bir oyun alanı içinde yer alabilmesi, kendine özel bir sermaye yaratabilmesi ve bir başka alana doğrudan bağımlılığa indirgenememesi anlamına*" gelmektedir (2016, s. 108).

Wacquant (2016) alanın üç özelliğinden söz etmektedir. Bir alan öncelikle yapılaşmış bir konumlar uzayıdır ve kendini dışarıya dayatan bir güç alanıdır. İkinci olarak aktörler ve kurumların mevcut sermaye dağılımlarını korumaya veya değiştirmeye çalıştıkları bir mücadele arenası, kimlik ve hiyerarşinin temellerinin sürekli tartışma konusu olduğu bir savaş alanıdır. Özerklik derecesi, yani alanın kendini dış etkilerden yalıtma ve diğer alanlara kendi kriterlerini dayatma kapasitesi, alanın üçüncü kritik özelliğini teşkil etmektedir. Bu çerçevede alan, eylem ve yapıyı dışardan yapılandıran, yani eyleyiciye potansiyel kazançlar ve ödeyeceği bedeller arasında seçim yapmasına imkân veren bir çeşitlilik sunmaktadır (s. 63-64).

Bourdieu, alan kavramının anlaşılmasını kolaylaştırmak için "oyun" imgesine başvurmaktadır. Oyun ve alan arasında benzerlik kurarken, alanın oyundan farklı olarak bilinçli bir yaratımın ürünü olmadığını vurgulamakta ve orada açıkça ifade edilmeyen kuralların ya da düzenliliklerin geçerli olduğundan söz etmektedir. Oyunda (alanda) oyuncular (eyleyiciler) arasında rekabetin ürünü olan kazanılacaklar ve kaybedilecekler, yani bir tür bahisler vardır. Oyuna/alana yatırım yani oyuncuları/eyleyicileri bu oyuna/ alana girmeye ikna eden çıkar mekanizması *illusio* ve oyuna/alana ve bahislere ortak inanç *doxa* söz konusudur. Her oyuncu/eyleyici, oyuna/alana girerek *doxa'*yı yani oyuna/alana özgü kuralları peşin olarak kabul etmiş olmaktadır. Onlar ellerindeki kartlara göre çıkarlarını korumak, kozlarını artırmak için mücadele etmektedirler. Alanın yapısını belirleyen şey, oyuncular arasındaki güç ilişkilerinin her anki durumudur. Bu ilişki, sahip oldukları farklı sermaye türlerinin sonucudur. Oyuncu/eyleyici sahip olduğu sermaye türüne göre oyunda/alanda bir yer tutmakta, az ya da çok risk alan, cesur ya da temkinli bir strateji izlemektedir. Bu strateji zaman içinde sermayesinin miktarı ve bileşimindeki değişikliğe göre değişmektedir. Eyleyicilerin/oyuncuların stratejileri yani çıkara dayanan eylemleri, alandaki/oyundaki, yani alana/oyuna özgü sermayenin dağılımındaki konumlarına ve alanı/oyunu algılayışlarına, diğer bir ifadeyle alanın içinde durdukları noktadan alana bakış açılarına bağlıdır (Bourdieu & Wacquant, 2016, s. 82-84, 87). Bourdieu'ye göre sosyal hayat mücadele ve doğaçlamayı içeren bir oyundur. Sadece oyunun kurallarının bilinmesi ve kabul edilmesi yeterli değildir; genel bir oyun stratejisi ile gereken zamanda ve yerde uygun tepki verilmesi de gereklidir. Bourdieu'nün *habitus* olarak tarif ettiği de budur (Calhoun, 2016, s. 78-79).

2.3.2. Bourdieu Sosyolojisinde Sermaye Kavramı

Bourdieu, sermaye kavramıyla, birey ve grupların toplumsal düzendeki konumlarını korumak ve yükseltmek için kullandıkları çeşitli kültürel, toplumsal ve simgesel kaynakların toplumsal iktidar ilişkisi işlevi kazanmasını, yani değerli kaynaklar olarak mücadele nesnelerine dönüşmesini kast etmektedir. Böylece sermaye gibi iktisadi bir metaforu, iktidar boyutunu vurgulayarak sosyolojik çözümlemesinin merkezi bir parçası haline getirmektedir (Swartz, 2018, s. 108-109). Birikmiş emek olan sermaye, öznel ya da nesnel yapıların içine işlemiş bir güç olarak toplumsal dünyanın içkin düzeninin altında yatan ilkedir. Nesneleşmiş ya da cisimleşmiş biçimlerde birikmesi

zaman alan sermaye, kâr getirmenin yanı sıra kendini aynen ya da genişletilmiş biçimde yeniden üretme potansiyeline sahiptir. Zaman içinde belirli bir anda farklı sermaye ya da alt sermaye türlerinin dağılım yapısı, toplumsal dünyanın içkin yapısını temsil etmektedir. Sermayenin dağılım yapısı, aynı zamanda, o dünyanın kesintisiz bir şekilde işleyişini yöneten, dolayısıyla da her türlü pratiğin başarı şansını tayin eden sınırları çizmektedir (Bourdieu, 1986, s. 241-242). Bu sermaye dağılımı, eyleyicilerin toplumsal uzaydaki konumlanmalarını önce genel olarak sermayenin toplam büyüklüğüne, ikinci olarak sahip oldukları ekonomik ve kültürel sermayenin karşılıklı ağırlığına ve son olarak da zaman içinde sermayelerinin büyüklük ve kompozisyonunun değişimine, yani toplumsal uzam içinde izledikleri güzergâha göre belirlenmektedir (Göker, 2016, s. 281).

Her alanda eyleyicilerin hem mücadele silahı hem de uğruna mücadele ettikleri bir sermaye türü geçerlidir. Bu sermaye sahibine iktidar gücü vermekte ve alanda var olma imkânı sağlamaktadır (Bourdieu & Wacquant, 2016, s. 82). Bourdieu, her biri kendi alt türlerine ayrılan üç sermaye türünden söz etmektedir: Ekonomik, kültürel ve sosyal sermaye. Bu türlerden herhangi birinin algı kategorileriyle kavrandığı biçimini de simgesel sermaye olarak tarif etmektedir (2016, s. 108). Ekonomik sermayeyi dolaysız biçimde paraya dönüşebilen ve mülkiyet hakları biçiminde kurumsallaşabilen sermaye biçimi olarak kabul eden Bourdieu, kültürel sermayenin insan zihninde ve bedeninde uzun süreli eğilimler biçiminde bedenleşmiş, kültürel mallar olarak nesneleşmiş ve eğitimle kazanılan özellikler biçiminde kurumsallaşmış hal olmak üzere üç biçimde kendini gösterebileceğini söylemektedir. Sosyal sermaye ise yükümlükler ve bağlantılardan oluşan sermaye türüdür (1986, s. 43) Başka bir ifadeyle birey ya da grupların kalıcı bir ilişkiler ağına sahip olmalarının sonucunda kullanabilecekleri gerçek ya da potansiyel kaynaklar toplamıdır (Bourdieu & Wacquant, 2016, s. 108). Modern toplumun çalışma dünyasında gelir kaynaklarına erişim, eğitim biçimindeki kültürel sermayeye ve ilişki ağları biçimindeki sosyal sermayeye bağlıdır (Swartz, 2018, s. 109).

Toplumsal gruplar tarafından biriktirilen sermayenin farklı biçimler altında var olabilen bir tür toplumsal fizik enerjisine benzeten Bourdieu, bu sermaye biçimlerinin katı eşdeğerlik kurallarına tabi olduğundan ve bu yüzden de birbirlerine dönüşebildiğinden söz etmektedir (1990, s. 122). Sermaye biçimleri arasındaki

dönüşümün bütün yönlerde eşit derecede olanaklı olmadığına dikkat çeken Swartz, sosyal ve kültürel sermayenin ekonomik sermayeye kıyasla birbirleriyle daha yakın ilişki içinde olduğunu, ekonomik sermayenin genel olarak kültürel ve sosyal sermayeye çevrilmesinin, tersinin gerçekleşmesinden daha kolay olduğunun altını çizmektedir (2018, s. 118).

Bourdieu'ye (1986) göre ekonomik sermaye diğer tüm sermaye biçimlerinin temelinde yatmaktadır, diğer bir ifadeyle diğer sermaye türleri ekonomik sermayenin dönüşmüş ve gizlenmiş biçimleridir. Bununla birlikte diğer sermaye türleri, kökenlerinde ekonomik sermaye var diye hiçbir şekilde o kavrama indirgenemezler. Çünkü onlar bu durumu gizledikleri ölçüde en özgül etkilerini yaratabilmektedirler. Ekonomik sermayenin toplumsal sermayeye dönüşmesi özgül bir emeği gerektirmektedir. Zamanın cömertçe harcanması, ilgi, alaka ve dikkat gösterilmesi, özel durumlara uygun hediyelerin verilmesi gibi jestler sayesinde toplumsal ilişkilerin kurulması ve korunması mümkün olmaktadır. İlk bakışta ekonomik açıdan boşa sarf edilmiş gibi görünen bu çabalar, toplumsal ilişkiler mantığı içinde sağlam bir yatırımdır ve uzun vadede maddi ya da manevi fayda olarak geri dönmektedir. Benzer şekilde ekonomik sermayenin kültürel sermayeye dönüşümü, ekonomik sermaye sahibi olunmasının imkânlı kıldığı bir zaman tahsisiyle gerçekleşmektedir. Örneğin aile içinde kültürel sermayenin çocuklara aktarımı sadece o sermayenin birikimi için harcanan zamanla değil aynı zamanda ebeveynlerden birinin özellikle de annenin çocukların yetiştirilmesi görüntüsü altında kültürel sermayeyi onlara aktarmak için çalışma hayatından çekilmesini de temsil etmektedir. Aile içinde aktarılanın yanı sıra uzun okul döneminde edinilen kültürel sermaye ancak uzun vadede, çalışma hayatına atılmanın kapısını açan mesleki beceriler biçiminde gizlenmiş olan ekonomik sermayeye dönüşebilmektedir. Sermayenin ve toplumsal uzamda işgal edilen konumun yeniden üretimini garantilemek amacıyla geliştirilen stratejilerin temelinde farklı sermaye türlerinin birbirine en az maliyetle dönüşümü ilkesi yatmaktadır. Ancak ekonomik yönün gizlenmesine yardımcı olan her şey aynı zamanda maliyeti artırma eğilimi göstermektedir (s. 252-254). O halde iktisat bilimi açısından söylemek gerekirse sermaye biçimlerinin birbirine dönüşme maliyeti, çeşitli görünümlerin arkasında gizlenmiş ekonomik sermayenin alternatif maliyetine de işaret etmektedir.

2.3.3. Bourdieu Sosyolojisinde *Habitus* Kavramı

Araştırmanın kuramsal olarak dayandığı kavramlardan *Habitus,* Bourdieu'nün kilit kavramları arasında yer almakta olup çok çeşitli şekillerde tarif edildiği göze çarpmaktadır. Bourdieu'nün bu kavrama işaret ederken "kültürel bilinçdışı", "alışkanlık oluşturan güç", "temel, derinlemesine içselleştirilmiş büyük örüntüler", "zihinsel alışkanlık", "zihinsel ve bedensel algı, beğeni ve eylem şemaları", "düzenli doğaçlamaların üreticisi ilkesi" gibi ifadeler kullandığını hatırlatan Swartz, kavramın kapsamının eylemin hem bilişsel hem de bedensel temelini vurgulayacak ve alışkanlık haline gelmiş eylemlerin yanı sıra yaratıcı eylemleri de içine alacak şekilde zamanla genişlediğine işaret etmektedir. Farklı adlandırmaları içerdiği ortak düşünce eylemi doğuranın derinlemesine içselleştirilmiş büyük bir yatkınlar kümesi olduğudur (2018, s. 144-145).

Wacquant'a göre *Habitus,* eyleyicilerin çok çeşitli durumlarla başa çıkmasını sağlayan bir strateji üretme ilkesidir. Dış yapıların içselleştirilmesinin ürünüdür ve somutlaşma yoluyla bireyleşen kolektifliktir (Bourdieu & Wacquant, 2016, s. 27). "*Habitus, belli bir durumda yapılması gerekli olan şeye ilişkin bir tür pratik kavrayışıdır* - *sporda buna 'oyunu okumak' denir; bu, aslında oyunun o anki durumunda belirsiz olan ama yine de o anda içerilen geleceği görebilme yeteneğidir*" (Bourdieu, 2006, s. 41-42). Toplumsal alanda hareket eden eyleyicilerin bulundukları ortama uyarlanması ya da karşılaştıkları olaylara uygun tepki göstermesi olarak tarif edilebilen *habitus*, kişisel kararlar ile değerler arasındaki ilişkidir (Palabıyık, 2011, s. 130). Yani *habitus* kavramı "biz" ve "çevremizdeki dünya" arasındaki ilişkilere işaret etmekte ve sadece hareketlerimizi ve konuşmalarımızı değil, aynı zamanda düşünme tarzımızı, eşyayı tasnif şeklimizi, dünya görüşümüzü ve duygularımızı da etkilemektedir. Bireylerin *habitus*u aile içindeki sosyalleşme, eğitim sistemi ve arkadaş çevresi tarafından şekillenmektedir (Yel, 2016, s. 565). O nedenle *habitus*, "*insanların belirli kültürler ve veya alt kültürler içinde yaşamaları sonucunda zihinlerinde sahip oldukları temel bilgi stokudur*" (Tatlıcan & Çeğin, 2016, s. 362). Bourdieu'ye göre *habitus* bir kader değildir, tarihin ürünü olduğundan yeni deneyimlerden sürekli olarak etkilenen açık bir yatkınlıklar sistemidir. Sistem dayanıklıdır ama sarsılmaz da değildir. Ne var ki, insanlar istatistiki olarak çoğunlukla başlangıçtaki *habitus*larını şekillendiren durumlarla

karşılaşmaya, yani yatkınlıklarını pekiştirmeye de mahkûmdur. Buradan başlangıç deneyimlerinin kaçınılmaz önceliği ve *habitus*u oluşturan yatkınlıklar sisteminin görece kapalı olduğu sonucu çıkmaktadır. Bununla birlikte *habitus*, belirli bir durumla ilişki içinde kendini göstermektedir. Aynı *habitus*, uyaranlara ve alanın yapısına göre farklı hatta zıt pratikler ortaya çıkarabilir. O nedenle *habitus*, harekete geçirilmeyi bekleyen bir zemberek gibi düşünülmelidir (Bourdieu & Wacquant, 2016, s. 125-126).

Bourdieu, alanın *habitus*u yapılandırdığına, *habitus*un da alanın kurulmasına katkıda bulunduğuna işaret etmektedir. Dolayısıyla alan ve *habitus* arasında bir koşullandırma ilişkisi vardır. *Habitus*, enerji yatırmaya değecek, mana ve değer taşıyan, anlamlı dünya olarak alanın kurulmasına yardım etmektedir. Bunu yaparken yani ürünü olduğu bir toplumsal dünyayla ilişkiye girdiğinde sudaki balık gibidir: Suyun ağırlığını hissetmez ve etrafındaki dünyayı çok doğal sayar (Bourdieu & Wacquant, 2016, s. 118). O nedenle *habitus* kavramına "*öznelcilik ile nesnelcilik şeklindeki geleneksel ikilikten hem kopan hem de bunları aşan bir eylem ve yapı anlayışı*" (Swartz, 2018, s. 56) çerçevesinden bakılması gerekmektedir. *Habitus*, bir anlamda bireyin karakteristik eylem seti olarak ortaya çıkmakta ancak onun da ötesine geçerek kurumlar ve bedenler arasında buluşma noktası olarak işlev görmektedir. Yani *habitus*, biyolojik bir varlık olarak her bireyi sosyo-kültürel düzene farklı oyunları sürdürebilecek biçimde bağlayan temel formdur (Calhoun, 2016, s. 104).

Bir alanın işleyebilmesi için o alana yatırım yapma imkân ve arzusunu sağlayan uygun *habitus*lara sahip eyleyicilerin olması gerekmektedir (Swartz, 2018, s. 179). Bu çerçevede pratik, alan, sermaye ve *habitus* etkileşiminin bir sonucudur. Bourdieu'nün bunu simgesel olarak "[(*habitus*) (sermaye)] + alan = pratik" denklemiyle gösterdiğine işaret eden Maton, denklemin açılımını şöyle yapmaktadır: "*Pratik, toplumsal arenadaki (alan) oyunun cari durumunda kişinin yatkınlıkları (habitus) ile alandaki konumu (sermaye) arasındaki ilişkinin sonucudur*" (2008, s. 51). Dolayısıyla verili bir anda eyleyicinin yapacağı hareket, takınacağı tutum ya da göstereceği tepkinin eyleyicinin *habitus*unun ve içinde bulunduğu alana özgü sahip olduğu sermaye türünün fonksiyonu olduğu söylenebilir. Aynı alan içinde sahip oldukları sermayenin miktar ve bileşimi aynı olan, yani alan içinde aynı konumu işgal eden eyleyicilerin farklı davranışlarının nedeninin onların farklı *habitusl*arında aranması gerekmektedir. Diğer

taraftan Bourdieu, *habitus*ların ayrı ve ayrıştırıcı pratikler doğurduğundan söz etmektedir. Bir işçinin yediği şeyin ve yeme biçiminin, yaptığı sporun ve yapma biçiminin, siyasal görüşlerini dile getirme biçiminin bir sanayici patronun bunlara karşılık gelen etkinliklerinden sistematik olarak farklı olduğuna dikkat çekmekte ve bu farklılıkların aynı zamanda sınıflandırıcı şemalar olduğunu söylemektedir (2006, s. 21). Çünkü "*Habitus doğuştan gelen bir yeti değildir. Ailede ya da emsal gruplarında yaşanan sınıfa özgü sosyalleşme deneyimlerine dayanan 'yapılanmış bir yapı'dır*" (Swartz, 2018, s. 147).

2.3.4. Alan, Sermaye ve *Habitus* Kavramlarıyla Gazetecilik Çözümlemesi

Bourdieu'nün gazetecilik alanını çözümlemesi[5] alan kavramını temel almaktadır (Köse, 2004, s. 60). Alan temelinde yapılan bir çözümleme zorunlu ve birbirine bağlı üç uğrak içermektedir: İlk olarak alanın konumu iktidar alanına göre çözümlenir, ardından bu alanda rekabet halinde olan eyleyicilerin ya da kurumların işgal ettikleri konumlar arasındaki ilişkilerin nesnel yapısı kurulur ve nihayet eyleyicilerin *habitus*u, yani belirli bir toplumsal ve iktisadi koşul türünün içselleştirilmesi yoluyla edindikleri ve söz konusu alanın içinde tanımlanmış bir yörüngede az ya da çok gerçekleşme fırsatı bulan farklı yatkınlık sistemleri çözümlenir (Bourdieu & Wacquant, 2016, s. 90).

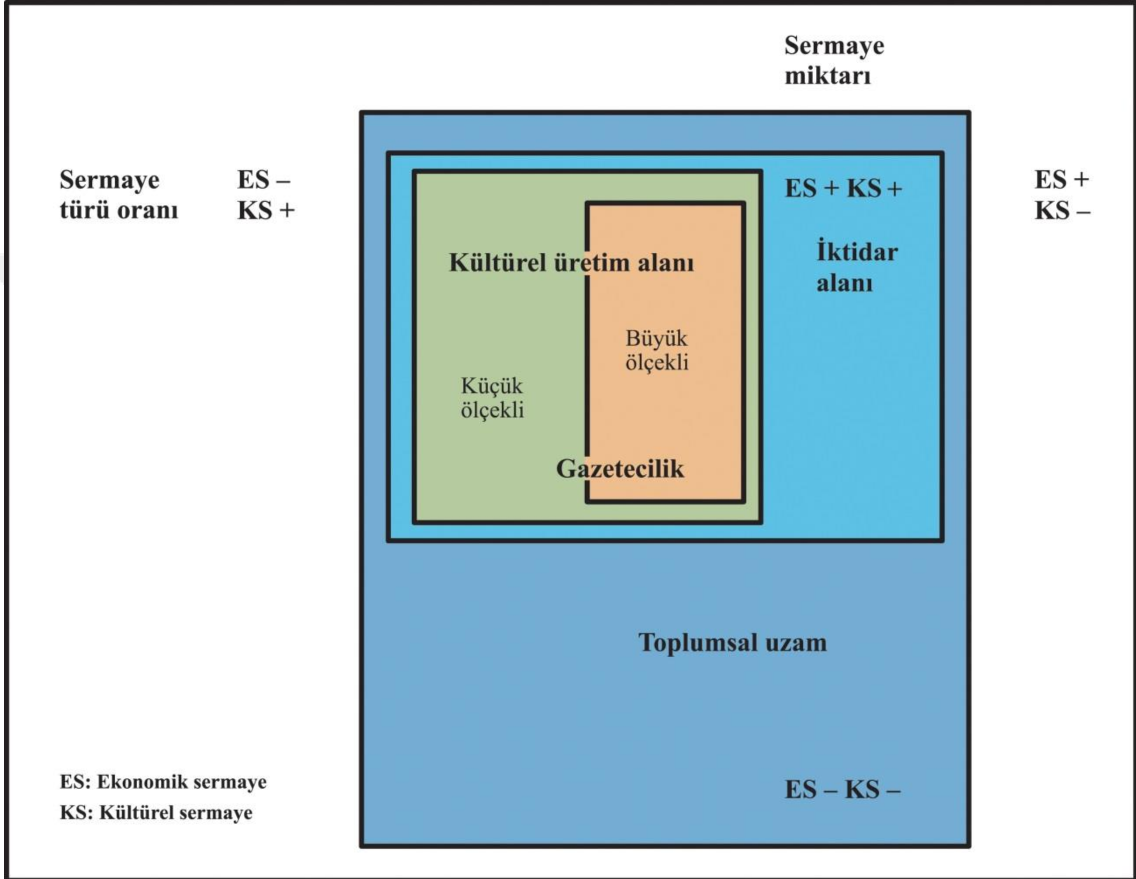
Bu çerçevede gazetecilik alanı düşünüldüğünde eyleyiciler, yani gazeteciler alana özgü sahip oldukları sermaye türü olan kültürel sermayelerinin sonucunda işgal ettikleri konumdan ve alana özgü *doxa*, yani gazeteciliğin mesleki ilkeleri ve etik kurallarının yanı sıra alandaki kurumsallık çerçevesinde *habitus*larına uygun gazetecilik faaliyetini sürdürmektedirler. Gazeteciliğin temel meşruluk kaynağı kültürel sermayedir ve bu sermaye türü ona özerklik ve güç sağlamaktadır (Stringer, 2018, s. 1992). Gazetecilerin faaliyeti aslında onların konumlarına ya da hiyerarşik iktidar derecelerine göre alanın korunması ya da dönüştürülmesine dönük bir mücadeledir de. Toplumsal dünya birbirleriyle ilişki halinde olan alanlardan oluştuğuna göre gazetecilik alanında verilen bu mücadele, ekonomik ve siyasal alanlardan bağımsız da değildir. Bourdieu, alanların birbirlerine göre bağımlılık düzeylerine ve özerkliklerine işaret ederken gazetecilik alanının giderek özerkliğinin azaldığını, özellikle ekonomik alana bağlılığının arttığının

[5] Bourdieu'nün gazetecilik alanıyla ilgili çalışmalarının bir dökümü için bkz. *Pierre Bourdieu et le champ médiatique: repères bibliographiques*.(2005). Erişim adresi: https://www.acrimed.org/Pierre-Bourdieu-et-le-champ-mediatique-reperes-bibliographiques. Erişim tarihi: 2 Aralık 2019.

altını çizmektedir. Ona göre gazetecilik alanı diğer bütün alanlardan çok daha fazla dış güçlere bağımlıdır, özellikle televizyonun devreye girişiyle birlikte pazarın yaptırımcı etkilerine çok daha fazla açıktır (Bourdieu, 1996, s. 13; 1997, s. 59; 2010, s. 43). Gazetecilik alanında olan bitenin anlaşılmasının yolu alanın özerklik derecesinin ve bu alan içinde gazetecinin çalıştığı gazetenin özerklik derecesinin anlaşılmasından geçmektedir (Bourdieu, 2010, s. 43). Genel olarak gazetecilik alanının ekonomik ve siyasal alanlarla ilişkine bakılması zorunluk olarak karşımıza çıkmaktadır. Gazetenin giderlerini karşılayabilecek satış rakamlarına ve reklam gelirlerine sahip olması ilk bakışta yeterli özerkliği sağlar gibi gözükse de durum aslında böyle değildir. Satış rakamlarının artmasının kamunun doğru habere ulaşmasını sağlamakla doğru orantılı olduğunu söylemek mümkündür. Ancak reklam veren şirketlerin çıkarlarını zedeleyecek haberlerin yapılması halinde gazetenin reklam alamama riskiyle karşılaşacağı düşünüldüğünde gazetecilik alanının özerkliğinin neden ve nasıl zayıfladığının anlaşılması zor olmayacaktır. Diğer taraftan Bourdieu, gazetecilik alanının televizyonun devreye girişiyle birlikte diğer alanlara bağımlılığının artmış ve özerkliğinin iyice zayıflamış olmasına rağmen bu alanda olan bitenin anlaşılabilmesinin yolunun sadece yayınların kimin tarafından finanse edildiğinin, reklamları verenlerin kimler olduğunun bilinmesinden değil, bu mikro kozmosta faaliyet gösteren gazetecilerin birbirleri üzerindeki etkilerinin anlaşılmasından da geçtiğine de işaret etmektedir (2010, s. 33). Gazetecilik alanında tiraj rekabetinde okuyucuyu elde tutma adına herkesten önce haberi verme, diğer gazeteleri atlatma, özel haber ve etkili yazar kadrosuna sahip olma boyutunda zorlu bir rekabet söz konusudur. Bu rekabet ve mücadele gazetecilerin omuzlarında yükselmektedir. Radikal gazetesinin monografik incelemesinde sözün eyleyicilere, yani gazeteyi çıkaran yazı işleri kadrosuna verilmesinin en önemli nedeni de budur.

Gazeteciler ve gazetecilik alanı toplumsal dünya içinde önemli bir yer tutmaktadır. Bourdieu alanın (gazetecilik) ve eyleyicilerin (gazeteciler) bu durumu "*enformasyonun büyük ölçekli üretim ve yayılımını sağlayan aygıtlar üzerindeki olgusal bir tekeli ellerinde bulundurmakta olmalarına ve bu araçlar eliyle, sıradan yurttaşlara, ama aynı zamanda da kültürün öteki üreticilerine, bilim adamlarına, sanatçılara, yazarlara, kimi zaman 'kamu alanı' diye adlandırılan şeye, kolayca ulaşabilmelerine*" borçlu olduklarını söylemektedir. Sahip olunan bu güç, özellikle ekonomik alanın baskısı

altında olmasına rağmen gazetecilik alanına kültürel üretim alanında az rastlanan bir egemenlik bahşetmektedir (1997, s. 52). Benson, toplumsal uzam içinde gazeteciliğinin iktidar alanına ve kültürel alana göre konumunu toplam sermaye ve sermaye oranını göz önünde tutarak şu şekilde göstermektedir:

Şekil 2.1. Gazeteciliğin Yapısal Yeri (Kaynak: Benson, 1999, s. 466).

Şekilde soldan sağa gidildikçe ekonomik sermayenin (ES), kültürel sermayeye (KS) oranı artarken aşağıdan yukarı doğru çıkıldıkça ekonomik ve kültürel sermayenin toplam miktarı artmaktadır. Gazetecilik alanı, tüm toplumsal sınıfları kapsayan alanın (toplumsal uzam) hâkim kutbunu oluşturan iktidar alanının bir parçasını oluşturan kültürel üretim alanının parçasıdır. Gazetecilik alanı aynı zamanda büyük ölçekli üretim alanı içinde yer almakta ve ekonomik ve siyasi iktidara bağımlı olan kutba daha yakın durmaktadır. Gazetecilik alanı diğer alanlara girip araştırma ve bulduklarını kamusal planda paylaşma yetkisine meşru olarak sahip olduğundan günümüz toplumlarında iktidar ilişkilerini aktif biçimde etkileyebilmektedir. Bu etkileme gücü aynı zamanda onun ekonomik ve siyasal iktidar alanlarının güçlü biçimde hâkimiyeti altında olmasını

da beraberinde getirmektedir. İktidar alanı içinde diğer alanların yerini kavramak için Şekil-2.1'in üç boyutlu biçimde tahayyül edilmesi gerekmektedir. Bürokrasi, siyaset, ekonomi ve meslek alanları kültürel üretim alanının üzerinde, ancak ekonomik sermayenin kültürel sermayeye oranı arttığı ölçüde iktidar alanın sağ tarafına doğru giderek daha çok yaklaşmaktadır. Buradan örneğin bürokrasi ya da üniversite içinde türdeş (*homolog*) bir pozisyonun aynı sermaye oranına ve sermaye miktarına sahip olduğu sonucu çıkmaktadır. O nedenle alan yaklaşımı, bir gazetenin (örneğin Radikal'in) bir okuyucusunun akademi, bürokrasi, siyaset ve ekonomi alanlarında türdeş konumlar işgal etme eğiliminde olduğuna işaret etmektedir. Herhangi bir alanda belirli bir konumu işgal eden bir eyleyicinin yetenekleri, kapasitesi ve niteliği onun alanın etkilerinden bağımsız olmasından ya da o etkilere boyun etmesinden dolayı değil, daha ziyade bir dizi alan içinden geçen yaşam eğrisinin özelliğinden dolayıdır. Eyleyiciler, farklı toplumsallaşma süreçlerinde içselleştirdikleri modellere, yani *habitus*larına uygun biçimde sezgi, kavrayış, düşünme ve eyleyişler sergilemektedirler. O nedenle gazetecilik üretimin yani bir haberin seçimi ve belli biçimde yazılışının nedeni, eyleyicinin yani gazetecinin *habitus*u ile alan içinde işgal ettiği yapısal konumun yakınsamasında araştırılabilir[6] (Benson, 1999, s. 466-467). Diğer gazetelerde olduğu gibi Radikal gazetesinde de birinci sayfa dışında kalan sayfaların, servis şeflerinin ve sayfa editörlerinin *habitus*larına uygun biçimde ama kurumsal yapının çizdiği sınırlar içinde, yani burada TÜSİAD üyesi bir patronun imtiyaz sahibi olduğu bir yayın organı olarak gazetenin diğer alanlarla, özellikle de iktidar alanıyla ilişkili biçimde gazetecilik alanında işgal ettiği konum gözden kaçırılmadan hazırlandığı söylenebilir.[7] Birinci sayfa ise yine yazı işleri kadrosunun tek tek kültürel sermayeleri ile *habitus*larına uygun şekilde ve gazetecilik alanı içinde işgal edilen konum gözden kaçırılmadan, ancak bu kez kendi aralarında tartışma biçiminde tezahür eden bir rekabetin sonucu olarak şekillenmektedir. Yani gazetenin manşetinin atılması da dâhil olmak üzere birinci sayfanın hazırlanması rutininin, yazı işleri çalışanlarının gazetecilik alanı içinde kültürel ve sosyal sermayelerinin bir sonucu olarak işgal ettikleri konumları güçlendirme ya da

---

[6] Bu yaklaşımın D. M. White tarafından geliştirilen Eşik Bekçiliği Modeli'ni çağrıştırdığı söylenebilir.

[7] Bourdieu sosyolojisinin gazetecilik alanına uyarlanmasıyla ilgili son dönemde yapılan bir çalışma için bkz. İnce, G. B. (2020). Bourdieu Sosyolojisinde Bir Alt-Alan Olarak Yerel Basın: İzmir Örneği. *Galatasaray Üniversitesi İletişim Dergisi*, sayı 31, Ocak 2020, s. 35-65. Ayrıca Ertuna, A. C. (2017). *Türkiye'de Ana Akım Televizyon Kanallarında Tartışma Programları ve Kanaat Teknisyenleri*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Galatasaray Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

hiyerarşik olarak daha üst bir konuma yükselme uğruna verdikleri mücadelenin bir parçası olarak düşünülmesi yerinde olacaktır. Buradan hareketle gazetecilik alanındaki rekabetin, yani Radikal'in diğer gazetelere göre daha iyi habercilik yapma, haber atlatma ve dolayısıyla tiraj ve okuyucu sayısını artırma mücadelesinin, Radikal'in yazı işlerinde özellikle birinci sayfanın gerilimli ve tartışmalı hazırlanma sürecindeki iç rekabeti gölgelediği ileri sürülebilir. Bourdieu'ye (1997) göre gazetecilik alanı diğer alanlardan çok daha fazla biçimde müşterinin, yani okuyucu/izleyicinin sayısının diğer bir ifadeyle tiraj/izlenme oranının dolaylı baskısıyla sürekli bir şekilde pazarın kararları tarafından sınanmaktadır. Yazı işleri kadrosu, bu baskıyı en çok üzerinde hisseden gazetecilerdir. "Kıdemliler"e göre mesleğe yeni giren ve alt kadrolarda istihdam edilen muhabirler kendilerini gazetecilik ilkelerine sadık kalmakta daha özgür hissetmektedirler (s. 80). Gazetecilik alanına yeni giren eyleyiciler ancak alanda faaliyet gösterenlerle farklılıklarını ortaya koyarak alandaki yerlerini sağlamlaştırabilirler, yeni türde bir yayın çıkarma ya da farklı bir yayın politikası benimseye can atmaları da buradan kaynaklanmaktadır (Benson & Neveu, 2010, s. 5). Yazı işleri çalışanları daha iyi bir gazete çıkararak gazetecilik alanında gazetelerinin konumunu güçlendirme ve gazeteciliğin evrensel normlarını hâkim kılarak alanı dönüştürme mücadelesi verirlerken aynı zamanda mevcut konumlarını koruma, güçlendirme ve yükseltme mücadelesinin özneleri durumundadırlar da. Gazetecilik alanındaki rekabetin bu ikinci boyutu, gazetecilerin daha iyi özlük hakları ve daha yüksek bir hiyerarşik konuma geçme imkânına işaret etmektedir. Bu durum aynı zamanda sahip olunan toplam sermaye miktarındaki artışa koşut olarak simgesel sermayelerinde artış anlamına da gelmektedir. Simgesel sermayedeki bu artışın bir boyutunun da gazetenin künyesinde konum ve unvan değişikliği olarak somutlaştığını söylemek mümkündür.

2.4. Araştırma Yöntemi

Çerçevesi yukarıda çizilen araştırma için monografik tarzda bir çalışma yürütülmüştür. Sosyal bilimlere monografi yöntemini 19. yüzyılda Fransız maden mühendisi Pierre Guillaume Frédéric le Play (kısaca Le Play) kazandırmıştır (Tütengil, 1969, s. 34). Monografi yöntemi bir olgu, kişi ya da konuyu ele alıp, onu derinlemesine betimleyen, ayrıntılara inen ve yorumlayan araştırma biçimidir (Erginer, 1985). Monografi genellikle betimleyici bir çalışma olsa da bazı varsayımların doğrulanması

içinde girişilen bir araştırma olarak da yürütülebilir (Tütengil, 1969, s. 54). Monografi yönteminde elde edilen sonuçların olguların çizdiği meşru sınırları aşmaması için olguların çok dikkatli değerlendirilmesi gereklidir (Descamps, 1965, s. 63). Betimleyici türdeki bu monografik araştırmada verilerin toplanması ve çözümlenmesinde nitel yöntemden yararlanılmıştır.

Nitel karakterli araştırmanın evreni Radikal gazetesinin yaklaşık yirmi yıllık yayın hayatı boyunca çalışan tüm gazeteciler, örneklemi ise gazete künyesinde yer alan gazetecilerdir. Nicel araştırmalarda örneklemin araştırma evrenini temsil etme kapasitesine dikkat edilirken, nitel araştırmalarda örneklemin uygunluğu ön plana çıkmaktadır. Diğer bir ifadeyle araştırmacı temsil edici bir örneklemden çok araştırma sorunsalının temel önemdeki öğeleri hakkında fikir ve deneyim sahibi olan kişileri örnekleme dâhil etmektedir. Bu tür araştırmalarda hipotez test etmekten çok, keşfetme ve anlama çabası ön plandadır (Kümbetoğlu, 2019, s. 97).

Araştırmada olasılıklı olmayan örneklem yöntemi seçilmiştir. Bu yöntemin değişik biçimleri söz konusudur. Burada amaçlı örneklem tercih edilmiştir. Bu örneklem için önceden belirlenen amaca uygun birimler inceleme için seçilmektedir (Erdoğan, 2012, s. 210). Gazetenin künyesinde yer alan gazeteciler, araştırma sorularının yanıtlarına ulaşılmasında gerekli bilgileri verecek en uygun kişiler olarak değerlendirilmiştir. Diğer bir ifadeyle gazete künyesinde yer alan gazetecilerin anlatıları temelinde Radikal'deki değişim ve dönüşümün izini sürülebilmesinin olanaklı olacağı düşünülmüştür.

Nitel araştırmalarda veriler genel olarak gözlem, görüşme ve belge incelemesi olmak üzere üç şekilde toplanmaktadır. Radikal gazetesini konu alan monografik çalışma için gerekli olan verilere, gazetenin künyesinde yer alan gazetecilerle görüşme tekniğiyle ulaşılmıştır. Nitel araştırma toplumsal gerçekliğin anlaşılmasını hedeflemekte ve görüşme bu gerçekliğe ilişkin verilerin toplanmasında genel olarak güçlü bir yöntem olarak kabul edilmektedir. Görüşme, yapılandırılmış, yarı yapılandırılmış ve yapılandırılmamış olmak üzere üç biçimde yürütülebilir. Açık uçlu soruların önceden hazırlandığı ancak görüşmenin akışı içinde verilen yanıtlara göre yeni soruların da sorulmasına imkân veren yarı yapılandırılmış biçimin, yürütülecek araştırma için daha uygun olacağı öngörülmüştür. Önceden hazırlanan soruların dışına çıkılmadığı

yapılandırılmış görüşmenin çalışmayı sınırlandırma potansiyeli taşıdığı açıktır. Önceden hazırlanmış soruların olmadığı ve bir sohbet şeklinde yürütülen yapılandırılmamış görüşme ise genellikle az sayıda görüşmecinin olduğu araştırmalara uygun düşmektedir. Ancak araştırmada çok sayıda görüşmenin yapılması öngörülmüş, o nedenle de görüşmelerden elde edilecek yoğun veri kümesinin çözümlenmesinde yarı yapılandırılmış görüşmenin daha uygun olacağı düşünülmüştür. Yapılan görüşmelerde gazetecilerin Radikal açısından önemli gördükleri haberlere ilişkin verdikleri örnekler için gazetesinin İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kütüphanesi ile Beyazıt Devlet Kütüphanesi'ndeki arşivine başvurulmuştur. Bu durumun nitel araştırma yöntemlerinden belge incelemesine karşılık geldiği söylenebilir.

Gazetecilerin kültürel sermaye ve *habitus*larının Radikal'in yayın politikasında ve habercilik tarzında etkili olduğuna inanılmaktadır. O nedenle hazırlanan bir anket formuyla Radikal gazetesini çıkaran gazetecilere ilişkin demografik verileri toplanmış, bu veri kümesinde gazetecilerin kültürel sermayeleri ve *habitus*larına ilişkin ipuçları aranmıştır.

Radikal gazetesinin monografik incelemesinde nitel yöntemlerle toplanan veriler türlerine uygun şekilde çözümlenmiştir. Bu tür araştırmalarda karmaşık ve belirsiz bir veri yığını gibi duran anlatıların içinden anlamlı temalar, kategoriler ve eğilimler çıkartılmaktadır (Kümbetoğlu, 2019, s. 44). Gazetecilerle yapılan derinlemesine görüşmelerden elde edilen verilerin çözümlenmesinde ve yorumlanmasında tematik çözümleme yönteminin uygun olduğu düşünülmüştür. Tematik çözümleme, veri kümesi içinde temaların tespit edilmesi, çözümlenmesi ve raporlanmasında yaygın olarak kullanılan bir yöntemdir (Braun & Clark, 2006). Yöntem kuramsal olarak hayli esnektir, çünkü veri kümeleri içinde temaların araştırılması ve incelenmesi özel bir dil kuramına ya da açıklayıcı bir anlamsal çerçeveye ihtiyaç göstermez (Clark & Braun, 2013). Tematik çözümleme, açık sözcük ya da ifadelerin sayılmasının ötesine geçer ve verilerin içindeki hem açık hem de örtük fikirleri, yani temaları tespit etmeye ve betimlemeye odaklanmaktadır. Ardından tespit edilen temaları tipik olarak temsil eden kodlar oluşturulmaktadır. Bu kodlar yapılacak çözümleme için ham veriye uygulanmakta ya da diğer bir ifadeyle ham veri içindeki yerleri tespit edilmektedir (Guest, MacQueen & Namey, 2012, s. 10).

Gazetecilerden *habitus*larına ilişkin fikir sahibi olmak amacıyla anket yöntemiyle elde edilen verilerin çözümlenmesinde ise Statistical Package for the Social Sciences (SPSS) yazılım platformunun betimsel istatistiklerinden yararlanılmıştır.

2.4.1. Geçerlilik, Güvenilirlik ve Sınırlılıklar

Nicel bir araştırmanın kalitesi nesnellik, güvenilirlik ve geçerlilik kıstaslarıyla ölçülürken; nitel araştırmalarda daha çok araştırmanın geçerliliği ön plana çıkmaktadır (Schreier, 2012, s. 27). Nitel araştırmalarda geçerlilik, araştırma için seçilen araçların, izlenen süreçlerin ve toplanan verilerin varılan sonuçlar açısından uygun olup olmadığıdır. Araştırma sorusunun varılmak istenilen sonuç için geçerli olup olmadığı, bu sorunun yanıtlanması için yöntemin ve örneklemin seçimi ve elde edilen verilerin çözümleme yönteminin uygunluğu bu tür araştırmaların geçerliliğini göstermektedir (Leung, 2015, s. 325). Burada yürütülen araştırmanın geçerliliği, araştırma sorunsalına uygun tasarım ve yöntemin kullanılmasına, araştırmanın sistematik bir şekilde yürütülmesine, gazetecilerle yapılan yarı yapılandırılmış derinlemesine görüşmelerin çözümlemesinde kullanılan temaların hangi kıstaslara göre tespit edildiğinin açık bir şekilde gösterilmesine, çözümlemelerin açık biçimde yapılmasına ve farklı yorum imkânlarının dikkate alınmasına dayanmaktadır.

Araştırmanın güvenilirliği, yani farklı araştırmacıların aynı veriler üzerinde aynı sonuçlar üretebilmesi, nitel araştırmalarda geçerlilik kadar ön planda değildir; çünkü araştırmanın farklı araştırmacılar tarafından tekrarlanması nitel araştırmalarda nadiren amaçlanmaktadır (Guest, MacQueen & Namey, 2012, s. 88). Bu tür araştırmaların güvenirliliğiyle ilgili en çok tartışılan nitel verilerin çözümlenmesinde kodlayıcılar arası uzlaşma konusudur. Yani iki ya da daha fazla kişinin aynı veri setini aynı şekilde kodlaması nitel araştırmaların güvenilirliğini sağlamaktadır (2012, s. 89). Yapılan araştırmada güvenilirlik, tez danışmanı ile yazarın gazetecilerle yapılan yarı yapılandırılmış derinlemesine görüşmelerde sorulacak soruların belirlenmesi ve görüşme kayıtlarının transkripsiyonları üzerinde çözümleme temalarının tespitine yönelik yürütülen çalışmalarla garantilenmiştir. Yazar ile danışman, görüşmelerde sorulan soruların ayrıca bir kodlama işlemine gerek bırakmayacak şekilde temaların tespit edilmesine imkân veren metinsel malzeme ürettiğinde hem fikir olmuşlardır.

Radikal gazetesinin yayın hayatının monografik incelemesi için seçilen örnekleme yöntemi araştırmanın sınırlarını da çizmektedir. Gazetede yaklaşık yirmi yıl boyunca çalışan tüm gazetecilerle değil, gazete künyesinde yer alan gazetecilerden ulaşılabilenlerle derinlemesine görüşmeler yapıldığı ve demografik profillerine ilişkin anket formunu yanıtlamalarının istenildiği göz önüne alındığında elde edilen veri setleri doğal olarak sınırlı kalmıştır.

2.4.2. Verilerin Toplanması ve Çözümlenmesi

Radikal'in kâğıt ve dijital gazete olarak yayın hayatını sürdürdüğü yaklaşık yirmi yıllık sürede farklı dönemlerde görev yapıp künyede yer alan dördü hayatta olmayan ve biri tez yazarı olmak üzere 49'u erkek, 19'u kadın toplam 68 gazeteciden 34'ü erkek altısı kadın 40 gazeteci ile temas kurulabilmiştir. Bu gazetecilerden 33'ü erkek beşi kadın olmak üzere 38'i görüşme yapmayı kabul etmiştir. Görüşmeyi kabul edenlerden biri anketi yanıtlamamıştır. Kadın ve erkek birer gazeteci görüşmeyi kabul etmeyip sadece anket doldurmuştur. Dolayısıyla toplam olarak 33'ü erkek altısı kadın olmak üzere 39 gazeteci anket sorularına yanıt vermiştir. İsimleri saklı tutulduğu için gazeteciler G serisi olarak kodlanmıştır. Yapılan görüşmelerin tarih, yer ve sürelerinin listesi Ek-1'de verilmiştir.

Gazetecilerle Ek-2'deki sorular temelinde yapılan görüşmeler, toplam olarak 44 saat 26 dakika sürmüştür. Ortalama görüşme süresi yaklaşık 70 dakikadır. Bu görüşmelerden ikisi gazetecilerin yurtdışında bulunması nedeniyle *Viber* dijital platformu üzerinden görüntülü olarak yapılmıştır. Görüşmelerden biri İzmir, üçü Ankara ve 32'si İstanbul'da yüz yüze gerçekleştirilmiştir. Görüşmeler kayıt altına alınmış, gazetecilere de kayıt yapmaları teklif edilmiştir. Görüşmelerin ses kayıtları birebir çözülerek metin haline dönüştürülmüştür. Bu metinler temelinde tez danışmanı ile karşılıklı yürütülen çalışmalarla görüşme metinlerinin çözümlenmesi için gerekli olan temalar tespit edilmiş ve bu çerçevede çözümleme süreci yürütülmüştür. Gazetecilerin 39'u tarafından cevaplanan Ek-3'deki anketten elde edilen veriler SPSS yazılım platformuna yüklenmiştir. Gazetecilerin kültürel sermayeleri ve *habitus*ları hakkında çözümleme zemini oluşturacak şekilde betimleyici istatistikler kategorisinde frekans tabloları üretilmiştir. Gazetecilerin yaşam tarzlarına ilişkin toplanan veriler, belirgin eğilimler sergilemediklerinden çözümlemeye dâhil edilmemiştir.

Son olarak araştırmanın bütününden elde edilen bulgulara dayanarak alan, sermaye ve *habitus* kavramları çerçevesinden Radikal gazetesi çözümlemesi yapılmış ve araştırmanın sonuçları değerlendirilmiştir.

3. RADİKAL GAZETESİNDE DEĞİŞİM VE DÖNÜŞÜMÜN ANATOMİSİ

Radikal gazetesinin monografik incelemesinde, normal boy, tabloid boy ve dijital yayın dönemleri yaşanılan değişim ve dönüşümün temel uğrakları olarak düşünülmüştür. İlk bakışta gazetenin fiziksel biçimi ve yayın mecrasıyla ilişkili görünen bu durumun aslında arka planda işleyen ekonomik ve siyasal süreçlerin yansıması olduğu da söylenebilir. Diğer bir ifadeyle, Radikal gazetesindeki değişim ve dönüşümün ekonomik ve siyasal alanların, dolayısıyla da iktidar alanının gazetecilik alanı üzerindeki etkisinden kaynaklandığı ileri sürülebilir. Mademki bir alan çözümlemesi, yukarıda belirtildiği gibi, ilk olarak söz konusu alanın iktidar alanına göre konumunun çözümlenmesiyle başlar, o halde Radikal'deki değişim ve dönüşümü açıklama girişimi de iktidar alanının gazetecilik alanı üzerindeki etkilerini hesaba katmadan edemez. Sözü edilen değişim ve dönüşümün ilk planda tanıkları yazı işleri ekibinde farklı dönemlerde görev yapan gazetecilerdir. Aşağıdaki bölümle birlikte sözün gazetecilere verilmesi, aslında eyleyiciler olarak onların sahip oldukları kültürel sermayeleri ve *habitus*larına göre bu değişim ve dönüşümdeki rollerini de anlamamıza imkân sağlayacaktır.

Burada araştırmanın sağlıklı yürütülmesi açısından altı çizilmesi gereken bir nokta vardır. Yazarın 2010-2012 yıllarında Radikal gazetesinin yazı işleri kadrosunda görev yapmış olmasının, yani araştırma nesnesiyle olan ilişkisinin ve sözün gazetecilere verilmesinin araştırmanın nesnelliğine gölge düşürüp düşürmeyeceği yanıtlanması gereken meşru sorular olarak karşımıza çıkmaktadır. Öncelikle bu tip bir araştırmada araştırmacının araştırma nesnesiyle kendisi arasında var olan ilişkilerin bilincinde olması etkili bir sigortadır (Tutal, 2006, s. 42). İkinci olarak araştırmacının bilgisine başvurduğu kaynak kişilerin anlatılarına, araştırmacıyı etkileme amacıyla, sıradan olandan ziyade sıra dışı olanı öne çıkaran bir yaklaşımın yön verme olasılığı yüksektir (Swartz, 2018, s. 85). O nedenle araştırmacı "*hem kendisinin hem de görüşme yaptığı kişilerin algı kategorilerinden kopmak zorundadır. Onun işi ne kendi düşüncelerini dayatmak ne de basitçe araştırdığı insanların düşüncelerini aktarmaktır. Araştırmacı, filozof*

Bachelard'ın ifadesiyle araştırmasının olgularını 'ele geçirmek' zorundadır" (Calhoun, 2016, s. 87). Araştırmanın yürütülmesinde Bourdeu'nün toplumsal inceleme pratiğinde düşünümselliğin, yani sistemli ve derin bir özeleştiriye dayanan sosyal bilim pratiğinin üzerinde durduğu ve ancak bu şekilde toplumsal dünyada istenen düzeyde bir nesnelliğe ulaşılabileceğini vurguladığı (Swartz, 2018, s. 24-25) da akılda tutularak, diğer bir deyişle "*düşünümsel teyakkuz hali*" (s. 87) içinde yukarıda işaret edilen iki çizgiye sadık kalınmaya çalışılmıştır.

3.1. Gazetecilerin Demografik Özellikleri

Bourdieu sosyolojisine göre gazetecilik alanında eyleyiciler olarak gazetecilerin sahip oldukları kültürel sermayelerine uygun şekilde konumlandıkları, *habitus*larına göre faaliyet gösterdikleri ve alanın kurallarını etkilemeye çalıştıkları hatırlandığında, oynadıkları rolün değerlendirilmesinde kültürel sermayeleri ve *habitus*larına dair fikir edinilmesini sağlayacak istatistiki verilere ulaşılması önem arz etmektedir. Benson & Neveu (2010) alana yeni girenlerin sınıfsal kompozisyonunun alanda yeni bir dinamik oluşturduğuna dikkat çekmekte ve *habitus* kavramı çerçevesinde onların toplumsal/ekonomik kökenleri, bitirdikleri okullar, mesleki eğitimleri ve deneyimlerinin araştırılmasının önemini vurgulamaktadırlar (s. 6). O nedenle Radikal'in yazı işleri kadrosunda yirmi yıl boyunca değişik dönemlerde görev yapmış gazetecilerle kurulan temas sonucunda 39'una ilişkin anket yoluyla elde edilen demografik veriler aşağıdaki tablolara dönüştürülmüş, betimlenmiş ve yorumlanmıştır.

Radikal gazetesinin yazı işleri kadrosunda farklı görevlerde bulunmuş toplam 39 gazetecinin altısı (% 15,4) kadın, 33'ü (% 84,6) erkektir. Gazetecilerin yaş gruplarına göre dağılımı aşağıdaki tabloda gösterilmektedir:

Tablo 3.1. Yaş Değişkeni İçin Frekans ve Yüzde Değerleri

Yaş (Grup)	Frekans	%	Birikimli %
22-29	2	5,1	5,1
30-34	11	28,2	33,3
35-39	11	28,2	61,5
40-44	8	20,5	82,1
45-49	3	7,7	89,7
50 ve üzeri	4	10,3	100,0
Toplam	39	100,0	

Radikal yazı işleri kadrosunda yer alan 39 gazeteciden ikisi (% 5,1) “22-29”, 11’i (% 28,2) “30-34”, 11’i (% 28,2) “35-39”, sekizi (% 20,5) “40-44”, üçü (% 7,7) “45-49” ve dördü (% 4) “50 ve üzeri” yaş grubundadır. Gazetecilerin yüzde 89,7’si 50, yüzde 82,1’i 44, yüzde 62,5’i 40 ve yüzde 33,3’ü 35 yaşın altındadır.

Radikal yazı işleri kadrosunda çalışan gazetecilerin altısı (% 15,4) İstanbullu, dördü (% 10,3) Ankaralı, beşi (% 12,8) İzmirli, üçü (% 7,7) Kayserili, ikisi (% 5,1) Trabzonlu ve ikisi (% 5,1) Balıkesirlidir. Toplamı 17 (% 43,6) olmak üzere Çanakkale, Konya, Antalya, Erzurum, Sivas, Adana, Edirne, Tekirdağ, Bursa, Kars, Zonguldak, Ordu, Tunceli, Diyarbakır, Kahramanmaraş, Şanlıurfa ve Siirt’ten birer gazeteci yazı işleri kadrosunda yer almaktadır. İstanbul, Ankara ve İzmirli gazetecilerin oranı yüzde 38,5’dir. Bu durum coğrafik açıdan Türkiye’nin bütün bölgelerinden en az bir ilin yer aldığı bir tabloya işaret etmektedir. 12 gazeteciyle (% 30,77) birinci sırada olan Marmara bölgesini, dokuz gazeteciyle (% 23,07) İç Anadolu bölgesi izlemektedir. Üçüncü sırada beş (% 12,82) gazeteciyle Ege bölgesi yer almaktadır. Karadeniz bölgesi dört (% 10,26) gazeteciyle dördüncü; Akdeniz, Doğu Anadolu ve Güneydoğu Anadolu bölgeleri 3’er (% 7,69) gazeteciyle beşinci sıradadır. Yazı işlerinde çalışan gazetecilerin yalnızca birinin (% 2,6) ana dili Kürtçedir. Gazetecilerin yaşadıkları şehirde geçirdikleri sürelere ilişkin bilgiler şöyledir:

Tablo 3. 2. Yaşanılan Şehirde Geçen Süre Değişkeni için Frekans ve Yüzde Değerleri

Süre (Yıl)	Frekans	%	Birikimli %
10 ve altı	2	5,1	5,1
11-15	3	7,7	12,8
16-20	8	20,5	33,3
21-25	9	23,1	56,4
26 ve üzeri	17	43,6	100,0
Toplam	39	100,0	

Yazı işleri kadrosundaki gazeteciler, gazetenin İstanbul merkez ve Ankara büro örgütlenmesine koşut olarak iki şehirde yaşamaktadır. Gazetecilerin 35’i (% 89,7) İstanbul’da, dördü (% 10,3) Ankara’dadır. Yaşadıkları şehirde geçirdikleri süreye ilişkin “10 ve altı” yıl kategorisinde iki (% 5,1), “11-15” yıl kategorisinde üç (% 7,7), “16-20” yıl kategorisinde sekiz (% 20,5), “21-25” yıl kategorisinde dokuz (% 23,1) ve “26 ve

üzeri" yıl kategorisinde 17 (% 43,6) gazeteci yer almaktadır. Bulundukları şehirde 15 yıldan fazla süredir yaşamakta olan gazeteci sayısı 34 (% 86,1), 20 yıldan fazla süredir yaşamakta olanların sayısı 26'dır (% 66, 7).

Gazetecilerin medeni halleri ve çocuk sayılarına ilişkin veriler aşağıdaki tabloda yer almaktadır:

Tablo 3.3. Medeni Hal ve Çocuk Sayısı Değişkenleri İçin Frekans ve Yüzde Değerleri

Medeni Hal	Frekans	%	Birikimli %
Evli	9	23,1	23,1
Evli ve çocuklu	17	43,6	66,7
Yalnız	9	23,1	89,7
Yalnız ve çocuklu	3	7,7	97,4
Birlikte Yaşıyor	1	2,6	100,0
Toplam	39	100,0	
Çocuk sayısı	Frekans	%	Birikimli %
0	17	43,6	43,6
1	12	30,8	74,4
2	10	25,6	100,0
Toplam	39	100,0	

Gazetecilerin 26'sı (% 66,7) evli olup, bunların 17'sinin (% 43,6) çocuğu vardır. Yalnız yaşayan 12 (% 30,8) gazeteciden üçü (% 7,7) çocuk sahibidir. Çocuğu olan toplam 22 gazeteci (% 56,4) vardır. Çocuk sahibi olmayan gazeteci sayısı 17'dir (% 43,6). Tek çocuklu gazeteci sayısı 12 (% 30,8), iki çocuklu gazeteci sayısı ise 10'dur (% 25, 6). Birlikte yaşayan bir (% 2,6) gazeteci vardır.

Gazetecilerin gelir durumu, oturduğu konut ve arabasının olup olmadığına ilişkin veriler aşağıda yer almaktadır:

Tablo 3.4. Gelir Değişkeni için Frekans ve Yüzde Değerleri

Gelir (Bin Lira)	Frekans	%	Birikimli %
3-3,9	12	30,8	30,8
4-4,9	9	23,1	53,8
5-5,9	4	10,3	64,1
6-6,9	5	12,8	76,9
7-7,9	4	10,3	87,2
8-8,9	1	2,6	89,7
9 ve üzeri	4	10,3	100,0
Toplam	39	100,0	

Yazı işleri kadrosunda yer alan gazetecilerin 12'sinin (% 30,8) aylık geliri "3-3,9", dokuzunun (% 23,1) "4-4,9", dördünün (% 10,3) "5-5,9", beşinin (% 12,8) "6-6,9", dördünün (% 10,3) "7-7,9", birinin (% 2,6) "8-8,9" bin lira aralığındadır. Aylık geliri "9 bin lira ve üzeri" olan gazeteci sayısı dörttür (% 10,3). Aylık geliri beş bin liranın altında olan 21 (% 53,8), dört bin liranın altında olan 12 (% 30,8) gazeteci vardır. Aylık geliri "6-9" bin lira aralığında olan gazeteci sayısı 10'dur (% 25,6).

Tablo 3.5. Konut Değişkeni için Frekans ve Yüzde Değerleri

Konut	Frekans	%	Birikimli %
Bağımsız	2	5,1	5,1
Daire	18	46,2	51,3
Daire Kira	19	48,7	100,0
Toplam	39	100,0	

Gazetecilerin 2'si (% 5,1) bağımsız konutta, 18'i (% 46,2) kendisine ait dairede, 19'u (% 48,7) ise kiralık dairede oturmaktadır. Özel aracı olan gazeteci sayısı 22'dir (% 56,4). Arabası olmayan 17 gazeteci (% 43,6) vardır.

Gazetecileri eğitim durumu, bildikleri yabancı diller ile baba ve dedelerinin eğitim durumları ile mesleklerine ilişkin veriler aşağıda yer almaktadır:

Tablo 3.6. Eğitim Değişkeni için Frekans ve Yüzde Değerleri

Eğitim	Frekans	%	Birikimli %
Lise	4	10,3	10,3
Ön Lisans	1	2,6	12,8
Lisans	29	74,4	87,2
Y. Lisans	5	12,8	100,0
Toplam	39	100,0	

Radikal gazetesinin yazı işleri kadrosunda yer alan gazetecilerin dördü (% 10,3) lise mezunudur. Bunlardan üçü İstanbul Erkek Lisesi, Osmaniye Atatürk Lisesi ve Yeşilköy 50. Yıl Lisesi olmak üzere devlet okullarından mezundur. Diğeri Arnavutköy Amerikan Kız Koleji mezunudur. Ön lisans diploması olan bir gazeteci (% 2,6) vardır. Lisans diplomasına sahip olan gazeteci sayısı 29 (% 74,4), yüksek lisans diploması olan gazeteci sayısı beştir (% 12,8). Lisans ve lisansüstü diplomalı gazeteci sayısı 34'tür (% 87,2). Gazetecilerin 31'i (% 79,5) devlet lisesi mezunu olup, sekizi (% 20,5) özel kolejde okumuştur. Bu gazetecilerden ikisi Saint Benoit, diğerleri Arnavutköy Amerikan

Koleji, İzmir Amerikan Koleji, TED Karadeniz Ereğlisi Koleji, Şişli Terakki Lisesi, Kültür Eğitim Vakfı Bandırma Lisesi ve Karşıyaka Erdem Koleji mezunudur.

Tablo 3.7. Yabancı Dil Değişkeni için Frekans ve Yüzde Değerleri

	Yanıtlar		
Dil	n	%	Denek %
İngilizce	33	80,5	94,3
Fransızca	2	4,9	5,7
Almanca	1	2,4	2,9
İspanyolca	1	2,4	2,9
İtalyanca	1	2,4	2,9
Arapça	2	4,9	5,7
Osmanlıca	1	2,4	2,9
Toplam	41	100,0	117,1

*n > 39

Radikal yazı işleri kadrosunda farklı görevlerde bulunmuş gazetecilerin 35'i (% 89,7) en az bir yabancı dil bilmektedir. Gazetecilerin dördünün (% 10,3) yabancı dil bilgisi yoktur. Bilinen yabancı diller arasında İngilizce, 33 kişiyle (% 94,3) birinci sırada gelmektedir. Fransızca ve Arapça bilen iki (% 5,7), Almanca, İspanyolca, İtalyanca ve Osmanlıca bilen birer (% 2,9) gazeteci vardır.

Tablo 3.8. Babanın Eğitimi Değişkeni için Frekans ve Yüzde Değerleri

Eğitim	Frekans	%	Birikimli %
İlkokul	7	17,9	17,9
Ortaokul	2	5,1	23,1
Lise	16	41,0	64,1
Ön Lisans	2	5,1	69,2
Lisans	9	23,1	92,3
Lisansüstü	2	5,1	97,4
Yok	1	2,6	100,0
Toplam	39	100,0	

Gazetecilerin babalarının yedisi (% 17,9) ilkokul, ikisi (% 5,1) ortaokul, 16'sı (% 41) lise mezunu, ikisi (% 5,1) ön lisans, dokuzu (% 23,1) lisans, ikisi (% 5,1) lisansüstü diploması sahibidir. Birinin ise hiç eğitimi yoktur. Lise ve üstü düzeyde eğitimi olanların sayısı 29 (% 74,3), lise sonrası diploması olanların sayısı 13'tür (% 33,3).

Tablo 3.9. Dedenin Eğitimi Değişkeni için Frekans ve Yüzde Değerleri

Eğitim	Frekans	%	Birikimli %
İlkokul	15	38,5	38,5
Ortaokul	2	5,1	43,6
Lise	10	25,6	69,2
Lisans	2	5,1	74,4
Yok	10	25,6	100,0
Toplam	39	100,0	

Gazetecilerin baba tarafından dedelerinin 15'i (% 38,5) ilkokul, ikisi (% 5,1) ortaokul, 10'u (% 25,6) lise, ikisi (% 5,1) üniversite mezunu olup, 10'unun (% 25,6) hiçbir eğitimi yoktur. Dedeleri lise ve üniversite mezunu olan gazeteci sayısı 12'dir (% 30,7).

Tablo 3.10. Babanın Mesleği Değişkeni için Frekans ve Yüzde Değerleri

Meslek	Frekans	%	Birikimli %
Memur	16	41,0	41,0
Serbest	20	51,3	92,3
Çiftçi	2	5,1	97,4
İşçi	1	2,6	100,0
Toplam	39	100,0	

Gazetecilerin baba meslekleri içinde serbest meslek kategorisinde 20 (% 51,3) kişi yer almaktadır. Buna göre gazetecilerin babalarının yarıdan fazlası serbest meslek sahibidir. Gazetecilerin 16'sının (% 41) babası memur, 2'sinin (% 5,1) çiftçi ve birinin (%2,6) de işçidir.

Tablo 3.11. Dedenin Mesleği Değişkeni İçin Frekans ve Yüzde Değerleri

Meslek	Frekans	%	Birikimli %
Memur	9	23	23,1
Serbest	17	43	66,7
Çiftçi	10	25	92,3
Yok/Bilinmiyor	3	7	100,0
Toplam	39	100	

Gazetecilerin baba tarafından dedelerinin 17'si (% 43,6) serbest meslek sahibi, 10'u (% 25,6) çiftçi, dokuzu (% 23,1) memurdur. Üçünün mesleği yoktur ya da bilinmemektedir.

Gazetecilerin mesleki deneyimi, sarı basın kartı sahipliği ve dernek, kulüp, siyasi parti ve mesleki örgüt üyeliklerine ilişkin veriler aşağıda verilmektedir:

Tablo 3.12. Mesleki Deneyim Değişkeni için Frekans ve Yüzde Değerleri

Deneyim (Yıl)	Frekans	%	Birikimli %
4-6	4	10,3	10,3
7-9	5	12,8	23,1
10-12	7	17,9	41,0
13-15	7	17,9	59,0
16-18	4	10,3	69,2
19 ve Üzeri	12	30,8	100,0
Toplam	39	100,0	

Radikal gazetesinde yazı işlerinin çeşitli bölümlerinde görev yapan gazetecilerin 12'sinin (% 30,8) meslekte geçirdiği süre 19 yıl ve üzerindedir. 16-18 yıl mesleki deneyime sahip gazeteci sayısı dörttür (% 10,3). Mesleki deneyimi 13-15 ve 10-12 yıl aralıklarında yer alan gazeteci sayısı yedi (% 17,9) olmak üzere eşittir. Mesleki deneyimi 4-6 ve 7-9 yıl aralığında yer alan gazetecilerin sayısı sırasıyla dört (% 10,3) ve beştir (% 12,8). Buna göre 10 yıl ve üzeri deneyime sahip gazeteci sayısı 30 (% 76,9), 15 yıldan fazla deneyimi olanların sayısı 16'dır (% 41,1). On yılın altında deneyime sahip dokuz (% 23,1) gazeteci vardır.

Gazetecilerin 28'i (% 71,8) Basın Yayın Enformasyon Genel Müdürlüğü tarafından verilen Sarı Basın Kartı sahibidir. Kartı olmayan gazetecilerin sayısı 11'dir (% 28,2).

Türkiye Gazeteciler Cemiyeti'ne (TGC) üyeliği olan gazeteci sayısı sekizdir (% 20,5). Gazetecilerin 31'inin (% 79,5) üyeliği yoktur.

Gazetecilerin 15'i (% 38,5) Türkiye Gazeteciler Sendikası'na (TGS) üyedir. Sendikaya üye olmayanların sayısı 24'tür (% 61,5).

Gazetecilerin sadece ikisinin (% 5,1) siyasi parti üyeliği vardır. Herhangi bir siyasi partiye üye olmayan gazeteci sayısı 37'dir (% 94,9).

Herhangi bir spor kulübüne üye olan beş (% 12,8) gazeteci vardır. Üyeliği olmayanların sayısı 34'tür (% 87,2).

Radikal'in yaklaşık yirmi yıllık yayın hayatı boyunca yazı işleri ekibinde yer alan ve değişik sürelerle görev yaptığı tespit edilen 68 gazeteciden 19'unun kadın olduğu göz önüne alındığında erkeklerin % 72'lik bir oranla gazetenin yazı işlerinde baskın durumda olduğundan söz edilebilir.

Yukarıda sonuçları betimlenen anket çalışmasında ulaşılan 39 gazeteciden altısı kadındır. Bunların içinde 50 yaşın üstünde dört gazeteci vardır. Yaşı "22-49" aralığında 35, "22-44" aralığında 32 gazeteci olduğu dikkate alındığında Radikal'in erkeklerin ağırlıkta olduğu, genç bir yazı işleri ekibine sahip olduğu anlaşılmaktadır.

Gazetecilerin memleketleri açısından yüzde 40'ının Türkiye'nin üç büyük kentinden olduğu görülmektedir. Bölgesel açıdan bakıldığında Marmara bölgesi ağırlıktadır. Ancak bütün bölgelerden gazeteciler vardır. Bir gazetecinin ana dili Kürtçedir. Dolayısıyla İstanbul, Ankara ve İzmir ağırlıklı olmakla birlikte tüm Türkiye'yi temsil eden bir yazı işleri ekibi söz konusudur.

Gazetenin İstanbul merkez ve Ankara büro örgütlenmesi olduğu için gazeteciler bu iki kentte yaşamaktadır. Gazetecilerin bu kentlerde uzun süredir yaşadığı söylenebilir. Bu kentlerde 15 yıldan az süredir yaşayan beş, 21 yıl ve üzerinde yaşayan 26 gazeteci olduğuna göre yaş durumları da göz önüne alınarak yazı işleri ekibinin ağırlıklı olarak hayatlarının büyük bölümünü bu kentlerde geçirdiği söylenebilir.

Radikal yazı işleri ekibinde yer alan gazeteciler çoğunlukla evli ve çocuk sahibidir. Bu durumda olan toplam 26 gazeteciden 23'ü erkektir. Gazetecilerin en fazla iki çocuğu vardır. Dolayısıyla gazetecilerin aile kurma eğilimi güçlü görünmektedir.

Gazetecilerin gelir açısından çok iyi durumda olmadıkları söylenebilir. Yazı işleri ekibinde aylık geliri dokuz bin liranın üstünde olan sadece dört gazeteci yer almaktadır. Bunların içinde yayın yönetmenlerinin de olduğu unutulmamalıdır. Gazeteciler içinde beş bin liranın altında aylıkla çalışan 21, dört bin liranın altında 12 kişi vardır. Kadın gazetecilerin tümünün aylık gelirleri beş bin liranın altındadır. Dolayısıyla Radikal gazetesinin çalışanlarına yüksek ücretler vermediği, kadın gazetecilerin de erkeklere göre düşük gelir elde ettiği söylenebilir. Gazetecilerin 19'u, yani yarıya yakını kirada oturmaktadır. 39 gazeteciden 22'sinin arabası vardır. Aylık ücret, çocuk, konut ve araba

sahipliği birlikte düşünüldüğünde yazı işleri ekibinde yer alanların ekonomik açıdan parlak durumda olmadıkları sonucu çıkarılabilir.

Gazetecilerin 31'i devlet lisesi mezunu olup 34'ü (% 87,2) lisans ve lisansüstü düzeyde diplomaya sahiptir. Türkiye Genç İşadamları Derneği'nin (TÜGİAD) yaptığı bir araştırmaya göre Türkiye'deki basın çalışanlarının ancak yüzde 53,3'ünün üniversite mezunu (Tılıç'tan aktaran Özsever, 2004, s. 152) olduğu göz önüne alındığında Radikal yazı işleri ekibinin eğitim düzeyinin sektörün Türkiye ortalamasının çok üstünde olduğu söylenebilir. Ayrıca gazetecilerin dördü hariç en az bir yabancı dil bilmektedir. Dolayısıyla gazetecilerin iyi eğitimli olduklarından söz edilebilir. Gazetecilerin babalarından 29'u lise ve üzeri okullardan diplomalıdır. Dedeleri lise ve üniversite mezunu olan 12 gazeteci vardır. Yazı işleri ekibinin eğitim düzeyi yüksek aileler içinde yetiştikleri görülmektedir. Gazetecilerin baba ve dedeleri ağırlıklı olarak serbest meslek sahibidir. Babası işçi olan bir gazeteci vardır.

Mesleki deneyim açısından bakıldığında yazı işleri ekibinin tecrübeli olduğu söylenebilir. Gazetecilerden 12'sinin mesleki deneyimi 19 yıl ve üzeridir. On yıl ve üzerinde deneyimi olan 30 gazeteci vardır. 19 yıldan fazla deneyimi olan gazetecilerden sadece biri kadındır.

Sonuç olarak Radikal gazetesi yazı işleri ekibinin büyük ölçüde erkeklerin hâkimiyetinde olduğu, genç ama mesleki açıdan deneyimli, ağırlıklı olarak devlet lisesi mezunu, üniversite diplomalı ve yabancı dil bilen gazetecilerden oluştuğu görülmektedir. Genel olarak orta sınıf aile kökenleri olan gazetecilerin babaları ve dedelerinin de kuşak farkı göz önüne alınmak kaydıyla iyi denilecek düzeyde eğitimli oldukları söylenebilir. Gazetecilerin genellikle evli ve çocuklu oldukları, yaklaşık yarısının kirada oturduğu ve ücretlerin yüksek olmadığı düşünüldüğünde ekonomik açıdan kendilerini rahat hissedecekleri koşullara sahip olmadıkları fark edilmektedir. Gazetecilerin ailelerinin ve kendilerinin iyi eğitimli olmalarının yanı sıra meslekte geçirdikleri süre de göz önüne alındığında Türkiye koşullarında yüksek kültürel sermayeye sahip olduklarını ileri sürmek mümkündür.

3.2. Gazetecilerle Görüşmelerin Tematik Çözümlemesi

Gazetenin geçirdiği dönemlerin yukarıda kronolojik serimlenişinin gazetecilerle yapılan derinlemesine görüşmelerden elde edilen veriler temelinde çözümlenmesi "Radikal Doğuyor: Türkiye ve Medyanın Doksanlı Yıllarda Durumu", "Mehmet Yakup Yılmaz: Kurucu Genel Yayın Yönetmeni", "Radikal Yayın Ekibinin Zihnindeki Okur", "Radikal Yayın İlkeleri ve Politikaları", "Radikal Haberciliği", "Radikal ve Doğan Grubu", "Sermaye Denetimi Nerede Başlıyor Nerede Bitiyor?", "Radikal Dönüşüyor: Tabloid ve Dijital Dönem", "Radikal'in Siyasi, Ekonomik ve Kültürel Düzene Etkisi", "Gazeteciler ve Yöneticiler: Çalışma Ortamı", "Radikal Ekibinin Çalışma Koşulları: Haklar ve Sorumluluklar", "Radikal Yayın Ekibi Radikal'i Değerlendiriyor", "Radikal ve Görsellik" ve "Radikal Kimliğinin Temel Taşları: Ekler" olarak tespit edilen on dört tema üzerinden yapılmaktadır. Belirlenen temalar çerçevesinde yapılan çözümlemelerde, görüşmecilerden aktarımlar yapılırken konuşma diline ait yapıların korunmasının uygun olacağı düşünülmüştür.

3.2.1. Radikal Doğuyor: Türkiye ve Medyanın Doksanlı Yıllarda Durumu

Bu başlık altında Radikal gazetesinin yayın hayatına başladığı 13 Ekim 1996 tarihinde Türkiye'nin ekonomik, siyasi ve toplumsal koşulları ile medyanın durumuna ilişkin gazetecilerin görüşlerine yer verilmektedir. Bunun yanı sıra Radikal gibi bir gazetenin Doğan Grubu bünyesinde çıkarılması düşüncesinin altında yatan gerekçeler gazetenin çıkış öyküsüyle birlikte ele alınmaktadır.

3.2.1.1. Türkiye'de Ekonomik Durum

Türkiye, tezin girişinde işaret edildiği gibi, 24 Ocak 1980 ekonomik kararlarıyla birlikte Batı dünyasında esmeye başlayan neoliberalizm rüzgârının etkisi altına girmiş, Turgut Özal liderliğindeki ANAP'ın 12 Eylül askeri yönetiminden sonra 1983 seçimlerinde iktidara gelmesiyle ihracata dönük sermaye birikimi sürecini hızlandıracak ekonomik reformlar hayata geçmeye başlamıştır. Şenses'e (2017) göre gerekli denetim alt yapısı oluşturulmadan 1989 yılında alınan sermaye hareketlerinin serbestleştirilmesi kararı, doksanlı yıllarda Türkiye ekonomisini sıcak para olarak adlandırılan kısa dönemli sermaye hareketlerinden kaynaklanan istikrarsızlıklarla karşı karşıya bırakmıştır. Sanayileşme gibi orta ve uzun vadeli hedefler gündemden düşmüş, faiz oranı, döviz

kuru, repo, borsa, hazine bonosu gibi araçların ve bunlardan sağlanacak kısa vadeli kârların peşine düşülmüştür (s. 2, 3). Diğer bir ifadeyle "*iktisadi öncelikler üretken reel sektörlerden ve sabit sermaye birikiminden gittikçe uzaklaşarak, spekülatif, rantiye kesimlere yönelmesine yol açmış ve büyüme hızı, konjonktürel olgulara bağımlı hale gelmiştir*" (Yeldan, 2017, s. 50), Bu dönemde aynı zamanda Anadolu'da yeni bir işadamı profilinin de güçlenmeye başlamasına tanık olunmuştur. Atay (2020) bu durumu, Özal'ın kapitalizmi "merkez"den "çevre"ye taşıyan ekonomi politikalarının sonucunda zaman içinde laik-modern "İstanbul burjuvazisi" karşısında taşrada asli bileşeni İslâm olan muhafazakâr bir kültüre sahip yeni bir burjuvazinin şekillenişi olarak tarif etmekte ve Müstakil Sanayici ve İşadamları Derneği''nin (MÜSİAD) 1990 yılında kuruluşuna işaret etmektedir (s. 32). Doğan'a (2013) göre MÜSİAD'ın ilk başkanı Erol Yarar'ın kuruluş amaçlarını açıklarken SİAD'lar (Sanayici ve İşadamları Derneği) gibi mahalli, TÜSİAD gibi İstanbul ağırlıklı olmadıklarını, büyük işletme ve holdinglerin değil, orta ve küçük ölçekli işletmeleri hedeflediklerini dile getirmesine rağmen kuruluşa neoliberalizm ve sermayenin küreselleşme sürecinde palazlanmak isteyen orta ve büyük ölçekli sermayedarların sınıfsal iradesi yön vermiştir (s. 292, 293). Turgut Özal döneminde faizsiz bankacılık adı altında Türkiye'ye giren Arap sermayesinin elindeki petro-dolarlarla finans gereksinimlerini karşılayan (s. 288) yeni sermaye grubunun, milliyetçi, muhafazakâr ve İslâmcı yönlerinin[8] güçlü olmasına rağmen Cumhuriyet'in ilk yıllarında yaratılmak istenen sınıfsız ve kaynaşmış bir toplumun korporatist mantığını içselleştirmiş olması nedeniyle milli burjuvazi olarak okunabileceği de ileri sürülmektedir (Çavuşoğlu, 2017, s. 132).

Çalışanlar açısından bakıldığında yeni sermaye birikimi modelinin önemli sonuçları olmuştur. 24 Ocak kararlarıyla başlayan neoliberal sisteme eklemlenme sürecinde reel ücretlerin geriletilmesi yoluyla emek maliyetinin azaltılması, iç talebin kısılarak ihracatın artırılması amaçlı tedbirler uygulamaya konmuştur (Balaban, 2017, s. 22). Doksanlı yıllarda bu dönüşümün yarattığı sarsıntılar hissedilmeye başlamış ve 1994 ekonomik krizi yaşanmıştır. 5 Nisan 1994 kararlarıyla krizden çıkış yolu aranmıştır (Sayılgan, 1994). Avrupa Birliği (AB) ile imzalanan Gümrük Birliği anlaşması 1 Ocak 1996'da yürürlüğe girmiştir. Anlaşma gereği sanayi ürünlerinde gümrük vergileri

---

[8]Tanıl Bora, milliyetçilik, muhafazakârlık ve İslâmcılığı, Türk sağını biçimlendiren ve birbirine dönüşebilir oluş biçimleri olarak düşünülmesini önermektedir. Bkz. Bora, T. (2018). *Türk Sağının Üç Hâli*. (2. bs.). Birikim.

sıfırlanması sonucunda ithalat ihracattan daha çok artmış, gümrük birliğinin statik etkisi olarak refah artışı ya çok az ya da negatif gerçekleşmiş, tarife gelirlerindeki kayıplarla birlikte düşünüldüğünde ülke ekonomisi genel olarak olumsuz etkilenmiştir (Yıldırım & Dura, 2007). Doksanlı yılları kesintisiz bir kriz süreci olarak nitelendiren Barbaros & Kozal'a göre bu yıllarda yaşanan finansal şoklar karşısında zaten yetersiz olan yerli sanayi sermaye birikimi büyük ölçüde çökmüş veya el değiştirmiştir (2017, s. 63). Radikal gazetesi genel hatlarıyla verilen böylesi bir ekonomik bağlamda yayın hayatına başlamıştır.

1994 ekonomik krizinin Tansu Çiller'in başbakanlığını yaptığı hükümet döneminde faizlerin idari kararlarla zorla indirilmeye çalışılması yüzünden yaşandığını ileri süren G1, "*Siyaseti de ekonomi etkiliyordu, insanların cebini de ekonomi etkiliyordu (...) İktidarların başarısını da ekonomi etkiliyordu*" sözleriyle Radikal'in yayın hayatına başladığı dönemde ekonominin önem kazandığına dikkat çekmektedir. "*Radikal'de mesela altı sayfa ekonomi sayfası ayrılmıştı daha başlangıçta (...) Hem ekonominin okuru çoktu o dönemde çünkü her şey ekonominin üzerinden dönmeye başladı. 'Güvenilir ekonomi haberleri de güvenilir gazetelerde olur' düşüncesi yer etmişti. Onun için böyle bir başlangıç oldu*" sözleriyle de doğru ve güvenilir ekonomi haberlerine olan okur talebinin arttığına, Radikal'in de bu talebe uygun şekilde altı sayfasını bu tür haberlere ayırdığına işaret etmektedir. Radikal gazetesinin 24 sayfa olarak yayın hayatına başladığı düşünüldüğünde gazetenin dörtte birinin ekonomi haberlerine ayrıldığı anlaşılmaktadır. G5 de G1'in ekonomik olarak sorunlu bir dönemin yaşandığı ve ekonomi haberlerinin önem kazandığı yönündeki görüşlerini "*Türkiye '94 krizinden çıktıktan sonra yayın hayatına başlayan bir kurum bu. Ekonomik çalkantı üst seviyedeydi. Yani ekonomi haberlerinin de çok ön plana çıktığı zamanlardı. Türkiye'nin bir dönüşüme hazırlandığı işaretlerini veriyordu*" sözleriyle paylaşmaktadır. Gazetecilerden G12, "*Ekonomik durum çok parlak değildi zaten, yani şeyin Erbakan'ın iktidar olmasını da biraz o sağlamıştı (...) Sonra mesela 5 Nisan kararları vardı Tansu Çiller'in. 5 Nisan kararları çok ciddi bir dar boğazdı*" sözleriyle G1'in ekonominin siyaseti etkilediğine dair görüşlerini Refah-Yol koalisyonunu iktidara getiren hükümet değişikliği boyutunda somutlamaktadır.

G34, diğer gazeteciler gibi ekonomideki istikrarsız gidişe işaret etmekle birlikte halkın alım gücünde bir artıştan da söz etmektedir:

> Ekonomi hafif dalgalı, borçlu bir seyir izliyordu. Yani bir koalisyon hükümeti vardı, zaman zaman işte 5 Nisan kararlarıyla sarsılmış bir ekonomik yapı vardı ama sonrasında da borcu borçla kapatan, al gülüm ver gülüm ilişkisi içerisinde devam eden, kimsenin de çok şikâyetçi olmadığı bir ekonomik yapı vardı (…) Radikal'in çıkış döneminde halkın satın alma gücünde göreli de olsa bir rahatlama vardı, gazeteye ayrılan bir pay vardı. O yüzden de Yeni Yüzyıl ve Radikal ciddi okur kitlesine ulaştılar.

G34'ün dönem tarifi, G12'ninki gibi 5 Nisan 1994 kararlarının olumsuz sonuçlarına gönderme yapmakta ancak Radikal'in çıktığı dönemde halkın satın alma gücünde göreli bir rahatlamanın gazete tirajlarına olumlu yansıdığı iddiasını da içermektedir.[9] Gazetenin istihbarat şefliğini yapan G18 de diğer gazeteciler gibi 5 Nisan kararlarına gönderme yaparak şunları söylemektedir: "*2001 programının nedeni doksanlı yıllardaki kötü ekonomik yönetimdir. Yani ekonomist olarak gelen Tansu Çiller'in ekonomist olmadığını biliyorduk. 5 Nisan kararları vardı, yani ben toplantısına gitmiştim. Kadın tarihi bile yanlış hatırlamıştı.*" Gazeteci, Başbakan Tansu Çiller'in ekonomi yönetiminde başarısız olduğunu, basın toplantısı yaptığı günü dahi hatırlayamadığını belirtmekte, kendisini 2001 yılında yaşanan ekonomik krizden ve bu krizden çıkış için Dünya Bankası başkan yardımcılarından Kemal Derviş'in hazırlayıp yönettiği "Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı"ndan sorumlu tutmaktadır. O dönem Derviş'in yaklaşımını eleştirenler arasında yer alan Kozanoğlu programı "*ülkenin tüm ekonomi politikalarını uluslararası mali sermayenin birikim süreci gereklerine endeksleyen, adeta ülkeyi 'finans emperyalizmi'nin kucağına atan, bunu üstelik 'güçlü ekonomiye geçiş programı' etiketi altında sunarak bir anlamda geniş kitlelere ancak 'akarsa damlar' türünden bir umut veren bir kurgu*" (2001, parag. 21) olarak değerlendirmektedir.

Gazetecilerden G3, "*aslında doksanlı yıllar tümüyle Türkiye'nin ekonomik anlamda kayıp yılları. Tabii ekonomi yürümüyordu, yönetim kötü, bankaların durumu iyi değil, şirketlerin sıkıntıları var, enflasyon hayli yüksek*" sözleriyle Radikal'in çıktığı dönemde hem reel sektörün hem de finans kesiminin kötü durumunda olduğuna ve

---

[9] Refah-Yol hükümeti Temmuz 1996'da memur maaşlarına yüzde 50 zam yapmıştı. Bkz. Diyetin Doğurduğu Ucube, *Cumhuriyet Gazetesi Ekonomi Eki*, 7 Nisan 1997, s. 8.

yönetimin başarısızlığına işaret ederken yüksek enflasyona da dikkat çekmektedir. G17 ise ekonominin kötü durumunu farklı bir açıdan şöyle dile getirmektedir:

> Ekonomiden hiç anlamıyorum, üniversitede bir hocamız şey demişti. Ekonomiden anlamak isterseniz Türkiye'nin paralarına bakın. Daha doğrusu her ülkenin parasına bakın. Şimdi hatırlıyorum da Türkiye'nin parası hiçbir zaman temiz, düzgün, kırışmamış, perişan olmamış bir para değildi, o zaman da değildi. (…) Yılbaşlarında bir zam oranı konuşulurdu ve bu yüzde onlar yüzde on beşler, bilmem nerede yüzde yirmi beş olmuş falan diye konuşulurdu ama Türkiye'nin ekonomisi hiçbir zaman çok iyi olmadı galiba bu iki binlere doğru.

G17, Radikal'in çıktığı ilk yıllarda Türkiye ekonomisinin iyi olmadığını belirtirken, G3'ün sözünü ettiği yüksek enflasyona dolaylı olarak işaret etmektedir. Enflasyon nedeniyle maaşlarda yüksek oranlarda zam beklentisinin yanı sıra ülke parasının kullanım biçimine dönük izlenimlerinden söz etmektedir. G21 de G3 gibi yüksek enflasyona ve kötü yönetime gönderme yaparak dönemi şöyle tarif etmektedir:

> Müthiş bir enflasyonist bir ekonomi vardı ülkede. Ekonomi yani bu 1960'lardan beri uygulana gelen bir sistem olduğu, özellikle Demirel iktidarlarıyla yüksek enflasyon, büyüme ya da büyümeme, yani büyüme diyorlardı ama bir şeyin büyümediğini gördük yani sonunda Türkiye'nin, sadece kendiliğinden işte nüfus artıyor, genç nüfus fazlalaşıyor, insanlar bir şeyler yapmaya, ayakta kalmaya çalışıyorlar, onların getirdiği bir aktiviteyle ülke zaten kendiliğinden büyüyordu, yoksa ekstra büyümesi için bir şey yapılmadı bu iktidarlar tarafından.

G21, ülke ekonomisinin kötü durumda oluşundan atmışlı yıllardan itibaren işbaşına gelen hükümetleri, özellikle de Adalet Partisi lideri Süleyman Demirel'i sorumlu tutmaktadır. Gazetecinin söyleminden Türkiye'de artan genç nüfusun geçinebilmek için çabaladığını, bunun ekonomide bir canlılık yarattığını ancak büyümenin sağlıklı olmadığını çıkarmak mümkün görünmektedir. G23 de "*Ekonomik olarak stabil bir zemini yoktu Türkiye'nin, o zaman da aynı şekildeydi*" sözleriyle G21 gibi dönemi ekonominin genel istikrarsızlığını vurgulayarak tarif etmektedir.

G31 ise dönemin ekonomi tablosunu diğer gazetecilere göre daha geniş bir bağlama oturtarak şöyle çizmektedir:

> Batılı ekonomiye, Batı ekonomisine, isterseniz buna işte kapitalizm deyin, ne bileyim ben, başka şekillerde tarif edin, tam ona da bir böyle entegre olamamış ve bunun sıkıntılarını, sancılarını nasıl ki siyasi anlamda darbelerle gördüyse ekonomik anlamda da ekonomik krizlerle görmüş, yapısal reformlarını o entegrasyonu tam olarak

> radikalleştiremediği için yapısal reformlarını da yapamamış, ekonominin biraz işte hâlâ daha işte yolsuzluklardan, ahbap çavuş ilişkilerinden, işte küçük hesapçılıktan kurtulamadığı; bir makro stratejik, uzun vadeli bir ekonomik kalkınma ya da refah planını yapamamış bir ülke geliyor aklıma.

G31'in sözlerinden G21 ve G23'ün altını çizdiği ekonomik istikrarsızlıktan ülkenin küresel kapitalizme tam olarak bütünleşememiş olmasını sorumlu tuttuğu anlaşılmaktadır. Ona göre bu bütünleşme tamamlanmadığı için yapısal reformlar gerçekleştirilememiştir ve bunun sonuç olarak ülke ekonomisi, yolsuzlukların, kişisel çıkarların ön plana çıkarılmasının ve stratejik planlama eksikliğinin izlerini taşımaktadır.

Gazetecilerden G19 ise "*Valla ekonomi boyutunda şöyle bir noktaya değinmek lazım: Hâlâ Türkiye'de geleneksel büyük sermayenin etkisi çok güçlüydü, Koçlar, Sabancılar, Eczacıbaşılar vs*." sözleriyle Radikal'in çıktığı dönemde ekonomide hâkim olan sermaye kesimlerine işaret etmektedir. G19'un söyleminden daha sonraki yıllarda Türkiye ekonomisine hâkim olan sermaye sahipliği profilinde değişiklik olduğunu çıkarmak mümkün görünmektedir. Çünkü yukarıda Atay ve Doğan'dan aktarıldığı gibi 1990 yılında kurulan MÜSİAD'ın temsil ettiği sermaye kesimi, büyüme arzusunu yüksek sesle dile getirmekteydi.

G29 ise diğer gazetecilerden farklı olarak Radikal'in çıktığı dönemi "*Ekonomik açıdan ilerlediği, serbest piyasa şartlarının işlediği bir dönem olarak görünüyor (…) 12 Eylül sonrası gelişen ekonomiyle, dışa açılan ekonomiyle beraber para kazanan, gelişen bir taraf varken, diğer tarafta da yükselen enflasyon, artan işsizlik nedeniyle çöken bir sosyal yapı vardı*" sözleriyle tarif etmektedir. G29, 12 Eylül 1980'den itibaren ekonomide bir ilerleme olduğunu kaydetmekte ancak sağlanan ilerlemeden emekçi kesimlerin fazla kazançlı çıkmadığının ve toplumsal çöküş yaşandığının da altını çizmektedir. G29, seksenlerden itibaren Türkiye'nin ihracata dönük kalkınma modeliyle neoliberal politikalar uygulamasına, küreselleşme çerçevesinde dünya piyasalarına entegre olmaya çalışmasına ve kaydedilen gelişmeye rağmen uygulanan bu politikaların bir taraftan da toplumsal sorunlara yol açtığına işaret etmektedir. Gazetecinin açıklamalarının yukarıda aktarılan Bedirhanoğlu'nun neoliberal politikaların genel sonuçlarına ilişkin tespitlerini destekler nitelikte olduğu fark edilmektedir.

3.2.1.2. Türkiye'de Siyasal Durum

Siyasal açıdan doksanlı yılları istikrarsız koalisyon hükümetleri ve kimlik mücadeleleri dönemi olarak özetlemek mümkündür. Çünkü neoliberal politikaların hayata geçirilmesi dünyada olduğu gibi Türkiye'de de yolsuzluk, işsizlik, kayıt dışılık ve yoksulluk gibi sorunların yanı sıra kimlik temelli çatışmaların ve siyaset yapma biçimlerinin ortaya çıkmasına da yol açmıştır (Bedirhanoğlu, 2013, s. 49). Pirili & Uzbay'a (2017) göre Türkiye'de siyasal alandaki en büyük ayrışma sağ ile sol arasında değil, sonu devlet ve hegemonya krizine varan laikler ile İslâmcılar arasında yaşanan ayrışmadır (s. 206-207). Radikal'in yayın hayatına başladığı dönemde Türkiye, Refah Partisi (RP) ile Doğru Yol Partisi'nin (DYP) başbakanlığını Necmettin Erbakan'ın yaptığı Refah-Yol koalisyonu tarafından yönetilmekteydi. Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel'di. Yerel yönetimler açısından bakıldığında ise Refah Partisi 27 Mart 1994 seçimleriyle İstanbul ve Ankara dâhil olmak üzere toplam 28 ilde belediye başkanlıklarını kazanmış durumdaydı. Uzgel'e (2017) göre doksanlı yıllar, İslâmcı hareketin yükselişe geçtiği, Recep Tayyip Erdoğan'ın İstanbul belediye başkanı olduğu, Refah Partisi'nin 1995 genel seçimlerinden yüzde 21 oy alarak birinci parti olarak çıktığı ve Türkiye'de ilk kez İslâmcı bir hareketin liderinin başbakan olduğu siyasal bir kırılmaya işaret etmektedir (s. 14). Doksanlı yıllara damga vuran ikinci önemli gelişme, PKK (Partiya Karkerên Kurdistanê /Kürdistan İşçi Partisi) ile güvenlik güçleri arasında 1984 yılından beri süren çatışmanın şiddetlenmesi ve bunun sonucunda Doğu ve Güneydoğu'da yaygın ve ciddi insan hakları ihlallerinin yaşanmasıydı.[10] Akça (2018) Türkiye'de bu yıllarda hem uygulanan neoliberal politikalar hem de Kürt sorunu ve siyasal İslâm'ın yükselişi gibi kimlik siyaseti sorunlarının militarizasyonu ve güvenlikleştirilmesinin sonucunda siyasal bir hegemonya krizi yaşandığını ileri sürmektedir. Merkez sağ ve merkez solun parçalı durumda olmasının ve seçimleri kazanan partilerin ancak yüzde 21,3-27 bandında oy alabilmesinin sonucunda zayıf koalisyon hükümetleriyle kendini gösteren bu krizin siyasal alanda yarattığı boşluğu, Türk Silahlı Kuvvetleri (TSK) doldurmuştur (s. 39). Ordunun siyasal alan üzerinde kurduğu bu hâkimiyet, 28 Şubat 1997 tarihinde yapılan Milli Güvenlik Kurulu toplantısı

---

[10] Sözü edilen dönemde yaşanan insan hakları ihlalleriyle ilgili Türkiye İnsan Hakları Vakfı tarafından yıllık raporlar yayınlanmıştır. Radikal gazetesinin çıktığı döneme dair bir fikir vermesi için bkz. Türkiye İnsan Hakları Raporu 1995. Erişim Adresi: https://tihv.org.tr/1995-insan-haklari-raporu. Erişim Tarihi: 17 Mart 2020.

kararlarında vücut bulan laiklik lehine müdahalesiyle sonuçlanmış[11] ve Refah-Yol hükümeti iktidardan uzaklaştırılmıştır.

G2, Radikal'in çıktığı sırada ülkenin içinde bulunduğu siyasal durumu uluslararası ve bölgesel gelişmeleri de göz önüne alarak şöyle betimlemektedir:

> Berlin Duvarı'nın yıkılmasından sonra oluşan küresel dalgalanma, kimlik politikalarının yüksek bir şekilde öne çıkması doksanları Türkiye için hayli karanlık bir döneme çevirmişti. Hem devletin PKK'ye karşı benimsediği güvenlikçi ve şiddete dayalı politika, hem devlet yapılanmasının içinde ortaklaşmaya yönelik taleplerin tamamının ret edilmesi gibi ki bu siyasal İslâm'ın yükselişi anlamına geliyordu bir yanıyla, girilen uluslararası ittifaklarda çöküş, yani NATO'nun (North Atlantic Treaty Organization/Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü) atıl ve işlevsiz kalması hem Balkanlar'ı hem Ortadoğu'yu fena bir krize sürüklemişti ve bunların tamamından pay alan yönetimler neredeyse yönetilemez bir haldeydi ve koalisyonların demokrasi arzusuna rağmen demokrasi becerisinin hiç görülemediği bir dönemdi

G2, dönemin siyasal tablosunu ön plana çıkan kimlik politikaları, devletin PKK ile şiddeti temel alan mücadelesi, siyasal İslâm'ın yükselişi ve demokrasiyi geliştirme becerisinden yoksun koalisyonlarla çizmektedir. Gazeteci "*Doksanların önemli tartışmalarından biri hukukun üstünlüğü ile hukuk dışının tezahürü arasındaki kavga. Yani örneğin işte Kürt meselesindeki mücadele yöntemlerinden biri gayrinizami ve devlet usullerinin dışına çıkan grupların iş başında olmasıydı. Faili meçhuller, gözaltında kayıplar bir şekilde oluşan şeylerdi*" sözleriyle de PKK ile mücadelenin sonucu olarak devletin hukuk dışına çıkmasını ve bunun getirdiği insan hakları ihlallerini vurgulamaktadır.

G3 de G2 gibi koalisyon hükümetlerine işaret etmektedir: "*Zayıf koalisyonlarla ülkenin yönetilemediği, yönetilemez halde olduğu dönemlerdi (...) Tabii o zaman Refah koalisyonu vardı. Ondan sonra bu üçlü koalisyon oldu, Ecevit, öyle çalkantılı bir dönemdi.*" G3, zayıf koalisyon hükümetleri nedeniyle ülkede bir yönetim krizinin olduğu, siyasal açıdan çalkantılı bir dönemde Radikal'in yayın hayatına başladığını belirtmektedir. Dönemin siyasal tablosunda koalisyon hükümetlerinin yerine işaret eden G5 de şöyle konuşmaktadır: "*Son koalisyon dönemleriydi, resmi koalisyonlardan*

[11] Cumhuriyet rejiminin kuruluşundan itibaren modernleşmeyi milletleşme/millileştirme olarak tahayyül ettiği için İslâm'ı milli homojenliği sağlayan bir unsur olarak millileştirmeye yönelerek bir tür protestanlaştırma çizgisi izlediği, dolayısıyla 28 Şubat'taki yeniden laikleştirme operasyonunun da bir yeniden-protestanlaşma operasyonu olarak okunabileceği ileri sürülmektedir. Bkz. Bora, T. (2018). *Türk Sağının Üç Hâli*. (2. bs.). Birikim, s. 118-120.

bahsediyorum (...) Türkiye'de çatışmaların siyasi haberlerle gündeme geldiği bir dönemdi. Koalisyon ortaklarının arasındaki çatışmalardan tutun da Türkiye'nin dış politikadaki dönüşümüne ilişkin yabancıların da özellikle ilgi gösterdiği bir dönemdi." G5, dönemin Türkiye'sinde siyasal alanın çatışmalı ve çalkantılı olduğunun, bu durumun haberlere yansıdığının altını çizmektedir. Ayrıca Türkiye'nin dış politika açısından bir dönüşüm içinde olduğuna da işaret etmektedir. Yabancıların Türkiye'deki bu gelişmeleri önemsediğini ve izlediğini belirtmektedir. G10, "*Ne olacak Allah'ını seversen yani sağcı hükümetler var (...) Koalisyonlar var, yani ne bilim ben DYP'ler gidiyor, Ecevit'ler kuruluyor, Ecevit bile daha olmadı. Mesut Yılmaz oluyor yani şey hep sağ partiler*" sözleriyle diğer gazeteciler gibi siyasal tabloyu koalisyon hükümetlerini ön plana çıkararak anlatmakla birlikte onlardan farkla koalisyonların sağcı ve milliyetçi karakterine vurgu yapmaktadır.

G21, Radikal'in çıktığı döneme ilişkin "*96-97 yıllarına geldiğimizde Türkiye tabii her zamanki gibi çalkantılı bir siyasi hayat, devamlı istikrarsız bir siyasi sistem ve koalisyonlar ve bu koalisyonlara etki etmeye çalışan bir medya düzeni vardı*" sözleriyle koalisyonların yanı sıra bu koalisyonları etki altına almaya çalışan bir medyanın varlığına da işaret etmektedir. Gazetenin çıktığı dönemde diğer gazeteciler gibi koalisyon hükümetlerine işaret eden G23 ise şunları söylemektedir: "*Siyasal olarak aslına bakarsanız daha sesli bir Türkiye'ydi. Her düşüncenin parlamentoda yer bulduğu ve koalisyon hükümeti olmasından dolayı da kararların daha ılımlı çıkabildiği, o hükümeti bozmamak amacıyla kararların daha ılımlı çıkabildiği bir süreçti.*" G23, diğer gazetecilerden farkla koalisyon hükümetlerini, çok sesliliğin bir ifadesi olarak olumlu biçimde değerlendirmektedir. Gazeteci hükümetin kararlarının, bileşiminin bir sonucu olarak uzlaşmayla çıkmasına da işaret etmektedir.

G18 ise siyasal İslâm'ın yükselişe geçmesini ön plana çıkaran bir konjonktür betimlemesi yapmaktadır:

> Yani "N'oluyor, sağa mı gidiyor, İslâmcılar mı etkin olacak?" gibi bir kaygısı vardı seküler denilen bir kesimin. Yani zaten 12 Eylül ile başlayan ılımlı İslâm diyelim ya da '94 yerel seçimi, Tayyip Erdoğan'ın İstanbul Büyükşehir Belediyesi'ne sıyrılıp aradan çıkması (…) Yani siyasal İslâm'ın Türkiye politikasına ağırlığını koyması, yani görünür politikasına ağırlığını koyması başlamıştı.

G18, Radikal'in Türkiye'de siyasal İslâm'ın yükselişte olduğu ve seküler kesimlerin bundan rahatsızlık duyduğu bir dönemde çıktığını belirtmektedir. G18'in sözlerinde "görünür politika" nitelemesi dikkat çekmekte ve ülke yönetiminde arka planda işleyen süreçlerin ve aktörlerin varlığını düşündürmektedir. G32, dönemin siyasal ortamını bu temelde şöyle betimlemektedir:

> Türkiye'de siyasetin hemen hemen altüst olduğu bir dönem yaşanıyor. Hani şimdi de sıkıntıları var Türkiye'nin o ayrı mesele ama belirleyici aktörlerin sayıca çok fazla olduğu, illa siyaset sahnelerinde olmaları gerekmiyor, siyaset dışında da, iş dünyası içinde de aktörler var, asker kesiminde de belli aktörler var, efendim polis kesiminde de öyle, hatta daha ötesi, Türkiye'de mafyöz bir takım yapılanmalar, bunların da Türkiye'de olayların akışı üzerinde belirleyici olduğu bir dönem.

G32, siyasal alanı etkileyen çok sayıda aktörün olduğuna dikkat çekmekte ve mafya benzeri yapılanmaların ülkenin gidişatında belirleyici rolünün olduğunun altını çizmektedir. Radikal'in Susurluk'taki trafik kazasından sonra "Devlet çetesi"[12] manşetiyle ortaya çıkardığı da bu tür bir yapılanmaydı. G12, G32'nin işaret ettiği güç odaklarına işaret ederek dönemi şöyle tarif etmektedir:

> Şöyle bir konjonktür vardı Radikal çıktığında: Refah Partisi iktidara gelmişti '95 seçimlerinde, devlet yapısı bundan rahatsızlık duyuyordu, askerler özellikle çok hareketliydi, ekonomi dünyasında, iş dünyasında bir takım hareketlilikler mevcuttu, askerlerin bu siyasi iktidara karşı, ekonomi camiasını, yapılanmasını hedeflediği, siyaseten hareketli, ekonomik olarak da zayıf olduğu dönemdi.

G12, farklı güç odakları içinde özellikle ordunun Refah-Yol koalisyon hükümetinden duyduğu rahatsızlığı ve Refah Partisi'ni destekleyen ekonomi çevrelerine yönelik girişimleri vurgulamaktadır. Gazeteci ayrıca ekonominin iyi durumda olmadığına da işaret etmektedir.

Radikal'in çıktığı siyasal bağlama daha geniş açıdan bakan G11 ise "*Herhalde Türkiye'nin 21. yüzyıla dönüşümüne başladığı dönem demek lazım. O da eski devletin yerini yenisinin almaya yakın bir dönem yani, Susurluk dönemi işte derin devlet mekanizmalarının, askeri vesayet sisteminin çok tartışıldığı dönem. Kürt meselesinin en çok tartışıldığı dönemdi*" sözleriyle G12 ve G32'nin değindiği hükümetten farklı güç odaklarının yanı sıra Kürt sorununun da tartışıldığı bir döneme işaret etmektedir. G11,

---

[12] 3 Kasım 1996'da Susurluk'taki trafik kazasıyla ilgili Radikal'in 4 Kasım'da "Esrarengiz İlişkiler Ağı" ve 5 Kasım'da "Devlet Çetesi" manşetleriyle ilgili bkz. Ek-4.

ayrıca ordunun ülke siyasetindeki belirleyici konumda olduğunu ve bu vesayete karşı çıkıldığının da altını çizmektedir.

G16 ise dönemi demokrasinin zayıflığına ve PKK ile çatışmanın sonuçlarına işaret ederek tarif etmeyi tercih etmektedir:

> Türkiye'nin demokrasiyi aradığı, çünkü ne oldu 12 Eylül dönemi işte seksenlerden yeni çıkılmış, Turgut Özal dönemi yeni bitmiş, yerine gelenler işte DYP-SHP iktidarının temel vaatleri demokrasi ve demokratikleşmeydi, fakat bu vaadi gerçekleştirmediler. Onun yerine de PKK teröründe çok ciddi bir tırmanma olunca aşırı bir güvenlikçi devlet yapısına geçildi. Faili meçhul cinayetlerden bilmem nelerden bir sürü şey yaşandı.

G16, Radikal gazetesinin çıkışından hemen önce Refah-Yol hükümetinin iktidara geldiği dönemde toplumda demokratikleşme talebinin olduğunu, ancak bunun karşılanmadığını, Doğu ve Güneydoğu'da PKK'nın eylemlerinin arttığını ve yaşanan silahlı çatışmaların insan hakları ihlallerine yol açan bir iklim yarattığını vurgulamaktadır.

Gazetecilerden G29, G16'nın aşırı güvenlikçi devlet yapısı olarak tanımladığı anlayışın toplumsal sonuçlarına işaret ederken şunları söylemektedir:

> 1996 Türkiye'si biraz şey, hatırlarsınız, Türkiye ağır bir beyaz Toros günleri dediğimiz ağır bir dönemden geçti 1992'den sonra. Ve en genel tanımıyla işte demokrasinin, 12 Eylül sonrasında yeşermeye başlayan demokrasinin aslında tutuklanmaya başladığı, Devlet Güvenlik Mahkemeleri'nin fikir suçlarına yönelik harekete geçtiği bir dönemdi. Aslında ilk bakışta şey gibi görülüyor o yıllar, hani Türkiye'nin 12 Eylül'den sonra ekonomik açıdan ilerlediği, serbest piyasa şartlarının işlediği bir dönem olarak görünüyor ama onu geri planında aslında susturulan da bir muhalefetin olduğu dönemdi, özellikle Kürt muhalefetinin.

G29, Doğu ve Güneydoğu'da faili meçhul cinayetleri temsil eden "beyaz Toros" göndermesiyle Radikal'in çıktığı dönemdeki insan hakları ihlallerinin düzeyini vurgulamaktadır. Gazeteci serbest piyasa koşullarında yaşanan ekonomik ilerlemeye siyasal planda demokratikleşmenin eşlik etmediğinin, aksine daha da geriye gidildiğinin ve başta Kürtler olmak üzere muhalefetin susturulduğunun altını çizmektedir. G29'un "beyaz Toros" göndermesinin temsil ettiği olayların haberlere yansımasına dayanarak Radikal'in çıktığı dönemi anlatan G17 ise şunları söylemektedir:

> Valla doksanların sonu çok parlak yıllar değildi. Yani şöyle söyleyeyim, biz ne haberleri yapardık ya da neler koyardık? Mehmet Ağar'lar vardı mesela. Hâlâ faili

> meçhuller devam ediyordu. İşkenceler vardı. "Bu cop hepimize"[13] diye manşet atmıştı Radikal. Manisalı çocuklar. Ahmet Şık'ın yaptığı bu insan hakları haberleri, Radikal İki bunların hepsini, işte Tansu Çiller'ler, dediğim gibi karanlık bir dönemdi ve ben şeyi de hatırlıyorum o zaman askeri şey, çok baskındı.

G17'nin sözlerinde ağır insan hakları ihlallerinin yanı sıra ordunun siyasal alan üzerindeki etkisi de göze çarpmaktadır. Gazetecinin "karanlık bir dönem" diye hatırladığı doksanlı yılların sonlarına ilişkin olarak G19, Avrupa Birliği yöneliminin ve liberalleşme eğilimin çok güçlü olmadığının altını çizdikten sonra şunları söylemektedir:

> Radikal'in tam çıktığı dönem bu ikinci MİT raporu diye adlandırılan raporun ipuçlarının yavaş yavaş yakalanmaya başladığı, hatta elden ele dolaşmaya başladığı dönemdir aynı zamanda. Yani bu Çiller-Ağar çetesine dair, faili meçhul cinayetler, asit kuyuları falan bunlara dair bir takım cümlelerin sarf edildiği, işte bu kontrgerilla örgütlenmesindeki Abdullah Çatlı'ların, Halil Kırcı'ların rollerinin anlatıldığı kısmen de olsa, bir rapor. Hatta Radikal çıktıktan hemen sonra Milliyet Haber Ajansı tarafından da servis edilmişti. Radikal bu raporu yayınlamayı uygun görmedi kendisi açısından.

G19, Radikal'in çıktığı dönemde devlet içindeki yasa dışı oluşumlara ve uygulamalarına dikkat çekmektedir. Ayrıca bunlara ilişkin Milli İstihbarat Teşkilatı (MİT) tarafından hazırlanan bir raporun Milliyet Haber Ajansı (MİLHA) tarafından abonelerine geçilmesine rağmen sol-liberal çizgide bir yayın politikası izleyen Radikal gazetesi tarafından bile yayınlanmadığının altını çizmektedir.

. G31 ise doksanlı yılları geniş bir bakış açısıyla şöyle betimlemektedir:

> Herhalde Türkiye çok uzun yıllar, belki on yıllar boyunca, bir yandan kimliğini arayan, bir yandan istikrar arayan, bir yandan dünyadaki yerini bir türlü oturtamamış, yani bir ayağı Batı'da bir ayağı Doğu'da, işte ne bileyim ben ruhu tarihte, aklı gelecekte, dönemsel olarak baktığında darbelere maruz kalmış, demokrasinin, olabildiği kadar sağlanabilmiş demokrasinin, on yılda on iki yılda bir kesintiye uğradığı ve artık en azından darbelerin geride kaldığının düşünüldüğü bir ülke geliyor benim aklıma doksanların Türkiye'sini düşündüğümde.

Radikal'in çıkışını da kapsayan Türkiye'nin on yıllık dönemini, Doğu-Batı arasında adeta bir şizofrenik bölünmenin ifadesi olan kimlik arayışıyla açıklayan G31, on-on iki yılda bir yapılan askeri darbeler yüzünden demokrasinin tam olarak yerleşmediğine değinmektedir. Gazeteci toplumda darbe döneminin kapandığı algısının varlığına da işaret etmektedir.

[13] Radikal'in 2 Mart 1998 tarihli "Bu cop hepimize" başlıklı manşet haberi için bkz. Ek-5.

3.2.1.3. Türkiye'de Toplumsal Durum

Radikal gazetesinin çıktığı dönemde Türkiye'deki toplumsal durumun yukarıda ele alınan ekonomik ve siyasal düzlemlerin kesişme çizgisi boyunca düşünülmesi önemli ve gereklidir. Ekonomik ve siyasi açıdan istikrarsızlığın hüküm sürdüğü bir konjonktürde toplumsal taleplerin ekonomik statülere ve siyasal-ideolojik konumlanışlara göre şekilleneceği de açıktır.

Doksanlı yıllarda yüksek seyreden enflasyonun çalışanların reel gelirlerinde sürekli kayıplara yol açması işçi hareketlerini canlandırmış, 12 Eylül'den sonra artan muhafazakârlaşma ve cemaatleşme bu yıllarda hızlanmış, Doğu ve Güneydoğu'da PKK ile güvenlik güçleri arasındaki çatışmanın toplumsal boyuttaki olumsuz sonuçları kendini hissettirmiştir. Güvenlik güçleri tarafından 3 bin 500 köy ve mezra boşaltılmış, buralarda yaşayan yaklaşık bir milyon Kürt köylüsünün bir kısmı Diyarbakır, Batman ve Van gibi bölge merkezlerine göç ederken önemli bir bölümü de İstanbul, Ankara, İzmir, Mersin ve Adana gibi batı illerine yerleşmiştir (Toruk, 2005; Yükseker, 2017). 1980'lerden itibaren uygulanan neoliberal politikaların kırdan kentlere göçü hızlandırmasının yanı sıra, devletin güvenlikçi politikalarının sonucunda Kürtlerin büyük kentlerin varoşlarına akışı enformel proleteryayı geliştirmiştir (Yörük, 2018, s. 325). Atay'a göre varoşlarda yaşayan "*İslamı inanç olmaktan öte bir kültürel şifre ve kimlik belirleyeni olarak benimsemiş bu insanlar kent yaşamı içeresinde zamanlar katmerleşen kültürel yalnızlık ve ekonomik yoksunluklarına bağlı olarak modern (Batılı) ve laik kent kültürünün değerler sistemine öfke doluydular*" (2020, s. 31). Kent yoksulları da denilen bu kesim, Müslümanların çoğunlukta olduğu diğer ülkelerde olduğu gibi Türkiye'de de kalabalıklığı ve seferberlik kapasitesi nedeniyle İslâmi propagandanın en önemli hedef kitlesini oluşturmuştur (Gürel, 2014, s. 27). Refah Partisi, enformel proletaryanın neoliberalizmden duyduğu rahatsızlıkları İslâmi radikalizme yönlendirme stratejisini benimsemiş (Yörük, 2018, s. 333), o sayede oy oranını artırarak 1994 yerel seçimlerinde İstanbul ve Ankara dâhil olmak üzere 28 ilde belediyle başkanlıklarını kazanmış ve 1995 yılında koalisyon yoluyla da olsa iktidara gelebilmiştir.

Diğer taraftan doksanlı yıllar sanatçı, aydın, yazar ve gazeteci cinayetleriyle de karanlık bir döneme işaret etmektedir. Çetin Emeç, Prof. Muammer Aksoy, Turan Dursun, Uğur Mumcu cinayetleri, Sivas'ta ateşe verilen Madımak Oteli'nde 37 aydının katledilmesi, gazeteci Metin Göktepe'nin gözaltında işkenceyle öldürülmesi, Radikal'in yayın hayatına başlamasından hemen önce toplumsal açıdan sarsıcı olaylar olarak tarihe geçmiştir (Topuz, 2016, s. 279-306).

Bütün bunların sonucunda "kayıp yıllar" diye nitelenen doksanlarda toplumun genel bir "buhran hissi" içinde olduğu söylene gelmiştir. Nitekim Dünya Değerleri Araştırmaları kapsamında Türkiye'de 1991, 1996 ve 2001 yıllarında toplam 5905 kişiyle yapılan görüşmeler temelindeki çözümlemeler, doksanlı yıllar boyunca toplumsal sınıfların (işveren, profesyonel, vasıflı işçi, vasıfsız işçi, çiftçi ve çalışmayan) hayattan duyduğu memnuniyetinin profesyoneller dışında genel olarak azaldığını ortaya koymuştur (Koçer, 2017, s. 230).

Gazetecilerden G19, toplumsal boyutta döneme ilişkin gözlemlerini şöyle dile getirmektedir:

> 1980'li yılların sonlarına doğru ancak Türkiye'de muhalefet yeniden kendini bulma noktasında bir zeminin üzerine oturmaya başlamıştı, işte Zonguldak büyük işçi direnişini düşünün, yürüyüşünü düşünün. O, doksan yılındadır. Daha sonraki yıllarda pek çok yerde, mahallelerde, üniversitelerde dernekleşme bayağı yaygın bir şekilde gelişmeye başlamıştı. Öğrenci ve işçi hareketi açısından hareket 12 Eylül'ü aşma noktasında bir ivme kazanmıştı. Sol örgütler kendi bildikleri lisandan konuşmaya başlamışlardı. Sosyal demokrat kesim bu dönemde biraz daha nefes alabilir, kendini ifade edebilir, hatta eski fonksiyonlarını yavaş yavaş yerine getirebilir duruma gelmişti.

G19, doksanlı yıllarda işçi ve öğrencilerin 12 Eylül askeri rejiminin ağırlığının hissedildiği seksenli yılların ataletinden kurtularak örgütlenme faaliyetlerine hız verdiklerini, sosyal demokrat kesimlerin de tabandan gelen bu hareketlenmeden faydalanarak siyasal planda işlevsel olmaya başladıklarını belirtmektedir. G19, toplumsal muhalefet açısından olumlu olarak gördüğü bu gelişmelerin yanı sıra doksanlı yılların toplumsal travmaları olarak da tarif edilebilecek olumsuzluklara da işaret etmektedir:

> Bir yandan da arka planda başka bir zemin yürüyordu ki o da doksanların müthiş vahşeti. Özellikle Kürt halkı üzerindeki vahşet, köy boşaltmalar bu döneme denk düşer mesela. Faili meçhul cinayetler bu döneme denk düşer, Hizbullah cinayetleri,

> insanların kaçırılması, gözaltında kayıpların yoğun bir şekilde yaşanması işte böyle yeraltı örgütlerine yönelik, yeraltı dediğim sol örgütlere yönelik ağır operasyonlar 1991-1992, bu yıllara denk düşer, Sivas katliamı doksan üç yılı bu döneme denk düşer, tam Radikal'in öncesidir bunlar yani. Uğur Mumcu'nun öldürülmesi bu döneme denk düşer, hatta Metin Göktepe'nin öldürülmesi bu döneme denk düşer. Bahriye Üçok, işte Muharrem Aydın cinayetleri, Musa Anter'in öldürülmesi, Özgür Ülke'nin bombalanması.

Doğu ve Güneydoğu Anadolu'daki silahlı çatışmanın sonuçlarına, gazeteci ve aydınların katledilmesine dikkat çeken G19'un sözlerinden doksanlı yılların toplumsal açıdan genel olarak hareketli ve kaotik olduğu sonucunu çıkarmak mümkün görünmektedir. G17'nin zihninde Radikal'in çıktığı dönemin toplumsal hali G19'un da belirttiği işkencede öldürülen gazeteci Metin Göktepe ile temsil olmaktadır: "*Ben de çok gençtim yani işte 21 yaşında üniversiteyi bitirmiş, hani şeyi çok iyi hatırlıyorum yani Metin Göktepe'nin öldürüldüğü zamanlardı (...) arkadaşlarımın arkadaşıydı, yani her ocak ayında 10 Ocak'ta böyle bir içim titrerdi yani meslektaş olabileceğimiz birisinin öldürülmesi*." G28 de G19'un toplumsal açıdan dinamik ancak bir o kadar da kaotik olarak resmettiği toplumsal tabloyu destekler biçimde şunları söylemektedir:

> Başbakan Tansu Çiller "Devlet için kurşun yiyen de, atan da bizden" demiş, Güneydoğu feci bir çatışma, kan gölü şeklinde, devletin en sert olduğu ve bunun da dile getirilemediği yani oradan gelen haberlerin bin kere süzgeçten geçtikten sonra kullanıldığı ve buna rağmen Genelkurmay'ı rahatsız ettiği bir dönemden geçiyoruz.

G28, güvenlik güçleri ile PKK arasında süren çatışmanın şiddetlenişinin ve bu konularla ilgili haber yapılırken medyada işleyen sıkı oto sansürün altını çizmektedir. G28, bu oto sansüre rağmen yine de ordunun medyada çıkan haberlerden rahatsızlık duyduğuna işaret etmektedir. Gazetecilerden G36 da G19 ve G28'in işaret ettiği çatışma hali ve sonuçlarına değinmektedir:

> Bir defa Kürt meselesi yine gündemdeydi. İkinci Cumhuriyet tartışmaları vardı, liberalizm ve işte insanların Cumartesi Anneleri'nin eylemleri, yok olmaları, işkencede öldürülmeleri, hapishanelerdeki ölümler bunların hepsi, şimdi insanlar birkaç yazıda bunları duyunca hayatlarında ilk defa böyle bir şey duymuş oldukları için herhalde ya da ilk defa dinledikleri için dehşete düşüyorlardı.

G36, Kürt sorunu ve çatışmaların bir sonucu olarak doksanların ilk yıllarında başlayan İkinci Cumhuriyet tartışmalarını[14] hatırlatmaktadır. Gazetecinin söyleminden toplumun bir kesiminin kaybolan insanlar, onların akıbetini soran sivil toplum oluşumu Cumartesi Anneleri ve insan hakları ihlallerinden Radikal gazetesi sayesinde ilk kez haberdar olduğu anlaşılmaktadır. G36, böylece G28'in sözünü ettiği medyadaki oto sansürün kamusal alanda yol açtığı bilgisizliğin boyutuna da işaret etmiş olmaktadır. G5, "*Radikal o dönemde insan hakları haberleriyle ya da insan hakları mücadelesi veren örgütlerin haberlerini yayınlayarak adını duyurmuştu. Aslında böyle bir etiketi vardı. O dönem öne çıkan unsurda zaten buydu"* tespitiyle gazetenin sözü edilen konularda kamuyu bilgilendirdiğine işaret etmektedir.

G16 ise Radikal'in çıktığı dönemde toplumdaki demokrasi talebine dikkat çekmektedir:

> Demokratikleşmeyi arıyor Türkiye, böyle bir arzu, elle tutulur bir arzu var ortada. O arzunun parçalarından bir tanesi Avrupa standartlarına erişmek, o yüzden Yeni Yüzyıl gazetesi gümrük birliğine girişi çok destekledi, gümrük birliğine girmeyelim diyenleri de çok ağır eleştirdik 1995'te. Bu gümrük birliğine girilmiş artık. 1996, Avrupa Birliği rüzgârının görece düştüğü bir yıldı ama yine de demokratikleşme, insan hakları, karanlıktan kurtulma arzusu çok yüksekti.

G16'nın söyleminden Radikal'in çıktığı dönemde Türkiye'de demokratikleşmenin Avrupa Birliği'ne yakınlaşmadan geçtiğine dair güçlü bir inancın olduğu anlaşılmaktadır. Gümrük Birliği Anlaşması da bu çerçevede desteklenmiştir. Gazeteci ayrıca dönemi "karanlık" olarak nitelemekte ve toplumda bu karanlıktan çıkış yönünde güçlü bir talep olduğunun altını çizmektedir. G15 de G16 gibi toplumdaki demokratikleşme ve Avrupa Birliği'ne üyelik arzusuna dikkat çekmektedir:

> O döneme genel olarak baktığımda Türkiye'nin hani böyle doksanların sonundan iki binlerin ortasına kadar daha özgürlük arayışlarının yoğunlaştığı bir dönemdi malum. Türkiye daha liberalleşmeye, tırnak içinde söylüyorum, çalışıyordu ve bir sürü işte geçmişle hesaplaşan, ondan sonra entelektüel, felsefi olarak bunların çok gözde olduğu dönem. Türkiye'nin geçmişi ile hesaplaşalım, işte Cumhuriyet'i tekrar sorgulayalım, toplumu sorgulayalım, hani değişelim dönüşelim, Avrupa Birliği hayallerinin çok alevlendiği bir dönemdi. Türkiye yani gerçekten AB'nin bir parçası olmak istiyordu.

---

[14] Doksanlı yılların başlarında Cumhuriyet'in demokratikleştirilmesi temelinde özellikle liberal aydınların başını çektiği tartışmalar için bkz. Sever, M. & Dizdar, C. (1993). *2. Cumhuriyet Tartışmaları.* Başak Yayınları.

Toplumda değişim ve dönüşüm talebinin yüksek olduğunu hatırlatan G15'in Cumhuriyet'in sorgulanmasına işaret ederek G36'nın değindiği İkinci Cumhuriyet tartışmalarına gönderme yapmaktadır. G15, o dönemde özellikle kentlerde yaşayanların yaşam tarzında değişim arzusundan ve taleplerinden de şöyle söz etmektedir:

> Üst orta sınıf, orta sınıf kentli kitlesinin daha belirginleştiği, onların daha görünür olduğu ya da işte, beyaz yakalıların hayattan daha fazla şey talep ettiği, daha böyle işte özgürlükçü daha kentin zevklerinden yararlanalım, işte kültür-sanat eğlence olsun, efendim hep böyle şeyler önem kazansın, işte partiler daha liberalleşsin, daha uzlaşıcı olsun vs. gibi şeylerin öne çıktığı bir dönemdi.

G15'in söyleminden Radikal'in çıktığı dönemde kentli orta sınıfın kültür-sanat ve eğlenmeye meraklı olduğunu, siyasal partilerin muhafazakârlıktan uzaklaşarak özgürlükçü olmalarını ve bir uzlaşma kültürü geliştirmelerini talep ettiklerini de çıkarmak mümkün görünmektedir. Gazetecinin sözünü ettiği kentin zevklerinden yararlanmak isteyen kesimin yukarıda Koçer'in işaret ettiği hayatından memnun olan profesyonelleri içerdiği de ayırt edilmektedir. G31 de G15 gibi toplumdaki değişim talebine işaret ederek şunları söylemektedir:

> Benim de gazeteciliğe başladığım, üniversiteyi bitirip gazeteciliğe başladığım, iyi kötü bir depolitizasyon sürecinden geçmiş ya da geçirilmiş, genel olarak söylüyorum bunu tabi, bir neslin en azından gençlik anlamında, genç neslin, genç-orta yaş neslin hüküm sürdüğü, mevcut politikacıların giderek böyle artık arkaik bulunduğu, hep böyle bir değişim beklentisinin olduğu bir ülke geliyor benim aklıma.

G31'in söyleminden toplumda 12 Eylül askeri rejimi ve ardı sıra gelen ANAP hükümetleri döneminde siyasetten uzaklaştırılan gençlerin ve genç-orta yaş kuşağın ağırlıkta olduğu, mevcut siyaset tarzının bu kesimleri tatmin etmediği ve o nedenle de değişim beklentisinin sürdüğü anlaşılmaktadır.

Radikal'in çıktığı dönemde toplumun hızlı bir değişim içinde olduğunun altını çizen G10 ise "*Feminist hareket yükselmeye başlamış iyice, daha adı konmamış ama LGBT hareketleri başlamış. Kürt siyasi hareketi ciddi olarak ivme almaya başlamış. Başörtülü kızların şeyi var üniversiteye alınmıyorlar, kıyamet koparıyorlar, eylemleri var*" sözleriyle toplumsal hareketliliğe işaret etmektedir. G10, bu şekilde toplumda LGBT (Lezbiyen, Gay, Biseksüel, Transseksüel) gibi yeni hareketlerin ve taleplerin ortaya çıkışına işaret ettikten sonra pazar günleri çıkan Radikal İki'nin bu kesimlerin seslerini duyurabilecekleri bir platform haline geldiğini anlatmaktadır. G10, ayrıca o

kesimlerle ilgili haberlerin, toplumda homofobinin, Ermeni ve Kürt "alerjisi"nin genel olarak hâkim olması nedeniyle yazı işlerinde bir tür süzgeçten geçirildikten sonra yayınladığına işaret etmektedir. Diğer bir ifadeyle G10, yukarıda G28'in dile getirdiği oto sansür alanının cinsel tercihler ve etnik kimlikleri de içerecek şekilde daha geniş kapsamlı olduğunu hatırlatmaktadır.

3.2.1.4. Türkiye'de Medyanın Durumu

Radikal'in çıktığı dönemde yukarıda giriş bölümünde de belirtildiği gibi Türkiye'de medya sektöründe holding şirketlerinin hâkimiyeti söz konusudur (Ekzen, 1999; Özsever, 2004; Sönmez, 2004; Adaklı, 2006; Çaplı, 2008; Kaya, 2009; Kurban & Sözeri, 2012; Aydın, 2015; Topuz, 2016). Doğan Grubu ve Dinç Bilgin (Sabah) Grubu sektörün rekabet halindeki iki büyük oyuncusu olarak ön plana çıkmaktadır. Sönmez (2004), iki grup arasında reklam ve dağıtım alanlarında kartel uygulaması ile sektörün sendikasızlaştırılması ve birbirlerinden onay almaksızın gazeteci transfer edilmemesine dönük mutabakatlara da işaret etmektedir. Dağıtım alanında Doğan Grubu'nun Yayın Satış Pazarlama ve Dağıtım AŞ. (Yay-Sat) ile Bilgin Grubu'nun Birleşik Basın Dağıtım AŞ (BBD) şirketleri sektöre yeni girecek olanları caydırmak için Birleşik Yayın Dağıtım AŞ. (BİRYAY) çatısı altında birleştirilmiş, ancak bu kartel uygulaması çok sürmemiş ve eski biçime dönülmüştür. Reklam fiyatlarını belirleme ve reklam pastasından en büyük payı alma amacıyla önce Erol Aksoy'un Show TV'sinin de ortağı olduğu Medya Pazarlama AŞ (MEPAŞ), bir yıl sonra da onu dışarda bırakan Birleşik Medya Pazarlama AŞ (BİMAŞ) ile kartel uygulaması sürdürülmüştür (s. 46-48). Radikal böylesi bir ortamda Dinç Bilgin Grubu tarafından 1995 yılında çıkarılan Yeni Yüzyıl gazetesinin okuyucu kulvarına dönük olarak 13 Ekim 1996 tarihinde yayın hayatına başlamıştır.

Gazetecilerden G1, seksenli yıllarla birlikte serbest piyasa ekonomisine geçişin basını da etkilediğini, büyük bina, makine ve teknoloji yatırımlarıyla plaza gazeteciliği dönemine geçildiğini, bu geçiş sürecinde gazetelerin el değiştirdiğini ve yeni yayın grupları oluştuğunu söylemektedir G1, patronların yaptıkları yatırımların karşılığını alabilmek için satış ve reklam gelirlerini artırma yarışına girdiklerinin, bunun sonucunda promosyon kampanyaları döneminin başladığının ve gazete satışlarının tarihte benzeri görülmemiş rakamlara ulaştığının da altını çizmektedir. Bu kampanyaların yasayla sınırlandırılmasının ise matbaalarda atıl kapasite yarattığına işaret etmektedir: "*O*

zaman günlük milyon baskı kapasiteli baskı makinelerin boş kaldıkları saatler artmaya başladı. Radikal işte böyle bir dönemde basın yaşamına girdi." G1, basın sektörünün büyük sermaye gruplarının hâkimiyetine geçmesiyle birlikte gazetelerin büyük plazalara taşındığını, sektöre yapılan yatırımların rekabeti artırdığını ve bunun da tiraj artırmak için promosyon kampanyalarını tetiklediğini vurgulamaktadır. Promosyonlara sınırlama getirilmesinin atıl kapasite sorununu ortaya çıkardığını belirtmektedir. G1'in söyleminden kapitalist işletme mantığı gereği bu atıl kapasitenin kullanılması için yeni yayın organlarının çıkarılması ihtiyacının duyulduğunu ve Radikal projesinin böyle bir boyutun da olduğunu çıkarmak mümkün görünmektedir. Keza Mustafa Sönmez de Bab-ı Ali'den İkitelli'deki plazalara geçerken sektörün teknolojik olarak yenilendiğini, ölçek olarak büyüdüğünü, dolayısıyla mevcut kapasitenin rantabl kullanımının zorunlu hale geldiğinin altını çizmekte ve promosyon bağımlılığının bu süreçteki tetikleyici rolüne dikkat çekmektedir (2004, s. 38, 41). Gazetecinin anlatımı Bourdieucü yaklaşımla gazetecilik alanının, kültürel alanın büyük ölçekli üretim yapılan alt alanı olarak ticari kutba daha yakın olmasının sonuçlarına işaret etmektedir. G1 gibi Radikal'in çıktığı dönemde sektördeki rekabete işaret eden G29, şunları söylemektedir:

> O dönemdeki medya, iki büyük grubun baskın olduğu döneme denk geliyor. Erol Simavi'nin gazetesi Hürriyet'i Aydın Doğan'a satması, Asil Nadir'in iflasıyla beraber aynı grubun çökmesi, gazetelerinin batması, Cumhuriyet gazetesi içindeki ayrılığın[15] Cumhuriyet'in tirajının yarı yarıya düşmesiyle sonuçlanması, Sabah grubunun agresif bir pazarlama ve teşvik politikasıyla, promosyon politikasıyla dengeleri bozduğu bir dönem medyada.

G29, Sabah grubunun izlediği çizginin iki büyük grubun öne çıktığı sektörde dengeleri bozduğunu belirtmektedir. Gazetecinin sözünü ettiği Sabah'ın agresif pazarlama zihniyetinin uzantısı olarak gazetenin 1952 tarihli Basın Mesleği Yasası gereği Türk basınında bayram günleri sadece Türkiye Gazeteciler Cemiyeti tarafından çıkarılan Bayram gazetesi uygulamasına karşı çıkarak 1992 yılındakti Kurban Bayramı'nda yayınına devam ettiğini hatırlatmak yerinde olacaktır. Bu tarihten sonra geliri cemiyete kalan Bayram gazetesi tarihe karışmış ve gazetecilerin bayramlarda tatil yapma imkânı da ortadan kalkmıştır (Topuz, 2016, s. 286-287). O dönemde tezgâhtaki klasik gazete rekabetinin siyaset alanına taşındığını kaydeden G29, Sabah ve Doğan Grubu'nun

---

[15] Cumhuriyet gazetesindeki ayrılıkla ilgili bkz. Topuz, H. (2016). *Türk Basın Tarihi*. (7. bs.). Remzi, s. 290-291.

dağıtım şirketleri arasındaki rekabetin sonucunda bayilerin de ayrılmasının maliyetleri yükselttiğine işaret etmektedir: "*Dağıtım maliyetleri yükseldiği için tezgâha koyacağınız bayinin satacağı her artı gazete o maliyetlerin düşmesini sağlar bir, bayilerin yaşamaları için elde ettikleri kârı daha rasyonel hale getirmelerini sağlar ve pazar payını artırmaya yöneliktir*." G29'un söyleminden medya sektöründe iki büyük grubun rekabetinin sonucunda G1'in işaret ettiği matbaalardaki atıl kapasitenin yanı sıra gazete bayilerinin maliyetlerini düşürerek ayakta kalmalarını sağlamak için de yeni yayınlara ihtiyaç olduğu anlaşılmaktadır. Diğer bir ifadeyle bir grubun çıkaracağı her yeni yayın hem dağıtım maliyetlerini düşürecek hem de gazete bayileri açısından daha fazla kâr imkânı yaratacaktır. O nedenle bir gazete bayi hangi grubun daha fazla yayını varsa ve kendisine daha fazla kâr vaat ediyorsa onun dağıtım ağının son noktası olmaya istekli davranacağı söylenebilir. Dolayısıyla gazetecinin sözleri gazetecilik alanındaki rekabetin satış noktalarına yansımasına ve ticari mantığın belirleyiciliğine işaret etmektedir. G29, Cumhuriyet gazetesinden bir grup gazetecinin ayrılmasıyla gazetenin tiraj kaybettiğini, Sabah Grubu'nun bu boşluğu doldurmak için Yeni Yüzyıl gazetesini çıkardığını belirtmekte ve "*Radikal de deyim yerindeyse ona karşılık Doğan Grubu'nda doğan boşluğu doldurmak için çıktı*" görüşünü dile getirmektedir. Sabah'ın Cumhuriyet'in kaybettiği okuyucuyu almak için Yeni Yüzyıl gazetesini çıkarmasına karşılık Doğan Grubu'nun da Radikal'i çıkardığına işaret eden G29, gruplar arasındaki rekabetin medyanın sınırlarını aşarak siyasal alana da taşındığına dikkat çekmektedir. O dönemde Doğan Grubu'nun yayın organlarında ANAP Genel Başkanı Mesut Yılmaz'ı, Sabah Grubu'nunkilerde ise DYP Genel Başkanı Tansu Çiller'i destekleyen haberler yer almıştır. Bu durum TBMM Darbe ve Muhtıraları Araştırma Komisyonu bünyesinde oluşturulan 28 Şubat-27 Nisan Alt Komisyonu'nda 5 Ekim 2012 tarihinde soruları yanıtlayan Dinç Bilgin tarafından dile getirilmiş, Aydın Doğan ise DYP lideri Tansu Çiller'in ABD'deki mal varlığıyla ilgili haberlerin grubun yayın organlarında yer almasından dolayı Mesut Yılmaz yanlısı göründüklerini ifade etmiştir (Çevik, 2012). Keza TBMM Medya Sorunları Meclis Araştırma Komisyonu'nun 12 Haziran 2002 tarihli oturumunda komisyon üyelerinin Mesut Yılmaz ile yakınlığına dair sorularına Aydın Doğan, bütün siyasetçilerle dost olmak istediğini, Mesut Yılmaz ile de dostluğunun olduğunu ancak yayınlarının ANAP'ın organı olmadığnı vurguluyarak "*Alır bakarsanız yayınlarımda her gün Mesut Bey'e ağır eleştiler görürsünüz. Eğer şu*

günlerde bir Avrupa Birliği havası dolayısıyla yani, şimdi varsayımla söylüyorum, biz de Avrupa Birliği'ne Türkiye'nin girmesini istiyoruz. Böyle bir şey varsa bundandır arkadaşlar" (2002, s. 75) şeklinde yanıt vermiştir.

G29'un sözünü ettiği gibi Cumhuriyet'te yaşanan ayrılıktan sonra gazetenin okuyucu kitlesine yönelik yayın arayışına da işaret eden G2, Radikal'in çıktığı dönemde medyanın durumuna ilişkin şunları söylemektedir:

> Radikal yayına başlamadan, başladığı günlerdeki manzarada medya bir nasıl diyelim hem ekonomik egemen güçlerin hem de devletin çeşitli mihraklarının ideolojik yapılanması ekseninde propaganda yapan bir hatta dönüşmüştü. Objektif habercilik, insan haklarına saygı filan hiçbir şekilde medyanın herhangi bir şekilde gündemi değildi (…) Herhangi bir sorunun olası siyasal çözümüne, makul çözümüne yönelik girişimlerin tamamı da sadece çatışmacı güçler tarafından değil, medya tarafından da negatif olarak algılanıyordu. Askerlerin bile razı geldiği bazı şeylere medya razı gelmeyebiliyordu.

G2'nin söyleminden, Radikal'in çıktığı çalkantılı dönemde güçlü sermaye gruplarının kontrolündeki medyada evrensel gazetecilik kurallarının göz ardı edildiği, Kürt sorunuyla ilgili siyasal alanda geliştirilmeye çalışan ve kimi zaman askerlerin bile desteklediği çözüm girişimlerine sert biçimde karşı çıkıldığı ve medyanın daha çok çeşitli güç odaklarının manipülasyon aracı haline geldiği anlaşılmaktadır. 12 Eylül rejiminin "*fikir özgürlüğü serbest yayıncılık gazetecilik vs. yönelik alerjisi kısa süre içinde medyada bir tekelleşmeye ve tröstleşmeye*" yol açmasının sol sosyalist gruplar, İslâmcı gruplar ve değişik toplum kesimlerinin kendi yayınlarını üretebilme imkânlarını elinden aldığını düşünen G2, şunları söylemektedir: "*Fakat okur vardı ortada, bu okura seslenebilmek, bu okurun hem rızasını alabilmek, beğenisini alabilmek için çok sayıda girişim yapıldı. Radikal bunlardan biriydi. Ondan kısa süre önce karşı grup Dinç Bilgin grubu Yeni Yüzyıl'ı başlatmıştı*." Yeni Yüzyıl ve Radikal'i dönemin iki büyük grubunun boşlukta kalan okuyucu kitlesine dönük ürünleri olarak gören G2, Cumhuriyet gazetesindeki ayrılığın da yeni gazetelerin çıkarılmasını tetiklediğine işaret etmektedir:

> 12 Eylül sonrası bütün baskılara rağmen Hasan Cemal- Okay Gönensin hattı üzerinden Cumhuriyet gazetesi çok başarılı bir liberal, evet sol Kemalist boyutu da vardı ama liberal mantığı önde olan başarılı bir gazete çıkarmıştı ve bunun tirajı 130-140 bine ulaşmıştı. Sonra iç yapıdaki çatlak yüzünden, yani ulusalcılar ile liberallerin yollarının ayrılması yüzünden Cumhuriyet çöktü ve ortada çok kuvvetli bir okur kitlesi kaldı. Cumhuriyet'in tirajı yirmi binlere kadar düştü. Yüz binden fazla, nüfusun artışı ve

> eğitimin artışıyla beraber nitelikli bir okur olduğunu, bu büyük medya grupları gördüler zaten.

G2'nin sözlerinden Radikal'in medya sektörünün iki büyük grubu arasındaki rekabetin bir sonucu olarak ve Cumhuriyet gazetesinde yaşanan ayrılığın yarattığı yaklaşık yüz binlik okur kitlesi göz önüne tutularak çıkartıldığı anlaşılmaktadır.

Radikal'in çıktığı dönemde merkez medyanın siyaset üzerinde manipülasyon yapmaya işlevi gördüğünü, bu konuda skandalların çıktığını, İslâmcı medyanın yeni yeni gelişmeye başladığını ve sol kesime dönük çıkan yayınların ise fazla bir okuyucusunun olmadığını dile getiren G21, şunları söylemektedir:

> İslâmi kesimde Refah Partisi'nin yükselişi söz konusuydu. Bu çok değişik bir şey getirdi. Enteresan bir noktaya getirdi Türkiye'yi. İşte Kemalist kesimler, işte ordu başta olmak üzere ordunun koordinatörlüğünde bütün o vesayet kurumları bunu bir alarm olarak gördüler. Radikal böyle kritik bir dönemde şey yaptı, devreye girdi. Şöyle bir ihtiyaç da vardı yani merkez medya malum işte Hürriyet, Milliyet, vs. diğer gazeteler, Cumhuriyet vesayet kurumlarının gazetesi olarak hem askeri kesimlerin hem de Kemalistlerin gazetesi olarak varlığını sürdürüyordu. Medyada bir boşluk vardı. O boşluk kitlesel yayın anlamında solda, merkez solda bir yayın eksikliği vardı.

G21, siyasal İslâm'ın yükselişinin geleneksel devlet yapısı içinde yarattığı tedirginlik ortamı içinde yayına başlayan Radikal'in merkez sol okuyucu kitlesine dönük olarak düşünüldüğünü belirtmektedir.

Gazetecilerden G26 da G2 ve G21'in görüşlerine benzer şekilde sermaye gruplarının hâkimiyeti altına aldıkları medyayı baskı aracı haline getirmelerinden söz etmektedir:

> Gazete patronluğu, 1979'dan sonra Türkiye'de gazete patronluğu el değiştirmeye başlamıştı. Patronluk doğal, geleneksel Bab-ı Ali patronluğundan çıkmış, onun yerine yeni sermaye gruplarının medyayı bir baskı aracı olarak kullanabilme arzusuyla, düşüncesiyle yeni yeni gazeteler, gazeteler satılıyor, yeni patronlar alıyor, sermaye sahipleri alıyor, onun yanında televizyonlar kuruluyor bir sürü o dönemde. Bütün bunlar da gerçekten iş dünyasının kendi bakış içerisinde kendi çıkarlarımı ben daha nasıl korurum ve daha çok nasıl kazanım elde ederim düşüncesiyle bir süreç.

G26, Türkiye'de basın sektörünün medyaya dönüştüğü seksenli ve doksanlı yıllarda yaşanan gelişmeleri özetleyerek şirket çıkarlarının ön plana çıktığını ve baskı aracı olarak yeni yayınların çıkarıldığını vurgulamaktadır. Medyanın sahipleri açısından bir silah haline dönüşmesiyle ilgili G31 de benzer şekilde şunları söylemektedir: *"Ama*

sonuçta bir medya patronusunuz, elinizde, Türkiye'deki medya yapısını da biliyoruz artık, yani elinizde Ankara nezdinde ve İstanbul'daki iş âlemi nezdinde ne kadar çok etkili silah varsa, ne kadar çok tabancanız varsa o kadar güçlüsünüz." G31, medyanın sadece siyasal alana değil ekonomi alanına da dönük olarak araçsallaştırılmasını vurgulamaktadır. Bu durum Bourdieucü yaklaşımla gazetecilik alanının her ne kadar özerk olmasa da bağımlı olduğu alanlar üzerinde baskı yapma kapasitesine sahip olduğunu örneklemektedir. Dolayısıyla G31'in sözlerinden Radikal'in her iki alanda patronunun güç artırma gereksinimine de karşılık geldiğini çıkarmak mümkün görünmektedir.

Radikal gazetesine Yeni Yüzyıl'dan gelen gazetecilerden G16, medyada çok hızlı bir değişim dönüşümün yaşandığını, oligopol bir piyasanın oluşmak üzere olduğunu söyledikten sonra medya sektöründeki rekabete şöyle dikkat çekmektedir: "*Bir tarafta Doğan Grubu, bir tarafta Sabah Grubu, Dinç Bilgin'in gazeteleri, önce birbirleriyle çok yıkıcı kavgalar ettiler. Yeni Yüzyıl, Sabah Grubu'nun içinde çıkan gazeteydi ve daha çıktığı günden itibaren 'light Cumhuriyet' adını taktı kamuoyunda bir grup insan*." G16, gruplar arasında sert bir rekabetin yaşandığını ve Yeni Yüzyıl'ın Cumhuriyet gazetesinin daha yumuşak bir versiyonu olarak algılandığını hatırlatmaktadır. Gazeteci, Radikal'in çıkış hazırlıkları yapılırken iki grubun aralarındaki kavgaya son vererek bir anlaşmaya vardıklarından da söz etmektedir:

> İki grup birbiriyle anlaşarak, birbirinden eleman transfer etmeyecek, adam almayacak, şunu yapmayacak, bunu yapmayacak. Dolayısıyla iki grubun insan kaynakları karşılıklı birbirleriyle listeleri paylaşacaklar ve paylaştılar da nitekim ve o listelerde yer alan insanlar diğer grupta işe giremeyecek, şöyle bile değil, bu gruptan ayrıldınız altı ay geçti, altı ay sonra öbür grupta hayır o bile yok yani zaman sınırı bile yok, sonsuza kadar işsiz kalacaklar gibi bir durum bu. Korkunç bir şey bu. Ben bu protokolün imzalanmasından çok kısa bir süre önce Doğan Grubu'na geçtim yoksa geçmem mümkün olmayacaktı.

G16, Radikal'in çıktığı dönemde oligopol piyasa olarak nitelediği medya ortamının çalışan gazeteciler açısından yarattığı olumsuzlukları dile getirmesiyle dikkat çekmektedir. Sönmez'in de yukarıda işaret ettiği gibi o dönemde iki büyük medya grubunun aralarında anlaşarak kartel oluşturmaları, gazetecilerin yayın politikası ya da özlük hakları konularında çalıştıkları gazetelerle sorun yaşamaları halinde yeni iş alternatiflerinden yoksun olmaları anlamına gelmektedir.

Radikal'in çıktığı dönemde liberal sol çizgide bir yayın ihtiyacının hissedildiğine işaret eden G34, şunları dile getirmektedir:

> Yeni Yüzyıl'ın çıkışı bir ihtiyacı ifade ediyordu. Liberal sol bir gazeteye ihtiyaç olduğuna hükmetmişlerdi. Bu da şundan kaynaklanıyordu, yani Cumhuriyet gazetesi çalkantılı bir süreçteydi, çıkamadı bir türlü, muhalif basın olma özelliğini tam olarak yerine getiremiyordu, büyük bir insan hakları ihlalleri vardı, büyük bir boşluk vardı, açık vardı, Cumhuriyet gazetesi o boşluğu dolduramayınca Yeni Yüzyıl gazetesi çıktı. Yeni Yüzyıl'ın çıkışı Radikal'in çıkışını tetikledi. O da şundan; Aydın Doğan'ın hep oldum olası bir liberal sol gazete sahibi olmak gibi bir özlemi vardı.

G34'ün söyleminden, liberal sol çizgide bir gazetenin insan hakları ihlallerini gündeme getirebileceği ve muhalefet edebileceği anlaşılmaktadır. Gazeteci, Cumhuriyet'in o alandaki boşluğu dolduramadığı için önce Yeni Yüzyıl'ın ardından da Radikal'in çıkarıldığını belirtmektedir. Aydın Doğan'ın uzun zamandır Radikal gibi bir gazeteye sahip olma arzusunun olduğunu ileri süren G34, dönemin iki büyük medya grubunun patronları için gazetelerin önemini şöyle anlatmaktadır:

> Gazete sahiplik yapısının hem Sabah grubu için o zaman Dinç Bilgin ve Hürriyet - Milliyet grubu için Aydın Doğan'dan söz etmek icap ederse, ikisinin de zaten gazetecilikle ilişkileri depreşmişti, bankacılık, madencilik, enerji gibi alanlara girmişlerdi, gazeteler zarar ediyordu, gazeteden kâr etmek gibi bir düşüncesi yoktu. Sadece masraflarını karşılasın ve bana biraz prestij sağlasın biraz da saldırılara karşı savunma görevi yapabilsin diye bir gazete sahibi olmak vardı.

G34, Radikal'in çıktığı dönemde iki büyük medya grubunun patronlarının diğer sektörlerde de yatırımlarının olduğunu, gazeteleri kâr etmesinden çok rakiplerine karşı savunma aracı olarak gördüklerini söylemektedir. Ayrıca gazetelerin patronları için itibar sağladığını da belirtmektedir. Kaya bu dönemde medya grupları arasındaki rekabetin daha iyi ürünü daha ucuz fiyata tüketiciye sunmak yerine birbirlerini karalama üzerine kurulduğuna ve bunun sonucunda sektörün toplum nezdinde güvenilirliğini yitirdiğine işaret etmektedir. (2009, s. 255). G34'ün söylediklerine benzer şekilde G18 de yayın yelpazesindeki boşluğa ve Doğan Grubu'nun gazetecilik alanının dışındaki işlerine şöyle dikkat çekmektedir:

> Aydın Doğan'ın el atmadığı yer yoktu ki? Yani havayolu şirketi yoktu ama muhtemelen ortaklığı vardı ya da işte indirim sağladığı bir şeyler vardı ya da *barter*la bir şeyleri vardı. Ne bileyim yani dört ayrı kızlı, dört ayrı siferde on altı tane işleri vardı, bir şeyleri vardı. Yani onun için gazeteyi çıkarmak, ben gazeteyi reklamıyla şu

> kadar para kazanayım filan değil bence. Ama o yelpazede bir boşluk var o boşlukta Yeni Yüzyıl var, Cumhuriyet var azıcık, "ha ben buraya sığarım" deyip girdi ve sığdı.

G18, Yeni Yüzyıl ve Cumhuriyet gazetelerinin hitap ettiği okuyucu segmentinde görülen boşluk üzerine Radikal'in çıkarıldığına ve patronunun medya dışı sektörlerdeki işlerinin çokluğuna işaret etmektedir. Gazetecinin söyleminden gazetelerin kâr etmesinin patronlar için o kadar önemli olmadığı, asıl işlevlerinin patronların diğer sektörlerdeki çıkarlarını ilerletmek olduğu çıkarsamak mümkün görünmektedir. Bu da gazetecilik alanının diğer alanlar üzerinde baskı yapma kapasitesi sayesinde olanaklı olmaktadır. Burada gazetelerin zarar ederken bile patronları açısından simgesel sermayelerinde artış anlamına geldiği fark edilmektedir. Gazete patronları sahip oldukları simgesel sermayeyi rakiplerine karşı kullanarak aslında ekonomik sermayelerini koruma ve artırma imkânını elde etmektedir.

Gazetecilerden G11, Yeni Yüzyıl ve Radikal'in hitap ettiği kesim ve statükoya göre konumları temelinde dönemin medya ortamını şöyle betimlemektedir:

> Yeni Yüzyıl gibi bir gazetenin yani dünyadan liberal akımların yarı aydın, aydın kategorisinde daha fazla zemin bulduğu bir dönemde çıktı Radikal. Ve bunların taşıyıcı haline geldi, yani eski statükonun basını o dönemde Hürriyet gazetesi daha devlet medyası olarak, hükümet ve devlet medyası olarak statükoyu her zaman savunan durumu vardı. Cumhuriyet gazetesi biraz daha onun solunda idi. Sağcı gazeteler vardı.

G11, Hürriyet gazetesini devlet ve hükümeti temsil eden ve kurulu düzeni savunan bir gazete olarak merkeze oturturken, Cumhuriyet'i onun soluna yerleştirmektedir. Sağcı gazetelerin de olduğunu belirten G11, Yeni Yüzyıl ve Radikal'in misyonunu liberal dünyanın değerlerini Türkiye toplumuna aktarmak olarak tarif etmektedir.

G3 dönemin medya iklimini tarif ederken diğer gazetecilerden farklı bir yöne işaret etmektedir:

> Gazeteciler istiyorlarsa gazetecilik yapabiliyorlardı. Siyasi partilerin veya hükümetlerin böyle ciddi bir baskısı yoktu. Tabii ülkedeki asker kanat çok güçlü ve ağırlığını koyan bir pozisyonda olduğu için onun etkisi hissediliyordu. Ama bize doğrudan bir şey olmamasına rağmen sen de etkileniyordun. Brifingler filan oluyordu, onlara gidiyorsun, bu irtica meseleleri falan onları anlatıyorlardı, onlar yazılıyordu, öyle bir takım şeyler oluyordu.

Radikal'in çıktığı dönemde askerlerin siyasal alandaki güçlü etkisini dile getiren G3'ün söyleminden Genelkurmay tarafından gazetecilere siyasal İslâm'ın yükselişiyle ilgili

brifinglerin verildiğini ve bunların haberlerinin gazetede yer aldığı anlaşılmaktadır. Keza Uzgel de yargı mensupları, gazeteciler ve akademisyenlerin gruplar halinde Genelkurmay'a çağrılarak irtica diye kodlanan siyasal İslâm'ın yükselişi ve mücadele yollarına ilişkin brifingler verildiğinden söz etmektedir (2013, s. 15). Bununla birlikte gazeteci hükümet ve siyasi partilerin fazla baskısı olmadığı için istendiğinde iyi gazetecilik yapma imkânının olduğuna da işaret etmektedir.

3.2.1.5. Radikal'in Çıkış Hazırlıkları

Radikal gazetesi Mehmet Yılmaz'ın yönetiminde 13 Ekim 1996 tarihinde yayın hayatına başlamadan önce bir hazırlık döneminden geçmiştir. Bu dönemde gazetede çalışacak olan ekip kurulmuş, gazetenin reklam ve tanıtım faaliyetleri planlanmış, yayın ilke ve politikaları belirlenmiştir. Tuğrul Eryılmaz'a göre ön hazırlık dönemi 3-4 ay sürmüştür (Maro, 2018, s. 193).

Bu döneme ilişkin olarak gazetecilerden G3, daha önce yine Doğan Grubu'nun bünyesinde 1995 yılının başında çıkan ve genel yayın yönetmenliğini Mehmet Yılmaz'ın yaptığı Posta gazetesinde çalıştığını belirttikten sonra şunları söylemektedir:

> Yeni Yüzyıl var, tabi Mehmet Yılmaz bir şeyi iyi yaratır, iyi taklit eder, bir şeyi alır iyi yapar. Radikal ismini beğenmemişti başında Aydın Bey hatırladığım kadarıyla, mavi başlık garip gelmişti, herkese garip gelmişti. Tabii ilk başta mizanpajı filan değişikti. Gazete başladı ama bütün gazeteler ne hikmetse ilk önce keçiboynuzu gibi çıkıyor. Nasıl bir kilo keçiboynuzunu çiğnersin yirmi gram, yirmi beş gram tat gelir. Radikal de öyle çıktı. İşte ne yapacağız nasıl toparlayacağız diye düşünürken Susurluk olayı başladı.

G3, gazetenin Türkiye'de geleneksel kırmızı logo yerine mavi logoyla çıkmasının ve patron da dâhil olmak üzere Radikal isminin genel olarak yadırgandığını belirtmektedir. G3'ün söyleminden gazetenin ilk günlerdeki haberciliğinin zayıf olduğunu, Susurluk kazasının imdada yetiştiğini söylemek mümkün. G3, Yeni Yüzyıl'ın çıktığı bir dönemde Radikal gibi bir gazeteyi çıkarma fikrinin kime ait olduğunu tam olarak hatırlamamaktadır. Bu konuda net bilgiyi gazetenin hazırlık döneminde Mehmet Yılmaz'a yakın olarak çalışan gazeteci G16 vermektedir:

> Mehmet Yılmaz da o sırada Posta gazetesini ve Fanatik gazetesini çıkartıyordu. Aslında Doğan ailesinin, Doğan Holding'in değil de Doğan ailesinin bir şirketi olan Simge Yayıncılık adlı bir şirket çatısında bunu yapıyordu. Ve Simge'yi büyük bir yayın

> grubuna dönüştürmek istiyordu Mehmet Yılmaz. Bir tane de ne diyeyim *quality newspaper* olsun istiyordu, arzusu bu yöndeydi ve beni de aslında o amaçla aldı. Herhalde mayıs sonu haziran başı gibi Mehmet Yılmaz Aydın Doğan'a bir sunum yaptı böyle böyle bir gazete çıkarmak istiyorum, sizin için uygun mu diye. Aydın Doğan da "evet" dedi. O sırada bir ismi yok gazetenin.

G16, Radikal gibi bir gazetenin çıkarılmasının Mehmet Yılmaz'ın Simge Yayıncılık'ı büyütme vizyonunun bir parçası olduğunu vurgulamaktadır. Radikal'in çıkış döneminde bünyesinde Posta, Fanatik ve Finansal Forum gazetelerinin yer aldığı Simge Yayıncılık ve Dağıtım AŞ, Türkiye Ticaret Sicili Gazetesi'nin 19 Nisan 1995 tarihli 3770'inci sayısında yapılan ilan ile kurulmuştur. Şirketin yönetim kurulu, başkan Aydın Doğan, başkan yardımcısı Mehmet Ali Yalçındağ ve üyeler Işıl Doğan, İbrahim Sezer ve Dinç Üner'den oluşmuştur. Radikal'in kurucu genel yayın yönetmeni Mehmet Yakup Yılmaz, 29 Nisan 1994 tarihinde Simge'nin hissedarları arasında yer alan Hürgün Gazetecilik ve Matbaacılık AŞ'nin yönetim kurulu üyeliğine getirilmiş ve bu değişiklik 29 Nisan 1994 tarihli Türkiye Ticaret Sicili Gazetesi'nin 3522'nci sayısında ilan edilmiştir. O nedenle Mehmet Yılmaz Radikal gazetesini çıkaran Simge Yayıncılık'ın ortağı durumundadır. Posta ve Fanatik gazetelerinin çıkartılması fikrinin de Aydın Doğan'a Mehmet Yılmaz tarafından götürüldüğünün altını çizen G16, gazetenin finansman kaynağı hakkında şunları söylemektedir:

> Aydın Doğan'ın tamam siz bu konuda çalışın ben şöyle bir yatırım yaparım yani yatırım yaparım dediği aslında Posta'nın o yılki kârını bu gazetenin yatırımı olarak kullanabilirsin. O da ciddi bir miktardı, çünkü Posta çok satan, çok kârlı bir gazeteydi. Mehmet Yılmaz yaptığı işlerde hep çok dikkat eder, Simge Yayıncılık çok kârlıydı o yıl, o kârı biz Radikal'in yatırım harcaması olarak kullandık.

G16'nın söyleminden patron Aydın Doğan'ın Radikal gazetesinin çıkarılması için ek bir finansman sağlamadığı, Posta gazetesinin yıllık kârının genişleme yatırımı olarak bu iş için ayrıldığı anlaşılmaktadır. G6, Doğan'ın yeni gazete projesini desteklemesinin ardından sekiz-dokuz ajanstan yeni çıkarılacak gazete için isim, tasarım ve reklam kampanyası önerileri istediklerini, içlerinden Young & Rubincon Reklam Evi'nin isim ve reklam kampanyası önerisinin kabul edildiğini, gazetenin tasarımını ise Esen Karol'a yaptırdıklarını söylemektedir. G16, Radikal ismiyle ilgili yaşanan tereddüdü şöyle dile getirmektedir:

> "O bir radikal" diye kampanyası tamamen gazetenin adı Radikal olacak, o ismin üzerine kurulu bir reklam kampanyasıydı. Biz kampanyayı da çok beğendik. İsim

> konusunda tereddütte kaldık. Çünkü radikal ne diyeyim liberal gibi bir böyle isteyenin istediği anlama çekebileceği kelimelerden. Olumsuz anlamlar da yükleyebiliyorsun üstüne, olumlu anlamlar da yükleyebiliyorsun. Bizim işimize gelen tabi olumlu anlamlar oldu. O yüzden kampanyanın bir parçası da sözlük, radikal kelimesinin sözlük anlamının tamamının değil bir bölümünün reklam olarak duyurmak oldu. Yani diğerlerinden belirgin bir şekilde ayrılan, ilerici manasında radikal kurgulandı.

G16, gazetenin isminin sözlük anlamları içinde olumlu çağrışım yapanlarından tanıtım kampanyasında yararlandıklarını belirtmektedir. Radikal isminin gazeteci G3'ün de söylediği gibi patron tarafından da tereddütle karşılandığını belirten G16, şunları anlatmaktadır:

> Aydın Doğan bayağı bir tereddüt geçirdi Radikal ismi karşısında. Rahmetli Metin Toker, o zaman hayattaydı Metin abi, Metin Toker, Aydın Doğan'a bir gün diyor ki, "Aydın Doğan" diyor "Sen radikal birisi misin?", " Hayır değilim" diyor. Metin Toker de diyor ki, "O zaman niye adı radikal olan bir gazete çıkarıyorsun?" Onun kafası karışıyor haklı olarak. Ama biz ikna etmeyi başardık Aydın Bey'i.

G16'nın sözlerinden Türkiye'de gazetecilik mesleğinin önde gelen isimlerinden Metin Toker'in de yeni çıkartılacak gazetenin ismini beğenmediği anlaşılmaktadır. Aslında gazetenin hazırlık çalışmalarında yer alanlar içinde de isme karşı çıkanlar olmuştur. Radikal'in eklerini çıkarması için davet edilen Tuğrul Eryılmaz şunları söylemektedir: "*Biz çok karşı çıkmıştık. Çok iyi hatırlıyorum, 'Bence Radikal güzel bir isim ama 1996 Türkiye'sinde ne Radikal'i? Altı boş kalır Radikal lafının' dediğimi. Mehmet Yılmaz 'o kadar ideolojik ve teorik düşünme Radikal adını, insanlar böyle değişik şeyleri seviyorlar' dedi*" (Maro, 2018, s. 192). G16, Aydın Doğan'ın sıcak bakmadığı gazetenin ismine ikna edilmesinden sonra Simge Yayıncılık Başkan Yardımcısı Mehmet Ali Yalçındağ'ın Radikal'in rakibi Yeni Yüzyıl'ın karşısında tutunabilmesi için promosyon kampanyalarına büyük finansman desteği verdiğini, bu sayede Radikal'in Türkiye'nin en çok satan gazetesi haline geldiğini anlatmaktadır. Gazeteci bu durumu gazetenin hitap ettiği okuyucu kitlesinin çok üzerinde tiraj rakamlarına karşılık gelmesi nedeniyle de "komik" olarak nitelendirmektedir. Bununla birlikte promosyonun o günün şartlarında bir gazetenin tutunabilmesi ve tiraj alabilmesi için çok önemli olduğu da anlaşılmaktadır.

G29 ise Radikal gazetesinin nasıl bir arayışın sonucu olduğuna ve grubun tutumuna ilişkin şunları söylemektedir:

> Radikal'in çıkışı Doğan Grubu'nda gazetelerin yelpazesine baktığınızda Hürriyet ve Milliyet iki ana gazete olarak, Posta gazetesi vardı, Fanatik gazetesi vardı, rakibinde de bunların karşılıkları vardı, yani Sabah Hürriyet'le Milliyet'e karşılık, Posta'ya karşılık Takvim, Fanatik'e karşılık Fotomaç vardı bir de fazladan Yeni Yüzyıl gazetesi vardı. Dolayısıyla o Yeni Yüzyıl'ın hitap ettiği o genç, şehirli okuyucuya hitap edecek bir gazete arayışı içindeydi Aydın Doğan. Radikal'in çıkmasına Aydın Doğan başlangıçta çok da taraftar da değildi aslında, para kaybedecek bir gazete olarak görüyordu.

G29'un anlattıklarından Aydın Doğan'ın gazeteye yönelik tereddüdün sadece ismiyle sınırlı kalmadığını, aynı zamanda zarar ettireceği inancının da olduğu anlaşılmaktadır. Yeni Yüzyıl'ın karşına çıkarılan Radikal'in genç ve kentli okuyucuya hitap etmesi amaçlanmıştır. G23 de Doğan Grubu'nun Yeni Yüzyıl'ın karşısında bir gazeteye olan ihtiyacını şöyle dile getirmektedir:

> Posta çıkmaya başlamıştı. Fanatik çıkmaya başlamıştı. Ama insanların daha çok fikir okuyabileceği bir gazete Doğan Grubu'nun elinde yoktu. Her gazetesin bir köşe yazarı bir tarzı ve tavrı vardı ama çok değişik fikirlerin aynı anda yer alabileceği bir gazete Doğan Grubu'nda yoktu. Öyle planlandı, öyle kurgulandı. İnsanlar tek bir gazete altında bütün görüşleri karşıt olarak okuyup kendilerine bir fikir oluşturabiliyordu.

G23, Radikal'in baştan itibaren yazar kadrosundaki çeşitlilik nedeniyle değişik fikirlerin bir arada olduğu bir yayın olarak tasarlandığına dikkat çekmektedir.

Radikal'in kurucu yayın yönetmeniyle yetmşli yılların ikinci yarısından beri mesleki ilişki içinde olduğunu söyleyen G32, gazetenin hazırlık dönemine ilişkin şunları söylemektedir:

> Mehmet Yılmaz'dan bir haber geldi "Radikal diye bir gazete çıkarıyoruz gelir misin diye?" Hiç tereddüt etmedim yani açıkçası. Zannederim bir altı ay filan sürdü hazırlık çalışmaları. Her aşamasına katıldım. Reklam kampanyasında, "O bir radikaldi" diye yapılan bir reklam kampanyası var. Said-i Nursi filan benim önerimle girdi, radikal diye. Ve Mehmet Yılmaz bunu sağladı.

G32'nin önde gelen dini bir şahsiyetin tanıtım kampanyasında yer alması önerisine Mehmet Yılmaz'ın karşı çıkmadığını, radikal sözcüğünün benimsetilmesi için yürütülen faaliyette yelpazenin geniş tutulmasına imkân verdiğini vurgulamaktadır. G32'nin söyleminden kendisinin Mehmet Yılmaz'a güvendiği de fark edilmektedir.

G32 gibi gazetenin kuruluş hazırlığına davet edilen G10 ise şunları söylemektedir: "*Bana telefon ettiler "Gelir misin?" dediler, "Böyle böyle bir şey yapıyoruz". Mehmet Yılmaz ile İsmet Berkan. Kalktım gittim, "Sana şunları şunları vereceğiz" dediler.*

Tamam dedim ama bana şunu sordular, "Kimlerle çalışmak istersin?" Yani nasıl yaparsın bu işi çok iyi hatırlıyorum ben." Radikal'in kuruluşunda görev alan G10'un söyleminden hazırlık çalışmalarının başında Mehmet Yılmaz ve İsmet Berkan'ın olduğunu ve bölüm sorumlularına birlikte çalışılacağı kişileri seçme imkânının verildiğini çıkarmak mümkün görünmektedir. Bu durum gazete kadrosunun oluşturulmasında sosyal sermayenin önemli bir rol oynadığını göstermektedir.

Gazetecilerden G21 hazırlık sürecinde gazetenin biçimsel ilkeleri ve işleyişin örgütlenmesine dair şunları dile getirmektedir:

> Bu ara başlık meselelerini filan konuştuk. Yani mutlaka resim altı, resim altı resmi tanımlayan, resmi anlatan ama resimde olan şeyi tekrarlamayan, oradan tut da şeye kadar spotların nasıl olması gerektiğine kadar her şeyi konuştuk. Ondan sonra sayfaları, haber trafiği, haber akışı nasıl olacak. Ben mesela iki şey önerdim. Bir analiz sayfası olmalı. İlk defa analiz sayfası olan gazetedir Radikal gazetesi. Bir sayfa tamamen analiz sayfası, bir sayfa forum sayfası.

G21, gazetenin sayfa karakterlerinin belirlenmesinden haber akışı ve sunumunda dikkat edilecek noktalara kadar uzanan tartışmaların olduğunu, kendi önerisi üzerine gazetede bir analiz ve bir de yorum sayfasının yer aldığını söylemektedir. Gazetecinin söyleminden gazetenin hazırlık döneminin bir tartışma ve müzakere süreci niteliğinde olduğu anlaşılmaktadır.

Radikal gazetesinin hazırlıklarında yer alan G19 ise yukarıda diğer gazetecilerin dile getirdiği çabalara rağmen G3 gibi çok başarılı bir çıkış yapamadığından söz etmektedir:

> Radikal çıktığında ilk böyle bir şeymiş gibi çıktı, ölü bir bebek gibi doğdu. Bir şeyi yoktu, yani Radikal'in rengi yoktu. Zaten logosu da maviydi, herkes burun kıvırdı. İlk çıkan bir gazetenin, zaten ben çok gazete kuruluşlarında çalıştım, ilk sayıları rezalet olur gazetelerin, aylarca çalışırsınız ama en kötü gazeteyi belki de provalarda değil ilk çıktığınız gün çıkartırsınız. Radikal'in de öbürlerinden farkı yoktu, hiçbir rengi yoktu Radikal'in. Radikal'i Radikal yapan tamamen tesadüf diyeceğim Susurluk kazası.

Yeni çıkan gazetelerin yaşadığı tipik duruma işaret eden G19'un söyleminden, 3 Kasım 1996'da Balıkesir'in Susurluk ilçesinde meydana gelen ve devlet içinde yasadışı oluşumların açığa çıkmasına vesile olan trafik kazasının Radikal'in ilk günlerinde yaşanan haber krizinin atlatılmasını sağladığını çıkarmak mümkün görünmektedir.

Yazı işleri kadrosunda yer alan gazetecilerin anlatılarından yukarıda aktarılanlar, Radikal'in çıktığı dönemde Türkiye'nin seksenli yılların başlarına göre dışa açılan ekonomisinde bir ilerleme olsa da yüksek enflasyon, işsizlik ve krizlerle kendini belli eden bir istikrarsızlık halinin var olduğuna, serbest piyasa ekonomisinin kurallarının tam olarak oturmadığına, ülke ekonomisinde geleneksel büyük sermaye gruplarının hâkimiyetine ve bankacılık sektöründe sağlıksız bir işleyişin söz konusu olduğuna işaret etmektedir. Radikal gazetesinin ekonomide Şubat 2001'de yaşanan deprem öncesinde fay hatlarındaki gerilimin giderek arttığı bir dönemde yayın hayatına başladığı anlaşılmaktadır.

Gazetecilerin Türkiye'nin doksanlı yıllardaki siyasal durumuna ilişkin olarak öz itibarıyla çatışmalı ve istikrarsız bir tablo çizdiklerini söylemek mümkün görünmektedir. Anlatılanlardan 12 Eylül 1980 askeri darbesinin ardından demokratik açıdan sağlanan kısmi ilerlemelerin PKK ile çatışmaların yarattığı sonuçların gölgesinde kaldığı, siyasal İslâm'ın yükselişe geçtiği, buna karşı askerlerin diğer güç odaklarıyla birlikte siyasal alanı dizayn etmeye çalıştığı, toplumsal muhalefetin sesinin kısıldığı, Avrupa Birliği'ne üyelik için gereken reformlar konusunda çok da istekli olunmadığı fark edilmektedir.

Gazetecilerin işaret ettiği ekonomik ve siyasal alandaki çalkantılı ve çatışmalı tabloya koşut olarak toplumsal boyutta kaos ve değişimin birlikte yaşandığından söz edilebilir. Doksanlı yılların başlarında işçi hareketlerinin yükselişe geçtiği, PKK ile güvenlik güçleri arasındaki çatışmanın sonucu insan hakları mücadelesin güçlendiği, toplumda demokrasi talebinin arttığı anlaşılmaktadır. Radikal'in toplumdaki bu kaos ve değişim talebinin yer yer öznesi, yer yer de nesnesi olanların sesi olmaya çalıştığı söylenebilir.

Radikal yazı işleri kadrosunda yer alan gazetecilerden gazetenin çıktığı dönemde medyanın durumuna ilişkin yukarıda aktarılanlar, sermaye sahipliği, rekabet, okur kitlesi ve siyasal alanı etkileme başlıkları altında özetlenebilir. Gazeteciler, dönemin oligopol yapısının altını çizerken iki büyük grubun birbirleriyle rekabet içinde olduğunu, patronlarının medyanın dışındaki sektörlerde de yatırım yaptıklarını, gazetelerin gelirden daha çok savunma silahları olarak görüldüğünü ve siyasal alanın manipüle edilmesinde kullanıldıklarını belirtmektedirler. Gazeteciler ayrıca Cumhuriyet gazetesinin geçirdiği iç sarsıntıdan sonra okur kaybettiğini, toplumdaki demokrasi arayışlarına hitap edecek

şekilde liberal-sol çizgide bir yayın organına ihtiyaç olduğunu, bu yönde Sabah grubunun Yeni Yüzyıl hamlesine Doğan Grubu'nun Radikal ile yanıt verdiğini de söylemektedirler. Gazetecilerin tanıklıkları gazetecilik alanındaki rekabet durumuna, alanın diğer alanlara olan bağımlılığına ve o alanlar üzerindeki baskı kapasitesine işaret etmektedir. Radikal'in gazetecilik alanındaki ekonomik rasyonaliteye yani Doğan Grubu'nun rekabet gücünü artırma ve maliyetleri düşürme ihtiyacına uygun şekilde okuyucu talebini yani pazardaki fırsatı gözeterek çıkarıldığı da gözlemlenmektedir.

Radikal gazetesinin çıkış dönemi ve hazırlık çalışmalarına ilişkin olarak gazetecilerin anlatılarından böyle bir gazete çıkarma önerisinin Aydın Doğan'a Mehmet Yılmaz tarafından yapıldığı ortaya çıkmaktadır. Ayrıca hem gazetenin ismi hem de kârlılığı konusunda Doğan'ın tereddütlü olduğu, gazete için ek bir finansman yaratılmadığı, Posta gazetesinin yıllık kârının bu amaç için ayrıldığı, rakip gazete Yeni Yüzyıl'ın karşısında tutunabilmesi için Simge Yayıncılık Başkan Yardımcısı Mehmet Ali Yalçındağ tarafından güçlü destek verildiği anlaşılmaktadır. Gazetenin çıkarılması için çağrılan kişilerin Mehmet Yılmaz'la daha önceden mesleki ilişki içinde oldukları dikkat çekmektedir. Gazetenin çıktığı ilk üç haftada habercilik açısından renksiz ve zayıf kaldığı, Susurluk kazasının Radikal'in kaderini değiştirdiği anlaşılmaktadır.

3.2.2. Mehmet Yakup Yılmaz: Kurucu Genel Yayın Yönetmeni

Radikal gazetesinin ilk genel yayın yönetmeni olan Mehmet Yakup Yılmaz, 1956 yılında Malatya'da doğmuştur. Denizli Lisesi'ni bitirdikten sonra Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi İktisat ve Maliye Bölümü'nden mezun olmuştur. Gazetecilik mesleğine 1975 yılında Yankı dergisinde başlamıştır (Yılmaz ile elektronik yazışma, 21 Mart 2020). Aralarında Radikal, Posta, Fanatik, Blue Jean, Aktüel ve Tempo'nun da yer aldığı otuza yakın gazete ve dergi çıkarmıştır. Radikal gazetesinin genel yayın yönetmenliğini 2000 yılında İsmet Berkan'a bıraktıktan sonra Milliyet gazetesinin başına geçmiştir. Gazetenin Demirören Grubu'na satılmasının ardından Hürriyet gazetesinde yazılarına başlamıştır. Aynı dönemde Doğan Burda'nın İcra Kurulu Başkanlığı görevini de yürütmüştür (Özvarış, 2014). Hürriyet'in de Demirören Grubu'na satılmasıyla birlikte Eylül 2018'de gazeteden ayrılmış ve internet gazetesi T24'ün yazar kadrosuna katılmıştır.

Radikal'de çalışan gazetecilerin kurucu genel yayın yönetmeni hakkındaki anlatılarında ilk planda gazete ve dergi yöneticiliği alanındaki başarılarının öne çıktığı gözlemlenmektedir. Bu konuda G23'ün "*Mehmet Yılmaz aslına bakarsanız her çıkarttığı gazete bir ticari başarı yakalamış bir yayın yönetmenidir ve gazetecidir*", G12'nin *"Mehmet Yılmaz bence gazete çıkarma konusunda Türkiye'nin en önemli isimlerinden biridir*", G16'nın "*Mehmet Yılmaz çıkarttığı her yayının kârlı olmasına dikkat eden bir insan*", G18'in "*Mehmet Yılmaz'ın zaten sicili çıkarttığı gazeteyi yaşatması idi*", G19'un "*Mehmet Yılmaz'a atfedilir hem Posta gazetesi hem Radikal gazetesi. Kendisi aslında iyi bir dergicidir Mehmet Yılmaz. Erkekçe'den işte vs. geçmişten beri gelen iyi bir dergici nosyonu olan bir kişi*", G21'in "*Mehmet Yılmaz dergicilikten gelen bir arkadaş. Güzel dergiler çıkarttı, daha önce Gelişim'de çalıştı. Sonra Doğan Grubu'na geçti, sonra da ilk gazetesi, daha önce Posta'yı çıkardı. Yani magazini iyi biliyor, ondan sonra da sol diye yaftalanan bir gazeteyi çıkarma görevi üstlendi*", G24'ün "*Mehmet Yılmaz'ın daha önce çıkardığı gazetelerin hepsi başarılı olmuştu*", G32'nin "*Türkiye'nin basın tarihinde çok önemli başarılar, genel yayın müdürü var o Abdi bey; çok önemli başarılar değil ama genel yayın müdürü var o Mehmet Yılmaz; bunlar kader, bizim meslek hayatımızda kader belirleyici insanlar*" ile "*Posta'yı çıkarttı, tuttu. Ve en yüksek tirajlı gazetesi oldu bir an. Fanatik'i çıkarttı, tuttu ve yani az da ufak tefek bir spor gazetesi değil o basbayağı militan bir gazete*", G34'ün "*Ben Mehmet Yılmaz'ın çok iyi bir gazeteci olduğuna, çok iyi bir gazete yöneticisi olduğuna inanırım. Fikri takibi çok yüksektir, entelektüeldir ve gazeteyi gazete gibi çıkartmayı amaç edinmiş bir kişiydi*" ve G17'nin "*Adam kurduğu şeye sahip çıkıyordu, Radikal mi Radikal gibi kalacak kardeşim, Posta mı Posta gibi kalacak kardeşim. Ama adam yaptığı şeyin arkasında duracak bir adamdı*" ifadeleri dikkat çekmektedir. Gazetecilerin anlatımları, Bourdieucü yaklaşımla Mehmet Yılmaz'ın kültürel sermayesinin ve *illusio*sunun yani herhangi bir alanda kozlara yatırım yapma ya da oyunun oynanmaya değer olduğuna inanç ve çıkar beklentisinin yüksek olduğuna işaret etmektedir. Ayrıca Mehmet Yılmaz'ın gazetecilik alanındaki başarısının, kültürel sermayesin yanı sıra meslektaşlarının kendisine güven duyarak yeni projelerinde yer almaya istekli olmalarını sağlayan sosyal sermayesi ile otoritesini meşrulaştıran simgesel sermayesinin yüksekliğinden kaynaklandığı anlaşılmaktadır. Mehmet Yılmaz'ın davetiyle Posta gazetesinin çıkış sürecinde yer alan ve sonra Radikal'i çıkaran ekipte çalışan G1 de "*Radikal başarılı bir gazete oldu, hiç kimsenin tutmaz dediği bir dönemde*

tutar mı bu gazete filan dediği bir dönemde çok güzel çıkışlar yaptı. Bu da gazetenin kaptanının şey olmasından cesur, cesur bir adamdır Mehmet Yılmaz, gözü karadır da" sözleriyle gazetenin başarılı olmasını genel yayın yönetmenine bağlamaktadır. G1, bu görüşünü örneklerle de şöyle desteklemektedir:

> Posta'nın ilk gün çıktığı manşeti ben yazmıştım, tanıdığım bir doktor vardı nefrolog, onun çalıştığı hastanede o söylemişti. AIDS'li hastalarla şeyler aynı makinede diyalize giriyor ve bu çok büyük bir tehlike, ama doktor dedi ki "Siz bunu yazmazsınız", "Niye?", "Çünkü Aydın Doğan'ın da kardeşi o hastanede diyalize giriyor. Başhekimi çok iyi tanıyor, çekinirler", "Ben yazarım" dedim. Mehmet Yılmaz'a da söyledim böyle böyle bir durum var, daha ilk sayı, başımız ağrırsa bilmem. "Yaz gitsin" dedi. Yazdım, ertesi gün tabi bayağı bir ses getirdi.

G1, Mehmet Yılmaz'ın habercilik konusunda cesur olduğunu vurgulamakta ve gazetenin patronunu dahi etkileyebilecek bir haberle ilgili tutumunu hatırlatmaktadır. G1, Radikal'in Susurluk kazasıyla ilgili habere yaklaşımının da genel yayın yönetmeninin habercilikteki cesaretine işaret ettiğini düşünmektedir: "*O gazeteyi gazete yapan daha doğrusu kamuoyu gözünde değer kazanmasını sağlayan Susurluk haberidir, devlet çetesi haberidir. Mehmet Yılmaz olmasaydı öyle bir başlık atılamazdı. 'Devlet çetesi' başlığını atmak kolay mı?*" G23, Mehmet Yılmaz'ın cesur gazetecilik tarzını "*Radikal yazılmayanı yazardı. Mehmet Yılmaz gazeteciliği zaten öyle bir şeydi. Mehmet Yılmaz gözünü öyle çok budaktan sakınmaz. Yani muhabirin hasıraltı ettiğini görmesin*" sözleriyle anlatırken G28 şunları söylemektedir: "*Mehmet Yılmaz'ın karakteri çok cesurdu, gerçek bir gazeteciydi, onla çalıştığım dönemi hatırladığım zaman, hani 'yürüyelim arkadaşları' ama zaman zaman da hani 'bunu bu şekilde başlıkla haberleştirirsek bu manşetle çıkarsak fincancı katırlarını ürkütürüz' diyen biraz daha itidale davet eden arkadaşlarımız çıkardı.*" G28'in sözlerinden Radikal yazı işlerinde görev yapan bazı gazetecilerin Mehmet Yılmaz'a göre daha temkinli oldukları, bazı haberlerde çekincelerini ifade ederek genel yayın yönetmenlerini uyardıkları anlaşılmaktadır. G17 de "*Mehmet Yılmaz döneminde hakikaten sıkı habercilik yapılıyordu. Nalına mıhına yani. Hani yapılması gerektiği gibi. Bizim o zamanki farkımız insan hakları haberleri çatır çatır, siyasi eleştiriler çatır çatır gidiyordu*" sözleriyle kurucu genel yayın yönetmeni döneminde gazeteciliğin gereklerinin yerine getirildiğine işaret etmektedir. Gazetecilerin anlatımlarından Mehmet Yılmaz'ın

habercilik konusunda cesur, gerçeklerin ortaya çıkmasından yana ve siyasal alandan gelecek tepkileri göğüsleyebilen bir yapıda olduğu anlaşılmaktadır.

Mehmet Yılmaz'ın haberin farklı yönünü görmeye çalışan, sorgulayan ve onu başka bir noktaya taşıyan tarzının altını çizen G1, şu örneği vermektedir:

> 1995 yılında bir Amerikalı valla Bolu dağlarında mı ne bir yerlerde kaybolmuştu kayak yaparken. O olay oldu, herkes sıradan bir Amerikalı aranıyor filan. Mehmet Yılmaz dedi ki "Amerika'dan gelmiş kayak yaparken kaybolur mu ya" dedi "Bu kadar kolay mı bu işler" dedi "Başka bir taraftan bakalım" filan dedi.

O zaman Posta genel yayın yönetmeni olan Mehmet Yılmaz'ın yazı işlerini farklı açıdan bakmaya sevk etmesi sonucunda ortaya bambaşka bir tablo çıktığını ve diğer gazetelerden farklı bir yayın yapıldığını vurgulayan G1, gelinen noktayı şöyle anlatmaktadır:

> Amerikalı casus mu değil mi, bulundu mu bulunmadı mı? İnsanlar böyle bir dizi film izler gibi her gün gazeteyi alıp, o zamanlarda öyle bir şeydi. Bu neyi gösteriyor? Adam şanslı biridir ama ayağına gelen şansı iyi değerlendirir ve sonra Posta'yı bir anda ilk çıktığı ayda bütün Türkiye tarafından konuşulur bir gazete haline getirmeyi becerdi. Bu onun liderlik özelliğini gösterir.

G1, Mehmet Yılmaz'ın habere farklı açıdan bakabilen, görünenin arkasında yatanı sorgulayıcı ve becerikli yöneticilik tarzına dikkat çekmektedir. Ayrıca liderlik yönüne vurgu yaptığı Yılmaz'ı önüne çıkan şansı iyi değerlendiren bir kişilik olarak betimlemektedir. G1, patronun yazı işlerine müdahaleleriyle ilgili Mehmet Yılmaz'ın tutumunu şöyle dile getirmektedir:

> Bizim çalıştığımız dönemde Doğan Grubu'nun çıkarları diye bir şey bizim aklımızdan geçmezdi ve bunu bize hissettirmezlerdi. Ben Mehmet Yılmaz'dan hiç bir zaman böyle bir şey hissetmedim. Tuğrul da bunu kitabında[16] söylemiş, Mehmet Yılmaz Milliyet'e geçerken Tuğrul'a demiş ki, çünkü biliyorsun Radikal İki'yi yapıyordu, orada çok ağır yazılar oluyordu, çok rahatsız edici yazılar oluyordu. Mehmet Yılmaz, Tuğrul'a "Ya en çok senden kurtulduğuma sevindim, seni savunmaktan canım çıkmıştı" demiş. Bize hiç yansıtmıyordu.

G1'in söyleminden Mehmet Yılmaz'ın patronun gazetede çıkan haberlerden duyduğu rahatsızlığı yazı işlerine yansıtmadığını, bir tür kalkan olduğunu çıkarmak mümkün görünmektedir. G10 da G1'i destekler biçimde şunları söylemektedir: "*Aydın Doğan'ın*

[16] Bkz. Maro, A. (2018). *Tuğrul Eryılmaz 68'li ve Gazeteci* (2. bs.). İletişim Yayınları.

arkadaşları konusunda biraz dikkatli miydik, emin değilim. Ama hakikaten bunları bize, mesela iyi yayın yönetmenleri böyle oluyor, Mehmet Yılmaz bize hiç aktarmadı bunları. Hep kendisi arada bir şey söylerdi. Anlardık ki o bir rahatsızlık yaratmış." Mehmet Yılmaz'ın patrondan gelen serzeniş ya da müdahaleleri yazı işlerine yansıtmamasına ilişkin olarak G17 de şöyle konuşmaktadır: "*Mehmet Yılmaz ile çalışırken mesela Aydın Bey'in hiçbir şeye karışmadığını düşünürdüm. Hiçbir şeye, yani biz yapıyoruz oluyor (…) Yani çıt çıkmazdı, çünkü korkuyla sorardım 'Mehmet bey var mı?' 'Yok canım n'olacak yaptık yürüdük' filan* derdi." Keza gazetenin istihbarat şeflerinden G18, Yılmaz'ın bu çerçevede patrona sert tavır almasına dair bir tanıklığını şöyle dile getirmektedir:

> Bir gün 21 Mart, hangisidir bilmiyorum Nevruz, ertesi günü üçüncü sayfa renkliydi, üçüncü sayfada işte asılı bir pankart fotoğrafı var, fotoğraf güzel, şöyle filan kullanılmış (eliyle işaret yapıyor) yazı işleri toplantısı, orta boy yani sayfanın işte altıda yedide biri kadar belki. Çok kocaman değil de işte şöyle filan (elleriyle yine işaret yapıyor) aslında büyük sayılır. Birileri aradı, Mehmet Yılmaz şöyle (yine eliyle gösteriyor) Nokia telefonlar vardı, arka kıç cep telefonu. O açtı, "Buyrun ha hım ha hım, tamam. O zaman beni ve arkadaşlarımı kovun Aydın Bey" dedi ve kapattı. Bu mesela gözümde bir an Mehmet Yılmaz patrona posta koyuyor ne biçim gazeteci, benim için öyleydi çünkü doğru gördüğü bir şeyi koymuşsun kullanmışsın.

G18'in söyleminden Mehmet Yılmaz'ın gazetenin patronuyla yaptığı telefon görüşmesindeki konuşma tarzının yazı işleri çalışanlarını doğru habercilik konusunda cesur davranmaya teşvik ettiğini çıkarmak mümkün. Gazetecilerden G34 de Mehmet Yılmaz'ın ve yakın çalışma arkadaşlarının Aydın Doğan dâhil olmak üzere çeşitli yerlerden gelecek eleştiri ve tepkileri göze alarak görev yaptıklarına tanıklık etmektedir:

> Mehmet Yılmaz'ın ya da Yeşim'in ya da Ali Topuz'un yazı işleri kadrosunda bazı riskleri göze alıp sayfaları hazırlayıp haberleri koyduklarına tanıklığım vardır. Patronajdan gelebilecek, gruptaki diğer unsurlardan gelebilecek, özellikle holding yöneticilerinden gelecek olan, iktidardan gelecek olan eleştirileri göğüslemek adına göğüsleyebilecek konumdaydılar ve o tepkiyi göze alıyorlardı.

Gazetecinin sözleri aslında gazetecilik alanının diğer alanlardan özerk olmadığına işaret etmektedir. Yılmaz ve yazı işleri çalışanlarının ekonomik ve siyasal alanın baskılarına maruz kaldıkları ancak bunlara göğüs gerdikleri anlaşılmaktadır.

Mehmet Yılmaz döneminin hem gazetenin yeni yayın hayatına girmiş olmasından hem de gündemin hareketli olmasından dolayı "*heyecanlı*" bulan gazetecilerden G5, şunları söylemektedir: "*Mehmet Yılmaz'ın da oturup saatlerce attırdığı o başlıklar,*

ertesi gün gazete personeli için çalışanlar için bir motivasyon kaynağı olduğu için insanlar cidden şevkle çalışırdı." G5'in söyleminden Mehmet Yılmaz'ın başlık konusunda titiz olduğu, yazı işleri çalışanlarını iyi başlık atılması için zorladığı, ertesi gün gazetede yer alan o başlıkların yarattığı etkiyi gören gazetecilerin işlerine daha fazla coşkuluyla sarıldıkları anlaşılmaktadır. G34 de G5'in Mehmet Yılmaz'ın başlık atma beceriyle ilgili görüşünü destekler şekilde şunları söylemektedir: "*Analitik düşünen bir adamdı ve olayı çok çabuk kavrayıp, ne istenildiğini hemen tarif edip, ona uygun başlık çıkarabilen biridir.*" Gazetecinin sözleri Mehmet Yılmaz'ın *habitus*una işaret etmektedir. Gazeteciliğin hızlı hareket etmeyi ve zamana karşı yarışı gerektiren bir meslek olduğu göz önüne alındığında, habere doğru ve okuyucu cezbeden başlığın hızla atılabilmesi alanın özelliklerine uygun bir *habitus*a sahip olmayı zorunlu kılmaktadır.

Gazeteciler yönetici olarak Mehmet Yılmaz'ın birinci sayfanın hazırlanmasında zaman zaman önerilere açık olsa da ağırlıklı olarak kendi değerlendirmelerine göre hareket ettiğini söylemektedirler. G2, bu durumu "*Mehmet Yılmaz bir fikir oluşana kadar ortamı demokratik tutmayı çok severdi. Ama bir noktadan sonra çok otoriter müdahalelerde bulunabilirdi*" sözleriyle anlatırken aynı zamanda çalışanları karar süreçlerinde cesaretlendirdiğine de şöyle işaret etmektedir:

> Ben gece çalışandım, biliyorsun gece çalışanların iki şeyi vardır: Bir yandan en önemli işler gazetenin son şekli verilecek işler onun elinden geçer bir yandan da en yetkisiz kişi gibidirler. Radikal'de bu kural pek böyle değildi. Yani Mehmet Yılmaz bana da benden sonra gece çalışan arkadaşlara da sonra biz yönetici konumuna geldiğimizde biz de diğer arkadaşlara yaptık, gece çalışan yayın yönetmeninin yetkilerini kullanır, elini korkak filan alıştırma.

Radikal'de gece sorumlusunun gazetenin şehir baskısını değiştirme yetkisine sahip olması, genel yayın yönetmeninin yetki devrine eğilimli olduğuna işaret etmektedir. Mehmet Yılmaz'ın çok iyi bir gazeteci olduğunun altını çizen G10, yakın çalışma arkadaşlarıyla ilgili şu tespitte bulunmaktadır: "*Çok çalışkandı ve etrafına kendinin yükünü kaldırabilecek ve ona destek olacak yazı müdürleriyle hep çalıştı*." G10'un sözlerinden Yılmaz'ın ekip çalışmasına ve yetki devrine önem verdiği anlaşılmaktadır. Bir gazetenin en önemli sayfası olarak görülen birinci sayfasının hazırlanmasıyla ilgili Mehmet Yılmaz'ın davranış tarzını gazetecilerden G34, şöyle anlatmaktadır: "*Mehmet Yılmaz yazı işleri toplantısını yapardı, manşeti oradaki tartışmalardan sonra oluşturur, sayfa sekreteri arkadaşımız, birinci sayfanın editörü olan arkadaşımıza 'yaz bakalım*

dediğinde' sayfa şekillenmeye başlardı." Gazeteci, birinci sayfa için yapılan yazı işleri toplantısında Mehmet Yılmaz'ın gazetenin manşetini tartıştırdığını ancak son sözü kendisinin söylediğini belirtmektedir. G35 de benzer şekilde birinci sayfanın hazırlandığını düşünmektedir:

> Gazetenin manşetleri Mehmet Yılmaz'ın başkanlığında toplanan editörler arasında konuşulan gündem sonucunda Mehmet Yılmaz'ın aldığı *input*lar üzerinden karar verdiği bir konuydu (…) Tartışmaya da izin verirdi. Ama birisinin karar vermesi gerekiyor sonuçta. Hani oylamayla olacak bir şey değil. Biz olabildiğince doğru *input*u vermeye çalışırdık. Hani gündemimizdeki haberlerin değerini doğru şekilde anlatmaya çalışırdık.

G35, yazı işlerinde birinci sayfa toplantısına katılanların genel yayın yönetmenini doğru karar alması için gerekli bilgiyi verdiklerini, yayın yönetmenin yapılan tartışmadan sonra kararını verdiğini belirtmektedir. G37 de birinci sayfa toplantısına katılanların manşete ilişkin görüşlerini bildirmelerinden sonra Yılmaz'ın tavrına ilişkin şunları söylemektedir:

> Toplantıdayız, hepimiz söylemişiz şu manşet olsun bu manşet olsun falan Mehmet Bey bakar "Bu manşet oluyor" der, patron o, "biz ıttı da mıttı da" zorlarız filan, "Yok beni ikna edemediniz bu olsun" der gider içeri. Bir saat sonra gelir "Ya galiba siz doğru söylüyorsunuz oturun bir daha bakayım" der mesela. Ondan sonra "Getirin şu haberlere tekrar bakalım". Yani evet iknaya, biz itişirdik onunla, hepimiz, yani Ali Topuz odaya gider "Ya patron böyle yapıyorsun ama gerçekten bir daha bak şuna."

G37'nin söyleminden, Mehmet Yılmaz'ın verdiği kararın yanlış olduğunu gördüğünde değiştirebildiği ve ikna olmaya açık bir yapısının olduğu anlaşılmaktadır. G18 de genel yayın yönetmeninin bu yönüne dikkat çekmektedir:

> Mehmet Yılmaz tek belirleyiciydi. Alırdı gündem kâğıtlarını, Yeşim'e verirdi, sen konuşuyorsun ama o zaten kafasında kurmuş. Sonra bir iki kez bunu değiştirdi yani şöyle yaptı: Gittim bir patlama olmuş, yaralananlar filan var, tren yolunda bir patlama terör saldırısı. Gittim "Bizim fotoğraflar filan güzel ama bu işin amacı bu zaten", ya sanıyorum üçüncü sayfada büyücek bir fotoğraf altıydı "Bunu büyük vermeyelim." Niye? Çünkü amacı bu. İnsanlara korku vs. sonra o küçüldü.

G18'in söyleminden Mehmet Yılmaz'ın yazı işleri toplantısında manşete ve birinci sayfaya girecek haberlere karar vermiş şekilde toplantıya geldiği anlaşılmaktadır. Bununla birlikte doğru bakış açısı karşısında da kararını değiştirdiğine tanık olunmaktadır.

G19 ise daha çok Mehmet Yılmaz'ın sert yönünün altını çizerek yöneticilik tutumunu tarif etmektedir: "*Mehmet Yılmaz bildiğiniz hardcore bir yayın yönetmeniydi, yani bir sürü servis şefi gündemi okurken bile elleri ayakları titrerdi Mehmet Yılmaz'ın karşısında, şimdi inkâr ederler ama ben bizzat tanık oldum*." G19'un sözlerinden yazı işlerinde bazı çalışanların genel yayın yönetmeninden çekindikleri anlaşılmaktadır.

Gazetecilerden G17, Mehmet Yılmaz'ın gazetecilere sahip çıkan bir yönetici olduğuna ilişkin şöyle bir tanıklık yapmaktadır:

> Ahmet Şık, Alibeyköy'deydi, galiba büyük bir sel olmuş, her taraf çamur götürüyor ve oraya gitmiş, oradan fotoğraf, şahane fotoğraflar çekmiş, Hatice Yaşar da vardı, unutmuyorum ve bunların ikisi böyle çamur içinde ama çamur içinde geri döndüler. Ve bu şimdi Hürriyet binası olan turnikelerden geçerken her yer çamur olmuş, oranın güvenlik görevlisi mi artık güvenlik müdürü mü ne bunları içeri sokmamaya çalışmış. Bunun üzerine Ahmet tabi büyük bir kavga çıkarmış ve Mehmet Yılmaz aranmış. Mehmet Yılmaz "Ya sen benim muhabirime, adam görevden geliyor çamur içinde nasıl çık dışarı filan" nasıl böyle azarlamış. Şimdi böyle bir yayın yönetmeni sizin arkanızda dururken her şeyi göze alırsınız.

G17'nin sözlerinden genel yayın yönetmenin çalışanlara sahip çıkması ve onları korumasının büyük bir güven ve motivasyon kaynağı olduğu anlaşılmaktadır. Gazeteci genel yayın yönetmeninin çalışanlarda yarattığı güvenin gazetenin haberciliğini de pozitif yönde etkilediğini hissettirmektedir.

G2, çalışan gazetecilerin özlük haklarına Mehmet Yılmaz'ın yaklaşımıyla ilgili şunları söylemektedir: "*Özlük hakları konusunda Mehmet Yılmaz pazarlıkçıydı. Seninle ne konuşmuşsa o. Sözü muhakkak tutar, tutmayacaksa olmayacaksa söylemez ve onun dışında da personelin özlük haklarıyla doğrudan ilgilenmezdi*." G20 de Yılmaz'ın sözü geçen bir yönetici olduğuna işaret etmektedir: "*Mehmet Yılmaz farklıydı ne istese yapardı yani şu eleman alınacak dese alınırdı.*" G2 ve G20'nin anlattıklarından, Yılmaz'ın verdiği sözü tutan ve işe alınacak gazetecilerle ilgili grubun insan kaynakları servisi üzerinde yaptırım gücü olan bir yönetici olduğu fark edilmektedir. G1, Yılmaz'ın gazetenin yazar kadrosunda özellikle kadın spor yazarlarına yer vermesiyle ilgili olarak şunları belirtmektedir:

> Bu yine gazetenin genel yayın yönetmeni Mehmet Yılmaz'dan kaynaklanıyordu. Marjinalliklere rahatlıkla yer açabilen bir kişiydi. Yani ona Sevin Okyay bir toplantıda "Ben sporu çok severim! dediyse Mehmet Yılmaz "Yaz o zaman" demiştir, bu kadar

> basit işte. Risk almayı sever ama düşünür de yani bunun bir şekilde laf olsun diye, öyle bir teklif gelince tamam der bir taraftan da düşünmüştür onu, zeki bir adamdır onu kabul etmek lazım.

G1'in sözlerinden Yılmaz'ın marjinalliklere açık, kontrollü risk almayı seven, cesur ve zeki bir kişilik olduğu anlaşılmaktadır. G1, Mehmet Yılmaz'ın Doğan Grubu'nun spor gazetesi olan Fanatik'in isim babası olduğunu ve farklı bakış açılarına açık olduğu için gazetenin çarpıcı reklam kampanyasına onay verdiğini söylemektedir:

> Fanatik'in reklamları çok etkiliydi, televizyonda bir reklam çıkıyordu o bir fanatik! Bir bebek pipisi çıkmış sarı lacivert ya da siyah beyaz boyalı, televizyonlarda böyle bir reklam inanılmayacak bir şeydi. Böyle bir şey yaptı. Böyle şeyleri reklam ajansları önerirler fakat genel yayın yönetmenleri ya da patronlar kabul etmez. Bu farklı bir şey gördüğünde kabul ederdi, "tamam" derdi onun bir iş yapacağına aklı yatarsa.

Gazetecilerden G21, siyasal alana 28 Şubat 1997'deki Milli Güvenlik Kurulu ile yapılan ve "post modern darbe" diye anılan müdahalenin Radikal'in sonu olduğunu ve Mehmet Yılmaz'ın da baskılara direnemediğini ileri sürmektedir: "*Bana kalırsa Radikal 28 Şubat'ta bitti. Doğrudan doğruya generallerin müdahalesi oldu işte şey Mehmet Yılmaz üzerinden. İstemedikleri adamları attılar. Başta ben olmak üzere ve gazete tamamen teslim oldu 28 Şubat'a*." G35 ise aynı süreçte dindar kesimlere dönük uygulamaların ileride açacağı olumsuzluklara dikkat çeken The Economist dergisinin kapak yazısına Mehmet Yılmaz'ın gazetede nasıl yer açtığını şöyle anlatmaktadır:

> Ben bu Economist'tin başyazısının özetini çıkarmaya başladım, yanlış bulduğum şeyleri ondan sonra bir baktım sayfalar oldu. Dedim ben bunları gazeteye nereye sokacağım. Yani mümkün değil. Direk Mehmet Yılmaz'ın odasına gittim, dedim ki "Economist'te şu var şunu şunu şunu anlatıyor" çok ilgilendi, kendisi de gayet de seküler, dengeli biri olmasına rağmen gitti yorum sayfası vardı bizim gazetede onu yöneten arkadaşa "Orayı boşaltın" dedi. Ben de Economist'in özetini oraya koydum.

G35, Mehmet Yılmaz'ın 28 Şubat diye tarif edilen süreçte TSK'nın tutumunun yaratacağı olumsuz sonuçlara dikkat çeken yazının gazetede yer almasına izin verdiğini belirtmektedir. G21 ve G35'in sözlerinden sözü edilen süreçte gazetenin çatışan iki görüşe de yer vermesini isteyen bir yönetim anlayışının olduğu anlaşılmaktadır.

Gazetecilerden G19, Mehmet Yılmaz'ın siyasal arka planıyla ilgili "*biraz daha politik, eski TİP'li, eski Yol-İş sendikasının danışmanlığını yapmış*" diye konuşurken G32 de TİP (Türkiye İşçi Partisi) bilim kurulu üyeliği yaptığını dile getirmektedir.

Gazetecilerin sözlerinden Yılmaz'ın dünyaya sol pencereden baktığını söylemek mümkün görünmektedir.

Görüşme yapılan gazetecilerin anlatılarından gazetenin kurucu genel yayın yönetmeninin genel olarak iyi bir gazeteci ve yönetici olduğu, liderlik vasıflarını taşıdığı, gazeteciliğin evrensel normlarının uygulanmasına dikkat ettiği, kendisinin gazeteye ortak olmasına rağmen patronla arasına mesafe koymayı bildiği, yazı işleri kadrosuna sahip çıktığı ve onları koruduğu, farklı görüşlere açık olduğu, marjinalliklere yer açabildiği, cesur, ekip çalışmasına ve yetki devrine eğilimli, çalışkan ve entelektüel olarak nitelendiği ve çıkardığı çok sayıda yayında başarılı olduğu görülmektedir. Buna karşılık gazetecilerin sol geçmişi olan Mehmet Yılmaz'a dönük eleştirilerinin ölçülü ve sınırlı kaldığı da gözlemlenmektedir. İkna olmaya açık bir yapıya sahip olmakla birlikte gazetenin manşetinin belirlenmesinde otoriter bir yanının olduğu da fark edilmektedir.

3.2.3. Radikal Yayın Ekibinin Zihnindeki Okur

Bu başlık altında Radikal yazı işleri kadrosunda yer alan gazetecilerin çıkardıkları gazetenin kimler tarafından okunduğuna dair görüşleri ele alınmaktadır. Radikal'in kuruluşundan itibaren uzun yıllar yazı işleri kadrosunda görev yapan G31, gazetenin okur profiline ilişkin şunları söylemektedir:

> Biraz genç, dünyayı iyi kötü takip etmeye çalışan, içinde liberal sol fikirler barındıran, kesinlikle kentli, iyi eğitimli ya da iyi eğitim alma iddiasında olan öğrenciler, yani görüşlerin doğru dürüst aktarıldığı, dezenformasyon yapılmadığı müddetçe koca koca hani iş adamlarının, iş kadınlarının rahatlıkla okuyabileceği, işte demokrasi, insan hakları gibi hukukun üstünlüğü gibi kaygıları olan hani bunları belki hayatının merkezine koymamış ama Türkiye'de keşke Batı'da gördüğümüz gibi demokrasi, insan hakları, şu bu hani içinde böyle bir şey besleyen, özlem besleyen insanların, genç, dediğim gibi kentli, öyle bir kitleden bahsediyorum.

G31, siyasi duruşun değişim geçirdiği bir dönemde, yeni bir gazeteye ihtiyaç duymaya başlayan yeni bir okur kitlesini tanımlarken, bu kitlenin kuşak olarak genç, dünyaya açık ve dünyayı merak eden, aynı anda liberal ve sol ideolojilere yakın duran bir kitle olduğunu dile getirmektedir. Özellikle liberal demokrasinin temel prensiplerine hassasiyet besleyen bu okur tipinin, nesnel bir habercilik ve gazetecilik arayışı içinde olan bir kitle olduğunun da altını çizmektedir. Radikal gazetesinin çıkışında gazeteyi tasarlayanların zihnindeki okurun Batılı, eğitimli ve kentli olduğuna dair bir kurgunun

olduğunu G31'in söyleminden çıkarsamak mümkün görünmektedir. G17 de G31'in tanımladığı okur profiline yakın durmakta ve alternatif bir gazete arayışında olduğunu düşündüğü okur profilini şöyle çizmektedir:

> O dönem, 96, 97, 98 aslında bu ülkede alternatif bir şey olabileceğini bilen ve isteyen her kim varsa gazetede Radikal ya da Yeni Yüzyıl, televizyonda CNBC-e seyrediyordu. Nasıl diyeyim biraz daha itiraz eden, biraz daha farklı bir dünya (…) Beyaz Türk ve beyaz Kürtler, işte beyaz bilmem ne diye hepsiyle alay ederlerdi. Özgürlüklerine düşkün, daha açık fikirli, yeniliğe açık. Dünyanın değişimine ayak uydurmak isteyen bir takım insanların olduğu ve bence bilgiye de çok aç bir kitleydi o.

G17'nin sözlerinden Radikal'in çıktığı dönemde değişim, yenilik ve özgürlük taleplerinin ön plana çıktığı ve bu konulardaki haberlere ilginin fazla olduğu fark edilmektedir. Diğer taraftan G17, zihnindeki okur profilini çizerken bu tür talepleri olanların dönemin Türkiye'sinde "beyaz" nitelemesiyle hor görüldüğünü bize hissettirmektedir. Görüşleri aktarılan her iki gazetecinin de Türkiye'de doksanlı yılların siyasal bağlamına gönderme yaparak ve buna koşut olarak ortaya çıkan toplumsal taleplere işaret ederek Radikal'in okuyucu kitlesini tarif ettiği görülmektedir.

Gazetecilerin bir kısmı ise yukarıda gazetecilerin sözünü ettiği dönemdeki siyasal iklime uygun toplumsal taleplerin okuyucu yelpazesine yansıyan boyutunu öne çıkarmaktadır. Radikal'in kâğıt baskı döneminin büyük bir bölümünde yer alan G5, modern, iyi eğitim almış, yüzü Batı'ya dönük ve şehirli olarak nitelediği okuyucu segmentiyle ilgili şunları da söylemektedir:

> Şimdi popüler medyayı okumayan bir okur grubundan bahsediyoruz. Genelde bunlar daha eğitimli, maddi olarak da daha fazla imkâna sahip bir gruptan bahsediyoruz. Bu grup merkezdeki diğer gazetelere çekinceli bakıyordu. Bunun alternatifi de, onları okumamanın alternatifi de daha çok belki bu grubun ideolojik olarak daha çok üniversite öğrencilerine hitap eden ideolojik medyaya da eğilimi yoktu. Burada şöyle hesaplanırdı o dönemde, yaklaşık seksen-yüz bin arası okur kitlesi var.

G5, popüler medyayı okumadığı gibi merkezdeki diğer gazetelerin habercilik tarzına mesafeli yaklaşan, buna rağmen özellikle üniversite öğrencilerine dönük örgütsel yayınlara da sıcak bakmayan genç bir kesimin olduğuna işaret etmektedir. G5'in sözlerinden okuyabileceği bir gazete bulamayan seksen-yüz bin kişilik bu kitlenin boşlukta olduğu, Radikal'in de bu kitleyi hedeflediği sonucunu çıkarmak mümkün. Gazetenin kurucu yayın yönetmeni Mehmet Yılmaz'ın daveti üzerine Yeni Yüzyıl'dan

gelerek gazetenin çıktığı ilk iki yılda görev yapan deneyimli gazeteci G21 de benzer şekilde okuyucu segmentindeki yayın boşluğuna şöyle işaret etmektedir: "*İşte biraz bu Hürriyet'i okumayan, Hürriyet'i okumak istemeyen yani bu merkez medyaya tavırlı, daha böyle demokrasiye karşı duyarlı, insan haklarına karşı duyarlı kesimler, bir de işte Kürtler gibi daha farklı kesimler, Hürriyet'i okumuyorlardı, okuyorlardı ama büyük gazete olduğu için okuyorlardı.*" G21'in G5 gibi okuyucu segmentindeki yayın boşluğunu merkez medyaya göre tarif etmesi dikkat çekmektedir. Gazeteci demokrasi ve insan haklarına duyarlı kesimler ile Kürtlerin merkez medyayı temsil eden Hürriyet gazetesine mesafeli olduğunu kaydetmektedir. G21, "*kitlesel yayın anlamında solda, merkez solda bir yayın eksikliği vardı*" sözleriyle ihtiyaç duyulan yayının siyasal rengine dair saptamada bulunmaktadır. Radikal'in çıktığı dönemde lise öğrenci olduğunu ve her gün gazeteyi aldığını söyleyen G24, gazetenin tam da sözü edilen boşluğu doldurmak için çıktığının altını çizmektedir. Radikal'i okurunun liberal sol kimliğiyle Türkiye'de en spesifik okur kitlesine sahip gazete olarak tanımlayan G24, şunları söylemektedir:

> Türk medyasında bir boşluğu doldurmak üzere hazırlanan, çok nokta atışı bir gazeteydi. Bir, lise üstü eğitim görmüş insanların kendilerine günlük olarak okuyabileceği hem Türkiye gündeminden haberli olup hem de tavır gösterebileceği bir yayın organı olması hasebiyle; ikincisi kültür sanat haberleri ve spor haberleri farklı olması nedeniyle genç kitleyi yakalamasında çok önemli etkenlerdi Radikal'in. Diliyle olsun, bazen okuru kızdırmasına rağmen yaptığı haberlerle ya da yazılarıyla, her gün bir şekilde devamını getirdiği, bir bağ kurduğu gazete olmuştu.

G24'ün gazeteci olmadan önce iyi bir Radikal okuyucusu olması nedeniyle bu tür bir gazete okumak isteyen kesimi temsil ettiği söylenebilir. Gazetecinin açıklamalarından ülke gündemini takip eden, gelişen olaylar karşısında tavır alındığını görmek isteyen, kültür, sanat ve spor haberciliğinde farklılık isteyen bu kesimin Radikal'in sadık okuru olduğunu, okur ile gazete arasında özel bir aidiyet bağının kurulduğunu öne sürmek mümkün. Gazetecinin söyleminden Radikal gazetecisinin habercilik dilinin genç kuşağı yakalayabildiği de fark edilmektedir.

Radikal'in Ankara bürosunda görev almış gazetecilerden G12 ise eğitim seviyesi iyi, şehirli, Avrupa yanlısı, liberal ve orta sınıf olarak gördüğü "*beyaz Türkler*"in okur kitlesi olarak hedeflendiğini, çünkü o dönemde Doğan Grubu'nun bu segmente hitap eden bir gazetesinin olmadığını, Radikal'in "*biraz solcu, biraz liberal, biraz özgürlükçü*" bir gazete olarak çıktığını söylemektedir. G12 "beyaz Türkler" ifadesini kullanarak

Radikal okuyucusunu söylemsel olarak bir ötekilik kategorisi üzerinden kurmaktadır. Akça (2018), ANAP iktidarıyla birlikte Türkiye'de bankacılık, ihracat ve ithalat, reklamcılık, medya ve çeşitli hizmet sektörlerinin gelişmesine koşut olarak çoğunlukla yönetici ve profesyonel beyaz yakalılardan oluşan orta sınıfın yeni bir tabakasının oluştuğuna, bu kesimin yeni kariyer olanakları ve tüketim kalıpları yoluyla piyasa ekonomisiyle kolayca bütünleştiğine ve orta sınıfın neoliberal politikalar sonucunda hayat standartları gerileyen öğretmenler gibi geleneksel kesimlerinden farklılaştığına işaret etmektedir (s. 37). G12'nin iyi eğitimli, kentli Avrupa yanlısı, liberal ve orta sınıf olarak tarif ettiği okuyucu segmentine bu çerçeveden bakılması yanlış olmayacaktır.

Gazetenin spor servisini yöneten G28 de diğer gazeteciler gibi Radikal'in okur segmentindeki bir boşluğu doldurmak için Doğan Grubu tarafından çıkarıldığını söylemektedir. Sabah gazetesinin gölgesinde kaldığını ve o nedenle habercilikte geriye düştüğünü söylediği Yeni Yüzyıl gazetesinden Radikal'e gelen G28, alanında geçerli jargonu kullanarak okur profiline ilişkin şunları dile getirmektedir:

> Dolayısıyla rakibin yaptığı hatalardan daha doğru dersleri çıkaran Doğan Grubu orada yani Türkiye'nin değişen demografik yapısında, kentli, genç, farklı sesleri duymaya hasret kalmış, bunları alışkın olduğu geleneksel gazetelerde pek bulamayan okuyucuyu yakalayacak, onları mutlu edecek bir şey olduğunu sezdi ve Radikal'le bu yola girdi. Önüne yuvarlanmış çok güzel bir toptu, vurup gole çevirdiler.

G28, rakibin hatalarıyla aynı okuyucu profiline hitap eden Yeni Yüzyıl'ı kast ederek Radikal'in habercilik tarzıyla başarılı olduğunu bize hissettirmektedir. Söyleminden o dönem Türkiye'sinin nüfusun büyük kesiminin kentlerde yaşadığı, ana akım gazetelerin habercilik tarzının tatmin etmediği genç bir okuyucu profilinin ortaya çıktığı ve Doğan Grubu'nun zamanında harekete geçerek Radikal'i yayına soktuğu anlaşılmaktadır. Benzer şekilde deneyimli gazeteci G29, Doğan Grubu'nun Yeni Yüzyıl'ın hitap ettiği genç ve şehirli okuyucuya hitap edecek bir gazete arayışı içinde olduğunun altını çizerek şunları söylemektedir:

> İlk promosyonumuz tavşan eviydi, kartondan katlanarak çocuklar için oyun evi. İki yüz küsur bine çıkmıştı, tam da şeye geldi o Susurluk olayını takip ederken tiraj almaya başlamıştı gazete zaten yanlış hatırlamıyorsam yüz binlerden yüz elli binlere doğru gelmişti satış. Radikal'i yaygın bir gazete olarak evlere sokan şey o oldu. Çünkü verdiğimiz promosyonun hitap ettiği okuyucunun çocuğun annesi babası bizim tam hedeflediğimiz kitleydi; işte otuz-kırk yaş arası şehirli eğitimli insan kitlesiydi.

G29'un açıklamalarına bakarak Radikal gibi bir gazetenin çıkarılmasının Doğan Grubu'nun piyasada yeni oluşan talebe uygun ürün çıkarma ihtiyacının sonucu olduğunu söylemek mümkün görünmektedir. Ayrıca yeni ürünün tutundurulması için izlenen promosyon politikasının da hedef kitlenin çocuklarını gözettiği için başarılı olduğu da anlaşılmaktadır.

Gazetecilerden G5, G12, G21, G24, G28 ve G29'un anlatılarından, Türkiye'de doksanlı yılların ikinci yarısında siyasal bağlam ve yükselen toplumsal taleplerin bir sonucu olarak seksen-yüz bin aralığında, genç, kentli, iyi eğitimli, yüzü Batı'ya dönük bir okur profilinin oluştuğu, Dinç Bilgin Grubu'nun bu kesime yönelik olarak 1995'te çıkardığı Yeni Yüzyıl gazetesinin Doğan Grubu'nu da Radikal gazetesini çıkarmaya teşvik ettiği anlaşılmaktadır.

Gazetecilerin bir bölümü ise Radikal'in haftalık olarak çıkardığı Radikal İki, Radikal Cumartesi ve Radikal Kitap gibi eklerinin de hedeflenen okur kitlesine dönük olduğunu ifade etmektedir. Başka bir anlatımla okur profilini ekler üzerinden tarif ederken hedef kitle özelliklerinin çok da değişmediği görülmektedir. Radikal'in tabloid boya geçişiyle birlikte Referans gazetesinden gelen ve gazetenin kâğıt baskısına son verilip yayınının dijital olarak sürdürüldüğü dönemde de yazı işleri editörlüğü yapan G7, bu çerçevede şunları söylemektedir:

> Gazetenin şöyle bir okuyucu kitlesi vardı baştan beri gelen, okuyucu kitlesi içinde ağırlığı olan bir kesim. Bunlar bir kısmı üniversite öğrencisi, belki bir kısmı değil ama genellikle genç okuryazar, kitap okumaya meraklı, edebiyata meraklı, güncel gelişmelere meraklı bir topluluk. Ama genç olmayan okuyucuların arasında da böyle bir eğilim olduğu biliniyordu (…) Radikal'e ana gazetedeki haberlere, başlıklara, yönelimlere kızgınlığını Radikal İki ile bir parça, bir nebze pansumanlayan bir okuyucu kitlesi olduğunu biliyorum özellikle Kürt okurları arasında. Kürt sorunu konusunda hep ana gazeteden daha cesur, Kürt siyaseti içinden insanların görüşlerine yazılarına yer veren bir mecra oldu Radikal İki.

G7, Radikal'in eklerini okuyan kesimi genç, güncel gelişmeleri izleyen, kitap okuyan ve edebiyata meraklı olarak betimlemektedir. Aynı zamanda Radikal İki ile ana gazetenin yayın politikasındaki nüansa da işaret etmektedir. Özellikle Kürt sorununda Radikal İki'nin ana gazeteye göre daha cesur yazılara yer açtığı için Kürt okuyucu açısından tatmin edici bulunduğunu öne sürmektedir. Diğer bir ifadeyle Radikal İki'nin, Kürtlerin

ana gazeteye olan tepkisini dengelediğini ve onların okur kitlesi içinde tutulmasını sağladığını düşünmektedir.

Dış haberler servisinde uzun yıllar görev yapan G11 de G7 gibi okur profilini ekler üzerinden çizmektedir: "*Hakikaten genç kitleler kültürle, sanatla, sinemayla vs. ile ilgilenen kitleler için hakikaten bir çekim merkeziydi Radikal'in yayınları. Radikal Kitap, hafta sonu ekleri, kültür sanat servisi çok prestijliydi.*" Gazetenin ekonomi editörlerinde G1, G11 gibi kültür sanata olan ilgiye de işaret ederek "*Radikal'in okur kitlesi kim dersek? Aydın, şehirli, entelektüel düzeyi yüksek, demokrat bir kitle ve bunlar aynı zamanda eğitim düzeyi yüksek olduğu için kültür sanatta da yani sinemadan başta sinema olmak üzere tiyatro müzik konserler, orada da güzel bir ekip vardı*" sözleriyle okuyucu profilini betimlemektedir. G17 de boşluğu doldurulmak istenilen segmenti eklerin hedef kitlesi temelinde ve G7'nin tanımlamasına benzer şekilde şöyle tarif etmektedir:

> Radikal İki'ye Kürtlerden de çok yazı gelirdi. Kendi dertlerini anlatmak için. İhtiyaçları var. Dertleri derken yani kardeşi ölmüş birisinden de bahsediyoruz. Ya da babası bilmem ne kuyusunda yok edilmiş birisinden de bahsediyoruz. Çünkü insanlar sesini duyurmak istiyorlar. Hem bu hak talebine hem de entelektüel boşluğa çok denk gelen bir şeyi vardı Radikal İki'nin ki bence bu çok kıymetliydi.

G17, okur kitlesi içinde Kürtlerin yerine ve onların neden gazetenin eki Radikal İki'ye ilgi gösterdiklerine işaret etmektedir. Ayrıca Radikal İki'nin sesini duyurmak isteyenler için entelektüel bir platform olduğunu da belirtmektedir.

Gazetecilerin Radikal'in okur kitlesinin satın alma gücüne göre tarif etmeleri de dikkat çekmektedir. G5, bu konuda "*Şimdi eğitimli, hali vakti yerinde bir grup, bunlar araba alabilir. Dolayısıyla aldığınız ilanlar ciddi etkili oluyordu. Yani o gruba hitap ettiğiniz gazetede çıkan ilanlar grubun diğer gazeteleri Hürriyet'e, Milliyet'e göre daha etkili olduğu görülüyordu*" derken, Radikal'in kuruluşundan itibaren tabloid boya geçilene kadar görev yapan deneyimli gazeteci G16, şunları söylemektedir: "*Radikal gazetesi ciddi bir reklam mecrasına dönüştü kısa sürede, çünkü Türkiye'nin tüketim kabiliyeti yüksek kesimlerinin birinci gazetesi oldu birden bire.*" Her iki gazeteci de Radikal'in gelir grubu açısından reklam potansiyeli yaratan bir kesime hitap ettiğini dile getirmektedir. Söylemlerinden o kesime dönük reklam verenler için Radikal'in, Hürriyet ve Milliyet gibi ana akımın önde gelen temsilcilerine tercih edildiği de anlaşılmaktadır.

Bourdieu'nün gazetecilik alanında olup bitenlerin anlaşılması için reklam verenlerin kimler olduğunun önemine yaptığı vurgu hatırlandığında, gazetecilerin tanıklıklarının Radikal'in yayın politikasına ilişkin ipuçlarını da içerdiğini söylemek mümkün görünmektedir.

Radikal gazetesinin okur profiline ilişkin doksanlı yılların siyasal dinamiklerine ve bunun yarattığı toplumsal taleplere gönderme yapan yukarıdaki açıklamaların yanı sıra gazetenin tabloid boya geçtiği 2010 yılındaki siyasal bağlamı yansıtan tarifler de göze çarpmaktadır. Radikal gazetesi tabloid boya geçtiğinde yazı işleri kadrosuna katılan G6, dönemin Adalet ve Kalkınma Partisi (AKP) sözcüsü ile arasında geçen ilginç bir diyaloğu şöyle dile getirmektedir:

> (…) Hüseyin Çelik de tuttu benim elimi, ayakta Radikal bürosunda geziniyoruz "Gel hemşerim" dedi "bana büroyu gezdir, bu kimdir anlat" filan sohbet ediyoruz. O da Siirtliymiş vs. anne tarafı. "Ya siz bizi çok üzüyorsunuz" dedi, "Biz sizi nasıl üzebiliriz ya" dedim, "otuz-kırk bin tirajı olan, solcuların okuduğu, hani sizin cenahı hiç ilgilendirmeyen, sizin seçmen kitlenizi çok fazla ilgilendirmeyen haberlerin yapıldığı bir yer."

G6, okur profilini sağ-muhafazakâr kesimi dışarıda tutarak çizmektedir. Söyleminden dönemin iktidarının gazetecilik alanı üzerindeki etkisi de hissedilmektedir. Gazeteci yayın çizgisini iktidar temsilcisine savunma durumunda kalmakta ve bunu yaparken okuyucu profiline ilişkin söylemini sağ-muhafazakâr kesimin marjinal bir ötekisi olarak kurmaktadır.

Gazete tabloid boya geçtikten sonra yazı işleri kadrosuna dâhil olan G22, okur profilini diğer niteliklerin yanı sıra o okurla temsil ilişkisi kurulan bir semt üzerinden tarif etmesi de dikkat çekmektedir: "*Yani Radikal alan aslında belirli olan biraz daha üniversite öğrencisi, genç, kentli, işte hani derler ya Cihangirli, liberal, solcu, Kürt böyle bir şey, inanıyorum böyle bir yerdi."* Keza G13 de şunları dile getirmektedir: "*Evrensel insan hakları, ne bileyim özgürlükler, azınlık hakları, ötekiler, dışardan bakıldığında belki hani şey suçlaması vardı işte ya Cihangir bilmem nenin gazetesi falan filan, hani marjinal grupların gazetesi gibi tanımlanırdı.*" Gazetecilerin Radikal'in okur profilini kamuoyunda İstanbul'un Cihangir semtinin insan haklarını, özgürlükleri, azınlık haklarını savunanları, liberalleri, solcuları ve Kürtleri temsil eden bir mekân olarak kuruluşuna gönderme yaparak çizdikleri görülmektedir. Söylemlerinden

Radikal'e ilişkin kamuoyunda toplumun ötekileştirilen ve marjinal kesimlerinin gazetesi algısının olduğu anlaşılmaktadır.

Radikal yazı işleri kadrosunda görev yapan gazetecilerin gazetenin okur kitlesini Türkiye'de doksanlı yılların ikinci yarısındaki siyasal ve toplumsal koşullar ile ana akım medyaya göre tarif ettikleri söylenebilir. Yapılan açıklamalardan o koşulların yarattığı farklı türde bir enformasyon talebinin mevcut medya organları tarafından tam olarak karşılanamadığı anlaşılmaktadır. Gazetecilerin bu okur profilini betimlerlerken "kentli/şehirli", "genç", "üniversite öğrencisi", "entelektüel", "aydın", "solcu", "liberal", "demokrat", "Kürt", "beyaz yakalı", "iyi eğitimli", "orta sınıf", "beyaz Türkler", "Avrupa yanlısı", "dünyayı takip etmeye çalışan", "özgürlükçü", "liberal sol", "tüketim kabiliyeti yüksek", "kültürle ilgilenen", "kitap okumaya ve edebiyata meraklı", "üniversite çevresi", "Cihangirli", "marjinal", "özgürlükçü sol", "klasik sol" ve "farklı seslere hasret olanlar" ve "araba alabilen" gibi ifadeler kullandıkları göze çarpmaktadır. Bourdieu'nün alan ve sermaye kavramlarına göre ve ikinci bölümde işaret edildiği Şekil 2.1 üç boyutlu olarak göz önünde tutularak okuyucu profiline bakıldığında, aynı sermaye oranına ve sermaye miktarına sahip olan, yani toplumsal uzamda türdeş konumlar işgal edenlerin Radikal gazetesini tercih ettiğini söylemek mümkün görünmektedir. İyi eğitimli, üniversite öğrencisi, kültür-sanata meraklı, demokrasi ve özgürlüklerden yana olan kesimlerin kültürel sermaye miktarları benzerlik arz ederken, tüketim kabiliyeti yüksek, kentli orta sınıf mensubu olmaları da ekonomik sermaye açısından türdeş konumlar işgal ettiklerine işaret etmektedir.

3.2.4. Radikal'in Yayın İlkeleri ve Politikaları

Radikal gazetesinin yaklaşık yirmi yıllık yayın hayatı boyunca yazı işleri kadrosuna rehberlik eden ve gazetenin habercilik faaliyetini belirleyen yayın ilkeleri ve politikalarının gazetenin kimliğini oluşturduğunu söylemek mümkündür. Yayın politikası öznel tercihe, yayın ilkeleri alanın uyulması gereken nesnel zorunluluklarına işaret etmektedir. Breed'e göre yayın politikası bir gazetenin seçilen haber konusu ve olayların yanı sıra o haberlere sayfalarda ayrılan yer ve atılan başlıklarla ilgili olarak kendini gösteren az çok tutarlı bir yönelimi ifade etmektedir (1995, s. 327). Yayın ilkeleri ise evrensel gazetecilik kuralları olarak normatif nitelik taşımaktadır.

Türkiye'de gazetecilik mesleğinin yürütülmesi sırasında uyulması gereken ilkelerin tespit edilmesi ve uygulanmasının denetlenmesi meselesiyle ilgili tartışmalar 1960 yılında başlamıştır. O dönem kabul edilen ve uyulması gereken kurallara dair meslek içi sözleşme niteliğindeki Basın Ahlak Yasası ile bu ilkelerin uygulanmasını denetlemek üzere kurulan Basın Şeref Divanı, bu kuruluşun işlevsiz kalması üzerine 1986'da kurulan Basın Konseyi, Basın Konseyi Meslek İlkeleri, bu ilkeler manzumesinin 1995 yılında yenilenmiş hali ve nihayet 1998 yılında ilan edilen Türkiye Gazetecileri Hak ve Sorumlulukları Bildirgesi, gazetecilik mesleğinin referans metinleri ve kuruluşları olarak görülmüştür (Topuz, 2016, s. 369-374). Türkiye Gazetecileri Hak ve Sorumlukları Bildirgesi ile Doğan Medya Grubu yayın organlarını bağlayıcı Doğan Yayın İlkeleri[17] Radikal'in çıkışından sonra ilan edilmiştir. Doğan Yayın İlkeleri "*geleneksel meslek kodları için bir üst çerçeve oluşturmuş, mesleki kodların geçerliliği ancak bu çerçeve içinde olanaklı kabul edilmiştir*" (Taş, 2012, s. 229). Bu durum Türkiye'de uygulanan neoliberal politikaların gazetecilik alanındaki kurumsal yapıyı dönüştürmesinin bir sonucudur. Çünkü doksanlı yıllardan itibaren Türkiye'de gazeteciliğin işletme ve üretim fonksiyonlarının şirket yönetimi ilkelerine tabi kılınması sonucunda gazetecilik yalnızca kamunun doğru bilgi edinmesini temel alan bir meslek olmanın ötesinde medya holdingleri arasındaki rekabeti, hizmet ve kalite standartları ekseninde sürdürme amacına hizmet eder hale gelmiştir. O nedenle Doğan Medya Grubu Yayın İlkeleri de böyle bir anlayışın gelişkin bir örneğini teşkil etmektedir (s. 169). Topuz da Türkiye Gazeteciler Cemiyeti'nin yayınladığı Hak ve Sorumluluklar Bildirgesi'nde yer alan ilkelerin pek çoğunun Doğan Medya Grubu Yayın İlkeleri arasında yer almadığını, bu nedenle meslek ahlâk kurallarına yeni bir şey katmadığını, üstelik bir ölçüde de geride kaldığını düşünmektedir (2016, s. 375).

Bourdieu'nün gazetecilik alanına yaklaşımı göz önüne alındığında yukarıda sözü edilen ilkelerin gazetecilik faaliyetinin yürütülmesinde alana yeni girenlerin değiştirmeye çalışsalar da baştan kabul etmek zorunda olduğu oyunun kurallarına yani *doxa*ya karşılık gelmektedir. Türkiye'de atmışlı yıllardan itibaren şekillenen *doxa*, doksanlı yıllarda neoliberalizmin etkisiyle farklılaşmaya başlamıştır. Diğer bir ifadeyle

---

[17] Doğan Grubu bünyesinde 1999 yılında oluşturulan Doğan Yayın Konseyi'nin belirlediği yayın ilkeleri, 2012 yılında dijital mecraların gelişmesine koşut olarak güncellenmiştir. Bkz. *Medyada Yeni Dönem*. Erişim adresi: https://www.hurriyet.com.tr/gundem/medyada-yeni-donem-22120616. Erişim tarihi: 24 Mart 2020.

basından medyaya geçiş olarak tarif edilen süreçte gazetecilik alanının özerkliğinin eskiye göre daha da zayıflamasına koşut olarak alandaki geçerli *doxa* da değişime uğramıştır. O nedenle Radikal gazetesinin kuruluş döneminde bu konuda yürütülen tartışmalar, alınan kararlar ve bu kararların Radikal'in yayıncılığında ne ölçüde uygulandığı önemli önem arz etmektedir.

Radikal'in kuruluşundan itibaren yazı işlerinde görev alan ve dijital dönem hariç olmak üzere gazetenin geçirdiği dönüşümlerin de tanığı olan G2, gazetenin kuruluşunda benimsenen ilkesel çerçeveyi şöyle tarif etmektedir:

> Esasen kabaca şu kural kabul edilmişti ve tüm tartışmalar daha sonra bu eksen üzerinde döndü: İşte tam da Avrupa burjuva yayıncılığına uygun, BBC standartları dediğimiz buna uygun yayın yapma temel kural olarak benimsenmişti. Bunun gerektirdiği haber üretim protokolleri ile cevap hakkına saygı, dezavantajlı gruplar lehine haber yapma, aleyhine olan yayınları engelleme, ayrımcılıktan diğer şeylerden uzak kalma, lafzen bu benimsenmişti. Fakat pratikte pek çok aşınma meydana geldi. Örneğin aşınmalardan bir tanesi işte Kürt meselesi içerisinde devletin güvenlik politikasıyla benimsediği dile, üsluba yaklaşma mecburiyeti hissedildi.

G2'nin söyleminden Radikal'in İngiliz yayın kuruluşu British Broadcasting Corporation (BBC) standartları diye nitelendirdiği ve ardından sıraladığı evrensel gazetecilik ilkelerini benimsemek istediği, ancak tam da Bourdieu'nün belirttiği gibi gazetecilik alanının siyasal alandan özerk olmadığı, Türkiye'de özgür ve özerk gazetecilik yapılamadığı görülmektedir. Çatışan taraflara eşit mesafede durulmasını da öngören BBC standartlarına uygun şekilde Radikal'de ilk günlerde çatışmada hayatını kaybeden askerler için "şehit" ifadesinin kullanılmadığını fakat çok geçmeden bundan vazgeçildiğini söyleyen G2, PKK ile ilgili telaffuzun da önce kurala uygun şekilde "PeKeKe" iken sonradan "PeKaKa" dönüştüğüne işaret etmektedir. Gazetenin Genelkurmay'dan, Milli Güvenlik Kurulu'ndan ve üst düzey hükümet yetkililerinden gelen manipülatif bilgilere de eleştirel yaklaşmayı her zaman başaramadığının altın çizen G2, şöyle bir genel değerlendirme yapmaktadır:

> Arada sapmalar oldu, geri dönüldü, sapmalar oldu geri dönüldü. Demek istediğim o kurallara uygun bir yürüyüş olmadı. Ama tamamen çökme de olmadı, sürekli git-gellerde bazı şeyler kaldı. Çünkü telaffuzu kolay değiştiremezsiniz. Bir defa "PeKaKa"ya döndünüz mü kolay kolay "PeKeKe" diyemezsiniz. Ama tabii şöyle bir şeyler var. Örneğin suçlanmış kişilerin iddianame açıklanmadan önce isminin saklı tutulmasını Radikal başardı. Sonradan pek çok medya grubu bunu benimsedi ve bu daha sonra bir norm olarak oturdu. Yine dezavantajlı gruplara yönelik, kadın hakları,

> kadına yönelik şiddet konusunda sistematik iddialı ve tutarlı yayın yapmayı başarabildi.

Gazetecinin işaret ettiği PKK ile çatışmaların ve Genelkurmay kaynaklı bilgilerin haberleştirilmesinde yaşanılan zorlanmanın, Türk basının genetik yapısından kaynaklandığı ileri sürülebilir. Çünkü "*Türkiye'de gazetecilik etiğinin tarihsel süreç içinde nasıl şekillendiğine bakıldığında, devamlılık arz eden ana unsurun gazetecilik norm ve ilkelerine öncül bir milli menfaat/ulusal çıkar kavramına yapılan güçlü vurgu olduğu görülmektedir*" (Taş, 2012, s. 287). G2, suçluluğu kanıtlanmamış kişilerin açık biçimde isimlerinin ve fotoğraflarının yayınlanmamasının basında kural haline gelmesinde Radikal'in rolünün altını çizmektedir. Ayrıca kadınlarla ve dezavantajlı gruplarla ilgili habercilikte ısrarlı olunduğuna ve bu kesimlerin seslerini Radikal sayesinde kamusal alanda duyurabildiklerine işaret etmektedir. Gazeteci, BBC standartları ve Batı Avrupa gazetecilik normlarının herkes tarafından kabul edildiğini, ancak bunların nerede ne zaman öne çıkacağını da daha çok iç tartışmaların belirlediğine dikkat çekmektedir:

> Bu bakımdan içerisi çok dinamikti. Daha muhabirden başlayıp haber merkezi ve editoryal işleme süreçleri dâhil olmak üzere çok yoğun tartışmalarla karar veriliyordu. Ama şunu söyleyebilirim: Demin sözünü ettiğimiz daha çok Kürt meselesi ve siyasal İslâm konusunda merkeze uyum sağlama eğilimi hep vardı, hep kaldı; bir de ekonomi politikalarında bir liberallik pek söz konusu olmadı. Zaten ekonomi gazeteciliği ta doksanların başından itibaren bir tür şirket propaganda, reklam ve PR'ına (public relation-halkla ilişkiler) dönüşmüştü bütün Türkiye için. Radikal de bundan muaf kalmadı.

G2, liberal sol eğilimli Radikal'in Kürt sorunu ve siyasal İslâm gibi geleneksel devlet yapısının hassasiyetinin olduğu konularda hâkim söylem düzeni içinde kaldığını, ekonomi haberciliğinde de sermaye ağırlıklı yayıncılığın dışına çıkamadığını vurgulamaktadır. Burada gazetenin yazı işleri ekibi içinde evrensel gazetecilik kurallarının uygulanması yönünde pek başarılı olmasa da bir mücadeleden söz edilebilir. Diğer bir ifadeyle gazetecilik alanındaki Taş'ın da işaret ettiği öncelikleri de kapsayan hâkim *doxa*dan rahatsız olan ve imkân buldukça değiştirmeye çalışan gazetecilerin olduğu da anlaşılmaktadır. Diğer taraftan G2'nin sözleri gazetecilik alanının ekonomik ve siyasal alandan tam olarak özerk olmayan yapısına da işaret etmektedir. Gazetenin ilk çıktığı sıralarda habere taraf olan herkese söz verme ilkesine çok uyulmasa da daha sonra buna dikkat edildiğini hatırlatan G2, işkence iddialarının üstüne gidilmesi ve insan

hakları mücadelesi veren sivil toplum kuruluşlarının çalışmalarının kamuoyuna yansıtılması açısından gazetenin ısrarlı ve başarılı olduğuna işaret etmektedir:

> İnsan hakları gruplarının çalışmalarının ve benzeri dernek ve yapıların sonradan TİHV (Türkiye İnsan Hakları Vakfı) kuruldu filan bunların raporlarının, çalışmalarının ve işkence iddialarının örneğin üzerine gitmeyi, bunları yayınlamayı, bunları ciddiye almayı, bütün bu söylediğim negatif fotoğraf içinde başarmış olması Radikal'in başarılarından bir tanesidir ki bu bakımdan Metin Göktepe davası, Manisa davası, kalemli çete haberi denilen Meclis'te pankart açan çocuklar, yine gözaltında kayıplarla ilgili bazı önemli davalar, şimdi isimleri tam olarak aklıma gelmiyor, çok düzenli biçimde ve bu konudaki hem güvenlik güçlerinin hem de devletin güvenlikçi mantığının dışında yayın yapmayı başarılabildi.

G2'nin söyleminden işkence iddiaları ve insan hakları ihlalleriyle ilgili konularda devlet kurumlarını zorda bırakacak şekilde habercilik yapıldığı anlaşılmaktadır. Radikal'in çıktığı yıllarda özellikle Doğu ve Güneydoğu'da yargısız infazların, gözaltında kayıpların ve işkencelerin yaygın olduğu hatırlandığında gazetenin bu tarz haberciliğinin demokratik bir toplum açısından önem ve değeri belirginleşmektedir. G2, Radikal'in gazeteciliğin etik ilkelerine uymayı ilkesel olarak benimsemiş olmasına rağmen bundan sapıldığı zamanların olduğunun da altını şöyle çizmektedir:

> Gerilimin yükseldiği politik baskının arttığı ve bu baskının patronun çıkarlarıyla da bir uyum sağladığı dönemlerde buralardan taviz verildiği oldu. Mesela Kürt meselesi ile ilgili bir tartışma başlatılıyor ya da Alevilikle ilgili bir yazı dizisinin ardından bir tartışma başlatılıyor. Tartışmaya girmiş herkesin, o güne kadar medyada söylenenlerden çok farklı şeyler söyleyen, farklı bir dil kullanan bazı kişilerin yazıları ya sansürlendi ya değiştirmeleri istendi. Ya çok kısaltılarak basıldı ya hiç konulmadı. Bu oldu, çünkü nasıl diyelim fikir özgürlüğüne soyut olarak inanmamız, riskli örneğiyle karşılaştığınızda hangi riski alacağınıza dair sizi otomatik olarak doğruya yöneltmiyor.

G2, Radikal'in yayıncılığının dönemin siyasal ikliminden etkilendiğini, baskılar karşısında gazetecilik ilkelerinden tavizler verildiğini belirtmektedir. Bu durum Türkiye'de gazetecilik alanının iktidar alanına göre özerklik derecesine de işaret etmektedir. G2'nin anlattıklarından Radikal'in yayın ilkeleri konusunda BBC standartlarına yaklaşmaya çalıştığı, bunu kimi dönemlerde başardığı, siyasal iklimin ve iç tartışmaların bu ilkelerin uygulanma ölçüsünü belirlediğini çıkarmak mümkün. Ayrıca gazetenin insan hakları, işkence iddiaları, Kürt sorunu, dezavantajlı kesimler, kadınlar ve sorunlarıyla ilgili yayınlara ağırlık verdiği anlaşılmaktadır.

Gazetenin yazı işlerinde tabloid boy dönemine kadar görev yapan gazetecilerden G3, Radikal'in yayın ilkeleri ve politikalarına ilişkin şunları söylemektedir:

> Radikal'in yayın ilkeleri bir kere demokrasiye bağlı, insan haklarına bağlı, bir Avrupa Birliği idealine destek olma ve bunlar vardı. İşte çalışanların haklarını savunma veya en azından savunmaya çalışmak en azından bunlar vardı. Sonra doğru haber vermek. Ama doğru haber verirken haberin konusu olan herkesin görüşünü almak.

G3, Radikal'in demokrasi ve insan haklarına bağlı bir çizgi izlediğini kaydetmektedir. Haberin doğru olmasının yanı sıra haberin taraflarının görüşlerine yer verilmesinden söz ederek gazetenin bu konudaki hassasiyetine dikkat çekmektedir. Radikal'in gazeteciliğin etik ilkelerine eksiklikler olsa da genel olarak sadık olduğunu düşünen G3, tekzip ve cevap hakkı konusunda Radikal'in çizgisine ilişkin şunları söylemektedir:

> Yani şöyle bir şey vardı, tabii ki saygılıydı. Şimdi bugünkü tekziple ilgili yasal düzenlemeler farklı. Bugün tekzip gönderiyor sana küfür ediyor. Adamın görüşünü alıyor, yayınlıyorsun, sonra tekzip yayınlıyor. Adam tekzip edip bana küfredemezdi. Hele eğer ben adamın haberde görüşünü almışsam, onu doğru aktarmışsam böyle tekzip filan şey yapmazdık. Radikal öyle çok tekzip olan gazete değildi.

Gazetecilik kurallarına uygun habercilik yapılmasına rağmen haberin tekzip edilmesini "küfür" olarak nitelediği anlaşılan G3'ün sözlerinden haberin tarafı olanlara söz hakkı verilmesine çok dikkat edildiği için gazetenin fazla tekzip almadığı sonucunu çıkarmak mümkün görünmektedir.

Radikal'in tabloid boya geçişiyle birlikte yazı işleri kadrosunda yer alan gazetecilerden G4, gazetenin Doğan Yayın İlkeleri'nin dışında yazılı bir ilkesinin olmadığını, bu ilkelerin ise doğru habercilik, haber unsurlarının tam olması, haberde taraflara söz verilmesi, kimseyi rencide edici, suçlayıcı, kanıta dayanmayan haberlerin yapılmaması gibi aslında evrensel gazetecilik ilkelerine uygun olduğunu belirtmektedir. Gazetenin demokrasi, insan hakları ve laik cumhuriyetten yana olduğunun altını çizen G4, yayın politikasına ilişkin şunları söylemektedir:

> Radikal olayları insan hakları açısından bakardı. O pencereden bakardı. Dolayısıyla hani öncelikli konumlandırılışı insan haklarıydı. Bu işte Kürtlere yapılan haksızlık, kadınlara yapılan haksızlık diyebilirsin, herhangi bir başka azınlığa Ermenilere filan geçmişten beri gelen, bir açıkçası o insan hakları penceresinden bakma alışkanlığı sürdürülmekteydi.

G4, gazetenin yayın politikasının temel ekseninin insan hakları olduğunun altını çizmektedir. Gazeteci tabloid boya geçildikten sonra bu yayın çizgisinin ilk başlarda devam ettiğini sonra gazetenin o dinamiği kaybettiğini ileri sürmektedir:

> Çünkü o dönemi hatırlarsak ben salt Radikal diye de bakmıyorum, o dönemde Türkiye'de hâkimiyet kuran bir takım gruplar, bir takım mevkileri ele geçirmişti, o mevkilerden haber almak için veya o mevkilerle ilişki kurmak için bir yerde haberler servis edilmeye başlıyordu. Orada o ilkeler filan artık sorgulanmaz oluyordu. Onları yapan gazeteciler tercih ediliyordu, onlar monte edilmeye başladı falan derken aslında o Türk basının genelinde ve bunlar o dönemde hemen hemen bütün gazetelere sirayet etmişti.

G4, tabloid boy döneminde siyasal alandaki hâkimiyet mücadelesinin gazetecilik alanındaki izdüşümlerinden söz etmekte ve bunun olumsuz sonuçlarından yakınmaktadır. Gazeteci sözünü ettiği kaynaklardan haber alabilecek gazetecilerin Radikal de dâhil olmak üzere basın ve yayın organlarına yerleştirildiğini vurgulamaktadır. Bunun sonucunda gazetecilik ilkelerini göz ardı eden bir habercilikten şöyle söz etmektedir:

> Biz tabi bir yerde uzun yıllardır Hürriyet grubunda çeşitli gazetelerde çalıştık ettik, o dönemde çalışan bazı arkadaşlarımızla birlikte bu tür haberlere karşı bayağı bir direniş sergilediğimizi söyleyebilirim gazetede olmaması için, yer almaması için, en azından bu habercilik kurallarının yerine getirilmesi için. Onlar bize rağmen hani böyle manşet gibi filan da girmiyordu biz bayağı bir direniyorduk öyle manşet yapılması için de uğraşılıyordu ama bir yerden kısa olsa bir şekilde giriyordu. Açık söyleyeyim yani orada biz bayağı bir haber çürütüyorduk aslında bu anlamda.

G4, yazı işleri kadrosunun tabloid dönemde gazetenin ve genel olarak evrensel gazetecilik ilkelerine uymayan haberlerin yayınlanmaması için direniş gösterdiğini dile getirmektedir. Bu çerçevede gazetecilik ilkelerini gözetmeyen haberlerin yazı işleri masasında en azından manşet olmaması için çaba sarf edildiğini, yine de o haberlerin manşet olmasa bile daha küçük boyutta gazete sayfalarında yer bulduğunu belirtmektedir. G4'ün açıklamalarından tabloid boy döneminde siyasal alanın gazetecilik alanı üzerindeki etkisinin çok arttığı, gazetecilerin alana özgü *doxa*nın korunması için kendi aralarında mücadele verdikleri anlaşılmaktadır. Diğer bir ifadeyle, siyasal alanının bu dönemde gazetecilik alanını tam hâkimiyeti altına alma yöneliminin gazetenin yazı işleri ekibindeki izdüşümü olarak gazeteciler arasında manipülatif haberlerin gazeteye manşet olmasını engelleme mücadelesi ön plana çıkmaktadır.

G5 de gazetenin yayın çizgisine ilişkin diğer gazetecilere benzer noktalara şöyle dikkat çekmektedir:

> Gazete insan hakları ve demokrasi söz konusu olduğunda ve buna AB'yi de özel başlık olarak ekleyebileceğiniz yerlerde tavır koyardı. Örneğin tarihe geçen manşetleri o dönem Manisa'daki çocukların davasının haberini takip etmek, ya da Susurluk davasında devlet içindeki derin çetelerle uğraşmak gibi misyonları bazı şeyleri misyon edinip, bunun işte toplumsal huzura ve toplumsal demokrasiye aykırı olacağını düşündüğü zaman yayın yönetimi, bu anlamda tavırlı yayın yapardı. İnsan hakları, demokrasi, AB özel başlık ve doğru habercilik, temel dört maddeyi böyle sayabilirim.

G5, insan hakları, demokrasi ve Avrupa Birliği odaklı doğru haberciliğe vurgu yapmaktadır. Ayrıca bu konulardaki haberlerde gazetenin tarafsız değil tavırlı yayın yaptığını hatırlatmaktadır. Radikal'in özel hayata saygılı habercilik yaptığının da altını çizen G5, gazetenin etik ilkelere fazlasıyla sadık olduğunu da söylemektedir:

> Birinci sayfadan tekzibi koyabilen tek gazeteydik. Tekzip tekzip değildir yani şöyle diyeyim size, şöyle tekzipler yiyorsunuz, haberin ana unsuruyla ilgili değil. 15 Şubat yerine 25 Şubat yazmışız. Bir harf tashihi, bir rakam, tapaj hatası. Ama buradan tutup size haberin özüyle ilgisi olmayan şeylerden tekzip gönderiyorlar. Ve bunların bu tekzipleri bile, bu açıklamalarını bile koymaya özen gösteren bir gazeteydi. Ya da birinin açıklaması, dünkü haberin açıklamasını birinci sayfadan tekrar koyabilirdik.

G5'in söyleminden amacını aşan tekzip ve cevap hakkı taleplerine dahi Radikal'in kayıtsız kalmadığı anlaşılmaktadır. Genel olarak basında tekzip ve cevap hakkı taleplerinin G5'in de işaret ettiği gibi dirençle karşılaştığı ve savsaklandığı göz önüne alındığında özellikle birinci sayfadan bile bu taleplerin karşılanması, gazetenin etik ilkelere saygılı olduğuna işaret etmektedir.

G4 gibi Radikal'in tabloid boya geçtiği dönemde yazı işlerine katılan gazetecilerden G6, gazetenin yayın ilkeleri konusunda "*Klasik gazetecilik yayın ilkeleri veya Doğan Grubu'nun vakti zamanında kendine belirlediği ilkeleri dışında Radikal'in özel bir yayın ilkesi yoktu*" saptamasını yaparken yayın politikaları konusunda ise şunları söylemektedir:

> Bizim devraldığımız ya da bize tarif edilen, fakat Radikal'in miras aldığı ve sürdürülmesi istenen okurunun da o dönemki, eğer bizi hâlâ okumaya devam etmişse, ediyorduysa, o zamanlar beklentisi insan hakları odaklı, ülkede eşitsizliklerin giderilmesiyle ilgili haberler ön plana çıkaran, ülkenin çelişkilerini geçmişi ile yüzleşmeleri, Ermeni Soykırımı'ndan Kürt sorununa kadar, gelir uçurumuna kadar birçok alandaki sıkıntıyı bir anlamda ortaya koyan, gözler önüne seren, kimsenin

> görmez, bazılarının görmezden geldiği haberleri biraz da yaygın basına göstermek üzerine bir şeyi olan, ne diyeyim size, bir mottosu olan bir gazete imiş zamanında zaten ama bize teslim edildiğinde de zaten biz çalışmaya başladığımızda da içinde bu nüveler vardı.

G6, insan hakları, toplumsal eşitsizlikler, Ermeni ve Kürt sorununu gazetenin kuruluşundan beri izlediği yayın politikasının temel unsurları olarak tarif etmektedir. Gazetecinin söyleminden bu konularda duyarlı olan gazetecilerin bünye içinde varlığını sürdürdüğünü ve yayın politikasının taşıyıcı rolünü üstlendikleri de çıkarmak mümkün görünmektedir. Gazeteci tabloid boy döneminde yayın politikasındaki değişikliğe ve Radikal okurunun gösterdiği tepkiye şöyle işaret etmektedir:

> Ama bu nüveler, bazı "iyi saatte olsunlar"a sert gelmeye başlamış olabilir. Dolayısıyla Eyüp Can liderliğinde bu gazetenin dönüştürülme çabasında bu ilkelerin kısmen makyajlanması, kısmen iktidarın çok canını sıkacak yönlerin görmezden gelinmesi gibi yöntemlerle önünün alınmasına çalışıldığına tanık oldum. Çok büyütmeyerek, saklayarak yayın politikasını sürdürme yani ama tabii okur ne yaparsanız yapın midesinin kaldırmadığı şeyi kaldırmaz yani hani okur da onun istedikleri, bekledikleri Radikal olmadığını gördü ve gidişatın da nereye gideceğine ilişkin bir şey oluştu, dolayısıyla okurun kopması ve Radikal'in bir anlamda gömülmesi de zaten bunu uygulama çabasının sonucudur. Yani insanlar okumadığı için Radikal kapanmadı, böyle bir Radikal yaptığınız için insanlar okumadı, bunun için kapandı.

G6, Radikal'in geleneksel yayın politikalarından sapmasının yayın hayatının da sonunu getirdiğini düşünmektedir. Okurun yapılan haberciliği içine sindiremeyerek gazeteden uzaklaştığını belirtmektedir. G6, ayrıca gazetenin etik ilkelere saygılı olduğunu düşünmekte ve "*Yanlış hatırlamıyorsam Hüseyin Çelik o dönemdeki AK Parti'nin medya komiseriydi, AK Parti'nin basından sorumla parti sözcüsü gibi şeyiydi yani genel başkan yardımcısıydı yanlış hatırlamıyorsam. Biz bir haber yaptığımızda bizim haberle ilgili yaptığı açıklama bizde haberden daha büyük girebiliyordu*" sözleriyle cevap hakkıyla ilgili iktidardan gelen taleplere hak ettiğinden fazla yer verildiğini ileri sürmektedir. Gazetecinin haberlerin iktidarı rahatsız edebilecek yönlerinin görmezden gelindiği, büyütülmediği ve gizlendiği yönündeki sözleri, Mavioğlu'nun gazetecilik jargonunda "haberi öldürmek" diye işaret ettiği yönteme karşılık gelmektedir. Mavioğlu'na göre iyi haberi gözlerden kaçırmanın bir yolu olarak devreye sokulan bu yöntem, haberi arka sayfalara gizlemek, asıl unsuru haberin *flash*ında değil de ikincil planda vererek önemsizleştirmek, sayfada yer aldığı alanı küçültmek gibi taktiklerle işlemektedir. "*Bazen bunlardan biri, bazen de hepsi birlikte yapılır*. *Haber sansürlemez ama kimsenin*

gözüne sokulmadan sıradan bir başlıkla verildiği için de fazla dikkat çekmez. Üstelik yayınlanmış olduğu için de vicdanları rahatlatır" (2012, s. 116).

G4 ve G6 gibi tabloid dönemde yazı işlerinde görev yapan G7, kamuoyunda insan hakları, demokrasi mücadelesi, öğrenci hareketleri, Kürt sorunu, kadın hakları gibi konularda duyarlı yayın yapan bir gazete olarak tanındığına işaret ettiği Radikal'in 2010 yılındaki yönetim değişikliğine rağmen bu çizgisini en azından beyan düzeyinde koruduğunu söylemektedir. G7, gazetenin yayın politikasında toplumsal eşitsizliklere sınıfsal bir yaklaşımının olmadığını dile getirmektedir:

> Aslında topluma bakışının, toplumsal gruplar arasındaki ilişkilerin bir tür liberal çözümlemesine dayalı bir bakışla hazırlanıyordu gazete. Buradaki duyarlılık da işte o eşitsizliklerin dediğimiz gibi eşitsizliklerde eşitsiz olan ya da handikaplı tarafın lehine davranmak, bu kimi zaman işte eşcinseller, kimi zaman Kürtler (…) bir tür pozitif ayrımcılık yapan bir konumdaydı.

G7, Radikal'in toplumun dezavantajlı kesimlerine pozitif ayrımcılık yaptığını belirtmektedir. Dijital yayın döneminde de genel çizginin değişmediğini ancak hem kâğıt gazeteye göre daha fazla inisiyatifin olmasın hem de genel yayın yönetmeni değişikliğinin bir sonucu olarak sınıf meselelerine daha cüretkâr bakıldığını ifade ettikten sonra etik ilkelere uyma konusunda şunları söylemektedir:

> Radikal ilke olarak ve genel olarak cevap hakkına saygılı ve gazetecilik etik ilkelerine bağlığını korumaya çalışan bir gazeteydi. Bu konuda yazı işleri masasının da gazete yönetimi üzerinde zorlayıcı etkisi vardı. Fakat yine konjonktürel olarak ülke siyasetiyle, ülke siyaseti içindeki bağlantılar, ilişkilerle çok ilintili şekilde bunun ihlal edildiği bazı haberler gazetede yer aldı. Özellikle 2010-2013 döneminde. Tabloid dönemde. Ana gazeteyi kast ediyorum. Ana gazetedeki haberler dijitale de taşınıyordu tabi ama dijital farklı bir sunumla bunları daha görünmez hale getirdiğini de biliyorum.

G7, Radikal'in kâğıt baskıya devam ettiği dönemde ana gazetede yer alan gazeteciliğin etik ilkelerine uymayan maksatlı haberlerin internet sitesinin yazı işleri çalışanları tarafından dikkat çekmeyecek hale getirildiğine işaret etmektedir. Diğer bir ifadeyle operasyonel haber olarak tarif ettiği gazeteciliğin evrensel ilkelerini göz ardı eden haberlere gazetecilerin çalıştıkları mecranın imkânlarını kullanarak direnç gösterdiğine tanıklık etmektedir. Bu durum Radikal bünyesinde bir *doxa* mücadelesi olarak da okunabilir. G4 gibi yazı işlerinin bu tür haberlere direncinin sadece dijital mecrada değil, kâğıt gazete için de söz konusu olduğunu belirten G7, şunları söylemektedir:

> Türkiye'de alışageldik gazetecilik mimarisi açısından yazı işlerinin bu direncinin sonuç aldığı da oldu. Pek çok durumda sonuç da aldı. Ama yazı işlerinin direncine rağmen, bazen yazı işlerinin direnci haberi tamamen devre dışı bırakamasa da yol açtığı mürekkep lekesini küçülttü belki, alanını daraltı. Ama tamamen haberleştirilmesine engel olamadı bu tür operasyonel girişimlerde. Onda da işte gazetecilik mimarisinin, hiyerarşisinin etkisi oldu diye düşünüyorum.

G7'nin söyleminden yazı işlerindeki bir bölüm gazetecinin hiyerarşik olarak daha üst konumda oldukları haber merkezindeki bazı gazetecilerin sunduğu haberlerin gazeteye girmemesi ya da o şekliyle girmemesi için çaba sarf ettiğini, bunun bazen başarılı olduğunu ancak gazetecilik mimarisindeki aynı hiyerarşi gereği genel yayın yönetmenini aşamadıkları için başarısız da olduklarını çıkarmak mümkün görünmektedir.

Radikal'de tabloid boy döneminde görev yapan gazetecilerden G8, gazetenin geçmişten gelen kadrosunun taşıdığı yayın ilkelerinin temel gazetecilik kurallarıyla uyumlu olduğunu belirtikten sonra şunları söylemektedir:

> Etnik kimliklerde pozitif ayrımcılığı öngören, çevre, doğa, işte hayvanseverlik bu tür aslında şeylere, yeni toplumsal hareketlere ve anlayışlara sıcak duran bir şey vardı zaten bunu aslında büyük oranda taşıdı. Ama yeni şeyde ön plana çıkan gazetecilik tarzı dediğim gibi ülkenin bir Kürt sorunu gibi şeyde bir çözüm süreci, en azından o şeye girdiği için iklime girdiği için biraz bütün ağırlıklı olarak yayın çizgisi Kürt sorunu etrafındaki tartışmalara ayrılmış oldu.

G8, tabloid boy döneminde etnik kimliklere pozitif ayrımcılığın yanı sıra yeni toplumsal hareketlere yer açan bir anlayışın olduğunu ancak esas olarak Kürt sorununu ağırlıklı ele alan bir yayın politikasının öne çıktığını ifade etmektedir. G8 insan hakları ve demokrasi konusunda ise geçmişe göre tabloid dönemde geriye gidiş olduğunu düşünmektedir:

> Çünkü geçmişte Radikal'in manşetlerinde işte Manisalı çocuklar, özellikle işkence konusunda, özellikle Susurluk konusunda siyasi parti, devlet gözetmeksizin, özellikle devletin şiddetine karşı iyi duruşlar sergilemiş bir gazeteydi. Ama 2010'dan sonraki insan hakları, hak ve özgürlük yayıncılığında bir deformasyon var. Bu deformasyon da bence o dönemde artık o tartışılır, biraz taraf tutmaya da yönü oldu. Yani iktidarla, doğrudan iktidarın karşısına doğrudan konumlanan bir gazete değil, çünkü Radikal çıktığından beri böyledir.

G8, Radikal'in geçmişten gelen hükümetle mesafeli yaklaşımının değiştiğini, iktidara karşı pozisyon almayan, biraz ondan yana bir tutum sergileyen bir gazete haline geldiğine işaret etmektedir. G8, gazetenin tabloid dönemde yine de insan hakları ve hak ve özgürlükler konusundaki saldırgan politikalara karşı yayınlar yapıldığını kabul

etmekle birlikte yayın ilkelerinin ihlal edilmesinin bir örneği olarak ortada hiçbir kanıt olmadığı halde, gerekli sorgulamalar yapılmadan İbrahim Tatlıses'e yapılan saldırının PKK'ya mal edilmesini göstermektedir.

Radikal'in tabloid boy döneminde yazı işlerine katılan ve www.radikal.com.tr sitesindeki haber trafiğini de yöneten G9, haber unsurlarının eksiksiz olmasını gözettiklerinin, insan hakları, azınlıklar ve dezavantajlı kesimlerle ilgili haberlerdeki cesur çıkışları nedeniyle Doğan Grubu'nun "*yaramaz çocuğu*" olduklarının altını çizerek şunları söylemektedir: "*Uludere'yi de bir tek biz verdik hani Doğan Grubu içinde. Dakika dakika. Olduğu andan itibaren. Ki bunun hatta arşivini de görebilirsiniz. 'Türk ordusu kendi halkını bombaladı' diye girdik ki bayağı cesur*." G9'un sözleri Radikal içinde gazeteciliğin evrensel ilkelerini ya da alanın *doxa*sını uygulamak isteyen gazetecilerin buldukları fırsatları bu yönde değerlendirdiklerini bize hissettirmektir. Gazeteci, etik ilkelere, tekzip ve cevap hakkına da saygılı olunduğunu şöyle dile getirmektedir:

> Gelen açıklamayı eğer doğruysa her zaman kullandık biz, hiçbir zaman şeye atmadık, hani görmezden gelmedik. Bizim için bir sorun değildi. Karşının görüşünü alıyorduk zaten muhabir olarak hani karşının görüşü olmadan koymadığımız için sorun yaşamıyorduk. Ama tekzipler konusunda şöyle, haberin içindeki herhangi bir cümleyi çekip bu cümle doğru değildir deyip bütün habere tekzip yediğimiz oluyordu, haber doğru olmasına karşın.

G9'un gazeteci G5'e benzer şekilde tekzip konusunda söyledikleri haberin doğru olmasının önem taşımadığı bir dönemin yaşandığına işaret etmektedir.

Radikal'in yayın ilkelerinin temel gazetecilik ilkeleri olduğuna, gazetenin bağlı bulunan sermaye grubunun ekonomik çıkarları, hükümetin IMF politikalarına bakışı gibi faktörlerin çizdiği sınırlar dâhilinde kamunun aydınlatılması görevini yerine getirdiğine işaret eden G11, şöyle konuşmaktadır:

> Tabi kamusal sorumluluğu yerine getiren ya da benim şahsen başında bulunduğum dış haberler servisi Irak Savaşı'nı başından itibaren tutarlı biçimde, kitle imha silahları yalanlarını deşifre edecek şekilde yayın yapmamız, her ne kadar İsmet Berkan ile kavga etmek zorunda kalsam da bunun için, nihayetinde istediğim tarzda bir yayın yapabilmişim. Yani Amerikancı bir bakış açısıyla Türkiye toplumuna Irak Savaşı'nı pazarlamadık biz, tam tersine bu savaşa sebebiyet veren kitle imha silahlarının meselesinin bir yalan olduğunu açıkça yazdık bütün yayınlarımızda da hissediliyordu görülüyordu bu. Nitekim de zaten haklı çıktık.

G11'in söyleminde ABD'nin Irak'ı işgal etmesini Irak Savaşı olarak tarif etmesi ve haberlerin çerçevelenmesi konusunda genel yayın yönetmeniyle fikir ayrılığına düştükleri dikkat çekmektedir. Gazeteci bu konudaki haberlerin dış haberler sayfalarında kendi bakış açılarına uygun şekilde verildiğini belirtmektedir. Radikal'in gazeteciliğin etik ilkelerine sadık olduğunu ama bunun hata yapılmıyor anlamına da gelmeyeceğinin altını çizen G11, hataların düzeltilmesi, cevap hakkı ve tekzip konusunda gazetenin titiz olduğuna şöyle işaret etmektedir: "*Tabii cevap hakkı, düzeltme, hepsine özel olarak hatta Yeşim Hanım çok titizlenirdi. Nereye ne hangi açıklama koyacağız. Gerektiğinde yani bir mahkeme emri olsun ya da olmasın bir düzeltme geliyorsa o muhakkak görünür ölçüde kullanılırdı. Ben aksi bir durumu açıkçası hatırlamıyorum*." Gazeteci Radikal'in ilk yazı işleri müdürü Yeşim Denizel'in cevap hakkı ve tekziplerle özel olarak ilgilendiğini kaydetmektedir.

Gazetecilerden G12, simgesel olarak 5N 1K (Kim, Neyi, Nerede, Niçin, Ne Zaman, Nasıl yaptı?) biçiminde formüle edilen, haberin bütün unsurlarının haberde yer alması, objektiflik ve bütün taraflarla görüşme gibi klasik gazetecilik ilkelerine genel olarak dikkat edildiğinin altını çizmekte ve gazetenin yayın politikasına ilişkin şunları söylemektedir: "*Benim anladığım en azından insan hakları Radikal için önemliydi. Biraz hak temelli, insan odaklı bir yayın çizgisi vardı.*" Gazeteciliğin etik ilkelerine uyulduğunu düşünen G12, şöyle konuşmaktadır:

> Eğer bu ilkelere aykırı hareket edilmişse de farkına varılmadan yapılmıştır diye düşünüyorum. Çünkü birlikte çalıştığım herkesi yakından tanıyorum. Yani atıyorum 28 Şubat döneminde bir generalin açıklaması eğer birinci sayfaya taşınmışsa o haber olduğu için taşınmıştır düşüncesindeyim, çünkü öyle bir ortam yani birilerinin bir yerlerden talimat alıp bu haberi koyun, ya da bunu büyütün gibi şeylere hiç şahit olmadım.

G12'nin sözlerinden 28 Şubat döneminde haber kaynaklarının bazı gazetecileri manipüle ettiğini çıkarmak mümkün. Radikal'in bu manipülasyona olsa olsa farkında olmadan alet olduğunu düşünen G12, tabloid boy döneminde de benzer şekilde haber kaynaklarıyla ilgili kuşkulu bir ortamının olduğuna dikkat çekmektedir:

> 2010 referandumunda yargıda ortaya çıkan değişiklikler vs. konularında gazete yönetimiyle bizim şeyimiz aynı noktada değildi. Biz de Ankara'dan o zaman cemaatçilerin yaptığı etkinlikleri eleştiren, şey yapan haberler gönderirdik. Mesela telefon dinleme meselesi, Balyoz, Ergenekon davası vs. o konularda biraz yönetimle

> Ankara arasında bir çatışma söz konusuydu. O zaman o haberlerin nasıl ortaya çıktığı konusunda kuşkularımız oluyordu tabi.

G12'nin haber kaynaklarının gazetecileri manipüle ettiği iki döneme ilişkin tanıklığından şöyle bir sonuç çıkarmak mümkün görünmektedir: 28 Şubat 1997 döneminde gazetenin Ankara bürosu ile İstanbul'daki yönetim arasında uyum varken, 2010 yılından sonra çatışma yaşanmaktadır. Ankara bürodaki gazetecilerin birinci dönemde asker kaynaklı da olsa yayın ilkelerine göre haber değeri olduğunu düşündükleri haberleri İstanbul'a gönderdiği ve bu haberlere gazete yönetiminin karşı çıkmadığı, ikinci dönemde ise haber kaynaklarının sızdırdığı bilgilere kuşkuyla yaklaştıkları, bunları eleştirel biçimde haberleştirdikleri ve bu yüzden de gazete yönetimiyle anlaşmazlık yaşadıkları anlaşılmaktadır.

G13, Radikal'in yayın ilkelerine ilişkin olarak şunları söylemektedir: "*Valla ben yazılı bir yayın ilkesi var mıydı bilmiyorum ama yani bir tür iyi bir hakem gibiydi. Gördüğünü çalardı yani belki yanlış görürdü*." Gazetenin insan hakları, özgürlükler, azınlık hakları ve ötekiler gibi konularda hassas olduğunu dile getiren G13, cevap hakkının kullanılmasıyla ilgili şöyle bir örnek vermektedir:

> Hasan Şaş, o zaman teknik direktörlük yapmıyordu, yorumculuk yapıyordu, kendisi Karataş Adanalı. "*Caretta Caretta*'lara ne gerek var bunları kaldırın, oradaki çocuklar uyuşturucuyla ilgileniyor işsizlikten, şuraya otel yapalım da o çocuklar meslek sahibi olsunlar" demişti. Ben de "Bu ya sana yakışıyor mu?" türünde bir şey yazdım. Sabahın köründe telefonum çaldı, Hasan Şaş arıyor, "Abi" dedi "sen beni yaktın." "Ben ne yaptım yani ne oldu?" Böyle böyle ya ben şeyim bilmem ne filan, "tamam" dedim "hatalıysam düzeltme gireriz." Demeye kalmadı ben gazeteye gidene kadar Hasan Şaş gelmiş gazeteye. Sonra yazı işlerine götürdüm. Tanıştırdım dedim ki Hasan Şaş. Neyse yazdık çizdik meğer çevreciymiş filan. Aşağıda bir ağaç var küçük, onun önünde fotoğrafını çektirdik. İşte dedi ki, "Ben *caretta caretta*'ları çok severim." İşte "hatta eve Radikal ve Cumhuriyet girer, oğlumun ismi Deniz Gezmiş" mi yani kızım şu filan. Böyle böyle konuştu. Sonra gitti, o zaman Serkan Ocak bana dedi ki, "abi demiş" dedi bana görüntüleri gösterdi. Ben sanki o haklıymış gibi o haberi yaptım, sonra da bir daha da şey yapmadım peşine düşmedim yani sonuçta ben haklıydım.

G13'ün verdiği örnekten haberin doğru olmasına rağmen cevap hakkının kullandırılması konusunda gazetenin hassas olduğu anlaşılmaktadır. Bununla birlikte G13'ün haberini yazarken Radikal'in yayın ilkelerinden haberin taraflarının görüşlerinin alınması ilkesini ihlal ettiği de fark edilmektedir.

Radikal’in çıkış hazırlıklarının yapıldığında gazetenin yayın ilkelerinin ne olması gerektiğine dair kapsamlı bir ön çalışma yapıldığının, çok sayıda insanla konuşulup fikirlerinin alındığın altını çizen G16 ise şunları söylemektedir:

> Şimdi ilk istediğimiz şey şuydu: Biz siyaseten taraf olmayacağız, bir partiye yakın, bir partinin yakınında veya şu partiye şiddetle karşı filan gibi bir algımız olmasın, bütün partilerden söz edebilelim, bütün siyasi partilerden de onlarla ilgili haberlerimizde aleyhine bile olsa bu haber en azından ayrı görelim yani kızsın bize ama yalanlayamasın. Şimdi bu siyasete eşit mesafede olma meselesi öyle sandığınızdan daha zor bir şey, sırf gazeteciler açısından değil, siyasetçiler ve devlet açısından. En net tepkiyi Genelkurmay’dan aldık. “Ne demek siyasete eşit mesafede olmak?” diye. Çevik Bir'den Erol Özkasnak'tan bir nevi fırça yedik. Yani bu ne demek, ne demek istiyorsunuz? Soru soruyor yani ne demek yani uyduruyorum PKK ile bizi aynı mı tutuyorsun?

Doksanlı yılların ikinci yarısında Genelkurmay’ın toplumsal yaşamdaki etkisini medya boyutunda örnekleyen ve böyle bir ortamda evrensel gazetecilik ilkelerini uygulamanın zorluğuna da işaret eden G16, gazetenin yayın politikasının temellerine ilişkin de şunları dile getirmektedir:

> Şimdi bir başka şey iç tartışmamızı söylüyorum, tamam eşit mesafedeyiz de bu tarafsızlık bir kere yani sübjektif bir kavram ne demek tarafsızlık? Siyasi partilere eşit mesafede olalım tamam ama başka bir seviyede taraf olduğumuz konular olmayacak mı? Yani demokrasinin gerçekleşmesinden yana taraf mıyız değil miyiz? İnsan hakları konusunda taraf mıyız değil miyiz? Dedik ki biz tarafız. Demokrasinin gerçekleşmesi konusunda tarafız. İnsan onurunun yüceltilmesi konusunda tarafız. İnsan hakları konularında tarafız.

Gazetecinin sözlerinden, kuruluş aşamasındaki tartışmalarda tarafsızlık kavramının içinin yayın politikası tercihlerine göre doldurulduğu anlaşılmaktadır. Radikal’in yayın politikasının demokrasi ve insan haklarını savunma temelinde kurulduğuna işaret edilmektedir. Aslında Türk basınında gazetecilerin, Şinasi ve Namık Kemal’den beri demokratik bir toplum özlemi peşinde oldukları, gazetecilerin toplumsal ve siyasal değişimi misyon edindikleri, bürokratik aydınlar olarak devletle bütünleşmelerine rağmen Cumhuriyet ile birlikte modernleşmeyi temsil eden Batılı değerlerin ülkede hâkim kılınmasından yana tutum sergiledikleri de görülmüştür. II. Dünya Savaşı sonrasında demokratik gelişmelere duyarlı olan gazeteciler, 1945-50 döneminde demokrasiye geçişten yana konumlanmışlardır (Gürkan, 1998, s. 33, 34, 74 ve 95). Radikal gazetesinin demokrasi ve insan hakları ideallerine gösterdiği titizlik,

Osmanlı'nın son dönemlerinden günümüze Türk gazetecilerin modern toplum idealinin ve kültürünün bir devamı olarak okunabilir. Demokrasi ve insan haklarının gazete için önemini vurgulayan G16, cevap hakkına gösterilen saygıya dair şunları söylemektedir:

> Biz en başından bir haberin tarafı olan herkesin görüşünü zaten haberin içine koymalıyız, koymuyorsak bu bizim eksiğimiz ve taraflardan birine cevap hakkı doğarsa bizim bu haberden, bu cevap hakkına mutlaka saygı göstermeliyiz (…) Mutlaka bir sürü hata yaptık, bazıları çok bariz olabilir. Fakat şunu söyleyebilirim: Bilerek ve isteyerek, kasıtlı bir şekilde bir insana zarar vermedik. Hata yaptık ve yaptığımızın hata olduğunu fark ettiğimiz zaman bazen manşetten özür diledik.

G16'nın söyleminden Radikal'in öncelikle gazeteciliğin temel kurallarına uyulmasının yayıncılıkta yanlış yapılmamasının sigortası olduğunu çıkarmak mümkün. Ayrıca Radikal'in yayın ilkelerine uyulmamasının sonucu oluşan hatalarını samimiyetle kabul edip telafi yoluna gittiği de anlaşılmaktadır.

Radikal İki bünyesinde görev yapan gazetecilerden G17 ise yayın ilke ve politikalarına ilişkin şunları söylemektedir:

> Bir kere etik bir gazetecilik, evrensel etikten bahsediyorum yani yalan olmayacak, manipüle etmeyecek, kadına işte ayrımcılık yapmayacak, tüm yurttaşların eşit haklara sahip olduğuna, buna dair yayın yapacak. Yani insan haklarına, evrensel demokrasiye, demokrasiden ziyade demokratik bir topluma dair etik kuralları vardı. Ya bir kere ırkçı herhangi bir söyleme ya da hakaret eden bir söyleme yer verilmezdi, onu biliyorum.

Diğer gazetecilerin genel olarak işaret ettiği gazeteciliğin evrensel ilkeleri temelinde, insan haklarını ve demokrasiyi savunan, ırkçılığa ve kadınlara ayrımcılığa karşı bir yayın çizgisinden söz eden G17, gazetenin cevap hakkına da saygılı olduğunun, Radikal İki'de çıkan bir yazıda kendisinden söz edildiği için itiraz eden okuyuculardan cevap hakkını kullanacak şekilde yazı yazmasını istediklerinin ve bu yazıları yayınladıklarının da altını çizmektedir. Mahkemeden gelen tekziplerle ilgili olarak şunları söylemektedir: "*Mahkeme usulü tekzipler var ya, o gün kullanırdık yani, tamam itiraf edeyim azıcık puntoyu kırardım.*" Aynı yerde aynı puntoyla yayınlanması gereken tekziplerde puntoyu küçülttüğünü belirten G17'nin söyleminden tekzip yayınlamanın gazetecilerin pek de hoşuna gitmediği anlaşılmaktadır.

Radikal'in tabloid boy döneminde yazı işlerinde görev yapan gazetecilerden G22, gazetenin yayın ilkelerinin kaynağını Anglo-Sakson gazetecilikten alan Doğan Yayın İlkeleri olduğunun altını çizdikten sonra şunları eklemektedir:

> Ama bunun üstüne Radikal'in kendi *ethos*u da vardı. O da neydi, bu insanlar Türkiye'nin de ötesinde hassasiyetlere sahip insanlardı Radikal'de çalışanlar. Mesela Doğan gazetecilik ilkelerinin değil, şöyle eşcinsel haklarının, etnisite, dezavantajlı insanlar, ne bileyim etnisite konusunda filan (…) tabii insan hakları, yani hem terminoloji açısından hem habere yaklaşım açısından çok sofistike bir pratik gözlemledim orada.

G22, mesleki yaşamının belirli bir aşamasında katıldığı Radikal yazı işleri ekibinin Doğan Yayın İlkeleri'ni de aşan, insan hakları, eşcinsel hakları, etnik kimlikler ve toplumun dezavantajlı kesimlerine dönük hassasiyetlerinin olduğuna işaret etmesi ve bunu "Radikal *ethos*u" olarak tarif etmesiyle dikkat çekmektedir. Bu gözlemden hareketle Radikal'in gazetecilik alanındaki *doxa*ya yeni boyutlar eklemeye çalıştığından söz edilebilir. Çünkü Radikal, Doğan Yayın İlkelerini ve Türkiye'deki gazetecilik boyutlarını aşan tarzını, sürekliliği ve etkinliği tartışılır olmakla birlikte gazetecilik alanına dayattığı fark edilmektedir. O nedenle Radikal aslında gazetecilik alanına yeni girenin oyunun kurallarını yani hâkim *doxa*yı değiştirme eğilimini temsil etmektedir. G22 gibi tabloid boy döneminde gazetenin yazı işlerinde görev alan G24 de yayın ilkeleri konusunda benzer noktalara işaret etmektedir:

> Radikal zaten Doğan Yayın Grubu ilkelerini benimsemiş bir gazeteydi. Fakat dil açısından da yazı işleri hassasiyeti bence Türk medyasında daha üst düzey bir gazeteydi. Daha insan haklarına yönelik bir bakış açısı vardı. Rahatlıkla bir numaraya bunu koyarız. İkincisi de hamaset ve milliyetçi hamasetten uzak bir yayın politikası vardı. Kimsenin insani açıdan bakıldığında haklarını gasp edecek bir yayın modeli yoktu. Bunu cinsel tercihleri de dinsel tercihleri de aynı zamanda etnik kimlikleri de fark etmeksizin yapıyordu. Demokratik toplumsal yapılanmayı her seviyede teşvik eden bir yayın politikasına sahipti.

G24 de G22 gibi Radikal'in Doğan Yayın İlkeleri'nin ötesinde insan hakları, cinsel tercihler, etnik kimlikler ve demokrasi konusunda özel hassasiyetleri olduğunu ve yayın politikasının da buna göre şekillendiğini anlatmaktadır. Gazetenin bu çizgisiyle gazetecilik alanında farklı bir yer işgal ettiğinden söz edilebilir. G24, Radikal'in cevap hakkına saygılı olduğunu da verdiği bir örnek üzerinden şöyle savunmaktadır:

> Radikal kendi doğruları çerçevesinde yayın yapan bir gazete olmasına rağmen farklı kesimlerden gelecek eleştirileri de yayınlayabiliyordu. Mesela şu anda başka terör örgütü üyeliğinden yargılanan Harun Yahya isimli Adnan Oktar bunların evrime karşı durma niteliğindeki yayınlarına karşı Radikal çok aslında bayağı matrak sayılabilecek iyi haberler yapmıştı. İşte araştırmacı gazeteciliğin doğal sonucu olarak çünkü doğrudan bilim insanlarıyla konuşup yapılan çok da basit haberlerdi ve Radikal İki'de

> de bu kitap üzerinden yapılan şeylerin ne kadar saçma olduğuna yönelik aynı akademisyenlerin yazıları çıkmıştı o dönemde. Ama Harun Yahya'nın yani Adnan Oktar'ın ya da yazdığı bir cevap mektubu da aynı şekilde yer almıştı Radikal'de o dönemde hatırlıyorum.

G22 ve G24 gibi G27 de Radikal'de çalışan gazetecilerin Doğan Grubu'nun yayın ilkelerinin ötesine geçen hassasiyetlerinin yayın politikasına temel teşkil ettiğine işaret etmektedir:

> Radikal'de daha çok bence yani deklare edilmiş ilkelerden çok çalışanların kendi hassasiyetlerinden kaynaklanan bir kalite seviyesi vardı. Yani masaya oturduğumuz zaman bir haberin haber olması konusunda o temel ilkeleri sorgulayan bir editoryal çaba vardı. Yani bunu muhabir de gösteriyordu, yayın yönetmeni de gösteriyordu. Bu anlamda diğer gazetelerden ayrı duran bize de farklılığı hissettiren ve yaşatan yapısı her zaman ola geldi.

Radikal'in çalışanlarından kaynaklanan hassasiyetlerinin yapısal bir durum olduğuna, o nedenle grubun ilan edilmiş yayın ilkelerinin ötesine geçen bir editoryal yaklaşım sergilendiği görüşünü gazetecilerden G34 de şu sözlerle paylaşmaktadır:

> Ya Radikal'in yani Doğan Grubu'nun kendi yayın ilkeleri vardı, onları belirliyorlardı. Ama Radikal'in yayın ilkeleri haberi haber gibi sunmaktı diyelim tek kelimeyle, tek cümleyle özetlersek. O da yapısından kaynaklanıyordu, ben Mehmet Yılmaz'ın çok iyi bir gazeteci olduğuna, çok iyi bir gazete yöneticisi olduğuna inanırım. Fikri takibi çok yüksektir, entelektüeldir ve gazeteyi gazete gibi çıkartmayı amaç edinmiş bir kişiydi. Radikal sadece yazılmayanı yazan gazete olma iddiasındaydı, bu iddiayla çıktı, öyle de oldu aslında. Çıkış ilkesi oydu, sonrasındaki o yozlaşma, erozyon dönemini katmazsak çıkış ilkesi oydu.

Radikal'in yazılamayanın yazıldığı bir gazete olmaya çalıştığını belirten G34'ün söyleminden Mehmet Yılmaz'ın yayın yönetmenliğini bıraktıktan sonra Radikal gazeteciliğinde başlangıç ilkelerinden sapmaların yaşandığı anlaşılmaktadır. G34'ün Radikal'in yayın ilkesi olarak işaret ettiği haberin haber gibi sunulması konusunda G29 da benzer biçimde şunları söylemektedir:

> Temel prensip herkese mesafesi eşit olan, haber alma özgürlüğüne önem veren, her şeyi haber alabilmeyi sağlayan. Buna karşılık da yorumcularıyla mümkün olabilecek geniş bir yelpazede Türkiye'nin fikri hayatını yansıtabilmek olan bir gazeteydi. Hatta haberlerin de o zamana kadar Türkiye'de Yeni Yüzyıl da dâhil olmak üzere, hâlâ da var, haberler ve yorumlar birbirine karışıyor, buna karşı bir pozisyon vardı haberi öne çıkartan.

G29’un sözlerinden Radikal’in haber ile yorum arasında sınırı belirginleştirdiği, haberi öne çıkarttığı, kamunun gerçekleri bilme hakkını kullanmasını sağlayacak şekilde habercilik yaptığı anlaşılmaktadır.

G37, Radikal’in temel ilkesinin, G34’ün de değindiği gibi, yazılamayanın yazıldığı, doğru ve eksiksiz bir habercilik olduğuna şöyle işaret etmektedir: “*Bir kere doğru haber yapmak, yazılamayanı yazmak, haber gibi haber yapmak. Başı sonu belli, girişi belli çıkış belli, bütün bilgileri çok fazla dağılmadan haber içinde görebileceğimiz detaylarıyla*.” G37, haberin biçimsel unsurlarının eksiksiz olmasına ve düzgün bir ifadeyle yazılmasına özen gösterildiğini belirtirken, izlenen yayın politikasına dair ipucunu da vermektedir. Böylelikle yukarıda gazetecilerin sıklıkla dile getirdikleri gibi Radikal’in diğer basın organlarının cesaret edemediği konulardaki haberciliğine gönderme yapmaktadır.

Gazetecilerden G36 da Radikal’in kamunun bilmesi gerekenleri haberleştiren bir yayın çizgisi olduğunu söylemektedir:

> Valla yani gazetenin yayın ilkeleri bir defa duyurulmaya değer her şeyi duyurmaktı yani, bunu şey olarak söylüyorum, mesela özgürlükler kısıtlanıyorsa, ifade özgürlüğü özellikle, insanlara işkence ediliyorsa, insan haklarıyla ilgili her şey bunların hepsini duyurmak, savunmak, ifade özgürlüğünü ve insan haklarını, insanların insanca yaşama hakkı da dâhil olmak üzere.

G36, gazetenin kamunun bilgilendirilmesinde temel hakları savunan yayın politikasının altını çizmektedir.

Tabloid boy döneminde yazı işlerinde görev alan gazetecilerden G38 de Radikal’in temel yayın ilkesinin haber olduğuna şöyle işaret etmektedir:

> Kendi dönemim için söylüyorum, bizim ısrarla üzerinde durduğumuz o dönemdeki ilkelerimizin asli unsuru haberdi. Ve haberin doğruluğu üzerinde çok büyük hassasiyet gösteriyorduk. Bu Radikal'in geleneklerinde vardı. Yani belgeli ve mutlaka *check* ederek, karşı tarafa cevap hakkı sunarak bir yayıncılık anlayışı vardı.

G38, habere konu olan tarafların görüşlerinin alınmasını da içeren doğru haber ilkesinin Radikal’in geleneği olduğunun altını çizmektedir. Radikal’in yazılı yayın ilkesinin olmadığını, aslında bunlara çok da gerek olmadığını esas olarak gazetecilerin ahlaklı olması gerektiğini, işini iyi bilen gazetecilerle yapıldığında gazeteciliğin o tür ilkelere de

ihtiyacının olmayacağını görüşünü savunan G31 de G38 gibi tek kaygılarının doğru haber olduğunu vurgulamaktadır. Bununla birlikte insan hakları konusunun gazete açısından ilkesel önemde olduğuna da şöyle işaret etmektedir:

> Asıl derdimiz artık yani insan hakları mevzusunun öyle kapsamlı, tumturaklı bir mesele olmaktan çıkması, tabi Fransa'da şu anda insan hakları meselesi var Amerika'da da var belki İsveç'te de var falan ama bizim derdimiz artık üniversiteli çocuklara bunu bunu yaptılar, şunu bunu protesto ettiler diye işte makatlarına cop soktular bir ülke olmaktan çıksın yani bunun akla bile gelemeyeceği bir ülkeye artık evrilsin, genel olarak söylüyorum, dert bu idiyse evet o da bir ilke olabilir.

G31'in söyleminden yukarıda Osmanlı'dan beri Türk gazetecilerin tutumuna ilişkin Gürkan'dan yapılan aktarmaların ruhuna uygun biçimde Radikal'in Türkiye'nin Batılı demokrasilerdeki standartlara kavuşmasını misyon edinen bir gazete olduğu anlaşılmaktadır. Başka bir ifadeyle, Radikal gazetecilik alanındaki faaliyetiyle siyasal alanı etkilemeyi amaçlamış bir gazetedir.

Radikal'in Susurluk kazasını devlet içinde karanlık güç odaklarının faaliyetlerinin açığa çıkarılmasını sağlayacak şekilde haberleştirmesinde önemli rol oynayan gazetecilerden G19 ise gazetenin yayın ilkeleriyle ilgili şunları söylemektedir:

> Bir gazete yayın ilkeleriyle değil o gazeteyi yönetenlerin alışkanlıklarıyla yönetiliyor. "The Guardian'ın yayın ilkesi neyse Radikal'in de yayın ilkesi odur" diyorlardı. Evet, yani işte "BBC'nin ilkesi neyse Radikal'in de yayın ilkesi odur. Aç, oku, bak. Her tarafta var. The Guardian neyse Radikal de odur." Yani nasıl devletin baskısına zorbalığına boyun eğmeyen, gizlenmiş haberin üzerindeki örtüyü açma becerisine sahip, bunu yayınlamaktan çekinmeyen, yaptığı haber kendi devletinin zararına bile olsa haber doğru ise onu yayınlamaktan caymayan falan bir gazeteden bahsediliyordu.

G19, Batılı evrensel gazetecilik ilkelerinin uygulanacağından söz edilmesine rağmen gelişmelerin öyle olmadığını gösterdiğini de ileri sürmektedir:

> Fakat tabii hayat öyle gitmedi. Yani şunu söyleyeyim ben işte hayat içerisinde en sansürsüz haber o dönem Milha'dan gelirdi. Milliyet Haber Ajansı'ndan. Fakat Milha'dan seçilen haberlerin işlenmesi konusunda sorun çıkıyordu. Radikal'de işine gelmeyen haberler konusunda şöyle bir eğilim göstermiyorlar açıkçası çalışanlara yönelik, "Ya bu haber yayınlanamaz olmaz, bizim bu patronun çıkarlarına aykırı, ya da burjuvazinin çıkarlarına aykırı yok bilmem ne" böyle bir şey demiyorlardı. Diyorlardı ki "Ya bu haberde şu eksikleri tamamlamamız lazım." Muhabir onu tamamlayıp getirdiğinde "Yok olmamış şunu da yapmamız lazım. Bir de şu tarafına bakalım falan", en sonunda muhabir anlıyordu ki aslında bu haber yayınlanmayacak.

Radikal'e yayın ilkelerinin hayata geçirilmesiyle ilgili eleştirel bir yaklaşım sergileyen G19, gazetenin yazı işlerinin o günkü koşullara göre yayınlanmasını uygun bulmadığı bir haberi yazan muhabirden haberin peşini bırakana kadar düzeltme yapmasının istendiğini ileri sürmektedir. Gazetecinin anlattıklarından yazı işlerinin gazetede yer alacak haberlerin içeriğini aslında yazılı olmayan kurallara göre belirlediğini çıkarmak mümkün görünmektedir. Bu kuralların da gazetenin ait olduğu grubun ekonomik, siyasal ve genel olarak iktidar alanıyla ilişkilerinin bir sonucu olduğu da söylenebilir. Mavioğlu, mesleğini doğru biçimde yapmak isteyen gazetecilerin çoğu kez çalıştığı medya kuruluşuyla mücadele etmek zorunda kaldığına işaret etmekte ve bu görüşünü şöyle temellendirmektedir: "*Çünkü gazetecinin ortaya çıkardığı her gerçek, medya grubunun ya da medya grubunun desteklediği güç odaklarının çıkarlarıyla çatışabilir. Aslında oldukça yaygın görülen böyle durumlarda, gerçeğin üzeri örtülmeye, yani haber sansürlenmeye çalışılacaktır*" (2012, s. 76-77). Yukarıda G8'in İbrahim Tatlıses'e suikast girişimiyle ilgili habercilikte yayın ilkelerinin ihlal edilmesine ilişkin tanıklığına benzer şekilde G19 da şunları söylemektedir:

> Mesela Mehmet Metiner'e suikast haberi[18] baştan aşağı çok kasıtlı yapılmış bir yalan haberdi ve onu da böyle sanki çok büyük bir haber yakalamış gibi sadece Radikal'de vardı o haber de, büyük bir haber yakalamış gibi tam bir tabloid fırlamalığıyla yaptılar onu. Açıkça söyledik yani dedik ki "Bu yalan haberle nasıl oluyor da övünüyorsunuz?" Yani bizzat o suikastı yaptığı söylenen insanlar dediler ki "Biz bunlar için kurşun harcamayız" Sordum kendilerine (gülüyor) "Yapacak mıydınız bu adama" diye, "kurşuna değmez" dediler. Bunu da haber olarak yazdım verdim, tabi yayınlamadılar.

G19, suikast planlaması içinde olduğu ileri sürülen örgüt çevreleriyle temasa geçerek görüş aldığını, bunu haberleştirdiğini ancak hazırladığı habere gazetede yer verilmediğini anlatmaktadır. Gazetecinin eleştirdiği haberde tek bir kaynağa dayanıldığı, gazetecilik kurallarının ve gazetenin yayın ilkelerini ihlal edildiği görülmektedir. Gazetenin yayın ilkeleri konusunda eleştirel yaklaşan bir başka gazeteci G18 de şunları söylemektedir:

> Ben ilkesi olduğunu çok düşünmüyorum. Ekim 96'da çıktı. 29 Ekim'in ertesi günü 30 Ekim günü Hergün gazetesiyle aynı manşet vardı. Her taraf Türk bayrağı. Ya tamam hani milliyetçi olmayacaktık niye böyle, tamam fotoğraf güzel bir sürü kırmızı kırmızı bayraklar bir şeyler bir şeyler ama bana göre doğru bir başlık değil.

---

[18] Radikal'in 14 Şubat 2011 tarihli "Suikast son anda engellendi" başlıklı manşet haberi için bkz. Ek-6.

Radikal'in yayın ilkelerinde ve politikasında milliyetçilik unsurunun yer almadığını düşünen ve o nedenle 29 Ekim manşetini eleştiren G18, etik ilkeler, cevap ve düzeltme hakkına saygı konularına ilişkin olarak da "*Yani orada çok emin değilim ilkesiz miydi? Bana göre çok da ilkesi yoktu. O gün o gerekiyordu, ertesi gün başka bir şey, dolayısıyla güçsüz bir kişiyse karşısındaki çok takmıyordu, Fetullah Gülen ise ertesi gün Mehmet Yılmaz'ın haberiyle onu düzeltiyorduk"* sözleriyle eleştirel yaklaşımını desteklemektedir. G18'in sözleri gazetecilik alanının diğer alanların etkisi altında olduğuna, gazetecilere tam olarak özerk hareket imkânı sağlamadığına ve bunun sonucunda konjonktüre göre habercilik yapıldığına işaret etmektedir.

3.2.4.1. Gazetenin Köşe Yazarları

Bir gazetenin sayfalarında hangi niteliklere haiz köşe yazarlarına yer vereceğinin o gazetenin yayın ilkeleri ve politikasıyla doğrudan ilişkili olduğu söylenebilir. Radikal gazetesinin kâğıt baskı dönemi boyunca yazar kadrosunda çeşitli değişiklikler yaşanmıştır. Bu bölümde Radikal yazı işleri ekibindeki gazetecilerin gazetenin köşe yazarlarında aranan nitelikler, dönemlere göre yazar kadrosundaki değişiklikler ve bu değişikliklerin dönemin siyasal konjonktürüyle ilişkisine dair anlatılarına yer verilmektedir.

Radikal gazetesinin kuruluşundan itibaren uzun yıllar görev yapan gazetecilerden G2, ilk döneme ilişkin bir politik temsil düşünüldüğünü, liberal, sol-sosyal demokrat ve Batılı mantığa sahip Mehmet Ali Kılıçbay, Türker Alkan, Murat Belge ve Ümit Kıvanç gibi yazarların olduğunu hatırlatmakta ve şöyle konuşmaktadır:

> Toplumla çok ilişkiye geçen gazeteydi, çok şey geliyordu, örneğin birkaç kere gazete hakkında ilginç yazılar yazan Perihan Maden davet edildi. Örneğin doksanlarda çok cesur, çok farklı ve entelektüel olarak da yazı becerisi olarak da çok üstün yeteneklere sahip Yıldırım Türker davet edildi. İşte örneğin Mine Kırıkkanat vardı, üslubundan dolayı gönderildi.

Kırıkkanat'ın yazılarına son verilmesinin sebebini insanları görünüşlerine ve sınıfsal durumlarına göre aşağılaması olduğunu dile getiren G2, AKP'nin iktidara geldiği 2002 yılından itibaren muhafazakâr düşünceye yakın Namık Kemal Zeybek ve Hasan Celal Güzel gibi yazarların da gazeteye alındığını ve bu değişimin patronun talebi üzerine gerçekleştiğini söylemektedir:

> Patronun kızlarından biri, yani patronlardan biri de söylemişti yani tek taraflı bir görüntü olmamalı hepsi olmalı, şu anda iktidarda olan şu kadar toplumsal desteği olan biri varsa bunun da şeyi olsun diye hani şeyin Hürriyet'teki bu market gazeteciliğinin oraya uyarlanmış haliydi. Bana göre yanlış bir politika olmakla beraber bu bir tür hâkim anlayıştı ve hep öyle devam etti.

G2, farklı görüşlerden yazarlara yer verilmesini "market gazeteciliği" olarak eleştirmekte ve bu anlayışın gazetenin yayın hayatı boyunca devam ettiğine işaret etmektedir. AKP hükümetinin kurulmasıyla birlikte Radikal gazetesinin muhafazakâr eğilimli yazarları kadrosuna katması, çok seslilik görüntüsü sağlamakla birlikte asıl olarak siyasal alanın gazetecilik alanı üzerindeki etkisine işaret etmektedir. Patronun tek taraflı görüntü verilmemesi yani sadece sol-liberal çizgide yazarlardan oluşan bir kadroya sıcak bakmaması, siyasal iktidar değişikliği bağlamında anlam taşımaktadır. Çünkü gazetenin kuruluşundan AKP'nin iktidara geldiği döneme kadar böyle bir yaklaşım sergilenmemiştir.

G2 gibi Radikal'de başlangıçtan itibaren uzun yıllar görev yapan G6 da tabloid dönemin hemen öncesinde gazetede liberal sol yazarların sayısının azaldığını, patronun köşe yazarların seçiminde çok etkili olduğunu, Hasan Celal Güzel ve akrabalık ilişkisi olan Namık Kemal Zeybek'in patronun isteği üzerine gazetede yazı yazmaya başladıklarını, Akif Beki'nin durumunun ise farklı olduğunu anlatmaktadır:

> Akif Beki'nin taze AKP'den ayrılmış ya da en azından Başbakanlık'tan ayrılmış birisi olarak ciddi bir haber kaynağı oluşturabileceği ve objektif olabileceği öngörüldü. Öyle düşünüldü. O patronla ilgili değil. Buna aramızda karşı çıkanlar da vardı. Ben de karşı çıktım (…) Hasan Celal Güzel çok büyük sıkıntı oldu gazete içerisinde. Yani artık emir demiri kesti bazı konularda.

G6, bir dönem Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'ın basın danışmanlığını yapan Akif Beki'nin gazetenin haberciliğine katkısı olacağı düşünülerek yazar kadrosuna dâhil edildiğini, gazete içinden bu karara karşı çıkanların olduğunu belirtmektedir. Gazeteci Hasan Celal Güzel'in patron tarafından köşe yazarı yapıldığını ve gazetede Akif Beki'den çok daha büyük bir itiraza konu olduğunu da eklemektedir. Radikal'in yazar kadrosundaki değişikliğin gazete içinde tepkilere yol açması, yazı işleri ekibinin yayın politikasına yönelik hassasiyeti olarak okunabilir. Çünkü sol-liberal eğilimli bir gazeteye muhafazakâr yazarların davet edilmesi, mevcut yayın çizgisinden sapılacağı düşüncesini doğurabilecek nitelikte bir gelişmedir.

Gazetecilerden G16, köşe yazarlarının popüler, belli bir alana hitap eden ve yazarlık niteliğinin iyi olmasına dikkat edildiğini, Hasan Celal güzel ve Namık Kemal Zeybek'e gazetede yer verilmesinin nedeninin çeşitlilik yaratmak olduğunu dile getirmektedir: "*Biz toplam yazar çeşitliliğine de bakardık. Zamanla çok tepki çeken yazarları oldu. Tepkilere direndik. Neden direndik. Merkez sağa, siyasetin o tarafına gözümüz kör kalamayız, kalmamalıyız. Yani bu bizim en başlangıçtaki herkese eşit mesafede olma ilkesine aykırı bir şey*." G16, tepki çeken muhafazakâr yazarların kadroya dâhil edilmesini yayın ilkeleriyle temellendirmeye çalıştığı gözlenmektedir. Bununla birlikte daha önce yazarlar konusunda böyle bir çizginin izlenmemiş olması "herkese eşit mesafede olma" ilkesinin siyasal konjonktüre bağlı olarak yoruma açık olduğuna işaret etmektedir.

Gazetecilerden G19, yazar kadrosunun yayın yönetmenleri ve patron tarafından dönemlere göre belirlendiğini, başbakanın basın danışmanlığı yapan Akif Beki'yi büyük ihtimalle Aydın Doğan'ın hükümetle kötü giden ilişkilerini tamir etmek için köprü vazifesi olsun diye gazeteye getirdiğini, ancak bunun da bir işe yaramadığını söylemektedir. G31 de G19 gibi gazeteye alınan yazarların genel yayın yönetmeni düzeyinde alınan kararla olduğunu ancak patronun da yazar konusunda dayatma yaptığından söz etmektedir:

> Akif Beki'nin tamamen İsmet Berkan'ın kendi fikri olduğu söylenir. Bana da öyle anlattı. Ama Namık Kemal'in, Hasan Celal Güzel'in bir iki isim daha söyleyebilirim zorlarsam kendimi ama bunların çok net bir şekilde dayatıldığını söyleyebilirim. Yani patronaj katından "Bunlar yazacak" dendi. Mesela Altan Öymen'e de biz "Gel abi bize yaz" demedik, patronaj üzerinden geldi ama Altan Öymen Radikal'in şeyine ters değildi.

Gazetecinin söyleminden patron tarafından gazetenin yazar kadrosuna dâhil edilenlerden Radikal'in genel çizgisiyle ters düşmeyen nitelikte olanlara tepki gösterilmediği anlaşılmaktadır. Dış politika yazarı Gündüz Aktan'ın da İsmet Berkan ve patron kararıyla geldiğini düşünen G31, şunları dile getirmektedir: "*Ama adam bir seviyeydi, ne bileyim bir başka evet muhafazakâr tutucu bir adamdı ama bir şeyi vardı, bir seviyesi vardı. Onunla da biz köşeler üzerinden ya da karşılaştığımızda çok tartıştık ama onu yine belki ayrı koymak lazım*." G31'in muhafazakâr olmasına rağmen birikimli bir yazar olması nedeniyle Aktan'ı diğer muhafazakâr yazarlarla aynı kefeye koymaktan kaçındığı görülmektedir. Gazetecilerden G11 de yazarlara genel yayın yönetmeni ile gazetenin

patronunun karar verdiğini düşünmektedir: "*Ama patron kalkıp da bütün yazarlara karar vermiyordu yani Mehmet bey kendisi bir gazete yapıyor kafasındakileri yapıyor patron da onun içine insert ediyor bir şeyleri özetle. Böyledir bu iş zaten her yerde*."

Gazetenin yazarlarının belirlenmesinde üç ayrı karar mekanizması olduğunu düşünen G27 ise şunları söylemektedir: "*Bazı yazarlar vardı patronun ricasıyla, patronun kontenjanı diyelim mesela Hasan Celal Güzel. Namık Kemal Zeybek, akrabası. Böyle üç dört tane isim vardı ve bunlar gazetede istenmeyen, sevilmeyen ve gazetede yerinin olmadığını düşündüğümüz kişilerdi. Herkes rahatsızdı ama kimse bunlara bir şey diyemezdi*." İkinci olarak yayın yönetmeninin kişisel ilişkisinin olduğu yazarların alımının yayın yönetmeniyle patron arasında bir mesele olduğunu dile getiren G27, son olarak okurun çok sevdiği ve onların baskısıyla gazetede yazmaya devam eden yazar türünden söz etmektedir:

> Pek Aydın Doğan'la ya da grupla anlaşabilen tipler değildi. Yani Radikal'de bu tür isimler de ola geldi. Yani aslında normal koşullarda Hürriyet gibi bir grubun kapısından bile içeriye alınmayacak soldan isimler, tehlikeli bulunacak, daha doğrusu böyle alarm nedeni olabilecek isimler bu Radikal'in müstesna yapısı sayesinde grupta yazdılar yazmaya devam ettiler.

Gazeteci G27'nin söyleminden, üçüncü kategorideki yazarların, Doğan Grubu'nun ait olduğu sermaye çevrelerinde hoş karşılanmayan, "solcu" ve "tehlikeli" olarak nitelenen siyasal düşüncelere sahip kişiler oldukları anlaşılmaktadır. Bu durum Radikal gazetesinin özgünlüğü olarak değerlendirilebilir. Ancak piyasa koşulları yani ekonomik rasyonalite açısından bakıldığında Radikal'in Doğan Grubu açısından bir "ürün" olduğu ve alıcı kitlesine uygun görüntüsünü koruduğu sürece satılabileceği de açıktır.

Gazetenin yazı işleri ekibinde tabloid dönemde görev yapan gazetecilerden G7, 2010'dan itibaren yazar seçimiyle ilgili şunları söylüyor: " '*Yetmez ama evet' diye kodlanan yani açıktan hükümetin saflarında olmayan ama ona bir demokratik proses nezdinde destek veren bazı entelektüellerin, gazetecilerin, yazarların gazetede daha kolay kabul gördüğü ve gazeteye yazar yapıldığını söyleyebilirim."* G7'nin söyleminden tabloid dönemde daha çok AKP hükümetini, Avrupa Birliği ve demokratik açılımlar konusunda destekleyen liberal çevrelerden yazarların gazeteye davet edildiği anlaşılmaktadır.

G7 gibi tabloid dönemde görev yapan G8, Radikal ölçeğinde bir gazetenin çapını aşan sayıda köşe yazarının olduğunu, zıt fikirli yazarların olması nedeniyle kadronun bir bütünlük arz etmediğini ve döneme uygun şekilde iktidarla gazete okuru arasında bir ilişki kurabilecek, iki tarafa da seslenebilecek yazarların sayısının arttığını vurgulamaktadır. G7 ve G8 gibi tabloid dönemde yazı işlerinde görev yapan G6 yeni dönemde yazar kadrosunun oluşturulmasıyla ilgili şunları söylemektedir:

> Devraldığımız Radikal, eski Radikal'i Radikal yapan unsurların içinde olduğu fakat daha sonradan yapay yöntemlerle dengelensin diye içine monte edilmiş, bir tür modifiyeli edilmiş araba gibiydi. Yani Yıldırım Türker'in arkasına Namık Kemal Zeybek'in yazdığı, Türken Alkan'ın arkasında Hasan Celal Güzel'in yazdığı ve o dengeye Perihan Maden'in yazdığı böyle bir tuhaf amorf bir yapısı vardı.

Gazetecinin sözleri yazar kadrosunun tek bir siyasal düşünce hattında oluşturulmadığını ortaya koymaktadır. Yeni döneme Hasan Celal Güzel ve Namık Kemal Zeybek'in taşınmamasında çok ısrarlı olduklarını, Aydın Doğan'ın "*Bunu nasıl söyleyeceğim, siz söyleyin*" dediğini anlatan G6, Sırrı Süreyya Önder, Özgür Mumcu, Cüneyt Özdemir ve Koray Çalışkan gibi genç ve farklı yönleriyle ön plana çıkan yazarların isimlerinin yer aldığı bir liste hazırladıklarını, son kararı Vuslat Doğan Sabancı ile Aydın Doğan'ın verdiğini dile getirmektedir.

Gazetenin ilk çıktığında yazarların yayın ilkelerine uyup uymadığına ve alanında bilgili olup olmadığına bakıldığını söyleyen G3, örnek olarak ekonomi servisine alınan Mahfi Eğilmez'in hazine müsteşarlığı yaptığına, Güven Sak'ın profesör olduğuna, Baran Tuncer'in Dünya Bankası başkan yardımcılığını yaptığına işaret etmektedir. G3, İsmet Berkan döneminde muhafazakâr görüşlü yazarların kadroya alınmasının patronun dönemin siyasal şartlarına uygun hareket edilmesini istemesinden kaynaklanmış olabileceğini düşünmektedir. Gazeteci, Namık Kemal Zeybek'in Aydın Doğan'ın bacanağı, Yiğit Bulut'un ise Zeybek'in damadı olduğunu hatırlatmaktadır. O nedenle Zeybek ve Bulut'un gazetecilik alanına girişlerinde sosyal sermayelerinin belirleyici olduğu söylenebilir.

Gazetecilerden G10 ise gazetenin kuruluş aşamasında farklı yazarların kadroda olmasının istenildiğini düşünmektedir:

> Farklı farklı insanlar olsun istendi mesela baştan. Çok bilinçli olarak yapıldı mesela sivri örnekler vermeye çalışacağım sana mesela Murat Belge gibi bir insan da oldu,

> Mine Kırıkkanat gibi hakikaten benim ne olduğunu hâlâ akıl sır erdiremediğim bir hanımefendi de oldu. Yani ne diyeyim ben şimdi ama bunları herhalde dengeyi kurmak için genellikle yayın müdürleri seçip çağırıyorlardı. Mesela Akif Beki niye gelip Radikal'de yazmaya başladı, biri gelip anlatsın bana bunu.

Genel yayın yönetmeninin gazetenin yazar kadrosu içinde bir denge gözettiğini belirten G10'un başbakanın danışmanlığını yapan Akif Beki'ye yer verilmesine ise eleştirel yaklaştığı anlaşılmaktadır. G15 de G10 gibi farklı yönleri olan yazarların kadroya alındığını düşünmektedir:

> Yazar kadrosunda tabii ki yani farklı bir kalemi olsun, değişik bir insan olsun bunlar çok önemsenmiştir. Yani Radikal'in yazarlarının kendine özgü olduğu muhakkak. Yani öyle ünlü gazetecileri transfer edip onlara köşe yazdırarak bir yazar kadrosu Radikal oluşturmadı. Yazar kadrosunda kalemi iyi, edebiyatçı yetenekleri olan vs. insanlar yazardı. Bayağı muhafazakâr, milliyetçi, sağcı görüşten insanlar Radikal'de uzun yıllar köşe yazdı.

G15, Radikal yazar kadrosunda ünlü isimlere yer verilmediğini belirtmektedir. Yazarlık yeteneği olan ve siyasal yelpazenin her renginden insanın kadroda yer aldığına işaret etmektedir. G15 gibi G23 de siyasal yelpazenin farklı uçlarından yazarların belli konularda uzmanlıkları gözetilerek kadroya alındıklarını söylemektedir.

Gazetenin yazarlarının belirlenmesinde ülkenin siyasal ortamının etkili olduğunu düşünen G14, tabloid dönemde liberal yanı ağır basan yazarların kadroya alındığından söz etmektedir. Akif Beki için gazete okurlarının "*Niye yazıyor*?" Radikal'de diye tepki gösterdiklerini hatırlatmaktadır.

Dönemlere göre gazetenin yazar kadrosunda değişiklik olduğunu söyleyen G24, normal boy gazetede çok önemli yazarların yanı sıra Radikal okurunun neden gazetede yazmasına izin verildiğini anlayamadığı ve kabullenemediği Hasan Celal Güzel ve Namık Kemal Zeybek gibi yazarların da olduğunu dile getirmektedir. Tabloid dönemde yazar çeşitliliğiyle yazar bolluğunun bir arada olduğuna işaret eden G24, şunları söylemektedir:

> Hem Türk kamuoyuna iyi gelebilecek isimler hem Türk liberal sola iyi gelebilecek isimler seçilirken bir yandan da işte Akif Beki ve Eyüp Can'ı sayarsak da merkezi hükümet ve o dönemki sağ kesimle, muhafazakâr kesimle bağ kurabilecek bir denge politikası olduğunu düşünebiliriz. Ama o denge de işte Yıldırım Türker devam ediyordu yazmaya, o önemliydi Radikal açısından. Ama o denge içerisinde de bu Radikal'in DNA'sına biraz daha uyacak yazarlar bir tık daha fazlaydı sanki.

G24, tabloid dönemdeki çeşitliliğe rağmen Radikal'in geleneksel yapısını temsil eden yazarların sayısının biraz daha fazla olduğunu düşünmektedir.

Gazetecilerden G33, farklı siyasi görüşten olan yazarların üsluplarının çok önemli olduğunu, bir fikir tartışması şeklinde görüşlerini açıklamalarının beklendiğini Namık Kemal Zeybek ve Mehmet Ali Kışlalı'nın bu tür yazarlar olduklarını ancak Radikal okuyucusunun Hasan Celal Güzel'in yazar kadrosuna katılmasından dolayı "*Aa n'oluyoruz diye şok oldu*"ğunu anlatmaktadır. G33, tabloid dönemde izlenen çizgiyi ise şöyle dile getirmektedir: "*Bir soldan alıyorsak bir sağdan alalım. Denge siyaseti, bir de yani onu alırsak çok siyasi kalır, onun bir tık altını alalım. Bu çok milliyetçi, onun bir alt milliyetçisini alalım. Radikal olmaktan çıktık*." Bu anlayışa uygun şekilde kadroya dâhil edilen Sırrı Süreyya Önder'in tatlı sert, mizahi üslubuyla Radikal okuruna "*çok iyi geldi*"ğini söyleyen G33, yeni gelen diğer yazarlara ilişkin aynı şeyleri düşünmemektedir: "*O zamanki her yazar aynı şekilde iyi gelmedi ama Sırrı Süreyya iyi geldi. İsabetli bir seçimdi o açıdan. Yani Radikal'in ruhuna isabet eden bir seçimdi fakat Radikal'i ruhu artık değişiyordu yani. Satış rakamları durmadan aşağıya inmeye başlamıştı."* G33'ün sözlerinden tabloid dönemde Radikal gazetesinin geleneksel yayın çizgisinin değiştiği ve bunun da tiraj kaybına yol açtığı anlaşılmaktadır.

Gazetecilerin Radikal'in yayın ilkeleri ve politikalarına ilişkin açıklamalarından gazetenin Türk basınında özel bir yer işgal ettiğini çıkarmak mümkün görünmektedir. Radikal'in özgürlükçü dünya görüşüne sahip yazı işleri kadrosunun insan hakları başta olmak üzere demokrasi, azınlıklar, toplumsal açıdan dezavantajlı kesimler, kadınlar ve Kürtlerle ilgili hassasiyetlerinin geçirilen değişim ve dönüşüme rağmen gazetenin adeta genetik bir özelliği olarak kalıcılaştığı fark edilmektedir. Radikal'in kimliğinin temel taşını oluşturan bu özelliğin, Susurluk kazasında "Devlet çetesi" manşetiyle başlayan, Manisalı gençlerle ilgili "Bu cop hepimize" ve cezaevlerinde Türkiye çapında yapılan operasyonların gerçek bilançosunu veren "Gerçeğe dönüş"[19] manşetleriyle devam edip Eskişehir'de Gezi eylemleri sırasında dövülerek ölümüne yol açılan Ali İsmail Korkmaz'la ilgili haberler ve "Odun da serbest kaldı"[20] manşetine dek uzanan habercilik tarzını garantilediği söylenebilir. Radikal'in tabloid boya geçişiyle birlikte

[19] Radikal'in 2 Temmuz 2001 tarihli "Gerçeğe dönüş" başlıklı manşet haberi için bkz. Ek-7.
[20] Radikal'in 11 Temmuz 2013 tarihli "Sopalar can aldı", 16 Temmuz 2013 tarihli "Odun da serbest kaldı" ve 17 Temmuz 2013 tarihli "İşte son ifadesi" başlıklı manşet haberleri için bkz. Ek-8.

yaşanan yönetim değişikliğinin gazetenin geleneksel yayın ilkeleri ve politikasına ters düşen girişimlerinin yine yazı işleri tarafından akamete uğratılmaya çalışılmış olması da sözü edilen genetik mirasın bir ifadesi olarak değerlendirilebilir. Diğer bir deyişle yazı işleri ekibinin gazetenin genel çizgisinden sapılmasına gösterdiği direnci, eyleyiciler olarak alanın içinde kültürel sermayelerinin bir sonucu olarak işgal ettikleri konumdan *habitus*larına uygun şekilde, gazetenin kuruluşundan itibaren biçimlendirmeye çalıştıkları *doxa* uğruna verdikleri mücadele olarak da okumak mümkündür.

Gazetecilerin anlatımlarına bakıldığında gazetenin yazarlarının belirlenmesinde patronun büyük ölçüde söz sahibi olduğu, gazetecilerin muhafazakâr görüşlü yazarların patron tarafında yazar yapılmasına tepki gösterdikleri, buna karşılık Radikal okurunun benimsediği bazı yazarların da patrona rağmen gazete yazmaya devam ettikleri, gazetecilerin dönemlere göre yazar kadrosunda değişiklik olsa da siyasal yelpazenin değişik renklerinden kalemlerin gazetede olmasının istendiği, bu anlamıyla Radikal'in çok sesliliğe ilkesel olarak önem veren yayıncılığının yazar istihdamında da görüldüğü söylenebilir.

3.2.5. Radikal Haberciliği

Bourdieu, gazetecilik alanının diğer alanlar gibi paylaşılmış ön varsayımlar ve inançlar bütünü üzerinde durduğundan, gazetecilerin toplumsal gerçeklik içinde ve aynı zamanda simgesel üretim süreçlerinde - yani haber yapımında - bu ön varsayım ve inançlara göre eleme yaparak karar verdiklerinden söz etmektedir. Her türlü söylem ya da eylem, kamusal tartışma düzlemine erişebilmek için gazeteciliğin uyguladığı bu elemeden geçmek zorundadır (1997, s. 53). Bourdieu'nün "*muhteşem sansür*" diye nitelediği bu eleme süreci, gazetecilik açısından neyin haber değeri taşıdığının yanı sıra ne türde haber yapılacağına, haber metninin hangi çerçeveden kurgulanacağına, haberin gazetenin neresinde ve hangi ölçüde yer alacağına ilişkin kararları da kapsamaktadır. Bu süreç, günlük rutin içinde yazı işleri ekibinde yer alan gazetecilerin arasında cereyan eden tartışma, müzakere ve uzlaşmalar biçiminde yürütülmektedir. Tuchman, yazı işleri çalışanlarının farklı haber konularının birbirlerine göre nispi önemine değer biçerken aslında müzakereler sonucunda oluşan karar verme standartlarını sürekli olarak oluşturduklarına ve yeniden oluşturduklarına işaret etmektedir (1980, s. 37-38). Bu süreçte yazı işlerinde çalışan gazeteciler alan içinde sahip oldukları sermaye miktarı ve

bileşimine uygun düşen konumlarının kendilerine sağladığı gücün ifadesi olan yetkilerini de kullanmaktadırlar. Radikal gazetesinin haberciliğine ve yayın hayatı boyunca dönemlere göre değişimine bu çerçeveden bakılması yerinde olacaktır. Aşağıda gazetecilerin anlatıları "Radikal'in Haber Tarzı", "Haber Dili, Başlık ve Sunum", "Haber Kaynakları Arasında Devlet ve Hükümet Yetkililerinin Yeri", "Radikal'in Gündem Belirleme Gücü", "Radikal ve Kamusal Görevler" ve "Gazetecilik Alanına Etkisi" alt başlıkları altında toplanmakta ve çözümlenmektedir.

3.2.5.1. Radikal'in Haber Tarzı

Gazetecilerden G34, Radikal'in habercilik tarzının Yeni Yüzyıl ile rekabet içinde şekillendiğini düşünmektedir:

> Radikal ile Yeni Yüzyıl arasındaki rekabetle başlayan insan hakları haberciliği, çetelere karşı, devlet içinde örgütlenmiş mafya tipi örgütlenmelere karşı yapılan habercilik genel habercilik yapısını belirliyordu ilk zamanlar. Ve o Radikal'e hatırı sayılır bir prestij sağladı. O prestiji öldürmemek adına da o habercilik anlayışı devam etti. Daha çok insan hakları haberciliği, daha çok insana dair, hayata dair haberlerle Radikal okuruna ulaşmaya başardı.

G34, Yeni Yüzyıl ile rekabetin yarattığı habercilik tarzının gazeteye sağladığı prestijin yitirilmemesine önem verildiğini, insan odaklı yayıncılığa devam edildiğini vurgulamaktadır. Gazetecilerden G16 da Radikal'de insan hakları haberciliğinin çok ön planda olduğuna, teşvik etmemek için intihar haberlerine yer verilmediğine, magazinden ve polis-adliye haberlerinden uzak durulduğuna işaret etmektedir. "*Bence yanlış bir şey yaptık ama yani o da hayatın bir alanıysa eğer, onu da insanlar merak ediyorlarsa, bizim kendi üslubumuzca, kendi gazetecilik standartlarımız çerçevesinde magazinden de söz etmeliydik*" sözleriyle magazin haberleriyle ilgili gazetenin tutumunu eleştiren G16, üçüncü sayfa haberciliği diye nitelendirilen polis-adliye haberlerine ilgisizliğinin ise o alanda görevli muhabirlerin tercihlerinden kaynaklandığını düşünmektedir:

> Polis adliye muhabirleri sonunda dönüyorlardı insan hakları ihlalleri haberlerine onlara bunlara odaklanıyorlardı (…) Ama o haberleri de bizim yok sayma lüksümüz yok, sizin bir gazetecilik standardınız var, o gazetecilik standardını uygulayarak onları yazabilirsiniz, yazmalısınız (…) Muhabir de sonuçta piyasasına bakıyor. Diyor ki, hangi haberi yazarsam garantili giriyor bu gazeteye, hangi haberi yazarsam işte editörün masasında duruyor bilmem ne oluyor, bir şeyler oluyor filan bir bakıyor ki insan hakları haberleri garantili giriyor. E o zaman onları arıyor, gözü o çeşit haberleri arıyor yani.

G16'nın sözlerinden yazı işleri ekibinin insan hakları haberlerine öncelik verdiği, muhabirlerin getirdiği kavga, cinayet ve benzeri polis-adliye haberlerine gazetenin sayfalarında yer bulmadığı için bir süre sonra o alanda görevli muhabirlerin de bu konularla ilgilenmedikleri anlaşılmaktadır. G16, gazetenin kuruluşundan itibaren her konuda olmasa bile önemli saydıkları konularda fikri takibe çok önem verdiklerini ancak kampanya haberciliğinden uzak durduklarını anlatmaktadır:

> Bir konuyu kampanyaya çevirmekle bir haberi, bir haberin takibini yapmak arasında ince bir denge var. Kampanya haberciliği yapmayacağız ama fikri takibi yapacağız. "Ne oldu?"yu alacağız ve ulaştığımız yer nereyse oraya kadar sürdüreceğiz. Böyle yıllar boyunca takip ettiğimiz haberler oldu. Susurluk onlardan en şeyi ama daha ne bileyim bir kaç tane böyle insan hakları vakası meşhur işkence vakası böyle dört beş yıl sürdü. Her aşamasını takip ettik.

Gazetecinin kimi haberlerin fikri takibinin yıllarca sürdüğünü söylemesi Radikal'in bu konuda bir geleneğinin olduğuna işaret etmektedir.

Gazetecilerden G2, yayınlanacak haberler konusunda başlangıçta yelpazenin geniş tutulduğunu söylemektedir:

> Herhangi bir haber tarzından, örneğin magazinden kaçan bir yani yoktu. İlle ciddi olması beklenmiyordu. Geniş bir spekturum benimsenmişti başlangıçta. Sadece bir nitelik ayrımı getirilmişti, magazin yapılacaktı ama lümpen tuzaklara düşülmeden düzgün, kaliteli evet. Yine araştırma haberi, saha çalışmasın dayalı haberler, işte haber analiz denilen uzman yardımıyla değişik bir takım olayların ve olaylar hakkında haberlerin tekrar analizlerinin yapılması.

G2, Radikal'in kaliteli olmak şartıyla magazin haberlerine yer verdiğini, saha çalışmasını, araştırmayı önemsediğini ve haberlerin uzmanlar tarafından yapılan analizlerle desteklendiğini vurgulamaktadır. Gazeteci köşe yazarlarının hem kendi gazetelerini hem de genel olarak medyayı doğru habercilik ve dilin doğru kullanımı konusunda uyaran ve eleştiren yazılar yazdıklarından söz etmektedir:

> Hem kendini hem de medyanın eleştirilmesine yönelik eleştirel yayıncılık. Düzenli köşe yazıları da vardı bu konuda. Hakkı Devrim örneğin sadece dil konusunda eleştirel yayıncılık yapmıyordu, gazetecilik mantığı, gazetecilik anlayışı ve haber üslupları konusunda da eleştirel bir göze sahipti ve gazeteyi de yani kendi gazetesini de eleştiriyordu ve bu konuda hiçbir şekilde sakınmıyordu. Yine Haluk Şahin aynı şeyi yapıyordu, diğer medyayı televizyonları ve medyayı ve yine kendi gazetesi dâhil olmak üzere gazeteleri eleştiriyordu ve Radikal sanıyorum diğer gazetelerde olmayan bir şekilde iç eğitimi, iç özeleştiri mekanizmalarını çok yoğun kullanıyordu.

G2, gazetenin kendi içinde doğru habercilik ve dil kullanımı yönünde eğitim ve öz eleştiri mekanizmalarının işlediğini belirtmekte ve bunun Radikal'e özgü olduğunun altını çizmektedir. Bu durum Radikal bünyesinde gazetecilik alanında geçerli olan *doxa*nın işaret ettiği prosedürlere uygun davranma çabasının olduğunu göstermektedir. G2'nin sözlerinden Radikal'in genel olarak gazetecilik alanına çeki düzen verilmesi misyonunu da üstlendiği fark edilmektedir. Gazeteci ayrıca araştırmacı/soruşturmacı gazetecilik ve fikri takip konusuna başlangıçtan itibaren çok önem verildiğine de dikkat çekmektedir:

> Başlangıçta zaten o mantık üzerine kurulmuştu. Haber araştırma birimi vardı örneğin. On-on iki gazetecinin olduğu yani haber merkezi, istihbarat var, bir de sadece haber araştırma birimi vardı. Sonra o birim dağıtılsa bile hem orada o birimdeki bazı arkadaşlar hem de başka birimdeki arkadaşlar bu takibi yaptılar.

Burada bir parantez açarak Türkiye'de "araştırmacı gazetecilik" ve "soruşturmacı gazetecilik" kavramları birbirinin yerine kullanıldığını hatırlatmak yerinde olacaktır. İlk bakışta sorun İngilizce "*investigative journalism*" teriminin çevirisinden kaynaklanıyor görünse de soruşturmacı gazetecilik araştırmaya dayanan haber üretiminin ötesine geçmektedir. Çünkü Şahin'e göre soruşturmacı gazetecilik, "*birtakım güç odaklarının bilinmesini istemedikleri ancak bilinmesinde kamu yararı bulunan olguları sistematik bir araştırmayla ve belgeleriyle ortaya çıkarıp kamuya sunmayı uğraş edinmiş habercilik dalıdır*" (2012, s. 25). Soruşturmacı gazeteciliğe önem veren Radikal'in başlangıçtaki haber araştırma biriminin geleneğinin devam ettiğinin altını çizen G2, şu örnekleri vermektedir:

> Susurluk, Manisa davası, Metin Göktepe, Sivas davası yine işte çok sayıda gözaltında ölüm, işkence iddiası filan, çevre konusunda örneğin Fırtına Vadisi, gene Tuz Gölü ile ilgili çok düzenli, çok ayrıntılı, İbrahim Günel yapmıştı onların bir kısmını. Yine örneğin hukuk haberlerinde çok ciddi bir takip vardı. Adnan Keskin çok özel bir yargı muhabiri niteliğindeydi ve çok sayıda insan yetiştirdi. Kemal Göktaş, Gökçer Tahincioğlu, filan hep hani Adnan Keskin'in tezgâhından geçmiş, onun mantığıyla iş yapmış arkadaşlardır. Yine Celal Başlangıç yazı gibi görünüyordu ama yazı yazmıyordu takibe dayalı gazetecilik modelini devam ettiriyordu

Gazeteci, fikri takip konusuna gazetenin ileriki dönemlerinde de genel olarak özen gösterildiğini, *"Ekonomi başlığı hariç diğer alanlarda spor dâhil olmak üzere gazeteciliğin fikri takip dâhil kurallarına uymak için çok çaba sarf edildi"*ğini dile

getirmektedir. G2'nin sözünü ettiği araştırmacı/soruşturmacı gazetecilik konusunda gazetenin köşe yazarlarından Haluk Şahin ise şunları söylemektedir:

> Soruşturmacı gazetecilik konusunda zaman zaman başarılı örnekler yapıldı. Susurluk meselesi, Mehmet Yılmaz, Susurluk'la ilgili olarak fotoğraflar, derinlemesine incelemeler, röportajlar, vs. çok cesur bir şekilde. O zaman öyle şeyler yapabilmek mümkündü. Dönemin başbakanını sorgulayabilmek mümkündü. Ondan sonra devletin belirli şeylerinin pisliklere karışıp karışmadığını, isim de vererek sorabilmek mümkündü. Susurluk konusunda Radikal'in çok iyi bir performans çıkarttığını söyleyebilirim. Soruşturmacı gazetecilik yaklaşımıyla ilgili yapılmış çok iyi örnekler vardı. Daha sonraki yıllarda çevre konusunda yani bizim Serkan olsun, İbrahim Günel olsun, çevre muhabirlerimiz başkalarının yapmaya cesaret edemedikleri türden çevre şeyleri yaptılar ve bunlar girdi. İsmet'in de o konuda bir miktar duyarlılığı vardı. Onun ötesinde özellikle Türkiye'de bu Kürt meselesi üzerine vs. yani o dönemin cesur sayılabilecek şeyler yapıldı. Yani şöyle bir hava egemendi: Türkiye değişmelidir, Türkiye değişiyor, hani yetmez ama evet, şeyi, anlayışı, Türkiye değişimdedir bizim de gazeteciler olarak, o gruptan bahsediyorum özellikle, İsmet de dâhil olmak üzere, bu değişime katkıda bulunmaktır ve bunu destekleyen haberlerin, soruşturmacı özellikteki haberlerin çıkmasında genel olarak destek vardı. Hani açıktı. Hani bazı gazeteler kapalıdır. Bilirsiniz ki hayır orada olmaz. Radikal öyle değildi. Ama Mehmet Yılmaz zamanı o açıdan daha atak bir dönemdi (Şahin ile yapılan görüşme, 5 Mart 2020).

Şahin'in Türkiye'nin değişim sürecinde gazetecilerin de rol oynaması gerektiği düşüncesi, Gürkan'a referansla yukarıda da işaret edildiği gibi kültürel olarak Türk gazetecilerinin modernleşmeyi misyon edinmelerine karşılık gelmektedir. Radikal'i değişime destek vermeye açık bir gazete olarak değerlendiren Şahin, kurucu genel yayın yönetmeni döneminde soruşturmacı gazetecilik açısından gazetenin daha etkili olduğunu düşünmektedir.

Radikal'in intihar haberi vermediğini kaydeden gazetecilerden G5 ise fikri takip konusunda Radikal'den daha iyi bir gazete olmadığını ileri sürmektedir. Sıkıcı olma pahasına ısrarlı bir şekilde haberlerin takip edildiğini "*Gazetenin arşivini karıştırırsanız işte devletin x bakanı devletin özel uçağını kullanmış ve o hâlâ kullanmaya devam ediyor diye bir logo yaptırıyoruz buna, 28, 29 gün olmuş*" sözleriyle dile getirmektedir. Gazeteci bu durumun Radikal okuyucusunun sadakatle gazeteye bağlı kalmasını sağlarken dışarıdan konuyu takip etmemiş olan yeni okuyucuların kazanılmasında ise dezavantaj yarattığının altını da çizmektedir.

Gazetenin ekonomi editörlerinden G1, diğer gazeteciler gibi, Radikal'in fikri takip konusuna çok önem verdiğini dile getirmekte ve bu tarzı gazetenin Susurluk kazasıyla ilgili yürüttüğü çizginin ekonomi düzlemindeki izdüşümünü şöyle örneklemektedir:

> Susurluk olayında bayraktar gazete olarak bu işin başını çeken gazete olarak, biz de ona paralel olarak ekonomide kara para olayını çok mercek altına aldık, çünkü biliyorsunuz Susurluk olayından sonra kumarhaneler, kumarhanelerin arkasında dönen şey, eroin, uyuşturucu trafiği, uyuşturucu paralarının aklanma trafiği, bütün bunların hepsinin birer ekonomik boyutu vardı tabii ki. O trafiği ortaya koyacak haberleri her fırsatta koymaya çalıştık, koyduk. Koymaya çalıştık değil, koyduk.

G1, Radikal'in fikri takip çerçevesindeki ısrarlı haberciliğine ekonomi servisini dâhil etmeyen G2'den farkla Susurluk kazasıyla ortaya çıkan devlet içindeki yasadışı olumların kara para aklama mekanizmasındaki yerini ortaya çıkaran habercilik tarzına vurgu yaparak bu servisin de fikri takipçi olduğunu ileri sürmektedir.

Gazetecilerden G3, Radikal'in intihar haberleri hariç her türlü habere sayfalarında yer verdiğinden söz etmektedir: "*İnsan hikâyelerine yer veriyorduk, yolsuzluk haberlerine yer veriyorduk, siyasi haberlere yer veriyorduk. İntihar haberi, yok o onu kesmiş filan yok, yıllar geçti hatırlamıyorum ama bizim üçüncü sayfamız en ciddi sayfalardan biriydi başlangıçtan beri. En ciddi haberlerin başladığı sayfaydı*." G3, Türk basınında genellikle magazin ve polis-adliye haberlerinin yer aldığı üçüncü sayfanın Radikal'de en ciddi haberlere tahsis edildiğini, orada sansasyonel haberlerin yayınlanmadığını vurgulamaktadır. Gazeteci Radikal'in fikri takip konusundaki tutumunu ilginç bir benzetmeyle şöyle anlatmaktadır:

> Valla Pirana balığı gibiydik. Amazon'da nehre bir şeyi atarlar ya da sallandırırlar bir ineği, biri gelir bir parça koparır, sonra tekrar gelir, sonra hepsi gelirdi. Biz sonuna kadar takip ederdik. Zaten sen etmezsen sorarlardı yazı işleri müdürleri "ya ne oldu?", ya da genel yayın müdürü sorardı "N'oldu böyle bir haber yapmıştık" diye.

Gazetecinin söyleminden haberin peşini bırakmama konusunda Radikal'in agresif olduğu ve bu konuda gazete yönetiminin servisler üzerinde kontrolünü hissettirdiği anlaşılmaktadır.

Gazetenin Ankara bürosunda görev yapan gazetecilerden G12, Radikal gazetesinin intihar haberleri dışında "*Bu haberi biz kullanmayız, bizde olmaz dediklerini*" hatırlamadığını söylemektedir. Magazin konusunda daha ziyade edebiyat ve siyasi

magazin haberlerine yer verildiğine, artistlerin ve eğlence dünyasındaki popüler kişilerin hayatına dair haberlerden uzak durulduğuna da işaret etmektedir. Demokrasi, insan hakları ve Avrupa Birliği haberlerinin birincil öncelikleri olduğunu, haberleri yerinde takip etmeye önem verdiklerinin altını çizen G12, gazetenin bir haber araştırma birinin olduğuna ve bu tür haberlere yer verildiğine dair şunları söylemektedir: "*Mesela ben bir ödül aldım, gazetecilik ödülü Sedat Simavi'den. Haber Milli Güvenlik Kurulu'nun gizli yönetmeliğiydi. Yani Türkiye'de yıllarca psikolojik harbin dayandığı belgenin Radikal'de yayınlama cesaretini göstermiştik. Dört gün boyunca da yayınlamıştık Radikal'de.*" G12'nin sözlerinden gazetenin soruşturmacı gazetecilik örnekleri verdiğini ve cesur bir habercilik tarzının olduğunu anlaşılmaktadır. Gazeteci, Radikal'de fikri takibe önem verildiğinin de altını çizmektedir:

> Hepimizin defterlerinde insan hikâyeleri vardı, yani biri işte piyangoyu kazanmışsa dört sene sonra, nerede ne yaptı haberlerini çok sık yapardık. Ya da işte bir yolsuzluk haberi yapmışsak, onun mahkeme aşamalarını takip ederdik. Bir vurgun operasyonu olsaydı filan Beyaz Enerji operasyonu, onların hepsini biz takip ettik. Metin Göktepe'nin öldürülmesiyle ilgili davalar. Susurluk işte, Manisalı öğrenciler hepsini takip ettik yani.

G12, gazetenin fikri takibe verdiği önemi gösterir şekilde gazetecilerin yayınlanan haberleri ileride takip edebilmek için defterlerine not ettiklerini belirtmektedir.

Tabloid boy döneminde gazetenin yazı işleri kadrosunda yer alan gazetecilerden G6, Radikal'in habercilik tarzının yayın ilkelerinin ışığında insan hakları penceresinden bakarak sesi çıkarılmayanlar ve ezilenlerle ilgili başka bir yayın organının yer vermeyeceği konuları haberleştirmek olduğunun altını çizmektedir. "*Temel niyetimiz yarın bu kimde olmaz, yani özellikle birinci sayfayı oluştururken yani haber hiyerarşisine karar verirken biz ön plana çıkardığımızda bizim üzerimizden ne konuşuldu kaygımız vardı*" sözleriyle gazetenin farklı olmaya çalıştığına işaret eden G6, sansasyonel haberlere ilişkin şunları dile getirmektedir:

> Uzun bir süre üçüncü sayfa dediğimiz haberlere, toplumsal olaylara, polis-adliye haberlerine soğuk baktık. Bunları insanlar zaten internetten görüyor, biz yapacaksak bunların ne anlama geldiğine ilişkin analizler yapalım, yaptıralım. Yani bir trafik kazasının üç kişi öldü, beş kişi yaralandı haberini vermekten çok trafik kazaları son yıllarda neden artış gösterdi haberini yapmayı, yapabilmeyi, kas gücümüzün, muhabir kadromuzun kasları yettiğince onu yapmaya çalıştık.

Gazeteci, toplumda heyecan yaratan haberlerde olayın kökeninde yatan sorunlara odaklanan bir habercilik tarzını hayata geçirmeye çalıştıklarını söylemektedir. Bu tür haberciliğin kadro yetersizliği nedeniyle bir süre sonra terk edildiğini hatırlatan G6, intihar haberlerinin toplumsal bir boyut taşımadığı sürece yayınlanmadığını, magazin haberlerine tabloid dönemde gazeteyle birlikte verilen Hayat ekinde yer verildiğini belirtmektedir:

> Fakat magazin haberleri hiçbir zaman şu pespayelikte olmadı yani bilmem kim kimle çıkıyor filan olmadı. Ama hangi televizyonda yayınlanırsa yayınlansın bir dizide bir kadın iyi oyuncu, erkek oyuncu varsa onun boy boy fotoğraflarını çektirip böyle albüm gibi içerde üç beş sayfa onun teatral yaşamı, sinemaya nasıl başladı anlattıran haberler yapmaya başladık.

G6'nın sözlerinden Radikal'in magazin haberciliğinin kişilerin özel yaşamlarına odaklanmayan, daha çok sanatçıları mesleki yaşamlarına dair kamuoyunun bilgilendirilmesine dayanan bir çizgide yapıldığı anlaşılmaktadır. Radikal'in fikri takip konusunda iyi olduğunu düşünen ancak bunun kurum kültüründen daha çok muhabirlerin haberin peşini bırakmamasına ve yazı işleri masasındaki demokratik tartışma ortamına bağlayan G6, şunları dile getirmektedir:

> İsmail Saymaz kafasına Festus Okey'i takmışsa ve Festus'la ilgili bütün haberler masaya kadar gelmeyi ve sayfalara girmeyi bir şekilde başarıyordu. Dolayısıyla mesela Serkan, Türkiye'de Redhack'i Serkan Ocak konuşturdu. Serkan, RedHack ile bir şey yakaladığında, biz onu koyduğumuzda, ilgi büyüdüğünde, o mesele büyüyüp bir biçimde gazetede devam etmesinin yol alması pek zor olmuyordu.

G6'nın söyleminden Radikal'in muhabirlerin fikri takip yapmasını teşvik eden bir gazete olduğunu çıkarmak mümkün. Muhabir ısrarlı olarak bir konunun haberleştirilmesine yöneldiğinde yazı işlerinin engelleyici bir tutum içine girmediği, haberin bir kere yayınlanması ve kamuoyunda ilgi yaratmasıyla da arkasının geldiği anlaşılmaktadır. Bölümün başında işaret edilen eleme sürecindeki tartışma ve müzakerelerin demokratik biçimde gerçekleşmesinin de fikri takipte rolünün olduğu söylenebilir. Gazetenin tabloid boy döneminden itibaren yazı işlerinde görev yapan gazetecilerden G7 de fikri takip konusunda G6'ya benzer şekilde şunları söylemektedir:

> Orada da sanırım ikili bir işleyiş vardı. Birincisi, yazı işleri masası. İkincisi de bizzat haber merkezi ya da muhabirlerin kendisi. Bazı muhabirlerimiz kendi haberlerinin takiplerini çok iyi yaptıkları için o haber süreçleri, örneğin Ali İsmail Korkmaz'ın Gezi Parkı gösterileri sırasında öldürülmesi haberinin başlangıcından sonuna dek bütün fikri

> takibi neredeyse Radikal öncülüğünde gerçekleşti. Bu haberin muhabirinin kişisel çabasıyla da gerçekleşmiş bir şeydi. İsmail Saymaz'dı muhabiri. İkincisi yazı işleri masasında da bir fikri takip algısı vardı.

G7, muhabirin haberini ısrarlı bir şekilde takip etmesinin yazı işlerinin bu konudaki tutumuyla çakıştığını belirtmekte ve zaman zaman okuyucunun da fikri takip konusunda bir baskısının olduğunu da eklemektedir. G7, Radikal'de yer verilmeyen haberlerle ilgili olarak şunları söylemektedir: "*Ucuz magazin haberleri diyebileceğimi, üçüncü sayfa haberleri eğer toplumsal bir soruna işaret etmiyorsa çok fazla Radikal'de yer bulmazdı. Mesela intihar haberleri hiç girmezdi. O bir ilkeydi. Bu ilke, dijitalde de sürdürüldü. İntihar olayları hemen hemen hiç haberleştirilmedi*." G7, Radikal'in polis-adliye haberlerinde toplumsal açıdan önemli bir boyut olması halinde yayınladığını, intihar haberlerini ise dijital dönem de dâhil olmak üzere yer vermediğini vurgulamaktadır.

Radikal'in tabloid boya geçtiği dönemde yazı işleri ekibine katılan G8, kadın sorunu, siyaset ve özellikle Kürt sorunuyla ilgili haberlerin gazetede ağırlıkta olduğunun altını çizmekte ve o dönemde imar ve restorasyon skandallarını açığa çıkararak fark yaratıldığını düşünmektedir:

> Radikal için o dönemi belirtmek lazım belki Türk basınında bir tane bu konuda çok yeni bir şey katmış oldu; mesela imar planları, restorasyon skandalları konusunda, belki eskisine oranla veya pek çok gazeteye göre çok büyük işler yaptı. Yani en önemli katkısı 2010'dan sonra Radikal'in buydu mesela Demirören AVM haberini[21] ilk defa ortaya çıkartıp onu derinlemesine işlemesi, Topkapı Sarayı ile ilgili değişiklikleri manşetten vermesi Türkiye'de pek gazetelerin manşete çektiği konular değildi bunlar, Radikal bu konuda çok iyi bir uzmanlık gösterdi.

G8, Radikal'in tabloid boy döneminde imar planları ve restorasyon konusunda fikri takibi iyi yapmakla birlikte Gezi olayları hariç genel olarak ülkeyi sarsan haberlerin takibinin yapılamadığını söylemektedir. G8, o dönem Fenerbahçe'ye yönelik şike davasında atılan manşetlerde vahim hatalar yapıldığını ise şöyle anlatmaktadır: "*Fenerbahçe'ye yapılan operasyon zamanında attığımız bir manşet vardı "Bana Cüneyt'i getirin"*[22] *diye. Cüneyt Çakır hakem. Ortaya çıktı öyle bir şey olmadığı onun devamında ne bu haberin devamı geldi ne de onu tekzip eden bir bilgi yayınlandı.*" G8, Gezi olaylarında özellikle Ali İsmail Korkmaz'ın dövülerek ölümüne yol açılmasıyla

---

[21] Radikal'in 25 Ekim 2010 tarihli "Yer demir gök beton" başlıklı manşet haberi için bkz. Ek-9.
[22] Radikal'in 5 Temmuz 2011 tarihli "Cüneyt'i bana yolla" başlıklı manşet haberi için bkz. Ek-10.

ilgili gazetenin de uzmanlık alanı olması nedeniyle iyi bir fikri takip yapıldığını söylemektedir. Ancak gazeteci Doğan Grubu'nun tüm gazetelerinin o dönem Gezi ile ilgili taleplere destek verdiğinin de altını çizmektedir. G8, tabloid boy döneminin başlarında gazetenin yazarlarının "Oradaydım" logosuyla verilen izlenim yazıları üzerinden habercilik yapılmaya çalışıldığından da söz etmektedir: "*Yani tanıklığa dayanan habercilik yapılmaya çalışılıyor. Ama o habercilik kısmı zayıf, yorum kısmı yani sübjektif kısmı ağırlıklı bir şeye döndü. Radikal'in ilk başında haber boyut olarak çok kısa girdi yani detaylı verilmedi haberlerin kendi unsurları o kadar ön plana çıkamadı*." Gazetenin yeni dönemdeki bu tercihini eleştiren G8, dönemin siyasal konjonktürünün bir sonucu olarak da gazetenin haberciliğinin hükümetle mesafesinde eskisine göre farklılık yaşandığına "*Radikal geçmişte hiç olmadığı kadar aslında iktidar cenahından insanlarla röportajlar yayınladı. Onların görüşlerine daha fazla yer vermeye başladı. O dönemki başbakanın danışmanı seçim şarkısını nasıl yaptınız gibi aslında habercilik olarak çok yer tutmayacak bir şey bir sayfalık röportaj olarak yayınlandı*" sözleriyle işaret etmektedir. Gazeteci ayrıca dijital dönemdeki haberciliğin ise mecranın kendisine özgü tarzına rağmen eski Radikal'in habercilik çizgisine uygun yayın yapıldığının altını çizmektedir. Yapılan tanıklıkta tabloid dönemde yani 2010-2014 yıllarında gazetecilik alanının siyasal alanın güçlü baskısı altında kaldığı, özerkliğinin iyice zayıfladığı ve bu durumun sonucu olarak gazetenin habercilik tarzında geçmişe göre farklılaşma yaşandığı anlaşılmaktadır. Hangi haberin, hangi sayfada ve ne ölçüde yer alacağına karar veren ve bunu büyük ölçüde müzakereler ve tartışmalar sonucunda belirleyen yazı işleri ekibinin, siyasal iktidarın temsilcilerinin açıklama veya röportajlarına gazetecilik standartlarını aşan ölçüde yer vermesi dikkat çekmektedir.

Gazetenin tabloid boy döneminde yazı işlerinde görev yapan gazetecilerden G14, insan hakları haberlerinin öncelikli olduğunu, bunu çevre konusuyla ilgili haberlerin izlediğini söylemektedir. İntihar haberlerine toplumsal boyut söz konusu olduğunda yer verildiğini, ırkçı, ayrımcı, şiddet içeren, kadın bedeni üzerinden cinsiyet sömürüsü yapan haberlere ise gazetenin kapalı olduğunu dile getiren G14, gazetenin fikri takip konusunun eski döneme göre tabloid boyda zayıfladığını ileri sürmektedir. G14, tabloid boy ile dijital dönem arasında habercilik tarzında G8'e benzer şekilde şunları dile getirmektedir:

> Bir yayın politikasında değişiklikler oldu dijitalde. Yazılı dönemde işte hükümete biraz daha uyumlu giden yöneticiler de şeydeydi. Sonra dijitale geçtiğinde o ekip gitti yerine daha biraz farklı bir en azından üst yönetim düzeyinde ekip geldi. Daha böyle eski özüne şey biraz daha yakına geldi tekrar o dönemde.

G14, tabloid boy döneminde Radikal'in geleneksel çizgisi olan hükümetle mesafenin kapandığını, dijitale geçişle birlikte yönetim değişikliğine de koşut şekilde habercilikte eski çizgiye dönüldüğünü vurgulamaktadır.

Radikal'in büyük sermayenin çıkarlarına ters düşen nitelikte haberlere yer vermediğini ileri süren G19, gazeteyi güçlü kılanın insan haklarıyla ilgili zaman zaman yayınlandığı haberler olduğunu düşünmektedir. G19, gazetenin habercilik tarzını da sorunlarının kökenine inmediğini için eleştirmektedir:

> Noam Chomsky'nin çok güçlü bir şeyi var, cümlesi var: "Bir yoksulun hikâyesi medyada bin yoksulun hikâyesini örter." Bu cümle bütün gazetelerde olduğu gibi Radikal için de geçerliydi. Radikal'de hakikaten bir yoksulluk hikâyesi, bir ağlama hikâyesi halindeydi, yani onun kökenine gitme vs. değil, işte ayakları çıplak bir çocuğun hikâyesini yapmak hakikaten Radikal'in o beyaz Türk okurunu ağlatır nitelikteydi. Buradan bakıldığında müthiş bir solculuk varmış gibi durur ama diğer yandan bakıldığında hiç öyle değil tam tersine o yoksulun hikâyesi geride kalan binlerce yoksulun hikâyesinin üzerini örter.

Radikal'in habercilik tarzına eleştirel bakan ve sorunların toplumsal değil, bireysel boyutta çözülmesine dönük yayıncılık yapıldığını düşünen G19, gazetenin fikri takip yönüne ilişkin ise şunları söylemektedir: *"Fikri takip konusunda Radikal en iyi gazetelerden bir tanesidir. Yani bir hikâyeyi belki yıllarca bile takip edebilir. Bu anlamda Radikal'in hakkını yememek lazım. En iyi gazetelerden bir tanesi, çok açık söylemek gerekirse."* Gazetecinin Radikal'in büyük sermayenin çıkarlarına aykırı habercilik yapmadığı yönündeki eleştirisi, gazetenin sahiplik meselesine işaret etmektedir. Radikal gazetesinin patronu Aydın Doğan, TÜSİAD üyesi bir işadamıdır. Doğan Grubu'nun medya dışında enerjiden, bankacılığa, turizmden otomotive uzanan faaliyetleri söz konusudur (Sönmez, 2004, s. 139). Dolayısıyla gazetecilerin öncelikle ekonomik alanın baskısına maruz kalması söz konusudur. Siyasal alanın ekonomik alan üzerindeki baskısının arttığı tabloid boy gibi dönemlerde gazetecilerin eski tarzda habercilik yapmaları, G8 ve G14'ün de işaret ettiği gibi daha da zora girmektedir.

Radikal'in tabloid boy döneminde yazı işlerinde görev yapan gazetecilerden G24, gazetenin Türkiye'nin toplumsal sorunlarına bakılmayan taraflarından bakarak isim yaptığının ve ülkenin geçtiği bütün dönüşüm ve kırılma dönemlerinde derin devlet ve Kürt sorunuyla ilgili önemli haberler yayınladığının altını çizmektedir. Tabloid boy dönemine ilişkin ayrıca şunları söylemektedir: "*Son dönemlerine geldiğimizde ise 2010'lu yıllarda insan hikâyeleri ve toplumda genel temsil bulmayan kitlelerin sesini duyurması konusunda Radikal'in önemli işler yaptığını söyleyebilirim.*" Radikal'in üçüncü şahısların faydasına olmayan magazin haberlerinden uzak durduğunu, daha çok yaşam tarzı, popüler kültür haberlerine özellikle Hayat ekinde yer verildiğini işaret eden G24, gazetenin spor haberciliğinin de diğer gazetelerden farklı olduğunu "*Normal spor haberleri olarak kabul edilen şu geldi bu geldi transfer haberleri girmezdi Radikal'de. Çünkü sezon biter bitmez yirmi tane oyuncu transfer ederdi gazete, bunlardan bir tanesi ya gelir ya gelmezdi. Radikal o işlere hiç girmedi*" sözleriyle ifade etmektedir. Gazeteci polis memuru Ayhan Çarkçı örneğini vererek gazetenin fikri takip konusuna verdiği önemin altını şöyle çizmektedir:

> Radikal özellikle Susurluk'la başlayan seriler olarak kendi kişisel hafızasına kaydettiği haberciliği ve kişileri, o dönemin kişilerini yirmi yıl boyunca sürekli takip ederek haberlerini devam ettirdi. Mesela Ayhan Çarkçı haberi bunlardan biridir. Bir süreci tekrar başlattı 2010 yılında, unutmuyorum bir yazı işleri müdürü, Hakan'ın bir ajans fotoğrafıyla "Aaa Ayhan Çarkçı mı o?" diye fotoğraflara bakarken gördüğü Cumartesi Anneleri eylemine katılmasını gördükten sonra başlayan süreçte, biz bunu haberleştirdikten sonra tekrar Ayhan Çarkçı Türkiye'nin gündemine gelmişti ve başka bir operasyonla tekrar derin devletle bağlantısı ve gözaltı süreci başlamıştı. Aslında bu ta 1996'dan o Susurluk'tan daha önceki dönemden gelen şeyin bir birikimin devamı niteliğinde kabul edilebilir.[23]

G24, gazetenin fikri takibinin kesintisiz bir süreç olarak betimlediği görülmektedir. Bu takipte yazı işlerinde çalışanların hafıza ve dikkatlerinin de önemli rol oynadığı anlaşılmaktadır.

Gazetenin tabloid boy döneminde dış haberler servisinde görev yapan G25, Radikal'in yeni dönemdeki haber tarzında analize yeterli yer ayrılamadığını "*Türkçesini hatırlayamadım, factual reporting yapılıyordu belki ama onun üzerine yapılan analizler yetersiz kalıyordu yani ben şahsen ne kadar yazı kısaltmaya uğraştığımı biliyorum*" sözleriyle dile getirmektedir. Tabloid dönemde fikri takibin eskisi gibi olmadığını

---

[23] Radikal'in 24 Mart 2011 tarihli "Susurluk'a ikinci kamyon" başlıklı manşet haberi için bkz. Ek-11.

"*Birilerinin ayağına basan, özellikle iç siyasette, bürokrasiyi ilgilendiren haberlerde sıkıntı yaşandığı oluyordu. Yani telefonlar geldiğini Eyüp bizzat söylüyordu. Yani hani bunu devam ettirmeyelim diye*" sözleriyle anlatan ve genel yayın yönetmeninin fikri takibi engelleyici tutumuna dikkat çeken G25, başbakanlık basın ofisinden gelen telefonlara ilişkin olarak da şunları söylemektedir:

> Bugünkü kadar sert olmadığını da söylemeliyim, sadece yapmasanız da iyi olur vs. gibi böyle talimat gibi değil de rica gibi daha kibarca geliyordu ama sonuçta yine de talimat olarak algılanıyordu. Girmediğimiz haber oldu mu hatırlamıyorum. Yani takip edip, birilerinin kulağına gidip yazmayın, bakmayın deyip de bakmadığımız bir şey olduğunu hatırlamıyorum. Olabilir de aradan on sene geçti.

G25, tabloid boy döneminde hükümetin gazeteyi biçimsel olarak "nazik" biçimde uyarmasının sonuç olarak talimata karşılık geldiğinin altını çizmektedir. Bununla birlikte talimatların kendi servisiyle ilgili olumsuz bir duruma yol açtığını da düşünmemektedir.

Gazetecilerden G26, Radikal'in habercilik tarzının ayrıntılara dikkat edilmesi ve "rutinden özel haber çıkartmak" olduğunu örnekleyerek anlatmaktadır:

> Örnek olarak, bir bakan basın toplantısı yapıyor. Çok didaktik ifadelerle kendi icraat raporunu anlatıyor. Ama o basın toplantısının yapıldığı yerde başka birçok insan var, birinin ayağında beyaz çorap var mesela, ayrıntı. Ya da o basın toplantısında anlattığı bir konunun içerisinde öyle bir cümle var ki, onu oradan çekip aldığında onun üstüne gittiğin zaman başka şeyleri görüyorsun. Radikal'de bunu yapmaya çalıştık. Bu önemliydi.

Fikri takip konusunda Radikal'in "Son Mohikan" olduğunu ileri süren G26, şunları dile getirmektedir: "*Ertesi gün mutlaka manşetten kullandığınız haberi gene birinci sayfadan devam etmek zorunluluğu vardır, bu mesleğin temel ahlaki kurallarından bir tanesi. Sabun köpüğü gibi, su üstüne yazı yazar gibi yapamazsınız. Bu bir bakış açısı. Ama gerçekten onu yapmaya çalıştık.*" G26, fikri takibin gazeteciliğin temel kurallarından biri olduğunu hatırlatmakta ve gazetenin bu konuda özellikle birinci sayfadan verilen haberlerin devamının getirilmesinde gayretkeş olduğuna işaret etmektedir.

Radikal'in her türlü haberle ilgilendiğini, ama öncelikle polis şiddeti, insan hakları, kadınlar ve hukuksuzluk konularında ciddi hassasiyetinin olduğunu vurgulayan G27, magazin konusunda gazetenin yaklaşımını "*Bizdeki magazin anlayışı biraz kültürün magaziniydi, biraz dış haberlerin magaziniydi, yani topluma çok fazla inmeyen bir magazin seçkisi vardı, her açıdan daha seçkin bir magazin anlayışı vardı*" sözleriyle,

polis-adliye haberlerine bakışını ise "*Bir cinayet haberi eğer toplumsal siyasal değere sahipse girebiliyordu yoksa biri birini öldürmüş çok fazla anlamı ve değeri yoktu. İlla bir konsept sahibi olması gerekiyordu o cinayet haberinin bu anlamda ben bizim klasik Türk gazeteciliğinin üçüncü sayfa haberciliğinin Radikal'de olduğunu söyleyemem*" şeklinde tarif etmektedir. Gazetenin cemaatler ve dini kesimle ilgili faaliyetlerin haberleştirilmesine mesafeli durduğunu hatırlatan G27, dönemlere göre habercilik tarzındaki değişimi de şöyle dile getirmektedir:

> Radikal ilk dönemlerinde hakikaten radikaldi. Manşetleri, konuları şaşırtıcıydı, gerekirse hükümetle gerekirse Genelkurmay'la, polisle kafa kafaya gelen, çatışmayı göze alan bir cesareti vardı. Sonra bu ılımlılaşma dönemine girdi, daha tedbirli olma dönemine girdi ve bu bir şekilde iğdişleşme süreci diyebileceğimiz bir süreç başladı İsmet Berkan'ın bütün değil ama sonlarına doğru bunu çok daha hisseder hale geldik. Birazcık, çok fazla hükümetle uyum içerisinde olma birazcık da Radikal'in çizgisiyle AK Parti döneminde bu AB sürecinde hükümetin çizgisi aslında bir paralellik oluştu. Bu, gazetenin eleştirel karakterini aslında yok etti. Yani hükümetle uyumlu olma dönemi ve bundan daha sonra çıkamadı yani tam da çıkması gereken dönemde de tabloide geçti.

G27, başlangıçta güç odaklarına meydan okuyan bir habercilik tarzının olduğunu söylediği Radikal'in ikinci genel yayın yönetmeni İsmet Berkan zamanında hem AKP hükümetiyle uyumlu olma hem de hükümetin izlediği Avrupa Birliği politikalarının gazetenin yayın politikasıyla örtüşmesi nedeniyle artık önceki muhalif çizgisinden uzaklaştığını belirtmektedir. Gazeteci tabloid dönemdeki habercilikle ilgili ise şunları söylemektedir:

> Tabloide geçiş sürecinde siyasal ağırlıktan daha çok böyle biraz afaki, biraz kültürel, biraz böyle yani folklorik tarafı biraz daha öne çıktı, magazin tarafı birazcık daha öne çıktı, gazete bir anlamda iddiasını kaybetti.

Tabloid dönemde gazetenin siyasi ağırlığını kaybedip iddiasız bir çizgiye oturduğunu düşünen G27, "*Dijitalde biraz aykırılıklar yapıldı, biraz Ezgi'nin de belki katkısıyla, o dönem işte yani her şeyin yansıdığı, girebildiği bir dönemdi*" sözleriyle dijital dönemde Radikal'in tarzına uygun habercilik yapıldığına işaret etmektedir. Bu değişimde de genel yayın yönetmeni Ezgi Başaran'ın rolüne de dikkat çekmektedir. Gazeteci genel bir bakış açısıyla Radikal'in başlangıçtaki iddialı habercilik tarzının normal boy dönemin sonlarına doğru zayıfladığını ve tabloid boy ile tamamen kaybettiğini, dijital dönemde ise baştaki tarza geri dönüldüğünü belirtmektedir. Gazetecilerden G9 da dijital dönemde

yapılan habercilikte haber unsurlarının tam olmasına özen gösterildiğini düşünmekte ve mecradaki diğer sitelerden alınan haberlerde adı geçen kişilerle irtibat kurup doğrulatma yoluna gidildiğini vurgulamaktadır. G9'un söyleminden www.radikal.com.tr sitesinin, dijital yayıncılığın hızlı hareket etmeye zorlayan doğasına direndiğini ve doğru haber vermek için rekabette geride kalmayı göze aldığı anlaşılmaktadır.

Gazetenin tabloid boy döneminde yazı işlerinde görev yapan G30, Radikal haberciliğinin o dönem hükümetle ilişkiyi gözeten bir yayın politikasına uygun yürütüldüğünü, bunun patrondan gelen bir yönelim olduğunu ancak gazetenin "*Biz Radikal'iz, biz grubun şeyine uymayız, biz daha kafamıza buyruk olmamız lazım*" diye koşulları zorladığını, "*o yüzden de Hürriyet'e kıyasla çok daha demokrasi, insan hakları gibi şeylerde*" öne çıktığını söylemektedir. G30, tabloid dönemde olumsuz koşullara rağmen gazetenin farklı karakterinin korunma çabasına işaret etmektedir. Siyasal alanın ekonomik alan üzerindeki baskısının sonucunda patronun haberciliği sınırlamaya yöneldiği, buna karşılık gazetecilerin ise alanın *doxa*sını savunmaya çalıştığı anlaşılmaktadır. Gazeteci Radikal'de fikri takip yapıldığını ancak bunun daha çok muhabirlerinden kaynaklandığını düşünmektedir:

> Ben onu gazetelerde daha çok kişilere bağlı olduğunu düşünüyorum. Yani gazetelerin fikri takibi, kurumsallıktan ziyade başındaki kişinin ya da muhabirin ya da Ankara temsilcisinin ısrarcılığıyla olur. Radikal'de de mesela kadın cinayetleri vardı ve o konuda özel olarak hassasiyet vardı. Ama bu hem muhabirlerden kaynaklanıyordu ama muhabirleri de teşvik eden tabii ki yönetimin o haberleri kullanmasıydı. Yani dolaylı da olsa o tür konularda fikri takipler vardı.

G30, G6 ve G7 gibi yazı işleri ekibinin tutumunun muhabirin fikri takibi sürdürmesinde rolünün olduğunu teslim etmektedir. Gazetenin tabloid boy döneminde yazı işleri ekibinde yer alan gazetecilerden G38, fikri takip konusuna özel bir önem verildiğini kendi çalışma tarzıyla örneklemektedir:

> Ben bütün muhabirlerimin haberlerini özellikle büyük çıkan haberleri, mutlaka not defterime yazardım. Bunu bir alışkanlık haline getirmiştim. Ve daha sonra aradan bir bir ay geçtikten sonra ya da on beş gün geçtikten sonra mutlaka geri dönüp o notlarıma bakıp ve takip edilecek dediklerimin mutlaka takibini yapardım.

G38 de G12 gibi fikri takip amacıyla unutmamak için haberleri bir deftere not ettiğini ve belli aralıklarla kontrol ederek fikri takip yaptırdığını söylemektedir.

Gazetecilerden G28 ise Radikal'in habercilik tarzının anlaşılmasına katkı sağlayacak farklı bir boyuttan söz etmektedir. Gazeteci muhabir sayısının az olması nedeniyle Radikal'in haber ajanslarından gelen haberlere bağımlı olduğunun, o nedenle büyük gazeteler karşısında editoryal bilgi ve beceri sayesinde fark yaratıldığının altını çizmektedir: "*Aslında bizim yaptığımız biraz gerilla savaşıydı. Karşımızda düzenli ordular var, büyük gazeteleri kast ediyorum, ama biz üç-beş kişiyle onların giremediği yerlere girip, onların akıl edemediği şeyleri bulup oradan bir farklılık yaratmamız, bir şey patlatmamız lazımdı*." G28, Susurluk'taki kaza haberine de bu şekilde yaklaşıldığına, ajansların geçtiği o haberin bütün gazetelerin yazı işlerine ulaştığına ancak "*kazada ölenlerin kimliklerini yan yana koyup burada bir şey var*" diyen Radikal'in yazı işleri olduğuna dikkat çekmektedir. Radikal gazetesinin aynı haber ajanslarından yararlanan diğer gazetelere göre farklı habercilik tarzının yazı işleri ekibinde yer alan gazetecilerin kültürel sermayeleri ve *habitus*ları ile ilişkili olduğunu söylemek mümkündür. Gazetecinin editoryal bilgi ve beceri diye tarif ettiği gazetecilik alanıyla da sınırlı kalmayan bir kültürel sermaye ve edinilmiş yatkınlıklar sistemi yani *habitus*tur. Susurluk kazasıyla ilgili ajansların servis ettiği haberlerde isimleri geçen şahısların kimler olduğunu bilgisine sahip olma ve aralarındaki ilişkiyi yorumlayabilme refleksi gazetecilerin doğrudan kültürel sermayeleri ve *habitus*larıyla ilgilidir. Gazeteciliğin zamana karşı yarışma mesleği de olduğu hatırlandığında Radikal'in şehir baskına gireceği gece saatlerinde kazanın kodlarını hızla çözme kapasitesini sergileyecek gazetecilerin ona uygun toplumsal pratiği içselleştirmiş olmaları gerekmektedir.

3.2.5.2. Haber Dili, Başlık ve Sunum

Bir gazetenin okuru açısından sayfalarında yer alan haberlerin içeriği kadar haber metinlerinde kullanılan dilin sade ve anlaşılır olması, haber başlıklarının çekiciliği ve haberin, içeriğini destekleyen fotoğraf ve grafik gibi görsel unsurlarla sayfada yer alış biçimi önem arz etmektedir. Gazetecilerden G2, Radikal'in haber dili konusunda dikkatli olduğunu, ayrımcı, ırkçı ve ötekileştirici ifadeler kullanmamaya özen gösterdiğini, bu konuda yapılan yanlışlarla ilgili okuyucudan özür dilendiğini dile getirmektedir:

> Başladığımızda medyanın genel durumu çok iyi değildi ve dilin içine sinmiş şeylerin fark edilmesi çok zordur. Örneğin "Ortadoğu Arapsaçı oldu" dediğinde bir gazeteci o

> zaman çok iyi bir şey yaptığını düşünüyordu. Arapsaçının bir ırkçı, ayrımcı mantığa dayalı bir ifade olduğu bilinmiyordu. Buralarda hatalar da yapıldı, eleştiriler de geldi. Örneğin çok önemli bir düzeltmeyi İshak Alaton yapmıştı. Nesim Malki'den bahsedilirken tefeci ya da Yahudi tefeci sürekli kullanıyor. Şöyle bir faks gelmişti: "Bütün bu olayın içinde adı geçenlerden sadece bir tanesinin dinini, milliyetini belirtme ihtiyacını neden duyuyorsun?"

Gazeteci G2'nin sözlerinden Radikal gazetesinin dilin içine sinmiş ayrımcı ifadeler konusunda hassasiyet gösterdiği, bu konuda okur ile gazete arasında bir etkileşimin de olduğu ve bu tutumuyla genel olarak diğer yayın organlarına göre bir farklılık yarattığı da anlaşılmaktadır. G2, gazetenin kullandığı başlıklara ilişkin olarak şunları dile getirmektedir: "*Birinci sayfadan iç sayfadaki en kısa habere kadar yani içeriği iyi yansıtan niteliğini kaybetmeden işte esprisi dikkat çekici, gönül çelici başlık bulma, böyle bir eğilim nasıl diyelim böyle bir mücadele hep oldu*." G2, gazetenin haber başlıklarında öncelikle içerikle uyumlu ve dikkat çekici olmasına önem verdiğini vurgulamaktadır. G4 de başlıkların anlaşılır ve çarpıcı olmasına önem verildiğinin altını çizmekte ve şöyle konuşmaktadır: "*Başlık da öyle olacak ki başlık kendine baktıracak, başlık baktırırsa haber de kendine baktırır, sayfa kendini okutur. Ona uğraşırdık, özel bir çaba sarf ederdik*." Gazetecilerin açıklamalarından haberlerin okunması için okurun dikkatini çeken başlıklar atmaya çalıştıkları, bununla birlikte başlıkların içeriği doğru yansıtmasına da özen gösterdikleri anlaşılmaktadır.

Gazetecilerden G12, önceleri birinci sayfadan büyük resim kullanıldığını ancak haberlerin uzun yazılması ve gündemin yoğunluğu nedeniyle giderek bundan vazgeçildiğini, gazete yönetiminin özellikle haber unsurlarının eksiksiz, dilinin akıcı, net ve anlaşılır olmasını istediğini, bu konuda gazetenin ikinci genel yayın yönetmeni İsmet Berkan'ın çok çaba sarf ettiğini, örnek alınması için New York Times gibi yabancı gazetelerden haber çevirileri yaptırdığını anlatmaktadır. Gazetenin haberin eksiksiz olması konusundaki titizliğine ise "*Çok iyi bir gece editörü vardı mesela Ankara büroda beni gece on birde evden çağırıp gündüz geçtiğim haberin girişini değiştirtmişliği vardır. Yani bazı şeyler eksik diye*" sözleriyle dikkat çekmektedir. G12, gece editörünün haberde ismi geçen bir kişiyle dahi konuşulmamış ve görüşü alınmamış ise o haberi İstanbul'a göndermediğini, muhabire haberin eksiğini tamamlattığını da eklemektedir.

Haber sunumu açısından haberin önemiyle o haberin sayfada kapladığı yer arasında bir denge gözettiklerini, sıradan bir şirket haberine sayfada büyük yer

verilmesine karşı çıktıklarını anlatan G5, insan hakları ve Avrupa Birliği gibi konularda taraflı ve tavırlı başlıkları tercih ederken, siyasi partiler arasındaki çekişmelerde taraf izlenimi vermeyen başlıklar atıldığını belirtmektedir. G5'in başlık tarzıyla ilgili yaptığı ayrımın gazetenin güç odaklarına mesafeli duruşunu, insan hakları ve demokrasi konularında ise taraf oluşunu yansıttığı söylenebilir. Bu ayrım gazetenin yayın ilkeleri ve yayın politikasının haber başlıklarına yansıması olarak da düşünülebilir. G5, başlangıçtaki çarpıcı başlık tarzının ileriki yıllarda gazetenin iç sayfalarında dengesiz bir şekilde kullanılmasının yarattığı sorunlar nedeniyle düz başlıklar atıldığını "*Risk almaktansa gazete, başlıklar anlamında daha da yavanlaşmayı tercih etti diyebilirim*" sözleriyle dile getirmektedir. G7 ise başlık konusunda gazetenin bölümlerine göre bir farklılık olduğundan söz etmektedir:

> Orada da iki şey vardı. Bir tanesi Radikal'in kendisiyle özdeşleşmiş başta spor sayfası olmak üzere, kültür sanatta, eklerde kullandığı çoğunlukla alegorili, bir zekâ işareti olan, söylediğinin tersini söyleyen kimi zaman ya da işte bir film isminden, bir edebiyat eserinden çağrışım alan başlıklar benimsenirdi. Daha kuru diyebileceğim siyaset, toplum ve yaşam vs. sayfalarda da zaman zaman bu eğilimi gösteren ama çoğunlukla da hani sade, anlaşılır, çok spektaküler olmayan, okuyucuyu çok zorlamayan başlıklar atılmasının tercih edildiğini biliyorum.

G7'nin sözlerinden siyaset ve toplum ve yaşam sayfalarında düz başlıkların tercih edildiği, diğer bölümlerde okuyucunun belli bir düzeyde olduğu ve atılan başlıkla neyin kast edildiğini anlayabileceğinin varsayıldığı anlaşılmaktadır. Radikal'in haberciliğinin diğer gazetelerden farklı olduğunu kaydeden G7, şunları dile getirmektedir:

> Hani muhabir bazen bunu abartıp öykü yazar gibi hani bir edebi öykü yazar gibi bu sefer de hakikatin kaybolmaya başladığı seyreldiği bir takım haber metinleri çıkıyordu karşımıza. O açıdan hem niyet olarak böyle bir yönelimi vardı Radikal'in hem de muhabirleri de editörleri de bu tür bir şeye gayret ederdi. Dil farklılığı yaratmaya gayret ederdi. Kısmen de başarılırdı bu.

G7, özellikle dil kullanımında ajans dilinin dışına çıkılmaya çalışıldığını, bu konuda muhabirlerin öyküleştirerek haberlerini yazdıklarını ancak bu durumun zaman zaman yazı işleri editörlerini zorladığını da ifade etmektedir.

G9 ise dijital dönemde haberlerin sunumunda iki tür başlık kullanıldığını söylüyor:

> Biri hani düzgün başlık dediğimiz haberin içeriğini veren dümdüz bir başlık. Bir de insanları çekmek için kullandığımız başlık. FB:3- GS:0 yazdığınızda okuyucu gelmez.

> Hani bu içerdeki başlık dediğimiz bir başlıktı. Ama dış başlık okuyucuyu çeken başlık. FB ezdi geçti, filan gibi daha spekülatif.

G9'un sözlerinden radikal.com.tr sitesinin ana sayfasında yer verilen haber başlıklarının okuyucu habere tıklamasını sağlayacak şekilde atıldığı, tıklamanın ardından açılan sayfada yer alan haber metninin düz başlıkla verildiği anlaşılmaktadır. Gazetecinin tanıklığından haber mecrasının yarattığı rekabetin başlık tarzında etkili olduğu fark edilmektedir. Dijital haber platformlarında siteye giren ziyaretçi sayısı kadar ziyaretçinin sitede kalma süresi ve tıklama sayısının siteye reklam alma potansiyelini arttırdığı göz önüne alındığında haber başlıklarında izlenen ikili yöntemin nedeni anlaşılır olmaktadır.

Gazetecilerden G3, haberin sunumuyla ilgili içeriğinin doğru olmasının birincil önemde olduğunu, başlarda büyük resim kullanıldığını ancak bir süre sonra hem haber yoğunluğu yüzünden hem de foto muhabiri sayısının yetersizliğinden bundan vazgeçmek zorunda kaldıklarını dile getirmektedir. G3, haber diline verdikleri önemi şöyle anlatmaktadır: "*Bizde mesela iki tane tashihçi vardı. Hiçbir yerde iki tane tashihçi yoktu. Bizde çok az hata çıkardı. Bizde bu sadece 'y' yerine 'a' koymuşsun değildi. Mesela cümleyi okur, bu cümle olmamış derdi. Tashihçiler okur, arkadan yazı işleri müdürü okurdu."* Radikal'in haberin diline, cümle kuruluşlarına ve yazım hatalarına dikkat ettiğine işaret eden G3'ün söyleminden genellikle yazım hatalarından sorumlu olan tashihçilerin cümle kuruluşlarıyla ilgili de uyarılar yaptıkları anlaşılmaktadır.

Gazetecilerden G6, haber başlıklarının çarpıcı olmasına dikkat ettiklerini ancak tabloid boyun getirdiği sınırlamalar nedeniyle slogan tarzı başlıkların yanı sıra kelime oyunu içeren başlıkların da atıldığını anlatmaktadır:

> Oldu da slogan çıkmıyor ama bilmem neye hayır gibi mesela Cennet Koyu'na gidip otel yapılıyor değil mi biz ona Cinnet Koyu[24] diye başlık atıyorduk, basit kelime oyunlarıyla bu Star'ın, Takvim'in yaptığından öte hani birazcık daha Uğur Vardan'ların eski Radikal spordan getirdiği gelenek masa başında neyi çarpıcı yaparız zorlamasıyla çıkan daha kısa başlıklar oluyordu.

G6, ilgi çekmesi için başlıklarda yapılan basit kelime oyunlarının bulvar gazetelerinin tarzında olmadığını vurgulamaktadır. Ayrıca gazetenin spor servisinin yöneticisi Uğur

[24] Radikal'in 24 Mayıs 2012 tarihli "Cinnet koyu" başlıklı manşet haberi için bkz. Ek-12.

Vardan'ın haberlerde kullandığı şarkı sözlerine, roman başlıklarına gönderme yapan başlıklara benzer başlıklar atmaya çalıştıklarını belirtmektedir.

G11, Radikal gazetesinde çok iyi bir editoryal çalışma yapıldığından söz etmektedir:

> Ben Türkiye medyasında o kadar iyi editoryal çalışma gerçekten görmedim. Haber dili esnek yani sadece ajans gibi değil, anlatım, hikâyeleştirme, kurgu yani. Ajans dilinin ötesinde bir gazete editoryal çizgisi sürdürülüyordu. Yeşim Denizel Bedük, bence benim tanıdığım en iyi yazı işleri müdürlerinden, bu anlamda bir tanesi, bu kuralları, Mehmet beyin tabi ki şeyiydi, bu kuralları editoryal mesleki kuralları kadıncağız çok iyi işletti.

Radikal'in ilk yazı işleri müdürünün editoryal kuralların uygulanmasında rolüne dikkat çeken G11, haber başlıklarında ironi unsuruna önem verdiklerini, sayfa düzeninin katı kuralları nedeniyle başlık ve spotlara çok dar alan kaldığını, sadece iki ya da üç kelimeyle başlık attıklarını hatırlatmaktadır.

Gazetecilerden G10 ise haber sunumuna ilişkin şunları söylemektedir: "*Ne kadar kısa o kadar iyi haber, yalın olacak, kısa olacak, görsel unsurları da becerebildiğin kadar hiç korkmadan büyüteceksin. Mutlaka alt yazı koyacaksın. Mutlaka spotlar çıkaracaksın. Anlatabiliyor muyum, yani zanaat olarak gazeteciliğin gerektirdiği her şeyi yapmakla kendimizi yükümlü hissettik*." Haberin arka plan bilgi içermesine ve haber metninde geçen kısaltmaların ilk olarak açık halinin yer almasına dikkat ettiklerini anlatan G10, başlık tarzıyla ilgili olarak şunları dile getirmektedir: "*Başlığın çok çekici olmasını isterdik. Yani nasıl bir başlık atarsak ne kadar çekici olur, nasıl okutulur ama bunu pislik yapmadan. Belden aşağı beyinden yukarı vurmadan yapmaya çalışmak çok önemlidir."* Gazeteci okuru habere çeken başlıklar atmaya çalıştıklarını, ancak başlığı cazip hale getirirken belli bir söylem düzeyinin altına inilmemesine de dikkat ettiklerini belirtmektedir.

Gazetecilerden G15, haberde uzun cümlelerden kaçınıldığını, hikâye tarzında haber yazımına özenildiğini ancak bunda başarılı olunamadığını, bir sayfada haber başlıklarının son hecelerinin aynı olmamasına dikkat edildiğini, güzel ve büyük fotoğraf koyarak sayfayı rahat okunur hale getirmeye çalışıldığını, dekupe resim kullanımına özel bir merakın olduğunu anlatmaktadır. G15, gazete sayfalarının nitelikli ve temiz olması için çok çaba sarf edildiğini, her sayfanın dört kişi tarafından kontrol edildiğini de dile

getirmektedir: "*Yani sayfa editörü kontrol eder, yayın koordinatörü kontrol eder, yazı işleri müdürü kontrol eder, yayın yönetmeni kontrol eder. Yani sayfaya böyle dört yerden filan düzeltmeler gelir, yani nitelikli olsun, hani temiz olsun, güzel olsun diye de uğraşılırdı*." Haber başlıklarında kısaltma ve kimsenin bilemeyeceği isimlere yer vermediklerini, esprili, kinayeli, göndermeli ifadeleri çok sevdiklerini ifade eden G15, haber dili konusunda şunları söylemektedir:

> Dilinin tarafsız olmasına çok özen gösterilirdi. Farklı kaynaklardan görüş alınmış olmasına, haberin sağlamlığına özen gösterilirdi. Dilin kimseyi aşağılamayan, kırmayan doğru bir dil olması istenirdi. Devlet kurumlarıyla her tür resmi görüşle arada bir mesafe bırakılırdı. Devletçi bir dilden uzak durulduğu gibi işin aslı "solcu" bir dili olmaması da istenirdi. Radikal'in yayın yönetmenleri, İsmet Berkan mesela açık ve gözü kara "solculuk" yapılmasına karşıydı kendisini daha liberal tanımlardı ve bu konuda frene basardı. Dolayısıyla iyi ya da kötü, o tarafsız dili garanti altına almış olurlardı.

G15'in söyleminden gazete yönetiminin yazı işlerindeki siyasal görüşlerin haber metinlerine yansıtılmaması için denetim kurduğu anlaşılmaktadır.

. Gazetecilerden G16, haber diline çok önem verildiğini ve bu konuda gazete içinde eğitim çalışmalarının yapıldığını anlatmaktadır:

> İngiliz ve Amerikanvari haber yazmaya geçmek, haberlere dedi dedi, yapıldı edildi, söylendi şeyinden çıkartıp kalıbından çıkartıp içine üslup katabilmek, insan hikâyeleriyle haberleri aktarabilmek vs. bunun için gazete içinde ciddi eğitimler yaptık. Sağ olsun Haluk Şahin hoca çok yardım etti bize. Fakat maalesef elle tutulur, adam gibi diyebileceğim bir netice elde edemedik. Birkaç sayfada bunu denedik, yaptık da ama bütün gazeteye bunu yayamadık.

G7 gibi haberleri öyküleştirme tarzının çok başarılı olmadığının altını çizen G16, haber başlıklarının okuyucuyu habere çağırmasına dikkat ettiklerini, mizah unsurunu kullandıklarını ancak bunun okuyucu tarafından yanlış anlaşıldığını gördüklerinde de vazgeçtiklerini, bu tür başlık konulmaması için yazı işlerinde büyük harflerle "*İroni yok*!" yazısını astıklarını da hatırlatmaktadır. Gazetecinin sözünü ettiği eğitim çalışmalarıyla ilgili olarak Haluk Şahin, Hürriyet ve Radikal'deki gazetecilere dört-beş hafta süren eğitim çalışmalarında Amerikan gazeteciliğindeki ilkelere uygun şekilde haberlerin net ve akıcı bir dille yazılmasını, üç-dört cümlede bir paragraf yapılmasını, haberin içinde bir terim geçerse mutlaka onunla ilgili açıklama konulmasını anlattığını söylemektedir (Haluk Şahin ile yapılan görüşme, 5 Mart 2020).

Gazetecilerden G17, Radikal'de ajans dili ya da "*Cumhuriyet gibi katur kutur*" diye nitelendirdiği ifade tarzından uzak durulduğunu, haber metnine okuyucunun ilgisini çekecek biçimde başlamaya önem verildiğini ve spotun "*çok şık*" olmasının gözetildiğini anlatmaktadır. Gazeteci kendi aralarında başlıklar üzerinde çok tartıştıklarını vurgulamakta ve şunları söylemektedir: "*Klişeye düşmeden zekâ oyunlarının da olduğu ama çarpıcı da aynı zamanda, yani okuyucuya 'Gel gel beni oku, bak ben önemli bir şey vaat ediyorum' diyen entelektüel birikimi olan da bir şeyler yapılıyordu.*" G17'nin sözlerinden haberin okunması için başlık konusunda gazetenin okur kitlesini de dikkate alan, entelektüel açıdan cazip gelecek sözcüklerin seçildiği anlaşılmaktadır.

G19, Radikal gazetesinin genel olarak haberlere arka planıyla birlikte hak ettiği ölçüde yer verdiğini söylemekle birlikte zaman zaman haberi takip eden servise göre içerikte sapma olduğunu da vurgulamaktadır:

> Sadece *misinformation* değil, aynı zamanda bir küçültme hak ettiğinden daha ufak gösterme hali yaşandı. Bir örnek vereyim mesela, bir ara Mercedes otobüsleri sokakta, yolda giderken yanmaya başlıyordu. İlk önce bu haber merkezinin alanında olan bir hikâye olarak görüldü. Tabii doğal olarak Mercedes'ten hesap sorucu nitelikte haberler yapılmaya başlandı, bu bir gün sürebildi ancak. İkinci gün onu ekonomi servisine devrettiler o haberleri toptan. Yani düşünün. Orada yani Mercedes'in açıklamalarıyla sınırlı bir habercilik haline dönüştü o iş. Yani sanki otobüslerin yanmasının sebebi değil, bunun telafisi ön plana çıktı.

G19'un sözlerinden haberin ekonomi servisine devredilmesinin sonucunda yaşam hakkını tehlikeye atan bir sorunla ilgili hakikatin örtüldüğü anlaşılmaktadır. Ayrıca G19'un gazetelerin günlük işleyişindeki sansürün değişik bir biçimine işaret ettiği de söylenebilir. Çünkü burada söz konusu olanın Bourdieu'nün televizyon haberciliğine yönelik söylediği "*göstererek gizleme*"nin, yani televizyonun "*gösterilmesi gerekeni gösterirken, bunu göstermeyecek ya da anlamsızlaştıracak bir tarzda yaparak, ya da onu gerçekle hiçbir şekilde uyuşmayan bir anlam kazanacak tarzda kurarak*" gizlemesinin (1997, s. 23) yazılı basındaki versiyonu olduğunu ileri sürmek mümkündür. G19, haber başlıklarında merak uyandırmasına, kısa olmasına ve okuru habere çağırmasına dikkat ettiklerini dile getirmektedir. Gazeteci Radikal'in habercilik konusunda ayırt edici yönlerinden bir tanesinin öyküleştirme olduğuna da işaret etmektedir: "*O da derdiniz haberi okutmaksa sıkıcı olmaktan kurtulup okurun anlayabileceği, hızlıca mesajı alabileceği ve haberi sonuna kadar okutturabilecek güçlü metinlerle haberin üretilmesi*

söz konusuydu bu story habercilikte." G19, G7 ve G16'nın ifade ettiği gibi, gazetenin bu tarzı denemesine rağmen yazarlık yeteneği gerektirdiğinden fazla başarılı olamadığını da teslim etmektedir.

G24, Radikal'in haber dilinin serbest yazıma yakın olmasıyla Türk basınında fark yarattığını, özel haberlerin yazımında Batı gazeteciliğinin *feature* tarzına yaklaşıldığını düşünmektedir. Haber başlıklarının nükte ve zekâ unsuru taşıdığının altını çizen G24, manşet haberi başlığına ise uzun tartışmalarla karar verildiğini şöyle anlatmaktadır:

> Mesela hukuki açıdan da, insan hakları açısından da haberin başlığının doğru anlaşılıp anlaşılmayacağı, dil açısından da bunun sonuçları açısından da farklı farklı tartışılırdı. Yani bunun sonuçlarının haberin objesi olan insana etkisi ya da gruba etkisi, bunu okuyacak kişiye olan etkisi gibi farklı yönlerden tartışılırdı. Her zaman masada atılan başlık mı yazılırdı, hayır öyle olmuyordu bazen, çokça zaman da değişirdi.

Yazı işlerinin manşet başlığının çok boyutlu değerlendirildiğinin altını çizen G24, görsel açıdan da tabloid dönemde eskiye göre daha rahat okunur olunmaya dikkat edildiğini, özellikle ekonomi sayfalarında infografiklere ve infohaberlere sıkça yer verildiğini de dile getirmektedir. Gazetecilerden G25 de haberlerin sunumunda büyük resmi kullanmayı sevdiklerini, başlıklarda dikkati çekmek için bazı kelime oyunları yaptıklarını ancak bunların bulvar gazeteleri tarzında değil de akıllıca ironiler olduğunu vurgulamaktadır.

G37, G10 ve G19 gibi arka plan bilginin haber sunumu açısından önemine "*Backgroundsuz haberi haberden saymazdık"* diye işaret etmektedir. Bourdieu'nün gazetecilerin zaman ve özellikle de bilgi yokluğundan olayları içinde yer aldıkları ilişikler sistemine yerleştirmek suretiyle gerçekten anlaşılır kılmaya çalışmadıklarından (1997, s. 102) şikâyetçi olduğu göz önüne alındığında Radikal'in bu yöndeki titizliğinin önemi ve değeri daha iyi anlaşılmaktadır. Keza G26 da haberlerin sunumunda arka plan bilgi vermeye çok dikkat ettiklerinin altını şöyle çizmektedir:

> Teknik olarak haberlerin içerisinde öne çıkan, daha çok dikkat çeken ne varsa onu kutu yapardık. Mesela haberin kahramanlarından bir tanesinin biyografisi, kimdir, nedir neyin nesidir gibi. Önce ne oldu, nedir, onu anlatır, altında o vardığı noktada sebep sonuç ilişkilerini irdeleyerek aradaki süreçte belli noktalardaki muamma olacak yerleri çözmeye çalışan bir bakış açısı idi, o kutuları da o yüzden koyardık.

Haber sunumunun yanı sıra yazım tarzına da işaret eden G26, başlık konusunda haberi kapsayacak başlıklar atılmasına dikkat edildiğini söylemektedir:

> Bütün haberi taşıyabilecek, kapsayacak başlıklar. Uzun cümleler değil, kısa iki kelime üç kelimeyle anlatabilmek ve bu bir slogan olabilecek, bir imaj olarak kafalarda kalabilecek başlıklar tasarlanırdı, fakat daha sonra ne oldu biliyor musunuz? Ben bir aylık gazeteleri otuz günün gazetesini yere sererdim öyle otuz güne bakardım tekrara düştüğümüz başlık var mı diye, çok çıkardı. Fukaraydık o konuda. Başlık üretmek başka bir şey.

G26'nın söyleminden kısa bir dönem içinde aynı başlıkların kullanılmasının, gazetecilik açısından yaratıcılık eksikliğine işaret eden bir olumsuzluk olduğu anlaşılmaktadır.

Gazetecilerden G38, gazetenin başlık tarzına ilişkin şunları dile getirmektedir: "*Şöyle söyleyeyim; biz mesela diğer gazetelerde gördüğüm sansasyonel başlık tarzını ben Radikal'de görmezdim. Düzdü aslında Radikal'in başlıkları, ama derdini anlatan veya başlığı okuduğunuzda, spota baktığınızda, fotoğrafa baktığınızda 'Ya bana bir şey ifade ediyor'u gösteren bir yapı var."* G38, Radikal'de sansasyonel başlık tarzından uzak durulduğunu, haberin içeriğini yansıtan düz başlıklar kullanıldığını belirtmektedir. G38'in söyleminden haber başlığının haberin spotu ve görsel unsuruyla uyum içinde anlamlı bir bütünlük oluşturmasına dikkat edildiği anlaşılmaktadır.

Gazetenin haber dilinin seviyeli ve dikkatli olduğunu, suçlayıcı ifadelerden kaçınıldığını anlatan G27, gazetede çok sayıda kadın çalışanın olmasının haber dilinde hassasiyetlerin göz önünde tutulmasına yol açtığını şöyle dile getirmektedir: "*Bu kadın çalışanlarımızın da katkısıyla kadınlarla ilgili mesela cinsiyet mevzusu, dil yani sekssizime karşı bir şey vardı, bir duyarlılık söz konusu ola geldi."* G27, başlık kullanımına ilişkin şunları söylemektedir:

> Yani bir çarpıcı olma efsanesi hepimizde bir refleks olarak vardı. Çarpıcı olsun, artistik olsun, yeni olsun, farklı olsun, dünü tekrar etmeyelim, bu tür şeyler "Ya bunu daha geçenlerde attık bu başlığı atmayalım" derdik. Bir de mesela bazen çok güzel başlık çıkardı, fakat haberi taşımazdı yani içeriğini taşıyan bir şey değildi, bunu değiştirirdik. Buna özen gösterirdik. Yani sadece o değil, spotla uyum da önemliydi, yani spotu başlığı açacak bir şey olarak yazardık ve haberin bir şekilde özeti olurdu. Fakat başlığın vurucu olması ama kesinlikle içeriği yansıtması, özetlemesi önemli.

G27, başlıkların çarpıcı olmasına, eskileri tekrar etmemesine, haberin içeriğini yansıtmasına önem verdiklerini ayrıca G38'in sözünü ettiği gibi, başlık ile haberin spotu

arasında bir uyumun olmasına da dikkat ettiklerini vurgulamaktadır. Görsel kaygının her zaman olduğunun, bunun yönetimden editoryal kadroya bir baskı olarak da kendini gösterdiğinin altını çizen G27, şunları söylemektedir: "*Yani daha az yazı daha çok görsel kullanalım, yazıya boğmayalım. Bir şekilde hep The Guardian'la karşılaştırılırdık. Yani The Guardian gibi olma hevesi vardı. Ama The Guardian'daki yazı yoğunluğunu sevmezdik, yani biz birazcık daha işi Türklerin kıvamına getirelim, yani Türk okurunun*." G27'nin söyleminden Türkiye'de okurun uzun haberden hoşlanmadığı, gazete sayfasında bol resim görmek istediği, Radikal gibi The Guardian'ı örnek almaya çalışan bir fikir gazetesinde bile bu durumun belirleyici olduğu anlaşılmaktadır. G27'ye benzer şekilde G32 de haber başlıkları konusunda Radikal'in çizgisini şöyle özetlemektedir: "*Kısa ve vurucu ama haberi doğru ifade eden. Mutlaka haberi doğru ifade edecek. Yani abartılı bir ifade değil, yok eden bir ifade de değil. Mutlaka o çizgiyi doğru ortaya koyacak*." G34, Radikal'de haber başlıklarının dört kelimeyi geçmemesine özen gösterildiğini spotların haberinin içeriğini iyi yansıtmasına, haberi çekici hale getirmek amacıyla çarpıtmaların yapılmamasına dikkat ettiklerini söylemektedir.

Gazetenin spor servisi editörlerinden G28, haber başlıkları konusunda şunları dile getirmektedir:

> Biraz biz kendi servisimiz olarak söyleyeyim hani hafif dudağın kenarına bir gülümseme yerleştiren, insan okuduğu zaman o habere girmesine hem onu davet eden hem de biraz onu gülümsetebilen, biraz mizah unsurunu, tadında, mizah dergisine çevirmeden kullanmaya çalışan, yani biraz reklam metin yazarlığının bir ürünü pazarlarken bulmaya çalıştığı sloganlar gibi, onların etrafında dolaşan bir tarzımız vardı.

G28'in söyleminden başlıklarda mizahın ölçülü biçimde kullanıldığını, böylelikle okuyucuyu haberi okumaya teşvik etmeye çalıştıkları anlaşılmaktadır. Gazeteci, gazetenin ilk çıktığı sırada başlıklar konusunda konulan katı kuralın zaman içinde değişimine şöyle tanıklık etmektedir: "*Başlangıçta orada da katı bir şey kural vardı, haberin içinde, haberi anlatan başlık. Ama daha sonra özellikle bu insan hakları meselesi Türkiye'de kötüye gittikçe orada soğukkanlılığımızı biz de kaybettik. Daha tavır alan, bir tür afiş gibi sayfalar yapmaya da başladık*." Gazetecinin sözlerinden yayın politikasına uygun olarak başlık tarzında değişikliğe gidildiği, insan hakları gibi Radikal'in önceliğini teşkil eden konuların haberleştirilmesinde tavır alan başlıkların

atılmaya başlandığı anlaşılmaktadır. Tavırlı başlıkların gazetenin insan haklarına saygı da dâhil olmak üzere demokratik hedefler doğrultusunda siyasal alanı etkilemeyi kendisine misyon edinmesinin bir sonucu olduğundan söz etmek mümkündür.

Radikal gazetesinde haberlere çarpıcı başlık atmaya çalıştıklarının ancak iyi başlığın iyi haberden çıkabileceğinin altını çizen G31, Susurluk kazasıyla ilgili haberde "Devlet çetesi", Manisalı gençlerin davasında "Bu cop hepimize" başlıklarını örnek olarak göstermektedir: "*Şimdi çocukların affedersin makatına polis cop sokuyorsa işte o 'Bu cop hepimize' başlığını attırıyor, anlatabildim mi? Ya da emniyet müdürüyle, aşiret reisiyle eski bir nasıl diyeyim tetikçi bir arada eğleniyorlarsa düğünde, biz buna 'Devlet çetesi' diye başlık atabiliyoruz*."

Gazetecilerden G33 diğer gazetecilerin değinmediği bir noktaya parmak basmakta ve Radikal'in haber dilinin muhatabını rahatsız edecek türden olduğunu ileri sürmektedir: "*Sivri ve zehirli bir dil kullanılırdı böyle. Acıtmak için, muhatap kim, kimse artık. Muhatap kimse onun canını acıtmak için yani biraz böyle sivri bir dil kullanıyorduk.*" G33, haber yazımında cesur olunduğunu ve haber metninin muhataplarında tepki yaratmasının özellikle istendiğini vurgulamaktadır. Gazetecinin yaklaşımının John Keane'ın haberciliğe ilişkin görüşleriyle örtüştüğü gözlemlenmektedir: "*Haber bir yerlerde birilerinin basılı olarak görmek istemediğidir. Siyasal erki iğnelemeyi, onun kabadayılığını, kamusal tartışmanın sınırlarını genişleterek ve yurttaşların sivil toplumun kamusal alanlarına yönelik bilgilenmiş ilgisini artırarak hizaya getirmeyi amaçlar*" (2015, s. 134). Dolayısıyla haberin muhataplarında yaratılan tepkinin sonucunda Radikal'in kamusal tartışmanın ve bilgilenmenin yolunu açtığı ve güç odaklarının hizaya getirilmesine katkıda bulunmaya çalıştığı söylenebilir.

3.2.5.3. Haber Kaynakları İçinde Devlet ve Hükümet Yetkililerinin Yeri

Gazeteciler kamuoyunu bilgilendirme görevini yerine getirirken, doğrudan gözleme ve takibe dayananların yanı sıra ekonomik, siyasal ya da toplumsal alanda farklı güç odaklarını temsil edenlerin görüşlerinden yararlanan haberler de üretmektedirler. Resmi kaynaklar diye nitelendirilen devlet ve hükümet yetkilileri de Radikal gibi fikir gazetelerinin önemli haber kaynakları arasında yer almaktadır.

Bourdieu (1997) gazetecilerin resmi kaynaklarla ilişkisinin ikili boyutuna dikkat çekmektedir. Devlet ve hükümet yetkilileri, meşru enformasyon tekelini elinde tutmanın verdiği yetkiyle her türlü baskıyı uygulayarak hareket ederken, sahip oldukları enformasyona ihtiyacı olan gazetecileri kullanmaya çalışmaktadırlar. Gazeteciler de kamuya aktardıkları bilginin özel haber niteliği taşıdığından emin olmak için enformasyonu elinde tutan resmi yetkilileri kullanmaya çalışmaktadırlar. Ayrıca resmi yetkililer sahip oldukları simgesel gücün bir ifadesi olarak eylemleri, kararları, demeç ve basın toplantılarıyla gündemi belirlemekte, dolayısıyla gazetecilik alanını etkilemektedirler (s. 78-79). Buradan hareketle gazetecilerle resmi kaynaklar arasındaki ilişkilerin, kendi çıkarı için iki tarafın da birbirini kullandığı bir "oyun" niteliğinde olduğu sonucu çıkartılabilir.

Gazetecilerden G2, devlet ve hükümet yetkililerinin Radikal'in haber kaynakları içindeki yeriyle ilgili şunları söylemektedir:

> Şimdi bu tabii iki taraflı bir meseledir. Bazı hükümetler ya da devlet görevlileri medyayla işbirliğini sever, onlar üzerinden konuşmayı sever bazıları da sevmez. Radikal'in bu konuda diğer gazetelerden ayrılan özel bir farkı söz konusu değildi. Örneğin 28 Şubat dönemi içerisinde generaller ve onların oluşturduğu gruplarla onların bazı sivil bağlantılarının değişik yerlerde görünme, birtakım haberleri koydurma ve bunları yönlendirme, manipüle etme eğilimleri çok yüksekti. Kişisel ilişkileri ve hatırı kullanarak bu türden yönlendirmeye çalışma eğilimi çok olsa bile bu çok fazla tutmadı Radikal'de. Mehmet Yılmaz bu konuda çok mesafeliydi.

G2'nin sözlerinden Ankara büro üzerinden devlet ve hükümet yetkilileriyle ilişkide olunduğu, mesafenin korunması için özen gösterildiği ve kurucu genel yayın yönetmeni Mehmet Yılmaz'ın bu konuda dikkatli olduğu anlaşılmaktadır. G2, bu çevrelerin zaman zaman manipülasyon girişimlerini fark ettiklerinde düzeltme yoluna gidildiğinden de söz etmektedir:

> Bu türden gelen bazı haberlerin defoları sonradan yine örneğin Radikal'in kendi içinde çıkarıldı. En ünlülerinden birisi işte Şemdin Sakık'ın bir çok gazetecinin de suçlandığı ünlü andıcı. Bu haber olarak geldi, konuldu, ajanstan geçmişti zaten. Ama daha sonra bunun tamamen bir düzmece olduğu Şemdin Sakık'ın ifadesinde öyle şeyler olmadığı, bazı şeylerin eklendiği, bunların yönlendirilmesi şeklinde içinde Batı Çalışma Grubu'nun da bulunduğu Çevik Bir'in bizzat içinde olduğu bir ekip tarafından yapılan işlerden biri olduğu ortaya çıktığında bunu da bütün boyutlarıyla yazdık. Ersin Kalkan imzalıydı. Yani Şemdin Sakık andıcının bir palavradan ibaret olduğunun kanıtlanması

> da andıcın kendisi de yayınlandı ama bu da yayınlandı. Bu büyük tartışmalarla yayınlandı, zor yayınlandı, kavga ederek giderek gelerek.

G2, PKK içinde yer alıp daha sonra örgütle ilgili açıklamalarda bulunan Şemdin Sakık üzerinden yapılan manipülasyona Radikal'in alet olmasına rağmen onu deşifre ettiğinin de altını çizmektedir. Ayrıca Ersin Kalkan imzalı haberin yayınlanmasının ise gazete yönetimiyle ciddi boyutta tartışmaların sonucunda mümkün olduğunu da belirtmektedir. Şemdin Sakık andıcıyla ilgili yaşananlar, resmi yetkililerin sahip oldukları simgesel güce dayanarak gazetecileri kullanmasının bir örneğini teşkil etmektedir. Mavioğlu (2012), Mehmet Ali Birand, Cengiz Çandar gibi gazetecilerin yanı sıra Akın Birdal gibi insan hakları savunucusu aydınların ve Refah Parti'sinden bazı milletvekillerinin hedef gösterildiği Sakık'ın 138 sayfalık iddianamesinin 23 sayfalık bölümünün Genelkurmay tarafından eklendiğinin ortaya çıktığına işaret etmektedir (s. 130). Açığa çıkan bir gerçeğin bile Radikal gibi bir gazetede dahi haberleştirilmesinin hiç de kolay olmayışı, 28 Şubat sürecinde askerlerin domine ettiği iktidar alanının gazetecilik alanı üzerindeki etkisinin bir tezahürü olarak değerlendirilebilir.

Gazetecilerden G1, koalisyon hükümetleri döneminde ortakların aralarındaki çelişkilerin sonucunda gazetecilerin haber konusuna ulaşmasının kolay olduğunu "*Bizim haber kaynaklarımızın hükümetin içinden haber alma şansı olurdu ya da hükümetin kendi içindeki çelişkilerden yararlanma avantajımız vardı (...) Ankara kaynaklı, ille hükümette diye demiyorum ama Ankara'da çok iyi istihbarat vardı*" sözleriyle dile getirmektedir. Gazetecinin doksanlı yıllarda işbaşındaki hükümetlerinin gazetecilik açısından yarattığı imkâna dair tespitini Dağıstanlı da "*Koalisyon hükümetlerinin parçalı yapısı arasında çeşitli dengelere oynayarak nefes alınabiliyordu*" (2014, s. 18) sözleriyle paylaşmaktadır. Ayrıca G1'in söyleminde 1996-2002 döneminde Radikal gazetesinin hükümet ve bürokrasi içinde haber kaynaklarının olduğunu ve Ankara büronun iyi çalıştığını çıkarmak mümkün görünmektedir.

Gazetecilerden G11, Radikal'in resmi kanallardan bilgi alma kapasitesine ilişkin şunları söylemektedir:

> İsmet'in Ankara temsilciliğini yürüttüğü dönem çok sağlam Demirel yönetimi içinde kaynakları vardı, yayın yönetmeni olmadan önce. Ankara'da diplomasi muhabiri mesela Deniz Zeyrek bizim diplomasi muhabirimizdi, şimdi Sözcü yazarı, onun öyleydi her zaman yani diplomatik kaynaklar bağlamında, Murat Yetkin de ha keza.

İsmet Berkan, Deniz Zeyrek ve Murat Yetkin'i Radikal'in resmi kanallardan bilgi alabilen gazetecileri arasında sayan G11, devletin ve hükümetin içinden haber kaynağı olmadığında gazetecilik faaliyetinin sürdürülemeyeceğinin altını çizerken özellikle gazetenin ilk döneminde bu kanalın etkili bir şekilde kullanıldığından söz etmektedir.

Radikal'in ilk dönemlerinden haber kaynaklarının zengin olduğunu, gazetenin prestiji ve söylenilenlerin doğru biçimde yansıtılacağı konusunda yarattığı güven nedeniyle haber kaynaklarının gazetecilere bilgi vermekten çekinmediğini belirten G3 ise şunları dile getirmektedir:

> Abdullah Çatlı'nın İbrahim Şahin'le düğünde göbek atan haberi, o nikâh düğün salonu fotoğrafçısı çıkartmış bulmuş, bütün gazetelere gitmiş, para istemiş demişler ki para vermeyiz zaten bunu yayınlamayız. Bize geldi "para vermeyiz ama yayınlarız" dedik. Gitti, sonra telefon açtı "Tamam abi para vermeyin ben size getireceğim" dedi. Yayınladık[25]. Geliyordu yani mal geliyordu, sen zaten bir mal yayınladığında o çoğalarak geliyordu. Haber kaynağı diyor ki ben buna bu haberi verdim yayınlıyor ya da işte diyor ki ben bunu manipüle ediyorum ben bunu kullanıyorum.

G3, Radikal'de para karşılığında haber unsuru ya da bilgi sağlamanın söz konusu olmadığını vurgulamakta ve bu konuda Çatlı ile Şahin'in düğünde çekilmiş fotoğraflarıyla ilgili süreci örnek göstermektedir. Gazeteci ayrıca Bourdieu'nün sözünü ettiği iki tarafın birbirini kullanma halinin gazetecilerin haber üretimine nasıl katkı sağladığına da dikkat çekmektedir. Gazetenin Ankara bürosunda görev yapan gazetecilerden G33, Radikal'in haber kaynakları içinde devlet ve hükümet yetkililerinin ağırlıklı yerinin söylemekte ve bunu da G3 gibi gazeteye duyulan güvene bağlamaktadır:

> Her dönem için. Radikal bir nevi siyasetçiler tarafından ve bürokratlar tarafından sigorta gibi görülürdü (…) Yani yanlış bir şeyler yapıldığına inananlar her dönem Adalet ve Kalkınma Partisi'nin, eğer ona katılmak istemiyorsa, engelleyememişse el altından haber uçurur. Biz onu araştırırız, kendi imkânlarımıza göre iyi gazetecilerdik yani. Araştırırız, onu tanınmaz hale getirirdik, kendisinin bile kaynağını tanımayacak hale getirir ve verirdik.

G33, siyasal iktidarın uygulamalarından rahatsız olan bürokratlardan aldıkları bilgiyi kaynağını gizleyecek şekilde haberleştirdiklerini belirtmektedir. Bu gizleme işlemi, gazetecinin aynı haber kaynağından daha sonraki dönemde de bilgi almasını garantilemektedir. G33 gibi Ankara büroda görev yapan gazetecilerden G34, gazetenin

---

[25] Radikal'in 23 Ocak 1997 tarihli sayısında "İşte 'çete'nin belgesi" başlıklı haberde yer alan fotoğraf için bkz. Ek-13.

haber kaynaklarına ilişkin "*Cumhurbaşkanından, cumhurbaşkanlığı basın sözcülüğünden, başbakanlığa, bakanlara, bürokratlara, milletvekillerine, siyasi parti liderlerine, meslek örgütlerinin başkanlarına kadar, avukatlara kadar, çevrecilere kadar geniş bir haber kaynağı yelpazesi vardı*" sözleriyle genel olarak medyadan farklı bir yönlerinin olmadığını belli etmektedir. Devlet görevlileriyle ilişkilerinin "*zaman zaman haber alışverişinde, yeni haberleri çekecek unsurları da çekecek bir biçimde habercilik*"e hizmet ettiğini belirten G34, gazeteciliğin temas ve mesafe arasındaki dengesinin önemine şöyle dikkat çekmektedir:

> Radikal'deki muhabir arkadaşlarımızın ve yönetici arkadaşlarımızın devlet görevlileriyle de devlet dışı sivil toplum örgütleriyle diyalogları, ilişkileri son derece iyiydi ve mesafeliydi. İlk zamanlar örneğin, gazeteciliğin bir mesafe mesleği olduğu şeyini gözeterek çalıştılar. Yakın ama mesafeli evet sonrasında zaten mesafesi bitti yapışık bir döneme girildi orası zaten bitiştir.

G34, yukarıda belirtildiği gibi Bourdieu'nün sözünü ettiği iki taraflı kullanma halinde bile gazetecilerin belirli bir mesafeyi gözetmesi gerektiğinin altını çizmekte ve mesafenin kalmadığı dönemin evrensel ilkelere uygun gazeteciliğin sonuna işaret ettiğini belirtmektedir. Keza Dağıstanlı da siyasetçilerle mutlaka ilişki kurulması gerektiğini, başta türlü habercilik yapılamayacağını ama bu ilişkinin son derece mesafeli olması gerektiğini söylemektedir (2014, s. 28).

Radikal gibi siyasi gazetelerin başlıca haber kaynağının siyasetçiler, kamu yöneticileri ve bürokratlar olduğunun altını çizen G16, koalisyon hükümetleri dönemindeki haber akışının AKP iktidarıyla birlikte kesildiğini dile getirmektedir:

> AK Parti iktidara geldikten sonra öyle bir sıkı kontrol uyguladılar ki eskiden bakanlar kurulu toplantısı yapılır gece 11'de biter, sabaha karşı üç dört civarında biz yetiştiremezdik gazeteyi ama neredeyse tutanak gibi bakanlar kurulunda neler konuşulmuş, o ona ne demiş, bir bakan bilmem ne cevabını vermiş mi vermemiş mi şöyle mi oldu böyle mi oldu bunların hepsini biliyor olurduk. Sadece biz değil, bütün gazeteler öğrenirdi. Ve bunlar da yayınlanırdı. AK Parti'nin önemli farkı bu oldu, bu manada haber sızıntısı durdu. Biraz zaman aldı belki AK Parti açısından ama bıçakla kesilmiş gibi durdu. Bürokratlar konuşmaktan korkmaya başladılar filan.

G16, AKP döneminden önce hükümet çevrelerinin basına bilgi sızdırmasının sıradanlığına ve AKP ile birlikte işlerin tam tersine dönmesine işaret etmektedir. Gazetecilerin devlet ve hükümet yetkilileriyle habercilik bağlamında ilişkilerinin

olduğunu ancak bunun dönemlere göre değiştiğini anlatan G27, şunları dile getirmektedir:

> Muhabirlerin kişisel kaynakları vs. her zaman olageldi, yani kaynaksız kaldığımız bir dönem olmadı, illa ki genelkurmayda başbakanlıkta dışişlerinde muhabirlerimiz ola geldi. Fakat son zamanlarda sıkıntılar başladı (…) Hükümetle uyumsuzluk kaynakların budanmasına yol açıyor, açtı benim açımdan açtı yani önceden dışişlerinden herhangi biriyle çok rahat görüşürken bir noktadan sonra artık görüşüyorsun ama bir şey vermiyorlar. Ulaşamamaya başladık ve bir noktadan sonra bloke edildik.

G27, kâğıt baskının sonlarına doğru eskiden çok rahatlıkla ulaşılan bakanlık yetkililerinden bilgi alamadıklarını belirtmektedir.

Gazetecilerden G5, devlet ve hükümet yetkililerinin haber kaynakları içindeki yerinin dönemlere göre çok ciddi değişimler geçirdiğini, koalisyon dönemlerinde bu konuda çok rahat olduklarını belirtmekte, ancak AKP iktidarıyla birlikte ve özellikle 2007-2008'den sonra TSK'ya yönelik operasyonlarda manipülasyona aracı olmadıkları için bu kaynaklardan bilgi akışının "*bıçak gibi kesilmesi"*nden söz etmektedir:

> Hükümetten o da memleketin icraatlarıyla ilgili size bilgi verecekler ya da problemli bir konuyla ilgili izahat verecekler, ona bile dönmüyorlardı. Eskiden telefonu kaldırdığımız anda sıradan bir muhabiri üst düzey bir bürokratı arattığımız zaman çıkardı. 2007-2008'den sonra artık çıkmamaya telefonlara, cevap vermemeye, bunlara cevap alamamaya o günkü dönemki haberlere bakarsanız sorduk cevap alamadık dipnotlarını görürsünüz.

Gazeteci, resmi kaynakların gazeteciyi ve mensubu olduğu gazeteyi istediği yönde manipüle edemediğini gördüğünde bilgi akışını kestiğini vurgulamaktadır. G5'in sözlerinden gazete olarak hükümet ve bürokrasiye erişemedikleri koşullarda haber yazım kuralları gereğine uygun olarak haber metninde görüş alınmaya çalışıldığını gösterir ifadelere yer verildiği anlaşılmaktadır. Gazeteci tabloid dönemde ise yine manipülasyona aracı olmamak için yazı işlerinde çok çaba sarf ettiklerini, yeni yayın yönetmeninin gazetenin haber merkezinde işe aldığı gazetecilerin getirdiği haberlerin bir kısmının manipülatif nitelikte olduğunu anlatmaktadır:

> Örneği dönüp açın şike haberlerini "şike kameralarda" diye bir başlık göreceksiniz. Kamerada yok, ertesi gün o görüntüyü getirecek misin, bu kadar iddialı bir haber getiriyorsun, görüntü hazır ertesi gün gelecek diye gözünüzün önünde, ertesi gün gelmeyecek görüntünün yalanı söylendi. Yeni yayın yönetmeninin getirdiği elemandan bahsediyorum.

G5, Fenerbahçe'ye yönelik şike soruşturmasıyla ilgili genel yayın yönetmeni tarafından gazetenin haber merkezinde istihdam edilen gazetecinin manipülasyon niteliğindeki haberin gazetede yayınlanmasını sağladığını belirtmektedir. Burada iktidar alanının gazetecilik alanı içine konumlandırdığı gazetecilerle müdahalesinin ve manipülasyonunun olduğu anlaşılmaktadır. Diğer bir ifadeyle hükümet ve bürokrasi Bourdieu'nün işaret ettiği ikili kullanma mekanizması çerçevesinde normal boyda çıktığı dönemde Radikal'i istediği gibi manipüle edemediği için bu tür bir yöntemle manipülasyonu "içselleştirme" çabasına içine girdiğinden söz edilebilir. İktidarın gazetecilik alanını kurumlara gazeteci yerleştirerek manipüle etme yöneliminin bir örneği de NTV'de yaşanmıştır. Dağıstanlı (2014), Haziran 2013'teki Gezi sürecinde çok eleştirilen kanalın belirli ölçüde eski habercilik tarzına dönüş yapmasına AKP hükümetinin tepki gösterdiğini, Doğuş Grubu'nun iktidar baskısı karşısında hükümetle uyumlu bir habercilik yapmak üzere yönetim değişikliğine gittiğini ve bu değişiklik sırasında başbakanlıktan gazeteci desteği teklif edildiğini, ancak kanalın bunu kabul etmediğini söylemektedir (s. 49). Hükümetin sözü edilen manipülasyon yönelimine Radikal yazı işleri ekibinin direnç gösterdiğine işaret eden G5, tabloid dönemde yazı işlerinde o türden haberlere engel olmak için sarf ettikleri çabayı şöyle örneklemektedir:

> Örneğin Tarık Akan işte Taş Mektebi Hırant Dink'in kardeşini tehdit ederek almış. Bu haber manşet olarak bayram gazetesine bırakıldı, bayram mesaisi yaptığımız dönemde "hazır haber var" dediler geldiler "Oğlum bu nedir, dümdüz bir haber, polis fezlekesi gibi. Hiç bir şey yok." Hırant Dink'i tehdit eden insana sormamış. Tarık Akan'a sorduk "Ne tehdidi ya bizim aramız çok iyidir" dedi. Ertesi gün bu haber gitti ve bu haber dönemin Zaman gazetesinden geldiği anlaşıldı, o gazete bize haber pas etmiş meğersem.

G5, haber merkezinden yazı işleri masasın gelen haberin en temel unsurunun eksik olmasına dikkat çekmektedir. Zaman gazetesinin o dönem medyadaki manipülatif haberlerin arkasındaki mekanizmanın içinde yer aldığı da anlaşılmaktadır. G5 gibi G3 de gazetenin haber kaynaklarıyla ilgili ikinci genel yayın yönetmeninin döneminde yaşanan değişime şöyle tanıklık etmektedir:

> Ama tabii İsmet'in döneminde işler değişti. Orada biliyorsun ağırlıklı olarak bu Fetullahçıların etkinliğinin arttığı dönemdi. AKP'nin işte 2002'de geldi 2007-2008'den sonra orda tabi biraz azaldı. Neden azaldı. Çünkü Fetullahçıların bürokrasi içinde gücü çok arttı. O dönem Balyoz, Ergenekon davalarını Taraf gazetesinin ya da Fetullahçıların beklediği gibi vermedik. Bunlara pek bulaşmadık. Onların akıl dışı

olduğu, mantığın kabul edemeyeceği şeyler olduğu için, Radikal gazetesi artık o kanattaki bürokratlar gözünde düştü.

Gazeteci, AKP iktidarıyla birlikte ama özellikle Ergenekon davasının başladığı yıllarda hükümet ve bürokrasiden bilgi akışının azaldığının altını çizmektedir. G3'ün söyleminden bu duruma Taraf gazetesinin yaptığı tarzda habercilikten uzak durmalarının, dolayısıyla manipülasyona kapalı olmalarının yol açtığı anlaşılmaktadır. Haber kaynakları Radikal'in istedikleri biçimde habercilik yapmayacağını görmeleri üzerine gazeteye bir tür ambargo uyguladıkları söylenebilir. Gazetecilerden G30, tabloid dönemde hükümetin istediği muhabirlerin istihdam edildiğini ileri sürmektedir:

O dönem işte Ergenekon'ların filan yayıldığı bir dönemdi ve haberler kendi seçtikleri muhabirlere verilirdi. Haberde geri kaldığın zaman onların seçtiği muhabirlerden hatta ben yöneticilerin o tarafa emniyete ve şeye içişlerine sorduğunu bile düşünüyorum, yani kimlerle çalışalım diye. Genel medya için geçerliydi ama Radikal'de de başlamıştı.

G30, Radikal'in tabloid boya geçtiği 2010 yılından itibaren medya alanında iktidarın güçlü etkisine işaret ederek, gazetede çalışacak muhabirlerin emniyet müdürlüğüne ve içişleri bakanlığına sorulduğunu dile getirmektedir. Basın organları tavsiye edilen muhabirlerin gazeteye alınmasının o kaynaklardan haber akışını garantilemekle birlikte haberciliği manipülasyona açık hale getirdiği, hatta yukarıda belirtildiği gibi manipülasyonu içselleştirdiği de söylenebilir.

Gazetecilerden G38, tabloid dönemde haber kaynakları içinde devlet ve hükümet görevlilerinin yerine ilişkin şunları dile getirmektedir:

Benim servisimde özellikle adliye ve emniyete bakan muhabirler ben tabi tercih etmedim onları, ben geldiğimde onlar görevdeydi, daha sonraki yıllarda gördük ki bunlar cemaat denen FETÖ grubunun birebir adamları olmuşlar. Ee onlardan zaman zaman gelen haberler, kuşkuyla yaklaştığım haberler vardı. Birçoğunu girmiyordum, vermiyordum içeriye ama sonra bundan dolayı tabi şikâyet ediliyordum, o şikâyetlerle uğraşmak zorunda kalıyordum. Cemaatin yani İstanbul Emniyeti ve İstanbul Adliyesi için söylüyorum, o dönemde o cemaatçi polisler ve cemaatçi yargı mensuplarının etkisini hissediyorduk gazetenin içinde vardı, haberlere de yansıyordu.

G38, gazeteci G30'un dikkat çektiği istihdam tarzının Radikal'de yol açtığı sıkıntıyı vurgulamaktadır. Ayrıca cemaatin polis ve adliye içindeki örgütlenmesinin gazeteye seçilmiş muhabirler aracılığıyla servis edilen haberlerin büyük kısmının sayfalarda yer

almasını engellemesinin de genel yayın yönetmenine şikâyet konusu olduğunu da hatırlatmaktadır.

Tabloid boy döneminde yazı işlerinde görev yapan gazetecilerden G7 ise bazı bürokratların ve hükümet yetkililerinin gazeteyle yakın ilişkisi olduğundan söz etmektedir: "*Örneğin dönemin İstanbul valisinin, örneğin dönemin hükümet sözcüsünün, Hüseyin Avni Mutlu ile Hüseyin Çelik'i kast ediyorum, onların daha çok gözetildiğine tanık olmuşumdur bazı haberlerde. Önemli haber kaynaklarıydı. Ama yine de bu konuda diğer gazeteler kadar fütursuz, ölçüsüz davranılmadığını söyleyebilirim*." G7, gazetenin yakın ilişkide olduğu kişilerle ilgili haberlerde onların kayırılmasının söz konusu olduğunu belirtmektedir. Bu durum tabloid dönemde gazetecilerin siyasal güç odaklarıyla temasında mesafeyi koruyamadığına işaret etmektedir.

Gazetenin tabloid boy ve dijital döneminde yazı işlerinde görev yapan gazetecilerden G8, kâğıt baskıda ana haber kaynağının neredeyse tümden devlet ve hükümet yetkilileriyle, kamu bürokrasisi olduğunu, dijital dönemde ise bu çevrelerden hiçbir bilginin alınamadığını söylemektedir.

Radikal gazetesinin ilk başlarda Ankara bürosunun devlet ve hükümet ile sıkı ilişkilerinin olduğunu söyleyen G28 ise İsmet Berkan'ın temsilciliği bırakıp gazetenin genel yayın yönetmeni olmasından sonra Radikal'in Ankara'daki ağırlığının azalmaya başladığını düşünmektedir.

3.2.5.4. Radikal'in Gündemi Belirleme Gücü

Modern toplumlarda basının kamuoyunun oluşturulması ve kontrol edilmesinin bir aracı olarak kullanılması yöneticilerin öncelikleri arasında üst sıraları işgal etmiştir. Bu konunun önemine ilk kez 1922'de yayınladığı *Public Opinion* eseriyle dikkat çeken Walter Lippmann, kamuoyunun düzgün habercilik yapan gazeteler tarafından oluşturulması gerektiğini ileri sürmüştür (1998, s. 32). Bernard Cecil Cohen *The Press and Foreign Policy* eserinde topluma bilgi ve fikir sağlamasının önemli ölçüde ötesine geçtiğini düşündüğü basını, insanlara ne düşüneceğini söylemekte çoğu zaman başarılı bulmasa da ne hakkında düşüneceklerini söyleme konusunda şaşırtıcı derece başarılı gördüğünü belirtmiştir (1965, s. 13). Kitle iletişim araçlarının kamuoyunun gündemini belirleme kapasitesine ilişkin ilk ampirik çalışma ise McCombs & Shaw tarafından

ABD'de 1968 yılındaki başkanlık seçimleri öncesinde yürütülmüş, gündem belirleme kuramının siyasal oydaşma süreçlerinin incelenmesinde işlevsel olduğu ileri sürülmüştür (1972, s. 187). Medya etkisiyle ilgili ampirik çalışmalar yürüten Iyengar & Kinder da televizyon haberlerinin izleyicilerin sorunların önemi konusunda inançlarında önemli değişikliklere yol açtığı, haberler ve izleyicilerin kişisel koşullarının birbirleriyle etkileşerek gündem koyma etkisini ürettiği sonucuna varmıştır (Iyengar & Kinder'dan aktaran Iyengar, 2002, s. 400, 401). Medyanın gündem belirleme işlevi sayesinde kamuoyunu şekillendirici etkisinin derecesi tartışmalı olsa da gazetecilik alanındaki rekabetin temelinde gündem belirleme kapasitesi yatmaktadır. Çünkü gündemi belirleyen haberler yayınlayan bir gazetenin okuyucu nezdindeki itibarı, tirajı ve buna bağlı olarak reklam gelirleri artmaktadır. Bu da gazetenin sahiplik yapısı açısından kârın yükselmesi, yani ekonomik sermayedeki artış anlamına gelmektedir. Diğer taraftan bu türde haber yapan gazetecilerin gazetecilik alanında sahip oldukları simgesel sermayeleri büyümektedir. Simgesel sermayedeki artış da gazeteci için alanda daha yüksek ücretlerle daha güçlü bir konuma geçme imkânı yaratmaktadır.

Gazetenin kuruluşundan itibaren uzun yıllar yazı işlerinde görev yapan G2, Radikal'in haberciliğinin gündemi belirlemesiyle ilgili şunları söylemektedir:

> Yani başından itibaren bunu önemli ölçüde başardı. Özellikle 2006-2007'ye kadar bunu gösterdi. Bunun en ünlüsü de zaten Susurluk'un bizzat kendisidir. Çünkü Susurluk olayı öbür gün sadece Radikal'in manşetinde vardı. Sonra onunla ilgili birçok şey de Radikal'in manşetinde oldu, hem fikri takip açısından yaklaşık 600 gün sürekli manşet olarak kaldı. Yine Manisa davası en son "Bu cop hepimize" başlığıyla o beraatı, beraat edenleri mutsuz edecek kadar kamuoyunun gözüne sokmayı başarmıştı.

Gazetenin kuruluşundan itibaren gündemi belirlemede başarılı olduğunu özellikle Susurluk ve Manisalı gençlerle ilgili haberlerle örnekleyen G2, "*İki binlerde işkenceye karşı sıfır tolerans politikası devlet politikası olarak benimsenip bu işle mücadele edilirken gazetelerin bu eğilimini desteklerken kullandıkları dili, malzemeyi kullanış biçimi, haber kaynaklarına ulaşma, onları kullanma biçimi filan daha önceki dönemde ana akım içinde Radikal'in kopyası niteliğindeydi*" sözleriyle gazetenin işkenceyle ilgili haberleri işleyiş tarzının da medyada bir standart oluşturduğunu vurgulamaktadır. Gazetecinin sözleri Radikal'in gazetecilik alanındaki *doxa*yı etkileme kapasitesine işaret etmektedir. G2, gazetenin bu başarısın ardında o haberleri yapanların siyasal sisteme muhalif yapılarının ve daha önce çalıştıkları yayın organlarının yattığının altını şöyle

çizmektedir: "*Tabii burada Radikal'in başarısının altında yatan şey çalışanların bir kısmının da kriminalize edilmiş, marjinal denilen yerlerde yetişmeleri ya da oralarla bağlantılı yerlerde yetişmeleri. Evrensel'den, Birgün'den, tabii Cumhuriyet'in iyi gazetecilik yaptığı dönemden gelmiş olmaları.*" Gazetecinin açıklaması, o türde haberleri yapanların gazetecilik alanındaki kültürel sermayelerinin oluşumuna, içselleştirdikleri yatkınlıklara yani *habitus*larına ve eyleyiciler olarak alandaki hâkim *doxa*nın kendi çıkarlarına göre değiştirilmesi mücadelesine gönderme yapmaktadır. Daha açık bir ifadeyle söylemek gerekirse Radikal gazetesi bünyesinde yer alan sistem muhalifi gazeteciler, ana akım bir yayın organında kendi anlayışlarına uygun bir gazetecilik pratiğini hayata geçirmeye çalışmışlardır. Bu tarzın da gazetenin gündem belirleme kapasitesini yükselttiği anlaşılmaktadır. Bununla birlikte G2, Radikal'in 2006-2007 döneminden sonra gündem oluşturmayı başaramadığını da düşünmektedir:

> Bunun özel sebepleri vardı. Bunlardan bir tanesi Türkiye örneğin AB prosedürünü o tarihlerden itibaren ufak ufak kulak arkası etmeye başladı, dolayısıyla o konuda iyi yayın yapma beceresini sahip Radikal'in yayınları kendiliğinden görünmez hale gelmeye başladı. Yine Balyoz, Ergenekon, KCK operasyonları başladığında KCK'de yine etkili yayın yapsa da, "Özgürlüğün fotoğrafı" diye mesela, artık başka bir tarz, medyayı sürüklemeye başlamıştı, daha çok cemaatçilerin belirlediği tarz. Yine gerilemesine yol açan iki olay vardır. Birisi Kemal Derviş ile IMF sürecinde mutlak bir IMF destekçisi, program destekçisi yayına geçince IMF programlarının anlamı, onun toplumsal sonuçları, onun olası zararları, onun hakkında tartışılması gereken her şeyden uzak kalmış oldu. Yine Amerika'nın Afganistan, Irak işgallerini kuvvetli biçimde destekleme eğilimine girildi. Bunlar kendi okurunun da gözünden düşmesinin yolunu açan majör olaylardı.

Radikal'in gündem belirleyen habercilik konusunda gerileyişini Avrupa Birliği'ne üyelik sürecinin ivme kaybetmesine ve cemaat yapılanmasının medyayı manipüle etmesine bağlayan G2, IMF (International Monetary Fund) programının desteklenmesini ve ABD'nin Afganistan ve Irak işgallerine tavır alınamamasını da okuyucu nazarında gazeteye itibar kaybettiren belli başlı hatalar olarak kaydetmektedir. Gazetenin ABD işgallerine karşı çıkmayan yayın politikasının yazı işlerinde gerilime yol açtığına ve bu durumun haberlerde işgale karşı koyanları niteleyen "terörist" ve "direnişçi" sözcüklerinin seçiminde somutlaştığına tanık olunmuştur. Dağıstanlı Radikal gazetesi dış haberler servisinin Irak ile ilgili haberlerde "direnişçi" sözcüğünü kullanırken birinci sayfada "terörist" nitelemesinin tercih edildiğini, işgalden bir iki ay sonra bir yazı işleri toplantısında genel yayın yönetmeninin Doğan Grubu'nda alınan karara göre işgale karşı

koyanlara “terörist” deneceğini söylemesine rağmen birinci sayfa ile dış haber sayfaları arasındaki farkın devam ettiğini söylemektedir (2014, s. 210).

Gazetecilerden G5, Susurluk kazasıyla ilgili haberlerin Manisalı gençlerle ilgili “Bu cop hepimize” manşetinin, baz istasyonlarıyla ilgili bir dizi haberin ve insan haklarıyla ilgili yayınların gündemi belirleme ölçüsünde olduğunu belirtmekte ve ısrarlı habercilikleri sayesinde sonuç alınan konulardan birini şöyle örneklemektedir: “*Milli Eğitim'deki kitapların daha muhafazakâr kelimelerle yazılmaya başladığı dönemle ilgili bir dizi haberimiz vardır, 2006- 2007'de. Başlığı ‘Sabah şerifleriniz hayırlı olsun Hans Bey’*[26] *şeklinde bir başlıkla giden, o dönem mesela bu kitapların ayıklanmasına sebep olmuştu*.” Gazetecinin sözleri, Radikal’in haberciliği ile siyasal alanı etkilediğine ve bakanlığın kitaplarla ilgili harekete geçmeye zorladığına işaret etmektedir.

Gazetecilerden G4, Radikal’in tirajı çok yüksek gazetelerin oluşturamadığı gündemleri oluşturduğunu belirterek şöyle konuşmaktadır:

> Çok etkili manşetleri kapakları vardı. Kadın cinayetleri az önce de söylediğim gibi, işte bu FETÖ operasyonlarına belki yapabildiği kadar karşı duruşu, karşı durma çabası. Hem bir takım haberler akıyordu hem o haberlere karşı durma çabası filan o gazetenin içerisinde aslında bir savaş vardı, onu net söyleyebilirim. Belki bizim ayrılığımızın ben ve işte diğer arkadaşların tek tek kopmasında gözüken sebeplerin yanında aslında bu bir sonuç da olabilir. Çünkü artık bizim içimize sinmiyordu, biz de aslında onu yapmak aslında orada bir şeyler yapmak isteyenlerin kafasına sinmiyorduk, işte uzaklaşmamız gerekiyordu, o dönem hepimiz farklı yerlere gittik.

Tabloid dönemde yazı işlerinin üst kademesinde görev yapan G4, gazete içinde manipülatif haberlerin yayınlanması için verilen mücadeleye işaret etmektedir. Gazetecinin sözünü ettiği mücadele, kamuoyunun yanıltılmaması için verilen bir mücadele olarak da değerlendirilebilir. Bourdieucü bir yaklaşımla bakıldığında gazetecilerin verdiği mücadele, iktidar alanının ağır baskısı altında kalan gazetecilik alanı içinde *doxa*nın korunması uğruna verilen bir mücadele olarak okunabilir. Gazetecinin tanıklığından bu mücadelenin şiddetli geçtiği ve ayrılıklarla yol açtığı da anlaşılmaktadır. G4 ile aynı dönemde yazı işlerinde görev yapan G8, Radikal’in satış rakamının üzerinde bir etkiye sahip olduğunu ve bu durumun 2010 yılından sonra da sürdüğünün altını çizmektedir. Gazeteci tabloid dönemde imar ve restorasyon

---

[26] Radikal’in 19 Ağustos 2006 tarihindeki “Hayırlı sabahlar Hans” başlıklı manşet haberi için bkz. Ek-14.

skandallarının yanı sıra Gezi olayları sırasında dövülerek ölümüne sebep olunan Ali İsmail Korkmaz ile ilgili haberlerle gazetenin gündemi belirlediğini düşünmektedir.

Gazetecilerden G11, Radikal'in tirajının düşük olmasına rağmen Susurluk başta olmak üzere pek çok konuda gündemi belirleyen bir gazete olduğunu ileri sürmekte ve bu durumu da gazetenin düzgün bir fikri kamusal çıkar açısından düzgün şekilde savunmasına dayandırmaktadır. G8 ve G11 gibi G16 da gazetenin tirajının çok üstünde bir etkiye sahip olduğunu düşünmekte ve durumu yayınladığı haberlerin gücüne bağlamaktadır:

> Hem ekonomi alanında hem siyaset alanında marjinal olarak algılanmamayı başararak çok önemli işler yaptı. Susurluk var, şu var mesela yani "Atma Recep din kardeşiyiz" diye manşetimiz oldu. Neydi konu, o sırada Tayyip Erdoğan belediye başkanıydı. Şimdi her gün kullandığımız metro hattı, Nurettin Sözen zamanında inşaatına başlanmış olan o sırada Taksim'den Mecidiyeköy'e kadar mıydı? O hattın inşaatı devam ediyordu o inşaatı su bastı bir yağmurda. Metro tünelinin içine su doldu yani. İçerden fotoğraflar var, videolar var, gazeteciler girdi çıktı filan, belediye başkanı olarak Tayyip Erdoğan "Yo ne münasebet su filan basmadı" dedi. Onun üstüne biz o fotoğrafları koyarak "Atma Recep din kardeşiyiz" dedik.

G16'nın söyleminden gazetenin marjinal olarak algılanmamasına çalışıldığını, dolayısıyla ana akımda yerini sağlamlaştırmaya özen gösterdiğini çıkarmak mümkün görünmektedir.

G12, Radikal gazetesinin tabloid boy dâhil olmak üzere yayın hayatı boyunca gündemi belirleyen örnekler verdiğine işaret etmektedir:

> Susurluk kazası bu kadar çok Türkiye'nin gündemini kapladıysa bunda Radikal'in etkisi büyük oldu. İnsan hakları haberleri konusunda çok belirleyiciydi. Yani Türkiye'nin demokratikleşmesine katkı da bulunduğunu düşünüyorum. Tabloid boyutta bile etkiliydi. İstanbul'un silueti haberini onun için örnek verdim. Başka gazeteler haber yaptığında konuşulmazdı, Radikal'de birinci sayfadan haber duyurulduğunda çok tartışılırdı. Etkili bir gazeteydi.

G12, özellikle insan hakları konusunda gündemi belirleyen haberleriyle Radikal'in Türkiye'de demokrasinin gelişimine katkı yaptığını belirtmektedir.

G17 Radikal'in ilk zamanlarında Susurluk ve Manisalı gençlerle ilgili haberleriyle gündemi belirlediğini, daha sonra özellikle tabloid dönemde bir-iki istisna haricinde bu özelliğini yitirdiğini ileri sürmektedir:

> Radikal suya sabuna dokunuyordu ilk zamanlarda, sonra bütün gazeteler gibi suya sabuna dokunmayan hani devlet de kızmasın, şu da kızmasın, bu da kızmasın ya kardeşim kızsınlar, senin görevin zaten kızdırmak belki de. Yani aman şu da küsmesin, şu da bilmem ne olmasın, böyle bir gazetecilik yapılabilir mi? Yani ondan sıkı gazetecilik olmaz. Şey hikâyesi işte bu George Orwell'in söylediği "Eğer kimseyi kızdırmıyorsanız onun adı PR'dır (Public Relation-Halkla İlişkiler)." Bir dönem gazeteciliğe benzer bir PR yapıldı. Ve o son dönemdi.

G17, tabloid dönemde yapılan gazeteciliği, çeşitli odakları rahatsız etmekten kaçındığı için halkla ilişkiler çalışması olarak nitelendirmesiyle dikkat çekmektedir. Gazetecinin söyleminden tabloid dönemde genel olarak gazetecilik alanının iktidar alanının ağır baskısı altında kaldığı, habercilik tarzına siyasal iktidarı rahatsız etmeme kaygısının damga vurduğu, dolayısıyla gazetecili alanındaki *doxa*nın deformasyona uğradığı anlaşılmaktadır.

Gazetecilerden G24 ise Radikal'in her döneminde gündemi belirlediğini düşünmektedir:

> Habercilik yaptığı her döneminde etkili olan bir gazeteydi. Yani özellikle bir tavır koyduğu ya da araştırmacı bir gazetecilik unsuru bir haberi manşete taşıyarak gündemi değiştirebilecek bir gazeteydi. Bunu Susurluk zamanında gördük. Manisalı gençler "Bu cop hepimize". Tavrı olumlu ya da olumsuz değil, sonuç üretmekse, zaten araştırmacı gazetecilik açısından bir tanım vardır; beğenirsiniz ya da beğenmezsiniz, sonuç üretirse araştırmacı gazetecilik yaptığınız belli olur. Fakat yaptığı haberin etkisinin de attığı başlıkla da korelasyon içinde olduğunu söyleyebiliriz. Mesela "Muhtar bile seçilemez"[27] manşetini atan Radikal aslında Erdoğan için. Ertesi gün Hürriyet tekrarlıyor manşeti. Sonuçta gündeme oradan geliyor. Yani bu sözüyle belki de Türkiye'nin bir on beş-yirmi yılına damga vurmuş olduğunu da söyleyebiliriz. Onun dışında mesela 2010'lu yıllarda bir ÖSYM (Ölçme, Seçme ve Yerleştirme Merkezi), bugünlerde aslında şimdi FETÖ ile soruşturma kapsamında olan ÖSYM başkanının da hapiste olduğu ve dava sürecinin devam ettiği bir skandalı aslında Radikal gazetesi ifşa etmişti.

G24, Radikal'in araştırmacı gazetecilik yaptığında gündemi belirlediğinin altını çizmekte ve başlık seçiminin de bu konuda etkili olduğuna işaret etmektedir. Gazetecinin sözlerinden Radikal'in gündemi belirlemesinin kimi zaman dolaylı olarak yayınladığı haberin ana akımın büyük gazeteleri tarafından devam ettirilmesi yoluyla da gerçekleştiği anlaşılmaktadır. G24 gibi tabloid boy döneminde gazetenin yazı işlerinde görev yapan G25, zaman zaman gündemi belirleyen haberlerin yapıldığını

---

[27] Radikal'in 24 Eylül 1998 tarihli "Burası Türkiye" başlıklı manşet haberi için bkz. Ek-15.

düşünmektedir: "*Hemen aklıma gelen, çünkü her gün görüyorum ve kulaklarını da çınlatıyorum Ömer Erbil'in silueti bozan kuleler haberi*[28]*. Haberin üzerine çok konuşuldu, Erdoğan o zaman başbakandı, tıraşlanması talimatı verildi, sonra sahibi imam hatipten arkadaşı mıydı, okul yeniletti vs. O kuleler orada duruyor.*" G25 gibi G27 de Radikal'in tirajının çok üstünde gündemi belirleme gücü olduğunu düşünmektedir:

> Radikal aslında tirajı ile kıyaslandığı zaman kendinden on, yirmi kat daha fazla tirajlı olan gazetelerden daha fazla gündemi oluşturabiliyordu. Etkiliydi bu anlamda. Yani bu etkisini son zamanlarda belki kaybetti biraz ama Radikal'in herhangi bir manşeti ve haberi bir kere Hürriyet'in manşetinden daha fazla siyasal kanallar üzerinde etkiliydi. Etki bırakıyordu. Türkiye'nin seçkinleri, elbette bunlar karar mekanizmalarına bir şekilde etki edebilen seçkinler yani siyasal, ekonomik seçkinler vs., bu anlamda Radikal'e daha açıktılar.

G27, gazetenin gündemi belirleme gücünün karar vericilerin dikkate almasından kaynaklandığının altını çizmekte, ancak tabloid dönemde gücünün zayıfladığını da hatırlatmaktadır. Bourdieu'nün gazetecilik alanının giderek daha fazla özerkliğini kaybediyor olmasına rağmen tüm diğer alanların yanı sıra siyasal alan üzerinde de baskı yapma kapasitesinden söz ettiği (2010, s. 41) göz önüne alındığında gazetecinin sözleri Radikal'in haberciliğinin siyasal alana etkisinin bir örneğine işaret ettiği söylenebilir.

Radikal'in gündemi belirleyen haberler yayınladığını düşünen gazeteciler arasında yer alan G29, şunları dile getirmektedir:

> Susurluk Radikal olmasaydı, Radikal gazeteciliği olmasaydı, Susurluk'taki kazanın ortaya çıkarması gereken o çete faaliyetleri anlaşılmazdı. Çünkü bizim "Gladio kamyona çarptı" başlığını attığımız dönemlerde Yeni Yüzyıl'da bile haber Susurluk'ta trafik kazası, milletvekili yaralandı, polis müdürü öldüydü. Bu kadardı. Manisalı çocuklar olamazdı. Manisalı çocukları gerçi Posta gazetesinde, olayın ilk olduğunda Posta gazetesinde manşet yapmıştık. Posta'dan beklenmeyen bir şeydi. Normal Posta gazetesine çok hitap etmeyen bir şeydi ama o zaman onu manşet yaparak şeye harekete geçirdik, Posta çok yüksek tirajdaydı. O çocukları korumamız lazımdı. O büyüttü, Posta büyüttü ama Radikal gündemde tuttu, takip etti.

G29'un söyleminden Radikal'in en yakın rakibi Yeni Yüzyıl'ın bile cesaret edemediği haberciliği yaptığı ve Manisa'da emniyette işkence gören gençlerle ilgili haberin kamuoyunda güçlü etki yapması için önce Doğan Grubu'nun bulvar gazetesi Posta'da

---

[28] Radikal'in 14 Eylül 2011 tarihli "Tarihi siluete gökdelen girdi" başlıklı manşet haberi için bkz. Ek-16.

manşet yapıldığı anlaşılmaktadır. Gazetecinin anlatımından işkenceye maruz kalanların kamuoyunda seslerini duyurabilmelerine özel bir önem verildiği de fark edilmektedir.

Radikal'in tabloid dönem öncesi çok sayıda gündemi belirleyen haber yaptığını bunların içinde Susurluk kazasını, Hayata Dönüş operasyonlarını, Manisalı gençleri ve Milli Güvenlik Kurulu'nun gizli yönetmeliğini sayan G33, dönemin başbakanı Bülent Ecevit'le ilgili yapılan haberciliğin önemli bir etki yarattığını söylemektedir: *"Askerler Ecevit'in gitmesini, yerine Hüsamettin Özkan'ın gelmesini, bir darbe girişimiydi bu, bunu biz açığa, deşifre ettik, biz çıkardık yani. Biz yazmasaydık bambaşka bir şey olacaktı."* Gazeteci, uzun süredir rahatsız olan dönemin başbakanı Bülent Ecevit'in görevden uzaklaştırılması girişimiyle ilgili Radikal'in yaptığı haberciliğin gündemi belirlediğine ve siyasal alanı etkilediğine işaret etmektedir.

Gazetecilerden G26 ise diğer gazetecilerden farklı şekilde Radikal'in Susurluk dışında gündemi belirleyen değil, etkileyen bir gazete olduğunu düşünmektedir:

> Daha çok gündemin içindeki ayrıntılardan yola çıkarak görünmeyen ya da kapalı kalan kimi konularla ilgili yaptığı haberlerle bir farklılık koymuştu ortaya. Ama gündemi tek başına bire bir belirlemek diye bir şey olmamıştı. Zaten bu tip gazeteler kolay kolay gündem belirleyemiyor. Geçmişte gündem belirleyen gazete diye baktığında Hürriyet gündem belirlerdi. Cumhuriyet, beni çalıştığım yıllarda, gündem belirlerdi. Ama Radikal'de böyle gündem belirleme diye çok fazla bir şey yok, gündemi etkileme.

G26'nın söyleminden gündemi belirleme gücünü ana akım içinde yaygın dağıtım ve yüksek tirajlı Hürriyet gibi gazetelerin yanı sıra Cumhuriyet gibi köklü bir fikir gazetesinde gördüğü anlaşılmaktadır.

Gazetecilerin büyük çoğunluğunun Radikal'in yayın politikaları doğrultusunda özellikle 1996-2007 döneminde gündemi belirleyen haberler yapabildiğinde uzlaştıkları görülmektedir. Bir ana akım gazetesi olmasına rağmen gündeme getirdiği konularla diğer gazeteleri benzer haberciliğe zorlamış olmasıyla da dikkat çekmektedir. Herman & Chomsky'nin, ana akım medyanın devlete ve topluma hâkim olan imtiyazlı grupların çıkarlarıyla uyumlu olacak şekilde haber konularını seçtiğini, onları çerçevelediğini ve gündemleştirdiğini ileri sürdüğü hatırlandığında (2002, s.298) Radikal gazetesinin gündem belirlemesinin sıra dışılığı ve önemi daha iyi anlaşılmaktadır.

3.2.5.5. Radikal ve Kamusal Görevler

Sanders, tarihin babası olarak nitelendirilen Herodotus'u, kendi uğraşısını araştırma, ortaya çıkarma ve mitolojik anlatıların tersine görgü tanıklarının anlatılarını toplama olarak gördüğünden, bir anlamda gazeteciliğin de babası olduğunu ileri sürmektedir (2004, s. 9). Çünkü en basit ve kapsayıcı tarifiyle gazetecinin öncelikli işi gerçeği topluma aktarmaktır. İletişime ister liberal-çoğulcu isterse eleştirel açıdan yaklaşılsın, normatif açıdan gazeteci toplumu bilgilendirmek için gerçeğin peşine düşen kişi olarak kabul edilmektedir. Bununla birlikte gazeteciliğe yüklenen anlam ve ondan beklenenler bir ülkede hâkim siyasal sisteme göre farklılaşmaktadır. Siebert, Peterson & Schram tarafından ilk olarak 1956 yılında yayınlanan baş yapıt niteliğindeki *Four Theories of The Press'*de normatif açıdan otoriter, liberter, sosyal sorumluluk ve Sovyet komünist olmak üzere dört tür basın kuramından söz edilmektedir. Sovyet komünist model, otoriter modelin, sosyal sorumluluk, liberter modelin türevi olup, gazetecileri birinciler devlete, ikinciler ise topluma hizmet eden profesyoneller olarak görmektedir. (1963, s. 2). Sosyal sorumluluk modeli, demokratik bir toplumda basının toplumu ilgilendiren konularda bilgi sağlaması ve tartışma ortamı yaratması, yurttaşları kendi kendilerini yönetebilecek şekilde aydınlatması, hükümetin karşısında bireysel hakların korunmasında gözcü rolü oynaması, reklam yoluyla alıcı ve satıcıları bir araya getirerek ekonomik sisteme hizmet etmesi, özel çıkarların baskısı altında kalmamak için kendi kendine yeterli finansmana sahip olması ve toplumu eğlendirmesi gibi görevlerinin olduğuna işaret etmektedir (1963, s. 74). Hem liberter hem de sosyal sorumluluk modelinin temeli kapitalizm koşullarında serbest piyasanın basının/medyanın iktidar karşısında editoryal bağımsızlığını garantileyeceği ve kamusal görevlerini yerine getirmesine zemin hazırlayacağı varsayımına dayanmaktadır. Oysa günümüzde iletişime eleştirel yaklaşan diğerleri gibi Curran da basın-yayın kuruluşlarının, mülkiyet yapısında hızlı değişim ve dev şirketlerin kontrolüne girmesi nedeniyle serbest piyasanın ticari medyanın editoryal bağımsızlığını garantilemekten ziyade onu tehlikeye attığını ve özel şirketlerle ilgili gözetimini zayıflattığını düşünmektedir (2002, s. 193). Aşağıda Türkiye'nin neoliberal ekonomi politikalarının tam olarak etkisi altına girdiği bir dönemde yayın hayatına başlayan Radikal gazetesinin normatif açıdan gazeteciliğin yerine getirmesi gereken kamusal görevler konusunda, yazı işleri ekibinde yer alanların görüşlerine yer verilmektedir.

Radikal'in genel olarak halkın bilme hakkını[29] kullanmasına yaptığı katkıyla ilgili olarak "*Bazı ekonomi ve politika başlıklarını çıkarırsak hukuk ve siyaset içinde Kürt sorunu ve Alevi meselesi önemli ölçüde olmak üzere bazı farklar bazı uyanışlara yol açan, nasıl diyelim, pek de devlet yönlendirmeli politikalara teslim olmayacak bir yapının oluşması için katkıda bulunmuştur"* diye konuşan G2, gazetenin kamusal bir tartışma platformu olmasıyla ilgili de şunları dile getirmektedir:

> Bu başından aslında belki hatta sonuna kadar bu konuda belirli bir başarı sağlandı. İlginç bir şekilde o küçük forum sayfaları hem çok okunuyor hem çok ilgi görüyordu. Ayrıca dış yorum dediğimiz Batı'dan Arap ülkelerinden hem gazete editoryal yazıları hem de oralarda çıkmış iyi yazıları aldığımız, şeyin de bu konuda önemli bir faydası oldu. Yine yazı dizileri hayli önemli tartışmalara da yol açtı (…) Köşe yazıları mesela Haluk Şahin yer yer haksızlığa da uğradı, önemli tartışmalar açtı. (…) Yine Yıldırım Türker, Kürt meselesinde benzer bazı noktalarda ve genç kuşağın uyanmasında ve fikri olarak o katı devletçi mantıktan sıyrılmasına yol açan bir şeyi başarmıştı (…) Tabii Radikal İki'yi de bu bağlamda daima düşünmek lazım, çünkü çok önemli bir güncel entelektüel platformdu, başından itibaren de çok başarılıydı.

Gazeteci G2, gazetenin forum ve dış yorum sayfaları ile köşe yazarlarının yanı sıra Radikal İki ile kamusal tartışmaya katkı sağladığını düşünmektedir. G5 de Radikal'in kamusal tartışma platformu işlevini yerine getirdiğine dair şunları söylemektedir: "*Bir konu olduğunda Radikal iki sayfa açıp bunu tartıştırırdı. Örneğin yeni hükümetin politikalarını ne olacak diye her kesimden görüş alıp bunu iki üç dört tam sayfa yapan bir gazeteydi. Bunu fazlasıyla yaptı.*" Gazetecinin sözleri, Radikal'in kamusal tartışmaya verdiği önemi normal olarak yirmi dört sayfa çıkan bir gazetenin birçok sayfasını bu tür konulara ayırmasıyla gösterdiğine işaret etmektedir.

Gazetecilerden G4, Radikal'in özellikle Kürt sorunuyla ilgili kamusal tartışmaya katkıda bulunduğunu düşünmektedir: "*Ortaya koyduğu tezler, Kürt sorunu, PKK sorunu, bunlarla ilgili çok cesur yazılar, cesur yorumlar vardı Radikal gazetesinde, bu bir takım o dönemde dikkati çekecek yazarları, onlar gündemi oluşturdu.*" G4, Kürt sorunuyla ilgili yazılarının çok etkili olduğunu söylediği Sırrı Süreyya Önder'in daha

---

[29] Demokratik toplumlarda ifade özgürlüğüyle ilintili olarak görülen halkın/kamunun bilme hakkı kavramıyla ilgili medya etiği alanyazınında çeşitli tarifler verilmektedir. Gauthier'ye göre "*bilme hakkı ideal olarak demokratik bir toplumda yurttaşların anayasal haklarını kullanması için gerekli olan siyasal, mesleki ve kişisel kararlarla ilgili her türlü bilgiye erişimini garantilemektedir*" (1999, s.199).

sonra siyasete atılmasına da işaret ederek Radikal'in tabloid boy döneminde de Kürt sorunuyla ilgili tartışmalarda önemli bir yer tuttuğunu vurgulamaktadır.

Gazetecilerden G8, Radikal gazetesinin tabloid boy döneminde belli konularda halkın haber alma hakkını kullanmasına katkısının olduğunu ancak siyasi konularda bu görevi yerine getiremediğini düşünmektedir. Gazetenin Kürt sorununun çözümüne ilişkin hükümetin açılımlarını desteklediğini ama onları yeterince sorgulayıp kamunun doğru bilgi edinmesini sağlamadığını vurgulamaktadır.

Gazetecilerden G10, gazetenin kamusal tartışmaya zemin açması konusunda şunları söylemektedir:

> Radikal İki'yi o platform haline getirdik. Yani orada ırkçılık yapmıyorsa, seksist değilse, savaş kışkırtmıyorsa kardeşim, argümanları sağlamsa biz onu koyarız. Sonra ona cevap vereni de koyarız. Yani şey olsun bunu bilsin insanlar. Gazetecinin bir tek görevi vardır benim için toplumda kavgaya neden olan sorunları tartışma platformuna çekip çözüme ortak olmak. Bu kadar basit.

Gazeteci, kamusal tartışmada ırkçılık, cinsiyetçilik ve savaş kışkırtıcılığı yapılmasına izin verilmediğinin altını çizerek Radikal gazetesinin yayın ilkelerini hatırlatmaktadır. Ayrıca sosyal sorumluluk normatif modeline göre gazetelerin çatışmayı tartışmaya dönüştürme görevine gönderme yaparak toplumsal sorunların çözümündeki rolünü de vurgulamaktadır.

G11 ise Radikal'in liberal-sol çizgisinin ve sermaye sahipliğinin çizdiği sınırlar ölçüsünde halkın bilme hakkını kullanmasına katkısının olduğunu düşünmektedir:

> Bazı alanlarda hakikaten büyük katkıları olduğu yadsınamaz. Ama her şeyde değil. Yani ana akım burada sizi belirleyen bir şey yani. Bunu aşmanın yolu ne kadar mümkündür bilmiyorum, çok iyi mücadele verilmesi gerekir ama dediğim gibi yani orada patronajın doğrudan çıkarına dokunmayan hemen hemen her alanda daha özgür yayıncılık yaptı Radikal. Çok net, bunda hiçbir şüphem yok.

Radikal'in sahiplik yapısına gönderme yapan G11, ana akım içinde yer alan bir gazetenin halkın gerçekleri bilmesine her zaman katkı sağlamayacağını belirtmektedir. Yine de diğer güç odaklarından bağımsız habercilik yapmaya çalıştıklarının altını çizen gazetecinin söylemi gazetecilik alanının özerkliğinin zayıflamış olmasına işaret etmektedir.

Gazetecilerden G12, özellikle Radikal İki ile çeşitli fikirlerin tartışıldığı bir platform olmayı her dönem başardıklarını " *Radikal İki öyle bir platformdu. Yani sağcısı da yazardı, Akif Beki'nin mesela o zamanki başbakana danışman olduğu dönemde muhalefette, sol cenahta vs. nefret objesi olduğu bir dönemde Akif Beki'nin yazı dizisini bastı Radikal*" sözleriyle dile getirmektedir. G12, halkın gerçekleri bilmesine gazetenin katkısının bir göstergesi olarak güncel bir örnek vermektedir:

> Ben bunu çok sık görüyorum sosyal medyada. Tank palet fabrikası tartışılıyor işte Radikal olsaydı şimdi tüm detaylarını bilirdik filan gibi şeyler yazanlar var ki ben de haklı olduklarını düşünüyorum. Yani 1996 ila 2005 yılları arasındaki Radikal olsaydı ki ondan sonra zaten kan kaybetmeye başladı, 2004'ten itibaren galiba, gerçekten de öyle olurdu yani.

G12, Radikal gazetesinin yayın hayatının ilk sekiz ya da dokuz yıllık döneminde kamunun aydınlatılmasında etkili olduğunu, o dönemden sonra bu işlevin zayıfladığını belirtmektedir. G12'ye benzer şekilde G29 da Radikal'in ilk döneminde halkın gerçekleri bilmesine yardımcı olduğunu düşünmektedir: "*Bence o dönemde çok yardımcı oldu. Birçok şeyi büyük yankılar yaratmadığı için bilemediğimiz ama gazeteleri önümüze koysak birçok şeyi takip etti Radikal. Çukura düşen çocuğun sorununu, belediyenin ihmali yüzünden, takip ettik. Şu anda hatırlayamıyorum ama çok var*." G16 da Radikal gazetesinin halkın bilme hakkını kullanmasına çok yardımcı olduğunu "*Başka hiç kimsenin yazmadığı bir sürü şeyi yazdı. Bir sürü şeyi Türkiye Radikal'den öğrendi. Türk basını yani, uyduruyorum, Susurluk konusu kapanır giderdi. Radikal'in ısrarı sonucunda, burada önemli bir şey var, ısrarı sonucunda Hürriyet on gün sonra filan manşet yaptı*" sözleriyle dile getirmektedir. Gazeteci, Radikal gazetesinin ısrarlı fikri takibinin ana akımın en büyük gazetelerinden Hürriyet'i de etkilediğini ve devlet içinde yasa dışı oluşumların açığa çıkarılmasını sağladığını vurgulamaktadır. G16, Radikal'in kamusal tartışmaya olan katkısını ise bir örnekle şöyle açıklamaktadır: "*YÖK özel üniversiteleri neredeyse ortadan kaldıracak bir hazırlığa girişmişti. Biz bunu o kadar yoğun bir tartışma yaptık ki, görüş sayfalarımızda Türk üniversitelerinin profesörler, rektörler şunlar bunlar makaleler yazdılar. O makaleler çok etkili oldu. Parlamento YÖK değişikliği yapmaktan vazgeçti*." Gazetecinin tanıklığı, Radikal'in kamusal tartışmayı teşvik eden yayıncılığıyla siyasal alanı etkilemeyi başardığını belirtmektedir. Radikal İki ile de kamusal tartışmaya katkı yaptıklarının altını çizen G16, gazetenin yorum sayfalarının yanı sıra 11 Eylül 2001 saldırılarından

hemen sonra dış basında çıkan yazıların çevrildiğini ve bir süre sonra bu çevirilerin dış yorum sayfa başlığı altında yayınlanmaya başladığını ve çok ilgi gördüğünü de anlatmaktadır:

> Arap gazetelerinde Ürdün gazetesinde Lübnan gazetesinde Mısır gazetesinde yayınlanan yazıların Türkçeye çevrilmesi diye bir şey yoktu Türkiye'de. Onlardan bir haber yaşardık, öyle bir dünya yokmuş gibi yaşardık. O yazılar yayınlanmaya başlayınca inanılmaz ilgi çekti. Dış yorum sayfasında sadece Arapçadan çeviri yapmadık, Fransızcadan, İngilizceden, Almancadan da çeviri yapıyorduk. Makaleleri orijinal haliyle yayınlıyorduk. O mesela bence Radikal'in Türk milletine yaptığı en büyük hizmetlerden biriydi.

Dış basında çıkan yazıların çevrilerek Radikal gazetesinin sayfalarında sistematik olarak verilmesi, gazetenin kamunun bilgilendirmesi görevine geniş bir çerçeveden bakmasının işareti olarak değerlendirilebilir. Gazetecilerden G38 de Radikal gazetesinin halkın doğru bilgilendirilmesinde rol oynadığını düşünmektedir: "*Radikal söylüyorsa doğrudur sözünü düşmanlarımıza bile söyletebilmiştik. Yani onlar bile bunlar belgesiz ve bilgisiz yazı yazmazlar duygusunu ve sözünü yerleştirmiştik. Yani Radikal'in böyle bir gücü vardı. O yüzden kamu bence çok doğru bilgilendirildi*." G38'in sözlerinden gazetenin güvenilir habercilik tarzıyla tanındığını ve bu sayede doğru bilginin adresi haline geldiği anlaşılmaktadır.

Radikal kamusal ölçüde fikirlerin tartışıldığı bir platform olma rolünü özellikle Radikal İki'nin yerine getirdiğini dile getiren G17, şunları söylemektedir:

> Radikal İki herkese açıktı. Ev hanımından tutun mesela Kürtlere ondan sonra işte sağcısının da solcusunun da ne bileyim ben kadın haklarını savunanların da, LGBT'lilerin de çok yazısını yayınlamışızdır. Mesela işte Mesut Yeğen işte bu ötekileştirme şeyini ilk defa Radikal İki'de yayınlandı. Ya da işte yargıda cemaatleşme, bu üç tane yargıç vardı Orhan Gazi Ertekin, Faruk Özsu, bir bilmem ne Şahin diye cemaatleşmeye dair uzun fikir yazılarını çok rahatlıkla yayınlıyorduk.

Gazetecinin tanıklığından Radikal İki'nin farklı görüşleri ve cinsel tercihleri olanların yanı sıra akademisyenlerin ve yargı mensuplarının görüşlerine sayfalarını açtığı anlaşılmaktadır. G17, "*Son dönemde mış gibi yaptık. Mış gibi yapınca da bu kamu yararı filan olmuyor. Yani bir şeyin niteliği önemli, içinde ne var. Anlatılmadı son dönemde hep mış gibi yapıldı, hep kenarından köşesinden, yani güvenli alandan gidilmeye çalışıldı*" sözleriyle tabloid boy döneminde Radikal'in halkın gerçekleri bilme hakkını kullanmasına katkısının eskisi gibi olmadığını hissettirmektedir.

Radikal gazetesinin özellikle Kürt sorununun tartışılması ve toplumsal karşılığının olması için çaba sarf ettiğini, tabloid dönemde “500 bin Radikal arıyoruz” diye bu yönde kampanya açtığını söyleyen G24, Türkiye’de üzeri örtülen işkence ve faili meçhul cinayetler gibi konularda kamunun gerçekleri bilmesine yardımcı olacak şekilde habercilik yaptığının altını çizmektedir. G24, tabloid dönemde Eskişehir’de dövülerek ölümüne yol açılan Ali İsmail Korkmaz’la ilgili haberciliği de bu çerçevede değerlendirmektedir: “*Ali İsmail haberi gibi mesela önemli haberlerin gündeme gelip aslında işin gerçek boyutunun ortaya çıkmasını ve kamunun aydınlatılması görevini bazı konularda laikiyle yaptı Radikal ve zaten Radikal'den bahsederken insanların hâlâ ‘lan ne güzeldi gazete’ diye bahsetmelerinin sebeplerinden biri de bu*.” Gazetecinin söyleminden Radikal’in özellikle geleneksel yayın çizgisini oluşturan insan hakları alanında halkın gerçekleri öğrenme hakkını kullanmasına katkı sağladığı anlaşılmaktadır. Bu çizgisinin sonucunda kapandıktan sonra nostaljiyle anımsanan bir gazete olduğu da görülmektedir.

Gazetecilerden G26, kamunun bilgilenmesi adına yönetim kadroları tarafından hiç hoşlanılmayan haberleri zaman zaman yayınladığını düşünmektedir:

> Ama ne kadar, onlar da sınırlı. Türkiye yani uzayda yaşamıyordu insanlar, gazetecilik medya sektöründe bir başka ülkede ya da başka bir dünyada başka bir kürede değil Türkiye'nin gerçekleri de ortadaydı. Ne kadarını yazabilirsin ne kadarını yazamazsın. Öyle haberler vardı ki, kendi kendimize konuşurduk bunları yansıtamazdık bazen. Bu hepsinde var, sadece orada değil yani Radikal de değil yani, hepsinde var.

G26, Türkiye’de genel olarak siyasal alan ile gazetecilik alanı arasındaki etkileşime dikkat çekmekte ve Radikal’in diğer gazetelerden büyük bir farklılık gösteremediğine işaret etmektedir. Gazetecinin söyleminden Radikal’de de oto sansür mekanizmasının işlediği anlaşılmaktadır.

Türkiye’deki diğer gazeteler gibi Radikal’in de kamunun gerçekleri bilme hakkını kullanmasına yeterince katkı sağlamadığını düşünen G28, bu görüşünü şöyle temellendirmektedir:

> Ne kadar liberal görüşte olsanız, ne kadar değişik etnik gruplara, değişik dünya görüşlerine, insanlara, inançlara vs. yer vermek için çaba da gösterseniz sonunda büyük bir sermaye grubunun gazetesiydiniz. Bağımsız değil. O büyük sermaye grubunun dünyaya baktığı yerden bakmaya, bakmak zorundasınız ve de onun görmek

> istemediği şeyleri insanların gözüne sokma şansınız yok. Biraz yaramazlık yapabilirsiniz ama uzattığınız zaman bunu büyük ihtimalle müdahale ederler.

Gazetenin sahiplik yapısının günün sonunda yayın politikasını ve haberciliğini belirlediğine işaret eden G28, kamunun ihtiyaçlarına yeterince cevap veremediklerinin bir göstergesi olarak yaşadığı bir deneyimi anlatmaktadır:

> Çok basit bir örnek vereyim; genç bir meslektaşım Samsun'da yetişmiş kendi konusunda inanılmaz eğitmiş kendini filan, Eurosport'ta maç anlatmaya kadar işi vardırmış genç bir gazetecilik öğrencisine ben hani "Gel bizde yazı yaz" dedim, "Abi ben Doğan Grubu'nda çalışmam" demişti. Şimdi 25 yaşında bir çocuktan bu cevabı almış olmak beni o zaman çok sarstı ve kendimle de hesaplaşmama, yani onun yapmadığı işi ben yapıyorum şimdi bu aslında sizin kamunun ihtiyaçlarına cevap vermekte yetersiz kaldığınızı gösteren bir şey, örnek.

Gazetecinin sözleri genç bir gazetecinin gözünde Radikal'in bünyesinde yer aldığı Doğan Grubu'nun olumlu ve kariyerini devam ettirmek isteyeceği bir kurum olmadığına işaret etmektedir. Gazetecilerden G34 de Radikal'in patronun ticari ilişkilerinden dolayı zaman zaman kamusal görevini yerine getiremediğini düşünmektedir:

> Medya patronajının medya dışındaki alanlarda ticari ilişkilerinin, RTÜK yasasında kamu ihalelerine girme yasağını kaldırtma noktasına doğru sürüklenirken siyasetle iç içe geçtiğini ve Radikal'in o dönemde birazcık mahcup bir hal aldığını bilmeniz gerekiyor. Yani etkin olamadı, yanlıştır diyemedi, savunmadı ama bunları da diyemedi Patron çünkü enerji ihalelerine girmişti, RTÜK yasası engeldi. O yasanın değişmesi gerekiyordu, o gece o hasta haliyle Bülent Ecevit'i diğer gruplar da yani Sabah grubu da, eski Sabah yapısıyla, Doğan Grubu da hepsi baskı altına aldılar, Ecevit'i o hasta halinde Meclis'e diktiler ve o yasayı değiştirttiler.

Doğan Grubu'nun Sabah Grubu ile birlikte RTÜK (Radyo ve Televizyon Üst Kurulu) yasasını değiştirilmesi için dönemin başbakanı üzerinde baskı kurduklarını vurgulan G34, şunları söylemektedir: "*Değişince de ekonomik olarak rahatlamış oldu. Zaten Petrol Ofisi ve diğer alımların yolu da açıldı gitti, banka sahibi olmaya kadar gitti*." Gazetecinin sözleri medyadaki oligopol yapının temel direklerinden Doğan Grubu'nun ekonomik alandaki çapraz faaliyetlerine ve gazetecilik alanının siyasal alan üzerinde baskı kurma kapasitesine işaret etmektedir.

Radikal'in kamusal tartışmaya alan açan bir yayın organı olmadığını "*Radikal de diğer gazeteler gibi ertesi sabah kahvaltı sofrasının altına serildi bunu söylemek bence daha doğru olanıdır, çok abartmamak lazım yani hangi dönemde hangi işlevi gördü,*

hiçbir işlevi görmedi. Gazetenin öyle bir rolü yok zaten" sözleriyle ileri süren G19, Radikal'in halkın gerçekleri bilmesi konusunda ise belli ölçüde etkili olduğunu düşünmektedir:

> Radikal gördüğü, görmeyi tercih ettiği haberlerde sonuna kadar gitme eğilimini içinde taşıyan bir gazete oldu. Mümkün olduğunca çaba sarf etti. Ta ki bir yerlerden bir şekilde fren konulana kadar. O fren konulana kadar zaten yazılmış olan şeyler yazılmış oluyordu bu anlamda halkın haber alma hakkı, dediğim gibi Radikal'in ilgi alanına giren hikâyelerde kendisi ifadesini buldu bence.

G19, yayın politikasına uygun haber konularında Radikal'in ısrarlı bir habercilik yaptığını ve kamunun aydınlatılmasını sağladığını belirtmektedir. G19, gazetenin bu haberciliğinin de bir sınırının olduğuna, siyasal ya da ekonomik alandan kaynaklanan engellemelerle karşılaşıldığına, ancak o ana kadar yapılan habercilikle kamunun gerçekleri öğrenmesine katkı yapılmış olduğuna dikkat çekmektedir.

3.2.5.6. Radikal Haberciliğinin Gazetecilik Alanına Etkisi

Bourdieu (2010), günümüzde gazetecilik alanın özerkliğinin çok zayıflamış olmasına rağmen bu alanda olan bitenin anlaşılması için yayın kuruluşlarının sermayelerinin kimlere ait olduğunun, nereden sübvanse edildiklerinin ve reklamları kimlerin verdiğinin bilinmesinin yeterli olmadığını söylemektedir. Ona göre gazetecilik mikro kozmosunda yer alanların yani gazetecilerin birbirleri üzerinde yarattıkları etkilerin de anlaşılması gerekmektedir (s. 33). Bu bölümde Radikal gazetesinin habercilik tarzıyla gazetecilik alanına ve gazetecilere etkisine dair yazı işleri çalışanlarının açıklamalarına yer verilmektedir.

Gazetecilerden G2, Radikal'in haberciliğinde evrensel gazetecilik standartlarının uygulanması konusunda titiz davranmasının basın sektöründe farklı gazetelerde çalışan meslektaşlarının benzer tarzda habercilik yapılması taleplerinde ellerini güçlendirdiğini ve bu durumun yayın faaliyetinin iyileştirilmesinde rol oynadığını düşünmektedir:

> Haberin unsurlarına dikkat ederek yayın yapma eğilimi, bazı iyi gazetecilerin, bazı iyi editörlerin her zaman böyle bir yanı oldu ama kurumsal olarak çok önemsenen bir şey değildi aslında. Bu konuda Radikal'in titizliği diğer gazetelerde bunun böyle yapılmamasını isteyen arkadaşların elini güçlendirdi. Çünkü her yerde iyi gazeteciler bu yönde mücadele içindeydiler. Yine Radikal'den yetişen kişilerin böyle yayıncılık yapmak isteyen yöneticiler tarafından işe alınması da bu sebepledir.

G2, gazetenin haber unsurlarının eksiksiz olmasına gösterdiği dikkatin Radikal'de çalışanların mesleki özellikleri haline geldiğini ve bu durumun onların basın sektöründe tercih edilen gazeteciler olmalarını sağladığını belirtmektedir. Gazetecinin söyleminden Radikal'de çalışanlara özgü bir iş yapma tarzının yani *habitus*sun oluştuğu anlaşılmaktadır. G2, Radikal haberciliğinin dil ve ifade düzeyinde de sektör içinde etkili olduğunu ileri sürmektedir:

> Haber dilinin hem dil düzeyi olarak ifade düzeyi ve ifade imkânları olarak, hem çeşitlilik olarak Radikal'in çok özendiği bir şeydi. Bu örneğin televizyonların ana haberlerindeki birkaç, ilk üç- dört ana haberin dilinde kendini çok iyi gösteriyordu. Çoğu zaman o gün ya da bir gün önce Radikal'in birinci sayfasındaki anlatım, işte zamanı, üslubu seçilen kelimelerin aynısıyla biz haber kurulduğunu görüyorduk.

Gazetenin kullandığı haber diline ve anlatım tarzına diğer medya organlarının öykündüğünü belirten G2, bazı gazetelerin de Radikal'de gördükleri yorum-forum sayfalarına yer verdiklerini söylemektedir:

> Sol-sosyalist yayınlar Radikal'deki birçok tarzı, bazıları da çok daha başarılı bir şekilde geliştirip kurumsallaştırdılar. Örneğin yorum-forum sayfalarının Radikal düzeni, Birgün'ün, Evrensel'in o sayfalarını da etkiledi. Hatta Zaman gazetesi Radikal'e göre kendini düzenledi. Yeni şafak vs. o sayfaları açtığında bunu Radikal gibi yapmaya çalıştılar. Taraf kurulduğunda örneğin buradaki düzenlemeleri Radikal'deki mantığın birebir uyarlaması şeklindeydi.

Radikal'in yorum ve forum sayfalarının diğer gazetelere örnek teşkil etmesi gazetenin sadece diğer gazetelerin tarzını etkilemesine değil, aynı zamanda kamusal tartışmaya yaptığı katkının kendisiyle sınırlı kalmayıp daha da genişlemesine yol açtığına da işaret etmektedir.

Gazetecilerden G5, Radikal haberciliğinin pek çok alanda standart koyduğunu ileri sürmektedir:

> Kadınlara yönelik şiddetle ilgili bu işin bayraktarıdır gazete. Töre cinayetine kurban gitmiş kadınlar azaldıysa Radikal'in doğrudan etkisi vardır. Bunların işte insanlar, öldürdüler abileri işte geçtiler diye bir köşede verdiği haberi siz tam sayfa haber yaptığınızda artık doğrudan bir standart koyuyorsunuz artık herkes öyle yapmak zorunda kalıyor. Biz bu konularda çıtayı koyduk. Aile içi şiddet de başta Radikal'de başlamıştır. Çevre konusunda, toplum sağlığı konusunda, baz istasyonları konusunda çocuk hakları meselesinde çıtayı koyan bir gazetedir. İnsan hakları meselesinde çıtayı koyanlardan biridir.

G5, Radikal'in, kadına yönelik şiddet, aile içi şiddet, çocuk hakları, çevre ve toplum sağlığı konusundaki haberleriyle basın sektörünü etkilediğini vurgulamaktadır. Radikal'in haberi ilk verme konusunda diğer gazetelerle rekabet içinde olmadığını, bunun yerine kimsenin ilgilenmediği haberleri gündeme getirdiğini vurgulayan G5, İsmail Saymaz'ın Tuzla tersanelerindeki işçi ölümleriyle ilgili yaptığı haberleriyle iş güvenliği konusunda da basında çıtayı koyduğunu dile getirmektedir.

Gazetecilerden G4, G5'in işaret ettiği gibi Radikal'in diğer gazetelerin önemsemediği konulara el attığını, insan hakları penceresinden olaylara baktığını düşünmekle birlikte genel olarak basın sektörüne etkisi konusunda şöyle bir farklı yaklaşım sergilemektedir: "*Valla çok etkilediğini düşünmüyorum, çünkü çok devamı gelmedi o işin. Yani etkili, o alanda ısrarlı yayınlar olmadı. Kıskanılan işler vardı, herkes de yapamıyordu o işi. Özellikle işte doksan altılı, iki binli yılları düşündüğümüzde şu anda Türkiye'de ben Radikal gibi gazete olduğunu düşünmüyorum*." Radikal'in süreklilik arz etmese de diğer gazeteleri kıskandıracak haberler yaptığını söyleyen G4, gazetenin habercilik tarzının kurumsal olarak basın sektöründe yerleşmediğinin altını çizmektedir. Benzer şekilde G7 de Radikal gazetesinin habercilik tarzının genel olarak medyayı etkilemediğini ancak etkilenen gazeteciler olduğunu ve bu durumun gazetecilerin dijital alandaki yayıncılık faaliyetlerine yansıdığını anlatmaktadır:

> Onlar hem daha sonra yaptığı bireysel işlerde bunu gösterdiler hem de özellikle dijital yayıncılık arttıkça, yeni dijital gazeteler ortaya çıktıkça Radikal'in aslında kâğıt gazeteden beri getirdiği dijitalde de sürdürdüğü bazı özelliklerini en azından hani kopyalamasa bile ondan feyz alan gazeteler, dijital yayınlar olduğunu biliyorum. Ama öyle bir etki, bir damar olarak bıraktı diye düşünüyordum.

G7'nin söyleminden Radikal'in bir anlamda "ruhunun" dijitalde yaşadığını çıkarmak mümkün görünmektedir. Bu bağlamda G17 de Radikal kapandıktan sonra orada gazetecilik yapanların gazetenin tarzını devam ettirdiğine de işaret etmektedir "*Gazete Duvar'da yeni diye lanse edilen bütün yazarlar Radikal İki'nin ya da Radikal'in yazarlarıydı. Ali çok akıllıca bir şey yaptı. Tık tık tık hepsini topladı. Ha bu az bir şey mi? Rekabet anlamında. Bence şahane*." Gazetecinin sözlerinden Radikal gazetesi yazı işleri müdürlerinden Ali Topuz'un kurucu genel yayın yönetmeni olduğu internet gazetesi Gazete Duvar'ın Radikal'in yazarlarına kadrosunda yer açarak rekabet gücünü

artırdığı anlaşılmaktadır. Başka türlü söylemek gerekirse, Topuz'un Radikal gazetesi yazı işlerinde geçirdiği uzun yılların kendisine kazandırdığı kültürel sermaye ve sosyal sermayenin yanı sıra *habitus*uyla, yani Bourdieu'nün oyun imgesiyle düşünüldüğünde, internet gazetecilik alanında oyunun nereye doğru gelişeceğini sezme becerisiyle rekabet gücünü artıracak yazarları kadroya aldığı fark edilmektedir. Diğer taraftan bu yazarların Gazete Duvar'da yazı yazmayı kabul etmelerini, Topuz'un kültürel ve sosyal sermayesi temelinde gelişen simgesel sermayesinin bir sonucu olarak düşünmek yerinde olacaktır. Topuz'un yazı işleri müdürü olarak Radikal gazetesindeki geçmişinin yazarlar için belirleyici önemde bir referans teşkil ettiği söylenebilir. Gazetecilerden G28 de Radikal gazetesinin medya üzerinden etkisinin olmadığını "*Medya bildiğini okudu ama 'Radikal'dir onlar yapmaz' dediler sadece. Onlar öyledir falan. Belki biraz hani mahallenin delisi muamelesi gördük*" sözleriyle dile getirmektedir. Gazetecinin söyleminden gazetecilik alanı içinde Radikal'in hoş görüyle karşılanan ama yayın tarzı benimsenen bir gazete olmadığını çıkarmak mümkün görünmektedir.

Gazetecilerden G6 ise Radikal'in diğer gazeteleri yaptığı haberlere yanıt vermeye zorlayarak etkilediğini ileri sürmektedir:

> Biz çarpıcı, farklı olmaya çalışıyorduk. Ama bizim yaptığımız haberleri mesela biz sert bir şey girdiysek hükümet aleyhtarı varsayalım, işte girdiysek ertesi gün hükümet yanlısı gazetelerin bunu düzeltmek için tedavüle sokmaları bile bizim haberimizin bir etki yarattığını ortaya koyuyordu. Yani yalanlamak için bile o topa girmek zorunda hissediyorlardı kendilerini, dolayısıyla Radikal bu anlamda dinlenen ve takip edilen az satsa da çok satsa da bakılan bir gazeteydi. Böyle bir karşılığı vardı.

G6, Radikal'in haberlerinin kamuoyunda yarattığı etki karşısında diğer gazetelerin konuyla ilgilenmek zorunda kaldığını vurgulamaktadır. Radikal'in bu anlamda basın sektöründeki hükümet yanlısı yayın yapan gazeteleri rahatsız ettiği görülmektedir. G12 de G6'ya benzer şekilde şunları söylemektedir:

> Milliyet bile çok ana akım olduğu halde çok popüler bir gazete olduğu halde Radikal'in gündeme getirdiği konulara hiç kendi tarzı olmadığı halde girmek zorunda kalmıştır yani (…) O gazetecilerin her sabah diğer gazetelere bakıp ne atlamışız vs. filan diye kaygılandığı dönemlerde Radikal ilk okunan gazetelerden biri olmuştur. Önce Radikal'e bakarlardı ne atlamışız diye bakarlardı.

G12, gazetenin habercilik tarzının ana akımın önde gelen gazetelerini benzer haberler yapmaya zorladığının altını çizmektedir. G12'nin diğer gazetecilerde farkla Radikal'i

diğer gazetelere haber atlatan bir gazete olarak tarif ettiği dikkat çekmektedir. Gazetecilerden G7 ise G12'den farklı olarak gazetenin diğer gazetelere haber atlatmak için büyük bir yarış içinde olmadığını söylemektedir:

> Hani haber atlatmak derdi, onulmaz bir dert olarak bütün gazetecilerde vardır, ama Radikal kendi ilgi alanlarının zaten diğer gazeteler tarafından çok fazla benimsenmeyeceği gibi birçok durumda diğer gazeteler tarafından önemsenmeyen şeyleri öne çıkartıyordu. Zaman zaman rekabetin içine giriyordu ama Radikal'in temel motivasyonu o rekabette öne geçmek hani o yarışı birinci bitirmek değildi. Ama arada bir hani argo tabirle madik atmak, hani bir haberi atlatmak da büyük keyfe yol açıyordu. Saraydan koltuk kaçırma haberi[30] örneğin.

G7, Radikal'in yayın politikası gereği ilgilendiği haber konularına diğer gazeteler ilgi göstermediğinden bir rekabet ortamının ortaya çıkmadığının altını çizmektedir. Bununla birlikte gazetecilik mesleğinin önemli bir motivasyonu olan haber atlatma konusunda kaydedilen bazı başarılardan da keyif duyulduğunu gizlememektedir. G8 de Radikal'in diğer gazetelerle rekabeti konusunda benzer görüşleri dile getirmektedir:

> Radikal'in diğer gazetelerin öyle çok aman aman yerler vermediği mesela insan hakları, işkence, işte karakollarda yaşanan bir takım vakalar, işte Ali İsmail Korkmaz gibi aslında çok şiddet, vahşet kısmını içeren ve özel bir ilgi gerektiren alanları dışında yani öbür gazeteler buralara pek girmediği için Radikal zaten doğal olarak buralara yöneldiğinde zaten haber atlatmış oluyordu. Yani o yönelmediği zaman başka bir gazetede Ali İsmail Korkmaz'ın haberini görebileceğimizi düşünmüyorum.

G8, Radikal'in yayın politikasının doğal bir sonucu olarak diğer gazetelerin ilgilenmediği konulara el attığını, bu sayede de haber atlattığını belirtmektedir.

Gazetecilerden G15, Radikal'in diğer gazetelerle rekabeti konusunda şunları söylemektedir:

> Bizim kulvarda iki gazete vardı ilk yıllarda: Yeni Yüzyıl ve Cumhuriyet. Daha sonra Taraf da bu kulvara açıldı. İlk yıllarda bu üç gazete arasında epey bir rekabet vardı. Daha sonra Yeni Yüzyıl'ın kapanması Yeni Binyıl olup yine kapanması bize tiraj bakımından bir şey getirmedi. Anladık ki kulvarda ne kadar çok gazete olursa sen o kadar kuvvetli oluyorsun. Diğer ana medya gazeteler tabii ki Radikal'de yapılanlara özeniyordu. Ama başka Radikal'ler çıkartmadı kimse. Çünkü gazete hep zarar ediyordu, yani patronlar için kârlı bir alternatif de olmadı. Yani biz daha çok kendimize benzeyenleri etkiledik, onları çektik.

---

[30] Radikal'in 25 Mart 2011 tarihli "Saraydan taht kaçırma" başlıklı manşet haberiyle ilgili bkz. Ek-17.

Radikal'in özenilen bir gazete olmasına rağmen benzerinin çıkartılmamasını ticari başarısızlığıyla açıklayan G15, Radikal'in gazetecilik sektöründe rekabeti ise kitap ekiyle yarattığını "*Bu ekin ticari ve prestij başarısı Türkiye'de hâlâ sürmekte olan kitap ekleri rüzgârını başlattı. Hiçbir gazete kitap eki vermezken, hepsi vermeye başladı*" sözleriyle dile getirmektedir.

Radikal'in klişeleşmiş gazetecilik bilgisinin dışında başka bir gazetecilik şeklinin var olduğunu ortaya koyarak gazetecilik sektörünü etkilediğini düşünen G17, Birgün ve Evrensel'in Radikal İki'den sonra pazar eki çıkardığını, Radikal Kitap'tan sonra on iki-on üç gazetenin kitap eki verdiğini hatırlatmaktadır.

Gazetecilerden G16, işkence ve insan hakları konusundaki haberlerin ana akımın gündemine girmesinde Radikal gazetesinin ısrarlı yayınlarının çok büyük rol oynadığını düşünmektedir:

> İnsan hakları haberciliği, doksanlı yıllarda seksenli yıllarda ya da işte, marjinal bir konu ve insan haklarından söz edersen işte işkence haberleri denilirdi bunlara o haberleri koymak doğrudan sizi solcu marjinal, kenarda bir şey yapar. Ana akım olmakta o kadar ısrarlıydık ki ve bu haberleri ana akımın gündemine sokmayı başardık. Yani Manisalı gençler meselesi. Radikal'de patladı. ATV haberlerinde devam etti. Yani birden bire bu konu, işkence konusu sadece solcuların uğradığı bir eziyet zaten bunlar vatan hainidir onları da döversiniz hani iyi olur filan denen bir şeyden çıktı, herkesin konusu haline geldi.

Gazetecinin sözlerinden Türkiye'de seksenli ve doksanlı yıllarda insan hakları ihlalleriyle ilgili haberciliğin solculuk ve marjinallikle özdeşleştirildiğinden, bu konuda habercilik yapmanın aslında kolay bir tercih olmadığı, Radikal'in bunu yaparak kamusal görevini yerine getirdiği ve diğer gazetelere bu görevi hatırlattığı anlaşılmaktadır. G16, Radikal'in diğer gazetelerle sıkı bir rekabet içinde olduğunu şöyle dile getirmektedir:

> Yani şöyle biz içerde çalışanlar olarak Türkiye'de genel olarak büyük gazeteler var Sabah var, Hürriyet var. Biraz daha az büyük gazeteler var işte Milliyet var, Vatan filan. Bir de üçüncü kategoride işte küçükler böyle bir algı var. Bizim böyle bir algımız yok. Bizim rakibimiz doğrudan Hürriyet ve Sabah'tı. Bu konuda en iddialı gazeteler hangisiyse. Radikal onlarla eşittir ve biz kendimizi buna göre değerlendirirdik (…) Dolayısıyla bir rekabetimizi yani kendi liginin, bir alttakiler liginde değil de en büyükler liginde yaptık bunu. Bunu onlar da anladılar. Hürriyet ve Sabah da. (…) Ankara'nın nabzını tutmak konusunda, siyasetin haberlerini yansıtmak konusunda biz Hürriyet'in de Sabah'ın da çok önündeydik.

G16, gazetenin kendini en sektörün en büyükleriyle eşit seviyede gördüğünü ve Ankara merkezli siyasi haberlerde en büyük iki gazeteyi geride bıraktıklarını ileri sürmektedir.

Gazetecilerden G18, Radikal'in diğer gazeteleri olumlu yönde etkilediğini başından geçen bir olay üzerinden şöyle anlatmaktadır: "*Mesela Hürriyet'teki bir arkadaşım beni arayıp da şey demişti. Cihat bey arayabilir, 'Radikal gibi yayınlanacak' dedim ona, senin de onay verdiğini söyledim. Nasıl yani? Yani Hürriyet'te yayınlanacak haber ama Radikal gibi yayınlanacak, böyle bir şey demişti.*" Radikal'in haber kaynakları nazarında yarattığı itibara dikkat çeken G18, siyasi haberler açısından gazetenin rekabetçi olduğunu ve bu konuda Ankara Temsilcisi İsmet Berkan ile yüksek yargı muhabiri Adnan Keskin'in öne çıktığını dile getirmektedir. G19 da Radikal'in gazetecilik alanındaki rekabette başarılı olduğu zamanlar olduğunu ve diğer gazeteler tarafından dikkate alındığını şöyle anlatmaktadır:

> Bütün gazetelerin Radikal'i her zaman önemsediğini düşünüyorum. Kimi haberlerini takip etmek zorunda kaldıklarını görüyorum, eksik bıraktıklarının o boşluğun mutlaka Radikal tarafından doldurulma ihtimalinin olduğunu göz önünde bulundurduklarını biliyorum. Bu açıdan düşünüldüğünde de Radikal kendi rolünü oynadı.

Gazetecinin sözlerinden Radikal'in gazetecilik alanındaki diğer aktörlere görevlerini hatırlatarak önemli bir rol oynadığı anlaşılmaktadır.

Gazetecilerden G24 "*Özellikle Kürt meselesi, insan hakları meseleleri, Türkiye'de dışlanmış kesimlerin görünmeyen haberlerinin, görünmeyen sorunlarının haberleştirilmesi konusunda Radikal haberciliğinin*" diğer gazetelerden farklı olduğunun altını çizmekte ve bu tarzın basın üzerindeki etkisini şöyle değerlendirmektedir:

> Şöyle etkiledi; sonuçları itibariyle etkiliyordu, gündem belirleme konusunda etkiliyordu, ikincisi de Radikal'in haberleri bazen dokunuyordu. Hürriyet ile mesela Radikal çok enteresan şekilde aynı grupta olmasına rağmen Hürriyet'in yazarlarıyla Radikal'in yazarları arasında çok çetin polemikler yaşandı ve o dönemde Hürriyet'in yayın yönetmeni bile Radikal'e cevap vermekte zorlanıyordu. Çünkü Yıldırım Türker gibi birkaç yazarı sürekli Hürriyet'teki haberciliği eleştiren yazılar yazıyordu.

Gazeteci, Radikal'in habercilikte diğer gazetelerle her zaman rekabet ettiğini ancak bunu kendine özgü bir tarzda yaptığını anlatmaktadır:

> Siyaset açısından baktığımızda da Türkiye'nin gündemini belirleyecek işlerde en iyi haberciliği yapmak üzere doğru haberciliği yapmak üzere çaba gösterdiği

> söyleyebiliriz. Ama şunu da yapmıyordu Radikal, işte ana akımla, ana akım böyle yapıyor biz de bunlarla böyle yarışalım diye bir kaygı yoktu. Aksine herkes buradan yapıyor, bir haber özel bir haber değilse ve manşet olacaksa herkes bunu bu açıdan görüyor biz başka bir açıdan görelim dendiği sıkça olurdu Radikal'de. Bir editör aynı haberi başka bir yerden girmek üzere gidip araştırıyor, telefonla konuşuyor, görüşler alıyor falan ona göre çerçeveyi başka şekilde çizip başka başlıkla gazeteler bunu buradan görmeyecek bir fark yaratalıma gidiyordu.

G24, Radikal'in bir haberi başka gazetelerin bakış açısından farklı bir şekilde vererek rekabet ettiğini belirtmektedir. Bunun için de editörlerin oynadığı rolün önemli olduğuna dikkat çekmektedir. Benzer şekilde Radikal'in diğer gazetelerle rekabet etmekten çok kendi bakış açısıyla habercilik yaptığını düşünen G26, şunları söylemektedir: "*Belki de diğer gazetelerin o durağan hali bizi farklı bir bakış açısına taşıdı desek daha doğru olur. Evet, onlar bizi etkiledi (gülüyor burada) onlar farklı bakış açısı koymamıza neden oldular daha doğrusu odur yani*." G26, diğer gazetelerin Radikal'e etkisinin benzeşme değil ayrışma yönünde olduğuna işaret etmektedir.

Gazetecilerden G29, Radikal'in yayıncılığından diğer gazeteleri etkilemesine bir örnek olarak Türkbank skandalıyla ilgili haberciliği göstermektedir: "*Radikal'de Türkbank işini çok büyüttüğümüz için sonunda Hürriyet gazetesi ve diğer gazeteler de işin içine girdi. Siyaseti etkiledi o vakit. Mesut Yılmaz'ı zor duruma düşürdü, o açılardan etkili oldu."* Doğan Grubu'nun Mesut Yılmaz'ı desteklediği yönünde iddialar göz önüne alındığında Radikal'in bankacılık skandalı üzerinde Yılmaz'ı zor duruma düşürmesi ve grubun diğer gazetelerini de peşinden sürüklemesinin önemi daha iyi anlaşılmaktadır. Radikal böylelikle siyasal alanı etkileyen bir habercilik örneği de sergilemiş olmaktadır.

G30, Radikal gazetesinin diğer gazetelerle rekabetinin bir haberin önce verilmesinden çok farklı biçimde işlenmesi üzerinden gerçekleştiğini düşünmektedir:

> Farklı şekilde işleyerek, daha çok yönlü işleyerek, arada dönem dönem yani önce haber vermek de oldu ama bu önce haber vermek öteki gazetelerin çok fazla öncelik vermediği bir şeyi, konuları, büyüterek ve öne çıkararak daha sonra öteki gazetelerin onları takip etmesini, yani önem vermedikleri bir konunun aslında daha iyi işlendiği zaman ne kadar önemli olduğunu görüp diğer gazeteler onlara takıldı. Yani rekabeti öyle bir etkisi oldu.

Gazeteci Radikal'in herkesin ulaştığı bilgileri kendine özgü tarzda işleyerek haberleştirilmesinin diğer gazeteleri de etkilediğini belirtmektedir.

G31 ise Radikal haberciliğinin diğer gazetelere göre farkının kime zarar verir düşüncesiyle haber yapılmaması olduğunu söylemektedir:

> Biz bir haber yaparken kimin ayağına basıyoruz, kime zarar veriyoruz, kimin yararına yapıyoruz, bence en temel şey buydu yani, devlet bundan zarara uğrar, işte ulusal çıkarlarımız zedelenir, işte bakanın prestiji yerle bir olur böyle bir kaygımız yoktu yani. Ya da patronun işte çıkarları, ha tabii ki orada çok idealize edemem ama onu bile zorladığımızı söyleyebilirim.

G29'un işaret ettiği gibi habercilikte güç odaklarına mesafeli duruşun korunduğunu vurgulayan G31, Radikal'in gazetecilik alanındaki rekabet konusundaki durumunu ise "*Çok nal topladığımız da oldu ama bazı haberleri işte Türkiye'nin hatta dünyanın Radikal'den öğrendiği de oldu*" sözleriyle özetlemektedir.

Gazetecilerin anlatımları, Radikal gazetesinde insan hakları odaklı haberciliğin ön planda olduğunu, bunu çevre ve kadın sorunlarıyla ilgili haberlerin takip ettiğini, sansasyonel habercilik yapılmadığını, sosyal bir soruna işaret etmediği sürece intihar haberlerine yer verilmediğini, magazin haberlerinde niteliğin gözetildiğini, ekonomi haberciliğinin finans piyasaları, makroekonomi ve şirket ağırlıklı olduğunu, kültür ve sanatta seçkinci bir çizgi izlenmekle birlikte sanatçıların tanıtımında önemli rol oynandığını, yorumla haber arasında net bir çizgi çekildiğini, fikri takibin önemsendiğini ve ilk dönemlerde soruşturmacı gazeteciliğin etkin örneklerinin verildiğini göstermektedir. Gazetecilerin açıklamalarından gazetenin güç odaklarıyla mesafeli habercilik tarzının, 2002 yılından itibaren iktidara gelen AKP hükümetlerinin liberal politikalarının gazetenin temel ilkeleriyle örtüşmesinin de etkisiyle muhalif yönünün zayıfladığı, tabloid boy döneminde ise hükümetle çatışmayan bir habercilik tarzının hâkim olduğu da anlaşılmaktadır.

Gazetecilerin tanıklıklarında Radikal gazetesinde haberin kısa cümlelerle, net ve anlaşılır biçimde yazılmasına dikkat edildiği, ayrımcı, ötekileştirici, milliyetçi ve cinsiyetçi sözcüklerden ve ajans dilinden uzak durulduğu ön plana çıkmaktadır. Batıdaki gazetelerdeki haber yazımına öykünüldüğü, bunun için eğitim verildiği, öyküleştirerek haber yazımı için çaba sarf edildiği ancak bunda çok başarılı olunamadığı teslim edilmektedir. Gazeteciler haber başlıklarının okuyucunun ilgisini çekmesi için çarpıcı olmasına dikkat edildiğine ancak bulvar gazetelerinin sansasyonel tarzından da uzak durulduğuna, başlangıçta atılan düz başlıkların yerini özellikle gazetenin yayın

politikasının temel çizgisi olan insan hakları ve demokrasi gibi konularla ilgili haberlerde tavırlı başlıkların aldığına da işaret etmektedirler. Ayrıca haber sunumunda Batılı fikir gazetelerinden farkla Türk okuyucuyu sıkmayan bir görsellik sağlanması amacıyla güzel fotoğrafların büyük kullanılarak sayfanın yazı yoğunluğunun düşürülmesine de dikkat edildiği görülmektedir.

Radikal gazetesi, diğer basın organları gibi, devlet ve hükümet bürokrasisi içindeki haber kaynaklarından yararlanmasının Türkiye'nin 1996 yılından itibaren yaşadığı siyasal değişim ve dönüşümün izlerini taşıdığı söylenebilir. Gazetecilerin anlatımlarından Radikal'in ilk dönemlerinde haber kaynaklarına mesafeli yaklaşım büyük ölçüde korunarak habercilik yapıldığı ve o kaynakların gazetenin doğru habercilik yapacağına güvendiği için bilgi verdiği, 2002 yılında AKP iktidarıyla birlikte haber kaynaklarından bilgi akışını zayıfladığı, 2007-2008 yılından itibaren manipülatif haberleri yayınlamadığı için bu akışın tamamen kesildiği, 2010 yılında tabloid boya geçilmesiyle birlikte bu kaynaklardan yeniden bilgi alınmaya başlandığı ancak bunun da manipülasyona dönük olduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca dijital dönemle birlikte tekrar tüm akışın kesildiğine de işaret edilmektedir.

Gazetecilerin anlatımlarından Radikal'in kendi tarzına uygun habercilikte zaman zaman gündemi belirleyen örnekler verdiği anlaşılmaktadır. Normal boy gazete döneminde Susurluk, Manisalı gençler, Milli Eğitim Bakanlığı kitapları, tabloid dönemde ise Ali İsmail Korkmaz, İstanbul'un silueti ve ÖSYM sınavındaki şifre skandalı manşetleri öne çıkmaktadır.

Gazeteciler Radikal gazetesinin iki binli yılların ortalarına kadar halkın gerçekleri bilme hakkını kullanmasına katkı sağladığı konusunda hem fikir görünmektedirler. Bununla birlikte Radikal İki ön planda olmak üzere son dönemde dahi gazetenin bir bütün olarak kamusal tartışma platformu olarak işlev gördüğünü düşünmektedirler. Gazetenin kamusal görevleri yerine getirmesinin sınırları olduğuna dikkat çeken gazeteciler, özellikle patronun ticari çıkarları söz konusu olduğunda gerçeğin ortaya çıkarılması yönünde bir habercilik yerine tarafsız kalmayı tercih eden bir çizgi izlenildiğini belirtmektedirler.

Gazetecilerin anlatılarından Radikal'in diğer gazetelerle rekabete önem verdiğini

ancak bunu kendi tarzına uygun şekilde yaptığını, haber atlatmaktan daha çok bir haberi diğer yayın organlarının bakış açısından çok farklı şekilde çerçeveleyerek verilmesine önem verildiğini ve rekabet gücünün bu farktan kaynaklandığını, gazetecilik kurallarına uygun haberciliğin temel ilke olduğunu ve bu durumun gazetede çalışanların sektörde aranan gazeteciler olmasını sağladığını, insan hakları, kadın ve çocuklara şiddet ve çevre gibi konularda sektörü kalıcı bir şekilde etkileyen habercilik yapıldığını, bazı gazetelerin Radikal'in tartışma platformu işlevi gören yorum ve forum sayfalarının benzerlerine yer verdiklerini, gazetenin ilk döneminde siyasi haberler konusunda sektörün en büyüklerini geride bıraktıkları zamanların olduğunu, kurumsal benzerini yaratamamakla beraber, dijital ortamda faaliyet gösteren bazı haber portalları ve gazetelerde Radikal tarzı haberciliğin yapıldığını çıkarmak mümkün görünmektedir. Diğer bir ifadeyle Radikal gazetesinin kendi tarzıyla yaptığı habercilikle diğer gazetelerden farklılaştığı ve sektörü etkilediği anlaşılmaktadır.

3.2.6. Radikal ve Doğan Grubu

Radikal gazetesi, Doğan Grubu'na bağlı Simge Yayıncılık ve Dağıtım AŞ. çatısı altında 13 Ekim 1996 tarihinde İstanbul Bağcılar'daki Doğan Medya Center'da yayın hayatına başlamıştır. Doğan Grubu, Radikal'in yayına girdiği sırada Hürriyet, Milliyet, Posta, Fanatik ve Finansal Forum gazetelerinin de sahibiydi. Grup, medya alanındaki tüm şirketlerini 1997 yılında Doğan Yayın Holding bünyesinde toplamıştır. Bu holding çatısı altında Hürriyet ve Milliyet gazeteleri ayrı şirket yapılanmalarına sahipken; Posta, Fanatik ve Finansal Forum Simge bünyesindeydi. Simge Yayıncılık ve Dağıtım AŞ. ile Milliyet Gazetecilik, Milliyet'in 25 Aralık 2003 tarihinde yapılan olağanüstü genel kurulunda birleşmiş ve unvan değişikliğine gidilerek Doğan Gazetecilik AŞ. çatısı altında faaliyete devam edilmiştir. Bu durum Türkiye Ticaret Sicili Gazetesi'nin 9 Ocak 2004 tarihli 5964'ncü sayısında ilan edilmiştir. Radikal de bu birleşmeden sonra Doğan Gazetecilik AŞ. çatısı altında yayın hayatını sürdürmüştür. Radikal'in ait olduğu şirket değişimlerinin sonuncusu 30 Haziran 2010 tarihinde Hürriyet Gazetecilik tarafından Kamuyu Aydınlatma Platformu'na (KAP) yapılan açıklamayla duyurulmuştur. Açıklamada Radikal'in tüm haklarının Hürriyet Gazetecilik tarafından 5 milyon 85 bin liraya devralındığı belirtilmiştir. Bu devir, Radikal'in Doğan Gazetecilik'e ait olan gazetelerden Posta, Fanatik ve Milliyet'in de bulunduğu Bağcılar'daki Doğan Medya

Center'dan İkitelli'deki Hürriyet Medya Towers'a taşınmasının yolunu açmıştır. Burada faaliyet gösteren Referans gazetesi ile birleştirilen Radikal, Hürriyet Medya Towers'ın yer aldığı arazinin satılmasını ve Demirören Grubu'na satılmış olan Milliyet'in Çağlayan'daki yeni binasına taşınmasını takiben 2012 yılında tekrar Bağcılar'da restore edilen eski binasına geri dönmüştür. Gazetenin yayın hayatı yaklaşık yirmi yıl sonra 1 Nisan 2016 tarihinde başladığı yerde son bulmuştur. Doğan Grubu, Radikal'in yayın hayatına başladığı yıllarda medyanın dışında sanayiden turizme, enerjiden hizmet sektörüne uzanan geniş bir yelpazede faaliyet göstermektedir. Sönmez'den (2004) yararlanılarak düzenlenen aşağıdaki tabloda grubun şirketlerine yer verilmektedir. Tabloda yer alan bazı şirketlerin iki binli yıllarda, yukarıda da ifade edildiği gibi, birleştirilerek isim değiştirdiğini ya da satıldığını hatırlatmak yerinde olacaktır.

Tablo 3.13. Doğan Grubu Şirketleri

FİNANS	ENERJİ/SANAYİ/TİCARET/TURİZM	MEDYA	DİĞER
Türk Dış Ticaret Bankası AŞ.	İş-Doğan Petrol Yatırımları	Hürriyet Gazetecilik ve Matbaacılık AŞ.	Doğan Müşteri Hizmetleri AŞ.
	Çelik Halat ve Tel Sanayi AŞ.		
Dış Ticaret Factoring AŞ.		Milliyet Gazetecilik AŞ.	3D Güvenlik Sist. ve Org. Tic. AŞ.
	Ditaş	Simge Yayıncılık ve Dağıtım AŞ.	
Dış Yatırım			Doğan Telekomünikas. Kart Sist. ve Tic. AŞ.
Dış Holding Malta Limited	Zigana Elektrik Dağ. San. ve Tic. AŞ.	DYG İlan ve Reklam Hizmetleri AŞ.	
			Ultra Kablolu TV ve Telekom. San. Tic. AŞ.
Dışbank Malta	İstanbul Elektrik Dağ. San. ve Tic. AŞ.	Doğan Ofset Yayıncılık ve Matbaacılık AŞ.	
			Dijital Hizmetler Pazarlama AŞ.
Dış Globus Malta	Doğan Havacılık	Doğan Raks Satış Pazarlama ve Dağıtım AŞ.	
Dışbank Nederlands N.V.	Milpa		
		Doğan Kitapçılık AŞ.	
	Milanur İnşaat		
Kıbrıs Dış Ticaret Bankası Offshore Ltd.		Doğan Burda Rizolli Dergi Yayıncılık ve Pazarlama AŞ. (DBR)	
	Kelkit Tekstil Sanayi ve Ticaret AŞ.		
Ray Sigorta AŞ.		Doğan Egmont Yayıncılık AŞ.	
Doğan Hayat Sigorta AŞ.	Doğan otomobilcilik	Doğan Haber Ajansı AŞ.	
	CH Investment B.V.	Doğan Müzik Yapım ve Ticaret AŞ.	
Dış Holding B.V.			
	CH UK Limited		
Doğan Finansal Kiralama AŞ.		Yayın Satış Pazarlama ve Dağıtım AŞ.	
	Entralle Handels GmbH		
Doğan Factoring Hizmetleri AŞ.		Milliyet Haber Ajansı AŞ.	
	Milta Milliyet Seyahat Acenta İşletmeciliği AŞ.		
		Hürriyet TV Film Production AŞ.	
	Milta Turizm İşletmeleri AŞ.		
		Doğan Prodüksiyon ve Ticaret AŞ.	
	Karada Turizm İşletmeleri		
		ANS Uluslararası Yapım Yayın Reklamcılık AŞ.	
		Doğan Media International	

Kaynak: Sönmez, M. (2004). *Filler ve Çimenler*. s. 139.

Burada ekonominin çeşitli sektörlerinde faaliyet gösteren ve gazetecilik alanında oligopol yapının başını çeken Doğan Grubu'nun Radikal gazetesini çıkarmasının nedeni, gazetenin grup açısından önemi ve anlamına ilişkin gazetecilerin görüşlerine yer verilmektedir. Bu çerçevede gazetecilerden G1, Doğan Grubu'nun Milliyet gazetesini almasından sonra ve ansiklopedi promosyonları ile yüksek tirajlara ulaşmasıyla birlikte büyük matbaa yatırımı yaptığının altını çizmektedir. Posta ile Fanatik gazetesi gibi Radikal gazetesinin de makinelerin tam kapasite çalışmasını sağlamaya dönük ticari bir boyutunun olduğundan söz etmektedir. G1, Doğan Grubu açısından Radikal'i çıkarmanın ikinci nedeni olarak bütün medya patronlarının popüler kitle gazetelerinin dışında haberciliği ile güven yaratan bir fikir gazetesine sahip olmayı arzu ettiklerini anlatmaktadır: "*Bu onlara prestij de getiren bir şeydir. Bu bir anlamda hani patronlar için aynı zamanda bir güçtür de gereğinde iktidara karşı da şeyi olur bir muhalefet olur.*" G1'in söyleminden Radikal gibi bir gazetenin prestijinin Doğan Grubu'na siyasal iktidara karşı muhalefet potansiyelini de beraberinde getirdiğini çıkarmak mümkün görünmektedir.

Radikal gibi bir gazeteyi çıkarmanın ticari boyutuna G1'den farklı bir açıdan yaklaşan G29, Sabah Grubu ile Doğan Grubu'nun dağıtım şirketleri arasında da süren sert rekabetinin gazete bayilerinin de ayrılmasına ve dağıtım maliyetlerinin artmasına yol açtığının altını çizerek şunları söylemektedir: "*Dağıtım maliyetleri yükseldiği için tezgâha koyacağınız, bayinin satacağı her artı gazete o maliyetlerin düşmesini sağlar bir, bayilerin yaşamaları için elde ettikleri kârı daha rasyonel hale getirmelerini sağlar ve pazar payını artırmaya yöneliktir*." G29, ticari boyutu dağıtım ağı açısından değerlendirirken aynı zamanda gazete satış pazarında da grubun payının artırılmasına dikkat çekmektedir. Gazetecilerden G16 da pazardaki payını artırarak sektörün en büyüğü olmak isteyen Doğan Grubu açısından Radikal'in önemini satışların artırılmasının yanı sıra reklam pastasından alınan payın büyütülmesi ile açıklamaktadır:

> Birincisi pazardaki yerini ciddi manada genişletti. Sadece gazete satış pazarındaki yerini genişletmedi Doğan Grubu, reklam pazarını da, çünkü Radikal gazetesi ciddi bir reklam mecrasına dönüştü kısa sürede çünkü Türkiye'nin tüketim kabiliyeti yüksek kesimlerinin birinci gazetesi oldu birden bire. Öyle olunca kendi hacminden daha büyük bir reklam yayınlama ya da reklam mecrası olma özelliğini kazandı.

G16, Radikal'in hitap ettiği okuyucu kitlesinin alım gücünün yüksek olmasına bağlı olarak tirajıyla ters orantılı bir reklam alma kapasitesine sahip olduğunu ifade etmektedir.

Gazetecilerden G2 ise Aydın Doğan'ın TÜSİAD'a üye bir iş adamı olarak Sabah Grubu'nun Yeni Yüzyıl'ına aynı okur kitlesine hitap eden bir gazeteyle rekabet etmek istediğine işaret etmektedir. G2, dönem medyasının gazetecilik normları açısından eksikliklerine dikkat çektikten sonra şunları dile getirmektedir:

> Radikal biraz da bu hastalıkların da olduğu ortam içinde politik bir enstrüman olarak da düşünülmüştü ama aynı zamanda nitelikli bir gazete olarak patronun nasıl diyelim medyada itibarını ve övünmesini sağlayabilecek ve kendi kurduğu bir yayın olacaktı. Aslında ticari olarak başarısız olduğunu ilan etmesinden sonra yaşatmaya çalışmasının ardında bu arzu yatıyor.

Radikal'in Doğan Grubu için öneminin ticari ve siyasi boyutunun dışında farklı bir yönüne işaret eden G2, patronun Radikal'i zarar etmesine, yani ticari olarak başarısız olmasına rağmen çıkarmaya devam etmesini kendi yarattığı ve övünebildiği nitelikli bir gazete olmasına bağlamaktadır.

Gazetecilerden G3 ise Radikal'in Doğan Grubu açısından önemini grubun gazeteler içindeki farklı yerini vurgulayarak açıklamaktadır:

> Üç gazete çıkarmıştı Doğan Grubu, işte biri spor gazetesi Fanatik'ti. İkincisi çok ciddi veya siyasi olmaması beklenen Posta gazeteydi, bu da artık farklı bir gazetesi olsun, bir ağırlığı olsun, bir entelektüel, bir prestij gazetesi olsun. Radikal grubun haşarı çocuğuydu, Pata küte yumrukları saydırıyorduk. Susurluk'ta böyle oldu, tamam iyi gazeteciydik, cesaret ettik bir takım şeylere ama bir de küçük olmanın getirdiği şey vardı. Gruba da bence prestij anlamında çok şey katmıştır.

Doğan Grubu'nun çıkardığı gazeteler arasında ekonomi gazetesi Finansal Forum'u saymayı ihmal eden G3, Radikal'in habercilik açısından cesur ve atak olduğunu vurgulamakta, siyasi ve entelektüel ağırlığa sahip ciddi bir gazete olarak da gruba prestij sağladığının altını çizmektedir. Radikalin Doğan Grubu'na büyük bir prestij sağladığını görüşünde olan gazeteciler arasında yer alan G32, Radikal'in grubun diğer gazetelerine göre farkına şöyle işaret etmektedir:

> Radikal gibi bakan bir gazete yoktu Doğan Grubu'nda. Türk basınında da yoktu zaten. Aydın Doğan'ın çok içine sindiğini zannetmiyorum. Sonradan Radikal'in sahibi olmak hoşuna gitmiştir. Çünkü Radikal'in sahibi olmanın riskleri de var. Doğan Grubu'nu

> savunan bir gazete olmadı mesela Radikal. Aynı dönemde Hürriyet var, Milliyet canhıraş bir şekilde Tansu Çiller'le kavgaya tutuştular bilmem ne. Bunlara uzaktan bakan bir gazete oldu Radikal. Yani Doğan Grubu'nun içindeydi ama grupla mesafeli bir gazete olarak kaldı.

G32, Radikal'in farklı bakış açısıyla patron açısından riskli bir gazete olduğunu ve grubun diğer iki gazetesi gibi siyasette pozisyon alarak gruba destek vermediğini kaydetmektedir.

. Radikal'in grup açısından önemini genel yayın yönetmeni seçimine dayandıran G12, ticari ve siyasi boyutlara da değinmektedir: "*Mehmet Yılmaz bence gazete çıkarma konusunda Türkiye'nin en önemli isimlerinden biridir. Bu işi Mehmet Yılmaz'a vermiş olmaları bile bu işi bence ne kadar önemsediklerini gösteriyor (...) Bence iyi para kazandılar, çünkü çok sattı gazete ilk yıllarda. Ve siyaseten bir güçtü.*" Gazeteci Radikal'in ilk yıllarında kârlı bir gazete olduğunu ve siyasal alanı etkileme potansiyeli taşıdığını belirtmektedir. G12'nin sözünü ettiği siyaseten güç olma boyutunu ekonomik alandaki izdüşümüyle birlikte değerlendiren G28, Türkiye'deki gazete patronları sadece gazetecilik yapmadıklarını, medya dışındaki sektörlerde de yatırımlarının olduğunu, gazetelerin kamuoyu ve iktidar üzerindeki etkisiyle o sektörlerdeki kârlılıklarını artırdıklarını ileri sürmektedir. G28, Radikal'in Doğan Grubu açısından önemini şöyle dile getirmektedir:

> Hep şöyle özetlenir biliyorsunuz Radikal, "Ya biz elli bin sattık, yüz bin sattık ama bizim gazete meclisteki her milletvekilinin elinde vardı" Şimdi bu etkiyi gösterir. Yani yüz bin satıyorsunuz ama kime satıyorsunuz? Yedi yüz bin satan bir başka gazete aynı etkiye sahip değil. Ya da işte ne bileyim 350 bin satan bir spor gazetesi var, Fanatik var, Posta var vs., onlar aynı saygınlığı, aynı etkiyi, devletin ya da özel sektörün güçlü noktalarında, karar verici noktalarındaki insanlarla aynı etkileşime girmenize yardımcı olamıyorlar.

G28, Radikal'in çok yüksek tirajlı gazetelere göre karar alıcıların masasında olması nedeniyle etkili olduğunu, Doğan Grubu açısından öneminin de buradan kaynaklandığını ileri sürmektedir. Diğer bir ifadeyle Radikal gazetesi iktidar alanını karar alıcılar dolayımıyla etkilemektedir.

Gazetecilerden G34 de Radikal'in Doğan Grubu açısından önemini medya sektöründeki patronlar için gazetelerin gördüğü işlev çerçevesinde değerlendirmeyi tercih etmektedir:

> Bizim patronlarımız gazetecilik işinden kâr etmiyorlar, neden çünkü gazetelerini rakip grupları markaja almak, etkisiz hale getirmek amacıyla savaşan güç olarak kullanıyorlar. Herkesin var benim de olsun fikriyle hareket eden bir patronaj anlayışı vardı. Bir de benim hep merkezde gazetem var, merkez çok oynuyor, saygın ve prestijli bir yayın organım olsun, bu bana meşruiyet kazandırsın anlayışı var. Halkın algısını değiştirmeye yönelik operasyonların aracı olarak da değerlendirebilirsiniz, prestiji oradan yakalıyor.

G34'ün söyleminden genel olarak gazete patronları için kâr etmenin ikinci planda kaldığı, asıl olarak okuyucu yelpazesinin farklı segmentlerine dönük yayın yapmanın önem arz ettiği ve Radikal'in de bu çerçevede siyasette merkezin oynaklığı karşısında gruba prestij sağlama aracı olarak kurgulandığı anlaşılmaktadır.

Diğer gazetecilerden farklı olarak Radikal'in çıkarılmasının ticari bir boyutu olmadığını düşünen G26 şunları söylemektedir: "*Kesinlikle prestij ve fikir. Ama prestij daha öncelikli gibi, fikir daha ondan sonra geliyor. Ben öyle değerlendiriyorum öyle bakıyorum. Ama burada Doğan Grubu, başında da söylediğim gibi buradan bir kâr elde edebilme, ticari olarak bir bakış açısı olduğunu zannetmiyorum.*" G36 da G26 gibi gazetenin grup açısından prestijine şöyle vurgu yapmaktadır: "*Valla prestij gazetesi olarak çıkarıldı, patronumuz öyle dedi o zaman. Bu bir prestij gazetesidir, çok hatırlattığı için hatırlıyorum, bunun bir prestij gazetesi olduğunu.*" Gazetecilerden G15 de benzer şekilde şunları dile getirmektedir:

> Doğan Grubu açısından Radikal önemlidir. Çünkü Doğan Grubu'nun önemli gazeteleri vardır ama Radikal, Doğan Grubu'nun kendi tasarlayıp yayın hayatına kattığı iki gazeteden bir tanesiydi. Prestij gazetesiydi Doğan Grubu açısından. Radikal hiçbir zaman Aydın Bey'e çok büyük paralar kazandırmamıştır eminim, söylendiği gibi çok para kaybettirmiş olma ihtimali de epey yüksek. Ama çok farklı ve önemli etkili, değerli, eminim ki Doğan Grubu'nun da değer verdiği bir kitleye hitap etme ve onlarla iletişim kurma imkânı.

G15'in sözlerinden ticari açıdan Radikal'in çok kârlı bir gazete olmadığını, grup açısından öneminin daha çok kendi öz ürünü olmasından ve hitap ettiği kitleye bağlı prestijinden kaynaklandığı anlaşılmaktadır. Gazetecilerden G19 da patronun kendisinin çıkarttığı gazetelere olan düşkünlüğüne gönderme yaparak Radikal'in Doğan Grubu açısından önemini tarif etmektedir:

> Aydın Doğan'ın şöyle bir şeye ihtiyacı vardı anlayabildiğim kadarıyla, Posta gazetesi onun için mutluluk verici olaydı. Kendisi hep satın almış gazeteleri hiç sıfırdan gazete yapmamış. Posta gazetesi onun için önemliydi. Onun dışında tabii Radikal ikinci bir

> proje olarak çıktı Posta gazetesi sonrasında. Ayrıca bir spor gazeteleri falan da çıkartıldı. Radikal'i çıkartma sebepleri yeni bir marka yaratma olabilir.

G19, patronun öznel hissiyatının dışında Radikal'in pazarlama stratejisi açısından piyasaya yeni bir ürün sürme, yeni bir marka yaratma düşüncesinin ürünü olabileceğini belirtmektedir.

Gazetecilerden G18 ise Radikal'in Doğan Grubu açısından önemini okuyucu yelpazesindeki boşluğu doldurmasıyla açıklamaktadır: "*Aydın Doğan'ın sol gazetesi, Aydın Doğan'ın merkez gazetesi, Aydın Doğan'ın sağ gazetesi. O kulvarı doldurdu. Her alandan ilişki kurdu.*" G18'in söyleminden Radikal'in patronu Aydın Doğan'ın her kesime yönelik gazete çıkartarak siyasal yelpazenin tümüyle ilişkide olmayı garantilediği çıkarsaması yapılabilir. G21 de G18 gibi Radikal'in okuyucu yelpazesindeki boşluğu doldurmak için çıkarıldığı görüşünü paylaşmaktadır: "*Medyada bir boşluk vardı. O boşluk kitlesel yayın anlamında solda, merkez solda bir yayın eksikliği vardı. Bu söylediğim okur kesiminin boşlukta olduğunu gördü Aydın Doğan, onlara hitap eden bir gazete çıkardı*."

Gazetecilerden G17 ise çok farklı bir açıdan bakarak Radikal'in liberal kesime hitap eden prestijli bir fikir gazetesi olması nedeniyle grubun bir başka gazetesinin kamuoyunda yol açtığı imaj kaybını telafi etme işlevi gördüğünü ileri sürmektedir:

> Bir kere şunu söyleyebilirim: Radikal'le Hürriyet'te yaptığı günahları biraz temizlemeye çalıştı bence Aydın Doğan ya da Doğan Grubu. Çünkü yerden yere de vurulduğu zamanlar oldu Hürriyet'in. Yani şeyi hatırlayın çok basit hani Ahmet Kaya hikâyesini. "Şerefsiz" diye manşet atan bir gazeteden bahsediyoruz. Yani Radikal'de bu hiçbir zaman olamazdı. Kıyamet kopardı. Biz koparırdık bu arada. Aydın Doğan koparmazdı.

G17'nin söyleminden Radikal gazetesinde görev yapanların gazeteciliğin etik ilkelerine özen gösteren, bu ilkelerin dışına çıkılmasına şiddetle karşı çıkma potansiyeli olan gazeteciler olduğunu çıkarmak mümkün görünmektedir.

Radikal gazetesinin Doğan Grubu açısından taşıdığı öneme dair gazetecilerin açıklamalarında ticari rasyonalite, siyaset ve prestij unsurları ön plana çıkmaktadır. Gazetecilerin bir kısmı grubun Radikal'i çıkarmasının ticari boyutunun olmadığını ya da geri planda kaldığı görüşünü savunurken, bir kısmı daha önce yapılan sabit sermaye yatırımlarının atıl kalmaması, dağıtım maliyetlerinin düşürülmesi ve ticari kâr güdüsüne

dikkat çekmektedir. Bir kısım gazeteci de ticari rasyonaliteye uygun olarak Doğan Grubu'nun, Yeni Yüzyıl'ın kulvarında bir gazeteyi çıkararak hem pazardaki yerini genişletme hem de reklam pastasındaki payını artırma hesabını yaptığını düşünmektedir. Radikal'in okur kitlesinin içinde karar alıcıların da olması gazetenin potansiyel olarak siyasal alanı etkileme kapasitesinin bir işareti olarak değerlendirilmektedir. Gazetecilerin tamamına yakınının Radikal'in fikir gazetesi ya da referans gazetesi olmasının gruba prestij sağladığında hem fikir oldukları görülmektedir. Gazetecilerin söylemlerinden Milliyet ve Hürriyet gazetelerini satın alarak medya sektörüne giren Aydın Doğan'ın kendi gazetelerini çıkararak büyümeyi sevdiği de ayırt edilmektedir.

3.2.7. Sermaye Denetimi Nerede Başlıyor, Nerede Bitiyor?

Radikal gazetesi Doğan Grubu bünyesinde yönetim kurulu başkanlığını Aydın Doğan, başkan yardımcılığını Mehmet Ali Yalçındağ'ın yaptığı Simge Yayıncılık ve Dağıtım AŞ. tarafından çıkarılmıştır. Doğan Grubu gazetenin çıktığı 13 Ekim 1996 itibariyle Türkiye'deki medya sektörünün en büyük iki sermaye grubundan birisiydi ve Aydın Doğan büyük sermayenin örgütü olarak görülen TÜSİAD (Güzelsarı & Aydın, 2010) üyesiydi. Böyle bir sahiplik yapısının Radikal'in yayın politikası ve habercilik tarzında etkili olup olmadığı araştırılmaya değer bir konu olarak öne çıkmaktadır. Bu konunun aydınlatılmasında farklı dönemlerde yazı işleri kadrosunda yer alan gazetecilerin gazetenin sahiplik yapısından ne ölçüde etkilendiklerine dair tanıklıklarının işlevsel olacağı düşünülmektedir.

Gazetecilerden G1, sermaye, hükümet ve yazı işleri üçgeninde zaman zaman, özellikle de haberler yayınlandıktan sonra "*bir takım çarkların döndüğü*"nü düşünmekte, ancak Radikal'le birlikte bu konuda farklı bir dönemin açıldığını da söylemektedir:

> Bir şeyler oluyordur. Ama herhalde Radikal'den sonra herhalde daha cesur bir şekilde ele alınmaya başlandı. Neden Radikal'den sonra diyorum? Çünkü sermaye tarafından böyle bir şey yapılabiliyormuş, bu tarafı önemli. Daha önce bunu Cumhuriyet rahat yapıyordu ama sermaye yapısı farklıydı.

G1, TÜSİAD'a üye bir patronun gazetesinin haberciliğiyle güç odaklarını rahatsız eden çizgisinin, sahiplik yapısı farklı Cumhuriyet gazetesi dışında medyada yeni bir duruma işaret ettiğinin altını çizmektedir. Radikal gazetesinin varlığının gazetecilik alanına yeni bir soluk getirdiği anlaşılmaktadır. Diğer taraftan Doğan Grubu'nun Radikal gibi liberal-

sol bir gazete çıkartarak ait olduğu sermaye grubunun çıkarlarına aykırı bir görünüm sergilediği söylenebilir. Gazeteci, Radikal'in haberciliğine sermaye grubunun etkisine ilişkin şunları söylemektedir:

> Bizim çalıştığımız dönemde Doğan Grubu'nun çıkarları diye bir şey bizim aklımızdan geçmezdi ve bunu bize hissettirmezlerdi. Çıkar nerede olur? Sabah ile şeyin arasında bir rekabet vardır, haber açısından bir rekabet vardır orada Doğan Grubu'nun haberlerini daha çok yayınlarsın, ya onun şeylerini daha öne, ne derler bilmem, diyelim ki Doğan'ın bir şirketi vardır, o şirketle ilgili bir haber vardır, şu kadar kâr etti bu kadar.

G1, yazı işlerinin özellikle kurucu genel yayın yönetmeni Mehmet Yılmaz'ın döneminde grubun çıkarlarının savunulması yönünde bir yönlendirilmeye maruz kalmadığını, ancak haber sunumu açısından gruba ait haberlerin piyasadaki rekabeti de gözetir biçimde gazete sayfalarında öne çıkartılarak verildiğini belirtmektedir.

Gazetecilerden G3, Aydın Doğan'ın patron olarak yazı işlerine genel olarak karışmadığını güncel duruma da işaret ederek şöyle anlatmaktadır:

> Şimdi yaşananları görüyorum Aydın Bey gerçekten gazetecilerin rahat çalışabileceği bir gazete patronuydu, daha özgürlük verirdi. Genel yayın müdürlerine belki serzenişleri olmuştur. Bir haber yaptın onu at, bir haber yaptın şunu at böyle bir şey ben hiç duymadım, kimse de bana böyle bir şey için gelmedi.

G3, patronun genel olarak yazı işlerine müdahale etmediğini söylemekle birlikte zaman zaman yaşananlara ilişkin anlattıkları farklı bir boyuta da işaret etmektedir:

> Koçbank'ta çalışan bir pazarlama müdürü, kendi adamları, zimmetine para geçirip kaçmıştı. Genel müdürü aramıştım ben, işte genel müdürle konuşmak istedim sonra beni Koç Holding'in kurumsal bölümünün başındaki Can Çağdaş aradı. Onunla bir kapıştık. Haberi yazdık koyacağız. Mehmet Ali Yalçındağ girdi, Aydın Bey girdi araya, Aydın Bey "Haber mutlaka doğruysa yap" dedi. Tabii patronun ne demek istediği belli.

Patronun Türkiye'nin en büyük sermaye grubunun bankasıyla ilgili bir haberin yayınlanmaması için devreye girdiğine işaret eden G3, gazete yönetiminin şöyle bir müdahalesinden de söz etmektedir: "*Borsada manipülasyonla ilgili, borsa yasaklama kararı getirmişti. Dört kişi vardı, bir tanesinin ismini koyma dediler, ben de 'Onun ismini koymazsam haberi koymam' dedim. Ertesi gün 'Niye koymadın?' dediler. 'Yani bunu siz tanıyorsunuz diye öbürlerini tanımıyorsunuz diye koyamam' dedim.*" G3'ün

yönetimin kayırmacı yaklaşımını ve unsurları eksik haber yayınlamayı reddettiği görülmektedir. G3 gibi G4 de patronun yazı işlerine genel olarak müdahale etmediğini "*Doğan Grubu'nda genel çalışmayı düşündüğümde patronaj çok fazla müdahil değildi, bunu net söyleyebilirim*" sözleriyle dile getirmektedir. G4, patronun haberciliğe bakışıyla ilgili şunları söylemektedir:

> Aydın Bey haber doğruysa o haberin arkasında dururdu, onu çok net söyleyelim. Bir tek, bir takım kişilerin iş dünyasında ya da siyasi olabilir, takıntı derecesinde üstüne gidilmesine, genel olaydan söz etmiyorum kadın cinayetleri filan değil de gündemin üzerine ısrarla gidilmesine itiraz ederdi. Onu da şöyle söylerdi: "Emin Çölaşan gazeteciliği yapmayın" diye de isim verip de söylerdi. İş dünyasında mesela bir yolsuzluk yakaladınız, siz onu yazdığınız, bir gün daha yazdınız, bir gün daha yazdınız, artık sizin değil de devletin harekete geçmesi lazım, o yolsuzlukla ilgili bir şey yapması lazım.

Aydın Doğan'ın haberin doğru olmasına önem verdiğinin altını çizen gazeteci G4, bazı haberlerde ise basın olarak kamusal görevin yerine getirilmesine rağmen aynı konuda ısrarla yayına devam edilmesine itirazının olduğuna işaret etmektedir. G2 de patronun yazı işlerine fazla müdahil olmadığı yönünde tanıklık etmektedir. Patronun gazete baskıya girmeden içerikten haberdar olmadığını ancak Radikal'in ilk çıktığı dönemde birinci sayfayı baskıya girmeden önce sadece merak ettiği için görmek istediğini söylemektedir. İçeriğe dönük müdahaleye tanık olmadığını "*Ben iki yıl kadar gece çalıştım bu işler gece döner, özel olarak bana ne talep geldi ne de bir yönlendirme geldi*" sözleriyle dile getiren G2, patronun gazeteye yakışmadığını düşündüğü haberlerle ilgili tepki gösterebildiğini söylemektedir:

> Örneğin benim de karşı çıktığım gazete açısından yanlış bulduğum bir haberi işte patronlardan birinin "Olur mu böyle şey Radikal de bunu yaparsa bu nasıl olacak, bunun yapmayın" dediğini gördüm ama bu hani editoryal bağımsızlığı kırıcı bir müdahale olmaktan çok bir reaksiyon niteliğindeydi.

Gazetecinin sözlerinden patronun Radikal'in gazetecilik alanındaki prestijinin korunmasına önem verdiği anlaşılmaktadır. Gazetecilerden G31 de G2'nin gözlemini doğrular şekilde sosyetik bir şahsiyetin Bodrum'da bir gününü nasıl geçirdiğine ilişkin bir haberin gazeteye manşet yapılmasını Radikal'e yakıştıramayan Doğan Gazetecilik İcra Kurulu Başkanı Hanzade Doğan'ın "*Neydi o dünkü manşet?*" diye sert tepki gösterdiğinden söz etmektedir. Buna karşılık içeriğe baştan bir müdahale olmadığının altını *"Ben yaptığımız bir gazetenin, gündüz yaptığımız bir gazetenin, beğenilmeyip*

manşetinin değiştirilip ertesi gün başka bir manşetle çıktığımızı, patronaj müdahalesinden bahsediyorum, ben hatırlamıyorum" sözleriyle çizen G31, daha sonrasına ilişkin ise şunları söylemektedir:

> Bir de artık Türkiye'de şey başlamıştı, yavaş yavaş siyasilerin böyle *arragont*laştığı, saldırganlaştığı böyle ne derler ona, hah buyurgan bir dille konuşmaya başladığı ki, burada medya, iş adamı, üniversite ayrımı yapmıyorlardı, o şey başlamıştı. Cemil Çiçek'le ilgili bir takım haberlerle ilgili sıkıntı olduğunu falan filan hatırlıyorum. Yani öyle ben sana tozpembe, pirüpak bir tablo filan da çizmiyorum. Tabii ki oluyordu yani dediğim gibi benim bilmediğim, patronaj ve yayın yönetmeni katında, çünkü her şeyi söylemez yayın yönetmenleri, bazı şeyleri söylemek hoşlarına gitmez falan.

G31'in söyleminde patronun yazı işlerine müdahalesiyle ilgili siyasetteki üslup değişikliğine koşut bir temkinlilik göze çarpmaktadır. Diğer bir ifadeyle G31, çok partili koalisyon dönemlerinin geride kaldığı, AKP iktidarının kendisini konsolide ettiği 2007 seçimlerden sonra siyasal söylemin diğer alanların yanı sıra medyayı da etkilemeye başladığını hatırlatmaktadır. Gazetecinin söyleminden yazı işlerine müdahalenin genel yayın yönetmeni düzeyinde olduğu, bunun da yazı işleri ekibine yansıtılmadığı fark edilmektedir.

Gazete baskıya girmeden patronun içerikten haberdar olmadığını düşünen G5, gazetenin yayınlanmasından sonraki yaşananlara ilişkin şöyle konuşmaktadır:

> Sonrası için, yayınlandıktan sonrası için defalarca telefon geldiğini görüyorum ama şöyle gelirdi telefonlar yani bir o anlamda. Doğan Grubu'nun büyük bir baskı yaptığını da söyleyemeyeceğim. Yani "Bilmem ne bakanı aradı bizi böyle böyle bir şey olmuş şöyle bir haber yayınlamışsınız neymiş bu? Patron da merak ediyor neymiş, niye bunlar beni arıyorlar bununla ilgili?" Hatta yayın yönetmeni İsmet Berkan'dı o dönem için. "Bunu artık yapmıyoruz" dediğini hiçbir telefonda söylemedi. Ertesi gün ben ona hiç sormazdım zaten, çünkü haberi üreten mekanizmaydım.

G5'in söyleminden patronun ve yayın yönetmeninin hükümetin tepkisine maruz kaldıkları ancak yazı işlerine müdahale etmedikleri, yazı işlerinde günlük işleyişi yürüten gazetecilerin de haberleri yarattığı ya da yaratacağı tepkilere aldırmadan hazırladıkları anlaşılmaktadır.

Radikal gazetesinin tabloid boya geçtiği dönemde yazı işlerinde görev alan G6, patronun estetik kaygılarıyla yazı işlerine müdahalesinden söz etmektedir:

> Yaptığımız hiçbir haberi patrona yayına girmeden önce ya da birinci sayfaya ya da

> sayfanın bir bölümünü göndermedik. Çok nadir, yalan olmasın, şu olmuştur: İçinde patronun fotoğrafının olduğu bir haber vardır, patronlar özellikle bizim kadın patronlarımız, Aydın Bey'in kızları, gazetelerde yayınlanan fotoğrafları için çok hassaslardı. Bir açılış, bir sergi Aydın Doğan Vakfı'nın bir toplantısı varsa sosyal işlerin, onların bulunduğu haberin ilgili kesitini gönderin ya benim bu fotoğrafım yamuk çıkmış, alnıma ışık parlamış, orada şişman görünmüşüm gibi fotoğrafları değiştirmek dışında hiçbir haberi çalıştığım dönem içinde patrona ben sormadım.

G6, patronun yazı işlerine haber içeriğiyle ilgili müdahalesinin G31'in de işaret ettiği gibi genel yayın yönetmeni üzerinden gerçekleştiğini dile getirmektedir:

> Doğan ailesinin en iyi özelliklerinden biri bu tarz meselelerde hiçbir zaman, müdahale edecek olsalar bile, yazı işleriyle konuşmazlardı. Gazete binamızdaki direk patronumuz Vuslat hanımdı. Bir kez bir telefon veya bir sayfayı ona da gönderirdik basılırken hani müdürlere gönderirdik ya cc'ye mutlaka patronu da koyardık. Bir "Ya bu olmuş olmamış" bana hiç gelmedi. Çok nadiren bir haberi çok sert vermişizdir, Vuslat hanıma da gittiği için Vuslat hanım asla beni direk aramazdı, Eyüp'e söylemiştir, Eyüp şey derdi; "Bu haber kalsın" ya da solda üç tane çift sütun haber olurdu ya en tepedeki en sert olanıdır ya hiyerarşik olarak ya "onu alta al".

G6'nın söyleminden tabloid boy döneminde taşra baskısının birinci sayfasının elektronik posta ile patrona gittiği, Hürriyet Gazetecilik ve Matbaacılık AŞ. Yönetim Kurulu Başkanı Vuslat Doğan Sabancı'nın genel yayın yönetmeni üzerinden içerikle ilgili müdahalelerde bulunmuş olabileceği anlaşılmaktadır.

G12 ise gazete baskıya girmeden patronun içerikten haberdar olup olmadığın bilmediğini, bu konuyu genel yayın müdürünün bileceğini söylemekte ve gazetede çıkan bir haberin patronun çocuklarından birinin aleyhine olduğunu hatırlamaktadır. Gazetede yayınlanan haberlere ilişkin ise şunları dile getirmektedir: "*İktidarla sorun yaşadığı haberler nedeniyle patron tepkisini gösterirdi. Haberde yanlış unsur varsa vs. filan, yanlıştan dolayı sıkışmışsa onu şey yapardı. Yani bunu yapmayın bunu girmeyin gibi şey hatırlamıyorum*." G12'nin söyleminden patronun çıkan haberlerdeki yanlışlar nedeniyle yazı işlerine tepki gösterdiğini, içeriğe müdahale ya da engelleme gibi tavrının olmadığını çıkarmak mümkün görünmektedir.

Patronun gazete baskıya girmeden içerikten haberinin olmadığını söyleyen G16, çıkan gazeteyle ilgili gelen tepkiler karşısında patronun tutumuna ilişkin şunları dile getirmektedir:

> Haber yayınlandıktan sonra gelmişliği var. Ama orada hep şu oluyordu yani bizim Aydın Bey ile temel tartışmalarımızdan biri buydu. Şimdi sizinle ilgili bir haber çıkıyor. Sizin de bir şekilde Aydın Bey'e erişiminiz var. Çıktığı gün sabahleyin telefonu kaldırıp direk Aydın Bey'i arıyorsunuz. Ve diyorsunuz ki benimle ilgili böyle bir haksızlık yapıldı, bilmem ne oldu falan filan kendi açınızdan olayı anlatıyorsunuz. Aydın Bey de kendisine gelen bu telefondan sonra dönüyor "Ne yapmışsınız böyle?" diyor filan. Sizin avukatınız gibi konuşuyor ama öyle yapması, doğru olanı o. Ben de kendimi savunuyorum bu çeşit vakalar çok oldu.

G16, yakın ilişkisi olan kişiler hakkında çıkan haberler rahatsız edici olduğunda patronun gazeteyi aradığını ve o kişiyi savunur şekilde konuştuğunu belirtiyor. Gazeteci buna karşı yapılan haberi savunmakla birlikte, bu tür müdahalelerin yazı işlerinin patronla yakın ilişkisi olan kişilerle ilgili haberlerin hazırlanmasında rahat hareket edememesine yol açacağı söylenebilir. Gazetecilerden G32 ise çıkan haberlere siyasetçilerden gelen tepkiler karşısında patronun tavrına dair şöyle tanıklık yapmaktadır:

> Ben Aydın beyin yanındaydım odasında. Bir milletvekili, güya bir bakan aradı ve Radikal'de çıkan bir haberle ilgili, Aydın Bey de açtı dinletiyor bana, saydı döktü, yani bu yapılır mı şöyle böyle, Aydın Bey şöyle bir şey söyledi, bunu çok gülerek şey yaptı "Ya sen Radikal'i okuyor musun?" dedi adama. "Ne diyorsun?" dedi, "Ya ben okumadığım için bilmiyorum, yani bu söylediğini okumadım." Karşıdaki adamın söyleyeceği bir şey yok. Hani niye çok önemsedin bunu.

Patronun siyasetçilerin tepkilerini fazla önemsemediğini tanık olduğu bir görüşme ile örnekleyen G32, şöyle bir karşılaştırma da yapmaktadır: "*Aydın Bey gazetelerinin arkasında duran bir patrondu. Eleştirdiğimiz şeyleri de olabilir, şu da olabilir, bu da olabilir. Ama ben öyle inanıyorum ki, bir Erol Simavi'den daha fazla arkasında durdu gazetelerin. Keza bir Ercüment Karacan'dan daha fazla arkasında durdu gazetelerinin.*" Gazeteci patronlardan farkla Aydın Doğan'ın haberden dolayı gazetecileri işten atmadığının altını çizen G32, "*Aydın Bey'i Radikal'de, kendi gazetesinde, Aydın Bey'i eleştiren doğrudan doğruya yazılar yazdım*" sözleriyle patronun yazı işlerine yaklaşımıyla ilgili farklı bir bakış sunmakta ve çıkarlarına aykırı yazılara dahi sesini çıkarmadığına işaret etmektedir. Keza gazetecilerden G26 da benzer şekilde şunları söylemektedir: "*Gazete patronunun aleyhine olan bir yazıyı, haberi de hiç çekinmeden yazmışımdır, gazeteye girmiştir ve bu konuda hiç kimse tek kelime etmemiştir. Elektrik santralleriyle ilgili ihaleler, Aydın Doğan'ın da içine girdiği ihaleler.*" G26, patronun

enerji sektöründeki çıkarlarına aykırı olan haberler yazdığını, bunların gazete yayınlanmasına yazı işlerinin engel olmadığını belirtmektedir.

Gazetecilerden G19 ise patronun yazı işlerine müdahalesinin açıktan açığa değil de belirli bir işleyişin sonucunda dolaylı biçimde gerçekleştiğini düşünmektedir:

> Ya şöyle bir şey, hep o ağır bir demagoji meselesidir. O patronlar, her zaman Aydın Doğan özellikle der "Ben hiç karışmadım, hiçbir şey söylemedim" falan filan. Birincisi şunu söyleyeyim çok önemli gelişmelerden patronların haberdar olmaması mümkün değil, karışmayız falan derler ama işler pek öyle yürümez. Kritik haberlerde patronajın müdahalesi anlaşılabilir bir durum olarak görülür ve bu işler gizli yürür. Biz bilemeyiz bunları, bunu ancak yayın yönetmenleri bilirler ya da yetkili yazı işleri müdürü her kimse o bilir, biz ancak yazı işleri müdürünün ya da yayın yönetmeninin suratındaki kıpkırmızı halden anlayabiliriz yedikleri ağır fırçaları. Anlarsınız, tepesi kızarmışsa, olmuştur (gülüyor) yani o da şundan, farkında olmadan yapmışlardır.

G19, patronun yazı işlerine müdahalesinin yazı işleri müdürleri ya da genel yayın yönetmeni üzerinden gerçekleştiğini, çok kritik haberlerde zaten sözü edilen kişilerin alınacak tavırla ilgili patrona danıştığını, günlük pratikte örtük biçimde yürüyen bu sürecin kimi tezahürlerinin gazetecilerin dikkatini çektiğini ileri sürmektedir. G19, gazetenin patronun yayın yönetmeni seçiminin yazı işlerine müdahaleyle yakın ilişkisinin olduğunu düşünmektedir:

> Fakat şunu bilmeden konuşmak boş iş bence: Patron zaten genel yayın yönetmeni koltuğuna kendini kollayacak kimse onu oturtturur. Yayın yönetmeninin zaten rolü patron adına düşünmek, onun adına tedbir almak, yeri geldiğinde sansürlemek, yeri geldiğinde haberi çarpıtmak, bunları yapacaksın o koltukta oturduğunda zaten. O yüzden patron müdahale etmez, genellikle zaten yayın yönetmeni müdahalesini ondan çok önce yapmıştır. Olay bu.

G19'un söyleminden patronun yazı işlerine müdahalesinin gazetenin yayın yönetmenini belirlemesiyle daha baştan yapıldığını, diğer bir ifadeyle müdahalenin sistematik ve sürekli olduğunu çıkarmak mümkün görünmektedir. Bu bağlamda Chomsky de medyada yönetici konumunda bulunanların toplumun ayrıcalıklı kesimlerinin özlem ve tutumlarını paylaştıklarını, sistemin değerlerini içselleştirdiklerini ve bu değerlerle uyum sağlayamayanların elendiğini düşünmektedir (2012, s. 13). Gazetenin patronunun gazete baskıya girmeden içerikten haberdar olduğunun altını çizen G21 de G19'un işaret ettiği dolaylı müdahale mekanizmasına şu sözlerle katılmaktadır:

> Olmaması mümkün olabilir mi yani doğrudan doğruya değil Aydın Bey de devamlı söylerdi ya "benim şeyim yok" doğru her gün ne oluyor ne bitiyor diye bakacak hali

> yok ya. Bu gazetenin manşeti ne, onun adamları vardı orada zaten. İki tane yazı işleri müdürü (…) Onların görevi buydu zaten, bütün sayfalar baskıya gitmeden önce ikisinin kontrolünden geçiyordu.

Haber hazırlanma sürecinde ya da haber yayınlandıktan sonra 28 Şubat 1997'ye kadar herhangi bir müdahale hatırlamadığını söyleyen G21'in "*Ama 28 Şubat yaklaştıkça, 28 Şubat sürecinde tabii ki. Bol miktarda*" diye o dönemde yazı işlerine yaygın biçimde müdahalelerin söz konusu olduğuna dair tanıklık yapması dikkat çekmektedir.

Patronun yazı işlerine müdahalesinin Radikal'de söz konusu olmadığını ileri süren G29, bu durumu öncelikle Hürriyet ve Milliyet gibi iki büyük gazetenin yanında Radikal'in küçük bir gazete olarak kalmasına, ikinci olarak da genel yayın yönetmeni ile kurulan ilişki biçimine bağlamaktadır. Radikal'in Hürriyet ve Milliyet'ten farklı bir gazete olduğunun patron tarafından kabul edildiğini belirten G29, yazı işlerine yaklaşım konusunda şunları söylemektedir:

> Aydın Doğan beni de arardı "Ne yapıyorsun?" diye ben de "Yapacaz bir şeyler işte" diye atlatırdım. Susurluk şeyleri sırasında biz bu Mehmet Ağar, Tansu Çiller, Çatlı, devlet çetesi diye başlıkları atmaya başladığımızda tabi büyük bir baskı oldu. O zaman dedi ki; "Bu yaptığınız haberler doğru mu?", "Doğru ama her şeyi kanıtlayacak, her şeyin somut belgesini ortaya koyabilecek durumda değiliz, daha başı." O da onun üzerine "Ya buna gayret et ama bir şey olursa sizi satarım ve sorumluluğu sana yıkarım" dedi. "Pekâlâ" dedim. Daha fazla konuşmadık. Bir de o dönemde Tansu Çiller-Mesut Yılmaz kavgasında Sabah Grubu Tansu Çiller'i, Aydın Doğan' da Hürriyet de Milliyet de Mesut Yılmaz'ı arkasındaydı. Bu konularda bir yerde kavga ediyorlardı, Radikal'e de karışmak ister, onu bulaştırmak isterdi, itiraz tartışmaları yapardım ve hallolurdu.

G29, Radikal'in kimliğiyle özdeşleştiği söylenebilecek olan Susurluk kazasıyla ilgili gazetede çıkan haberlerin büyük bir baskıya yol açtığını, patronun konuyla ilgili haberciliğe karşı çıkmadığını, ancak bir hata yapılması halinde gazete yönetimine destek vermeyeceğini dile getirdiğini belirtmektedir. G29'un söyleminden ayrıca patronun sahibi olduğu gazeteleri siyasal alanla ilişkisine uygun şekilde araçsallaştırdığını ve yazı işlerinin tutumunun patronun içeriğe müdahale girişimini sınırlayabildiğini çıkarmak mümkün. Gazetecilerden G32 de "Radikal ve Doğan Grubu" başlığı altında belirtildiği gibi G29'u destekler şekilde şunları söylemektedir:

> Aydın Doğan'ı, Doğan Grubu'nu savunan bir gazete olmadı mesela Radikal. Aynı dönemde Hürriyet var, Milliyet canhıraş bir şekilde Tansu Çiller'le kavgaya tutuştular. Hiç bunlara Radikal girmedi. Bunlara ise uzaktan bakan bir gazete oldu Radikal. Yani

> Doğan Grubu'nun içindeydi ama grupla mesafeli bir gazete olarak kaldı. Hep öyle oldu.

G32, Radikal'in grubun diğer gazeteleri gibi siyasal tavır almadığını, mesafesini koruduğunu vurgulamaktadır.

Radikal'in tabloid boyda çıkmaya başladığı dönemde yazı işlerinde görev yapan G14 ise patronun yazı işlerine müdahalesinin daha çok oto sansür biçimde tezahür ettiği görüşünü dile getirmektedir: "*Maruz kalınan baskılar, diğer konular, bu konuların işte hassas konular olduğu biliniyordu zaten otomatik olarak oto sansür devreye girdiği için o konularda daha dikkatli bir yayın politikası güdülüyordu.*" G34 ise oto sansür konusunda G14'ten farklı olarak şunları söylemektedir: "*Kendilerini patronların küçük birer vekili olarak gören gazeteciler topluluğu değildik. Bu Yeni Yüzyıl için de geçerli, Radikal'in ilk 12-13 yılı için de.*" G34'ün söyleminden Radikal içinde oto sansürün güçlü olmadığı ancak tabloid dönemde işlerin farklılaştığı fark edilmektedir.

Patronun gazete baskıya girmeden içerikten haberdar olduğunu düşünen G37, haber hazırlanma sürecinde ya da ertesi gün çıkan haberler konusunda patronun tutumuna ilişkin şunları söylemektedir:

> Mehmet Yılmaz zamanında (…) hiç. Ama mutlaka bir şeyler söylüyorlardı. İsmet zamanı oldu demiyorum ama mesela sabahın köründe bir kıyamet kopmazdı. Hani birisi bir şey söyler, ondan sonra "Ya bu neydi?" diye sorduğu olurdu. Yani İsmet "Ya çocuklar ben cevap vereceğim bu böyle miydi, n'aptınız" falan filan ama hiç ondan sonra bu haberi takip etmeyin bunun peşini (…) alıkoymazdı, böyle bir şey de gelmezdi herhalde yani. Hiç böyle bir şey başıma gelmedi. Radikal'de hiç başıma gelmedi.

G37'nin sözlerinden genel yayın yönetmeni ile patron arasında gazetede yayınlanan haberlere ilişkin özel görüşmelerin olduğu anlaşılmaktadır. Gazetenin kurucu yayın yönetmeni bu durumu yazı işlerine hiç yansıtmazken ikinci genel yayın yönetmeninin çıkan haberi patrona savunmasında gerekli olan bilgileri edinmek istemesi nedeniyle yazı işleri çalışanlarının bundan haberdar olmaktadır. G37'den farklı olarak patronun gazete baskıya girmeden içeriğinden haberdar olmadığını düşünen G38 ise haber hazırlanma sürecinde yazı işlerine müdahaleye ilişkin şunları söylemektedir:

> Bazı haberlerde bunun olduğunu biliyorum. Bir haberde çok kibarca, çok kibar bir yaklaşım gördüm yani ben gerçekten çok onur duyduğum bir şeydi. Bir bakanın, Karacaahmet Mezarlığı'na gömü yapmak yasaktır, bir bakan Karacaahmet Mezarlığı'na

> kendi ailesi için gömü yeri hazırladığını, mevcut kimsesiz olduğunu düşündüğümüz mezarları kaldırıp onun yerine kendisine bir mezarlık açtığını, bunu bir ay boyunca video ve kamerayla takip ettiğimiz bir haberimiz vardı. Artık haberi yayın haline getirdiğimizde son söz olarak tabii ki bakan beye mikrofon uzattık. O dakikadan itibaren tabi kıyamet koptu. Patron bizi çağırdı. Dedi ki "Bunca yıldır çalışıyoruz, senin birçok haberinden dolayı bana açılmış telefon var, hiçbirinde sana hiçbir şey söylemedim, burada sadece bir tek şey söylüyorum, yayınlamak ya da yayınlamamak sizin elinizde, ama benim önüme holding binasının imar planı kondu ve tam ortasından yol geçirilecek, eğer bu haber girerse bu yolu geçirecekler. Karar sizin, siz karar verin, gazeteci olarak ben size yapmayın diyemem, ama durum bu, takdir senin" dedi ve biz o haberi girmedik.

Gazetenin tabloid boy döneminde görev yapan G38'in sözlerinde yazı işlerine müdahalenin genel yayın yönetmeni aracılığıyla yapılmamış olması dikkat çekmektedir. Doğrudan gazeteciyi ofisine çağıran patron, iktidarın tehdidini kendisine aktarmaktadır. Böyle bir açıklamadan sonra gazetenin haberi yayınlamamasının şaşırtıcı olmadığını söylemek mümkün görünmektedir. Patron "nazik" davranarak gazeteciden anlayışlı olmasını, haberden vazgeçmesini beklemiştir. Gazetecinin haberinde ısrarlı olması halinde genel yayın yönetmeni üzerinden haberin engellenmesi seçeneğinin de zaten mevcut olduğunun da unutulmaması yerinde olacaktır.

Radikal'in kâğıt baskıya son verip dijital yayına geçtiği dönemde de yazı işlerinde görev yapan G7 de gazete baskıya girmeden patronun içerikten haberdar olup olmadığı konusunda "*Bildiğim kadarıyla hayır. Dijital dönem için bilerek söyleyebilirim, dijital dönemde bir de anlık bir iş yaptığımız için baskıya girme diye bir şey söz konusu değil*" derken haberin hazırlanma ve yayınlanmasından sonrasına ilişkin olarak şunları söylemektedir:

> Benim tanık olduğum çok bir şey olmadı. Ama bazı özellikle hükümet tarafından tepkiyle karşılanan haberlerin ardından, çoğunlukla Ankara mahreçli haberler için oluyordu bu tür şeyler, bunun hükümette yol açtığı rahatsızlığın yazı işleri toplantılarında konuşulduğunu, bazen bu rahatsızlık çok ileri boyutlardayken onu telafi etmek için hani eski haberi geri çekmek, hükümsüz kılmak değil ama o rahatsızlığı telafi etmek bazı jestler yapıldığını biliyorum, örneğin bir bakanı kızdıracak bir haber yapılmış diyelim, bundan bir süre sonra aynı bakanın hoşuna gidecek bir habere yer vermek gibi. Gönül alma.

G7, yazı işlerine yayınlanan haber nedeniyle yapılan müdahalenin sonucunda telafi edici haberlerin yapıldığına işaret etmektedir. G7 gibi gazetenin hem tabloid de hem dijital yayın döneminde görev yapan G8 de dijital dönemde haberlerin iktidarla grubu karşı

karşıya getirdiği durumlarda yazı işlerine siteden haber çıkarttırmak dâhil olmak üzere sert müdahalelerin olduğuna şöyle tanıklık etmektedir: "*Dijital zamanı çok sert müdahaleler oldu yayınlandıktan sonra. Patronajdan, çok küçük haberler için bile oldu. Mesela Milli Eğitim Bakanlığı'nın yayınladığı ders kitaplarının içeriğine dair yayınladığımız bir haber çok büyük olay yarattı. Aslında çok rutin bir haberdi*." Gazetecinin söyleminden dijital dönemde Doğan Grubu üzerinde hükümet baskısının çok arttığı, patronun da bunu gazetenin yazı işlerine yansıttığı anlaşılmaktadır.

Radikal'in ait olduğu sermaye grubunun yazı işlerinin işleyişine ve gazetenin yayın politikasına ilişkin gazetecilerin yukarıda aktarılan görüş ve tanıklıklarının, haber hazırlık sürecinde patronun müdahalesinin nadiren söz konusu olduğuna, müdahalenin genellikle haber yayınlandıktan sonra yaşandığına, müdahalenin tonunun iktidardaki hükümetlere göre farklılık arz ettiğine, dijital yayın döneminde iktidarın baskısına koşut olarak patron müdahalesinin arttığına, yazı işleri ve genel yayın yönetmeninin tutumunun siyasal konjonktüre de bağlı olarak müdahaleleri sınırlayabildiğine, genel yayın yönetmenlerinin gazetenin patronundan gelen tepkileri alt kadroya genellikle yansıtmadığına, gazetecilerin meslek ilkelerine sadık kalmaya çalıştıklarına, hatta zaman zaman patronun aleyhine haber bile yapabildiklerine işaret ettiği söylenebilir. Ayrıca gazetecilerin söylemlerinden patronun gazeteleri araçsallaştırma eğiminin olduğu, genel yayın yönetmenlerinin tutumunun bu eğilimin gazetenin yayın politikasına hâkim olup olmamasını belirlediği de anlaşılmaktadır. Gazetecilerin anlatılarından gazetecilik alanının dönemlere göre değişen ölçülerde iktidar alanının baskısı altında kaldığı, gazetecilerin geleneksel yayın çizgisini sürdürmeye çalıştıkları ancak bunun sınırlarının Radikal'in ait olduğu sermaye grubunun siyasal alanla ilişkilerinin somut durumuyla çizildiği sonucu çıkartılabilir.

3.2.8. Radikal Dönüşüyor: Tabloid ve Dijital Dönem

Radikal gazetesi 17 Ekim 2010 tarihinden itibaren Referans gazetesiyle birleşerek tabloid boyda yayınlanmaya başlamıştır. 21 Haziran 2014 tarihli 6236 sayılı nüshasıyla kâğıt baskısına son verilen gazete, kapandığı 1 Nisan 2016 tarihine kadar internet sitesi www.radikal.com.tr üzerinden sadece dijital olarak yayınını sürdürmüştür.

3.2.8.1. Siyasi, Ekonomik ve Toplumsal Bağlam

Gazetenin tabloid boya geçtiği dönemde Türkiye'nin ekonomik, siyasi ve toplumsal durumu, Radikal'in yayına başladığı 13 Ekim 1996'dan önemli ölçüde farklılık arz etmektedir. "*Mili görüş deneyiminden devraldığı militan örgütlenme pratiğini, belediyecilikten gelen sosyal ağlar üzerinden hâkimiyet kurma beceresini ve Recep Tayyip Erdoğan'ın İstanbul Belediye Başkanı olduğu dönemde biriktirdiği 'karizma'ya*" (Saraçoğlu, 2016, s. 247) dayanarak 3 Kasım 2002 genel seçimlerinde yüzde 34 oy oranıyla iktidara gelen AKP, 2007 seçimlerinden daha da güçlenerek çıkmıştır. TSK içinde yasa dışı planlamaların yapıldığı gerekçesiyle Ergenekon ve Balyoz davaları bu dönemde açılmıştır. 2007-2010 yılları TÜSİAD'ın temsilciliğini yaptığı sermaye kesiminin AKP hükümetine en aktif biçimde muhalefet ettiği, 2009-2010 yıllarında "eksen kayması" tartışması içinde ABD ve AB ile ilişkisi tartışmalı hale gelen hükümetin Ortadoğu'da esen Arap Baharı rüzgârıyla özellikle ABD yönetimi nezdinde öneminin arttığı, buna koşut olarak TÜSİAD'ın tavrını yumuşattığı bir dönem olmuştur (Savran, 2014, s. 115-116). Bu çerçevede Radikal'in tabloide geçtiği dönemde Türkiye'de siyasal açıdan bir kırılmanın yaşandığı söylenebilir. Öztan, bu kırılmaya "*AKP, özellikle 2010 referandumu ve 2011 genel seçimi sonrasında kendi iktidarını tesis etti ve giderek artan ölçüde otoriter bir politika uygulamaya başladı*" (2018, s. 124) sözleriyle işaret etmektedir. Bu dönemde ekonomide, nispeten az etkilenilen dünya çapındaki 2008 krizi dışında, düşük enflasyon ve yüksek büyüme oranları kaydedilmiştir. Toplumsal planda Kürt sorununun çözümüne ilişkin "Oslo süreci" gibi gizli, "açılım süreci" gibi açık girişimlere yine bu dönemde tanık olunmuştur.

Medya alanında ise AKP hükümetini açıktan destek veren gruplar ortaya çıkmıştır. Adaklı (2013), Ahmet Çalık, Hamdi Akın İpek, Ethem Sancak ve Ahmet Albayrak gibi işadamlarının içinde yer aldığı bu grupların, siyasi ve ideolojik düzlemde hem değerler hem de tüketici kalıpları bağlamında etkili olduklarına ve sektörde "AKP medyası ve diğerleri" biçiminde özetlenen bir ikiye bölünmeye işaret etmektedir (s. 561, 591-593). Dağıstanlı da bu dönemde medyanın aşırı derecede kamplaştığına, haber başlıklarının sloganlaştığına ve haberin de başlıktaki sloganı yansıtacak şekilde tahrif edildiğine dikkat çekmektedir (2014, s. 15). "Diğerleri" kategorisi içinde yer alanlar ise 2010'dan sonra siyasal iklime göre yeni hassasiyetler geliştirerek 'ince ayar yapmak zorunda

kalmış ve bunun sonucunda da tekdüze bir habercilik tarzı ortaya çıkmıştır (Çınar, 2015, s. 143-144). Bourdieu'ye göre bir alan, içerdiği dinamizm ve çatışmalara rağmen komşu alanların baskısına maruz kalmadıkça veya maruz kalana dek kendini yeniden üretme eğilimi sergilemektedir. Gazetecilik alanı da yeni siyasal düzen, genel hukuki ve ekonomik ortamın değişmesi, mesleği etkileyen yeni kurallar, toplumsal ve kültürel hareketler ile ekonomik kriz gibi dış şokların etkisiyle diğer alanlara daha bağımlı hale gelmektedir (Benson & Neveu, 2010, s. 6). Bu çerçeveden bakıldığında 2010-2011 döneminde Türkiye'de özellikle siyasal alandaki kırılmanın gazetecilik alanı için bir dış şok olduğunu ve alanın deformasyonunda önemli bir rol oynadığını söylemek mümkün görünmektedir.

Radikal gazetesi genel hatlarıyla verilen böylesi bir bağlamda Doğan Grubu'nun iş dünyasına dönük gazetesi Referans ile birleştirilerek tabloid boya geçmiştir. Aşağıda gazetenin geçirdiği değişimin gerçekleştiği siyasi, ekonomik ve toplumsal bağlam ile bu değişimin arka planına ilişkin gazetecilerin görüşlerine yer verilmektedir.

Radikal yazı işlerine Referans gazetesinden katılan G4, gazetenin tabloid boya geçtiği dönemde yüzü Avrupa'ya dönük olan Türkiye'ye yabancı sermaye akışının olduğunun, özelleştirmelerin hızlandığının ve yeni zenginlerin türemeye başladığının altını çizdikten sonra şunları söylemektedir:

> O dönemde orta sınıf dediğimiz sınıf aslında yine AK Parti'nin politikaları sayesinde hiç olmadığı kadar imkânlara da kavuşmaya başlamıştı. İşte TOKİ ile birlikte evler gündemdeydi. Yeni yapılan sosyal konutlar vardı. Ev almak artık çok daha kolaydı, faizler çok daha düşüktü. Ekonomide de aslında bir istikrar vardı, açık söylemek lazımsa, şu anda içinde bulunduğumuz kadar çalkantılı dönemde değildi.

G4, orta sınıfın tüketim kapasitesinin arttığı, faizlerin düşük seyrettiği ve inşaat sektörünün faal çalıştığı istikrarlı bir ekonomiye işaret etmektedir.

G4 gibi Radikal'in tabloid boy döneminde gazetenin yazı işleri ekibinde yer alan G6, dönem Türkiye'sinin siyasal durumuna ilişkin şunları söylemektedir:

> AK Parti'nin gücünü en zirvesine çıkarmaya başladığı, gücünü mutlaklaştırmaya başladığı ve bu anlamda devletin çalışma mekanizmalarında, devletin yasal alt yapısını da düzenini de tam bir tahakküme uygun hale getirmeye çalıştığı ve bugünlerde yaşadığımız Türkiye'nin temellerinin atıldığı bir döneme tekabül ediyor.

G6, AKP iktidarının konsolidasyon sürecinin yaşandığının altını çizmekte ve devlet yapısında Öztan'ın yukarıda işaret ettiği gibi otoriter yönelime uygun değişikliklerin yapıldığını hatırlatmaktadır. Bununla birlikte G6, toplumsal boyutta Türkiye'nin ana kırılma damarları olarak tarif ettiği laikler-İslâmcılar, Kürtler-Türkler arasındaki gerilimi düşürme iddiasının olduğunun, Başbakan Erdoğan'ın Cumartesi Anneleri'ni kabul ederek görüştüğünün, hükümetin kararlarına itiraz eden kitlelerin sokaklara çıkabildiğinin altını çizerek "*AK Parti'nin kendisini liberal göstermeye çalıştığı, kendi politikalarına liberal cenahtan onay almaya çalıştığı*" bir dönem tarifi yapmaktadır. G6, gazetenin tabloid boya geçildiği sırada iktidarın hem liberal bir görüntü vermeye çalıştığını hem de otoriterleşmeye kapıyı açacak şekilde devlet yapısında değişikliklere gittiğini vurgulamaktadır. Radikal gazetesinin AKP'nin yaratmak istediği imaja kısmen destek olduğunu, bu durumun gazetenin ruhuna uygun biçimde yayın politikasında da karşılığının olduğuna işaret etmektedir:

> Türkiye'de atıyorum bugünlerde birinin evinde yakalandığında tutuklama sebebi olan Dersim'in Kayıp Kızları kitabının içindeki detayları önce Radikal vermeye başlıyordu. Asit kuyularında çıkarılan insanların cenazelerin kalıntılarıyla ilgili haberler neredeyse sadece o dönemin yaygın basını olarak sayabileceğimiz Radikal o anlamda hiçbir zaman niş bir yayın organına dönüşmedi o anlamda.

G6, Radikal gazetesinin Türkiye'de kökleri geçmişe dayanan insan hakları ihlalleriyle ilgili haberler yayınladığını belirtmektedir. Ayrıca gazetenin ana akım içindeki yerini ve önemini vurgulayan G6, "*O haberlerin bir kısmının samimiyetten çok, belli putların kırılmasına hizmet etmekten çok, başka şeylerin, başka iktidarın temeline taş döşediğini açıkçası o dönem kısmen hissetmeye başlamıştım*" sözleriyle de Radikal'in tarzına uygun haberciliğini tabloid boy döneminde sürdürürken bir yandan da iktidarın gelecek planlarına hizmet ettiğine işaret etmektedir.

Radikal'in yazı işlerine tabloid boy döneminde katılan gazetecilerden G24, ekonomik olarak 2008 krizinin Türkiye'ye etkisinin sınırlı kaldığının düşünüldüğü bir dönem olarak tarif ettiği 2010 yılında devlet içinde güç mücadelesinin arttığına ve 2011 seçimlerine hazırlanıldığına dikkat çekmektedir:

> 2011'de kritik bir seçim vardı Türkiye açısından iki kere üst üste tek parti iktidarı olarak çıkmış AKP'nin üçüncü kez bunu yapıp kendi doğal rakibi olarak gördüğü aslında tarihi referans verdiği sürekli Demokrat Parti'yi egale edip etmeyeceği mevzu vardı. Tabi aynı süreç içerisinde de o zaman cemaat olarak adlandırılan ama şimdi

> FETÖ dediğimiz 15 Temmuz darbesinin müsebbibi olarak gördüğümüz yapılanmanın devlet içerisinde özellikle bürokrasi ve askeriye içerisinde önemli yerleri işgal ettiği bir mücadele vardı.

O dönemde cemaatin devlet kurumları içinde örgütlendiğinin altını çizen G24, iktidar alanı içinde süren mücadelenin medyaya yansımasını "*Medya da bundan etkileniyordu biraz. Öyle bir yapılanma içerisinde aynı nüveleri görüyorduk aslında iktidar içi paylaşmaların medya içi yapılanmalarda da farklı versiyonlarını görüyorduk*" sözleriyle dile getirmektedir. Gazeteci toplumsal boyutta ise "*Türkiye artık yavaş yavaş kutuplaşmanın artmaya başladığı bir yere doğru gidiyordu, bu 2013'te gezi süreciyle en zirveye çıktığı nokta, ondan sonra bir kırılım yaşandı zaten. Böyle bir atmosfere girilmişti*" tespitinde bulunmaktadır. Gazetecinin sözünü ettiği atmosferin gazetecilik alanına yansıması olarak Gezi olaylarıyla bağlantılı biçimde 31 Mayıs-12 Eylül 2013 tarihlerinde 86 gazetecinin işine son verilmiştir (Duran, 2015, s. 24). G24'ün sözünü ettiği medya içi yapılanmalara dair G30 da şöyle tanıklık yapmaktadır:

> Merkez medyaya ilişkin olarak da baskılar başlamıştı. Bizi de çok yakından etkiliyordu, özellikle yöneticilerin, basındaki Ankara'da görev yapan yöneticilerin cemaatle, özellikle Zaman gazetesiyle yakın durmaya çalıştıkları bir dönemdi ve hükümet içinde etkili bir şeydi. Yani seyahatlerdi oydu buydu Zaman gazetesinin organizasyonunda yürüttüğü, bütün Ankara temsilcileri ne kadar merkez medya da olsa Zaman gazetesi temsilcisiyle birlikte görünmeye özen gösteriyordu.

G30'un söyleminden Radikal'in tabloid boya geçtiği dönemde Zaman gazetesinin hükümet içindeki etkin konumunun, Ankara'da görev yapan üst düzey gazetecileri hükümetin içindeki haber kaynaklarına erişebilmek için o gazetenin yöneticileriyle yakın ilişkiye zorladığı anlaşılmaktadır.

Radikal'in tabloid boya geçtiği dönemde ekonomik boyutta Türkiye'de parasal genişleme ve ucuz kredi olanaklarıyla büyümenin yaşandığı, hane halkının borçlanma yoluyla tüketiminin arttığı yanıltıcı bir refah görüntüsünden söz eden G7, toplumsal planda şu gözlemlerde bulunmaktadır:

> İktidar partisi hem liberal çevreleri hem de solun bir kesimini kendisinin bir askeri vesayetle ya da eski Türkiye diye kodladığı ve Türkiye'nin uzun yıllardır yaşadığı anti demokratik sorunların temel müsebbibi olarak gördüğü bir devlet kliği, organizasyonuna ve onun vesayetine karşı mücadele ettiği algısını büyük oranda kazanmayı başarmıştı. Güçlü bir toplumsal muhalefet yoktu. Olanı da bir tür marjinalleştirme, ana akım siyasetin dışına iteleme konusunda bir şey, yetenek

gösteriyordu o dönem iktidar.

G7, o dönemde iktidarın toplumda vesayet rejimine karşı mücadele ettiği algısını yaratmakta başarılı olduğunu, toplumsal muhalefetin olmadığını ya da muhalif girişimlerin iktidar tarafından marjinalleştirildiğini vurgulamaktadır. Tabloid boya geçişin siyasal boyutta anayasa referandumuna denk geldiğini belirten G7, şunları söylemektedir: "*O anayasa referandumu malum Türkiye'deki siyasal yapıyı, hem hükümet hem yargı mimarisini çok değiştirdi, dolayısıyla hani Türkiye'nin Radikal'in çıktığı da dâhil olmak üzere son 20 yılının hatta son 40 yılının önemli dönemeçlerinden biriydi*." G7'nin Radikal gazetesinin tabloid boya geçişinin Türkiye'nin siyasi tarihinde belirleyici bir momentinde gerçekleşmesine vurgu yaptığı görülmektedir.

Gazetecilerden G11, Türkiye'nin yönetim yapısında G7'nin sözünü ettiği değişikliği yapan anayasa referandumu dönemini "*Cumhuriyet'in bütün değerlerinin gömülmesi, onun yerini ılımlı İslâmcılık pompalamasının alması, cemaatçilerin bu liberal akımın odağına kendilerini yerleştirmeleri ve liberal aydınlarla bütünleştikleri adeta bir dönemdi*" diye tarif etmektedir. G11 ayrıca tabloid gazetenin yayın yönetmenliğine getirilen Eyüp Can Sağlık'ın Zaman gazetesinden transfer edildiğini hatırlatarak "*Aslında işte cemaatin Türkiye medyasının merkezine konuşlandığı dönem oluyor*" sözleriyle G24 ve G30'un gözlemlerine benzer şekilde Gülen cemaatinin medya içindeki güçlenmesine işaret etmektedir.

Radikal'in tabloid boya geçişinin Avrupa Birliği, Batılılaşma ve özgürleşmede ulaşılan zirveden aşağıya doğru inişin başladığı ve siyasetin sertleştiği bir döneme denk geldiğinin altını çizen G15, şunları söylemektedir:

> Benim hissettiğim şu: AK Parti iktidarı daha geniş tabanlı ve uzlaşmacı siyaset yapmaktan vazgeçmeye başladı. Türkiye'nin modernist, laik kesimlerinin AK Parti'ye olan tahammülleri azalmaya başladı. Dolayısıyla çatışma artıyordu yani 2010'larda. Bence Radikal'in hani yönetiminin değişmesi, tabloidi denemesi süreci de öyle bir süreç.

G15'in söyleminden Radikal'deki değişikliğin siyasal plandaki değişimlerin izini taşıdığını çıkarmak mümkün görünmektedir. G15'e benzer şekilde gazetecilerden G27 de tabloide geçildiği dönemde Avrupa Birliği'nden uzaklaşıldığının altını çizerek "*Arap Baharı'nın başladığı dönemdi. Bu Arap Baharı iktidarın kimyasını değiştirdi. İslâm dünyasının liderliğine soyunan yeni bir hevese kapıldı*" sözleriyle Türkiye'nin dış

politikasındaki eksen değişikliğine işaret etmektedir. Arap Baharı çerçevesinde Kürtlerle yeniden diyalog ihtiyacının çıktığını söyleyen G27, bu durumun hükümet söyleminde değişikliğe de yol açtığını kaydetmektedir: "*Hükümet yine Kürtlerle diyalog masası kurmuştu, bir süreliğine yani toplumu iktidarı barış diline haliyle basını da barış diline sevk eden bir dönem başlamış oldu o dönemde*." G27, tabloid boya geçildiği sırada hükümetin barış söyleminin medyada yeniden üretildiğinin altını çizmektedir.

Gazetecilerden G8 de 2010 yılından itibaren siyasal planda Kürt sorununa çözümün ön plana çıkmasına işaret ederek dönemin belirleyici çizgilerini şöyle sıralamaktadır:

> Birincisi Kürt sorunu. Çözüm süreci. Benim çalıştığım zamanda damgasını vuran olay. Çözüm süreci, ikincisi cemaat-iktidar kavgası diye bahsedilen süreç, üçüncüsü de ekonomide aslında en iyi zamanını yaşaması. Yani büyüme rakamının iki hanelere çıktığı bir zaman. Göreli olarak büyümenin artmış olduğunun göründüğü bir zaman. Özellikle harcama-tüketim açısından. İnşaatların, büyük projelerin başladığı dönem.

G8, Kürt sorununun çözümüne yönelik hükümetin diyalog yöntemini seçmesinin yanı sıra ekonomik durumun tüketim temelinde iyi olduğunu ve iktidar bloku içinde gerilim yaşandığını belirtmektedir. Gazetecinin tüketim, inşaat ve büyük projelere ilişkin gözlemleri, Türkiye'de iki binli yıllarda giderek daha kentli bir toplum haline gelmesinin sonuçlarına işaret etmektedir. Çavuşoğlu'na (2017) göre yeni kentleşen kitleler, tüketimi ve mülk sahibi olmayı bir kimlik ve sınıfsal statü elde etme aracı olarak görmüşlerdir. Dindar kesimlerce tüketim kültürünün benimsenmesi İslâmi gıda giyim, eğlence gibi tüketim pazarları ve kültürel kodları temsil eden markaların oluşumuna yol açmıştır (s. 147-148).

G27'nin Türkiye'nin Avrupa Birliği perspektifinden saptığı tespitine katılan G31, "*O dönemki siyasi konjonktüre baktığınız zaman Türkiye'nin artık AKP'nin temsil ettiği bir siyasal iktidarla sonradan çok net bir şekilde göreceğimiz işte bir Gülen hareketi denen bir cemaat tarafından artık yavaş yavaş böyle bir kuşatılıp, dizayn edildiği bir dönem*" sözleriyle dönemin siyasal ortamından cemaat faktörüne de işaret ederek söz etmektedir. G27, cemaatin iktidarı kuşatıp dizayn etmeye başladığını da kaydetmektedir. G31, G27 tarafından dile getirilen siyasal iktidarın dizayn edilme girişiminin medyadaki yansımasına şöyle dikkat çekmektedir:

> Bütün medyanın zaten şu anda geldiği noktanın belki de başlangıcı diyebiliriz o dönem için, bütün medyanın yavaş yavaş ehlileştirildiği, kontrole alındığı, hiçbir şeyin neredeyse şansa bırakılmadığı, yavaş yavaş işte ayrık otlarının temizlendiği falan filan bir döneme doğru girdiğimiz bir süreçte Radikal gazetesinin başına bir ayağı cemaatte, bir ayağı siyasal iktidarda bir gazetecinin, bir işte gazetecinin diyelim, getirilmiş olması bence tesadüf değil.

Radikal'in tabloid boya geçtiği dönemde medyanın da cemaat tarafından kontrol altına alınmaya başladığının altını çizen G31, tabloidle birlikte gazetenin başına yeni bir yayın yönetmeninin geçmesini bu sürecin bir parçası olarak değerlendirmektedir. Gazetecilerden G14 de medyanın o dönemki durumuna ilişkin benzer biçimde şunları dile getirmektedir:

> O fotoğrafa bakıldığında ağırlıklı olan şey işte tek parti iktidarının getirdiği medya üzerindeki bir tekelci anlayış, bütün basında, ilk başlarda o kadar değildi ama giderek daha ağırlaşan bir formata dönüştü, hükümete doğru bakan, sürekli orayı gözeten, dikkate alan bir bakış açısıyla yürütülen bir yayın politikası vardı, haberlerde yapılan işlerde, editoryal bağımsızlıkta, üretilen haberlerde, işte hükümet aleyhine olabilecek şeylerde daha bir dengeli politika yürütme şeklinde, öylesi bir şey vardı.

G14, Radikal'in tabloid boya geçtiği dönemde genel olarak medyadaki haberciliğin iktidarın tepkilerini gözeterek yapıldığının altını çizmektedir. Gazetecinin bu gözlemi yukarıda da belirtildiği gibi yeni hassasiyetlere uygun şekilde medyadaki haberciliğe "ince ayar" yapıldığı tespitine karşılık gelmektedir. G14, o dönemdeki ekonomik durumu "*Şu ankine göre daha iyiydi. 2008 krizinin etkileri hafiflemişti, daha bir orta düzeyde, işte dünyada da küresel çapta da sermayenin aktığı bir dönemdi. Türkiye de çok yüksek bir faiz politikası uyguladığı için sıcak paranın çok bol olduğu bir dönemdi*" sözleriyle anlatmaktadır. G14, uygulanan yüksek faiz politikasının sonucunda ülkeye sıcak para diye ifade edilen portföy sermayesinin geniş çaplı girişine işaret etmektedir. Gazeteci toplumsal boyutta ise şunları söylemektedir:

> O dönemde şey öne çıkmıştı, işte çevre duyarlılığı olarak başlayıp daha sonra siyasal baskılar, kendini ifade edememe, yaşam tarzına müdahale olduğu düşünülen müdahaleler sonucunda Gezi Parkı eylemleri başlamıştı. İşte İstanbul'da Gezi Parkı'nda başlayıp daha sonra Türkiye'nin dört bir yanına yayılan bir Gezi Parkı eylemleri süreci vardı.

G14, gazetenin tabloid boya geçtiği dönemde toplumsal boyutta siyasal iktidarın yaşam tarzına müdahale ettiği algısının oluştuğunu, buna tepki olarak Gezi eylemlerinin yaşandığını belirtmektedir.

3.2.8.2. Değişimin Arka Planı ve Doğan Grubu

Radikal'in tabloid boya geçtiği dönemde gazetenin sahibi olan Doğan Grubu ile AKP hükümeti arasında gerginliğin zirveye çıktığı söylenebilir. Maliye müfettişleri grubu incelemeye almış ve yaklaşık 4.9 milyar liralık vergi cezası kesilmiştir. Daha sonra bu ceza 940 milyon liraya düşürülmüştür (Ak, 2011). Mavioğlu'na (2012) göre 20 Şubat 2009'da Meclis'te basın toplantısı düzenleyen AKP Grup Başkanvekili Nurettin Canikli Doğan Grubu'nu bitireceğine kesin gözüyle bakılan vergi cezasını savunmuş ve bu süreç grubun stratejik küçülme kararı almasına yol açmıştır. İlk etapta Milliyet ve Vatan gazeteleri Demirören-Karacan ortaklığına, Star televizyonu Doğuş Grubu'na ve Hürriyet binasını Nurol Holding'e satılmıştır. Grubun küçülmesiyle vergi cezasının düşürülmesi dikkat çekici biçimde zamandaş olmuştur (s. 52, 54). Bu arka planda Radikal gazetesinin Referans ile birleştirilerek tabloid boya geçişi gerçekleşmiştir. Aşağıda her iki gazeteden yazı işleri ekibinde yer alan gazetecilerin sürece ilişkin görüşleri yer almaktadır.

Radikal ve Referans gazetelerinin Doğan Grubu açısından zarar eden iki yayın organı olduğunu hatırlatan ve ikisinin tabloid boy olarak birleştirilmesinde ticari boyutunun ön planda olduğunu düşünen gazetecilerden G4, şunları söylemektedir:

> Radikal biraz daha böyle yüzü sola dönük, bazı konularda hassasiyeti olan bu nedenle de her iktidarı aslında kızdırabilecek gazeteydi. Fırlamaydı, yani ismi gibi radikaldi aslında gazete. Onu biraz yumuşatma çabası tabloid ile birlikte onun içine başka şeyler de entegre etme çabası dersen, tam öyle de değildi aslında. O yumuşama çok fazla olmadı, yine sol tarafa hitap eden bir şekilde ilk başlarda yayına çıktı.

G4, Radikal'in iktidarları kızdıran geleneksel çizgisinin tabloid boya geçildiğinde fazla değişikliğe uğramadığını düşünmektedir. Ancak gazetecinin sözlerinden gazetenin işaret ettiği karakteristik özelliğinin daha sonra zayıfladığı hissedilmektedir. G4, genel yayın yönetmeninin belirlenmesiyle ilgili görüşlerini ise şöyle dile getirmektedir:

> O hikâyeyi yaklaşık herkesten bir yıl önceden bilen biri olarak söylüyorum, yayın yönetmeninin mesela Eyüp Can'dan bahsediyorsak, o tarihte yayın yönetmeni olması kafalarda değildi. Eyüp Can bildiğiniz gibi Hürriyet gazetesine yayın yönetmeni olacaktı. Eyüp Can Hürriyet gazetesine yayın yönetmeni olsaydı Radikal, Referans'la yine birleşecekti, fakat tabloid olur muydu bilmiyorum ama yayın yönetmeni doğal olarak Eyüp Can olmayacaktı.

Radikal'deki genel yayın yönetmeni değişikliğinin Hürriyet gazetesindeki değişiklikle de ilişkisinin olduğunun altını çizen G4, Referans gazetesinin künyesinde genel yayın yönetmeni olarak ismi yer alırken bir dönem Hürriyet'in haber koordinatörlüğünü yürüten Eyüp Can Sağlık'ın, Hürriyet Genel Yayın Yönetmeni Ertuğrul Özkök'ten boşalan yere Enis Berberoğlu'nun gelmesiyle fiilen Referans'a geri dönüşüne işaret etmektedir. G4, Aydın Doğan'ın kızı Vuslat Doğan Sabancı'nın değişim konusunda istekli olduğunu "*Orada biraz o dönemde Hürriyet Gazetecilik'in yönetiminin başkanı olan Vuslat Doğan Sabancı, biraz böyle daha böyle yüzü aslında Batıya dönük bir yöneticiydi. Değişikliği de severdi. Biraz onun etkisinin olduğunu düşünüyorum*" sözleriyle dile getirmektedir. G4, gazetenin tabloid boya geçmesinde Sabancı'nın rolüne işaret etmektedir. Aydın Doğan'ın ise tabloide sıcak bakmadığını "*bir deneyin görelim*" diye konuştuğunu ifade eden G4, yeni biçime kuşkulu yaklaşımı ise şöyle temellendirmektedir: "*Çünkü tabloid gazetede Türkiye'de defalarca denenmiş ve tutmamış bir gazetedir. Tutmadığı için de hep bir ön yargılar vardı. Hatta biz Radikal'i tabloide çevirdiğimizde yine o yargılar devreye girdi ve baştan 'Bu çocuk ölü doğdu' şeyini de çok fazla duyduk.*"

G4 gibi Radikal'in tabloid boya geçişinde zarar etmesinin rolü olsa da asıl gerekçenin ticari boyut olmadığını düşünen G6, şunları dile getirmektedir:

> Radikal'in dönüşmesi için her zaman bir ticari neden vardı. Radikal zaten uzunca bir süredir zarar ediyordu, ancak Radikal'in bu anlamda dönüştürmek için asli gerekçenin ben şey olduğunu düşünmüyorum bir mali gerekçe olduğunu düşünmüyorum. Bir dönüşüm yapılacakken buna görsel bir yenilik katma, bir sıçrama tahtası yaratabilme, bir gerekçe yaratma şeyiydi belki tabloid yapmak

G6, tabloid boya geçişin asıl gerekçeyi perdeleyen bir işlevinin olduğu düşünmektedir. Gazeteci yapılan dönüşümün asıl gerekçesini ise şöyle anlatmaktadır:

> Radikal'in Susurluk'tan bu yana gelen Türkiye'nin genel sol reflekslerine çok paralel giden bir gazeteydi. Dolayısıyla benim anladığım, bize o dönem sözcüklerle anlatılmayan ama bize hissettiren, tarif ettiren şey bunun kendini göstermek istediği havaya daha o dönemin Türkiye'sine, o dönemin iktidarının yaratmaya çalıştığı liberal iklime veya kendini göstermek istediği havaya daha uygun bir sol söyleme dönüştürme çabası var gibiydi. Ama bu bize dikte ettirilmedi. Fakat gazeteyi yapma süreçlerindeki hassasiyetleri, haberleri dönüştürme, haberleri görme, başlığı atma biçimlerindeki mülahazalar, ince dokunuşlar bize tarif edilen beklentinin bu yönde olduğu yönünde bir izlenim yarattı.

G6'nın sözlerinden Radikal'in tabloid boya dönüştürülmesinin, gazetenin geleneksel çizgisinin dönemin iktidarının yaratmak istediği imajı destekleyecek biçime sokulmasının bir aracı olduğu, bunun da doğrudan biçimde değil, editoryal süreçlere yansıyan müdahalelerle kendini gösterdiği anlaşılmaktadır. G6, bu dönüşümün Doğan Grubu açısından önemine de şöyle işaret etmektedir:

> Bence Doğan Grubu'nun yapmaya çalıştığı yani daha sonra başına gelenlere karşı önlem almaya çalıştığı manevralardan biriydi. Şöyle zaten bizim o Radikal'i dönüştürme projemizden önce Doğan Grubu ile AK Parti arasındaki gerilim yavaş yavaş başlamıştı. Vergi cezası devreye girmişti. Doğan Grubu, Radikal'i bu anlamda dönüştürerek böyle bir liberal hizmette bulunarak Ankara'nın gazını almaya veya oradaki kırılan ilişkileri onarmaya çalıştı.

G6, tabloid boya geçişi Doğan Grubu'nun arasının iyi olmadığı iktidar karşısındaki bir manevrası olarak değerlendirmektedir. Gazetecinin söyleminden Radikal'deki dönüşümün arka planında AKP iktidarıyla bir köprü kurarak grubun medyadaki varlığını koruma düşüncesinin yattığını çıkarmak mümkün görünmektedir.

G7 tabloid boya geçişte "*bir ticari zorunluluktan öte bir ticari deney, gazetenin boyutlarını, ürünün şeklini değiştirerek bir ilgi çekme çabasının da etkili olabileceğini düşünüyorum, çünkü o dönemki genel yayın yönetmeni şekli bazı değişikliklere, formlara önem veren bir yayın yönetmeniydi*" sözleriyle dönüşümün yeni genel yayın yönetmenin kişisel özellikleriyle olan ilişkisine dikkat çekerken, siyasal boyutta şunları söylemektedir:

> 2010'daki dönüşüm Adalet ve Kalkınma Partisi ile liberal çevreler arasındaki flörtün, bahar havasının devam ettiği hatta zirvede olduğu bir dönemde yaşandı. Radikal gazetesinin tepe yönetimi başta yayın yönetmeni olmak üzere bu ilişkinin kolaylaştırıcılarından birisiydi aslında. Gazeteye o dönem gelen yeni yazarlar, gazetenin yayın politikası, o liberal tahkimin aslında kök olarak siyasal İslâmcı olan iktidara liberal desteğin araçlarından bir tanesiydi Radikal.

Doğan Grubu'nun o dönem iktidarı demokratik normlara uygun davranmaya yönlendirecek liberal-sol bir gazetenin varlığını önemsediğini de düşünen G7, tabloid boya geçişle hem iktidarla liberal çevreler arasındaki ilişkinin tahkim edilmesinin hem de iktidarın demokratik yollarla geriletilmesinin arzu edildiğini ileri sürmektedir. Ayrıca "*Dijitale geçiş bir yenilik görüntüsü altında aslında kâğıt gazetenin yenilgisinin örtülmesiydi. Kâğıt gazete satmıyordu, tirajı düşüktü, ayrıca üslup değiştirmiş*

hükümetle gazetenin yayın politikası arasındaki sorunlar giderek daha fazla artmış ve grubun patronunu zorlar hale gelmişti" sözleriyle de tabloid gazetenin ticari olarak başarısızlığına dikkat çekmektedir. Gazeteci dijitale geçişi şöyle değerlendirmektedir:

> 2014'teki dönüşüm ise tam tersi aslında liberallerle, sol liberallerle özellikle gezi parkı direnişinden sonra hükümet arasında kopan ilişkinin başka bir dünyaya ait kalmış kâğıt Radikal yerine kâğıt Radikal'in son zamanlardaki imajını daha az taşıyan dijitalle sürdürülebilmesi anlamını taşıyordu. Şöyle ki dijital Radikal kâğıt gazeteden farklı olarak hükümete daha açık bir muhalif tutum takındı. O geçiş bunun olanaklarını artırdı. Hani daha ani bir politika değişikliği yerine sanki yeni bir mecraymış gibi davranma şansı oldu o dönüşümün.

G7, kâğıttan dijitale geçişin yayın politikası açısından daha geniş bir fırsat alanı yarattığını, gazetenin muhalif söyleminin daha belirginleştiğini belirtmektedir. Gazeteci, Doğan Grubu'nun hükümete muhalefetinin bir aracı olarak değerlendirdiği dijital yayın dönemine ilişkin ise şöyle tanıklık etmektedir:

> Örneğin Aydın Doğan'ın kızı gezi parkı dönemindeki yayınlarımızı hemen ardından devam eden süreçteki yayınlarımızı bizzat gelip bizi tebrik ederek, bunlar gayet muhalif ve sıklıkla iktidarı rahatsız eden yayınlardı, ama gelip bizi tebrik ederek hani bu yayınlarımızdan hoşnutluğunu belirtiyordu. Zaten grup içindeki o dönemdeki algı Gezi Parkı'nın önemli bir dönüm noktası olduğu, Türkiye'deki siyaseti değiştireceği yönündeydi, gazetenin de bulunduğu, Hürriyet binasının, Radikal'in de bulunduğu Hürriyet binasının örneğin yemekhane koridorlarına, asansörlerine, iç duvarlarına gezinin bazı sloganlarının dönüştürülerek yazılması, gazeteye ve gazeteciliğe uyarlanarak yazılması bunun kanıtlarından bir tanesiydi.

Gazeteci G7'nin söyleminden tabloid boyun Doğan Grubu açısından hükümeti liberallerin desteğiyle demokratik normlara uygun hareket etmeye teşvik etmenin bir aracı olduğu, dijitale geçişin ise hem kâğıt baskıdaki başarısızlığı örtme hem de hükümete daha sert muhalefet edebilme imkânı yarattığı anlaşılmaktadır. G11 de benzer şekilde Radikal'in tabloid boya dönüşümüne ilişkin şunları söylemektedir: "*Radikal'in hiçbir zaman para kazanamadığı dile getirilirdi Aydın Doğan'ın. Bence ticari kaygılardan çok prestij kaygıları, o liberal dünyayı, liberal perspektifi Türkiye toplumuna taşıma kaygısı herhalde birincil rol oynadı.*" G11'in söyleminden dönüşümün arkasında Radikal gazetesinin liberal perspektifin aktarıldığı bir platform olmasının yattığı fark edilmektedir.

Türkiye’nin gergin siyasi iklimi içerisinde Radikal’in hem ekonomik hem de siyasi açıdan Doğan Grubu için taşınması zor bir gazete haline geldiğini düşünen G15, şöyle konuşmaktadır:

> Çünkü Radikal de geride kalan on yıl içerisinde aslında hep olabildiğince radikal davranmaya çalıştı. Belirli ilkelere sımsıkı sarıldı, gazetecilik ilkelerine, işte politik ilkelere. Ama Radikal de artık biraz sivri bir gazete halini almaya başlamıştı. Belki o çatışma ikliminde Radikal biraz fazla dikkat çekiyordu bana sorarsanız. Ve ondan dolayı biraz daha Radikal'in görünüşünü, duruşunu yumuşatmak istediler.

G15’in sözlerinden dönem şartlarının, Radikal gazetesinin iktidar açısından rahatsız edici yönlerinin törpülenmesini dikte ettirdiği anlaşılmaktadır. G15, benzer bir yumuşatma çabasının Radikal’in ilk çıktığı yıllarda da söz konusu olduğunu hatırlatmaktadır:

> Bakın bunun çok benzerini Radikal'in hemen ilk yıllarında yaşadık. İki ay sürdü, daha popüler, daha az siyasi bir gazete yapmak istediler. Muhtemelen belki bizim 2010 yılında yaşadığımıza benzer bir gerilim söz konusu oldu. Oradaki gerilimden dolayı dikkati dağıtmak, biraz daha gazeteyi hedeften uzaklaştırmak için yapılmıştı.

G15’in Radikal’in 1998 yılında mavi logodan kırmızı logoya geçerek içerikte daha popülerleştiği yaklaşık iki aylık süreyle 2010 yılındaki tabloid boya geçiş arasında benzerlik kurduğu anlaşılmaktadır. Radikal’in 1 Mart 1998 tarihli sayısı, kırmızı logolu olarak ve Genel Yayın Yönetmeni Mehmet Yılmaz’ın değişimin hedefini “Yeni kuşağın büyük gazetesi olmak” biçiminde belirleyen köşe yazısıyla çıkmıştır. Gazetenin arka sayfalarında yer alan kültür sanat ve sinema sayfaları gündemin ve siyasi gelişmelerin yer aldığı Türkiye ve politika sayfalarıyla yer değiştirerek ön tarafa alınmıştır. Okuyucudan gelen tepki üzerine 29 Nisan 1988 tarihli sayıda “Okuyucunun gücü” manşetiyle eski tasarıma geri dönüldüğü yine Mehmet Yılmaz’ın yazısı ile duyurulmuştur. Radikal’in ünlü “Bu cop hepimize” manşeti bu dönemde atılmıştır.[31] G15, kâğıt baskıya son verilerek dijital yayına geçişe ilişkinse şunları söylemektedir:

> Gazetelerin bir gün kapanacağı, hepsinin internete döneceği öngörüsü çok yaygındı, tiraj da bir türlü artmıyordu, maliyetler yüksekti. Bu yüzden kolaylıkla gazeteyi dijital devrim vs. deyip internete geçirdiler. Basılı gazeteyi kapattılar. Ama aslında o, bana sorarsanız Radikal'in fiili olarak kapandığı vakit, internete geçtiği vakittir. Yani internet gazeteciliği için de tabii ki uğraşıldı, o zamanki yayın yönetmeni de bu konuda bir vizyonu olan, bakış açısı beğenilen, desteklenen birisiydi. Ama bence internetin

[31] Kırmızı logolu Radikal’in birinci sayfası, Yılmaz’ın yazısı ve gazetenin künyesi için bkz. Ek-18.

> sonunu getiren, ekonomik sebep değil daha çok siyasi sebeplerdir. Yine de hani Radikal markası ağır geldi yani.

G15'in söyleminden Radikal'in tabloid boya geçişiyle başlayan dijital yayına son verilmesiyle biten yaklaşık altı yıllık değişim ve dönüşüm döneminin Doğan Grubu ile siyasal iktidar arasındaki gerilimin bir tezahürü olarak okunabileceğini söylemek mümkün görünmektedir. G27 de tabloid boya geçilmesini Doğan Grubu ile hükümet arasındaki ilişki bağlamında değerlendirmektedir:

> Erdoğan'la geçmiş dönemlerden kalma bir soğukluk vardı, bu medyayı bir şekilde ele geçirmek istiyordu, Erdoğan belediye başkanlığı döneminde kendisine saygılı olmadığını düşünen ve bunu çok kalınca bir kenara not etmiş birisiydi. AB ile uyum sürecinde tabi ki bu gazeteler Doğan Grubu'nda yumuşak bir geçiş sağladı. Aydın Doğan kendini daha da garantiye almak için hükümetle ileri bir uyum kurmaya çalıştı. O dönemde bu tabloid ona denk geldi diyebiliriz.

G27, Radikal'in tabloid boya geçişini ticari olarak zarar eden bir gazetenin kâra geçmesini sağlamaktan ziyade siyasal olarak hükümetle uyum içinde bir dilin tutturulmasıyla ilintili görmekte ve bu uyuma ilişkin şunları dile getirmektedir:

> Bu uyumluluk yani mesela Kürtler konusunda uyumluluk, yani iktidarın aslında getirdiği bir uyumluluktu bu (…) iktidar bu dönemde böyle bir şeye ihtiyacı vardı, daha az çatışmacı, daha işte dinler arası, mezhepler arası, kültürler arası diyalogu daha çok önemseyen bir döneme ihtiyaçları vardı.

G27, Radikal'in tabloid boya geçişinin hükümetin Kürt sorununda diyaloğu öne çıkarma ihtiyacını hissettiği sırada gerçekleştiğine işaret etmektedir. G27, ayrıca İsmet Berkan'ın genel yayın yönetmenliğindeki Radikal gazetesinin de hükümetle fazla çatışmayan bir dil kullanmaya dikkat ettiğinin ancak tabloid boyla bunun daha profesyonelce ve kurumsal bir şekle sokulduğunun altını çizmektedir. Radikal'in ticari olarak zarar eden bir gazete olduğu iddiasına mesafeli yaklaşan G27, şunları anlatmaktadır:

> Radikal'in zarar etmesi tamamen kurumsal bir meseleydi. O dönem birisi muhasebeden, Radikal'in muhasebesini tutan "bu zarar gerçek bir zarar değildir" dedi. "Nasıl?" dedim, "şu kadarını söyleyeyim" dedi "reklam gelirleri ki, bazı reklamlar prestij reklamları" dedi, "sadece bize gelir" dedi "mesela bir kere Boyner reklamları özellikle bizi tercih eder" dedi, "başkalarına da verir ama bizim olmasını da özellikle ister, prestij olarak" dedi. "Bunlar bizim personel giderimizi" karşılıyor dedi. "Fakat mesela şimdi sen bu koca binada oturuyorsun, bu koca binanın bütün giderlerini gazete olarak paylaşıyorsun. Yani mesela bahçıvan, Radikal de bunun parasını ödüyor" dedi. İşte saydı bir sürü kalem saydı, "eğer Radikal Hürriyet binasında ya da Milliyet binasında değil de kendi başına üç katlı şeyde, nedir Şişli tarafında bir binada otursa

> masrafları üçte iki daha azalır ve bu zarar denen olay şişirme olayı, gerçek olmaktan çıkar" dedi. Bir de "Aydın Doğan sizi kazıklıyor, mesela senin oturduğun masanın yerine, metre karesine sen dedi kira ödüyorsun ve fahiş bir kira ödüyorsun" dedi. "Aydın Doğan buradan alıyor dedi cebinden öteki şirketine satıyor" dedi.

G27, Radikal'in ilginç bir şekilde aslında kâğıt üzerinde zararda olduğunu, muhasebeleştirme prosedürlerine dair yapılan tanıklık üzerinden dile getirmektedir.

G31, G27'nin işaret ettiği hükümetle uzlaşmacı dile profesyonellik kazandırılması halinin yeni yayın yönetmeni üzerinden yapıldığını ve bunun Doğan Grubu'na sağladığını düşündüğü faydayı şöyle anlatmaktadır:

> Doğan Grubu açısından da şöyle bir fayda var işte ufak ufak baskıların başladığı falan filan bir dönemde bu nedir bir mavi boncuk diyebilirsin, zeytin dalı diyebilirsin ya bakın aslında biz sizin de seveceğiniz, sizin de sevdiğiniz, sizin aranızdan gelen efendim hatta bir dönemler işte Fetullah Gülen'in prensine çıkmış adı, birini sizin de çok sevdiğiniz hoca efendi hazretlerinin, amiyane tabirlerle söylüyorum, müritlerinden birini bakın çok önemli, çok entelektüel işte hani falan filan gazetemizin başına getiriyoruz.

G31, Doğan Grubu açısından yönetim değişikliğini iktidarla ilişkilerin düzeltilmesine dönük bir girişim olarak değerlendirmektedir. Bu konuda gazetecilerden G30 ise farklı düşünmektedir:

> Ben o dönem Ankara'da daha önce Referans döneminden biliyorum Eyüp'ün cemaatin baskın olduğu dönemlerde bile hükümetle arası o kadar iyi değildi. Hatta onun patronaj nezdinde de sorun olduğunu biliyorum (…) Çünkü Eyüp'ün de o arogan bir tavrı vardı ve o zamanki şu anda Akif Beki o dönemler oradaydı basının şeyindeydi, Akif'le kavga ettiğini, çok istemesine rağmen Başbakan'ın uçağına bindirilmediğini ben biliyorum yani.

G30, Sağlık'ın kibirli tavrının olduğunu düşünmektedir. Başbakan Erdoğan'ın basın danışmanlığını yapan Akif Beki ile kavgalı olduğunu ve başbakanın uçağına bindirilmediğini belirtmektedir. Gazetecinin sözlerinden Eyüp Can Sağlık'ın hükümetle köprü kurma konusunda grubun beklentilerini karşılayamadığı anlaşılmaktadır.

Gazetecilerden G5 de Radikal'in tabloid boya geçişini siyasal planda AKP - Cemaat ittifakının medya alanındaki yansımasının bir sonucu olarak değerlendirmektedir:

> Aslında dönüşüme zorlayan ve gazeteyi bu anlamda yerini sarsan olay 2007 sonrası, 2007-2008 sonrası Türkiye siyasetinde şu anda FETÖ diye bilinen cemaatin iktidar

> partisiyle ortaklaşması sonucunda ortaya çıkan durumdu. Bir eski Türkiye'yi tasfiye etme planı vardı. Ve bu aynı alana hitap eden Taraf gazetesi çıktı. Radikal olma iddiasındaki gazeteden daha radikal çizgide yayın yapmaya başladı. Gazete bu anlamda bocalamaya başladı.

Taraf gazetesinin TSK'yı hedef alan manipülatif yayıncılığından etkilenen Radikal okuyucularının gazetelerinde benzer haberler görmek istediğini, böyle olmayınca da uzaklaştığını ve bunun sonucunda Radikal'in tiraj kaybettiğinin altını çizen G5, şunları söylemektedir:

> Gazete için bu anlamda tabloid boy bir kurtuluştu, o zamanlar Independent geçti tabloid boya İngiltere'de. Daha nitelikli, uzun analizlerle ya da dış yaşam haberinden spor haberine kadar böyle bir yola girelim, bunu da tabloid sunumla, kendi tarzımızı da yaratarak bunu sunalımın bir sonucuydu.

G5'in söyleminden tabloid boya geçişin, Taraf gazetesinin yarattığı krizin atlatılması için, Batıda tabloid boya geçen fikir gazetelerinin izlediği çizginin Türkiye'ye uyarlanma girişimi olduğu anlaşılmaktadır.

Tabloid boya geçişin yayın yönetmeninin ısrarı üzerine gerçekleştiğini, değişikliğin grup içinde fazla benimsenmediğini ileri süren G8, kâğıt baskıya son verilip dijital yayıncılığa geçişle ilgili ise şunları söylemektedir:

> Birincisi şey daha arttırdı masrafları tabloide geçiş, iki gazetenin kadrosunun birleşmesi hem o maliyetler arttı ama biraz sanki dijitale geçmek bir bu yönü var hem maliyetten kurtuldu sahiplik. İki, siyasi olarak siyasi ortamın basılı bir gazeteyi Radikal'in o halini sürdürebilmesinin imkânı kalmamıştı. Yani dijital daha esnek daha çabuk müdahale edilebilen, daha kontrol edilebilen bir mecra sonuçta.

G8, Radikal'in kâğıt baskısına son verilmesinin Doğan Grubu'nu ticari olarak zarardan kurtardığına ve gazetenin siyasal iktidarın tepkisini çekmeyecek şekilde yayına devam etmesini sağladığına işaret etmektedir. G8'in bu tespitiyle dijitale geçişi Doğan Grubu'nun iktidara daha etkin muhalefet yapabilmesinin bir imkânı olarak değerlendiren G7'den çok farklı düşündüğü gözlemlenmektedir.

Radikal'in tabloid boya geçmesinin ticari boyutundan daha çok siyasal boyutunu ön planda olduğunu düşünen G9, Radikal'in siyasal bir tercih gazetesi olmasına koşut olarak tabloid boya geçildiğinde ilk yapılan işin Kürt sorununun çözümü için kampanya açmak olduğunu hatırlatmaktadır. G9, dijitale geçişi de şöyle temellendirmektedir:

> Radikal projesi bence çözüm sürecinin sona ermesinden sonra esasında boşta kaldı biraz, hani tutunacak dalı kalmadı. Patronajın bunu tutmak için bir amacı kalmadı ama sonuçta değerli bir marka olduğu için en azından entelektüel seviyede ya da okuyan kişiler arasında, bunu bir şekilde sürdürmek istediler. Bunu da dijitalden devam ettirmek onlara mantıklı geldi.

G9, Radikal'in tabloid boya geçişini Kürt sorununun çözüm sürecinde etkin bir rol üstlenmesine bağlamaktadır. Gazeteci sürecin akamete uğramasıyla birlikte işlevsizleşen gazetenin bir marka değeri olduğu için dijital olarak yayınına devam edildiğini kaydetmektedir.

G14, tabloid boya geçişe farklı bir açıdan yaklaşmaktadır: "*Radikal'in tabloid tarzı başarılı olsaydı Doğan Grubu'nda başka yayın organları açısından da bu gündeme gelecekti. Öyle de konuşuluyordu o zaman. Ama başarısız olduğu görülünce diğer yayın organları açısından da gündemden kaldırıldı.*" G14'e göre Radikal'in boyutlarının değiştirilmesi grup açısından bir deney niteliği taşımaktadır. Gazeteci gazetenin yeni formatının ticari olarak başarısızlığının yanı sıra grubun hükümetin baskısında kurtulmasını da sağlamadığını da dile getirmektedir:

> Radikal markasını, yayını kaldıramayacak, onu yürütemeyecek adamlar yönetime getirildi, onların yönetime getirilmeleri de işte hükümet-cemaat baskısı, ikili bir baskı, vergi cezaları geliyor bir yandan, siyasi baskılar çok yüksek. Atılan manşetlerden dolayı o dönemin başbakanı Erdoğan'ın sürekli isim vererek işte yayın grubunu, Aydın Doğan'ı, gazetelerin ismini vererek hedef haline getirmesi, bundan bir nevi işte kurtulma düşüncesiyle yapıldı ama o da çok istedikleri sonucu da alamadılar.

Radikal'in kâğıt baskısına son verilip dijital yayına geçmesinin arka planında medyanın geleceğinin dijitalde olduğuna işaret eden ve Hürriyet bünyesinde geliştirilen *Go2015* projesinin yattığını düşünen G14, gazetenin dijital yayına da yapılan yönetici değişikliğinden sonra ani bir kararla son verildiğini şöyle anlatmaktadır:

> Yeni CEO gelir gelmez bir ay bile sürmeden bir gün bir toplantıya çağırdılar çat diye "kapatıyoruz" dediler yani. Böyle hiç beklenmedik aniden kapatma kararı geldi. Bunda da işte şeyler söylendi o dönemde hükümetten gelen çok yoğun siyasi baskılar, işte 17-25 Aralık operasyonlar döneminde Radikal'in yaptığı yayınlar, bunun bir hükümetten direk isim vererek bir nevi tehditkâr şeylerin geldiği mesajların geldiği söylenip apar topar korku iklimi içerisinde kapatıldı Radikal.

G14, Radikal'in ani bir kararla kapatıldığını ve bu kararın ardında hükümetin yapılan yayıncılıktan memnun olmamasının yattığını belirtmektedir. G14 gibi G8 de gazetenin ani bir kararla kapatıldığını anlatmaktadır:

> Radikal.com.tr'nin kapatılma olayını anlatırsam aslında tüm Radikal tarihini özetliyor benim çalıştığım dönemin. Radikal.com.tr saat dört gibi yönetimden birisi geldi ve artık yarından itibaren Radikal o andan itibaren radikal.com.tr kapandığını ilan etti. Mart 2016. Biz sonra öğrendik ki o dönem grubun yönetiminde birisi başbakanlıktayken bir bakan sen bunları böyle söylüyorsun ama önündeki bilgisayarda radikal.com.tr'yi açıp ekranı gösteriyor, ama senin grubun bu yayın böyle şeyler yazıyor diye bir şey, ifadede bulunuyor. Ondan sonra bu telefon trafiği iki saat içinde gruba geliyor ve bir anda biz çalışırken saat dörtte masamızda işimizi yaparken geldiler, Radikal.com.tr'yi kapattık.

G8, G14'ün hükümetten geldiğini söylediği tepkilere açıklık getirmekte ve bakanın doğrudan dijital yayın platformunu Doğan Grubu'ndan bir yöneticiye şikâyet etmesinden üç- dört saat sonra Radikal'in yayın hayatına son verildiğine işaret etmektedir. Gazetecilerden G38, Radikal'in kapandığı sırada okuyucu ilgisine ilişkin şunları söylemektedir: "*Biz dijital platforma geçtikten sonra gazetenin en son bıraktığımızda tıklanma oranı İki buçuk ila dört milyon arasındaydı. Ve o dönemde en çok tıklanan Milliyet gazetesinin tıklanma oranı dört ila beş milyon arasındaydı. Biz ikinci sıradaydık. Hürriyet'i geçmiştik tıklanmada.*" Gazetecilerin anlattıklarından Radikal'in Türkiye'nin en çok ilgi gören ikinci haber platformu iken hükümetin baskısıyla ani bir kararla kapatıldığı fark edilmektedir.

Gazetecilerden G24 ise Radikal ile Referans gazetesinin birleştirilerek tabloid boya geçilmesini ticari planda bir pazarlama stratejisinin sonucu olarak görmektedir:

> Çünkü iki gazete de kâr etmiyordu, ikisi de zarar ediyordu, ama birinin zararı daha büyüktü bakıldığında, Radikal'in zararı daha büyüktü çünkü daha büyük bir gazeteydi. Maliyetler açısından da bu gazete birleştirmeleri her zaman tenkisat için, personel azaltmak için bir bahane olur. Bu da uygulandı. Ama ticari sebebi olarak da bakıldığında pazarlama çabası olarak, yeni bir ürünün pazarlaması olarak görmek lazım.

Zarar eden iki gazetenin, personel giderlerini de düşürecek şekilde birleştirildiğine ve yeni bir ürün olarak pazarlandığına işaret eden G24, gazetenin yönetiminde yapılan değişikliği ise "*İsmet Berkan'ın yayın yönetmeni iken Referans'tan Eyüp Can'ın getirilip yayın yönetmeni yapılması aslında bir bakıma siyasi konjonktüre daha uygun o dönemin*

şartları açısından daha uygun bir karar gibi gözüküyor Doğan Grubu'na baktığınızda" sözleriyle değerlendirmektedir. G24'ün söyleminden AKP iktidarının hedefi olan ve vergi soruşturmalarıyla köşeye sıkıştırılan Doğan Grubu'nun siyasal iktidar açısından en azından tepki çekmeyecek bir yöneticiyi tercih etmeye razı olduğu anlaşılmaktadır.

Gazetecilerin anlatımlarından Radikal gazetesinin Referans ile birleştirilerek Eyüp Can Sağlık yönetiminde tabloid boyda yayınlandığı dönemde, Türkiye'nin ekonomik açıdan 2008 ekonomik krizinin etkilerini atlattığı, faiz oranlarının yüksek olması nedeniyle piyasalara yurtdışından büyük çapta portföy sermayesi girişinin olduğu, konut sektöründe ve tüketimde canlılık yaşandığı anlaşılmaktadır. Siyasal planda AKP iktidarının kendisini konsolide ettiği, cemaat ile ilişkilerin henüz bozulmamakla birlikte 2011 genel seçimleri arifesinde bürokrasi içinde güç mücadelesinin yaşandığı da fark edilmektedir. Kürt sorunu gibi toplumsal gerilim hatlarında yumuşamaya gidilirken, eski Türkiye olarak kodlanan kesimlere dönük tasfiye operasyonlarının toplumsal kutuplaşmayı artırdığı da görülmektedir. Uluslararası planda Avrupa Birliği'ne üyelik müzakereleri büyük ölçüde ivme kaybederken, Arap Baharı'nın estirdiği rüzgârın Ankara'nın yüzünü İslâm dünyasına çevirmesine yol açtığı anlaşılmaktadır. Gazetecilerin anlatımlarında gazetecilik alanında hükümetin güçlü bir etkisinin olduğu, Doğan Grubu'na vergi soruşturmalarının açıldığı, grubun varlıklarını koruma mücadelesi verdiği de görülmektedir. Bu bağlamda zarar eden iki gazete Radikal ve Referans, Doğan Grubu açısından hükümetle ilişkileri düzeltebilecek niteliklere sahip yeni bir yönetim altında, Batılı örneklere de öykünülerek tabloid formatta birleştirilmiştir. Bu dönüşümle arzulanan ticari başarı sağlanamadığı gibi siyasal gerilimin arttığı dönemde grup açısından taşınması ağır bir marka haline gelmesi nedeniyle kâğıt baskıya son verilerek dijital yayına geçilmiştir. Diğer bir ifadeyle Radikal'in dönüştürülmesi Doğan Grubu açısından hükümetle ilişkilerin düzeltilmesinde bir fayda sağlamadığı gibi Gezi olaylarındaki yayın çizgisi nedeniyle de iktidarın tepkisine yol açmıştır. Dijitale geçiş bazı gazeteciler tarafından hükümete karşı daha eleştirel bir tutum alma imkânı olarak görülmektedir. Ancak www.radikal.com.tr sitesinin geliştirilmesi yönünde yatırımların yapıldığı bir dönemde ani bir kararla kapatılması ve Radikal'in yayın hayatına son verilmesi hükümet karşısında Doğan Grubu'nun çaresizliğinin de altını çizmektedir.

3.2.9. Radikal'in Siyasi, Ekonomik ve Kültürel Düzene Etkisi

Bourdieu için alan hakkında düşünmek ilişkisel düşünmeyi gerektirdiğinden (Bourdieu & Wacquant, 2016, s. 80) gazetecilik alanının bir kurumu olan Radikal'in ekonomik, siyasi ve kültürel alana olan etkilerinin, alanların birbirlerine karşılıklı etkileşimleri içinde değerlendirilmesi gerekmektedir. Tezin ikinci bölümünde yer verildiği gibi Bourdieu'ye göre gazetecilik alanı toplumsal uzam içinde iktidar alanının içerdiği kültürel üretim alanının bir alt alanı olup ticari kutba daha yakın konumlanmaktır. Bu yakınlık gazetecilik alanının, dolayısıyla Radikal'in ekonomik alana göre özerklik derecesini de belirlemektedir. Diğer taraftan siyasal alan ile ekonomik alan derecesi dönemsel olarak değişmekle birlikte karşılıklı etkileşim içinde olduklarından gazetecilik alanı doğrudan ya da dolaylı olarak siyasal alanı etkilemekte ve ondan etkilenmektedir. Bu bölümde Radikal gazetesinin yayınlandığı yaklaşık 20 yıllık süreçte haberciliğiyle Türkiye'de siyasi, ekonomik ve kültürel yaşamı ne ölçüde etkilediğiyle ilgili gazetecilerin görüşleri ele alınmaktadır.

3.2.9.1. Radikal'in Siyasal Alanda Etkisi

Gazetecilerden G2, insan hakları alanında Radikal'in yayınlarının çok etkili olduğunu, bunu da resmi kurumlardan gelen tepkilerden anladıklarını söylemektedir:

> Bir tanesi örneğin İstanbul'da bir işte emniyet genel müdürü değil ama çok üst düzey bir emniyet müdürü bir kötü muamele, işkenceyle ilgili bir haberde bir eleştiri değil de bir sohbet talep etti ve ben konuştum. Ve dedi ki, sizin haberleriniz AB raporları olarak bizim önümüze geliyor biz de bunu grup içerisinde, tabi sıfır tolerans politikalarının uygulandığı dönemdeyiz, biz de bunu devletin yapısı içindeki sorunların giderilmesi için kullanıyoruz. Eğitimci hocalarımız polis olmayan ama polise meslek içi eğitim verenler faydalanıyorlar. Bu türden bir hata sizde başladığında bizim işimizi bozacak kadar terse gelir. Ben size demiyorum ki bize iftira atıyorsunuz. Bu bizdeki yanlışı sizden yararlanarak düzeltme imkânını ortadan kaldırıyor.

G2'nin söyleminden emniyet teşkilatının Radikal'in insan hakları ve işkence konusundaki haberlerini takip ettiği, yapılan haberciliğin gerçekleri yansıtmasının kendileri açısından da önemli olduğu anlaşılmaktadır. G2, gazetenin haberciliğinin siyasal alandaki etkilerinin Kürt ve Alevi meselelerinde de hissedildiğini anlatmaktadır:

> Kürt meselesi ve Alevi meselesi konularında da yayınlarının önemli bir etki yarattığı kanaatindeyim ben. Yani örneğin bu DEP (Demokrasi Partisi) milletvekillerinin tahliye süreci öncesindeki yayınlar, tahliye kararı için hükümetin hem o kararı destekleyen

> politikacıların elini güçlendirdi ve rahatlattı. Ama şuna belki dikkat etmek lazım: Radikal karar vericilerin okuduğu bir gazetedir, karar vericileri etkileyen kitlelerin değil. Genel olarak karar vericiler okuyordu diplomaside, siyasette, akademide, ekonomide bile.

G2, Radikal gazetesinin her alanda karar vericilerin okuduğu gazete olduğunu vurgulamaktadır. Bu söylemden gazetenin siyasal alanda kamuoyunun dolayımıyla değil de doğrudan karar vericiler üzerinden etkili olduğunu çıkarmak mümkün. G4, Radikal'in rahatsız edici bir gazete olduğu için dikkatleri üzerine topladığının altını çizerek G2'nin işaret ettiği doğrudan etkiyi şöyle örneklemektedir:

> Ankara'da Hürriyet gazetesinin o dönemki işte binasındayız. O dönemin milli eğitim bakanı bayağı da önemli isimlerinden A takımında filan. Neyse, o geldi, o dönemde AK Parti'nin sözcüsüydü genel başkan yardımcılarından biri, ben vardım yayın yönetmeni vardı, Deniz Zeyrek vardı, muhtemelen Erdal Sağlam olabilir yanımızda. "Ya yapmayın kardeşim" dedi "bak şey filan yazıyor Sözcü filan yazıyor bir sürü konu yazıyor ama siz Radikal'siniz. Siz çok okunuyorsunuz, bir de çok etkilisiniz" dedi. "Onlar yazıyor ama siz yapmayın bunlar. Evet, biz bu konuları müsaade ediyoruz yazılıyor ama Sözcü'de yazılıyor ama siz yazınca olay oluyor" diye ben bunu bizzat duydum.

G4, hükümet açısından Radikal'in tirajı yüksek olan Sözcü gazetesine göre daha etkili görüldüğüne tanıklık etmektedir. Radikal'in siyasi alana etkisiyle ilgili benzer şeyleri G27 de şöyle dile getirmektedir:

> Radikal aslında tirajı ile kıyaslandığı zaman kendinden on, yirmi kat daha fazla tirajlı olan gazetelerden daha fazla gündemi oluşturabiliyordu. Etkiliydi bu anlamda. Yani bu etkisini son zamanlarda belki kaybetti biraz ama Radikal'in herhangi bir manşeti ve haberi bir kere Hürriyet'in manşetinden daha fazla siyasal kanallar üzerinde etkiliydi. Türkiye'nin seçkinleri, elbette bunlar karar mekanizmalarına bir şekilde etki edebilen seçkinler yani siyasal, ekonomik seçkinler vs., bu anlamda Radikal'e daha açıktılar. Bunun ölçütü nedir, yani mesela bu haberler çıkar, bununla ilgili kararlar değişir, bununla ilgili soruşturmalar olur vs., evet yani bunların örnekleri çoktur.

G27, Radikal'in rolünün tirajıyla ters orantılı olduğunun altını çizerek, her alanda karar vericiler tarafından okunduğuna ve siyasal alanı etkileyen habercilik örnekleri verdiklerine işaret etmektedir. Gazetecilerde G5 de gazetenin siyasal alanda etkili olduğu düşüncesini taşımaktadır:

> Siyasal alanı çok etkiledi. Türkiye'de bu insan hakları meseleleri konuşuluyorsa Radikal'in çok ciddi payı vardır. Örneğin kimsenin değer vermediği çevre haberleri o dönem için hâlâ şu anda, örneğin düşünün bugün merkezde görünen gazeteler ya da

> 2010'da merkezdeki gazeteler çevre haberleri yazmaya başladılarsa, iki binlerin başlarında Radikal gazetesinin bir dizi çevre haberi yapmasıyladır. Bunlar ilk dönemlerde siyasi tartışmaların hiç gündemi değildi. Çevre raporu diye bir şey koyuyorduk üçüncü sayfaya. Bizim üçüncü sayfamız çevreydi sadece. Bugün çevre haberleri referans olarak belli bir kitleye hitap ediyordu onlardan tüm topluma yayıldı. Böyle bir hizmeti olmuştur. Bunun Türkiye'deki öncülerindendir, öncülerinden değil öncüsüdür.

G5, insan haklarının yanı sıra çevre konularının siyasal alanda tartışılmasında Radikal'in ısrarlı haberciliğinin etkili olduğunu belirtmektedir. Gazeteci toplumda çevre duyarlılığının oluşmasında Radikal'i öncü rolünün özellikle altını çizmektedir.

Gazetecilerden G6 da siyasal alanda Radikal'in etkili olduğunu dönemsel rolüne dikkat çekerek dile getirmektedir:

> Her konjonktür kendi gazetesini yaratıyor ya, Türkiye'de Susurluk'tan sonra yükselen muhalif dalganın popüler muhalefet dalgasının sesi Radikal'di (…) Attığı manşetlerle başta Türkiye'deki belli alanlardaki kendi hassasiyetleriyle ilgili alanlardaki politikaların dönüşümünde bence söz sahibi oldu, bence etkiledi. Ama şunu söyleyemiyorum; Radikal bu manşeti attı diye hükümet bundan vazgeçti diyemem. Gidip bir bakana "Bu yasayı meclise getirdiğinizde böyleydi böyle oldu Radikal manşeti yüzünden mi?" diye sorduğunda hiç öyle demeyecektir. Ama ben Radikal'de o haber manşet olmasaydı o yasanın, o düzenlemenin, o toplumda yaşanan herhangi bir sıkıntının değişmeyeceğine kanaat getiriyorum.

G6'nın söyleminden Radikal'in siyasal karar alıcılar tarafından belli ölçüler dâhilinde dikkate alındığı anlaşılmaktadır. Gazete manşetleriyle siyasal iktidarın kararları arasında birebir ilişki kurulamayacağını düşünen G6, Radikal'in işlevini o kararların gözden geçirilmesinde görmektedir.

Gazetenin Ankara bürosunda görev yapan gazetecilerde G34, Radikal haberciliğinin zaman zaman siyasal alanda etkili olabildiğini düşünmektedir:

> Onu da şundan biliyorum yazdığımız kimi haberlerden sonra ne bileyim bakanların hatta o dönemin başbakanı Bülent Ecevit'in arayıp onunla ilgili "Daha fazla ayrıntı var mı?" diye sorduğunu hatırlarım. Etkilerdi, kesinlikle. Yani siyasetin arsızlaşma dönemini saymazsak, etkilerdi. Medyanın gücü zayıfladıkça, etki alanı düştükçe, siyaset pervasızlaştı ve arsızlaştı. Denetim görevini yapamaz hale geldi ve o yüzden de etkilememeye başladı.

G34'ün sözlerinden Radikal'in yayınladığı haberlerin hükümet tarafından yakından takip edildiği, dolayısıyla siyasal alanda bir etkiye sahip olduğu anlaşılmaktadır. G34, siyasal iktidarın tavrına göre bu etkinin değiştiğinin de altını çizmektedir.

G34'ün söylediklerine benzer şekilde Radikal gazetesinin siyasal alanı her zaman olmasa da AB reformları, idam cezasının kaldırılması, ceza kanunun çıkarılması, Türkbank skandalı, Erol Evcil ve Nesim Malki cinayetlerinde olduğu gibi zaman zaman etkilediğini düşünen G16, bu durumu şöyle temellendirmektedir:

> Bizim gücümüz şuradan geliyordu; kendimizi bir siyasi parti gibi konumlamadık hiçbir zaman. Başka gazeteler bunu çok yaptı. Doğrusu şudur, şöyle olmalıdır, hayır biz bunu haberciliğimizle yaptık. Yani iki tarafın da görüşlerini aktararak, şey yaparak yani ikna gücüyle yaptık. Görüşleri alt alta, yan yana yayınlayarak bir ikna edicilik sağladık, bir güvenilirlik sağladık, bunlar kasıtlı hareket etmiyorlar, kendilerine ait bir ajandayla bilmem ne yapmıyorlar, onun yerine işte kamusal bir hizmet görmeye, kamusal tartışmaya katkıda bulunuyorlar diye algılandık.

G16'nın söyleminden gazetenin siyasal angajmana girmeyen, tarafsız çizgide haberciliğinin güven sağladığını ve o nedenle siyasal alanda etkili olduğunu çıkarmak mümkün görünmektedir. Gazetecilerden G24 de Radikal'in Susurluk kazasıyla başlayan yayıncılığı da dâhil olmak üzere siyasal alanın çeşitli boyutlarında etkili olduğunu düşünmektedir:

> Aynı açıdan aynı şekilde mesela darbe ile mücadele seksen darbesiyle mücadele açısından sonuçları açısından da Radikal'in özellikle darbenin sürekliliğine yönelik siyasal hayatta, sosyal hayattaki sonuçlarına yönelik yazarlarının ve yayınlarının etkisiyle belki bir hakikat komisyonu aslında kurulma çabası olmuştu. Hem kaybedilen insanlara yönelik bu ve o çerçevede Cumartesi Anneleri'nin öncülük ettiği faili meçhul ve kayıp ailelerine yönelik ısrarcı haberciliği bence sonuç getirdi Radikal'in.

G24, 12 Eylül 1980 askeri darbesinin sonuçlarıyla ilgili gazetenin haberleriyle köşe yazılarının Meclis'te komisyon kurulmasını sağlamış olmasına dikkat çekmektedir.

G35 ise Radikal'in siyasal alana etkisinin diğer gazetecilerin söylediklerinden farklı bir işleyişle gerçekleştiğini düşünmektedir:

> Hükümette ne kadar etkili olabildiğini bilmiyorum ama halktaki algıyı değiştirdiği kesin. Bunun da mutlaka hükümete etkisi olmuştur. Halktaki algıyı değiştirdi derken hani insan hakları ihlalleri, işkence, faili meçhuller, bu tür konular. Hükümet artık bunları yalanlayamıyordu ve tedbir alma hatta bunları, Meclis, Türkiye tarihinde faili meçhulleri araştırma komisyonu kurdu yani bunlarda etkili oldu.

G35, Radikal'in belirli konularda halkın dikkatini çekerek kamuoyu oluşturduğunu ve siyasal alanda bu şekilde etkili olduğunu belirtmektedir.

Radikal'in tabloid boy döneminde yazı işlerinde görev yapan G7 ise dönemin şartları gereği gazetenin siyasal alanda bir etkisinin olmadığını ileri sürmektedir:

> Aslında benim çalıştığım dönemde hükümetin kararlarında sadece Radikal'in değil diğer başka herhangi bir gazetenin de etkisi olmadı, o iş sona ermişti o dönem itibariyle. En fazla bir bürokratını, orta düzeyde bir bürokratını bile feda etmeyen bir hükümet artık tesis olmuştu dolayısıyla siyasetin dizaynında bir etkisi olmadı. En fazla kendisi kurban vermek durumunda kaldı gazete çeşitli zamanlarda. Bazen bir yazarını bazen bir muhabirini kaybederek, yollarını ayırmak suretiyle.

G7'nin söyleminden Ekim 2010'dan sonra gazetenin siyasal alanı etkilemek bir yana, iktidarın baskısı nedeniyle yazar ya da muhabirlerin işten çıkarılmasının söz konusu olduğu anlaşılmaktadır. Radikal'deki dönüşümün siyasal bağlamına ilişkin yukarıda da belirtildiği gibi 2010-2011 dönemi Türkiye'de siyasal bir kırılmaya işaret etmektedir. Bu tarihten itibaren iktidar partisi otoriter bir yönelim içine girerek zaten özerkliği neoliberal politikaların uygulanmasıyla iyice zayıflamış olan gazetecilik alanında ağır bir baskı oluşturmuş, gazetecilerin haber yaparken kendilerini özgür hissetmelerinin zemini kalmamıştır. Gazetecinin söyleminden Radikal gazetesi içinde mesleki ilkelere uyarak habercilik yapmaya çalışan gazetecilerin ve yazarların tasfiye oldukları da anlaşılmaktadır.

G7 ile aynı dönemde yazı işlerinde görev yapan G8 de Radikal haberciliğinin siyasal alanı etkilemekten çok iktidarı kızdırma potansiyelinin olduğunun altını çizerek haberlerinin ancak zaman zaman bürokrasiyi etkilediğinden söz etmektedir:

> Örneğin Bursa'daki valinin işte çingenelerle ilgili söylediği sözleri manşete çektiği zaman hani o tartışmada açıklama yapmak zorunda kaldı. Ya da ne bileyim Topkapı Sarayı'ndaki şey rezaleti o taht kaçırma rezaleti manşet olduğu zaman bir devletin bürokrasisi hani buna ertesi gün kamuoyuna açıklama yapmak, bu işi düzelteceğini söylemek ya da düzeltmek istediğini belirten demeçler verdi.

G8, gazetenin haberciliğinin skandal denilebilecek hallerde bürokratik düzeyde etkili olduğunu belirtmektedir.

G7 ve G8 ile aynı dönemde yazı işlerinde görev yapan G38 ise onlardan farklı olarak gazetenin haberciliğinin zaman zaman siyasal iktidarın kararlarında etkili

olduğunu düşünmektedir: *"Açılıma verdiği desteklerle, zaman zaman orada hükümetin çıkardığı kararlarda madde değişikliklerine gittiğini, yani yaptığı yayıncılıkla madde değişikliğine götürdüğünü gördük."* Kürt sorununun çözümüyle ilgili hükümetin girişimde bulunduğu dönemde yapılan yayıncılığın etkili olduğunu vurgulayan G38, imar değişiklikleri konusunda da Radikal haberciliğinin sonuç alıcı olduğunu dile getirmektedir:

> Birçok haberde işte 16/9 kulelerinde mesela İstanbul'da artık bundan sonra yapılabilecek her yüksek kule için belirli standartlar ve şartların getirilmesi, o hatta bir daha yapı izni verilmemesi, gibi bir takım İstanbul için imar yasasında bir takım kural değişikliklerine gittiklerini, bunları gördüm. Hükümetin kararlarında etkili olduğunu gördüm.

Gazeteci İstanbul'un tarihi siluetini bozan gökdelenlerle ilgili haberciliğinin şehircilik açısından olumlu yasal değişikliklerin yapılmasını sağladığını belirtmektedir.

Gazetecilerden G19 ise farklı bir bakış açısıyla genel olarak medyanın özel olarak da Radikal'in siyasal alanı etkilemediğini şöyle dile getirmektedir:

> Bence öyle bir şey de yok. Yani ülkedeki medyanın rolünü fazla abartan bir bakış açısıyla söyleniyor hani hayali bir söz var ya medya dördüncü kuvvet filan. Hâlbuki hiç öyle bir şey değil medya bir anlamda bir rol üstleniyor dönemsel roller üstleniyor, o dönemsel rolle siyasal alanı etkilediğini filan da zannediyor. Ama siyasal alanı etkileyen bir gazete ararsanız evet Hürriyet gazetesi öyle bir gazeteydi bir zaman. Siyasal muhalefeti etkileyen bir gazete ararsanız da bence o Radikal'in yüklenmiş olduğu rol olabilir. Yani iktidarı, hükümeti etkileyen bir gazete değil bence Radikal muhalefeti etkileyen bir gazete olma rolü üstlendi. Kısmen de olsa bunu yaptı.

Medyanın dördüncü kuvvet olarak kamu adına siyasal iktidarları denetlediği yönündeki liberal-çoğulcu yaklaşıma eleştirel bir duruş sergileyen G19, Radikal'in haberciliğinin siyasal alanda iktidarı değil muhalif kesimleri etkilediğini dile getirmesiyle dikkat çekmektedir.

3.2.9.2. Radikal'in Ekonomik Alanda Etkisi

Gazetecilerden G2, Radikal haberciliğinin ekonomi alanındaki etkisi konusunda şunları söylemektedir:

> Ekoloji anlamında ekonomide etkili oldu. HES'lere (Hidroelektrik Enerji Santrali) karşı yayınlar, bu Fırtına Vadisi gibi, çevre çünkü bu da ekonominin bir boyutu Ergene havzasına yönelik yayınlar, Tuz Gölü'yle ilgili yayınlar bunlar çok majör olduğu ve

> uzun sürdüğü için aklımda kalanlar. Fakat IMF politikaları kayıtsız şartsız sürekli desteklendi. Şirket PR'ı anlamına gelecek habercilikte çok cömert davranıldı. Şirketlerin yol açtığı sorunlara karşı itiraz haberleri çok kuvvetli yer bulmadı.

G2, Radikal'in etkili habercilik yaptığı çevre sorunlarıyla ilgili haberlerin ekonomik boyutunun da olduğunu kabul etmekle birlikte, gazetenin sermayeden yana haberciliğe eğiliminin olduğunu düşünmektedir. Bu görüşünü gazetenin reklam alma ihtiyacına ve patronunun da TÜSİAD üyesi bir işadamı olmasına dayandıran G2, şunları söylemektedir: "*TÜSİAD üyesi olanın, diğer TÜSİAD üyeleri aleyhine yayın yapmasının ekonomide pek makul olmayacağını kabul etmek gerekir.*" Gazetecilerden G5 de Radikal'in ekonomi haberciliğinin halkın çıkarlarının korunmasında yetersiz kaldığını, daha çok şirket haberlerine yer verildiği görüşünü şöyle dile getirmektedir:

> Özellikle AKP'nin ilk döneminden sonra büyük şirket haberleri gazeteleri süslemeye başladı. Sonra bunun üstüne bir de makroekonomi haberi koyuyorsunuz, olay oluyor bitiyor. Ama önemi anlamında tüketicilerin faydalanabileceği bir şey ya da tüketicileri ilgilendirecek konularda o anlamda ekonomi gazeteciliğinin alanı doğrudan alanı hani biz onu biz sağlık anlamında anlayıp bakardık ama insanların pratik, ceplerini ilgilendiren, ekonomilerini ilgilendiren bireylerin haberleri bunda zayıf kaldığımızı düşünürüm.

Radikal'in ekonomi sayfalarında daha çok şirket haberlerine yer verdiği görüşünü paylaşan G15, bu durumun gazetenin hitap ettiği okur kitlesiyle ilişkili olabileceğini düşünmektedir:

> Yani ekonomi sayfalarımız aslında Radikal'in en az solcu olan sayfalarıydı, sımsıkı solcu abilerimiz yönetiyordu orayı ama yani dolayısıyla belki de bu işleri baştan yani bizim kentli işte böyle burjuvaya, beyaz yakalıya falan hitap edecek bir gazete yapmak istememizden kaynaklanıyor olabilir. Biz o zaman çok eleştirirdik. Çok fazla şirket haberi odaklı, çok fazla beyaz sektör odaklı, hani makro bile zaman zaman yerini kaybeder, böyle mikro haberlere yer verirdi. Bu tür yani çok fazla ekonomi dünyası iş dünyası odaklı bulurduk Radikal'in ekonomi sayfalarını.

G15'in sözlerinden gazete içinde şirket ağırlıklı habercilikle ilgili ekonomi servisine yönelik eleştirilerin yapıldığı, servis yöneticilerinin sol görüşlü olmasına rağmen emek dünyasıyla ilgili haberlere fazla yer verilmediği anlaşılmaktadır. G15'in görüşlerine benzer şekilde G19 da gazetenin ekonomi haberciliğine eleştirel bir yaklaşım sergilemektedir: "*Borsanın çıkması, doların düşmesine bağlı bir ekonomik iyileşme fikrinin topluma zerk edilmesinde Radikal bir rol oynamıştır (…) Radikal bu bakımdan düşünürsek sadece Doğan Grubu'nun değil bütün büyük sermayenin savunucusuydu*

bence. Bu da kamu çıkarlarını otomatik olarak es geçmeyi gerektirir." G19, gazetenin ekonomi haberciliğindeki çizgisini sermaye sahipliğiyle ilişkilendirmektedir. TÜSİAD üyesi bir patronun sahibi olduğu gazete olması nedeniyle büyük sermayenin çıkarları doğrultusunda yayın misyonu olduğunu düşünmektedir.

Gazetecilerden G8, Radikal'in ekonomi haberciliğinin daha çok iş dünyasının açıklamalarına yer verme şeklinde olduğunu ileri sürmektedir:

> O dönem ben de orada çalıştığım için rahat söylüyorum Radikal'in ekonomi yayıncılığı ağırlıklı olarak yine sadece iş adamlarının demeçleri ya da açıklamalarıyla sınırlı olan, yani her zaman olduğu gibi, her gazetenin yaptığı gibi, hani yatırımlar üzerine şey yapan ama bütçeyi, maliyeyi denetleyen, toplanan vergilerin nerelere harcandığını sorgulayan, mesela bir kanal İstanbul projesini sorgulayan, bunu ekonomik olarak sorgulayan bir habercilik yapmadı. Mega projelerle ilgili, çok tartışılan aslında Radikal'in elinde bu olanaklar olduğu halde buralara eğilen habercilik yapmadı.

G8, merkezi bütçedeki harcama kalemlerini sorgulayarak kamunun çıkarlarının etkili bir şekilde savunulmadığını vurgulamaktadır. Gazetenin ekonomi alanındaki etkisini ise şöyle değerlendirmektedir:

> Daha çok Radikal'in ekonomideki etkisi, Mahfi Eğilmez gibi Uğur Gürses gibi aslında bir dönem devletin ekonomi bürokrasisinde yer alan isimlerin Radikal'de uzun yıllardır yazmasından gelen bir etkisi vardı. Daha çok da finans piyasalarına ilişkindi. Onlar da karar vericilere dönük yazılar yazarlardı. Halkın değil de yani ekonomideki etkisi yazarıyla sınırlı, ama haberiyle çok büyük bir habercilik yapmadı, yaptığını söyleyemem.

G8, Radikal'in ekonomi alanındaki etkisinin bir dönem devletin ekonomi bürokrasisinde yer alan yazarları üzerinden özellikle de finans piyasalarıyla ilgili konularda olduğunu vurgulamaktadır. G1 de gazetenin yazar kadrosunun bu özelliğini teyit eder şekilde hazine müsteşarlığı yapmış Mahfi Eğilmez'in gazetenin kurulduğu yıllarda Yeni Yüzyıl'dan transfer edildiğinin altını çizerek şunları söylemektedir:

> Biz kendi kadromuzu kurarken daha sonra 2001 krizinden Türkiye'nin çıkmasını sağlayan çok önemli isimlere bizde yazı yazdırdık, mesela bunlardan biri Fatih Özatay'dı Merkez Bankası Başkan Yardımcısı'ydı (…) Güven Sak vardı, şimdi şey üniversitesinin TOBB (Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği) üniversitesinin rektörü. TEPAV'ın (Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı) kurucu direktörü Güven Sak yine bizim dönemimizde bizde yazmaya başladı. Yanılmıyorsam arkada Yahya Sezai Tezer vardı, Boğaziçi'nden Profesör Özcan Ertuna vardı.

G1, ekonomi bürokratlarının yanı sıra akademisyenlerin de gazete yazarlık yaptığını belirtmektedir.

Gazetecilerden G4 ise G2, G6 ve G15'den farklı olarak Radikal'in özellikle özelleştirmeler konusunda kamu çıkarının savunulması yönünde etkili yayıncılık yaptığı görüşünü dile getirmektedir:

> Özellikle o dönemi düşünürsek aslında ekonominin böyle yabancı sermayenin geldiği yıllardı, ekonomi daha düzgündü. Orada bir özelleştirme tartışmaları vardı. Ama bir takım özelleştirmelerde yandaşlık filan tartışmaları da vardı. Biz onların üzerine de iyi gidebiliyorduk açıkçası. Özelleştirme eğer kamu yararınaysa bunu savunursun, ama işte peşkeş çekme, yandaşa gitme, ucuza verme gibi şeyler varsa da biz bu eleştirileri de o dönemde yayınlıyorduk açıkçası veya yazarlarımız eleştiriyordu. Sert yazılar, sert muhalif yazılar yer alıyordu. O dönemki iktidar da bunlara toleranslıydı.

G4, gazetenin kamu yararına olmayan özelleştirmelere karşı çıkan ekonomi haberlerinin yanı sıra yazarlarının da eleştiri dozu yüksek yazılar yazdığına dikkat çekmektedir. G4'ün görüşlerine benzer şekilde G3 de Radikal gazetesinin özelleştirmelerde kamusal çıkarın korunacak şekilde habercilik yaptığını şöyle örneklemektedir: "*Mesela iyi hatırlıyorum. Petkim'in (Petrokimya Holding A.Ş.) satışı Kazakistan merkezli uydu bir şirkete olmuştu. Zorlu Grubu bir milyar dolar mı ne biz o satışın iptal edilmesinde gazete olarak rolümüz olmuştu.*" G3, İstanbul'da Zorlu Center'ın yapıldığı Karayolları'na ait arazinin satışıyla ilgili olarak da şunları anlatmaktadır:

> Orayı birinci köprü çevre yolları oradan geçecek diye kamulaştırıyorlar. Benzin istasyonunun orasında bıraktılar. Kamulaştırma yasası diyor ki sen bir yeri kamulaştırırsan onu amacı dışında kullanamazsın. Şimdi Allah rahmet eylesin Kemal Unakıtan çıkıp bunu özelleştireceğim diyor. Maliye kapalı zarf usulüyle bunu satışa çıkarttı. Dedik ki kardeşim bu kapalı zarf usulü satışa çıkartılması olmaz, bunda rekabet olmaz, adamlar anlaşır filan olmaz. Hatta şu anda işte bizim dünyadan, ekonomi dünyasından bir arkadaşla İstanbul defterdarlığına ziyaretçe gitmişiz, Unakıtan telefon etti, defterdar dedi ki "Sayın bakan yanımda bu bu var" dedi. "Ne konuşuyorsunuz?" diye sordu. Defterdar diyor ki "Bunu kapalı zarfla satarsanız ucuza gider, bunu açık artırmayla yapın." O da dedi ki "Ya ertesi günü satış var, buna zaman yok." "Beni tehdit ediyorlar" diyor "ucuza satarsak seni mahvederiz." "Ne istiyorlar?" diyor, "sayın bakan bunu özelleştirme idaresine devredin onlar açık arttırmayla satsınlar." Sonra satışta ertesi gün neye gitti 500 milyon dolar, özelleştirme idaresi onu sonra 800 küsur milyon dolara sattı. Biz bunu yazmıştık. Burası öyle satılıyor böyle satılıyor bilmem ne. Bunlarda şeyimiz oldu.

G3'ün dönemin maliye bakanı Kemal Unakıtan'ın ve İstanbul defterdarının yer aldığı anektotundan kamunun Radikal'in de etkili yayıncılığı sayesinde 300 milyon dolar gelir kaybına uğramadığı anlaşılmaktadır. Gazetenin tabloid boy döneminde yazı işlerinde görev yapan gazetecilerden G38 de Radikal'in ekonomi alanında etkileri olan kamusal yayıncılık yaptığından söz etmektedir:

> Benim gözlemlediğim Radikal'in ekonomi servisi tamamen kamu çıkarlarına yönelik ekonomik haberler yapardı. Mesela bir örnek vereyim 10 numara yağ olayını Radikal ortaya, Radikal ekonomi ortaya çıkarmıştır. Bu otobüslerdeki yangınlara sebep olan, birçok insanımızın hayatını kaybetmesine yol açan, hiç gözünü kırpmadan Radikal işte o petrol şirketlerinden gelecek reklamın hesabını yapmadan bu yayıncılığı gösterdi. Bankalar biliyorsunuz en büyük reklam verenlerdir ama halkın, kamunun aleyhine olan bir takım işte kredi kartlarında, kredilerdeki, şuradaki durumları, oradaki açıkları, çatır çatır Radikal ekonomi yazardı.

G38, Radikal'in reklam gelirlerinde düşüşü göze alarak kamunun çıkarlarını gözeten ekonomi haberciliği yaptığını belirtmektedir. Gazeteci özellikle enerji ve finans sektörlerinde halkın ve tüketicilerin çıkarlarını koruyan habercilik yapıldığını ileri sürmektedir.

3.2.9.3. Radikal'in Kültürel Alanda Etkisi

Bourdieu, bütün kültürel üretim alanlarının gazetecilik alanının yapısal baskısına maruz kaldığını düşünmektedir. Ona göre bu baskı gazetecilerden değil, kendisi de kültürel alanın içinde alan gazetecilik alanın yapısal özelliğinden yani ticari mantığa uygun işleyişinden kaynaklanmaktadır. (1997, s. 62).

Gazeteci G2, Radikal'in kültür alanındaki etkisine ilişkin şunları söylemektedir:

> Şimdi o bakımdan ikili bir şey var. Bir yandan birkaç neslin kültür sanat alanı içerisinde olan bitenden haberdar olması, orada seçim yapması, işte etkinliklere katılması konusunda çok başarılı işler yaptı. Fakat bir sorun var; o da kültür sanat alanının ekonomize edilmesi, neoliberal politikaların oradaki hâkimiyeti aleyhine bir yayın, bir iş yapılamadı. Ama şöyle diyebiliriz: Bir entelektüel heves ve eğilimi olan orta-üst burjuva kesiminin kültür sanat anlayışının oluşmasında, gelişmesinde, yayılmasında akademiden başlayıp normal günlük hayata kadar, katkıda bulundu.

G2'nin Radikal'in kültür sanat alanındaki faaliyetlerden okuyucuların haberdar edilmesi konusunda etkili olduğunu kabul etmekle birlikte, neoliberalizmin bu alandaki hâkimiyetine karşı tutum takınamadığı eleştirisini yaptığı da görülmektedir. Gazeteci

ayrıca gazetenin kültür sanat alanında burjuvazinin orta ve üst kesimlerine hitap ettiğine işaret etmektedir. G5 de gazetenin kültür alanındaki rolünü kabul etmekle birlikte G2'nin eleştirisine benzer şekilde şunları söylemektedir:

> Radikal haberciliğinin etkisi vardır kültürel olarak. Ama örneğin Radikal Kitap diye düşünürseniz, Cem'in yaptığı şeyde bir çıta oluştu. Kültür sanat anlamında her dönemde iki sayfa kültür sanat sayfası yapan iki tam sayfa yapan hatta ilan bile almayıp rahat etsinler diye o sayfayı serbest bırakan gazetedir. O anlamda kültür sanat hayatını fazlasıyla etkiledi ama biraz daha popüler yapılabilir miydi, hep onu düşünürüm. Biraz daha elit yapılıyordu.

G5'in söyleminden Cem Erciyes yönetiminde hazırlanan Radikal Kitap ekinin yanı sıra gazetenin iki sayfa kültür sanata yer vermesinin sonucunda Radikal'in kültür alanında bir iletişim platformu haline geldiği söylenebilir. İzlenen habercilik çizgisine mesafeli yaklaşan G5, yapılan yayıncılığı elit kesime yönelik olarak değerlendirmektedir.

Radikal'in kültürel alandaki haberciliğine getirilen elitizm eleştirisine katılmayan G6, gazetenin kültür sanata yaklaşımının "*Türkiye'deki kültür sanat anlayışı kültür sanat haberciliğini eleştirilerinin aksine yani karikatürize ederek söylenilen Cihangir entelliğinin aksından çok daha geniş tabana yaymaya çalışan*" bir çizgide olduğunu savunmaktadır. G6, ayrıca gazetenin bu alandaki yayınlarının özellikle yeni sanatçıların toplum tarafından tanınmasında büyük rolü olduğuna da dikkat çekmektedir:

> 1995-1999'da Cumhuriyet'i okuduğumuzda Emin İlyasoğlu'nun klasik müzik sayfaları dışında benim aklıma gelen bu akşam ne yapayım, nereye gitmeliyim, bir sürü *urban life*, kent kültürü, kent yaşamı, nerede ne var vaziyetini ilk kez sunan gazete hakkını yemeyeyim Yeni Yüzyıl'ın yanı sıra Radikal oldu. Radikal'in bu anlamda gece hayatına katkısı bizim anladığımız anlamda gece hayatına yeni sanatçıların çıkmasında, onların tanınmasında bizim gibi izleyici, dinleyicilerle buluşması bence çok ciddi bir rolü olmuştur. Çok insan keşfetmişimdir ben Radikal'de.

Gazetecilerden G7 de G6'ya benzer şekilde Radikal'in kültür yayıncılığı açısından ayrıcalıklı bir gazete olduğunun altını çizmekte ve sanatçıların toplum tarafından tanınmasında önemli rol oynadığını düşünmektedir:

> Çok etkili bir kitap eki vardı örneğin Radikal'in. Hatta kitap eklerinin Türk basınında sinsile halinde verilmesinde Radikal Kitap'ın önemli bir etkisi vardı. Radikal'in kültür sanat sayfaları, film eleştirileri, özellikle sinemaya dönük çok sayıda yazardan çeşitlilikte görüş yazı değerlendirme almasının önemli bir etkisi vardı, biliyorum, hani sinemaya giden özellikle üniversiteliler, şehirliler, Radikal'in sinema sayfalarına bakarak giderlerdi. Ayrıca sanatın diğer alanlarında da Radikal'de görünmek bir sanatçı

> için bir ressam, balerin, müzisyen vs. için Radikal'de görünmek ekstra bir itibar, ekstra bir yaptığı işin niteliğine dair gösterge diye kabul ediliyordu bunu biliyorum.

G7'nin sözlerinden sanatçıların Radikal gazetesinin kültür sanat sayfalarında yer alan yazı ve haberlere konu olmalarının onlara prestij sağladığı anlaşılmaktadır. Bu durum Radikal'in kültür alanındaki etkinliğinin bir işareti olarak değerlendirilebilir. Gazetenin kültürel alana etkisinin bir boyutu olarak Radikal Kitap'ın ardından diğer gazetelerin de peş peşe kitap eki çıkarmasına dikkat çeken G7, sinema açısından gazetenin bir rehber niteliği taşıdığını dile getirmektedir. G7 gibi G8 de kitap ekine ve sanatçılar açısından Radikal'in öneminden söz etmektedir:

> Radikal Kitap, hafta sonu eki, en azından kültür sanat sayfaları, mesela tiyatro eleştirilerine geniş geniş yer veren tek gazete. Böyle plastik sanatlar, görsel sanatlar gibi aslında vatandaşın biraz daha uzağında olan ama daha böyle bir entelektüel kesimin ilgi duyduğu şeylere geniş geniş yer veren bir gazete aslında (…) Radikal'de yer almak hem sanatçılar hem edebiyatçılar için özel bir şeydi. Orada, ilk orada röportaj vermeleri. Prestij mecrasıydı, bir Hürriyet gibi değildi yani Kelebek'te çıkmaktansa Radikal'de çıkmak sanatçı açısından.

G8'in de G2 ve G5 gibi Radikal'in kültür haberciliğinin popülerlikten uzak, daha çok entelektüel kesime dönük olduğuna işaret ettiği görülmektedir. Gazeteci sanatçıların ilk röportajlarını Radikal'e vermelerinin onlara prestij kazandırdığını, bu noktada Hürriyet'in marka eki Kelebek'ten bile daha öncelikli bir gazete olduğunu vurgulamaktadır. G10 da Radikal'in bu alandaki haberciliğinin yarattığı etkiye benzer şekilde tanıklık etmektedir:

> Kimsenin yer vermediği sinema tiyatro müzik gibi şeylerde biz verirdik, tabii şeyi de yaptık yani oradaki çocuklar canhıraş biçimde sonra kitap eki filan çıkarıldı. Yani tabii ki ana akıma yakışan önemli insanları, önemli oyunları, önemli filmleri de koyduk ama hiç şey ihmal edilmedi Radikal'in kültür sanat sayfalarında daha az bilinen dallar, daha az tanınan yazarlar. Mesela genç kuşak oyuncular, yazarlar, sinemacılar bence en büyük değerlerini bizim Radikal'de buldular. Dışlanmışlar, en azından bizim için önemliydi. Punduna getirip haberlerini koyuyorduk.

G10'un sözlerinden Radikal'in kültür ve sanatta ana akım eserlerin ve faaliyetlerin yanı sıra sesi duyulmayanların sesi olmaya önem verdiği de anlaşılmaktadır.

Radikal'in kültür sanat haberciliğinin okuyucu açısından önemini "*Türkiye'de kültüre sanata fazla zaman ayrılmayan, kaynak ayrılmayan bir dönemdi, kişilerin ekonomik durumları nedeniyle ya da ilgisizlikten çok fazla zaman ve kaynak ayrılmadıkları bir dönemde*

Radikal onlara haberleriyle kültür ve sanatı evlerine kadar götürebildi" diye tarif eden G34, gazetenin genç sanatçılara katkısına da şöyle dikkat çekmektedir:

> Genç sanatçı adaylarının özellikle kafelerde barlarda türkü söyleyen, toplu müzik yapan arkadaşların tutunabilmelerine de zemin hazırladı. Onlarla söyleşiler, onlarla ilgili haberler gazetede yer alınca onların motivasyonlarını yükseltti, onlara moral verdi ve bu anlamda da güzel işlev gördü diyebilirim. Ankara'da bir SSK (Sosyal Sigortalar Kurumu) iş hanı vardır o dönemde Kızılay'da. Barlarıyla ünlüdür orası. Yani dört katlı bir iş hanının bütün katlarında onlarca bar vardır. Aslı diye bir arkadaşım vardı soyadı Atasoy'du galiba, stajyer olarak başlamıştı, orada yeşermekte olan güzel çocukların kendi bestelerini mimleyip onlara ilişkin haberler yazardı, yorumlar yazardı ve ben de bunun ana gazetede gözükmesi için elimden geleni yapardım. Sonra o çocuklar İstanbul'a gittiler, ünlü birer sanatçı oldular.

G34, Ankara'da genç sanatçıların tanınıp Türkiye'nin kültür ve sanat merkezi İstanbul'da ün kazanmalarında Radikal'in rolünü vurgulamaktadır.

Radikal'in en büyük etkisinin kültür alanında olduğunu düşünen G13, şunları dile getirmektedir:

> Bence en büyük rolü zaten orada oynadı. Türkiye'nin belki geneline yayılmasa da iyi kötü bir şeyi var. Bir de Radikal'in var olduğu tarihlerde özellikle sinemamızda birkaç yeni yönetmenin var oluş öyküsüne tanıklık ettik. Sadece sinema değil yani plastik sanatlar alanında, diğer alanlarda tiyatroda Radikal'in her disiplinde bir yazarı vardı. İnandığı yazarlar vardı. Onlar da şeyi iyi yansıtırlardı. O şeyi, disiplinin nabzını iyi tutarlardı.

Gazeteci, Radikal'de sanatın her dalında bir yazarının olduğunu, bu sayede o alanlarda olan bitenin sayfalara etkili bir şekilde yansıdığını belirtmektedir. G13'ün görüşlerine benzer şekilde G14 de Radikal'in kültür alanındaki etkisini "*Belki de en etkili olduğu alan kültürel alandı, özellikle Radikal Kitap eki çok çok kültür sanat piyasasında en baskın eklerden, kendi başına neredeyse yayın olabilecek şeydi. Radikal İki, Radikal pazar eki bunlar da etkileyiciydi. Tuğrul abi çıkartıyordu*" sözleriyle dile getirmektedir. G14, gazetenin kültür alanındaki etkisinde Radikal Kitap ve Radikal İki gibi eklerinin de rolünün olduğuna işaret etmektedir. G15 de kitap ekinin kısa sürede bütün yayın dünyasının takip ettiği ve iletişim kurduğu bir platforma dönüştüğünü vurgulamakta ve gazetenin kültür alanında önemli bir etkisinin olduğundan söz etmektedir:

> Kültür sanatla ilgilenebilecek insanlar Radikal'i takip ediyorlardı. Dolayısıyla bizim her yaptığımız karşılığını bulabiliyordu orada. Gazete, siyaseten doğru bir yerde olduğu için bütün kültür ve sanat dünyası, kaç kişiyse o insanlar, o küçücük dünyanın,

> neredeyse istisnasız gazeteyi takip etmesini de sağladı. Ve kültür sanat haberciliğinde de belirli bir denge yani çeşitlilik anlamında denge gözettiğimiz için herkesin takip ettiği ve okuduğu bir yer olduğu orası. Birçok sanatçının hani görünür olması, ismini duyurması, sanat dünyasında tutunmasında kesinlikle çok büyük katkımız olmuştur.

G15, G6 ve G34 gibi Radikal'in sanatçıların isimlerini duyurmasında büyük rol oynadığının altını çizmektedir. Diğer gazeteciler gibi Radikal'in kültür alanında çok önemli etkisinin olduğunu düşünen G4, şunları dile getirmektedir: "*Radikal o anlamda bence markaydı. Hatta başta Tuğrul Eryılmaz. İşte Radikal İki, yazarlar filanlar düşündüğümde, kültürel anlamda ses getiren hem haberler vardı, hem yorumlar vardı, hem yazılar vardı. O anlamda çok önemliydi.*" Radikal'in kültür alanında bir marka olduğunu vurgulayan G4 gibi düşünen bir diğer gazeteci G22 de Radikal'in kültür hayatıyla en iyi bütünleşen bir gazete markası olduğunu ileri sürmektedir:

> Çünkü İstanbul'daki konserler etkinlikler sergiler mesela onları işler, her gün verirdi. Hürriyet'te yoktu mesela. Bir kültür sanat servisi vardı, onlar hem haberi verirdi hem de işte şeylerle kültür sanatı yöneten unsurlarla iyi ilişkiler içindeydiler ve hatırladığım kadarıyla Radikal'in İstanbul Film Festivali'nde özel Radikal ödülü diye bir şey hatırlıyorum. Yanlış hatırlamıyorsam işte ne partisi olur, İKSV'nin Radikal'le beraber yaparlar böyle bir şeyler hatırlıyorum. Ve o şeyin Türkiye'nin kültür sanat endüstrisini mi diyeyim, sektörünün gazetesiydi yani birebir. Böyle bir ilişki vardı günlük.

Radikal'in kültür alanındaki belirleyici roldeki kişi ve kurumlarla iyi ilişkiler kurduğuna dikkat çeken G22, gazete kapandıktan sonra Hürriyet bünyesinde yayınlanmaya devam eden Radikal Kitap için şunları söylemektedir:

> Koskoca bir kitap endüstrisinin her şeyiyle ayakta olan bir yayın organı, o zaman da çok önemliydi, o zaman da yine Radikal Kitap'ın mesela doğum günleri kutlanırdı ve bütün edebiyat sektörü, yazarlar, yayıncılar filan can atarlardı oraya gelmek için. Muhtemelen o dünyanın en önemli etkinliğiydi.

G22'nin Radikal Kitap'ın doğum günü kutlamalarıyla ilgili söyledikleri, gazetenin kültür alanında saygınlığının ve etkisinin bir işareti olarak değerlendirilebilir. G24 de gazetenin kültür sanat dünyasıyla bütünleşmesine dair şunları söylemektedir:

> Kültüre alanında herhalde o zamana kadar en iyi, en başarılı gazetesi Milliyet görülüyordu. Milliyet Sanat dergisi özellikle. Çok kaliteliydi. Fakat Radikal hem konum itibariyle hem geldiği nokta itibariyle sinema, kültür, kitap ve çağdaş sanatlar konusunda bir devrim yaptı diyebiliriz. Ve özellikle çok eleştirilen bu Cihangir kesimi olarak adlandırılan fakat Türkiye'nin sanat dünyasında da bir yeri olan, gerçekten önemli bir temsil ağırlığı olan kesimi sayfalarına taşımıştı. Zaten sayfalarının doğal yazarları bu kesimlerden oluşuyordu. Fakat Radikal'de sinema alanında da çok kuvvetli

> isimler vardı. Kitap konusunda da Radikal Kitap ekiyle bence Türkiye'de en uzun soluklu kitap ekine ve en okunabilir kitap ekine imza atmıştı.

G24, Radikal'in kültür alanında Milliyet Sanat dergisini de geride bırakan geniş kapsamlı bir etkisinin olduğunu belirtmektedir. Gazetecinin söyleminden Radikal'in kültür sanat haberciliğinin İstanbul'un Cihangir semtiyle kodlanan seçkinci özellik taşıdığı anlaşılmaktadır.

Gazetecilerin anlatılarından Radikal gazetesinin haberciliğinin siyasal alana olan etkisiyle dönemlere göre değiştiği, özellikle insan hakları ve çevre konusundaki haberciliğinin gazetenin normal boyda yayınlandığı dönemde etkili olduğu, tabloid boy döneminde gazetenin alanı etkileme potansiyelinden söz edilemeyeceği, gazetenin yayınlarının bu dönemde daha ziyade bürokratik düzeyde uygulama değişikliklerine yol açabildiği görülmektedir. Radikal'in siyasal alanı etkileme kapasitesinin karar alıcıların dikkate aldığı bir gazete olmasından kaynaklandığı, ana akım içinde yer alan diğer gazeteler göre düşük seyreden tirajı nedeniyle yaygın bir kamuoyu oluşturma yoluyla hükümet kararlarında etkili olmasının söz konusu olmadığı da fark edilmektedir.

Gazeteciler, Radikal gazetesinin haberciliğinin ekonomi alanındaki etkisinin daha çok iş dünyasına ve finans piyasalarına dönük olduğuna, çalışma hayatının emek cephesinin lehine bir etkiden söz edilemeyeceğine, haberciliğinin özelleştirmeler ve bankacılık skandalları gibi kamunun çıkarlarının korunmasında zaman zaman da olsa etkili olabildiğine işaret etmektedirler. Gazetenin yazarlarının da benzer şekilde özelleştirmelerin kamu çıkarlarına olacak şekilde yapılmasında ısrarlı oldukları, ekonomi bürokrasisinden gelen yazarların özellikle finans piyasalarıyla ilgili karar alıcıların dikkatini çekecek yazılar yazdıkları, bu şekilde ekonomi alanında etkili olabildikleri anlaşılmaktadır.

Radikal yazı işleri kadrosunda yer alan gazetecilerin istisnasız biçimde gazetenin kültürel alanda etkili olduğunda hem fikir oldukları görülmektedir. Radikal hem kültür sanata ayrılan sayfalarıyla hem de Radikal Kitap ve Radikal İki gibi ekleriyle Türkiye'nin kültür ve sanat dünyasıyla bütünleşen bir gazete olma özelliğiyle ön plana çıkmaktadır. Gazetecilerin izlenen yayın çizgisinin seçkinci özelliğini vurgulamakla birlikte, genç popüler sanatçıların da tanınmasında gazetenin rolünün olduğu da kaydedilmektedir.

3.2.10. Gazeteciler ve Yöneticiler: Çalışma Ortamı

Gazetelerdeki servis yapılanmasının, iç işleyişin ve yazı işleri ekibinde yer alanların paylaştığı ortak değerlerin yanı sıra sahip olunan ekonomik imkânlar haber üretimini, kalitesini ve özellikle birinci sayfaya girecek olan haberlerin seçimini belirlemektedir (Sigal, 1973; Sigelman, 1973; Tuchman, 1980). Gazetelerin mutfağı diye de adlandırılan yazı işlerinin bir komuta-kontrol merkezi gibi işlediği de söylenebilir. Haber konularının belirlenmesi, izlenecek haberlere muhabir görevlendirilmesi, gelen haberlerin edisyonu ve sayfalara dağılımı burada yapılmaktadır. Ayrıca "*Gazeteyi hazırlayan yazı işleri masalarının önünde öncelik sıralaması yapmak, birinci sayfayı çizmek gibi bir iş vardır ki, bu da konuşmayı, tartışmayı, önlerine gelen haberleri süzgeçten geçirmeyi gerektirir*" (Mavioğlu, s. 116). Bu bölümde Radikal yazı işleri ekibinde yer alan gazetecilerin sorumluluk alanlarındaki günlük çalışmaları ve gazetenin birinci sayfasının hazırlanması sırasında genel yayın yönetmeni başta olmak üzere hiyerarşik olarak daha üst kademelerde yer alanlarla ilişkilerine dair anlatıları ele alınmaktadır.

Gazetecilerden G1, 17 Ağustos 1999 Marmara depreminden sonra sermaye piyasalarında yatırımcıların ellerindeki menkul kıymetleri hızla satmaya başlamasının sonucunda borsalarda yaşanan sert düşüş ile faizlerdeki hızlı yükselişe gösterdiği tepkiyi ve yazı işleri müdürünün bununla ilgili tutumunu şöyle anlatmaktadır:

> Birden yabancılar müthiş bir satışa filan geçtiler. Faizler fırladı, bilmem borsa çöküyor şunlar bunlar. Ve ben o depremin de etkisiyle çok şey yaptım, rahatsız oldum orada ve Radikal'e "Leş kargaları" diye bir başlık attım ekonomi sayfalarında (…) O kadar büyük bir acıda ne bileyim belki çok duygusal bir başlıktı ve bunu eleştirenler de oldu ama yazı işleri müdürleri sadece bir Erdal "Acaba biraz ağır olur mu?" diye, "Yok ya" dedim "Bu zamanda yapılacak şey mi bu?" (…) Realiteye uygun mu değil mi bilmem ama Radikal'e bunu rahatlıkla atabilirim, başka gazetelerde atamazdın ama bunu Radikal'de atmakta hiç çekinmedim.

Ekonomi servisi editörlerinden G1'in serbest piyasa ekonomisi koşullarında yatırımcının tek motivasyonunun kâr olduğu gerçeğine uygun pozisyon almasına duygusal tepki gösteren bir başlık kullanması, yazı işlerinde tereddütle karşılanmıştır. Ancak değiştirilmesi yönünde bir teklif ya da baskı da yapılmamıştır. Gazeteci başka bir gazetede böyle bir başlık kullanamayacağını söyleyerek Radikal'in editoryal açıdan

özgürlük sağladığına işaret etmektedir. Gazetenin yazı işleri müdürlerinden G2 de editörlere tanınan inisiyatife ilişkin şunları söylemektedir:

> Profesyonel olarak bir sayfa editörü o sayfa için seçtiği her haberi yazı müdürüne onaylatmak zorunda filan değildi. Yani inisiyatife dayalı çalışmanın öne çıktığı bir yerdi. Kritik, kuşkulu durumlarda sorabilirdi, karar veremediği durumlarda ya da ikisinden hangisini manşet yapsam ya da şu haberi alacağım ama şunu almasam mı şunlar sorulurdu. Kendiliğinden yapar giderdi, her muhabirin, her editörün becerisi, her kademede yetkili kimse onun becerisine terkedilmişti bunlar.

Editörlerin sayfalara koyacağı haberleri kendilerinin seçtiklerini ancak tereddüt ettiklerinde yazı işleri müdürlerine danıştıklarını belirten G2, reklamlarla ilgili de benzer bir inisiyatife şöyle işaret etmektedir:

> Radikal başladığında yazı işlerinin reklamdan üstün olduğu forma göre düşünülmüştü. Örneğin ben gece çalışan editör olarak yerim kalmadığında çok önemli olduğunu düşündüğümde reklam atıp haber koyabiliyordum. Ve bunun için bana işte yazı işleri müdürü, yayın yönetmeni ya da reklamcı niye böyle yaptın demiyorlardı. Başlangıçta bu yetki vardı.

G2, Radikal'in ilk yıllarında haberin reklama göre öncelik taşıdığının altını çizmektedir. Bu durum gelirini satışlardan ve ilan-reklamlardan sağlayan bir işletmede yazı işlerine ve haberciliğe gösterilen saygıya işaret etmektedir. Diğer bir deyişle gazetecinin de hatırlattığı gibi Radikal'in yayın hayatının başlarında ticari mantığın geri plana itildiği bir tür "ideal" durumdan söz edilebilir. Gazeteci gece değişiklikleriyle ilgili olaraksa şunları söylemektedir:

> Ben gece çalışandım, biliyorsun gece çalışanların iki şeyi vardır: Bir yandan en önemli işler, gazetenin son şekli verilecek işler onun elinden geçer, bir yandan da en yetkisiz kişi gibidirler. Radikal'de bu kural pek böyle değildi. Yani Mehmet Yılmaz bana da benden sonra gece çalışan arkadaşlara da, sonra biz yönetici konumuna geldiğimizde biz de diğer arkadaşlara yaptık, "Gece çalışan yayın yönetmeninin yetkilerini kullanır, elini korkak filan alıştırma." Hata yaparsan gidersin, zaten o gündüz de olsa gece de olsa aynıdır.

G2, kurucu genel yayın yönetmeninin gazetenin gece yapılan şehir baskısındaki değişikliklerden sorumlu yazı işleri görevlisine tanıdığı inisiyatifin yerleşik bir kural haline geldiğinin altını çizmektedir. Bununla birlikte gazeteci yazı işlerinde okuyucun eline giden gazetede son sözü söyleyen olmanın taşıdığı riske de işaret etmektedir. Diğer bir ifadeyle sorumsuz yetki kullandırılması söz konusu değildir. Gazeteci, bir gazetenin

en önemli sayfası olarak görülen birinci sayfanın hazırlığıyla ilgili ise şunlardan söz etmektedir:

> Şimdi aslında basit standart gazetecilik prosedürü üzerinden giderdi yani işte sabah toplantısı gündem oluşturma üzerine çalışılacak haberlere karar verme vs. yapıldıktan sonra öğlen toplantısında birinci sayfaya girecek işi olanlar düzenli olarak gelenler ve onun dışında birinci sayfaya girecek işi olduğunu düşünen herkes gelebilirdi. Bu hani servis şefleridir, ana kadro biliyorsunuz ekonomi şefi, dış haber şefi, haber müdürü, istihbarat şefi filan, fakat örneğin Radikal Cumartesi ekini hazırlayan ekip, işin birinci sayfadan da görülmesi gerekeceğini düşünürse kalkıp gelebilirdi. Genellikle birinci sayfa yayın yönetmeninin denetiminde gözetiminde olur ama benim birlikte çalıştığım iki yayın yönetmeni de çok az "şunu şöyle yapalım böyle yapalım" deyip gittiler. Genellikle bu sunumlardan sonra manşet adaylarının kim olduğunu işte herkes söyler, bu oylamalara çoğu zaman uyulurdu.

Yazı işlerinin birinci sayfa toplantılarında genel olarak çoğunluğun görüşü yönünde manşetin belirlendiğini, genel yayın yönetmenlerin çok nadir olarak manşet yapılacak habere işaret ettiğini dile getiren G2, ikna mekanizmasının da işlediğine şöyle tanıklık yapmaktadır: "*Yani altı kişi manşet olmasını, bir haber üzerinde manşet olmasını istemişse genellikle buna uyulurdu. Fakat şu olduğu da vardı; yedi kişi var mesela yedinci kişi 'hayır' deyip sebebini söyleyip bambaşka bir haberi kabul ettirebilirdi.*" Gazetecinin sözlerinden toplantıya katılan gazetecilerin zihinsel olarak tartışmaya ve ikna olmaya açık yapıda oldukları anlaşılmaktadır Birinci sayfa toplantılarının zaman zaman çok tartışmalı ve gerilimli geçtiğinin ve çok uzadığının da altını çizen G2, genel yayın yönetmenin manşetin dışında fazla müdahil olmadığını söylemektedir:

> Yayın yönetmeni genellikle manşetten sonra çok fazla zaten karışmazdı yahut da giderdi hani ikinci manşet diğer haberler çoğu zaman kalmayabilirdi, bazen kalırdı hani biraz da insanların biraz da insanların eşref saati vardır. Bir gün sayfanın hepsini kendisi çizmek isteyebilir. Öyle oluyordu yani şunu burayı mı oraya mı koysak. Öyle olduğunda en kısa habere kadar tartışma olurdu

Genel yayın yönetmeninin gazetenin manşeti ve birinci sayfada yer verilecek diğer haberlere ilişkin zaman zaman farklılaşan tutumunu bu şekilde dile getiren G2, Radikal'in kâğıt baskı döneminde görev yapan üç genel yayın yönetmenine ilişkin görüşleri ise şöyle ifade etmektedir:

> Mehmet Yılmaz bir fikir oluşana kadar ortamı demokratik tutmayı çok severdi. Ama bir noktadan sonra çok otoriter müdahalelerde bulunabilirdi. İsmet Berkan demokratikten çok kendi içine sineceği, ikna olacağı şeyi arardı. İkisi de karar süreçleri anlamında nasıl diyelim insanların hani cesaretleneceği bir tarza sahiplerdi

> Eyüp Can için yani gazeteyi yapma tarzının demokratik olduğunu söylemeyeceğim. Demokratik fotoğraf vermeye çalışsa bile sonradan masada konuşulan dışında gazeteyi yeniden şekillendirdiğini çok gördüm. Bunu mesela çok otoriter olan Mehmet Yılmaz, ikna olduktan sonra söylenileni yapan İsmet Berkan bile yapmazdı. Fikir değiştirirse eğer, Ali ya da Erdal böyle karar verdik ama gelin böyle yapalım diye o müzakereyi yeniden tartıştırdı. Eyüp ise böyle üç-dört kere ben şahit oldum. Masada konuştuk, fikre vardık. Eve gittik ertesi gün başka bir gazete gördük.

Mehmet Yılmaz'ın birinci sayfa toplantısında tartışma ortamını canlı tuttuğu ancak manşet için müdahale ettiğini, İsmet Berkan'ın ikna olmaya önem verdiğini, her ikisin de yazı işleri ekibini inisiyatif kullanmaya teşvik ettiğini düşünen G2, Eyüp Can Sağlık'ın demokratik görünmekle birlikte yazı işleri masasında üzerinde hem fikir olunan manşeti değiştirebildiğine işaret etmektedir. G2'nin Sağlık'ın gazetenin manşetlerine ilişkin tarzına dair söylediklerine benzer şekilde tabloid boy döneminde yazı işlerinde görev yapan G4, şunları dile getirmektedir:

> Valla genelde o dönemdeki işte yöneticiler biz masanın etrafında otururduk, orada haberleri yarıştırırdık, Radikal'e o gün için en uygun olacak haberi manşet olarak seçerdik. Genelde bir buçuk ya da bilemedin iki buçukta olur. Manşet bulamazsan uzar gider filan. Biz bunu işte yayın yönetmeni bazen olurdu bazen olmazdı, onun olmadığı toplantılar falan da bu şekilde giderdik. Konuya karar verirsek başlığa sonradan da karar verildiği de oluyordu, sayfanın şekli şemaili de mizanpaj durumu da şekillenirdi, ama genelde o toplantıda manşetin ne olacağına karar verirdik. Sonradan bu da böyle biraz delinmeye başladı. Sonradan o manşetler biraz değişmeye başladı. Başka şeyler konurdu, olmadı değil oldu. Bu da doğaldır aslında, yayın yönetmenleri özellikle o toplantıda değilse, bazen ikna edemezsiniz olabilir bir şey ama.

G4'ün söyleminden manşetlerin daha sonradan değiştirilmesinin söz konusu olduğunu ancak bunu genel yayın yönetmeninin tasarrufu olarak değerlendirdiği anlaşılmaktadır. Gazetecilerden G3, Mehmet Yılmaz'ın haber konusunda daha cesur olduğunun, kendisinden farklı düşünüldüğünde bundan rahatsızlık duysa bile dile getirmediğinin, dinleyip geçtiğinin, İsmet Berkan'ın ise daha demokratik davrandığının altını çizerek şunları söylemektedir.

> İsmet'in farkı şuydu; yani bir şey anlatırdın, o "Yok yok o öyle değil" derdi, sen de dururdun böyle "Ulan koskoca genel yayın müdürü yok öyle değil diyorsa doğrudur" derdin. Sonra gider bakardık ha öyleymiş ondan sonra "Yok öyle böyleymiş sen yanlışsın" derdik ve tartışır konuşurduk, o daha demokrattı. Bu Ergenekon filan işlerinde masada tartışma olurdu "Peki arkadaş öyle olsun" derdi. Gerçi öyle çok keskin tartışmalar olmazdı Mehmet Yılmaz döneminde.

G3, gazetenin ikinci genel yayın yönetmeni İsmet Berkan'ın ikna olmaya açık olduğunun altını çizmektedir. Gazetecinin söyleminden kurucu genel yayın yönetmeni döneminde yazı işlerindeki birinci sayfa toplantılarında sert tartışmalar olmadığı da anlaşılmaktadır.

Radikal'in kâğıt baskı döneminde üç genel yayın yönetmeniyle de çalışan yazı işleri müdürlerinden G5, manşetlerin genel olarak tartışmalar sonucunda belirlendiğini, ancak son kararın yine de genel yayın yönetmeninde olduğunu belirterek şunları söylemektedir:

> Özellikle Mehmet Yılmaz döneminde gazetenin sadece manşet başlığı için akşam beş buçuk altıya kadar saat ikiden oturduğumuz hatırlıyorum. Haber bitti, birinci sayfadaki haberler belli yani öyle bir mesai harcatıyordu ki o başlığı beğenmiyor, bu başlığı beğenmiyor işte o başlıklar öyle çıkıyordu. Öyle zeki bir adam bir anda çıkarttı değil, alakasız bir yerden üç buçuk saatlik toplantıda ne yapacaksın alakasız bir yerden ilginç bir şey söylüyor aklına geliyor. Bu tam olarak kolektif uyumla atılıyordu bu başlıklar.

G5'in söyleminden Mehmet Yılmaz'ın manşet haberin başlıyla ilgili önerileri kolaylıkla kabul etmeyip, ekibi aklına yatan bir başlık için zorladığını çıkarmak mümkün. Birinci sayfaya fazla sayıda haber konulması yanlış bulan G5, bu durumun hem okuyucu açısından haberlerin değersizleşmesine hem de gazetenin servisleri arasında birinci sayfada kendi haberleri için rekabet etmemesine yol açtığını söylemektedir.

Radikal'in tabloid boy döneminde yazı işlerinde görev alan G6, gazeteni manşet dâhil birinci sayfasına girecek haberlerin kararlaştırıldığı birinci sayfa toplantısıyla ilgili şunları dile getirmektedir:

> Radikal'in mimarisinden kaynaklanan, içinde hiyerarşi olmasın diye yapmaya çalıştığımız ve neredeyse her servis şefinin katıldığı bir birinci sayfa toplantısı yapılırdı. Bu birinci sayfa toplantısında gün boyunca sabah ve öğlen toplantılarında gündemde öne çıkan haberler masaya yatırılır, bunlar arasında Radikal'in hassasiyetlerine en uygun olan, o dönemki politik duyarlılıklara, grubun durumuna belki bize yansıtılmış, bazen bir şeyi konuşmazsın ama bir iklimi sezersin, o belli ki mesela grubun diğer gazetelerine bakardınız. Nasıl gidiyor süreç, bir sıkıntı var mı? Bir şey var mı? Birçok parametreye bakardınız.

G6'nın sözlerinden, bir haberin birinci sayfada yer alması için yayın politikasına uygun olmasının yetmediğini çıkarmak mümkün görünmektedir. Grubun diğer gazetelerin o haber konusuyla ilgili yayın tarzı, siyasal ortam ve açıktan söylenilmese de gazetecilere hissettirilen hassasiyetler yazı işleri ekibinin göz önünde aldığı faktörler arasında

gösterilmektedir. Gazetenin manşetlerinin yüzde 95 ortak inisiyatifle atıldığının altına çizen ve muhalefet etmesine rağmen hiç istemediği ve mesleki açıdan utanç duyduğu manşetlerin de olduğunu söyleyen G6, gazetenin o dönemki yayın yönetmenine ilişkin olarak şunları dile getirmektedir:

> Eyüp Can karar vermesi çok zor adamlardan biriydi. Yani Eyüp Can pozisyon almayı seven adam değildi. Dolasıyla pozisyon almayı sevmemesi, manşet bir tercihtir abi ya atarsın ya atmazsın, orada bunun grisi yoktur, tamam başlığı yumuşatabilirsin ama bir şeyi manşet yapmışsan o da manşettir istediğin kadar yumuşak başlığı koy. Sonuçta o sorunu gazetenin en önemli sorunu varsayıp birinci sayfaya taşımışsın. Eyüp'ü bazı haberlerde karar vermeye zorlamak çok mesaimizi ve çok sinirimizi yoran bir şeydi. Çok yıpratan bir şey. Ama hani hiç yani yiğidi öldür hakkını ver, bu anlamda ben Eyüp Can kadar demokratik davranan, başka yayın organında çalışmadım.

G6'nın söyleminden gazetenin genel yayın yönetmenin tavırlı manşete sıcak bakmadığı, başlıkları yumuşatmak ve daha çok "gri alan"da durmak istediği, yazı işleri ekibinin bunu engellemek için çok çaba sarf ettiği anlaşılmaktadır. Bununla birlikte G6, kararsızlığıyla eleştirdiği yayın yönetmeninin demokratik tutum sergilediğini de düşünmektedir. Gazetecilerden G10 ise yazı işlerinde çalışanları ile genel yayın yönetmeni arasında fikren uyumsuzluk olduğunu düşünmektedir: "*Eyüp Can ile kafamız da uyuşmuyordu yani hiçbirimizin. Yani kafaca da dünyaya farklı bakıyorduk. Ama Eyüp Can çok kibar bir adamdı bunu söyleyeyim. Gayet saygılı bir insandı, ama ondan her şey olurdu da gazete genel yayın yönetmeni olmazdı*." Gazeteci kişisel özelliklerini olumlamakla birlikte Eyüp Can Sağlık'ın genel olarak genel yayın yönetmeni niteliklerini taşımadığını düşünmektedir.

G6 ile aynı dönemde yazı işlerinde görev yapan G8, birinci sayfaya konulacak haberlerin servis sorumluların katıldığı toplantıda belirlendiğini ancak nihai şeklin orada alınan kararlarla tam uyum içinde olmadığını dile getirerek şunları söylemektedir:

> Manşet haber belirlendikten sonra birinci sayfayı yapan sorumlular ve yayın yönetmeninin bir şeyi vardı, inisiyatif vardı. O başlığı atma, haberi sunma, orada bir takım sıkıntıların yaşandığını söylemek lazım hani aramızda tartışmaların Radikal de biraz öyle bir gazeteydi hani rahat rahat tartışıyor söylüyorsunuz. Yazı işleri masasında tartışılıyor, yazı işleri toplantısından sonra çıkan birinci sayfa eskizi yani ilk hali o servislere dağıtılıyor, o servisler de de okunuyor sonuçta, oradan itirazlar da söyleniyor. O konuda bir stres, zaman zaman sert tartışmalar da yaşanıyor ama o sert tartışmalarda bazen orta yol da bulunuyordu ama çoğu zaman aslında gazetenin yazı işleri kadrosunun ağırlıklı kısmının katılmadığı başlıklar da çıkıyordu. Yani

> nihayetinde yayın yönetmeninin veya işte yayın koordinatörünün ortak belirlediği başlıklar çıkıyordu.

G8'in söyleminden Radikal'in tartışma kültürünün olduğunu anlaşılmaktadır. Birinci sayfanın ilk hali gazete servislerine de dağıtılmakta ve onların itirazları da zaman zaman dikkate alınmaktadır. Gazeteciye göre tabloid boy döneminde yazı işlerindeki sorun, genel yayın yönetmeni ya da yayın koordinatörünün toplantıda belirlenen manşet başlığını değiştirmesinden kaynaklanmaktadır.

Tabloid boy döneminde yazı işlerinde görev alan bir diğer gazeteci G7, gazetenin manşetinin diğer gazetelere göre daha demokratik bir ortamda, yazı işlerindeki tartışmalar sonucunda belirlendiğini söylemektedir:

> Yuvarlak masa diye tabir edilen gazetenin bir yazı işleri masası vardı, hatta masanın yuvarlak seçilmesinin nedenini dönemin yayın yönetmeni hiyerarşiyi ortadan kaldırmak hani herkesin eşit, bir çemberin etrafında eşit bir şekilde oturduğu bir mimari olarak tarif etmişti. O masanın etrafında gerçekten tartışılıyordu haberler ama masanın iradesine rağmen farklı manşetler çıktığı da oldu.

G7, genel yayın yönetmeni Eyüp Can Sağlık'ın masanın şeklinin yazı işlerinde hiyerarşiyi ortadan kaldırmaya dönük olarak yuvarlak seçildiğini söylediğini belirtiyor. Yazı işleri masasının şeklinin taşıdığı simgesel mesajın uygulamada tartışmalı olduğu söylenebilir. Nitekim Mavioğlu, yazı işleri masasının geometrik şeklinin önemli olmadığını, dikdörtgen masaların dar kenarında oturanların son sözü söylediğini, görmek isteyen gözün yuvarlak masaların "dar kenarı"nın neresi olduğunu kolayca seçebileceğini ileri sürmektedir (2012, s. 127). G7, servisler arasında birinci sayfa konusunda etkin bir rekabet olmadığına da şöyle işaret etmektedir:

> Öyle çok hırçın ya da ne denir, enerjik bir rekabet olduğunu söylemeyeceğim, çünkü örneğin ekonomi servisinin haberleri, aslında hangi haberin manşet olabileceği tüm servisler tarafından aşağı yukarı biliniyordu. Dönemin gündeminin ağırlığına bağlı olarak bazen dış haberler öne çıkardı, bazen ekonomi, daha nadiren ekonomi ama daha çok dış haberler.

G7'nin söyleminden yazı işleri masasında birinci sayfa toplantısına katılan gazetecilerin medyadaki hâkim gündem konusuna bakarak Radikal'in ertesi günkü sayısındaki manşeti öngördükleri, bu nedenle de servislerin farklı bir haberin manşete çıkarılması için ısrarlı olmadıkları anlaşılmaktadır. Gazetecinin söyledikleri haberlerin türdeşleşmesi olgusuna karşılık gelmektedir. Bourdieu gazetecilik alanında haber atlamama kaygısının

karşılıklı olarak kopya çekmeye ve sonuçta herkesin aynı şeyi yapmaya zorladığını, bunun da yayınlarda tekbiçimcilik ve sıradanlık görüntüsünün hâkim olmasıyla sonuçlandığını iler sürmektedir (1997, s. 25). G7, gazetenin kâğıt baskısına son verilip dijital yayına geçildiğinde yönetim mimarisinin değiştiğine, hiyerarşik yapıda ara kademelerin kalkarak fiilen haberleri hazırlayanlar ve genel yayın yönetmeni şeklinde bir sadeleşmenin yaşandığına işaret etmektedir:

> Orada kıdemiyle ya da gazeteye verdiği zaman, emek vs. açısından öne çıkan bazı editörler oldu belki ama bunlar da hiçbir zaman açık ve herkesçe benimsenmiş bir hiyerarşi oluşturmadı. Özellikle dijital dönemin bu açıdan daha demokratik bir süreç hali. Bence zaten aksi durumda bu kadar başarılı olunamazdı Orada bir hıza ihtiyaç vardı ve bu hız için kişisel inisiyatife ihtiyaç vardı.

Dijital dönemdeki genel yayın yönetmeni Ezgi Başaran'ın da geleneksel hiyerarşinin yerini çalışanlara inisiyatif veren bir yapıya dönüşmesinde cesur davrandığının altını çizen G7, bu durumun haber çeşitliliğine de imkân sağladığından söz etmektedir:

> Aslında bununla da biraz bağlantılı, gazetenin politik yöneliminde bir çeşitlilik oldu, gazete şöyle çeşitlilik oldu, gazetede birden fazla editör, şimdi ne kadar teknik bir iş olursa olsun haberi yapan, dijitale giren editör bir şekilde fotoğraf seçiminden başlığına, haberin flaşından unsurlarından öne çekilecek olanın seçilmesine, kendi kişisel tercihlerinden dolayısıyla dünya görüşünden, politik görüşünden etkilenerek bunları yapıyor. Radikal'in o dönemki dijital dönemdeki yazı işleri ekibinde bazıları birbirine yakın olmakla birlikte farklı siyasal görüşlerden, farklı dünya görüşlerinden insanlar vardı. Dolayısıyla bu bir haber çeşitliliğinin olmasını sağlıyordu.

G7'nin tanıklığından dijital yayıncılığın doğası gereği çalışanlara inisiyatif verilmesinin habercilikte demokratikleşmeye kapı açtığını çıkarmak mümkün görünmektedir.

Gazetecilerden G13 de G7'ye benzer şekilde *g*azetenin manşetine gündeme bakarak karar verildiğini "*Valla benim tanık olduğum dönemlerde rekabetten ziyade şey olurdu, o günün hassasiyeti zaten kendini belli ederdi, bir de hani Türkiye o kadar gündem yoğun bir ülke ki işte sabah bir şeye karar verirsin, öğleden sonra bir şey patlar"* sözleriyle dile getirmektedir. G16 da gazete manşetine diğer gazetecilerin sözünü ettiği gibi, birinci sayfa toplantısında, tartışmalar sonunda karar verildiğini söylemektedir:

> Bir tartışmadan sonra neyin manşet olacağına karar verilirdi. Bazen haber çok önemli olduğu için manşet olur, bazen de fotoğrafı güzel olduğu için manşet olur neyse yani şeyine göre. Ve hep bir diğer gazetelerden farklı olma kaygımız vardı, onları tahmine

> çalışıyoruz. Mesela Hürriyet ne yapar? Sabah ne yapar? Yani benzer gündemle hareket ettiğimizden. Onların yaptığı şeyi yapmamak. Ya da onların yaptığı şeyi yapacaksak tamamen farklı bir şekilde başka tarafından yapmak isterdik. Bazen tuttururduk tahminlerimizi bazen tutturamazdık ama bir ölçütümüz de oydu.

G16, diğer gazetecilerden farklı olarak başka gazetelerin neler yapacaklarını tahmin etmeye çalıştıklarından ve haberi farklı bir bakış açısından manşete çıkardıklarından söz etmektedir. Gazetecinin sözlerinin, Bourdieu'nün dikkat çektiği gazetecilik alanındaki haberlerin türdeşleşme eğilimine bir karşı koyuş biçimine işaret ettiği söylenebilir.

Gazetecilerden G27 ise gazetenin manşetinin belirlendiği toplantıya yazı işlerinin haber hazırlama süreçlerinde doğrudan görev yapmayan çalışanların da gelip fikirlerini söylediğine tanıklık etmektedir:

> Şimdi bizim yani manşet önerilerimiz açık tartışılırdı, manşet seçimi de açık tartışılırdı, arkaya gidelim, yayın yönetmenin odasında toplantı yapalım, genelde olan bir şey değildi bu. Ortada konuşulurdu herkes gelirdi yani oradan sayfa sekreteri de gelir, oturur konuşabilir fikrini söylerdi. Şeffaf bir yapısı vardı Radikal'in bu anlamda (…) Yani şeyler çok olmuştu mesela ne bileyim tashihçidir yazı işlerinin karar mekanizmalarında yer almayan gelip tam böyle manşet tartışmaları yapılırken ben gelirken şöyle bir şey oldu deyip bir şey anlatır giderdi. Ya sen kimsin denilmezdi yani. Çok üstün bir özelliğiydi bence, Radikal'in en üstün özelliklerinden birisi buydu. Yani muhabir yayın yönetmeniyle rahat konuşurdu.

G27'nin söyleminden gazetenin iç işleyişinde çalışanların fikirlerini dile getirme konusunda kendilerini özgür hissettiklerini, hiyerarşinin ön planda durmadığını çıkarmak mümkün. Bu ortamın oluşmasında yazı işleri toplantısının açık ortamda yapılmasının da etkili olduğu söylenebilir. G27, özgür tartışma ortamının servisler içinde de geçerli olduğuna, dış haberler servisinde editör ile muhabirler arasında bir haberin spotunun yazılmasında dahi çok şiddetli tartışmaların yaşandığına, çıkan gürültüden Doğan Medya Center'in mimarisi nedeniyle diğer katlardaki gazetelerin rahatsız olduğuna işaret etmektedir:

> Yani spotu tartışırdık yani şef otururdu spot yazardı ama hepimiz başındaydık ve tartışa tartışa o spot yazılırdı. Dış haberlerdeki bu yoğun editoryal kavga, gürültü diğerlerinde yoktu, onu söyleyeyim. Bu anlamda çok gürültülü bir servisti. Öyle ki bazen Posta gazetesi hatta Milliyet gazetesinden uyarı alırdık. Susturulurduk ama susmaz yine kavgaya devam ederdik. Bu kavgalar bazen aşırı şiddetli olurdu, bir editörle muhabir arasındaki kavga işte FKÖ'yü (Filistin Kurtuluş Örgütü) tartışırsın bir haber bir saat sürer böyle yoğun bir tartışma olur insanlar "Bunlar nasıl birbirilerine

> kırılmadan bu ortamda aynı çatıda çalışmaya devam ediyor?” diye sorarlardı, stajyerler şok olurlardı. Fakat bu efsane olarak servisin bu hali her yerde konuşulur.

Gazetecinin tanıklığından dış haberler servisinin tartışmaların çok şiddetli yaşanması ancak buna rağmen kişisel ilişkilerin herhangi bir zarar görmemesiyle Radikal içinde özgün bir yere sahip olduğu anlaşılmaktadır. Gazete içerisinde hiyerarşinin geri planda oluşuna ilişkin gazetecilerden G31 de birinci sayfa toplantılarındaki tartışmalara atıfla şunları söylemektedir:

> Ben derdim ki “Bu haberi manşet yapalım”. Atıyorum Ali derdi ki “Ya abi bak şu haber de var bu da çok güzel”. Yani konuşurduk. Yani kimsenin kimseye hani bir şeyi yoktu bizim şeyimizde öyle bir, mümkün mertebe her şey yataydı zaten. Hani ben böyle abiler (bunu sesine hâkim ton vererek söylüyor) bir odaya girdik mi ayağa filan, biz bu anlamda çok rahattık, böyle biraz Batılı bir çalışma ortamımız vardı. İsmet ile de şakalaşırdık, Mehmet Yılmaz bize takılırdı, şuydu buydu yani bizim öyle çok sert şeylerimiz yoktu, ayrımlarımız yoktu.

G31’in söyleminden gazete içinde kâğıt üzerindeki hiyerarşinin geçerli olmadığı, yatay ilişkilerin ve samimi bir ortamın hüküm sürdüğü anlaşılmaktadır. Yayın yönetmenlerinin yazı işleri kadrosunda yer alan gazetecilerle şakalaştığı da görülmektedir. G31, gazetenin tabloid boya geçtikten sonra manşetin belirlenmesi sürecinin farklılaştığını, masada tartışma yapılıyormuş havası yaratıldığını, ancak kararların önceden verildiğini bir örnek üzerinden anlatmaktadır:

> O dönem Taksim'in göbeğinde bir terör eylemi oldu. Bir polis öldürüldü diye hatırlıyorum ve bu bir işaretti ya çok uzun süredir böyle bir şey olmuyordu, önemli bir, ya şunu söyleyeyim sana, Radikal yazı işleri, tipik Radikal yazı işlerinin hiç tartışmadan manşet yapacağı bir şeydi bu, tartışma olmazdı yani. Ben de yazı işlerine işte yine aynı şeyle geldim, ne yapıyoruz ne ediyoruz filan, işte manşet fotoğraflar falan, haber birinci sayfanın gündeminde bile yok. İşte vardır ya saçma sapan bir şey; işte hani insanları terörize etmemek lazım, insanları korkutmamak lazım gibi böyle tuhaf tuhaf gerekçeler konuşuluyor. Hani bir şeyler kararlaştırılmış, masada da tartışılıyormuş gibi yapılıyor. Yani ve biz ertesi gün Dolmabahçe ya da Topkapı sarayının duvarında çatlak diye bir manşetle çıktık. 2010'dan sonra bir misyonla yapılmaya başlandı gazete. Haber yaparken o haberin sonuçlarını, kime dokunacağını, ucunun kime gideceğini, kime zarar vereceğini, hangi ilişkileri, hangi nereye çomak sokacağını düşünerek haber yaparsan o gazetecilik olmaz.

G31, Radikal’in tabloid boy döneminde yazı işleri masasındaki işleyişin eskisi gibi olmadığını vurgulamaktadır. Gazetecilik normlarının dışına çıkılarak misyon gazeteciliği yapıldığı eleştirisini yapmaktadır. Gazetecilerden G19 ise yazı işleri

masasında gazete yönetimiyle haberin doğruluğu için şiddetli mücadele yürüten insanların olduğunu dile getirmektedir:

> Radikal'de hep iyi gazeteciler oldu, hassas ve titiz gazeteciler oldu ama onların gücünün yetmediği zamanlar yaşandı. Yani göz göre göre bir yalan haberin manşet olduğuna bile tanık olduk yani. Kaç defa. Ondan sonra Radikal'in farkı belki diğer gazetelerle kıyaslandığında mutlak surette bunun kavgası, muhasebesi bir şekilde yapılırdı. Yazı işleri masalarında yapılırdı. Yani bunun için işten atılmayı bile göze almış çok sayıda insan Radikal'in tezgâhından geldi geçti. Yani iyi haber, doğru haber, gerçeği sahiplenme, hakikate sahip çıkma noktasında Radikal'i Radikal yapan aslında Radikal'in kendisi değildi. Radikal'in çalışanlarıydı.

G19, gazeteciliğin evrensel ilkelerini, yani alanın *doxa*sını mesleki yaşamlarında uygulama konusunda tavizkâr olmayan gazetecilerin varlığının Radikal'in kamuoyundaki prestijini yarattığını düşünmektedir.

Gazetenin Ankara bürosunda görev yapan gazetecilerden G34, İstanbul'daki birinci sayfa toplantılarından önce yazı işleri müdürü ile telefon görüşmesi yaptıklarını, önemli gördükleri haberlerin birinci sayfadan girmesini istediklerini dile getirmektedir:

> Geçtiğimiz haberlerin değerlerine bakarak bazen de muhabirimizin emeğinin görülmesi adına yazı işleri müdürü Yeşim hanımla çok yakın bir mesai yürüttüğümü bilirim. Haber müdürü Sedat'la da, Şahmay'la da bu anlamda, servis şefleriyle de konuşurdum, arkadaşlarımızın emeklerinin zayi olmaması iyi gözükmesi için uğraşırdım onlar da karşılarlardı. Ali Topuz tabi bizim için bir sigortaydı yazı işleri müdür yardımcısı olarak, Ali Topuz üzerinden de biz insan hakları haberlerinin, suiistimal haberlerinin iyi gözükmesi için kulis yaptığımız olurdu. Ama gazete hakkını verirdi. Hakkını yemeyelim, o tür haberlerin hakkını verirdi. Mutlaka ve mutlaka birinci sayfadan büyükçe gösterirlerdi.

G34'ün sözlerinden Ankara büro ile İstanbul yazı işleri masası arasında iyi bir iletişimin kurulduğu, insan hakları ihlalleriyle ilgili Ali Topuz'un Ankara büro açısından önemli bir figür olduğu ve gazetenin büro tarafından geçilen haberlere birinci sayfada hak ettiği yeri verdiği anlaşılmaktadır.

Gazetenin kâğıt baskı döneminin tamamına yakın bölümünde görev yapmış olan gazetecilerden G10, birinci sayfa için servis sorumlularının haberlerini önermesinden sonra masada kalan daha dar bir ekibin sayfaya girecek haberleri belirlediğini söylemektedir:

> Oturup ellerindeki gündem maddelerine göre bunu da alalım bunu da alalım bütün sayfayı çiziyorlar zaten orada rahmetli Haluk'la çizerlerdi. İşte manşeti şuradan verelim, şunun altına bunu koyalım. Bilmem ne falan der. Arada da sen gidersin şunu koymayı unutmayın, benim haberi unutmayın, bu iyi haber deyip onlara şey yapmaya çalışırsın o şekilde olurdu yani, hatta daha sonra buradan verme buradan ver diye Ali'nin başında boza pişirirdik.

G10, servis sorumlularının birinci sayfa hazırlayan ekibe toplantı halindeyken kendi haberlerinin önemini vurgulayan uyarıların yanı sıra sayfa bilgisayarda yapılırken birinci sayfadan sorumlu yazı işlerine görevlisine baskı yapıldığını da anlatmaktadır. G10, Radikal yazı işlerindeki tartışma kültürüne ilişkin de şunları dile getirmektedir:

> Tartışma oluyordu. Tartışma çok oluyor hem de bayağı uzun uzun konuşuluyor. Şu da olsun, sonra Eyüp Can geldiği zamanlar, bunu mu böyle yapalım, başlık şu mu olsun, tartışmalar tabii ki oluyordu. Yani o konuda bir özgürlük vardı yani tartışma konusunda ve karşılıklı iknaya çalışmak konusunda. Zaten o yüzden insanlar Radikal'de on sene on beş sene çalışabildiler yoksa mümkün değildi.

Gazetecilerin uzun yıllar Radikal gazetesinde çalışmasının nedenlerinden birinin tartışma ve karşılıklı ikna mekanizması olduğunu düşünen G10, yazı işleri ekibinin Anglo-Sakson gazeteciliği bilen ve uygulayan insanlar olduğuna da işaret etmektedir:

> Ekonominin başındaki insan öyle, dış haberlerin başındaki insan öyle, kültür sanatın başındaki insanlar öyle, ekleri yapanlar öyle sinemadan anlıyorlar, tiyatrodan anlıyorlar. Aynı zamanda siyasetten anlıyorlar. Yani şöyle bir şey Radikal'de çalışan herhangi bir muhabirle oturup aynı rahatlıkla hem kültür sanat hem siyaset hem dünya konuşabilirdik. Bu çok büyük bir şey.

G10'un sözlerinden Radikal'in yazı işlerinde yönetici konumunda olanların yanı sıra muhabirlerin de entelektüel kapasitelerine dair bir fikir edinilmektedir. Yani gazetecinin sözleri Radikal çalışanlarını kültürel sermaye düzeylerine işaret etmektedir. Keza G27 de Radikal çalışanlarının "*eğitim düzeyleri ve dünya algılarının çok yüksek*" olduğunun altını çizmekte ve şunları söylemektedir: "*İnsan kalitesi açısından Radikal başka bir yerdeydi yani diğer gazete profillerini ya da gazetelerde çalışan profillerle kıyasladığın zaman Radikal'in insan kalitesi farklı ve yüksekti. Kültürlü insanlardı yani çalışanlar her açıdan.*" Çalışanlarının kültürel sermayelerinin yüksek düzeyi Radikal'in özgün bir gazete olmasında önemli bir rolünün olduğu, yayın yönetmenlerinin değişimine rağmen gazeteciliğin evrensel ilkelerinin uygulanmasını ve okuyucuya sunulan içerik kalitesini garantilediği söylenebilir. Gazeteci G27'nin kişisel gözlemleri de Radikal gazetesi

çalışanlarının kültürel sermayeleri ve *habitus*larına dair bir fikir verebilecek niteliktedir. Hürriyet ve Milliyet içinde devlet düşmanı sayılabilecek unsurların Radikal'de çalıştığını, asansöre Radikal'de çalışan gazeteciler bindiğinde Hürriyet ya da Milliyet çalışanlarının sustuğuna tanık olduğunu anlatan G27, Radikal gazetesinin bulunduğu Doğan Medya Center'ın mimari yapısının katlar arasında seslerin duyulmasına izin verdiğine işaret ederek gazete çalışanlarının siyasal gelişmelere ilişkin farklı tepkisini şöyle dile getirmektedir: "*28 Şubat sürecinde Genelkurmay'ın yaptığı açıklamada, Milliyet katından gelen uğultularla Radikal içindeki derin sessizlik buz gibi, bunu katlara bakarak ülkenin siyasal gidişatıyla ilgili iki üç kat arasındaki farklılığı oradan anlayabilirsin.*" Genelkurmay'dan gelen açıklamanın Radikal'de derin bir sessizliğe neden olması, gazete çalışanların ordunun vesayetine karşı çıkan, demokrasiden yana zihinsel şekillenmelerinin bir ifadesi olarak okunabilir.

Gazetecilerden G15 de G10 gibi gazetenin manşeti için çok boyutlu bir tartışmanın yapıldığına şöyle tanıklık etmektedir:

> Bence bir müzakere bir tartışma vardı, şu olsun, bu olmasın vs. gibi. Yani yayın yönetmeni tabii ki sonunda çok sıkışılırsa, çok kendinden eminse masaya belki yumruğunu vurarak değil ama kendi ağırlığını koyarak kabul ettiriyordu. Ama herkesin itirazını dile getirdiği, manşet için tartışıldığı, bu daha iyi bu daha kötü, onu yaparsak şöyle olur, aman öyle yazmayalım, işte yanlış anlaşılır ya da başlık haberi iyi temsil etmez gibisinden başlık üzerine epey bir tartışıldığını da biliyorum.

G15, gazete servislerinin birinci sayfada haberlerinin yer alması için büyük bir çaba içinde olduklarına da "*Yani herkes birinci sayfada görünmek istiyordu. Dolayısıyla büyük bir rekabet vardı. Yani haberimizi beğendirmeye çalışıyorduk*" sözleriyle işaret etmektedir. Gazetenin tabloid boy döneminde görev yapan gazetecilerden G38 de birinci sayfada servisinin haberinin yer alması için özellikle ekonomi servisiyle rekabet ettiklerini dile getirmektedir:

> Tabi ekonomi servisi çok değerli arkadaşlar vardı, işte Jale oradaydı, Sibel vardı, Bahadır, çok iyi gazetecilerde ve iyi haber koklarlardı. Zaman zaman ekonomi haberleriyle o konuda yarışırdık. (...) Onlar da iyi savunur, biz de haberimizi iyi savunurduk. Tabii rekabet kesinlikle vardı. Sonra bizim eklerimiz çok güçlüydü. Yani eklerden gazeteye, ana gazeteye manşet işler gelirdi. Hayat ekinden, çünkü orada da çok ciddi isimler vardı. Sonra kültür sanat güçlüydü, Cem Erciyes gibi bir isim vardı. Onlardan da zaman zaman iyi haberler iyi işler gelirdi. Ve tabi iyi haber kötü haberi kovar, bu kaçınılmaz ve ben de hep muhabirlere onu derdim yani siz iyi haber getirin

> bomba iş getirin görün bakın manşet oluyor muyuz olmuyor muyuz, gerisini bana bırakın.

G38, gazetenin manşet haberi için servisler arası rekabetin yanı sıra yazı işleri toplantısında haber sunumunun önemine de dikkat çekmektedir. G38, ayrıca yayın yönetmeniyle editörlerin, editörlerin de muhabirlerle ilişkilerini de şöyle anlatmaktadır:

> Mesela Eyüp Can'la çata çat kavga ederdik, editör kavga ederdi, "Ayıp derdi olmaz bu haber bu şekilde girmez ve girmemeli." Editörler burnundan kıl aldırmaz, ama mesela gidersiniz muhabirken de ben muhabirlerime diyordum "Benim göremediğimi siz görebilirsiniz, gidin editörle oturup 'şunu şöyle yapsak daha iyi olmaz mı?'" der ve editör hiçbir şekilde buna müdahale etmez ve "Evet doğru haklısın" ya da "Ama bunu bu yüzden yaptık" diye konuşabilirler. Yani Radikal bir aile gibiydi. Yani orada aslında müthiş bir profesyonellik var ama bir amatör ruh var. Ve insanlar aile gibi zaten çok küçük bir yapı. Ben çok fazla böyle şeyler görmedim, klikleşmeler görmedim Radikal'de.

G38, gazetelerde muhabirlere göre hiyerarşik olarak üst kademe olan ve muhabirin haberini uygun gördüğü biçimde değiştirme yetkisine sahip olan üstelik bu değişiklikle ilgili herhangi bir açıklama yapması da adetten olmayan editörlerin Radikal'de farklı davranış sergilediklerini anlatmaktadır. Muhabir rahatlıkla editör ile diyaloga girip haberin sayfada hak ettiği biçimde yer almasına çalışabildiğini, gazetenin böyle bir ortamının olduğunu belirtmektedir. G38, Radikal'in aile gibi olduğuna işaret ederek, gruplaşmalara tanık olmadığını da dile getirmektedir.

Gazetecilerden G17 ise gazetenin ekleriyle yazı işlerinin dönemin siyasal konjonktürünü yansıtan bir çatışmaya şöyle tanıklık etmektedir:

> Orhan Gazi Ertekin, yargıdaki cemaatleşmeyle ilgili bir şey yazmıştı ve ben gazeteye bunu koymuştum bütün hikâye de şu: Bir tane fotoğraf var o fotoğrafta da işte Gülen bir kurban bayramı, bir yerde duruyorlar orada bir kurban kesiliyor Gülen ve dört beş tane adam burada duruyor bir tane de yerde kurban kesiyor. Düşünün böyle bir fotoğraf. AA (Anadolu Ajansı) çekmiş iyi zamanlar tabi, Muhittin'in *proof*ları masaya attığını "Bu fotoğraf nedir diye?" bana geldiğini biliyorum. Ben de "Nesi varmış hani burada herhangi bir şey var mı? Ne var?" dediğimi ve bunun üzerine benim baskıya gittikten sonra o artık kaç tane basılıyor kırk bin elli bin neyse şu an hatırlamıyorum Radikal İki'nin iptal edilip benim müdahalem dışında kapağının ve o fotoğrafının değiştirildiğini biliyorum. Ayrıca da şunu da söyleyeyim bu çok önemli bir şey ben bir erkek olsaydım o atılamazdı benim önüme öyle. Ha ben de şunu yaptım, "O öyle atılmaz böyle atılır alın" diye ben de ona attım. Yani söylemek istediğim şey şu: Bir kadın olduğum için artık orada rahat etmemeye başladım, öyle politik bir durum da var, kadınlarla ilgili çünkü Radikal'in kadın nüfusu çok yüksek. O yüzden daha şey

> gidebiliyordu biraz etik ve ahlak kurallarına çünkü kadınlar itiraz edebilme imkânımız vardı. Daha önce konuşabildiğimiz, itiraz edebildiğimiz şeyler artık yavaş yavaş sıkışmaya ve özgürlük alanlarımız yok olmaya başlamıştı.

G17'nin anlattıklarından Radikal'in tabloid boy döneminde yazı işlerinde Türkiye'nin siyasal koşullarına bağlı hassasiyetlerin oluştuğunu, bu durumun sert tartışmalara ve baskı iptallerine kadar gittiğini, sayıca çok olan kadın gazetecilerin eskisi kadar kendilerini rahat hissetmediklerini çıkarmak mümkün görünüyor.

Gazetecilerden G12, *"Hızlandırılmış tren kazasından sonra muhabirimiz o zaman başbakandı Erdoğan, ona bir soru sormuştu. Başbakan da ona sen hangi gazetedensin diye sormuştu. Gazete ertesi günü o muhabire sahip çıktı"* sözleriyle Radikal'in gazete olarak muhabirlerine sahip çıktığını örneklemektedir. Dağıstanlı, hükümetin 22 Temmuz 2004'te Sakarya'nın Pamukova ilçesinde kırka yakın kişinin öldüğü tren kazasını NTV'de mercek altına alacak Yakın Plan programını önceden duyurulmasına rağmen yayından kaldırttığına tanıklık ettiği (2014, s. 71-76) göz önüne alındığında Radikal gazetesinin muhabirini savunma tavrı değer kazanmaktadır.

Radikal yazı işleri ekibinin anlatılarından gazetenin çalışma ortamında hiyerarşinin öne çıkmadığı, genel olarak yayın yönetmenleri ile çalışanlar arasında samimi bir ilişkinin olduğu anlaşılmaktadır. Gazetenin yazı işlerinde hâkim olan bir tartışma kültüründen de söz edilebilir. Birinci sayfanın hazırlanma sürecinin bütün dönemlerde benzer şekilde tartışma ve müzakereyle yürütüldüğü, servisler arasında birinci sayfada haberlerinin yer alması yönünde keskin olmayan bir rekabetin sürdüğü, manşetlere ortak akılla karar verildiği gözlemlenmektedir. Ankara büronun İstanbul yazı işleriyle uyumlu bir ilişki içinde olduğu, gelen haberlerin hak ettiği biçimde gazetede yer aldığı görülmektedir. Editörler ile muhabirler arasında ast-üst ilişkisinin olmadığı da dikkat çekmektedir. Yayın yönetmenlerinin kişisel özelliklerinin gazetenin çalışma ortamında büyük farklılıklar yaratmadığının ancak tabloid dönemde siyasal şartlardaki değişimlere bağlı olarak manşetlerin belirlenmesinde zaman zaman gazetenin geleneksel tarzından sapıldığının da altının çizilmesi gerekmektedir.

3.2.11. Radikal Ekibinin Çalışma Koşulları: Haklar ve Sorumluluklar

Türkiye'de 1990 sonrası medya sektöründe tekelleşmeyle birlikte gazeteciliğin kamusal yanı ağır basan bir hizmet olduğu görüşünün terk edilmesi, öncelikle gazetecilerin çalışma koşullarında değişikliklere yol açmıştır. Taşeronlaşmanın yaygınlaşması gazetecilerin sendikal örgütlenmesine set çekerken, gazetecilerin 212 sayısı yasaya göre değil de 1475 sayısı yasadan sigortalı olmasına kapı açmıştır. 1998 yılında TGS tarafından yapılan araştırma Hürriyet, Milliyet ve Sabah gazetelerinde fikir işçisi olarak çalışan iki bin beş yüz elli kişiden 212 sayısı yasaya göre kadrolu olanların oranı yüzde 10'nun altında kaldığını ortaya çıkarmıştır. Ayrıca fazla mesai, aynı grup içinde birden çok mecraya haber yapmak zorunluluğu ve telif karşılığı çalıştırılma gibi olumsuz iş koşulları kendini göstermiştir (Özsever, 2004, s. 162-166).

Bu bölümde Radikal yazı işleri kadrosunda görev yapan gazetecilerin gazetedeki çalışma koşulları, başta 212'sayılı yasadan kadrolu olmak üzere özlük hakları ve sorumluluklarıyla ilgili tanıklıkları ele alınmaktadır. 20 Haziran 1952 tarihinde yürürlüğe giren 5953 sayılı "Basın Mesleğinde Çalışanlarla Çalıştıranlar Arasındaki Münasebetlerin Tanzimi Hakkında Kanun"da değişiklik yapan ve 10 Ocak 1961 tarihinde yürürlüğe giren 212 sayılı kanun gazeteciler lehine önemli sonuçlar yaratmıştır. O nedenle gazetecilerin daha sonra değiştirilen 1475 sayılı iş kanuna göre değil de 212 sayılı kanuna göre sigortalı olması önem taşımaktadır. Kanunun işveren karşısında gazetecilere sağladığı avantajların yanı sıra sarı basın kartı taşıma hakkının kazanılmasında aranan koşullardan birinin de gazetecinin bu kanuna göre kadrolu olması gerektiği göz önüne alındığında, 212'nin uygulanmasının basın emekçileri için ne kadar önemli olduğu fark edilmektedir.

Gazetecilerden G3, Radikal'de fazla mesai ücreti verilmediğini, bazı çalışanların daha sonra bu konuda dava açtığını, haftada altı gün çalışıldığını, sendikanın olmadığını belirtmektedir. G3, gazetecilerin sendikal örgütlenme için çalıştığını ancak buna yönetim tarafından sıcak bakılmadığını şöyle anlatmaktadır:

> Son dönemde 2010 filandı her halde, sendikal örgütlenme vardı. Tabi benim bundan haberim vardı ama tabi sendikal örgütlenme en doğal hakkı. Benim buna müdahale etmeye, engellemeye, bu işin içinde olanları atmak filan aklımdan geçmezdi. Ben zaten soldan gelen adamım, sendikacı geçmişim var. Bizim idari takım beni yemeğe

> götürdüler. "Ya" dediler "böyle bir şey var sen bunlara söyle." "Arkadaş" dedim, "sen ne bu soruyu sormuş ol, ne ben bu soruyu bilmiş olayım. Sen bana bu soruyu nasıl sorarsın, adamlar en doğal haklarını kullanıyorlar yani. Ne yapacağız yani haber verip işten mi attıracağız, sana yakışmaz. Radikal gibi gazetenin başında olan sana yakışmaz." Gerçi çoğunluğu sağlayamadılar ama.

G3, gazete yönetimi tarafından engellenmek istenilen örgütlenme çalışmasının sendikanın iş yerinde yetki almasıyla sonuçlanamadığına işaret etmektedir. Yukarıda da belirtildiği gibi Radikal'de sendikalılık oranı yüzde 38,5 düzeyindedir. Gazeteci, 212 konusunda ise şunları dile getirmektedir:

> Benim işe alacağım adamlar hep şunu sorarlardı "212'li olacak mıyız?" Ben de senin mesleğin gazetecilik ise tabii ki olacaksın. Senin mesleğini düzenleyenler bu yasada var, 1475 değil. 1475 daha genel bir yasa. Orada bir sorun olmadı kıdem tazminatı filan bunlar da Aydın Doğan Grubu'nda sorun olmadı. Belki ben fazla olumlu söyleyebilirim diye gelebilir ama ben atıldım bu gruptan yani buna rağmen bunu söylüyorum.

G3'ün söyleminden gazetecilerin 212'den kadrolu olmasının normal bir uygulama olduğunu ve işten çıkarıldıklarında da haklarının tam olarak verildiğini çıkarmak mümkün. İşe alınan gazetecilerde mesleki heyecanın, öğrenme hevesinin ve İngilizce bilgisinin önemli olduğunun ve Türkiye'nin krizlerle sarsıldığı için ekonomi servislerinde gazetecilerin çok fazla çalışmak zorunda kaldığının altını çizen G3, işe alınan gazetecilerin iyi ve namuslu bir insan olmasının da çok önemli olduğunu şöyle gerekçelendirmektedir:

> Bu meslek çok suiistimale açık. Bir adam ahlaksızsa ve sen denetleyemiyorsan bu olmaz. Ben hep şunu savundum. Benim yanımda çalışanlar gelirlerinin çok üstünde bir harcama yaptıkları, bir mal aldıkları zaman bana gelip bunu anlatacak. Yani benim yanımda çalışan bir muhabir, BMW alıyorsa bana bunu nasıl aldığını anlatacak. Ben her gelen adama sorardım. Gel kardeşim otur, kaç kardeşsin, anan ne iş yapar, baban ne iş yapar, var mı paranız? Neden soruyorsun parayı, şundan: Bu gazetede patron seni memnun edecek kadar para vermeyecek. Eksik kalan tarafı baban anan verecek mi? Çok iyi bir iş gazetecilik, paralı adamların yapacağı çok güzel bir iş. Kafasında geçim derdi olanlar bu işte yoğunlaşamıyorlar.

G3'ün sözlerinden Radikal gazetesinde çalışanların ücretlerinin düşük olduğu, bu durumun gazetecilerin görevlerini tam olarak yerine getirmelerini de zorlaştırma potansiyeli taşıdığı anlaşılmaktadır.

Gazetecilerden G5, gazetecilerin sendikal haklarının olmadığını, sendikaya üye olunabildiğini ancak bunun örgütlü bir mücadeleye dönüşmediğini, gazetecilerin genelde maaşların düşük olduğundan şikâyet ettiğini ve bu konuda haklı olduklarını, stajyerlerin üç aylık sürenin sonunda kadroya alınması için insan kaynaklarıyla mücadele edildiğini ancak yine de onların bir dönem üç aylık süreyi aşacak şekilde fazla çalıştırılmış olabileceklerini dile getirmektedir. G5, fazla mesai konusunda ise şunları söylemektedir:

> Fazla mesai ücreti ödenmezdi ama fazla mesai yapanlar muhabirler haber varsa yaptırırdık tabii. Ancak yani bir dönem için söylüyorum düzenli olarak fazla mesai yapan yazı işleri elemanlarıydı. Gazetenin daha yönetim kadrosu. Ama muhabirler de fazla mesai, gittiniz deprem bölgesinde üç gün kaldı, fazla mesai alamadılar evet. Ama bunu düzenli şekilde yaptırıp düzenli şekilde ödememe durumu değildi.

G5'in sözlerinden gazetenin yazı işleri kadrosunun bir dönem düzenli olarak fazla mesai yaptığı, muhabirlerin ise haber konusunun durumuna göre zaman zaman fazla mesai yaptıkları, bunun karşılığında ücret ödenmesinin ise söz konusu olmadığı anlaşılmaktadır. Gazetecilerin işe alınmasında siyasi görüşün önemli olmadığını ancak Radikal'i kendilerine daha yakın gördükleri için Kürt siyasetine yakın kişilerin iş için başvurduğunu söyleyen G5, aranan özelikler arasında gazetecilik heyecanının birinci sırada geldiğinin altını çizmektedir. Gazeteci, Radikal'in muhabirlerini stajyerlerden yetiştirme gibi bir politikasının olduğuna da işaret etmektedir:

> Biz genelde stajyerden beslenmeyi severiz, daha aşağıdan kendimiz yetiştirmeyi severiz. Başka gazete örneğin geçmişte çalışmış gayet saygı duyarım Hürriyet'te çalışmış ya da Sabah'ta çalışmış o dönem için hepsi merkez gazetelerdi, uyamıyordu, uyum sorunu çok ciddi boyutlarda oluyordu. İstediğiniz tarzda haberi öykülendiremiyordu. Onun yerine ben çok stajyer versinler ben o stajyerlerden üç tanesini seçeyim. Ben onu altı ay sonra o seviyeye getirebiliyorum. Eğer iyiyse, gazeteciliğe hevesliyse altı ay yedi ay sonra normal haber yazmaya başlayabiliyor, bir buçuk - iki yıl sonra kalifiye muhabir oluyor. Sayayım size: İsmail Saymaz. O gelen stajyerlerden birilerinin arasından ayıklanmıştı İsmail. Örneğin Serkan Ocak şimdi gezi seyahat çevre haberleri yapıyor.

G5, başka gazetelerde meslek yaşamlarının bir bölümünü geçirmiş olan gazetecilerin iyi özelliklere sahip olsalar da Radikal'in habercilik tarzına uyum sağlamakta zorlandığını belirtmektedir. Burada gazetecilerin mesleki *habitus*larının gazetecilik alanının farklı kurumlarında farklı şekillendiği sonucu çıkarılabilir. Gazeteci uyum sorunu yaşanması nedeniyle meslek hayatına Radikal gazetesinde başlayan ve onun tarzına uygun olarak yetiştirilen stajyerlerden iyi gazeteciler çıkarmanın tercih edildiğini anlatmaktadır. Diğer

bir ifadeyle mesleki *habitus*un Radikal gazetesinde oluşmasına önem verilmiştir. G17, G5'in sözünü ettiği stajyer yetiştirme politikasının bir örneğini teşkil etmektedir. Radikal'e stajyer olarak giren ve altı ay sonra kadroya geçtiğini belirten G17, gazeteciliğin bir usta-çırak ilişkisi olduğunu düşünmektedir:

> Bize üç ay o dönemde çok insan gelip gitti. Üç ay staj, üç ayın sonunda her bölümde ama bir sürü stajyer genç insan, üç ayın sonunda bölüm şefleri karar verdiler. Kim kalacak kim gidecek. Onun için usta çırak ilişkisi dedim. Sen artık bir konuda ustalaştıysan gazetecilik anlarsın yani bu çocuktan bir şey olur, bu kızdan bir şey olur. Bundan da bir halt olmaz. Mesela o dönemde yüz tane stajyer arasında kala kala on kişi kalmışızdır ve gazeteciliğimizi devam ettirmişizdir. Yani usta çırak öyle bir şeydi. Azıcık anlar, cv'ye bakmıyor yani gazetecilik işi.

G17, Radikal'in ilk dönemlerinde çok sayıda stajyerin gazetede çalıştığını ancak bunlardan çok az bir kısmının kadrolu gazeteciler olarak meslek hayatlarına devam ettiğine işaret etmektedir. Radikal'de hiçbir zaman fazla mesai ücretinin alınmadığını, son döneme kadar bayramlarda da çalışıldığını, kimsenin uzun süre 212'siz çalıştırılmadığını dile getiren G17, sendikalaşma faaliyetiyle ilgili şunları anlatmaktadır:

> Hep beraber sendikaya üye olunacak dendi, öyle beraber de hareket ederdik yani. Biz bayağı grup grup gidip sendikaya üye olmuştuk, TGS'ye. Şöyle yapmışlardı, tam çoğunluğa yaklaştığımızda bizi, o zaman Simge Grubu'na bağlıydık galiba, başka bir Doğan Haber Ajansı'na filan atmışlardı yani. Çoğunluğu elde edemeyelim diye bizim hemen şirketlerimizi değiştirmişlerdi.

G17'nin söyleminden Radikal gazetecilerinin örgütlü bir şekilde tavır alabildikleri, toplu olarak sendikaya üye oldukları, işverenin sendikanın iş yerinde yetki almasını engellemek için gazetecilerin kadrolarını grubun farklı şirketlerine aktardığı anlaşılmaktadır.

Gazetecilerden G2, Radikal'e alınacak gazetecilerin ihtiyaca göre yazı işleri müdürleri ya da servis şefleri tarafından ve kendi aralarında görüş alışverişi yaparak belirlendiğini, seçim için öne çıkan belirgin bir kıstas olmadığını, örneğin Ceyda Karan'ın dış haberlere Yeni Şafak'tan ayrılan Fehim Taştekin'i aldığını, buna kimsenin itirazının da olmadığını, esas olarak servis şeflerinin tasarruflarına karışılmadığını dile getirmektedir. Bunun yanı sıra gazeteci yetiştirilmesiyle ilgili G6 ve G17'ye benzer şekilde şunları söylemektedir:

> Mesela kültür sanat için, Radikal için kültür sanat çok önemlidir, Şerif Erol gibi kuvvetli bir isim başlamıştı. Sonra ne yapalım iyi biri bulalım diye birini ararken o zaman benim önerimle daha bir yıllık stajını yeni bitirmiş Cem Erciyes başladı ve sonra her kademede başarılı oldu. Burada şunu söyleyebilirim; Cem örneğin zaten bunun örneğiydi, içerden yetiştirerek kadroları doldurma ve o şekilde gitme çok temel bir politika niteliğindeydi. O yüzden de çok insan yetişti Radikal'den.

G2'nin sözlerinden daha sonra Radikal Kitap'ı ve yan yayınları yöneten Cem Erciyes'in de Radikal'in stajyerden gazeteci yetiştirme politikasının başarılı bir örneği olduğu anlaşılmaktadır. G2, Radikal'de sendikaya üyelik eğilim olsa da sendikanın olmadığını söylemektedir:

> Bir sendika çalışmaları yapıldı, arkadaşların bazıları üye oldu filan ama nasıl diyeyim o dönem grup içerisinde sanki olsa da olur olmasa da olur, şöyle yani sendika karşıtı müdahale de söz konusu değildi. Çalışanların çoğunun belki de kendiliğinden sendikaya bulaşırsam başıma iş gelir mi diye düşünüyorlardı. Radikal'de kişisel hakları konusunda mücadeleci arkadaşlarımız vardı. Ama özlük hakları konusunda demokratikleşmeyi patronun sevdiğini kimse söyleyemez. Örneğin Ahmet Şık'ın işten atılmasının nedeni kreş açılması için talepte bulunmasıydı. O dönem şöyle bakılıyordu biraz: Maaşları düzenli yatıran patron iyi patron. Geri kalanlar çünkü büyük patron zengin patron bile olsa maaşları düzgün yatmıyordu.

G2'nin anlattıklarından gazetecilerin sendikal örgütlenmeye mesafeli durmasının nedeninin patronun tepkisini çekmemek olduğu anlaşılmaktadır. O dönemde basın sektöründe ücretlerin zamanında ödenmemesi gibi sorunun olduğu, Doğan Grubu'nun çalışanların ücretlerinin zamanında ödemesinin gazetecileri düzenli geliri sendikal örgütlenme ve özlük haklarına tercih etmeye zorladığı fark edilmektedir.

Gazetecilerden G14, işverenin sendikal örgütlenmeyi tasfiye ettiğini "*Hürriyet grubu Aydın Doğan'a geçtikten sonra Aydın Doğan'ın ilk bir yıl içinde yaptığı işlerden birisi sendikayı kapamak, tasfiye etmek olmuştur. Bu konuda da Aydın Doğan Türk medyasında sendikanın tasfiye edilmesinde en önemli müsebbiplerden biridir, hatta bir numaralı kişidir*" sözleriyle dile getirmektedir. Aydın Doğan da bu durumu reddetmemekle birlikte sendikanın dayattığı koşullar nedeniyle sektörde ayakta kalamayacağını gördüğünü ileri sürmektedir: "*Ben arkadaşlarımı topladım. Biz böyle yaşayamıyoruz, ne diyorsunuz dedim. Gazetecilerin hepsi dedi ki: 'Sendikadan çıkalım.' Bir günde çıktık. Bu sendika anlayışıyla Türkiye'de hiçbir medya kuruluşunu yaşatamazsınız*" (2002, s. 130). G14, özlük haklarına ilişkin ise şunları söylemektedir:

> Mesai ücreti diye bir şey kesinlikle yoktu. Doğan Grubu'nda sigortalı çalışma da şeye kadar, o dönem vergi cezası müfettişler gelip karargâh kurup her şeyi didik didik edene kadar üç yıl dört yıl sigortasız çalışan, kadrosuz çalışan insanlar da vardı, genç insanlar. Haftalık iznin süresi tam belli değil, haftada bir gün. 212 var, çalışanların o hakkı vardı. Tazminatlarda da sorun yaşanmamıştı o zaman. Bayram çalışmalarında bayramın resmi tatil olarak geçen birleştirilmiş tamamında değil de işte üç gün mesai ücreti veriliyordu ama Doğan Grubu'nda yüzde ellisi veriliyordu.

Doğan Grubu'nda genel olarak çalışanların 212'den sigortalı olmasına rağmen uzun süre sigortasız çalıştırmanın da söz konusu olduğunu, fazla mesai ücreti ödenmediğini, bayramlarda çalışanların alması gereken mesai ücretinin yarısının verildiğini, işten çıkarılanların tazminatları konusunda bir sorunun olmadığını belirten G14, gazetenin işe almada izlediği yolu şöyle anlatmaktadır:

> Türkiye'de, Radikal'de de öyledir, Türkiye'de bütün basında da böyle gazetecilik istihdam politikası işte bir ihtiyaç varsa bir pozisyon açılmışsa gazete içinden birileri işte benim A arkadaşım var B arkadaşım var, şurada bu var olabilir diye öyle haber verme şeklinde. Orada gelip görüşme yapıldığında anlaşma sağlandığında işe başlıyordu.

G14'ün söyleminden basın sektöründe işe almada profesyonel insan kaynakları yöntemlerinin geçerli olmadığı, gazetecilerin sosyal sermayelerinin öncelikli rol oynadığını çıkarmak mümkün görünmektedir.

Radikal'in genel çalışma koşulları açısından diğer gazetelere göre daha iyi olduğunu düşünen G35, işe alma konusunda gazetecinin dünya görüşüne bakılmadığını, G14'ün sözünü ettiği gibi kişisel ilişkinin önemli olduğuna dikkat çekmektedir: "*Bireysel referanslar, tanıdıklıklar çok önemliydi. Bu illa hani kayırmacılık anlamında söylemiyorum. "Ben daha önce bu arkadaşla çalışmıştım, gayet de faydalı olacağını düşünüyorum" denildiğinde en kuvvetli işe alma teşviki oluyordu yani yöneticiler için.*"

Gazetecilerden G19 ise işe alınmada yöneticilerle uyumlu çalışacak kişilerin tercih edildiğini söylemektedir:

> Benim gözlemlediğim, Radikal açısından konuşursak, istisnalar dışında uyumlu çalışacak gazetecileri tercih ettiler (…) yani cevval gazetecilerin kendilerinin boşluklarını açığa çıkartacaklarını bildikleri için bu zayıf yönetim itaat etmeye hazır gazetecileri kadroya dâhil etmeyi bir kıstas haline getirdi. Bu tabi bir kural halinde değildi falan ama hissediyordunuz.

Sendikal hakların olmadığını, özlük hakları için talep de bulunanlara neredeyse bir kural olarak kapının önünün gösterildiğini söyleyen G19, böyle bir ortama rağmen gazetecilerin sendikal örgütlenmesinin önemli boyutlara ulaştığına işaret etmektedir: "*Radikal'ciler, bunu da pek kimse bilmez, bir dönem yüzde 80'i sendikalıydı, yüzde 80'in üstünde. Radikal başka şirketlerin içinde parça pinçik olduğu için bir türlü toplu sözleşme masasına oturabilecek bir çoğunluğa sahip olamadı ama."* G17 gibi sendikanın yetki almasını engellemek için işverenin şirket değiştirme taktiğine başvurduğundan söz eden G19, fazla mesai ve ücretler konusunda ise şunları dile getirmektedir:

> Kimse fazla mesai filan doğru düzgün almazdı. Bunu iki dönem olarak ayırmak lazım. Bir. 2008 yılına kadarki dönem, 2008 yılından sonra Doğan Grubu'na yönelik güçlü bir müdahale gerçekleşti AKP hükümeti tarafından. Şöyle bir şey oldu bir vergi cezaları geldi bir de defterlerine el konuldu. Tabi şöyle gözüküyordu bir maaş gözüküyordu hesabınızda bir de telif gözüküyordu. Maaş sanki asgari ücrete yakın bir maaşmış gibi duruyordu ve tabi doğal olarak sizin sigorta primleriniz falan da bu maaş üzerinden düşük gösterilen maaş üzerinden yatırılıyordu. Telif diye yatırdıkları aylık bölümü vardı, o telif diye yatırmış oldukları bölümde maaşınızın esasını teşkil ediyordu. Ama bu sigorta primine yansımıyordu. 2008 sonrasında düzeldi biraz. Birleşti maaşlar telifler bilmem neler.

G19, Doğan Grubu gazetelerinde uzun yıllar gazetecilere ücretlerin bir bölümünün telif olarak verilmesine işaret etmektedir. Bu uygulamadan grubun defterlerinin maliye tarafından incelemeye alınmasıyla birlikte vazgeçildiği anlaşılmaktadır. O döneme kadar bazı çalışanların ücretlerdeki bu ikili duruma patronla görüşme yaparak son verdikleri de görülmektedir. Gazetecilerden G10, ikili ücret sisteminden söz ederken şunları söylemektedir: "*Benimkini hemen düzeltmişlerdi itiraz edince. Onu da söyleyeyim, şeydi başımızda o zaman hem Milliyet'in hem Radikal'in. Hanzade Doğan. Nankörlük etmeyeyim şimdi. Derhal bir telefonla düzeltti*." G10'un söyleminden ikili ücret sisteminin kişisel ve özel hallerde değiştirildiği anlaşılmaktadır.

Gazetecilerden G34, sendikalaşmaya yönelik çalışanların isteksizliği, işverenin sendika girişimlerini boşa çıkarabilmesi ve ikili ücret sistemi üzerine şunları söylemektedir:

> Sendika üyesi olma cesaretini gösterenlere kimse bir şey demiyordu ama çalışanların o dönemde krizlerin yol açtığı tahribat, yıkım dolayısıyla sendikal örgütlenmeye çok da koşarak canla başla gitmediği bir dönemdi. Kimseye sendikaya üye olma demiyorlardı

> ama sendikanın iş yerinde örgütlenme barajını geçecek aşamaya gelmesini de bir şekilde kontrol ediyorlardı. Ücretler kötüydü, sonrasında davalar açıldı, arkadaşlarımıza ben mahkemelerde tanıklık ettiğim için rahatlıkla söyleyebilirim, ücret iki parçalı ödeniyordu, hem tazminat yükü düşük olsun diye, yasal öngörülen kıdem tazminatı tavanına denk gelecek bölüm bordro, geri kalanı telifle ödeniyordu.

G34, işverenin ikili ücret sistemi uygulamasının düşük sigorta primi ödenmesinin yanı sıra tazminat açısından da patrona avantaj sağladığına işaret etmektedir. G34, Radikal'de istihdam edilen gazetecilerle ilgili de şunları söylemektedir:

> Belki yönetenlerin, egemenlerin, siyasi iktidarın, patronajın tahammül edemeyeceği isimler Radikal'de çalışabiliyordu. Patronaj da bu kadar aykırı insanı burada çalıştırabiliyorum deyip kendine bir savunma alanı yaratıyordu (...) Yani şimdi Ertuğrul Mavioğlu gibi bir devi getirip oraya koyduğunuzda patronajın normalde hiç hoşlanmayacağı bir, Faruk'un orda olması onun hiç hoşlanmayacağı bir şeydir. Bunlar örgütçü insanlar. Gazetecilerin örgütlenmesi, sendikalaşması, hakları için mücadele eden insanlar. Ama onların toplumda da çok ciddi bir karşılığı var. Şimdi Ankara'da İstanbul'da bu gazeteyi alan, okuyan, elinde tutan, bu gazeteyi sahiplenen insanların kendilerini temsil ettiğine inandığı kişileri o gazetelerde görmesi icap ediyordu. Patronaj da bunlara izin veriyordu diyelim. O insanların hem Doğan Grubu'nun elinde bir sol gazetenin olabileceğine inandırıyordu, satın almasını sağlıyordu hem de patronaja geniş bir alan sunuyordu.

G34, Radikal'in sol-liberal bir gazete olarak tasarlanması nedeniyle istihdam edilen gazetecilerin de ona uygun olduğunu, patronun aslında onlardan hoşlanmasa da kendisine o kesime hitap etmesini sağlama imkânı verdiği için göz yumduğunu belirtmektedir. G34'ün gazetenin sol-liberal çizgisine uyumlu olan, ancak patronun bir anlamda mecburiyetten istihdam edilmesine karşı çıkmadığını söylediği gazeteci kesimiyle ilgili olarak G19, şöyle konuşmaktadır:

> Radikal kendi çalışanlarının bizzat gazeteci kimliğini güçlü bir şekilde kullanma ihtimali olan insanlara yönelik temizliğe karşı duramadı, ayak diremedi, yani şöyle söyleyeyim Radikal çıktıktan bu Susurluk olayları filan olduktan kısa bir süre bir grup insan atıldı yılın sonunda. Bunların bir kısmı hakikaten dediğim gibi muhalif gazeteci olarak ve o sebeple gazeteye alınmış kişilerdi fakat bina kustu bu insanları. Ve Radikal yönetimi buna direnemedi.

G19, liberal sol bir gazete için gerekli olan profildeki gazetecilerin bir kısmının işten çıkartıldığını, genel yayın yönetmeninin de bu konuda etkili olamadığını vurgulamaktadır. Gazetecinin söyleminden gazetelerde o dönemde yıl sonunda tensikat yapılması rutin bir uygulama olsa da Radikal kimliğini temsil eden gazetecilerin işten

çıkartılmasının, işverenin rahatsızlık duyduğu muhalif yönü güçlü gazetecilerden kurtulma operasyonu olduğu anlaşılmaktadır. G19'un "binanın kusması" metaforuyla o gazetecilerin aslında Doğan Medya Center'ın bünyesine ve onun temsil ettiği sermayenin çıkarlarına uygun olmamalarını tarif etmektedir.

Gazetecilerin işe alınmasında kişisel ilişkilerin rol oynadığını, bununla birlikte değişime açık, çalışkan ve öğrenmeye istekli olunmasının da önemli olduğunu söyleyen G30, Doğan Grubu'nda sendika olmadığını ve bundan da Hürriyet'in genel yayın yönetmeninin sorumlu olduğunu söylemektedir:

> Özkök'ün armağanıdır sendikasızlık. Ondan sonra da bir sendika hareketi görülmedi. Çünkü yönetimin tasvip etmediği bir şeydi ve yöneticiler de zaten şey yapmazdı. Öyle bir ihtiyaç da aslında o dönemlerde görülmeye başlanmıştı. Daha önceki dönemlerde çünkü özellikle stajyerlikten yeni muhabirliğe geçişler hep düşük ücret almıştır ama belli yönetici kesiminde daha tatmin edici şeyler gelir seviyeleri vardı. O yüzden de oradan kaynaklanan aşağıya doğru bir bekleme, sendikanın olması gerektiği filan gibi bir şeyler konuşulmazdı. O yüzden aşağıya baskı yapılmazdı, aşağıdakilere o kültür öğretilmezdi, böyle bir şey olduğu.

G30'un sözlerinden Ertuğrul Özkök'ün yukarıda Aydın Doğan'ın sendika konusunda düşüncelerini aldığı gazeteciler arasında olduğu anlaşılmaktadır. Özsever de Özkök'ün 1994 yılında Türkiye'de o günkü ekonomik koşullarının sendika ile birlikte yürümeye izin vermediğini ve sendikadan olumsuz etkilendikleri yönünde yaptığı açıklamalara işaret etmektedir (2004, s. 171-172). Gazetecinin söyleminden Doğan Grubu'nda sendikasızlaştırma operasyonundan sonra yönetici kesime verilen nispeten yüksek maaşların bir tür "aristokrasi" yarattığı, o nedenle bu kesimin düşük ücretli muhabirlerin sendika çatısı altında örgütlenmesi için hiyerarşik üstünlüklerini kullanmadıkları çıkarılabilir.

Gazetecilerden G4 de özlük hakları açısından bazı ayrıcalıklara ilişkin şunları söylemektedir:

> Özlük hakları Doğan Gurubu'nun klasik işte, o dönemde hatırlamıyorum özel sağlık sigortamız herhalde vardı yine, işte yöneticilerde bir takım ekstra haklar vardı, telefon, bazılarına araç, benzin vs. gibi. Onun dışında böyle ekstra çok fazla bir şey yoktu. Sendika konusunda da herhangi bir sendikaya üye olun olmayın, olduk olmadık falan diye bir şey gündem hatırlamıyorum hiç.

G4, gazetenin künyesinde yer alan yönetici konumundaki çalışanların muhabirlere göre

daha geniş haklara sahip olduklarını belirtiyor. Gazeteci sendika konusunun ön plana çıktığını ise hatırlamamaktadır.

Radikal'in tabloid boya geçtiği dönemde yazı işlerinde görev yapan G6, gazetecilerin 212'den kadrolu olduğunu, hatta o dönemde görsel yönetmenlerin bile 212'li yapıldığını belirtmektedir. "*Doğan Grubu'nda benim çalışmaya başladığım 96'dan kovulduğum 2015 tarihine kadar hiçbir zaman fazla mesai diye bir kavram olmadı*" sözleriyle fazla mesai konusunda yaklaşık 20 yılı kapsayan bir tespit yapan G6, sendikayla ilgili de şunları söylemektedir:

> Bir sendika üyeliği bildiğim kadarıyla bir çoğunluğa oluşmuş ve bize yansımış veya bu anlamda bir hazırlıkların da olduğunu hiç duymadık hiç hissetmedik. Özetle bir sendikal faaliyet yoktu bildiğim. Ama Radikal'in kendi içinde bir sendikası vardı. Referans'ın içindeki sosyalist gelenekten gelen arkadaşların da eklemlenmesiyle eski Radikal'cilerin beraberlerinde taşıdıkları böyle bir şeylere direnç gösterme, beğenmedikleri manşet olduğunda surat asma, biri işten çıkarıldığında tavır koyma gibi böyle gayet demokratik şey, bir hakları vardı. Buna sendika demek tabii mümkün değil. Sendika demeyelim buna da dayanışma ve direnç kültürü vardı.

G6'nın sözlerinden Radikal'de çalışan gazetecilerin toplu hareket edebilme, yanlış gördüklerinde tepki gösterme geleneğine sahip oldukları anlaşılmaktadır. Gazetecilerden G19 da Radikal'deki gazetecilerin bu özelliğine şöyle dikkat çekmektedir:

> Radikal Doğan Medya Center içinde diğer gazetelerin de bunun içinde olduğu Doğan Medya Center içinde bir itiraz odağıydı bütün olarak. "Radikal'ciler ne diyor bu konuda?" şeklinde binada bir hikâye dolaşırdı her zaman. "Kötü yemekler konusunda ne diyor? N'apcaklar?" İşte bilmem bir ara Arthur Anderson'dan gelen bir denetleme şirketi hepimizi tuhaf bir şekilde toplam kalite yönetimi içerisinde bir değerlendirmeye tabi tutmaya çalıştı. Buna itiraz sadece ve sadece Radikal'den geldi. Bilinçli bir itiraz edebilme özelliğine sahip insanların çoğunlukta olduğu bir gazeteydi. Ha yeterince cesur muydu? Hayır değildi. Yeterince itiraz ettiğinde başına gelebileceklerin, itiraz etmenin sınırlarının farkındaydılar. Sınırsız bir itiraz da elbette ki söz konusu değildi. Ama çoğunlukla o sınırı da gelmeden sözünü de dinletebilen bir ağırlığa sahipti Radikal'in gazetecileri.

G19'un tanıklığından Radikal'deki gazetecilerin itiraz ve direnç kültürünün gruptaki diğer gazeteciler üzerinde saygınlık yarattığı anlaşılmaktadır.

Gazetecilerden G28 de diğer gazeteciler gibi Radikal'de sendika ve fazla mesai ücretinin olmadığını, fazla çalışmayı gazeteye geç gelerek dengelemeye çalıştıklarını dile getirmektedir:

> Ben hiçbir gün mesai yazıldığını hatırlamıyorum ki hep çok geç saatlere kadar çalıştık. Biz onu şöyle dengelemeye çalışıyorduk, geç gelip geç çıkarak. Çünkü bizim işimiz hep İstanbul baskısı bitince bitiyordu, bu da gece yarısını geçen saatler oluyordu, dolayısıyla ertesi gün sabah dokuzda sabah toplantısında olamıyorduk. Ancak öğlen gibi, öğlenden gece yarısına çalışma şeyi vardı, bu mesaiyi belki dengeleyen bir şeydi.

Gazetecilerden G29 ise Radikal'in kuruluşunda daha çok işsiz gazetecilerin istihdam edildiğini söylemektedir:

> İlk başta bu Sabah grubunun gazeteleri arasında problemler vardı birbirlerinden adam almama gibi. Rakip olmalarına rağmen böyle bir durumları vardı (…) O zaman neden bilmiyorum galiba 94 krizinin etkileriyle de çok sayıda insan işten çıkartılmıştı. Büyük tensikatlar olmuştu. İşsiz çok vardı. Onun için birinci şeyimiz bir yerde çalışmayanı işe almaktı. İkinci tercihimiz de şeye açık olsun, yapmak istediğimiz yeni gazetenin gerektirdiği fikri açıklığa sahip olsun.

G29'un sözlerinden doksanlı yılların medya ortamında Sabah Grubu ile Doğan Grubu arasında rekabet olmasına rağmen birbirlerinden gazeteci almadıkları, bu durumun işsiz gazetecilerin Radikal'de iş bulmasına zemin hazırladığı anlaşılmaktadır.

Gazetecilerin Radikal'deki çalışma koşullarına ilişkin yaptıkları açıklamalarda işaret ettikleri konularda dönemlere göre büyük farklılıkların olmadığı görülmektedir. Genel olarak bakıldığında, yayın hayatı boyunca stajyerler hariç 212 sayılı yasadan kadrolu olarak çalıştıkları, maaşların yeterli düzeyde olmadığı, bayramlar hariç fazla mesai ücretinin verilmediği, yazı işleri hiyerarşisi içinde yukarıda olanların bazı özel haklardan yararlandığı, sendikaya üye olabildikleri ancak örgütlülüğün hiçbir dönemde sendikanın yetki alabileceği düzeye erişemediği, bunda hem gazetecilerin sendikal faaliyete mesafeli durmasının hem de ve belki de daha önemli olarak işverenin şirketleri arasında kadroları transfer etmesinin rol oynadığı fark edilmektedir. Uzun bir dönem gazetecilerin ücretlerinin ödenmesinde işveren lehine ikili bir sistemin yürürlükte olduğu ve bu durumun siyasal iktidarın Doğan Grubu'nu vergi cezası yoluyla sıkıştırdığı döneme kadar devam ettiği anlaşılmaktadır. Bununla birlikte yayın hayatı boyunca gazetecilerin ücretlerinin ödenmesinde hiç gecikmenin olmadığı, işten çıkarılanların tazminatlarının tam olarak verildiği görülmektedir. Gazetecilerin işe alınmasında siyasal görüşlerinin önemli olmadığının, genel olarak tanıdıklar arasından seçildiklerinin, gazetenin stajyerlere özel bir önem verdiğinin, gelecek vaat edenlerinin yetiştirildiğinin ve bu kişilerin başarılı gazeteciler olduğunun da altının çizilmesi gerekiyor. Radikal gazetecilerinin ortak hareket etme, itiraz ve tepki gösterme kültürüne sahip olduklarının

ve bu özellikleri nedeniyle gruptaki diğer gazetecilerin onlara saygı duyduklarının da belirtilmesi yerinde olacaktır.

3.2.12. Radikal Yayın Ekibi Radikal'i Değerlendiriyor

Bu bölümde Radikal gazetesinin yazı işleri kadrosunda yer alan gazetecilerin çıkardıkları gazetenin kendileri için ifade ettiği anlam ve gazeteye ilişkin düşünceleri ele alınmaktadır.

Radikal'in her yönüyle Türkiye'nin aradığı güzel bir gazete olduğunu düşünen G1, gazetenin önemine ilişkin şunları söylemektedir:

> İdeolojik bir saplantıda olmadan da fikir gazetesi olabileceğini kanıtlayan bir eserdi, üründü. O açıdan bence çok önemli bir gazeteydi, keşke devamı gelseydi. Şöyle bir şey oldu; bu tip gazetelerin maalesef tirajı çok yüksek olmuyor. İşte o tirajın patron gelir giderine bakıyor. O gelir gider yük olmaya başlıyorsa o zaman onu bir şekilde yük olmaktan çıkaracak hale getiriyor. Başka şeyler yapıyor.

G1'e göre Radikal'in önemi, belli bir ideolojik çizgide durmadan da fikir gazetesi olmasından kaynaklanmaktadır. Gazeteci bu tür gazetelerin yapısal sorunu olarak patronu tatmin edecek geliri sağlayan tirajlara ulaşılamamasını göstermektedir. G1 gibi Radikal'in iyi bir gazete olduğunu dile getiren G3, tirajın zamanla düştüğünü kabul etmekle birlikte yönetici tercihinin doğru yapılmadığına inanmaktadır: "*Grup da doğru adamla yatırım yapmadı. Yani Eyüp Can'ın genel yayın müdürü olması yanlıştı. Bu gazetenin okuru Eyüp Can'ı kabul etmedi, etmezdi de zaten. Neden Zaman gazetesinin iki numaralı adamını getiriyorsun? Zaman gazetesinin iki numaralı adamı olmak kolay değildi ki?*" G3'ün anlatımlarında Radikal gazetesinin kapanmasından Doğan Grubu sorumlu tutulmakta, Radikal gazetesine muhafazakâr gazete kökenli bir yayın yönetmeninin uygun düşmediğine ve okuyucu kaybına yol açtığına işaret edilmektedir.

Radikal çalışanları ve okurlarını bir aile olarak gören G4, şunları söylemektedir: "*Radikal öldü, gerçek Radikal'ciler yaşıyor. O dönemi öyle anlatabilirim. Çünkü hakikaten hâlâ Radikal'in o dönemdeki çalışanları, Radikal okurları, onlar geniş bir aile aslında devam ediyorlar ve o zihniyet de bence ölmedi gazete ölmesine rağmen. Gerçekten Radikal bir marka ve yaşıyor*." G4, gazetenin kapanmış olmasına rağmen hayata bakış anlamında Radikal kimliğinin kalıcılığına işaret etmektedir.

G6, genel olarak özgürlükçü olarak tarif ettiği Radikal'in radikal kavramlarla popüler kavramların parantezini genişletmeye çalıştığını şöyle örneklemektedir:

> Popüler haberler Hürriyet'te var ama hak odaklı haber Hürriyet'te yok. Hak odaklı haberler Cumhuriyet'te var ama seküler olanlar Hürriyet'te yoktu. Dolayısıyla bu anlamda şey Radikal'in çok özgül bir şeyi vardı, ne diyeyim size, kimyası içindeki bileşenleri o anlamda başka gazetelerde tekil anlamda vardılar ama o bileşim halinde yoktular. Dolayısıyla Radikal'in gazeteciliğini farklı kılan bu karışımı kekremsi ve anomi halinde durmadan iyi bir harmoni halinde sunabiliyor olmasıydı.

G6, Radikal'in yayın hayatı boyunca haberciliğinin odak noktasını insan hakları oluşturmakla birlikte gündelik yaşama ilişkin haberlere de yer vermesine ve bunu bir uyum içinde sürdürmesine işaret etmektedir.

Gazetecilerden G7, özgün ve farklı olarak nitelediği Radikal'i şöyle tarif etmektedir: "*Türkiyeli orta sınıfların memlekete nasıl bakması gerektiğini söyleyen bir gazeteydi. Türkiyeli orta sınıflar öyle baktılar mı bilmiyorum, bakmadılar bence ama Türkiye'deki şehirli orta sınıfların memlekete nasıl bakması gerektiğini öğretmeye çalışan, bunu neşretmeye çalışan bir gazeteydi*." G7, Radikal gazetesinin kentli orta sınıfa belli bir bakış açısını benimsetme misyonunun olduğunu, ancak bu konuda yetersiz kaldığını düşünmektedir.

Yazı işleri kadrosuna tabloid boy döneminde katılan gazetecilerden G8, Türkiye'deki çeşitli akımların çarpıştığı bir "cereyan" olarak nitelediği gazeteye ilişkin şunları söylemektedir: "*Radikal 2010'dan başlayarak kapanana kadar dijital de dâhil, Türkiye'deki o dönem yaşanmış bütün ilişkileri yansıtan ayna oldu, hem kadrosuyla hem yayınıyla*." G8'in söyleminden 2010-2016 döneminde Radikal gazetesinin yayın çizgisinin ve kadrosunun Türkiye'nin o dönemdeki siyasal, ekonomik ve toplumsal durumuna göre şekillendiği anlaşılmaktadır.

Radikal'in yeterince radikal olmadığını vurgulayan G11 de G8 gibi özellikle siyasal arka plana işaret eden ancak ondan farkla gazetenin kurulduğu döneme kadar giden daha geniş bir bakış açısıyla şunları dile getirmektedir:

> Şu an Türkiye'de gazetecilik adına ortaya konulan büyük rezaletten bakarsanız eğer Radikal iyi bir gazete, çok iyi bir gazete olarak çok net biçimde gözükebilir. İşlevini en azından, bu sistem içerisinde belirli oranda bir demokrasinin var olduğu bir ülkede kamusal sorumluluğunu yerine getirmeye çalışan, kimi zaman patronun silahı da

> olabilen ama genel anlamda iyi bir işlev gördüğü söylenebilir. Her ürün gibi, gazetecilik ürünü kendi döneminin bir tezahürü elbette, o dönemde işte Türkiye'nin liberalizm dönemiydi, siyasal İslâmcılığın yolunu açacak evrilmenin dönemiydi maalesef. Radikal'in kendi içindeki evrimi de ona işaret ediyor.

G11, Radikal'in liberalizm dalgasının siyasal İslâm'ın yükselişini sağladığı bir dönemde kamusal sorumluluğunu yerine getirmeye çalışan, zaman zaman işverenin çıkarlarına da hizmet eden, Türkiye'nin siyasal koşullarındaki değişmeye koşut biçimde kendisi de değişen bir gazete olduğuna işaret etmektedir.

Gazetecilerden G19, gazetenin siyasal çizgisi üzerinden şöyle bir değerlendirme yapmaktadır:

> Aslında burjuva liberal çizgide fakat solcu sanılan bir gazete, o yüzden bence solun da kimyasını bozdu. Bir bütün olarak baktığımda çok olumlu bir hissiyat cümlesi kuramayacağım açık söylemek gerekirse. Yani iyi iş yapıldı Radikal'de fakat solcuların da burada hatası sol gazete zannettiler Radikal'i. Hâlbuki bayağı bildiğin burjuva liberal bir gazeteydi ve aslına bakarsan biraz yasal solun kimyasını bozmada rolü oldu.

G19, gazetenin liberal çizgide olduğunu, iyi bir gazetecilik yapıldığını ancak solcuların da kafasını karıştırdığını vurgulamaktadır.

Radikal'in merkez medyada olmayan haberleri vereceği ve düzgün gazetecilik yapacağı umudunu yaratan bir gazete olarak çıktığını belirten G21, şunları söylemektedir:

> Susurluk hikâyesini çok iyi verdi, verince bu umut daha da arttı. Gazetecilik yaparak devletin bir şeyini ortaya çıkarttı, devlet içindeki kirli ilişkileri. Mafya ilişkilerini ortaya çıkarttı. Ve orada çok sağlam durdu ama aynı sağlamlığı 28 Şubat'ta gösteremedi. Askerler karşısında 28 Şubat darbesine teslim oldu. Teslim olunca Radikal bitti aslında (…) O tarihten sonra Kürt meselesiyle ilgili haberler de kesildi.

G21, 28 Şubat'ı gazetenin sonu olarak değerlendirmekte ancak o tarihe kadar Radikal'in ciddi bir gazetecilik örneği verdiğini düşünmektedir. G21, "*Bu gelenek yani gazeteyi çıkaranların amacı değiştikten sonra bile birçok alanda devam etmiştir. Yani orada bir takım insanlar o zaman o anlayış çerçevesinde belli şeyleri doğru yapmaya gayret etmişlerdir. Onların da haklarını yemeyeyim yani"* sözleriyle de gazetenin yazı işleri kadrosunda eski geleneğin sürdürülmeye çalışıldığına işaret etmektedir.

Gazetecilerden G27 ise Radikal'in bir özgürlük ve tartışma ortamı sağladığını söylemektedir:

> Aslında yedi-sekiz yerde çalıştım benim en özgürce ve kendime en çok saygı duyarak çalıştığım yer Radikal oldu. Yani çok rahat hissettim, tartışmalarımız, konuşmalarımız patron katına gider de başımıza bir şey gelir kaygısı yaşamadan çalıştım. Bu anlamda editörüne mutlak değil ama en azından tatmin edici bir özgürlük veren, yaşatan bir gazeteydi.

Çalışma ortamının özgürlükçü atmosferinin yanı sıra çalışanlardan gazetenin patronuna kimin ne yaptığına, ne tür düşüncelere sahip olduğuna dair bilgi akışının söz konusu olmamasına da dikkat çeken G27, o dönem kurulan ilişkilerin dostluklara dönüştüğünü dile getirmektedir:

> Valla Radikal bizim evimizin ötesinde Radikal bizim içki barımızdı sanki böyle yani dostluğa dönüştü mesela hâlâ bu Radikal'ciler şeyimiz var İstanbul'dayken oluyordu da ben yokken yine oluyor, Radikal dış haberciler yemeğimiz mesela. Yani Radikal'den geçmiş, dış haberlerden geçmiş aslında birbirini tanımayan birbiriyle çalışmamış daha doğrusu tanımayan değil de birbiriyle çalışmamış insanlar o masada buluyorlardı, buluşuyorsun. Bu anlamda Radikal dostluk bıraktı bize.

Gazetecinin sözleri Radikal'de çalışmanın gazetecilerin sosyal sermayelerine olan etkisine karşılık gelmektedir. Çünkü gazetecilerin aralarında oluşan güçlü bağlar, mesleki istihdam konusuna katkı potansiyeli taşımaktadır.

Gazetecilerden G29, Radikal'i Mehmet Yılmaz'ın döneminde korkusuz, İsmet Berkan'ın döneminde temkinli, Eyüp Can döneminde kişiliksiz bir gazete olarak tarif etmektedir. Diğer gazeteciler ise Radikal hakkındaki düşüncelerini şöyle dile getirmektedirler:

G38, "*Habercilik gelenekleri olan, haber unsurlarının evrensel kriterlerine uyan, az satan ama çok etkisi olan bir gazete*"; G16, "*Gazete gibi gazete*"; G20, "*Şehirli, iyi eğitimli, humoru olan biraz haylaz bir çocuk*"; G33, "*Asabi şehirli bir gazete*"; G24, "*Türkiye medyasındaki boşluğu dolduran en iyi gazete"*; G22, "*Türk basının gelmiş geçmiş en iyi gazetesi*"; G37, "*Gazete gibi gazete*"; G13, "*Özgür, kararlı, çok güzel bir rüya*"; G23, "*Türkiye gibi bir ülkede olması gereken, insanların birbirlerine saygı göstermeyi öğrenebilecekleri bir gazete*"; G26, "*Özgürlükler temelinde nevi şahsına münhasır, gazetecilik olarak da bütün zamanlar içinde en demokrat olan bir gazete*"; G9, "*Bir dönem gazetesi*" ; G10, "*Bir dönem Türkiye'nin nefes borusu*"; G31, "*Bir rüzgârdı, geldi geçti*"; G32, "*Sözlükte gazete kelimesinin karşılığında ne yazıyorsa Radikal oydu*"; G18, "*Bir dönemdi, geldi geçti, bir iyimserlik havasıydı*"; G30, "*Renkli,*

farklı, kötünün iyisi"; G34, "*Aykırıların buluşma yeri, adı gibi, özel bir gazete*"; G28, "*Yayında kaldığı süre boyunca zaman zaman dalgalanan performanslar gösterse de kesinlikle olması gereken yerde duran ve bugün de eksiliğini çok hissettiğimiz bir gazete*"; G15, "*Uzun süre bizim evimizdi*"; G17, "*Güzel bir hayaldi, ait hissettiğim yerdi, evimdi, orada büyüdük biz*"; G25, "*Her şeye rağmen çalışmaktan çok keyif aldığım, ters lale*"; G14, "*Zamanla değişimler gösteren, kendi şartları içerisinde muhalif, kendine özgü bir gazete*"; G35, "*Öz geçmişimde severek tükettiğim bir bölümdü. Haber konusu olabilecek her türlü konuya ana akım medya ve ana akım ticaret, ana akım siyasetin önümüze sunduğu verilerin dışına bakmayı misyon edinmiş bir personelin çalışıyordu*"; G12, "*Çok romantik bir serüvendi, ama sonunda hayaller radikal değil, gerçekler gazetecilik oldu, yani sonu diğerleri gibi oldu.*"

Gazetecilerin çalıştıkları gazeteye ilişkin dile getirdikleri duygu ve düşüncelerinin genel olarak olumlu olduğu söylenebilir. Gazetenin Türk basınında özgün bir yerinin olduğu da çoğunluk tarafında kabul edilmektedir. Radikal'in gazetecilik performansının dönemlere göre farklılık arz ettiği dile getirilmektedir. Radikal çatısı altında gazetecilerin mesleklerinin icrasında ise oldukça özgür oldukları, oto sansürün çok güçlü olmadığı da anlaşılmaktadır. Gazetecilerde Radikal'e aidiyet duygusunun geliştiği ve özlemle anılan bir geçmiş deneyime işaret ettikleri fark edilmektedir. Bütün bunlara dayanarak Radikal gazetesinin bir kimlik oluşturduğu, çalışanların o kimliği taşımaktan kıvanç duyduğu da anlaşılmaktadır.

3.2.13. Radikal ve Görsellik

13 Ekim 1996 tarihinde normal boy bir gazete olarak yayın hayatına başlayan Radikal, 17 Ekim 2010'dan kâğıt baskıda son sayısının yayınlandığı 21 Haziran 2014'e kadar küçük boyda (tabloid) okuyucularıyla buluşmuştur. Bu bölümde gazetecilerin Radikal'in dönemlere göre değişen görsel özellikleriyle ilgili tanıklıklarına yer verilmektedir.

Gazetecilerden G15 ve G16'nın anlatımlarına göre Radikal normal boy gazete olarak çıktığı dönemde Doğan Gazetecilik İcra Kurulu Başkanı Hanzade Doğan'ın önerisiyle tabloide geçilmek üzere bir çalışma yapılmıştır. Radikal'in tasarımını yapan Esen Karol tarafından hazırlanan tabloid gazete maketiyle yapılan deneme baskıları,

görüşleri alınmak üzere reklam ajanslarının da içinde olduğu çeşitli çevrelere gönderilmiştir. Tabloid boyun o dönem gazetenin reklam gelirinde yılda 23-24 milyon dolarlık ciddi bir kayba yol açacağı sonucuna varıldığı için gazetenin boyutunu değiştirme düşüncesinden vazgeçilmiştir.

Gazetecilerden G6'ya göre Radikal'in 17 Ekim 2010'dan itibaren çıktığı tabloid boyun tasarımıyla ilgili Turkish Daily News'un görsel yönetmeni Sertaç Bala, Referans'ın görsel yönetmeni Güngör Yılmaz ve Zaman'ın görsel yönetmeni Fevzi Yazıcı çalışmalar yürütmüştür.

Gazetecilerden G29, normal boy gazetenin tasarımının okuyucu açısından rahatlık sağlamakla birlikte, editörler açısından haber sunumunu zorlaştırdığını düşünmektedir:

> Esen Karol yaptı. Esen'den istediğimiz şöyle bir gazeteydi; beyaz, böyle çok fazla leke olmayan üzerinde, insanı yormayan, modern görünen, yeni görünen, genç görünen bir gazete. Ama o mizanpaj fazla oyuna da açık değildi. Yani başlığın konulacağı yer belliydi, resim altının kaç satır olacağı belliydi, haberin şeyine göre, haberin önemine, değişikliğine göre çok fazla esnek olmayan bir tarzdı. Biz onu özellikle istedik. Katı kuralları vardı, çok zorlardı.

G29'un gazetenin modern, yeni ve genç görünümüyle ilgili söylediklerinin Radikal'in genç, şehirli, yüzü Batı'ya dönük okur profiliyle uyumlu olduğu söylenebilir. Ayrıca katı tasarım kurallarının editörlere yeni ve farklı sunum tarzlarını deneme imkânı tanımadığı anlaşılmaktadır. G29 gibi Radikal'in çıkış hazırlıklarında yer alan G16 da tasarımının Esen Karol tarafından yapıldığını ve Batılı bir görünümünün olduğunu söylemektedir:

> Gazetenin mizanpajının sade bir mizanpaj olmasını istedik. Tasarımcı arkadaşımız Esen Karol gazeteci değil grafik tasarımcıydı ona ısmarladık. O da sağ olsun bence çok güzel bir tasarım getirdi, çok özgündü yani başlık karakteri bize aitti. Radikal'e ait bir karakterdi. O bakımdan daha Batılı gazete ölçütlerine yakın bir sayfa düzenine sahip bir gazeteydi, çok da bu formattan uzaklaşmadık.

G16, Radikal'in özgün bir tasarımla Batılı gazete görünümü verecek şekilde tasarlandığını ve kullanılan başlık karakterlerinin diğer gazetelerdekilerden farklı olduğunu vurgulamaktadır.

Gazetecilerden G19, Radikal'in büyük boy tasarımının bir arayışın sonucunda ortaya çıktığını söylemektedir:

> Aslında The Guardian'ı örnek aldılar, Avrupa'daki başka gazetelerle birlikte, biraz Yeni Yüzyıl örnekti, fakat bundan da biraz değişik yapmak istiyorlardı falan. Sonra şöyle oluyor, tamam şablonlar filan iyi hoş, bir süre sonra tavsıyor yani işler yani bir çeşit ihtiyaçlarla editörlerin, sayfa sekreterlerinin müdahaleleriyle gazete başka bir hale dönüşüyor. Ya da her gün neredeyse aynı şekilde yapılan bir gazete haline dönüşüyor. Ama Radikal'in birinci sayfası genelde rahat bir çizimi olan, beyazlığın ağırlıkta olduğu bir gazeteydi ben de genel olarak severim bu biçimi. Yani okuma kolaylığı sağlayan bir şey. Ama daha sonra tekrardan bir ikinci sefer değiştirildi mizanpajı.

G19, Batı'daki gazeteleri örnek alan tasarımın okuma kolaylığı sağladığını, daha sonra editörlerin ihtiyaçlarına da uygun şekilde uzun başlıklara imkân sağlayan bir versiyonuna geçildiğini belirtmektedir.

G16 ve G29 gibi gazetenin hazırlık döneminde yer alan G10, tasarıma ilişkin şunları söylemektedir: "*Bizim mizanpajı Esen Karol diye bir hanımefendi yaptı. Ve gayet de güzel yaptı ama o yine yayın müdürü tarafından Mehmet Yılmaz, biraz modifiye edildi.*" Gazetenin birinci sayfasıyla ilgili olarak tasarımın haber sunumunu rahatlattığını düşünen G10, "*Ama şunu biliyordum ben hani her şeyi ilk sayfaya koyalım da ilk sayfa anons sayfası gibi olsun da herkes görsün bu hiç yapılmadı. Hak ettiği zaman o haber orada, değilse arkaya atarsın ne var bunda"* sözleriyle yazı işlerinin gazetenin iç sayfalarında yer alan haberlerin birinci sayfadan sunumuyla ilgili benimsedikleri kritere de işaret etmektedir. Gazetecinin söyleminden birinci sayfada yer verilen haber sayısının çok fazla olmadığı anlaşılmaktadır.

Radikal'in normal ve tabloid boy dönemlerinde yazı işlerinde görev yapan gazetecilerden G5, birinci dönem tasarımına ilişkin şunları söylemektedir:

> Gazetenin mizanpajı benim beğenmediğim bir tarzdı. Çok güzel görünüyordu ancak editoryal olarak sıkıntı yaratıyordu (…) Haber sunumunda çok ciddi sıkıntılar yaratıyordu, örneğin o mizanpaj büyük haber istiyordu. Büyük haber için çok sıkı bir görsel hazırlık gerekiyordu. Bunun yaptığınız zaman diğer haberleri eziyorsunuz filan, küçük haberlerle oluşturduğumuz bir sayfada o mizanpajı sağlayamıyorsunuz (…) Bir süre sonra o klişenin okurda da sıkıcılık yarattığını düşünüyorum.

G5, normal boy Radikal'in güzel görünümün olmasına karşılık yazı işleri editörlerine haber konusunda zorluk çıkardığının altını çizmektedir. G5 gibi G15 de Radikal'in normal boydaki tasarımını editörler açısından zorlayıcı olduğunu söylemektedir:

> Bir kere bizi çok yoran bir mizanpajdı onu söyleyeyim yani haber güzel gözüküyordu, okuyucu çok seviyordu ama orada mesela şeyler filan çoktu, nasıl söyleyeyim hızalar,

> eşitlemeler, bloklamalar, bilmem nelerin yoğun olduğu (...) Hani üç satır spot blok yapacaksın. Bir sözcükten sonra boşluk olursa (*justified*) yaptırtmıyorlar. Şimdi yani bunlar böyle başlıkta spotta bunu tutturmak deveye hendek atlatmak ama atlatıyorlardı ve o yüzden de güzel çıkıyordu gazete.

G15, tasarım kurallarına sıkı sıkıya uymanın çok zorlayıcı olmasına rağmen editörlerin bunu başardığına ve sonuçta görünümü güzel bir gazete çıkarıldığına dikkat çekmektedir. "*İyi fotoğraf olsun, güzel görsel olsun sayfa öyle boğulmasın, mutlaka bir ana görsel her sayfada aranır, diğer haberlere koyabildiğin kadar koy, dekupe sevilir, farklı mizanpajlar sevilir, farklı mizanpaj denemeleri sevilirdi*" sözleriyle görsel kullanımına önem verildiğinin altını çizen G15, haber başlık ve spotlarına ilişkin şunları dile getirmektedir:

> Kısaltma kullanmazdık. Bir kere kimsenin bilmeyeceği isimleri koymamaya çalışırdık. Espri yapmayı çok severdik. Esprili, kinayeli, göndermeli başlıklar çok sevilirdi. Hani öyle bir zekâ gösterisi, bir şey gösterisi bu tür başlıklar atılırdı. İki satır başlık fazla sevilmezdi. Spot çok önemsenirdi. Yani aslında mizanpaj sana dayatır. Yani dolayısıyla ilk başlarda daha iri başlıklar vardı, daha kısaydı, sonra uzadığı oldu. Yani mizanpaja göre değişiyor yani elin gider yani.

Gazeteci başlıkların esprili olmasına çalıştıklarını, ilk zamanlar başlık puntolarının büyük olması nedeniyle kısa başlıkların atıldığını, puntolar küçülünce daha uzun başlıklar atabildiklerini ve haber spotlarının da iyi yazılmasına dikkat edildiğini belirtmektedir.

G37, gazetenin tasarımını yapan Esen Karol'un koyduğu katı kuralların yazı işlerini zorlamasına karşın disipline ettiğine de dikkat çekmektedir:

> Çok çalıştı, evet katı kuralları vardı. Fakat bir kere onunla başladık, o olacak diye gittik. Ama yazı işleri olarak bence çok zorlandık. Yani nasıl söyleyeyim, belli bir süre sonra alışıyorsunuz tabii ki tarza ama. Ve belki şeyi geliştirdi yani disipline olmamızı sağladı. Bu da doğru olabilir. Ama yani ben bunları söylüyorum sevmiyor muydum, hâlâ daha Radikal'i tek geçerim mizanpaj olarak.

Gazeteci, yazı işlerini zorlamasına rağmen Radikal'in tasarımını beğendiğini vurgulamaktadır.

Diğer gazetecilerden farklı olarak gazetenin tasarımının haber sunumunu kolaylaştırdığı görüşünde olan G18, mavi logodan kırmızı logoya geçilmesine ilişkin şunları söylemektedir:

> Başlangıçta iyiydi. Çok bu konuyu bilmem ben ama Anglo-Sakson mizanpaj yok işte dar mizanpaj (…) Gazete o kırmızı logo, yok işte daha çok haber sokalım, daha küçük yani bir bozulma oldu, iyi bir müdahale olmadı (…) Yumuşatalım ama çok yumuşattılar. Çok yanlış yani. Yani bu iş logo değişmeden, bu iş mizanpaj değişmeden de, haber içerikleriyle yapılabilirdi. Ama sen de Tan gazetesi yapmaya çalıştın, Posta varken niye Radikal'i kırmızı logolu yaptınız (…) Tirajlar düştü.

G18, Radikal gazetesinin logo renginin yanı sıra gazetenin bölümlerinin sıralanışının da değiştiği yaklaşık iki aylık dönemi eleştirmekte ve okuyucunun buna gösterdiği tepkinin tirajlara yansıdığına işaret etmektedir.

Gazetecilerden G17, o dönem gençliğinin Radikal'in mavi logosuna olan hayranlığını ve mavi renk seçimi de dâhil genel olarak tasarımın taşıdığı mesajı şöyle anlatmaktadır:

> Türkiye'de olmayacak bir şeyi başlattılar, mavi logo. Öğrenciydim işte altı ay sonra orada staja başladım. Yani dehşete kapılmıştık güzelliği karşısında. Öyle heyecanlanmıştık üniversitede ilk aldığımızda. Mavi mi? Zaten Radikal "o bir Radikal" diye gelmeye başladığında ve biz onu gördüğümüzde ya başka bir şey oluyor, başka bir şey olacak, ne kadar heyecanlıydı? Çok şıktı ve bayağı bence Türkiye'deki bir ilkti o anlamda. Spotlar italik ve içerden başlıyordu. Çok ciddi bir, şey diyor ki dışardaki okuyucuya bak ben farklı bir şey yapacağım, eğer sen de böyle bir şey istiyorsan gel.

G17, gazetenin tasarımının o günkü basında hâkim olan genel uygulamaların dışına çıkan özelliklerine dikkat çekmektedir. Gazeteci Türkiye'de ilk kez mavi logo kullanılmasının, spotların italik karakterde ve içerden başlamasının okuyucuya farklılık ve yenilik mesajı verdiğini belirtmektedir.

Gazetenin 2010 yılında geçtiği tabloid boyda tasarımla ilgili olarak da gazeteciler arasında farklı görüşler göze çarpmaktadır. G16, tasarıma eleştirel bir yaklaşım sergilemektedir:

> Çünkü bir tane tabloid yapılmadı, birden fazla deneme yapıldı. Yani üslubu bazen böyle tek bir kapakla çıktığı oldu bazen bıcık bıcık bir sürü haberin olduğu oldu. Hâlbuki yani bir üslubu benimseyip onun üstünden devam etmek lazım. Bana soracak olursanız tek bir haberle, tek bir kapakla çıkmak en doğrusu.

G16, tabloid dönemde birinci sayfada bazen büyük ve tek bir haberle gazetenin çıktığını bazen de tabloid boyun ruhuna aykırı biçimde çok sayıda haberin yer aldığını

belirtmektedir. G16'nın söyleminden tabloid boyda tasarım açısından bir istikrarsızlık yaşandığı anlaşılmaktadır.

Tabloid boyun güzel olduğunu ancak insanların kafasında "hafif gazete" çağırışımı yaptığı görüşünde olan G10, "*Ve galiba Radikal de öyle gitmeye başladı gümbürtüye zaten. Demin dedim ya böyle sanki bu sefer biçim içeriği belirlemeye başladı. Böyle abuk subuk şeyler*" sözleriyle Radikal'in kapanmasında tabloid boya geçilmesinin de rolünün olduğuna işaret etmektedir.

Tabloid boy tasarım üzerinde üç kişinin çalışma yaptığına işaret eden G6 ise başlangıçta az ama uzun haber verilmesinin amaçlandığını belirtmektedir:

> Gazeteyi tabloid yaparken gazetenin tasarımlarıyla ilgili iki - üç tasarım çalıştık. (…) Fevzi Yazıcı vardı Zaman'ın görsel yönetmeni. O gelmişti, Daily News'ta çalışıyordu o zaman Sertaç o gelmişti, Referans'tan Güngör Yılmaz, böyle üç tane insan bir yere girip bir şey harmanlamaya çalıştılar. Sürekli şunu gördük: Tabloid gazete yaptığımızda haberleri kısa, küçük kutu kutu yan yana koyduğun zaman hiçbir şey okutamıyordun. 96 sayfada 96 küçük haber vermektense iyi büyük fotoğrafı açılmış, bol kutuları olan iyi işlenmiş neredeyse tabloid boyutta en az bir kez yapmak üzere üç ya da dört sayfada geniş haberler şeklinde çalıştık. Dolayısıyla temel niyetimiz bu haberleri açmak, tabloid anlamda başlık atmaktan söz etmiyorum ama haberleri geniş rahat okunan, insanların böyle okuduğunu hikâye gibi okuyabilecekleri bir şey biçimde sunmaya çalıştık.

G6, gazetenin tabloid boy tasarımının üç kişi tarafından yapıldığının altını çizmektedir. Haber sunumunun rahat olmasının ve okuyucuyu sıkmamasının amaçlandığı da anlaşılmaktadır.

G15, Radikal'in tabloid boydaki tasarımının haber sunumu açısından farklı zorluklar içerdiğinden söz etmektedir:

> Geniş yapalım, gevşek olsun rahat olsun deyince, içine yazı girmez bir hal almıştı tabloid boy. Bizi epey zorlamıştı. Yazılar çok kısalmıştı. Haberler yani. Daha az yere sığmak zorunda kaldık. Sayfa sayısı öyle çok fazla artmadı. Yani dezavantajlı bir şey oldu tabloid. Tabloidde iyi bir mizanpaj yakalayamadık.

Gazetenin boyutlarının küçülmesine rağmen sayfa sayısının yeterli ölçüde artmadığı için haberlerin kısaltılarak sayfalara yerleştirilmek zorunda kalındığının altını çizen G15, tabloid boy tasarımın hazırlanmasında gerekli profesyonelliğin olmadığından yakınmaktadır:

> Ama bakın yani şimdi Radikal'in ilk mizanpajını Esen Karol yapmıştı. Şimdi Türkiye'nin hâlâ aktif, en iyi grafikerlerinden birisini tutmuşlar ve mizanpaj yaptırmışlar, logosunu filan o yüzden farklıydı, iyiydi yani. İlk gerçekleşmeyen tabloidin de mizanpajını Esen Karol yapmıştı. Yıllar sonra onu çağırmışlardı. Şeyi kim yaptı gerçekleşen tabloidi pata küte, birkaç kişi. Herkesin oradan buradan çekiştirdiği pata küte yapıldığında da o öyle hibrid, dandik bir şey oldu yani sonuçta.

Gazeteci tabloid boy tasarımının G6'nın sözünü ettiği üç tasarımcının çalışmalarının bir ölçüde sentezi olmasının gazetenin mizanpajında tutarsızlıklar yarattığını düşünmektedir.

Tabloidin gerçek bir tabloid olmayıp normal boyun sıkıştırılmış hali olarak tarif eden G17, normal boy gazete döneminde tabloide göre daha rahat olduklarını şöyle anlatmaktadır:

> Tabloide göre diğerinde de daha rahattık. Tabloidde zaten ne olabilir ki en fazla dört tane haber aldırabiliyorsunuz. Ne fotoğrafı güzel açabiliyorsunuz. Alttaki haberi, eğer bir tane büyük fotoğraf açıyorsanız, diğer haberi nasıl diyeyim ona herhangi bir görsel kullanamıyorsun ve haberi öldürüyorsun aslında. Dolayısıyla tabloid daha zor bir şey. Böyle külçe gibi bir şey. Ve insana gel gel beni oku diyen bir yanı yoktu yani.

G17, tabloid boyun sayfayı hazırlayan editör açısından yarattığı zorlukların yanı sıra okuyucu açısından da olumsuzluklarına işaret etmektedir.

Tabloid boyun tasarımını eleştirenler arasında yer alan G19 da şunları söylemektedir:

> Daha uzun başlıklara imkân tanıyan bir sayfa düzeni yapıldı yeni bir maketle birlikte. Sonra tabloide döndü ama tabloid bildiğimiz bir tabloid biçimi değildi açık söylemek gerekirse. Bizim İsmet Berkan ile birlikte şeyini yaptığımız, provalarını yaptığımız tabloidle daha sonra çıkan gerçek Radikal'in tabloidi arasında dünyalar kadar fark vardı. Tabloid gazetecilik birazcık refleksif, birazcık hırçın, işte hatta bir sayfayı tam anlamıyla bir haberle doldurup belki altta iki tane satırla anons veren falan bir biçimken bunlar küçültülmüş Radikal'in birinci sayfasını tabloid diye memlekete yutturdular. Bunlar da işin cehalet boyutu tabi. Çok saçma bir laf tabloid filan değildi o yani.

G19, tabloid boy çıkan Radikal'in gerçek anlamda tabloid bir gazete olmadığını, normal boy gazetenin küçültülmüş hali olduğunu vurgulamaktadır.

Gazetecilerden G4 ise tabloid boy mizanpajda okuyucunun dikkatini çekecek görsel taktikler izlediklerinden söz etmektedir:

> Tabloid olduğu için, tabloidde gazeteye baktırmak için bir yerde aslında görsellik daha bir çarpıcıdır, o görsellik iyi kullanılır, mesela çok iyi hatırlıyorum, o dönemde yaptığım bir kapak vardı, biz orada birinci sayfaya kapak diyorduk tabloid olduğu için, mesela en vurucusu Ahmet Şık'ın yazdığı kitabın Ertuğrul Mavioğlu'nun bilgisayarında örneği vardı, o dönemde işte FETÖ'cu polisler gazeteye gelip baskın yapıp o kitabı Ertuğrul'un bilgisayarından silmeye kalktıklarında, bir tepki olarak *delete* diye bir manşet atmıştık. Orada tek bir *delete* tuşunun görseli vardı.[32] Yani çok çarpıcı bir şeydi yani bir sürü şeyi anlatmaya çalışırsın kelimelerle ama o tür fırlama kapaklarımız vardı, vurucu kapaklarımız vardı.

G4'ün anlattıklarından tabloid Radikal'de *delete* manşetinde olduğu gibi G19'un tarif ettiği tabloid boy gazeteciliğin iyi örneklerinin verildiği de anlaşılmaktadır.

Tabloid boy Radikal'in melez bir gazete olduğunu, Radikal'in içerik olarak da gerçek anlamda tabloid bir gazete mizanpajına uygun olmadığını belirten G7, editörlerin yaşadığı zorluklara ilişkin şunları dile getirmektedir:

> Tabloid boyutta çıkarken görsellik önemsendi hatta ben de yazı işlerinde editör olarak çalışıyordum. Editörlerin işini epey zorlaştıran bir şeydi. Çünkü olabildiğince az metin, daha çok fotoğraf ya da unsur, resim altı, spot gibi şeyler daha çok önemsendi. Bunlara daha geniş yer ayrıldı. Dolayısıyla tabloid gazetede görüntüyü önemseyen bir yan vardı. "Peki buna tekabül eden estetik bir durum var mıydı?" derseniz, sonuçta ajansa bağımlı, yeterince kendi muhabiri ve foto muhabiri olmayan bir gazete olduğu için, Hürriyet'in havuzundan yararlanan bir gazete olduğu için görsele tanınan o ayrıcalıkları karşılayacak bir görsellik üretemediğini söyleyebilirim Radikal'in. Biz aslında ajans fotoğraflarını büyük büyük açan bir gazete haline dönüştük bir süre sonra.

G7'nin sözlerinden Radikal gazetesinin içeriğinin dışında teknik imkânlar açısından da gerçek anlamda tabloid bir gazete olma koşullarına sahip olmadığı anlaşılmaktadır. Radikal haberciliğinin ayrıntılı, olayların arka planını veren tarzı göz önüne alındığında tabloid boyun gazetede uygulandığı biçimde içeriği sınırlayan tarzının melezlikle sonuçlandığı fark edilmektedir. Gazetecilerden G8 de G7'nin tespitlerine benzer şekilde tabloid boy tasarımın çok kötü olduğunun altını çizerek şunları söylemektedir:

> Hibrid bir şeydi. Yani ne olduğu belirsiz ya tam tabloid olamamış ama bir yandan da içerik olarak normal büyük boyu küçültüp sıkıştırıp koymuş. Yazarlar da aynı şekilde köşede. Ona bir form bulunamamış (…) Boyut küçülmüş ama aslında bana göre bir gazetenin puntosundan da fazla puntoya sahipti. Metin boyutu açısından. Yani boyut küçüldüğü halde normal gazete puntosunda kalmış bir yazı o büyük görünüyor ve bence ilkel, amatör bir görüntüydü yani. Radikal'in kendi şeyine uymayan. Çok az yer

[32] Radikal'in 25 Mart 2011 tarihli "Basılmamış kitap avı" başlıklı manşet haberiyle ilgili bkz. Ek-19.

> vardı, yeterince görsel, iyi görseli iyi gösteremeyen bir boyut. Habere farklı unsurlar ekleyebileceğiniz kutular, pratikte alan çok az. Yani yapsanız dahi hakkıyla gösterilemeyen bir şey ama bence mizanpaj Radikal gibi geçmişinde iyi mizanpaj yapan özgün tarz oluşturmuş bir karakter yaratmış gazete için bence onu bozmuştu.

G9 da G7 ve G8 gibi yeni biçimin gerçek tabloid olmadığını şöyle anlatmaktadır: "*Valla biraz arada kalmıştı bence. Çünkü hani çok haber sokmakla, tabloid boy biliyorsunuz az haber sokmak, onun arasında bir çelişki vardı*." G9, tabloid boyun sayfada az haberin yer alması olduğunu, oysa Radikal'de sayfaya çok sayıda haber konulduğunu, bunun da çelişki yarattığını söylemektedir.

G5, tabloid boyda sayfalarda özellikle ilanlar nedeniyle haberlere yeterli yerin kalmadığına işaret etmektedir:

> Tabloid bence daha iyidir şekil olarak. Daha rahattır. Şöyle tabloiddeki sıkıntı biraz daha geniş alan kullanımıyla ilgili. Tabloidin biraz daha fazla sayfası olsaydı daha rahat bırakacaktı. Tabloid mizanpaj olarak çok daha tatmin ediciydi. Ancak tabloidde bazı ilanları almamak gerekiyordu. Fiziksel olarak söylüyorum. Boyut itibariyle seni mahvediyordu, tabloidde eğer tam sayfa ilan alacaksam alayım ya da yarım sayfa ilan alabileceksem alayım başka türlü ilan istemiyorum diyebilmeliydi gazete (…)Yani bu gazete tabloide geçecek idiyse ya ben gerekirse para fedakârlığı edeceğim çünkü ben okurdan fedakârlık etmek zorunda kalıyorum, gerekirse ilan verene de bunu dayatabilirsem geçerim kararı verilebilirdi.

G5, Radikal'in tabloid boyda editoryal açıdan sayfa sayılarının artırılması ve haber sunumu açısından sayfanın dengesini bozacak büyüklükte ilan alınmaması yönünde idari bir karara ihtiyaç duyulduğunu hissettirmektedir. Sayfa sayısının artırılması kâğıt giderinin artmasının yanı sıra yazı işleri kadrosunun genişlemesi ya da çalışanların iş yükünün artması; bazı ilanların alınmamasının ise gazetenin gelir kaybı anlamına geleceği göz önüne alındığında Radikal'in tabloid boya geçme kararı alınırken bu durumun gözden kaçırıldığı ya da önemsenmediği anlaşılmaktadır.

Radikal'in normal boy ve tabloid tasarımlarını sıkıcı bulan G31, şunları söylemektedir:

> Ya artık yenilemiyorduk kendimizi yani üç aşağı beş yukarı benzer bir mizapaj falan (…) Bir ne bilim, ben mesela Yeni Yüzyıl'ın mizanpajını daha çok beğenmişimdir hep, yani bir statiklik, bir kabızlık, bir böyle sevimsizlik vardı yani onu aşamadık (…) Tabloid biraz hareket getirir gibi oldu ama şimdi kimse kimseyi kandırmasın yani önemli olan mazruftur, zarf değil.

G31, normal boy gazetenin yeniliklere açık olmayan tasarımının olduğunu, Yeni Yüzyıl'a göre görünümü daha "resmi" kaldığını anlatmaktadır. Tabloid boyun nispeten editörlerin haber sunumunda esneklik getirdiğini belirtiyor ancak biçimsel yönden ziyade içeriğin bir gazete için önemli olduğunu da hatırlatmaktadır.

Gazetecilerden G27 ise tabloid boyun görselliği öne çıkardığını, gazeteciliği geri plana ittiğinden yakınmaktadır:

> Tabloide geçerken mizanpajın gazeteciliği baskıladığını ve gazeteciliğin temel reflekslerini bir şekilde göz ardı ettiğini gözlemledim. Yani daha çok görsellik daha çok tasarım, yani tasarım için birçok şeyin feda edildiği, haber mesela, zaten küçük küçük haberler ancak girebiliyordu, tabi büyük gazetede daha vuruş şeyi vardı yani marjları daha fazlaydı. Bu anlamda aslında gazetenin gazetecilik içeriğini kaybettik biz.

Tabloidin görsel olarak daha zengin, daha dinamik ve canlı olduğunu teslim eden G27, *"Fakat yani bir tasarımcı oturuyor işte şu olur şu olmaz diyor sayfayı tasarlayan ya bu haberin ana unsuru ben atamam ki diyorsun. Yani haberden fedakârlık etmeni istiyor görsellikten değil de bu açıdan bence tartışılması gereken bir durumdu."* sözleriyle sayfa tasarımcısıyla editör arasında yaşanan rutin gerilime işaret etmektedir. Gazeteci başlangıçta *Berliner* boyutta olması düşünülen gazetenin boyutlarının Batı'daki tabloidlere göre daha küçük olduğunun altını çizerek şöyle konuşmaktadır:

> Tabii Batıdaki tabloidler de aslında yazı yoğunluğu bizim büyük gazetelerden daha fazla yazı yoğunluğuna sahip yani onların bir kere puntoları küçük yani mesela büyük fotoğraf kullanıyorlar ama o sayfaya aldıkları yazının vuruşu bizimkinin iki katı. Bu anlamda biz içerikteki zenginliğin çok gerisinde bıraktık tabloide geçtiğimizde. Batılı anlamda, gerçek anlamda bir tabloid olamadı. Biraz böyle yani fazlasıyla vitrin gazeteciliği diyebileceğimiz bir gazetecilik.

G27, Batılı örneklere bakıldığında Radikal'in tabloid boyda kullandığı harflerin daha büyük olduğu ve haberlerdeki karakter sayısının yarı yarıya düştüğünü belirtmektedir. Benzer şekilde gazetecilerden G30 da Radikal'de gerçek anlamda bir tabloidden söz edilemeyeceği görüşünü taşımaktadır:

> Tabloidlerin o genel, klasik o bildiğimiz İngiltere bilmem ne tabloidlerinde göze çarpan birinci sayfada bir iki tane haber olur, büyük fotoğraf açılır, bilmem ne açılır ama hem geleneksel şey kırılamadığı için tabloidler Türk tipi bir tabloid oldu bence. Yani mümkün olduğunca birinci sayfada fazla haber göstermek, bilmem ne yani o şeyler kırılamadı. Benimsenmiş bir tabloid anlayışıyla gelmedi o anlayış yavaş yavaş aslında bunu tepkiler de belirledi yani ilk sıralarda daha az şey konsa bile birinci

> sayfaya daha sonra onu niye görmedin, bunu niye görmedin bilmem ne diye, o iyice bir şeye döndü yani. Büyüğün küçültülmüş haline evet, yani tabloid şeyinden çıktı.

G30, sayfalara çok haber yerleştirme çabasının sonucunda standarttan sapıldığı ve ortaya Türk tipi bir tabloidin çıktığını vurgulamaktadır.

Gazetecilerden G33, Radikal'in tabloid boya geçmesine Aydın Doğan'ın karşı olduğunu ve zor ikna edildiğini söylemektedir:

> Valla tabloide geçişe söyleyeyim en büyük direnişin Aydın Bey'den geldiğini söylemeliyim. Bunun tutmayacağını, fakat tabloid denemesi daha önce de birkaç yıl önce de gündeme getirilmişti. Provaları yapılmıştı. Bende hâlâ o provalar vardır bir yerlerde kim bilir nerelerde. Yani 2010'da değil yani birkaç yıl daha öncesinde. Prova maketler bile yapılmıştı. O zaman reklam servisleri itiraz etti, ya biz bunu satamayız diye, buna reklam alamayız diye, reklam ajansları belli boyutları veriyorlar biz boyutlarını değiştirtemeyiz boyutlarını, yani çok teknik nedenden karşı çıktılar. İkincisi satış servisi ya gazete stantları, tezgâhlar büyük boya göre ayarlanmış, bunu koyduramayız diye o zaman kapatılmıştı o şey. Zaten Aydın Bey buna baştan karşıydı. Aydın Bey son şeyde de geçişte de en son toplantıya kadar tereddütteydi Yani bunun hakkını verelim yani şimdi şeyin hakkını verelim. Fakat çok bastırdılar. Ondan sonra yani reklam servisi Ayşe Cemal filan en sonunda tamam bunu da deneriz olmasına çalışırız filan dedi de Aydın Bey e peki o zaman dedi.

Radikal'in tabloid boya geçişine Aydın Doğan ve reklam servisinin ciddi itirazının olduğunun altını çizen G33, tasarımın iyi olmadığını, kendisini okutturmadığını ve yazar sayısının çokluğundan habere fazla yer kalmadığını da ileri sürmektedir. G22 de tabloid boy tasarıma eleştirel yaklaşım içinde şunları dile getirmektedir:

> Mizanpaj tabloid boya geçildi. Ona uygun bir görsel tasarım yapıldı. Ve eklerle filan bir bütünlüğü sağlandı. Orada tabi büyük fotoğraf kullanmak gerekir, tabloidde büyük ve vurucu, tek fotoğraf kullanmak. Fakat o yapılmadı yani. Hani yine orayı Türk usulü *broadsheet*miş gibi bir sürü haber koydular. O zaman küçültme. Yani küçültüyorsan orada o dramatik etkiyi vermek için çok iyi fotoğraf seçmek, böyle bir şeye bile girişilmedi.

Türk usulü bir tabloid boy gazete yapıldığını ileri süren G22, gazetenin tutup tutmayacağına ilişkin şunları söylemektedir: *"Ben bunu Zafer Mutlu'ya sordum, abi tabloide geçeceğiz ne dersin dedim. Ama hep derler ya Türkiye'de tabloid olmaz. Olabilir dedi, olabilir. Olmazsa tabloidin suçu değildir (gülüyor). Aynen öyle oldu abi. Olmadı ve tabloidin suçu oldu."*

G25, tabloid boy ile iyi niyetli bir şekilde Batılı anlamda bir deneme yapılmaya çalışıldığını ancak başarılı olamadığı görüşünü dile getirmektedir:

> Bir defa içerik olarak olamadı. İçeriği de sunuma göre yansıtabiliyorsunuz. Yani bir noktadan sonra son dönemlerde çok statik kalmaya başlamıştı o ilk yola çıktığımız canlı yapıdan daha düz böyle sütun sütun iki tane yazarı yan yana koyalım işte oraya da normal düz fotoğraf açalım diye bir şey hatırlıyorum. Tarz hatırlıyorum.

G25'in söyleminden gazetenin yazar sayısının fazla oluşunun haber sunumunu dolayısıyla içeriği kısıtladığını çıkarmak mümkün görünmektedir.

Gazetecilerden G24 ise tabloid boy Radikal'in Türk tipi olduğu tespitlerine hem gazetenin içeriği hem de görsel sunum açısından katılmamaktadır:

> Mizanpaj bence iyiydi, Türk tipi tabloid demem ben Radikal'e. Türk tipi tabloidi şeyde gördük daha evvelde metro gazetelerinde falan, bunlarda gördük. Radikal'in her şeyden önce ve sadece mizanpaj değil haber yazımı, edisyonu için de çok canla başla uğraşan bir editoryal ekip vardı. Mizanpaj da bunun bir uzantısı olarak kabul edilebilir. Radikal'deki tabloide geçmesine rağmen önceliği aslında haberin sunulması ve haberin içeriğinin korunması idi. Sadece mizanpaj konusunda yeni dönem daha okunabilir bir gazete getirdi fakat köşe yazarlarının yazılarının boyutu konusunda bir bocalama yaşadı mizanpaj dolayısıyla, o da bazı yazarlar uzun yazıyordu bazı yazarlar uzun yazmıyordu, normal standartlarda yazıyordu, onu ayarlayabilene kadar bayağı mücadele etti.

G24'ün Radikal'in yazı işleri kadrosunun editoryal becerisine vurgu yaptığı ve tasarımda çıkan sorunları daha çok köşe yazarlarının standartları aşan hacimde yazılarıyla ilişkilendirdiği görülmektedir.

Tabloid boy tasarımın haber sunumu açısından normal boya göre zorluk çıkarmasına rağmen daha güzel göründüğünü düşünen G12 de şunları söylemektedir:

> Bence şöyle: Batıdaki örneklerine benziyordu ama bizim toplumun çok alışık olmadığı bir şeydi. Yani birinci sayfada bir büyük haber, iki spot gerisi hep içerden ama şöyle bir şey vardı, tabloidin şöyle bir avantajı vardı her sayfa birinci sayfa gibiydi. Yani her sayfada bir manşet olurdu, dolayısıyla, o açıdan okunurluğu daha rahattı ben öyle görüyordum.

Gazeteci, tabloide toplumun alışkın olmamasına rağmen her sayfanın gazetenin birinci sayfası gibi görünmesinin bir avantaj sağladığını düşünmektedir.

Gazetecilerden G2, görsel açıdan Radikal'in kanlı ve ceset fotoğraflarının kullanılmamasının kural olarak kabul edildiğini ancak bunun istisnasının da olduğunu şöyle anlatmaktadır:

> Ceset kullanmamaya, kan göstermemeye bunların norm olarak baştan itibaren benimsedik (..:) çok özel bir kaç istisna oldu. Örneğin çok kötü, bakılması çok zor olan insan bedeni fotoğraflarını bir kere çok özel bir sebeple kullandık, o da şu Diyarbakır 5 no'lu cezaevinin içindeki ağır işkencelerin fotoğrafları geldi. İşkence bir dedikodu gibi hep kullanıyordu, birçok insan bundan şikâyetçiydi. Ama hiçbir zaman kanıt yoktu. Bunun üzerine uzun tartışmalar yapıldı ve en son o fotoğrafları göstererek ancak durumun vahametini göstereceğimize karar vererek basıldı. Onsuz bir haber olmadığında yani o olmasaydı sadece şöyle bir şey görülecekti: Hani bir takım bazıları gerçekten iyi niyetli STK olan bazıları belki bazı örgütlere yakın davranan bir takım grupların propagandif iddiaları gibi görülecekti. Öyle olmadığının gösterilmesi için bu mecburdu.

G2'nin söyleminden fotoğrafın kanıt niteliği taşıması halinde kuralın ihlal edilebileceğini çıkarmak mümkün görünmektedir.

Gazetecilerden G35, normal boy gazete döneminde fotoğrafın dışında da görsel unsurlara sayfalara yer verildiğine dikkat çekerek şunları anlatmaktadır: "*Bizim bir karikatürist, grafiker grubumuz vardı. Onlardan çok yararlanırdık. Şöyle bir vinyet hazırla, konu bu, şöyle bir leke şu haberin göbeğine koymak için. Hep böyle farklı, başka bir şey yapalım, yani inovasyon, kreasyon ne diyorsan de onları yapmaya çalıştık.*" G35'in söyleminden yazı işleri çalışanlarının gazetenin görsel açıdan okuyucunun beğenisi kazanması için özel bir çaba sarf ettiklerini, gazetenin de bu konuda imkân sağladığı, grafiker ve karikatüristlerden oluşan bir ekibin istihdam edildiği anlaşılmaktadır.

Gazetecilerin anlatılarında Radikal gazetesinin normal boy olarak çıktığı dönemdeki tasarımın, mavi logosu da dâhil olmak üzere özgün bir görünümde olduğu, sıkı tasarım kurallarının editörleri zaman zaman zorladığı, etkili ve büyük fotoğraf kullanılmasının sevildiği, okuyucunun beğenisi kazanmak için grafik ve karikatür gibi farklı görsel unsurların kullanıldığı görülmektedir.

Radikal normal ve tabloid boy dönemlerindeki tasarımla ilgili olarak gazetecilerin tanıklıklarında, tabloid boy tasarımın eskisine göre daha dinamik ve göze hitap ettiği ön plana çıkmaktadır. Normal boy tasarımın büyük haber sunumuna imkân sağladığı, ancak

klişeleşme nedeniyle zaman içinde sıkıcı bir hale dönüştüğü, kurallar gereği bu durumun da aşılamadığı anlaşılmaktadır. Gazetenin tabloid tasarımın ise ilk başlarda Batılı modellere uygunluk arz etmesine rağmen zamanla gazetecilik rekabetinin yazı işleri üzerinde yarattığı baskı nedeniyle çok sayıda haberin sayfalara yerleştirmesi, beraberinde normal boyun küçültülmüş hali olarak özetlenecek bir tasarımı getirmiştir. Radikal gibi bir gazetenin içerik olarak tabloide uygun olmadığı da gazeteciler arasında tartışılmaktadır. Ayrıca tabloidin yer sınırlaması haberlerin her zaman gazetenin karakterine uygun biçimde işleneme sorununu yaratmasına dikkat çekilmektedir.

3.2.14. Radikal Kimliğinin Temel Taşları: Ekler

Radikal gazetesi kâğıt baskısını sürdürdüğü yaklaşık on sekiz yılda yayın süresi değişkenlik arz eden çok sayıda ek çıkarmıştır. Radikal İki, Radikal Film, Radikal Bulmaca, Radikal Cumartesi, Radikal Borsa, Radikal Futbol, Radikal Kitap, H2O, Radikal Genç, Radikal Üç ve Radikal Hayat gibi az çok uzun süreli yayınlananların yanı sıra eğitim ve üniversite ve liselere giriş sınavlarıyla ilgili deneme sınavı ekleriyle daha çok gazetenin ilan geliri elde etmesine yönelik fuar ve sektör ekleri de dönemsel olarak yayınlanmıştır. Sürekli eklerin içinde Radikal'in ilk sayısını yayınlandığı 13 Ekim 1996 Pazar günü de dâhil olmak üzere her hafta pazar günleri verilen Radikal İki, 2001 yılından itibaren cuma günleri verilen Radikal Kitap ve 1997 yılından itibaren verilen Radikal Cumartesi, gazetenin ismiyle birlikte anılan en önemli üç ek olarak dikkat çekmektedir. Diğer bir ifadeyle bu ekler görüşme yapılan gazetecilerin Radikal'in ekleriyle ilgili anlatılarında ağırlıklı bir yere sahiptir.

3.2.14.1. Radikal İki

Gazetecilerden G1, yayın yönetmenliğini gazetenin kâğıt baskısına son verilmeden kısa bir süre önce Nazan Özcan'a bırakan Tuğrul Eryılmaz'ın yaptığı Radikal İki'nin kuruluşuyla ilgili şunları söylemektedir:

> Radikal İki de çok iyi bir ekip tarafından çıkarılıyordu. Ekibin başı Tuğrul Eryılmaz geçmişte Nokta, Sokak dergisi gibi pek çok başarılı işe imza atmış bir isim. Posta'da iken bir gün Mehmet Yılmaz beni ve bir kaç kişiyi çağırıp daha o zaman adı belli olmayan Radikal tipi bir gazete çıkarılacağını, ekibe almak için önereceğimiz isim olup olmadığını sordu. Benim aklıma daha önce ömrü çok kısa süren bir yayın olan İstanbul Yeni Asır gazetesinde birlikte çalıştığımız Tuğrul Eryılmaz geldi. Radikal İki tam onun

> kulvarıydı. Zaten ben Tuğrul Eryılmaz dediğim anda Mehmet Yılmaz hiç düşünmeden "Tamam, Tuğrul" dedi.

Gazetecinin anlatımından Eryılmaz'ın basın camiasında başarılı kariyeriyle tanınan bir gazeteci olduğu anlaşılmaktadır. Kurucu genel yayın yönetmeni Mehmet Yılmaz, gazetecinin önerisini tereddütsüz kabul etmiştir. Radikal İki'nin pazar eki olarak tasarlandığını ancak bunun klasik pazar eklerinden farklı olarak içinde siyasetin de olmasının istenildiğini söyleyen G1, "*Mehmet Yılmaz Milliyet'e geçerken Tuğrul'a demiş ki, çünkü biliyorsun Radikal İki'yi yapıyordu, orada çok ağır yazılar oluyordu, çok rahatsız edici yazılar oluyordu, 'en çok senden kurtulduğuma sevindim seni savunmaktan canım çıkmıştı' demiş*" sözleriyle Radikal İki'nin içeriğinin çeşitli çevrelerde rahatsızlık yarattığına ve gazetenin genel yayın yönetmenin sert eleştirilere muhatap olduğuna işaret etmektedir.

Radikal'in kuruluşundan itibaren gazetenin yazı işleri kadrosunda görev yapan G2, Radikal İki'nin çok önemli bir güncel entelektüel platform değerlendirmekte ve şunları söylemektedir:

> Radikal İki ta başından beri bir fikir platformu olma, farklı fikir, görüşlere alan açma ve bir tartışma odağı olma eğilimi yani içerdeki yorum-forum sayfalarının ek boyutundaydı. Başından itibaren Tuğrul Eryılmaz yönetimindeydi ve neredeyse bir entelektüel bağımsız derginin yaratacağı etkiyi bir günlük gazete olması özelliğiyle yarattı. O kadar ki Birikim'in, Ayrıntı'nın, Metis'in dergiler etrafında yapmak istedikleri, bir günlük gazete içeresinde oluşmuş oldu. Bu çok başarılı bir işti.

Radikal İki'nin farklı görüşlere yer açması ve bir tartışma platform olması nedeniyle bağımsız bir fikir gazetesi kategorisinde değerlendirilebileceğini düşünen G2, "*Buradan sonradan politikacı da olan çok sayıda kişi örneğin Erol Gökdağ AK Parti'nin milletvekili işte yöneticilik de yapmış kişi Radikal İki'nin düzenli yazarlarından biriydi, işte Yıldırım Türker'i zaten biliyoruz konuştuk, Ahmet İnsel çok önemli bir entelektüel figürdü*" sözleriyle ekte yazı yazanların entelektüel, akademik ve siyasal yaşamda öne çıktıklarına da işaret etmektedir. Gazeteci ayrıca ana gazeteye göre yayın çizgisi açısından farklı duruşunu sürdürmüş olmasının altını çizmektedir. G2'nin editoryal bağımsızlığa yaptığı vurguyla G1'in dile getirdiği Mehmet Yılmaz'ın Tuğrul Eryılmaz'a serzenişini temellendirmiş olduğu da söylenebilir. Radikal İki'nin ana gazeteden

editoryal bağımsızlığını, tabloid boy döneminde yazı işlerinde görev yapan G6, şöyle anlatmaktadır:

> Radikal kendi alanında patronun direk müdahalesi olmayan bir yerdi ya, Radikal İki de yani Radikal'i Doğan Grubu'nda ayrı bir cumhuriyet sayarsak, Radikal İki de kendi içinde bağımsız bir cumhuriyetti. Her anlamıyla. Kime ne yazdıracağına yazının başlığının ne olacağına ve sıkıntılı bir şey varsa bunun yayınlanıp yayınlanmayacağına, hiçbir sürecinde yayın yönetmeninin dahlinin olmadığı, olamadığı bir şeydir. Bu Tuğrul Eryılmaz'ın gayet net, bunu negatif anlamda söylemiyorum, sert, köşeli, dediğim dedik, çok da saygı duyduğum anlaşamadığım bin tane yanı vardır ama bu yanına çok çok saygı duyuyorum. Onun yansıması olarak sürdü.

G6'nın söyleminden Radikal İki'nin yayın yönetmeni Tuğrul Eryılmaz'ın özelliklerinin ekin ana gazeteden bağımsız bir yayın çizgisi sürdürmesini sağladığı anlaşılmaktadır. G6, Radikal'in tabloid dönemdeki yönetmeninin de içeriğe müdahale edemediğini, sadece Radikal İki'nin baskıya gitmeden sayfa çıktılarını görmekle yetindiğini şöyle örneklemektedir:

> Çok nadir, bir şekilde bir yazıda sıkıntı çıktı. Ne olduğunu hiç hatırlamıyorum, Kürt solu muydu, hükümetle ilgili bir şey miydi, meseleyi hatırlamıyorum. Bir yerden başımız çok ağrıdı, ondan sonra şey dedik, biz yazıları değiştirmeyeceğiz ama lütfen basılmadan önce görelim. Ve o zaman bize *proof*ları gelmeye başladı basılmadan önce ama hiçbir müdahale ettiğimizi veya Eyüp'ün "Söyle de şunu söyle yapsınlar" dediğini hatırlamıyorum.

Radikal İki'nin yer verdiği yazıların tabloid dönemde de hükümetin tepkisini çektiğini, buna rağmen gazete yönetimi tarafından doğrudan bir müdahalenin yapılmadığını belirten G6, ekin önemini, normal gazete ve tabloid boy dönemlerinde değişmeden devam eden içeriğini ana gazeteyle karşılaştırarak şöyle açıklamaktadır:

> Bence Radikal İki örneğinde birinci ve ikinci dönemde eşit sertlikte eşit hassasiyette yani her iki dönemde de. Bence o anlamda farklı, bir başörtülüye makale yazdırma, bir Diyarbakır'daki avukata yazı yazdırma, Türkiye'de konuşulmayan meseleleri konuşulur kılma anlamında ve solcular buna bakmaz, Kemalistler buna bakmaz, ana akım buna bakmaz denilen birçok insana bir ses oluşturma. Radikal'in yorum sayfalarında da zaman zaman bunlar yer alıyordu ama oradaki yazıların büyük çoğunluğu benzeş, yani birbirine çok benzeyen haberler çok, yani atıyorum ne bileyim oraya YARSAV'dan (Yargıçlar ve Savcılar Birliği) biri bir şey yazmışsa, karşısına İslâmcı avukatlar grubundan biri yazmazdı yani. Birbirine benzer görüşlerde insanlar yazarlardı gazetede. Radikal İki bu anlamda daha nefes alan, nefes veren bir yerdi.

G6, Radikal İki'nin kendilerini başka yerde ifade edemeyen farklı görüşten insanların

yazılarına yer veren bir platform olduğunun altını çizmektedir. Radikal İki'nin Radikal'in tabloid boya geçmesiyle kapanması arasında geçen süredeki işleviyle ilgili olarak da şöyle bir değerlendirme yapmaktadır:

> O aralıkta Radikal kalmamıştır ama hâlâ Radikal İki olduğu için insanların kafasındaki Radikal şöyle, Radikal bir erime yaşadıysa, o erimeyi yavaşlatan, tiraj anlamında da söylemiyorum sadece, algı anlamında, prestij anlamında da bir şey varsa, bir direnç noktası varsa o direnç noktasının en büyük yeri Radikal İki'dir.

G6, Radikal İki'nin gazetenin kapanışa giden döneminde itibar ve tiraj kaybını frenlediğine işaret etmektedir. Gazetecilerden G7 de G6'ya benzer şekilde şunları söylemektedir:

> Radikal imgesinin, Radikal ismi etrafındaki genel kanaatin oluşmasında Radikal İki'nin önemli bir payı var bence. Ana gazetede ne olursa olsun kimi zamanlar için söylüyorum, ana gazetede ne olursa olsun Radikal İki'deki makaleler için gazeteyi alan hatta Radikal İki için Radikal'i tolere eden bir okuyucu kitlesi olduğunu düşünüyorum. Radikal'e ana gazetedeki haberlere, başlıklara, yönelimlere kızgınlığını Radikal İki ile bir parça, bir nebze pansumanlayan bir okuyucu kitlesi olduğunu biliyorum özellikle Kürt okurları arasında. Kürt sorunu konusunda hep ana gazeteden daha cesur, Kürt siyaseti içinden insanların görüşlerine, yazılarına yer veren bir mecra oldu Radikal İki. Bu açıdan da önemli bir o şey yaptığını, rol üstlendiğini düşünüyorum.

G7, Radikal İki'nin ana gazetenin güç odaklarına mesafeli durmayan yönünün okuyucuda tepki yarattığını, özellikle Kürt okurların Radikal almaktan vazgeçmemelerinin sebebinin de Radikal İki'de beğendikleri yazıların yer almasının olduğunu dile getirmektedir.

Radikal İki'nin farklı bir yönüne işaret eden G18, ekin Radikal'in tirajına olan etkisiyle ilgili şunları söylemektedir:

> Radikal İki işte şey oldu, hani ne diyeyim, tekne önde, arkada bir sandal vardır ya, tekne bozulduğunda sandal öne geçip çekiyordur, Radikal iki de öyleydi, kırk bin elli bin satan gazete hafta sonu iki yüz bin satıyorsa, tirajla para kazanan bir gazete haline gelmiş oldu Radikal İki sayesinde.

G18, Radikal İki'nin pazar günleri yüksek tirajlara ulaşılmasını sağlayarak Radikal'i kârlı bir gazete haline getirdiğinin altını çizmektedir.

G4 ise Radikal İki'nin marka değeri olan entelektüel bir platform olduğunu vurgulayarak şunları söylemektedir:

> Radikal bir markaydı, Radikal İki de kendisi de markaydı. Yani bu çok gazetede yoktur. Hürriyet'te mesela Kelebek bir markadır. Adıyla sanıyla Kelebek'te denir yani. Markadır. Radikal İki de öyleydi. Radikal İki önemli bir tartışma platformuydu, önemli bir işte entelektüel yayın yapan, kaliteli isimlerin yazdığı farklı bakışların sergilendiği güzel bir hafta sonu ilavesiydi. Radikal İki okumak hakikaten bir ayrıcalıktı,

G4, Radikal İki'nin marka değerin vurgulamak için Hürriyet gazetesinin eki Kelebekin marka değerine gönderme yapmaktadır. Gazetecinin söyleminden ayrıca yazıların nitelikli olması ve entelektüel kapasitesi yüksek kişilerin yazması nedeniyle bir statü simgesi haline geldiği de anlaşılmaktadır.

Radikal'in daha çok liberal-sol eksende tanınmasını Radikal İki'ye bağlayan G5, ise şöyle konuşmaktadır:

> Radikal İki'nin önemi, onlar şunu kanıtladılar: İnsanlar hafta sonu haberlerinin dışında uzun yazılar da okuyabiliyorlar. Bunu kanıtladılar. İnsanlar okumaya, işte Kitap ekine benzer uzun uzun memleket üzerine kafa yoran ya da siyaset üzerine daha çok siyaset ağırlıklı kafa yorulan yazıları okuyabiliyorlar, bu ihtiyaç (…) İstanbul merkezli siyaset yapan ya da Radikal'in bu hedefleri doğrultusunda AB çerçevesinde demokrasi ve insan hakları hassasiyeti olan insanları Radikal odağında topladı diyebilirim. Bunun yaptığı iş. Ama çok tuhaf insanlar da geçmiştir, ne bilim, bugün iktidarın saflarında olan birçok insan da arşivi karıştırırsanız Ergin Yıldırım var Radikal İki'de yazmıştır, Hilal Kaplan Radikal İki'de yazmıştır geçmişte.

Gazeteci, hafta sonu uzun fikir yazılarının okunabildiğini kanıtlayan Radikal İki'nin AB, insan hakları ve demokrasi hassasiyeti olan insanların çekim merkezi haline geldiğine işaret etmektedir. G2 ve G6 gibi G5 de farklı siyasi görüşlere sahip kişilerin Radikal İki sayfalarında yer bulduğunu hatırlatmaktadır. Radikal İki'nin farklı görüşlerin yer bulduğu prestijli bir platform olduğuna ilişkin diğer gazetecilerin görüşlerini paylaşan G19, ekin genel olarak Radikal bünyesi içinde farklı bir işlevinin olduğuna da işaret etmektedir:

> Gazetede sansürlenen, engellenen haberleri, biz Radikal İki'yi bir kaçış odası olarak görüyorduk, orada yayınlatıyorduk. Bu konuda Tuğrul Eryılmaz'ı çok takdir etmişimdir. Sansürlenmiş haberler konusunda inatçı bir ısrarı vardı ve bunun kavgasını sonuna kadar vereceği bilindiği için ya Tuğrul'dan vazgeçmeyi göze alacaklardı ya da ona göz yumacaklardı. O yüzden de biz bunu sonuna kadar değerlendirdik. Tuğrul hakikaten bu konularda çok, tanıdığım, hayatta tanıdığım en dürüst, en namuslu insanlardan bir tanesi ve bu çerçevede hiçbir şekilde, "Ha sansürlendiyse buyurun" hemen yer açardı. Mühim olan bu. Mühim olan gizlenmemesi, hiçbir şeyin gizli kalmaması. O yüzden Radikal'e bir bütün olarak Radikal İki ile birlikte ele aldığımızda

> çok da fazla sansürlenmiş haber olgusuyla karşılaştığımızı söylemek mümkün değil. Sansürlenmişse o başka bir biçim, kılık halinde döner dolaşır bir hikâye halinde Radikal İki'de yayınlanırdı. O açıdan da bir bütün olarak o tarihe bakıldığında belli bir aşamaya kadar tartışmasız bir şekilde bu gerçekleşti.

G19'un sözlerinden Radikal'in bölümleri arasında gazete yönetiminin bilgisi dışında bir iç dayanışma olduğunu, Radikal İki Yayın Yönetmeni Tuğrul Eryılmaz'ın gerçeklerin kamuoyu tarafından bilinmesindeki tavizsiz tutumunun belirleyici rol oynadığını çıkarmak mümkün. Bunun sonucunda sansür mekanizmasının devre dışı kaldığı da anlaşılmaktadır.

Radikal'in tabloid boy döneminde yazı işlerinde görev yapan gazetecilerden G8, Radikal İki'nin 2010 yılı itibarıyla etkisinin zayıfladığı görüşünü şöyle ifade etmektedir:

> Bize geldiği zaman Radikal İki büyük oranda etkisini yitirmişti. Onun bir nedeni şu olabilir: Radikal İki'de parlamış, onunla özdeşleşmiş bir takım yazarlar ana gazetede köşe yazarı oldu. Yıldırım Türker gibi, Karin Karakaşlı gibi. Bir kere onlar oraya taşındığı zaman zaten aslında Radikal İki'de yazma, orada geniş şey üretme şanslarını kaybettiler çünkü haftada iki üç kere ana gazeteye yazıyorlardı, oraya taşımış oldular. Bu bilerek mi yapıldı, Radikal ekininin entelektüel etkisini ana gazeteye taşımak için yapılmış bir şeydi. Bir bu, ikincisi; Radikal İki daha işlevli olabilir miydi? Bence olabilirdi, yapılmadı. Bunu yapamamasının nedeni bence ona sunulan olanaklar ve alanla ilgiliydi. Radikal İki neredeyse uzun süre sadece birinci sayfadan küçük bir şekilde bazen gösterildi. İkincisi bu tür yazılara pek yer vermesi istenmedi. Daha haberlerle daha ana gazetenin kendi kadrolarıyla götürmek istediği bir süreçti.

G8, Radikal İki'nin önemli yazarlarının ana gazeteye geçmesi ve tabloid boy döneminde Kürt sorunuyla ilgili ana gazetenin ön plana geçmesinin sonucunda işlev kaybına uğradığını belirtmektedir. G8'in söyleminden bunun gazete yönetiminin bir tercihi olduğunu da çıkarmak mümkün. Çünkü Radikal İki gibi etkili bir ekin ana gazetenin birinci sayfasında hak ettiği ölçüde sunulmaması, kapladığı alana gönderme yapan gazetecilik jargonuyla "küçük görülmesi" ancak bilinçli bir tercihin sonucu olabilir.

Radikal İki'nin ilgi görmesini ana gazetenin yayın çizgisine borçlu olduğunu düşünen G10, okuyuculardan gelen çok sayıda yazının gazete formatına dönüştürülmesi için büyük çaba sarf ettiklerinden söz etmektedir:

> Önce yazıları reddediyorduk. Şeyden dolayı. Yer yok, bir de şey gibi sanki aslında akademi, ağır, ay önce şey yazıyor önce teorik çerçeve çizelim ondan sonra beşinci paragrafta çok ciddi bir şey söylüyor diyor ki Türkiye'nin yüzde yetmişi bilmem nedir diyor. Ayol ona uyandık biz. İnsanlara önce çok insan bizi mahvetti ya, yani hep

> isimleri hep şeyleri söylüyorum, Ahmet İnsel, Ayşe Kadıoğlu, o da profesördür, neydi adamın ismini unuttum şimdi bir tane daha vardı, beter şey vardı o da profesör oldu hepsi bir şey oldu. Onlarca insan ya, Melek Göregenli. Bunlar hep hoca. Bir süre sonra, Tarık Ziya Ekinci yani o kadar geniş bir şey ki, yargıçlar Orhan Gazi Ertekin, hâlâ yazıyor bir yerlerde. FETÖ'yü ilk yazan adamdır o Türkiye'de. *The Cemaat*'e dikkat edin diyen adamdır. Yazarından izin alarak oynamaya başladık. Ama asla içerikle değil. Ya şöyle olsa. İnan ki, ben diyeyim iki ay, sen de üç ay içinde sanki hepsi dersin anadan doğma gazeteci gibi oldular koca koca profesörler Allah canımı alsın.

G10'un sözlerinden akademi dünyasının Radikal İki'de yazılarının yayınlanması için istekli olduğu, ilk başlarda akademik tarzdaki yazıların editör ile yazarın karşılıklı işbirliği ile gazetede yayınlanabilir hale getirilebildiği, zamanla akademisyenlerin de gazete tarzına uygun yazılar üretmeye alıştıkları anlaşılmaktadır.

Radikal İki'nin bir düşünce platformu olduğunu belirten G9, "*Toplumun tamamen unutulmuş kesimlerinden insanlar ya da kesimler oraya yazı yazabilirdi ve oradan esasında fikirler beslenirdi. Fikirleri besleyen bir yerdi Radikal İki"* sözleriyle gazetenin ekinin kamusal işlevine işaret etmektedir. G33 de Radikal İki'yi "*özellikle başka yerde konuşma ya da sesini duyurma imkânı bulamayan genç akademiklerin, ondan sonra sanat kültür insanlarının, yazarların nefes alma ve sesini duyurma imkânı bulduğu bir yer*" olarak tarif etmektedir. Radikal İki'nin ana gazete kadar etkili olduğunu ve onun Türkiye'nin siyasal ve entelektüel yaşamında ağırlıklı bir yer edinmesini sağladığını dile getiren G14 de G9 ve G33'e benzer şekilde şunları ifade etmektedir:

> Birçok insanın belki gazetede yer bulamayan, yer verilemeyecek birçok kişiye, o dönem başta olan Tuğrul abinin etkisiyle de orada yer buldu kendisine, tartışma yarattı. Türkiye'nin düşünce hayatına entelektüel yaşamına önemli etkileri oldu. Oradan şey yapıp yetişip daha sonra başka mecralarda da yazan, kültür sanat alanında olan isimler de yetişti. Bir okul görevi de gördü aynı zamanda.

G14'ün Radikal İki'nin yazarların yetiştiği bir okul haline dönüştüğünü belirterek G10'un benzer yöndeki tespitini destekler biçimde konuştuğu görülmektedir. Radikal İki'nin bu yönüne de işaret eden bir başka gazeteci G15, şunları dile getirmektedir:

> Tabii Radikal İki bir efsane. Adını Guardian'ın o zaman çıkan ekinden almıştı. Başta entelektüel farklı konuları işleyen güzel yazıların olduğu bir ekti. Ama mesela Yıldırım Türker'in buradaki politik-sosyolojik yazıları hemen dikkat çekti. Zamanla bir yazı ekine dönüştü, bir platform oldu. Farklı düşüncelerin kendini ifade edebildiği, Türkiye'nin her yerinden her kesimden yazıların geldiği bir pazar eki oldu. Boyutu başta küçüktü, tabloid gibi. Daha sonra ilan alabilmesi için gazete boyuna çıktı. Çok

kişinin çok ismin kendini duyurmasını sağladı, adeta bir çevre oluşturdu Radikal İki yazarları diye (…) Radikal'in özgürlükçü sol kimliğini son gününe kadar korudu. Tuğrul Eryılmaz'ın kişiliği bunda önemlidir, o ek Eryılmaz olmasa kendini böyle koruyamazdı.

İngiliz gazetesi The Guardian'ın ekinden ismini alan Radikal İki'nin önce küçük boy çıktığını daha sonra ilan potansiyelini artırmak için normal gazete boyutuna geçtiğini hatırlatan G15, Radikal gazetesinin kimliğinin korunmasında Radikal İki'nin ve yayın yönetmeninin oynadığı rolün altını çizmektedir. Radikal İki'nin başarılı bir yayın olmasında yayın yönetmeninin rolünü vurgulayan bir başka gazeteci G16, ekonomik koşulların zorlamasıyla ekin geçirdiği değişime de ışık tutmaktadır:

Tuğrul önemli bir insan, çok da iyi işler yaptı. Ve sonuçta imkânlar çerçevesinde yapıyoruz. Başlangıçta Tuğrul'un iyi bir kadrosu vardı. Geniş sayılabilecek bir kadro, fakat zaman içinde o kadronun önemli bir bölümünü ekonomik sebeplerle kaybetti yani, çok adam çıkartmak zorunda kaldı. 2001 krizinde bayağı bir insan, yüzde 30'a yakın personel kaybettik filan. Tuğrul buna rağmen mesela bütün o eleman kaybına rağmen bu sefer Radikal İki'yi okuyucuların yazılarıyla çıkarttıkları bir eke dönüştürmeyi başardı. Yani hiç yakınmıyor, onun yerine insanlar yazıyor filan Tuğrul da o yazıların içinden iyilerini seçti yayınladı ve Radikal İki birden bire bir pazar eki olmanın ötesinde, pazar eki dediğimiz nedir hafif, hayatın diğer alanlarında bakmaya çalışan bir ektir, bizim pazar eki tam tersi bir özellik kazandı ve bu özelliğiyle temayüz etti 2001 krizinden sonra. Bayağı ağır siyasi yazıların yayınlandığı, insanları düşünmeye teşvik eden yazıların yayınlandığı bir eke dönüştü.

G16'nın sözlerinden başlangıçta klasik pazar eki olarak planlanan Radikal İki'de yaşanan büyük tensikatın yayın yönetmenini içerik olarak okuyucudan beslenmeye sevk ettiği anlaşılmaktadır. Burada piyasa koşullarının yani ticari rasyonalitenin gazetecilik alanında Radikal İki'nin gazetenin kimliğinin temel taşlarından olmasına yol açan bir etkisinin olduğu gözlemlenmektedir. Radikal İki'yi reklam gelirini artırması için normal gazete boyutunda çıkmaya ve ardından da tensikata zorlayan ticari rasyonalite, bu sefer ekin kültürel üretim alanının çeşitli boyutlarında faaliyet gösteren ve tanınmayan kişilerin düşüncelerine yer açan bir mecraya dönüşmesine zemin hazırlamıştır. Bu dönüşümde Tuğrul Eryılmaz'ın sosyal ve kültürel sermayesinin yanı sıra özellikle mesleki *habitus*unun önemli bir rolünün olduğuna da dikkat çekmek yerinde olacaktır.

Gazetecilerde G23 de "*Tuğrul müthiş bir karakter (...) Yani ben Tuğrul abiyi hakikaten çok severim çok da sayarım ve acayip işler yaptı bence Radikal İki'de. Yani çok gerekli bir adamdı ve çok da gerekli işler yaptı*" sözleriyle Radikal İki'nin başarısında yayın

yönetmeninin rolünü vurgulamakta ve kendisi için de ekin yararlı olduğundan söz etmektedir:

> Ben kendi açımdan söyleyeyim şöyle benim mesela yaşam tarzımda dönüşümlere sebep olurdu mesela. Orada okuduğum bir şeyi merak edip deneyimlemeye çalışırdım. Atıyorum kafadan bir klasik müzik yönetmeni röportajı varsa ne derler kondaktör röportajı varsa onun yönettiği bir şeyi dinlemek ihtiyacı duyuyorduk, çünkü diyordum ki Tuğrul yaptıysa bir bildiği vardı.

G23, Tuğrul Eryılmaz'ın gazeteciliğine duyulan yüksek güvenin altını çizdiği görülüyor. Gazetecilerden G38 de G23'e benzer şekilde Radikal İki'yi değerlendirmesiyle dikkat çekmektedir: "*Radikal İki bence bugüne kadar benim bildiğim eklerin içerisinde en iyi ek diyebilirim. Çünkü gerçekten onu okuduğunuzda düşünce yapınızdaki eksiklikleri tamamlama, hangi görüşte olursanız olun, çünkü orada mutlaka size uygun şeyler, yazılar bulabilirdiniz.*" Keza G32 de Radikal İki'yi kendini geliştirmesine olan katkısı nedeniyle çok önemsediğini söylemektedir:

> Yani bana bir arka plan sunduğunu düşünüyorum onun. Yani benim ilgi alanlarımı zenginleştirdiğini düşünüyorum. O zamana kadar pek fazla alakadar olamadığım ne bileyim işte tiyatrosuydu, operasıydı o sahne sanatları diye çok daha fazla ilgilendim Radikal İki sayesinde. Diyelim ki ben mesela Murathan Mungan'ı okumamıştım. Radikal İki'de okudum, gibi. Bana katkısı, bendeki şeylerini söylüyorum. Bende olduğuna göre birçok insan kendine orada farklı derinlikler bulmuştur, yakalamıştır. Tuğrul zaten öyle bir adam. Yani Tuğrul'un kendisi bile bir kazanç Radikal için. Bu dün öyleydi, bugün de öyledir yani. Keşke bir yerlerde yazsa.

G32'nin de Tuğrul Eryılmaz'ın gazeteciliğinden övgüyle söz ettiği görülmektedir. Gazetecilerden G12, Radikal İki'ye içerik katkısı yapan bir kişi olarak hissettiklerini ve kendisi için ekin sağladığı faydaları şöyle anlatmaktadır:

> Radikal İki mesela ben Radikal'in normal muhabiriydim, sonra yazarı oldum vs. ama hiçbir gazetecilik faaliyetinde, Radikal İki'de yazımın yayınlandığı zamanki kadar mutlu olmadım. Onun da ötesinde eki okuduğumda şu hisse kapılıyordum "Haa bunun böyle bir boyutu varmış, hı bunu düşünmemiştim." Yani çok daha detaya inebiliyordu, daha derinlemesine konuları ele alabiliyordu. Bazen bir konu hakkında dört tane yazı oluyordu. Çok geniş bir yelpazesi vardı. Dış politikayla ilgili yazılar bile olurdu. Siyaset olurdu, ekonomi olurdu, ama hayatımıza dokunan şeyler olurdu ve onların bütün boyutları olurdu.

G12’nin söyleminden Radikal İki’nin prestiji yüksek bir yayın olduğu, bu prestiji de çok yönlü oluşu, farklı bakış açılarına ve insanların güncel yaşamlarıyla ilgili yazılara yer açmasıyla kazandığı anlaşılmaktadır.

Radikal İki’yi Radikal’in kültür sanat alanındaki gücünü pekiştirdiğini, saygınlığını artırdığını belirten G28, ekin yarattığı etki ve sonuçlara ilişkin şunları söylemektedir:

> Yani Radikal İki'yi ben sadece şöyle görüyorum Radikal İki'nin etkileri sadece Türk medyasıyla sınırlı değil, ben Radikal İki'nin pek çok insanı Türk siyasi ve kültürel hayatına kazandırdığını, taktim ettiğin görüyoruz yani oralarda ilk defa büyük bir heyecanla, hevesle oralara yazı göndermiş, haftalarca o yazının yayınlanmasını beklemiş bir takım genç akademisyenlerin, bazı konularda bilgisi yoğun olan, derin olan merakı derin olan işte uzmanların vs. bugünkü düşünsel hayatta aslında çok önemli pozisyonlarda oldukları, ekranları televizyonları açtığınızda tartışma programlarının belki de yarısında o insanları gördüğümüzü, kimilerinin işte kanaat önderi, kimilerinin köşe yazarı işte bilmem ne partisinin filan falanca pozisyonunda olduğunu görüyoruz. Radikal İki bir tartışma platformu olmakla, o günkü güncel anlamda ülkeye hizmet etti, çok sesliliğe Türkiye'nin açılımlarına, demokratikleşmesine mutlaka katkıda bulundu ama bir taraftan da bir okul gibi insan yetiştirdi. Yani Tuğrul Eryılmaz bunları yaptığının farkında mıydı, bilmiyorum. Belki farkında olarak belki bir kısmı onun da tahayyül boyutlarını aşarak inanılmaz bir yere doğru getirdi.

G28, Radikal İki’nin bir okul gibi Türkiye’nin siyaset ve düşün dünyasına hizmet ettiğinin altını çizmekte ve bu durumun yayın yönetmeninin bile tahayyül sınırlarını aşmış olabileceğine işaret etmektedir. Gazetecilerden G24 de Radikal İki’nin farklı alanlara etkisine ilişkin şunları söylemektedir:

> Radikal'in başından beri Radikal İki ismiyle herhalde Türk basınında düşünsel tarzda etkili haftalık ek olduğunu söyleyebiliriz. En azında benim bildiklerim arasında basın tarihinde çok önemli bir yer teşkil ediyor Radikal İki eki. Yarattığı kamuoyu açısından da düşünüldüğünde öyle. Türk basınıyla aslında akademisi arasında böyle bir kopukluk var ama Radikal İki, bu kopukluğu gidermek üzere bir köprü oldu. Ve uzun yıllar bunu başardı. Akademik çeşitliliği, konu çeşitliliği açısından da çok iyi örnektir Radikal İki. Yani herkes bir şey bulabilir, sporundan kültürüne kadar Radikal'in kendi DNA'sını taşıyan ve Radikal'i biraz daha aslında Radikal'in yayın politikasından biraz daha üsten bakan, daha insan hakları, konusunda biraz daha keskin dili olan bir yayındır Radikal İki. Bazen Radikal'in haberlerini eleştirebilecek dozda yazılar çıkıyordu Radikal İki'de. Bu bile çok önemli şeydi, yani bir yayın eki içinde kendi yayınına ana yayınını eleştirebilen yazıların olması bile çok önemli bir göstergedir Radikal İki'nin nasıl bir ek olduğunu anlamak için.

G24, Radikal İki'nin kamuoyunda tartışma yaratma potansiyeline, akademi ile basın arasında köprü olmasına, herkese hitap edebilecek konu çeşitliliğine ve ana gazeteye bile eleştirel pozisyon alan yazılara yer vermesine işaret etmektedir. G24'ün söyleminden Radikal İki'nin Türk basınında özgün bir yere sahip olduğunu çıkarmak mümkün görünmektedir.

Radikal İki'nin sesi olmayanların sesi olmayı başardığını söyleyen ve ek bünyesinde görev yapan gazeteci G7, şunları dile getirmektedir:

> Çok geniş bakıyorduk yani işte dezavantajlı grupların hepsine öncelik veriyorduk. Bunların arasında Kürtler, bunların arasında engelliler, bunların arasında *gay*ler, bunların arasında kadınlar, bunların arasında çocuklar yani aklınıza gelebilecek hak ihlaline uğramış herkes orada kendine yer buluyordu (…) Hem bu hak talebine hem de entelektüel boşluğa çok denk gelen bir şeyi vardı Radikal İki'nin ki bence bu çok kıymetliydi. Bir dönemin nasıl diyeyim bir dönemin haklarının sesi oldu. Bu da yani haklarının ve halklarının diyeyim daha doğrusu.

G7, ekin hakları ihlal edildiği düşünülen bütün toplumsal kesimlere seslenen ve entelektüel bir boşluğu dolduran niteliğini vurgulamaktadır.

Gazetecilerden G27 ise Radikal İki'nin ek olması nedeniyle ana gazetede yayınlanamayan yazılara yer verebildiğine işaret etmektedir:

> Şimdi Radikal İki'de Radikal'in ana sayfasında söylenmeyecek şeyler söyleniyordu. Ana sayfanın kaldıramayacağı ağır laflar, ağır fikirler, kritik şeyler, Kürt meselesinde dediğim gibi başka meselelerde vs. vs. gazete olunca işin ciddiyeti ve muhatapların şeyi değişir ama ek olunca daha korunaklı bir alan haline geliyor. Bu yazarın önemini düşürdüğü için değil de algıyla alakalı bir şeydi, yani ekte olmakla ana gazete olmak arasında devlet de böyle bir fark gözetiyor, savcı da böyle bir fark gözetebilir anlatabildim mi yani (gülüyor). Psikolojik bir şey bu. Yani "Bunu ana gazetede yayınlayamayız ama ekte gider", bu demek oluyor ki, "Bunun riski fazla, ekte arada kaynasın gitsin" der gibi oluyor.

Gazetecinin sözlerinden siyasal ve adli alanın gazetecilik alanı üzerindeki baskısının gazetecileri taktik manevralara zorladığı, Radikal İki'nin haftada bir yayınlanması ve gazetenin eki olması nedeniyle fazla dikkat çekmediği ya da tam da bu nedenlerle söz konusu alanların hoş görüsüne mazhar olduğu anlaşılmaktadır. G26 da G27 gibi Radikal'de yayınlanmayan ya da yayınlanamayan haberlerin Radikal İki'de yayınlandığını söylemektedir: "*Ana gazetede yer almayan, alamayan, ya da gündemi takip ettiği için gündem dışı kalması nedeniyle işlenemeyen haberlerin eğer felsefi*

boyutu ve kültürel boyutu farklıysa, insanlara bir şeyler veriyorsa bilgi dağarcığına birer kırıntı bırakıyorsa, bunlar mutlaka orada değerlendirilirdi." Gazeteci, Radikal İki'ye yönlendirilen haber ve yazıların içerik olarak belli düzeyde olması gerektiğine vurgu yapmaktadır.

Gazetecilerden G25, özgür bir fikir platformu olarak değerlendirdiği Radikal İki'nin entelektüel camiadan yaşını başını almış kişilerin yanı sıra bir kişilik geliştirme ve fikir oluşturma işlevi nedeniyle özellikle gençler tarafından yakından takip edildiğinin altını çizerken; G34, onun sayfayı doldurmak adına hazırlanmış bir ek olmadığına, pazar günü okura dolu dolu bir içerik sunduğuna işaret etmektedir.

Radikal İki'nin farklı görüşlere yer açan bir fikir ve tartışma platformu olmasını siyasal İslâm'ın yükselişi ve iktidara gelişinde payının olduğunu düşünen gazetecilerden G11, eleştirel bir yaklaşım içinde şunları söylemektedir:

> Bütün bu neoliberal fikir dünyasının alt yapısının oluşmasında çok önemli bir faktör olduğu açık yani. Bugün bu iktidara sebebiyet vermiş bir takım isimler olduğu açık. Mesela Yıldırım Türker'in Recep Tayyip Erdoğan güzellemesini hiç unutmam ben (…) Siz gazeteci olarak hatalar yapabilirsiniz, herkes hata yapar, Tuğrul abi de yapmıştır, ama o hataları yaparken gazetecilik reflekslerini çalıştırdınız mı? Doğru soruları yönelttiniz mi? Doğru isimlere en azından kıyısından ucundan yazı yazdırmayı başardınız mı? (…) Tabii ki çok iyi işler de yaptı ama acaba neresini eksik bıraktı? Acaba mesela ta 1996'dan yazdıkları yazılarda AKP'nin bugünkü halini net olarak sergilemiş insanlara Radikal İki'de yazı yazdıramaz mıydı?

G11, Radikal İki'nin iyi yayıncılık örnekleri vermekle birlikte AKP'nin politikalarına destek veren ve liderini öven yazılara yer verdiğini, partinin gizlenen yüzünü ortaya koyabilen kişilerin yazılarına yer açmadığını ileri sürmektedir. Keza gazetecilerden G22 de Radikal İki'yi "*Tuğrul Eryılmaz'ın yaptığı çok iyi, tarihe geçmiş bir ek*" olarak tarif etmekle birlikte, G11'e benzer şekilde Kemalist statüko yıkıldığında kendiliğinden demokrasinin geleceği yönünde naif bir iyimserlik içinde olunduğu eleştirisini de yapmaktadır.

3.2.14.2. Radikal Kitap

Radikal gazetesinin cuma günleri verilen kitap eki Radikal Kitap gazetenin kültür sanat servisi editörü Cem Erciyes'in koordinatörlüğünde 23 Mart 2001 tarihinde yayın hayatına başlamıştır. Radikal Kitap, gazetenin kâğıt baskısının sona erip dijital yayına

geçtiğinde hem dijital hem de kâğıt baskı olarak yayınlanmaya devam etmiştir. Radikal'in kapanmasından sonra da Hürriyet gazetesiyle birlikte verilmeye başlanmıştır.[33]

Gazetecilerden G10, Radikal Kitap'ın İsmet Berkan döneminde çıkartılmaya başlandığını, gazetenin kitap eki vermesi için kurucu genel yayın yönetmeni Mehmet Yılmaz'ı ikna edemediklerini söylemektedir: "*Mehmet Yılmaz döneminde kitap eki çıkmadı. Hep 'hayır' dedi ona nedense. Ama sonra İsmet Berkan gelince işte bu Cem Erciyes'ler Erkan Aktuğ'lar, onu da aynen şeyden çaldık, o da benim marifetimdir, New York Times'ın kitap ekinden. Ama neredeyse birebir aynıdır.*" G10, kitap ekinin biçimsel olarak özgün olmadığını, New York Times'in kitap ekinin model olarak alındığını belirtmektedir. G2 ise Mehmet Yılmaz'ın kitap ekine karşı olmadığını belirterek ekin çıkışıyla ilgili şunları söylemektedir:

> Karşı değildi ama hazırlıklar onu etkileyecek kadar olmamıştı henüz. Yani herkes bir sözünü ediyordu ama "Proje getirin" denildiğinde şey yapılmıyordu. Daha olgunlaşma zamanı, o projenin olgunlaşma zamanı oraya geldi. Çünkü Cem Erciyes kültür sanatı oturttu, kendisini de, yeni bir gazeteciydi tecrübe kazandı, nasıl yapılacağını öğrendi. Uygun projeyi Tuğrul Eryılmaz ile hazırladılar.

G2, Cem Erciyes'in Radikal'in kültür sanat servisinin düzenli ve başarılı bir şekilde habercilik yapmasını sağladığını, edindiği tecrübeye dayanarak kitap ekini Tuğrul Eryılmaz'la yayına hazırladıklarını belirtmektedir. Gazetecilerden G5, Radikal'in ikinci genel yayın yönetmeni İsmet Berkan'ın kitap ekine çok merakının olduğunu ve tanıtım anlamında büyük destek verdiğini söylemektedir:

> İsmet Berkan döneminde çıkartıldı. İsmet'in o konuda çok ciddi merakı vardı, çok da destekledi. Çıkışından sonra bizim gazete için de promosyon anlamında (…) O dönemde ya bu kitapla kimse ilgilenmiyor, nasıl olsa kitaplar satmıyor diye biz bir Cumhuriyet çıkartıyor tek, insanlar aslında kitapları ve piyasayı tanımadığı için kitap almıyorlar galiba, şuna bir bakalım oldu. Yayınevlerinin çok ihtiyacı vardı, kendilerini tanıtmaya.

G5, İsmet Berkan'ın kitap satışlarında kitapların ve kitap piyasasının tanıtımının oynadığı rolün farkına vardığını ifade etmektedir. Radikal Kitap'ın Berkan'ın ısrarı üzerine ve 2001 krizi koşullarında çıkarıldığını söyleyen G20, "*Bu kriz zamanlarında biraz böyle kitap okuma şeyleri işte sanata ilgi artar, hakikaten de öyle oldu yani (…)*

[33] Radikal Kitap, Hürriyet 'in eki olarak bir süre sonra Hürriyet Kitap Sanat adını almıştır.

böyle tam sanki yayın dünyası öyle bir şeyi bekliyormuş gibi bir örtüşme sağlamıştı" sözleriyle kitap ekinin okuyucu talebiyle yayıncıların talebini karşıladığına işaret etmektedir. Radikal Kitap'ın Cumhuriyet gazetesinin kitap ekinden farkını ise şöyle açıklamaktadır:

> Cumhuriyet çok geriden takip ediyordu. Böyle işte atıyorum iki sene önce çıkmış kitabı şey yapıyordu, orada hani biz daha güncel hani hem popüler, felsefi kitap da olur, şiir de olur, popüler de olur hepsine işte yer verirdik ve yeni çıkan hakikaten yani dört beş ay önceki kitap bizde yer almıyordu yani bayat addediliyordu.

G5, Radikal Kitap ekinin farkını yeni çıkan her türlü kitaba yer verilmesi temelinde açıklamaktadır. G20'nin söylediklerine benzer şekilde, G15 de İsmet Berkan'ın fikri olduğunu söylediği Radikal Kitap ekinin yayınevlerinin kendilerini tanıtma ihtiyacı cevap verdiğine işaret etmekte ve şunları söylemektedir:

> Kitap eki İsmet Berkan'ın fikriydi. Bence İsmet Berkan'ın en iyi fikri oldu o. Her zaman için. Çünkü tamam süper kitap eki yaptık. Ama bir yandan da gazeteye muazzam gelir getiren bir şey oldu. Çok büyük para kazandı gazete kitap eki üstünden (…) kitap eki bütün yayın dünyasının takip ettiği ve iletişim kurduğu bir alana dönüştü. Bu artık öyle bir şeydi ki, Anadolu'daki kitapçılar, Radikal Kitap'a bakarak sipariş veriyorlardı. Ne çıkıyor diye oradan takip etmeye çalışıyorlardı. Hal böyle olunca, herkes oraya reklam vermek istiyordu. Ve bir süre sonra Radikal Kitap ana gazeteden daha kalın çıkmaya başladı. Ana gazete 24 sayfaydı, Radikal Kitap hafta içi 62 sayfa çıkıyordu yani fuar sayısı değil, standart sayısı 60 sayfanın üstündeydi.

Radikal Kitap'ın Türkiye'deki yayıncılık dünyasının odak noktası haline gelmesine koşut olarak ilan gelirleri ve sayfa sayısının arttığına dikkat çeken G15, bunun İsmet Berkan'ı ana gazetenin ekin gölgesinde kaldığı düşüncesine sevk ettiğini, o nedenle reklam fiyatlarına müdahale ettiğini "*O yüzden hunhar bir zam yapmıştı, reklamlara ilanlara ve hakikaten ilanlar kesilmedi ama azaldı. Radikal Kitap da 48'e düştü. Gazeteyle denk oldu*" sözleriyle anlatmaktadır. Gazetecinin tanıklığı ticari rasyonalitenin gazetecilik faaliyetindeki rolünü gözler önüne sermektedir. Diğer bir ifadeyle gazetecilik alanının ekonomik alan karşısındaki özerkliğinin ne kadar zayıflamış olduğu görülmektedir. Radikal Genel Yayın Yönetmeni Berkan'ın müdahalesinden sonra ekin sayfa sayısının azaldığını söyleyen G15, şunları da eklemektedir:

> Radikal Kitap çıkan ikinci haftalık, üçüncü aylık, aylıkları da katalım bir tane de aylık vardır yıllarca, çok uzun yıllardır aylık olarak Dünya Kitap çıkar, haftalık olarak Cumhuriyet Kitap çıkardı, Radikal Kitap üçüncü kitap eki olarak çıktı. İki- üç sene

> sonra Türkiye'de toplam 12-13 tane kitap eki çıkmaya başlamıştı. Ve bütün gazeteler Hürriyet hariç, aylık da olsa kitap eki vermeye başlamıştı.

Gazeteci, Radikal Kitap'ın yayın dünyasındaki başarısının diğer gazeteleri de kitap eki çıkarmaya teşvik ettiğinin altını çizmektedir. Gazetecilerden G34 de ekin başarısını ve diğer gazetelerin benzer yayınlar çıkarmasına yol açmasını "*Kitap bir boşluğu doldurmak adına çıktı. Cem Erciyeş'in hakkını teslim etmek gerekir, başarılı bir şekilde çok nefis bir kitap eki hazırladı. Bu ek gazeteleri de tetikledi"* sözleriyle dile getirmektedir. G34 ekin başarısında Erciyes'in becerikli yönetiminin rolünün altını çizmektedir. Gazetecilerin sözleri Radikal'in gazetecilik alanın etkilemesinin bir örneğine işaret etmektedir. Kitap eki üzerinden yaratılan bu etkinin genel olarak kültürel üretim alanına uzandığı da söylenebilir. Çünkü ek sayesinde, okuyucu ile kitabın buluştuğu platformların sayısı çoğalmış, dolayısıyla yazarların ve yayın evlerinin tanınırlıkları artmıştır.

Radikal Kitap'ın 2001 krizinin ortasında çıktığını, dar bir çevreye hitap eden Cumhuriyet Kitap'tan farklı olarak popüler ve çok satan kitapları tanıtmayı hedeflediğini vurgulayan G16, şunları söylemektedir: "*İnanılmaz başarılı oldu, satışımıza inanılmaz katkısı oldu. Onun ötesinde sıfırdan sıfıra yakın bir şeyken kitap ilan pazarı birden inanılmaz büyüklükte bir kitap ilan pazarı yarattı. Bu ek kendine bir büyük ekonomi yarattı kendince.*" G16'nın ekin ticari başarısına vurgu yaptığı görülmektedir. Gazetecilerden G19, Radikal İki ve Radikal Cumartesi'nin yanında Radikal'in yayın hayatına damga vuran üçüncü ek olarak gördüğü Radikal Kitap'ı G15 ve G16'nın da vurguladığı gibi "*Reklam gelirleriyle beslenen gazetenin kârlılığını sağlayan hatta Radikal kapandıktan sonra bile Hürriyet'te çıkmaya devam eden bir ek*" olarak tarif etmektedir.

Radikal Kitap'ı Radikal İki ile birlikte gazetenin değişmeyen ve etkisi kalıcı iki eki olarak değerlendiren G7, kitap ekini istikrarı ve kendi özgün alanı yayıncılığa etkisi nedeniyle daha fazla önemsemektedir. Radikal Kitap'ın gazetenin genç, üniversite öğrencisi, kitap okumaya meraklı olan genel okuyucu profiline hitap ettiği için de başarılı olduğunu ve ilan gelirinin ana gazeteyi geçtiğini dile getirmektedir. Radikal Kitap'ın Cumhuriyet Kitap'ı geride bırakmasını okur profiline bağlayan G12, şunları söylemektedir: "*Daha liberal bir okur kitlesi vardı. Ana akımla ilgileniyordu.*

Cumhuriyet'in okur kitlesinin ilgilendiği kitaplarla Radikal'in okur kitlesinin ilgilendiği kitaplar aynı değildi, dolayısıyla daha fazla insana hitap ediyordu, yani ben bu hafta ne okuyayım diyen biri Radikal'in kitap önerilerini, listelerini filan izliyordu.” G12, ekin kitap seçiminde okuyuculara rehberlik ettiğinin altını çizmektedir.

Gazetecilerden G27, Radikal gazetesinin eklerinin bazen kendisinin önüne geçtiğini, sadece Radikal Kitap için gazete alan insanların olduğunu belirttikten sonra şunları söylemektedir:

> Bir talep vardı bu hususta yani. Kitap da öyle. Siz diyorsunuz ki biz aydınlara, öğrencilere sesleneceğiz, yani kitap eki olmadan, böyle bir faaliyet yürütmeden eksik kalır ve çok iyi de bir şeyi besliyordu. Yani kitap ekleri aslında kitap tanıtımının ötesine geçen ekti, yani yazıları fikir yazıları gibiydi. Birçoğu öyleydi. Bu açıdan da öneli bir açığı kapatıyordu. Yani kitap dünyası açısından o dünya açısından şeydi son derece, bir sürü yayınevi vardı düşünsene ve bunlar yani işte her açıdan yani (…) Yayıncılar çok önemsiyorlardı. Bir de reklam geliri de oluyordu bunun. Yani sonuçta kitap tanıtım işi sadece yazı değil bir sürü de reklam geliyordu.

G27’nin sözlerinden kitap ekinin kitap tanıtımının ötesine geçerek Radikal İki’ye benzer şekilde bir fikir platformu haline dönüştüğü anlaşılmaktadır. Ayrıca ekin ilan geliri açısından da gazete için önemli bir kaynak yarattığı da görülmektedir. G24 de kitap ekinde çıkan tanıtım yazılarının kalitesine işaret etmektedir:

> Radikal Kitap ekiyle bence Türkiye'de en uzun soluklu kitap ekine ve en okunabilir kitap ekine imza atmıştı. Kitap ekinin kendi ayrı hayran kitlesi vardı. Ben onlardan biriydim. Mesela her cuma beklerdim kitap eki çıksın da bazen çünkü farklı yazarlar orada akademisyenler bir kitabı tanıtmak için çok iyi yazılar yazardı. Bazen kitabı aldığımızda hayal kırıklığına uğrardık çünkü yazarın yazısı kitaptan daha iyi çıkıyordu.

G24, kitap ekinde yapılan tanıtımların akademisyenler tarafından da yapıldığını belirtmektedir. Radikal Kitap’ta çıkan tanıtım yazılarının kalitesiyle ilgili benzer şekilde G38 de şunları söylemektedir:

> Tabii Radikal Kitap'ı elinize alınca cuma günleri çıkardı, cuma günü elinize aldığınızda yeni çıkmış ve her kesimden bir kitapla ilgili bir şey görebilirdiniz ve inanılmaz güzel analizler okurdunuz. Ve zaten o kitabı almak, yani o analizi okuduktan sonra o kitabı almamazlık yapamazdınız yani ya ben bu kitabı görmeliyim dedirtirdi size.

G24, ekte çıkan kitap tanıtım yazılarının analiz niteliğinde olduğunu ve okuyucuyu kitabı almaya teşvik ettiğini kaydetmektedir.

Gazetecilerden G14, Radikal Kitap ekinin kültür sanat piyasasında önde gelen yayınları arasında yer aldığını vurgulamakta ve şunları söylemektedir:

> Radikal'in bir kitap eki vardı. Bu kitap ekiyle işte kültür sanat çevrelerinde etkili olmak istiyordu. Oldukça da etkili oldu. Gazete hemen hemen hiç reklam alamazken en çok reklam aldığı alan kitap eki oldu. Hatta Radikal gazetesi kapatıldığı halde Radikal Kitap kapatılmadı, Hürriyet bünyesinde geçirildi, bir dönem Radikal Kitap olarak çıktı şu anda Hürriyet Kitap olarak devam ediyor. Yayın hayatına devam ediyor öyle güçlü bir şey üretti orada.

G14'ün sözlerinden, kitap ekinin reklam geliri açısından Radikal'in gözde unsuru olduğu anlaşılmaktadır. Radikal'in kapatılmasına rağmen yayınlanmaya devam etmesinin ise hem bu reklam geliri potansiyeli hem de kültür sanat alanında kazandığı yüksek prestijden kaynaklandığı söylenebilir.

Radikal'in kitap ekinin bir dönem Türkiye'nin entelektüel hayatını belirlediğini düşünen G33, Radikal İki ile şöyle bir karşılaştırma yapmaktadır:

> Radikal İki çok daha popülerdi yani şey yapıyordu çok güzel tartışmalar yer alıyordu fakat hakikaten kültür diye biraz daha derine inme, yani nefesi tutup biraz daha derine dalmayı kast ediyorsak, o Radikal Kitap'tı. Radikal Kitap şimdiki kitap ekleri gibi bir şey değildi. Orada sadece kitaplar okunmuyordu orada kitaplar üzerinde tartışma yürüyordu. Edebi ve entelektüel bir tartışma yürüyordu. Sadece edebi de değil. Dolayısıyla geçmiş hatırlanınca sadece Radikal İki hatırlanıyor, bence bu Radikal Kitap'a yapılmış bir haksızlık. Bence ikisini de hatırlamak lazım.

G33, Radikal Kitap'ın piyasaya yeni çıkan kitapların tanıtımının dışında entelektüel bir tartışma platformu haline geldiğine dikkat çekmekte ve bu özelliğiyle de daha popüler bulduğu Radikal İki'ye göre derinlikli bir yayın olduğunu savunmaktadır.

3.2.14.3. Radikal Cumartesi

Gazetecilerden G5, "*Cumartesi eki eskiden sinemaydı. Daha sonra bunun popüler bir alan anlamında yani daha nitelikli bir magazin anlamında kullanabileceği düşünüldü ve öyle bir dönüşüm sağlandı*" ifadesiyle Radikal Cumartesi'nin gazetenin yeni bir mecraya ihtiyaç duymasının sonucunda çıkarıldığına işaret etmektedir. G13 de benzer şekilde değişimden söz etmektedir: "*İlk başlarda cumartesi eki sinema eki gibiydi. Bütün o dönem öne çıkan sinema yazarları bir şekilde orada yer alırdı. Sonra o formattan vazgeçildi. Başka sesler bulundu, bence onlar da güzeldi.*" G13, Cumartesi ekinin yazar kadrosunun sinema ekinin yazarlarından farklı olduğunu belirtmektedir.

Radikal gazetesinin sinemaya çok önem verdiğinin altını çizen G15, Radikal Cumartesi'nin çıkışını şöyle anlatmaktadır:

> Sinemaya çok önem verilirdi ilk yıllarda. Cumartesi eki bir sinema ekiydi. Pazar ve Cumartesi eklerini yani Radikal İki ve Radikal Sinema'yı, her ikisini de Tuğrul Eryılmaz yönetirdi. İyi bir ekip vardı, Güldal Kızıldemir, Sevin Okyay. Daha sonra İsmet Berkan daha *life style* bir hafta sonu eki yapmak üzere Nur Çintay'ı getirdi. Nur, bildiğimiz anlamda iyi bir cumartesi eki yaptı. Sonra ondan bu işi Elçin Yahşi devraldı.

G15, Radikal Cumartesi'nin Radikal Kitap gibi İsmet Berkan'ın isteğiyle Nur Çintay'ın yönetiminde çıkarıldığını, ondan sonra Elçin Yahşi'nin görevi yürüttüğünü dile getirmektedir.

Gazetecilerden G16, Radikal İki'nin içeriğinde yaşanan değişimin Radikal Cumartesi gibi bir ek çıkarmayı gerektirdiğini söylemektedir:

> Radikal Cumartesi diye de bir cumartesi eki çıkardık. Bunlara da Tuğrul Eryılmaz ile başladık. Radikal İki birden bire bir pazar eki olmanın ötesinde pazar eki dediğimiz nedir hafif, hayatın diğer alanlarında bakmaya çalışan bir ektir, bizim pazar eki tam tersi bir özellik kazandı ve bu özelliğiyle temayüz etti 2001 krizinden sonra. Bayağı ağır siyasi yazıların yayınlandığı, insanları düşünmeye teşvik eden yazıların yayınlandığı bir eke dönüştü, bu tabii fark yarattı. Orası ağırlık kazanmaya başlayınca bizim bir de hayatın hafif alanlarını yansıtma pozisyonumuz etkilenmeye başladı ben de dedim ki sonunda ya cumartesi ekini değiştirelim. Cumartesi ekinde daha çok sinema-müzik ekiydi. Bunu değiştirelim, bunu daha işte ne diyeyim diğer gazetelerin pazar eklerine benzer, magazin değil ama işte yaşam tarzı filan. Bunun için Elçin Yahşi'yi aldık, sonra Nur Çintay'ı aldık filan ve o eki de ona dönüştürdük.

G16, Radikal İki'nin başlangıçta bir pazar eki olarak düşünüldüğünü ancak zamanla içeriğinin siyaset ağırlıklı olacak şekilde değişmesi nedeniyle yerini tutacak Cumartesi ekinin çıkarıldığını belirtmektedir. Gazetecilerden G19 da Radikal Cumartesi'yi Radikal İki'nin "biraz daha toplum yaşam, *light* biçimi olarak tarif etmektedir.

G12, cumartesi günü verilen eke ilişkin şunları söylemektedir: "*Cumartesi günü verilen eklerin amacı böyle magazine kaçmadan life style, hayat tarzına ilişkin haberleri vermekti. Çünkü Radikal, kültür sanat sayfası olmakla birlikte çok politikaya gömülüyordu. Hani o life style sinema vs., onların şey olduğu, ona ihtiyaç vardı Cumartesi öyleydi."* Gazetecinin söyleminden Radikal'in siyaset ağırlığının Cumartesi ekiyle bir ölçüde dengelenmesinin amaçlandığı fark edilmektedir.

Radikal Cumartesi'nin Radikal İki gibi önce küçük boyda çıkıp daha sonra normal gazete boyutuna geçtiğini hatırlatan G10, eki daha çok kültür sanat ağırlıklı olarak tarif etmektedir. G29, benzer şekilde şunları söylemektedir: "*Cumartesi ekinin çıkma amacı daha çok okuyucuya (...) hedeflediğimiz kentli eğitimli orta yaş altı okuyucuya kültürel faaliyetleri için sosyal hayatları için rehber olmasıydı*." Gazetecilerden G34 de Radikal Cumartesi'nin okuyucuyu kültür sanat alanında neler olduğundan haberdar ederek, evde oturmak yerine sokağa çıkmaya, bir konser ya da sinemaya gitmeye teşvik ettiğini belirtmektedir.

3.2.14.4. Radikal Hayat

Radikal gazetesi tabloid boya geçtiğinde önce ana gazeteden ayrı olarak verilen daha sonra gazetenin ortasına alınan Çınar Oskay'ın yönetimindeki Radikal Hayat'ın, geçmiş dönemdeki Radikal Cumartesi'nin yeni döneme uyarlanmış günlük hali olduğu söylenebilir.

Radikal'in tabloid boya geçiş hazırlıklarında yer alan gazetecilerden G6, günlük olarak verilen Radikal Hayat'ın çıkış öyküsünü şöyle anlatmaktadır:

> Gazeteyi çıkarmak için yapılan arama toplantılarında şuna kanaat getirdik: O kuşak, yani manşetlere duyarlı olan kuşak büyüdü. Artık Radikal oraya oturmuyor. Yeni kuşakların da bir muhalefet diline ihtiyacı var. Daha modern bir muhalefet söylemine ihtiyacı var. Yani o haberleri bugün vermekte fayda var. Fakat bu insanlar üniversite festivali haberlerini de gazetede okumak istiyor. Veya televizyonlardaki tırnak içinde nitelikli dizileri de izliyor. Dolayısıyla onlara sizin Netflix'le ilgili haberler vermeniz gerekiyor artık. O yüzden gazetenin içinde bu tarz kültür sanat haberlerinin sadece *hardcore* kültür sanat haberi değil, yani klasik müzik konseri var Babilon'da çıkıyordan öte, insanların sokaktaki hayatını da kolaylaştıracak, onların malumatlanacağı haberlerin de olduğu bir içerikle doldurmanız gerekiyordu. O yüzden kültür sanat *section*'ını, kültür sanat birimini, haberleri gazetede bulundukları yeri eke dönüştürme, makyajlama hissiyatı gazeteyi hangi demografiye göre çıkarma tartışmaları hayata geçti.

Radikal Hayat'ın Radikal okurunun değişen demografisine ve beğenisine uygun kültür sanat dünyasından haberler verme ihtiyacından doğduğuna işaret eden G6, ekin Çınar Oskay'ın liderliğinde üst kattaki bir ekip tarafından çıkarıldığını, daha sonra hafta sonları için ayrıca Radikal Pazar adıyla ana gazetesiyle bütünleşmiş bir şekilde verildiğini kaydetmektedir.

Gazetecilerden G15 ise eleştirel bir yaklaşımla şunları söylemektedir:

> Sonra Eyüp Can döneminde Çınar Oskay geldi ve Hayat diye günlük ek çıkartmaya başladı. Bu ek gazeteyi daha genel okuyucuya açmak, siyasetten uzaklaştırıp gündelik hayata açmak için yapılıyordu. Kısa yazılar bol resim, çeviri haberler vs. Güzel ve bol emekle yapılan bir ekti, ama bir işe yaramadı. Çünkü gazete farklı yola girmiş okurunu kaybetmişti. Yine de güzel bir işti teslim etmek lazım ki. Çalışanlar da heyecanla çalışıyordu. Ama gazete eridikçe o da kapandı.

G15, Hayat ekinin gazetenin okur profilini genişletmeyi ve siyaset dışına çıkarmayı hedefleyen renkli bir yayın olmakla birlikte gazetenin okuyucu kaybı karşısında etkili olamadığını belirtmektedir.

Radikal Hayat'ın kent kültür sanat eki olarak tasarladığını ve bu alanda günlük olarak nelerin olduğundan okuyucuları haberdar etmenin amaçlandığını söyleyen G22, ekte röportajların yanı sıra televizyon programları ve hava durumuna da yer verildiğini söylemektedir. G23 de Çınar Oskay'ın yönetimindeki ekin röportajlara ve *feature* dosyalara yer verdiğine işaret etmekte, ayrıca şunları dile getirmektedir:

> Hayat eki vardı, 2010'larda çıkan önce dıştaydı tam göbekte çıkıyordu, sonra gazetenin sayfa sayısı azalınca gazetenin unsurları haline geldi. Radikal Hayat da bence farklı farklı şeylere imza atan iyi bir ek oldu. Biraz daha Radikal okuruyla doku uyuşmazlığı yaşanan bir takım haberler olmuş olabilir ama bir süre sonra kendi tarzını Radikal ile çok güzel bağdaştırdığını düşünürüm ben Hayat'ın. Ve Hayat eki de Radikal için bir marka haline geldi bir dönem. Bir de ama tabii ki Radikal İki ve Radikal Kitap gibi marka olamadı. Fakat Hayat, *life style* ekleri anlamında düşünürsek başarılı bir ekti. Bir de Radikal pazar günleri pazar edisyonuyla çıkıyordu.

G23'ün sözlerinden Hayat ekinin yayın tarzının başlangıçta ana gazeteyle uyumlu olmadığı, daha sonra bu durumun düzeldiğini, ancak ekin Radikal İki ve Radikal Kitap kadar başarılı olamadığı anlaşılmaktadır.

Gazetecilerden G25, Radikal Hayat'ın içeriğine ilişkin şunları söylemektedir: "*Magazin haberciliği vardı içinde ama birinci sayfa güzeli tadında bir magazin haberciliği olmadı hiçbir zaman. Ya keyifle kafa boşaltmak için bile zevkli bir şey okuyordunuz gibi gelirdi bana.*" G25, Hayat ekinin yorgun zihinleri rahatlatan bir özellik taşıdığını ve düzeyli magazin haberlerine yer verdiğini vurgulamaktadır.

3.2.14.4. Radikal Futbol

Yiğiter Uluğ yönetiminde Radikal Futbol'un ilk sayısı 7 Ağustos 2001 tarihinde çıkmıştır. İlk zamanlar kuşe kâğıda basılan sonra normal gazete kâğıdına dönen ek yaklaşık üç yıl her salı günü okuyucularıyla buluşmuştur.

Bira markası Carlsberg'in sponsoru olduğu ekin gazeteyle birlikte ücretli olarak verilmesinin okuyucuların tepkisini çektiğini, 10-15 sayı çıktıktan sonra normal gazete kâğıdıyla ancak içerikten taviz vermeden yayına devam ettiklerinden söz eden G28 şunları dile getirmektedir:

> Bizim tek sayfalık bir futbol, yani öbür branşlara şey verelim derken yer açalım derken yetmemeye başladı. Özellikle de yazar sayımızı artırıp yazarlarımızı çeşitlendirdikçe, onların yazıları beğeni toplamaya başladıkça yazarları da kırpamıyoruz, yazar bir şey yazıyor tek sayfalık futbolun tepeden aşağı iki sütun işte ne bileyim ben dörtte birini alıyor. Şimdi adamın yazısına da kıyamıyoruz, bizim sayfa da giderek sıkışmaya başladı. Futbolda daha geniş açılmak ve derinleştirmek bu futbol, Radikal İki'nin siyasi alanlardaki yakalamış olduğu o çok sesli tartışma platformunu futbola taşımak gibi bir niyetimiz oldu.

Radikal'in spor sayfalarında futbolun dışındaki branşlara yer açıldığından futbolu derinlemesine işlemeye yer kalmadığını o nedenle eki bir çıkış yolu olarak gördüklerini belirten G28, Radikal Futbol'un Radikal İki'nin tarzını uygulayışını şöyle anlatmaktadır:

> Neticede futbol eki sistemlerin, taktiklerin tartışıldığı, işte o zaman yıldızı yeni yeni parlayan mesela bugünün artık ünlü antrenörü olan Ersun Yenal'ın bile yazı gönderdiği, işte Tanıl Bora, Ahmet Çiğdem, Semih Gümüş üçlüsünün, hatta Mehmet Demirkol dörtlüsünün kendilerini daha rahat hissettiği, çünkü yer kısıtlaması yok. Gazetede ne olursa olsun bir köşe orası bir yerde bitiyor. Uzun soluklu bir tartışmaya girdiğiniz zaman sayfalar dolusu yazabilirsiniz ve futbol eki böyle bir rahatlık sağladı bize.

Gazeteci G28, Radikal Futbol'un günlük polemiklerden uzak durarak, sistemleri, teknikleri ve ülkelere göre futbol kültürlerini okuyucuya aktaran bir ek olduğunu vurgulamaktadır. Radikal Futbol'un "*futbolu sadece izleyen değil okumasını da seven, onun içindeki maceralara hikâyelere, özel seslere ihtiyaç duyan ve onları yazı olarak görmek isteyen insanlara*" seslendiğini düşünen G13, şunları söylemektedir:

> Bir tane hayali karakter vardı Erkan Gologlu, bu Erman Toroğlu'na şeydi, bozularak yapılmış, o bir tüpçü idi, tüp satan adamdı ve sporla ilgileniyordu. Yani şey gibiydi işte, bir esnaf ve esnaflar en çok neyi konuşur, futbolu konuşur, sanki onun dükkânında

> konuşuluyor ve onları yazıyordu. Ama işte Gençlerbirliği'ni biliyor onu biliyor bilmem neyi biliyor filan. Akif Kurtuluş diye bir şair hukukçu o yazardı. Ama bazen şey yapardık Akif şunu yazsa diye ben söylerdim. Yani ben bir konu verirdim onun zaten yeteneği oydu işte, onu yazıya dökerken şişirir.

G13'ün sözlerinde eski hakem ve futbol yorumcusu Erman Toroğlu'nu çağrıştıran hayali karakterin yazarının şair ve hukukçu olması dikkat çekmektedir. G13, ekteki yazarlarla ilgili olarak da şunları dile getirmektedir:

> Tanıl bir tür şey yapardı dergide. O haftanın bütün maçlarını tek tek kendi lezzeti ve bakış açısıyla yazardı. İşte rahmetli Cengiz abi vardı, Cengiz abi eski ekol bir yazardı, eski ekolün içindeki en donanımlı insanlardan biriydi. O mesela gider Dinamo Kiev'i, Lobanovski'yi tarihinden bulup getirir, işte bir Avusturya takımı ile GS eşleşti, işte Sturm Graz. İşte bu takım nasıl doğdu bilmem onları yazardı. Semih abi, mesela Semih Gümüş, adam edebiyatçı, edebiyat eleştirmeni, yazar bilmem ne falan o biraz Galatasaraylıydı aslında biraz taraftar mantığıyla yazardı. İşte mesela o hafta mesela bütün arkadaşlara şey verirdim ben görev, o sonra refleks olurdu, şimdi Sergen bir yerde bir şey demiş komik bir cümle herkes yazar onu not atarlardı, bir toplardık haftanın dedikodusu gibiydi o.

G13, Radikal Futbol'daki yazarların entelektüel kapasitelerinin altını çizmektedir. Kadın yazar Banu Yelkovan'ın yazılarıyla ilgili "*İlk önce Banu'nun Süpürgesi diye bir şey yaptık, o bir futbol cadısı gibiydi. O böyle işte şeyleri toplar, Avrupa'da neler olup bitiyor*" diye konuşan G13, haftanın maçlarından öne çıkanları Mehmet Demirkol'un değerlendirdiğini belirtmekte ve şunları dile getirmektedir: "*Ben başka bir disiplinden geliyordum mesela sürekli şey yapıyordum. Soruşturma yapıyordum. Dünya kupası başlıyor, unutamadığın üç maç. Ama şeylere soruyorum ben, ne bileyim iki tane futbolcuya soruyorsam bir tane oyuncuya soruyorum bir tane yönetmene soruyorum*." G13'ün Radikal Futbol'da sinema dünyasının futbola bakışını yansıtan ilgi çekici yöntemler denediği de görülmektedir.

Gazetecilerin anlatılarında Radikal gazetesinin kimliğinin oluşmasına önemli katkılar yapan düzenli eklerin içinde özellikle kültürel üretim alanını etkileyen Radikal İki ve Radikal Kitap ekleri dikkat çekmektedir. Radikal İki'ye ilişkin tanıklıklar, öncelikle yayın yönetmeni Tuğrul Eryılmaz'ın kişisel özelliklerinin ve mesleki bakış açısının Radikal'in pazar ekinin başarılı bir yayın olmasını garantilediğine işaret etmektedir. Gazetenin tabloid boy döneminde bir ölçüde zayıfladığı düşünülse de on sekiz yıla yaklaşan basılı yayın hayatında farklı görüşlere yer açan, Türkiye'nin düşün

dünyasına önemli katkılar yapan, yazar, akademisyen ve siyasetçilerin yetiştiği bir kamusal platform haline geldiği anlaşılmaktadır. Okuyucularıyla özel bir bağ kurduğu, onlardan beslendiği, onların gösterdiği ilgi sayesinde ulaşılan yüksek tirajların ana gazeteye göre editoryal bağımsızlığını sağladığı da fark edilmektedir.

Radikal yazı işlerinde görev yapan gazetecilerden yapılan aktarmalar Radikal İki gibi Radikal Kitap'ın da gazetenin kimliğinin önemli bir parçasını oluşturduğuna işaret etmektedir. Radikal Kitap'ın okuyucu, yayınevi ve yazarın buluştuğu bir platform oluşturmanın yanı sıra yer verilen yazılarla da kültür sanat alanına önemli katkılar yaptığı anlaşılmaktadır. Radikal Kitap'ın ana gazeteyi geride bırakan ilan alma kapasitesinin diğer gazeteleri de benzer ekler çıkarmaya teşvik ettiği göz önüne alındığında kitap sektöründe çarpan etkisi yarattığı da söylenebilir.

Radikal Cumartesi'nin giderek siyasal ağırlıklı bir içerikle çıkan Radikal İki'nin boşalttığı alanı doldurmak için çıktığını söylemek mümkün görünmektedir.

Gazetecilerin anlatımlarından Radikal Hayat'ın Radikal okuyucu profiline uygun biçimde kent yaşamı, kültür-sanat faaliyetleri ve yaşam tarzı konularıyla ilgili haber ve yazıları günlük olarak veren bir platform olduğu anlaşılmaktadır.

Son olarak Radikal Futbol'un, yayınlandığı süre zarfında yazarlarının entelektüel kapasitesiyle dikkat çektiği, Radikal İki'nin futbola izdüşümü olarak yorumlanabileceği futbol anlatısına mizah unsurunu da dâhil edilerek keyifle okunur olmayı amaçladığı söylenebilir.

3.3. Alan, Sermaye ve *Habitus* Çerçevesinden Radikal Gazetesi Çözümlemesi

Bu bölümde Bourdieu'den alınan kavramsal araçlar kullanılarak yukarıdaki iki bölümde elde edilen bulgular temelinde Radikal'deki değişim ve dönüşümün nasıl gerçekleştiğini, bu değişim ve dönüşümde yazı işleri kadrosunda yer alan gazetecilerin nasıl bir rol oynadığını ortaya koyacak şekilde Radikal gazetesi çözümlemesi yapılacaktır. Bunun için Bourdieu'nün alan çözümlemesi yaklaşımına uygun şekilde önce gazetecilik alanının iktidar alanına göre konumu ele alınacak, ardından alandaki eyleyiciler (gazeteciler) ve kurumlar (gazeteler) arasındaki rekabet durumu incelenecek,

sonra Radikal yazı işleri ekibinin *habitus*larına uygun şekilde gazetenin haberciliğini nasıl etkiledikleri ele alınacaktır.

Bourdieu'nün alan yaklaşımı iktidarın bütün alanları kesmesini, diğer bir ifadeyle bütün alanların kendi içinde iktidar üretmesini anlatmaktadır. Bu durum şematik biçime Şekil. 2.1'de gösterilmiştir. Bir alanın toplumsal uzam içinde kültürel ve ekonomik sermaye kutuplarına göre konumunun, toplam sermaye miktarı ve sermaye bileşimiyle belirleniyor olması, o alanın iktidar alanıyla ilişkisini de koşullamaktadır. Radikal gazetesinin içinde yer aldığı gazetecilik alanı, kültürel alanın bir alt alanı durumunda olup, büyük ölçekli kültürel üretim yapılması nedeniyle de ekonomik kutba daha yakın konumlanmaktadır. Bu durum onun özerk olmayan yapısına da işaret etmektedir.

3.3.1. Gazetecilik Alanının İktidar Alanına Göre Durumu

Gazetecilerin yukarıda anlatımları, gazetecilik alanının iktidar alanının önemli aktörleri olan siyasi partiler, hükümet ve devlet kurumlarını içine alan siyasal alanla olan ilişkilerinin, genel olarak, bir gazetenin bağlı bulunduğu sermaye grubunun içinde yer aldığı ekonomik alanın siyasal alanla olan ilişkilerinin seyrine göre şekillendiğine işaret etmektedir. Radikal gazetesinin yayın hayatına başladığı doksanlı yılların ikinci yarısında siyasal alana ordunun belirleyici konumunun ve zayıf koalisyon hükümetlerinin damga vurduğu görülmektedir. Bu dönemde Radikal gazetesinin, Doğan Grubu'nun sahip olduğu medya gücüyle hükümetler üzerinde etkili olması nedeniyle ekonomik alanın kendi iç mantığının dayattığı gerekliliklerin ve bağımlılık halinin dışında özel bir baskıya maruz kalmadığı, bununla birlikte ordunun siyaseti dizayn etme girişimlerinden etkilendiği anlaşılmaktadır. Bu durum kendisini 28 Şubat sürecinde siyasal İslâmcı gelişmenin önünü kesmek için Refah-Yol hükümetinin iktidardan uzaklaştırılması ve İslâmi sermaye diye tarif edilen kesimlere yönelik operasyonlarla ilgili habercilikte kendini göstermektedir. Radikal'in Ankara bürosundan yazı işlerine gönderilen haberlerin, gazetenin Susurluk kazasıyla ilgili haberciliğiyle kazandığı prestije uygun düşmeyecek şekilde yayınlanması söz konusu olmuştur. Sol-liberal yayın politikası izleyen Radikal, PKK ile güvenlik güçleri arasında süren çatışmanın haberleştirilmesi ve kullanılan dil açısından da ordunun gazetecilik alanının geneli üzerindeki baskısından nasibini almış, evrensel gazetecilik standartlarının uygulanmasından taviz vermiştir.

Gazetecilerin anlatımlarında Radikal'in sermaye sahipliği yapısının ekonomi alanındaki haberciliğinde etkili olduğu görülmektedir. Doğan Grubu'nun çıkarlarına aykırı olan kimi haberlerin yazıldığından ve yayınlandığından söz edilmekle birlikte genel işleyişin grup çıkarlarını gözettiği, büyük sermayenin doğrudan hedef alınmadığı, borsa ve finans piyasalarıyla ilgili haberciliğin öne çıktığı, özelleştirme ihaleleri dışında çalışma yaşamının emek kesimine yönelik haberciliğin liberal-sol çizgideki bir gazeteden beklenen düzeyde olmadığı anlaşılmaktadır. Bourdieu gazetecilik alanında olan bitenin anlaşılmasında reklam verenlerin kim olduğunun önemine işaret etmektedir. Bu bağlamda Radikal'in ekonomi haberciliğinin büyük sermaye kesimlerinin reklam verme potansiyelini gözden kaçırmadığını söylemek mümkündür. Ayrıca ekonomik krizlerden çıkış yolu olarak IMF onaylı programların, desteklendiği ve çalışanlara olan olumsuz etkileri geri plana itilerek haberleştirildiği de görülmektedir.

AKP'nin tek başına iktidara geldiği 2002 yılından sonra Avrupa Birliği'ne uyum paketleriyle başlayan ve özellikle 2007 seçimleri öncesi "e-muhtıra" diye tabir edilen Genelkurmay'ın cumhurbaşkanlığı seçimlerine yönelik müdahale girişiminin hükümet tarafından boşa çıkarılması ve ardı sıra açılan Ergenekon ve Balyoz davalarıyla devam eden ordunun siyasal alandan itilme ve etkisizleştirilme sürecinin iyice netleştiği fark edilmektedir. 2002-2010 döneminin ilk yarısında AKP hükümetinin demokratikleşme söyleminin gazetenin yayın politikası ile örtüşmesi nedeniyle siyasal alanın gazete üzerinde doğrudan ya da bağlı bulunduğu Doğan Grubu dolayımıyla önemli bir baskı oluşturma görülmektedir. Bununla birlikte bu dönemin ikinci yarısından sonra özellikle Ergenekon davasının başlaması ve Doğan Grubu'nun küçülme baskısını üzerinde hissetmesine yol açan vergi soruşturmasıyla birlikte gazetenin siyasal alanın etkisini ve baskısını hissettiği gözlemlenmektedir. Bu dönemde muhafazakâr görüşlü yazarların kadroya alınması her ne kadar gazetenin çeşitli görüşlere yer verilmesi ilkesiyle uyumluluk arz etse de AKP hükümetinin siyasal alanı kontrol altına almış olmasının bir sonucu olarak da okunabilir. Çünkü Radikal gazetesinin kentli, yüzü Batı'ya dönük, iyi eğitimli okur kitlesi göz önüne alındığında muhafazakâr görüşlü yazarların istihdam edilmesi, gazetenin bağlı bulunduğu Doğan Grubu'nun siyasal alanla kendi arasında iletişim kanallarını açık tutma çabası olarak değerlendirilebilir.

Radikal'in tabloid boya geçtiği 2010-2011 dönemi ve sonrasında da AKP hükümetinin iç ve dış politikada kırılmaya karşılık gelen yönelimleri çerçevesinde gazetecilik alanının ağır bir baskı altında kaldığı net biçimde görülmektedir. Bu baskı özellikle Haziran 2013 Gezi olaylarıyla birlikte daha da artmıştır. Doğan Grubu'nun vergi cezasının düşürülmesiyle birlikte Milliyet, Vatan gazeteleri ile Star TV'nin satılmasıyla devam eden küçülme süreci ise Radikal'in kâğıt baskısına son verilerek dijital yayına geçilmesi ve kapanmasına dek uzanmıştır. Tabloid boy, Ali İsmail Korkmaz'ın dövülerek ölümüne yol açılması, İstanbul'un siluetini bozan kuleler ve ÖSYM skandalı gibi sınırlı sayıda örnek dışında Radikal haberciliğinin, hem siyasal alanın doğrudan hem de Doğan Grubu üzerinden dolaylı olarak baskılandığı, ruhunu kaybettiği ve etkisizleştiği bir dönemi temsil etmektedir. Bununla birlikte bu dönemde hükümetin Kürt sorunuyla ilgili yaklaşımına koşut olarak gazetecinin habercilik tarzının ve genel yayın politikasının geçmiştekiyle benzerlik arz ettiği gözlemlenmektedir. Ancak Radikal'in bunu siyasal alanla gazetecilik alanının frekanslarının çakışmasına borçlu olduğu da açıktır.

Radikal'in Haziran 2014'te kâğıt baskısına son verip dijital mecraya sıkışması yine siyasal alanın, Doğan Grubu üzerindeki baskısının bir sonucudur. Radikal.com.tr sitesi bir süre tabloid dönemden farkla eski Radikal çizgisini hatırlatan haberciliği hayata geçirse de hükümetin dikkatini ve tepkisini çekmesiyle birlikte teknolojik atılım hazırlığındayken ani bir kararla kapatılmaktan kurtulamamıştır.

3.3.2. Gazetecilik Alanının Durumu ve Rekabet

Gazetecilik alanının Bourdieucü bir çözümlemesinin ikinci aşamasında bizzat alanın içindeki eyleyici ve kurumların birbirlerine göre durumları ve aralarındaki rekabetin incelenmesi gerekmektedir. Radikal'in yayına girdiği dönemde Türkiye'de gazetecilik alanına ilişkin gazetecilerin tanıklıkları ve başvurulan kaynaklar, alanda oligopol bir yapının hâkim olduğuna, sektörün iki büyüğü Doğan Grubu ve Dinç Bilgin Grubu'nun medya dışında sektörlere de yatırım yaptıklarına, grupların gazeteleri, kârlılıklarından daha çok birbirlerine karşı savunma silahı olarak gördüğüne ve siyasal alanın manipüle edilmesinde gazetelerin kullanıldıklarına işaret etmektedir. İki büyük sermaye grubu arasındaki yayın kulvarlarının tümünde büyük bir rekabet gözlemlenmektedir. Doğan Grubu'nun Hürriyet ve Milliyet'inin karşısında Dinç Bilgin

Grubu'nun Sabah gazetesi yer almaktadır. Doğan Grubu'nun bulvar gazetesi Posta'nın karşısında Dinç Bilgin Takvim gazetesiyle rekabet etmektedir. Gruplar, sırasıyla, ekonomi gazeteciliğinde Finansal Forum ile Liberal Bakış, spor gazeteciliğinde Fanatik ile Taraftar ve Fotomaç gazetelerini çıkararak rekabeti sürdürmüşlerdir. Cumhuriyet gazetesinin geçirdiği iç sarsıntıdan sonra okur kaybetmesi üzerine toplumdaki demokrasi arayışlarına hitap edecek şekilde liberal-sol çizgide bir yayın organına ihtiyacını fark eden Dinç Bilgin Grubu'nun 1995 yılında çıkardığı Yeni Yüzyıl'a Doğan Grubu 1996 yılında Radikal gazetesi ile yanıt vermiştir.

AKP'nin 2002 yılında iktidara gelmesiyle birlikte gazetecilik alanında yukarıda anlatılan rekabeti önemli ölçüde değiştiren gelişmeler yaşanmıştır. Dinç Bilgin, Uzan ve Karamehmet grupları medya sektöründen tasfiye olmuş, bu grupların medya varlıkları AKP'yi destekleyen sermaye kesiminin kontrolüne geçmiştir. 2007 yılında Radikal'in okuyucu kitlesine hitap eden Taraf gazetesi yeni bir kurum olarak gazetecilik alanına girmiştir. Taraf'ın TSK'yı hedef alan agresif yayın politikası Radikal'in ciddi tiraj kaybına yol açmıştır. Gazetenin güvenlik bürokrasisi içinde cemaat yapılanmasından aktarılan ancak güvenirliliği tartışmalı olan bilgi ve belgelere dayanan haberciliği, kamuoyunda büyük yankı yarattığı için Radikal gazetesinin haberciliğinde bocalamaya neden olmuştur. O türden haberleri gazetecilik standartlarına göre yayınlanamaz bulan yazı işleri ekibi, bunun sonucunda resmi kaynaklardan hiçbir şekilde bilgi alamamaya başlamış, bunun sonucunda okuyucunun ilgisini çekmekten uzak, renksiz bir habercilik rutinine kendini kaptırmıştır. Radikal'in yaşadığı habercilik krizine ve tiraj kaybına çare olarak Doğan Grubu'nun iş dünyasına dönük gazetesi Referans ile birleştirilerek tabloid boya geçilmiştir. Radikal'in tabloid boyda çıkışı yukarıda işaret edildiği gibi siyasal alanın ağır baskısının hissedildiği bir döneme karşılık gelmektedir. Artık siyasal iktidarın hem kendini destekleyen sermaye kesiminin yayın organlarıyla hem de Doğan Grubu gibi muhalif potansiyeli olanları maliye marifetiyle ya da doğrudan uyarılarla kontrol altına aldığı bir gazetecilik alanı söz konusudur. Taraf'ın çıkışından itibaren zaten rekabet gücü zayıflayan Radikal haberciliği bu dönemde iyice deforme olarak hükümeti rahatsız etmemeye özen gösteren bir çizgiye oturmuş ve bunun sonucunda hızlı bir tiraj kaybı yaşanmıştır. Bu durum gazetenin kâğıt baskısına son verilip dijital yayıncılığa geçene kadar devam etmiştir. Dijital yayın döneminde Radikal ilk başlarda eski habercilik tarzına uygun bir çizgi izlemiş ve mecranın hızlı hareket etmeye zorlayan

doğasına karşın haber unsurlarının tam olmasına gösterdiği özenle diğer haber sitelerinden farklılaşmıştır. Bu dönemde özellikle Kürt sorunu ve "çözüm süreci" ile ilgili haberciliğiyle dikkat çekmiştir. Ancak siyasal iktidarın gazetecilik alanına baskısı habercilikte "temkinli" olmaya zorlamış, sık sık siteden haberlerin çıkartılması söz konusu olmuş ve hükümetin doğrudan uyarısı karşısında Doğan Grubu sitenin kapatılması kararını almıştır.

Radikal'in yayın hayatı boyunca gazetecilik alanında kendi tarzına uygun şekilde rekabet ettiği söylenebilir. Diğer gazetelere haber atlatmaktan daha çok bir haberi diğer yayın organlarının bakış açısından çok farklı şekilde çerçeveleyerek fark yaratmıştır. İnsan hakları, çevre, kadın ve çocuk hakları konusundaki haberleriyle gazetecilik alanında standart koyan bir gazete olmuştur. Ayrıca kamusal tartışmaya katkı yapan yorum-forum sayfaları ve kendine özgü kitap ekiyle de gazetecilik alanını etkilemiştir. Diğer bazı gazeteler de bu tür sayfalara yer vermeye başlamış ve kitap ekleri çıkarmışlardır.

3.3.3. Gazetecilerin *Habitus*ları ve Radikal Haberciliğine Etkisi

Gazetecilik alanının iktidar alanıyla ilişkileri ve alanın kendi içindeki rekabet durumunun incelenmesinden sonra sıra Radikal yazı işlerinde yer alan gazetecilerin *habitus*larının gazetenin geçirdiği dönemlerde izlenen yayın politikası ve habercilik tarzına olan etkilerine ilişkin bulguların değerlendirilmesine gelmektedir.

Radikal yazı işlerinde yer alan ve görüşme yapılan gazetecilerden anket yoluyla elde edilen veriler, gazetecilerin kültürel sermaye açısından Türkiye'de basın sektörünün o yıllardaki ortalamasının üstünde olduklarına işaret etmektedir. Orta sınıfa mensup olan gazetecilerin ağırlıklı olarak serbest meslek sahibi olan babalarının ve dedelerinin de kendi dönemlerine göre eğitim düzeyi yüksektir. Yazı işleri ekibinin mesleki deneyimi, yani gazetecilik alanında edinilen kültürel sermaye miktarı oldukça iyi düzeydedir. Ayrıca Radikal'in ilk döneminde yazı işleri ekibinde yer alan radikal sol çevre ve yayın organlarından gelen gazetecilerin sahip oldukları kültürel sermaye ve *habitus*larının gazeteye prestij kazandıran haberlerin yapılmasında belirleyici düzeyde rol oynadıklarının hatırlanması yerinde olacaktır. Bu gazetecilerin büyük bölümü çok

geçmeden tasfiye olsalar da Radikal'in habercilik tarzını kalıcı biçimde etkilemişler ve gazetecilik ilkelerine aykırı haberlere itiraz kültürünün oluşmasını sağlamışlardır.

Radikal'in kurucu genel yayın yönetmeni Mehmet Yılmaz, Mülkiye mezunudur. Radikal'in kuruluşu sırasında meslekte yirmi yılı geride bırakmış olan Yılmaz'ın, çok sayıda derginin yanı sıra Posta ve Fanatik gazetelerinin de kurucusudur. Radikal, Posta, Fanatik ve Finansal Forum gazetelerini çatısı altında toplayan Simge Grubu'nun hissedarı olmakla birlikte gazeteciliğin evrensel normlarının uygulanmasına dikkat eden yeri geldiğinde patronla arasına mesafe koymayı bilen ya da patronun gazetenin yayın politikasına karışmasına izin vermeyen bir yönetici olduğu anlaşılmaktadır. Bu tutumunda, çıkardığı yayınların başarılı olmasının kendisine sağladığı simgesel sermayenin büyüklüğü de rol oynamaktadır. Türkiye İşçi Partisi ve sendikacılık geçmişinin Mehmet Yılmaz'a sol bir formasyon kazandırdığı da söylenebilir. Sahip olduğu kültürel ve simgesel sermayenin yanı sıra gazetecilik alanında kazandığı *habitus*un sayesinde hangi tür yayınlara toplumsal talep olduğunu sezebilmektedir. Ayrıca haberin farklı yönlerini görebilmekte ve başkalarının öngöremediği şekilde gelişmesini sağlayabilmektedir. Birlikte çalıştığı gazeteciler üzerindeki otoritesi de buradan kaynaklanmaktadır. Gazetecilere sahip çıkan ve onlara inisiyatif veren *habitus*u meslektaşları arasında birlikte çalışma arzusunu yaratmaktadır. O nedenle Mehmet Yılmaz'ın "ekip ruhu"na önem verdiği rahatlıkla söylenebilir. Dolayısıyla sosyal sermayesi güçlüdür. Yeni bir yayın çıkarırken bu sermayesini kullanmakta ve ekibini hızla oluşturabilmektedir. Sahip olduğu kültürel ve sosyal sermaye, onun başarılı bir gazeteci ve yönetici olarak temayüz etmesini sağlamıştır. Çünkü o, bu sermaye türlerini uygun koşullarda birbirine dönüştürmede başarılı olmuştur. Bunun sonucunda gazetecilik alanında kazandığı simgesel sermayesi güçlüdür.

Radikal'in yayına hazırlandığı ve yayınlandığı dönemde gazetenin yayın ilkeleri, yayın politikası ve habercilik tarzının şekillenmesinde, Mehmet Yılmaz'ın yanı sıra yazı işleri ekibinde yer alan gazetecilerin gazetecilik alanında farklı yerlerden geçen mesleki yörüngelerinin kendilerine kazandırdığı alana özgü kültürel sermaye ve mesleki *habitus*larının rol oynadığı da görülmektedir. Hazırlık aşamasında nasıl bir gazete çıkarılacağına dair yürütülen tartışmaların düzeyi, gazetecilik ilkeleri açısından sahip olunan uluslararası perspektifi yansıtmaktadır. Gazeteciler, Radikal için BBC ve The

Guardian'ın tarzını örnek almaktadırlar. Mehmet Yılmaz'ın Mülkiye mezunu olması ve sol gelenekten gelmesinin yanı sıra gazetecilik alanındaki geçmişi, Radikal'de bu tartışmaları teşvik etmeye uygundur. Gazetenin ilk çıktığında yaşanan birkaç haftalık bocalamadan Susurluk kazası ile çıkılmıştır. Bunda kazaya öncelikle radikal sol yayın organlarından gelen gazetecilerin gösterdiği hızlı tepki ve ardından genel yayın yönetmeninin olayın üstüne gidilmesi yönünde yol açıcı tutumu rol oynamıştır. Radikal, bu bağlamda, devlet içindeki yasa dışı oluşumların teşhir edilmesinde kamusal görevini başarıyla yerine getirmiştir. Susurluk kazasının olduğu 2 Kasım 1996 gecesinde gazetede şehir baskısından sorumlu editörlerin kazada yer alan kişilerin kim olduklarını bilmeleri ve aralarındaki ilişkinin mahiyetine dönük yaklaşımları, onların doğrudan doğruya geçmişte kazandıkları kültürel sermayelerinin ve *habitus*larının sonucudur. Gazetecilik alanındaki diğer kurumlara da hizmet veren ajanslardan gelen bu habere başka gazeteler aynı şekilde yaklaşamamış, sayfalarında sıradan bir kaza haberi olarak yer vermişlerdir. Radikal haberciliğinin alamet-i farikası olan Susurluk kazasıyla ilgili haberlerin hazırlanmasını yukarıda sözü edilen gazetecilerin ve gazetenin bu tür haberciliğe uygun yapılanışının dolaysız sonucu olarak kabul etmek yanlış olmayacaktır. Bununla birlikte Susurluk kazasının olduğu gece görevli gazetecilerin de içinde olduğu kesim 1997 yılının başlarında bir gazetecinin "bina kustu" metaforuyla anlattığı gibi işten çıkartılmalarında ve 28 Şubat süreciyle birlikte fikri takip yapılmasına rağmen konuyla ilgili haberciliğin zayıflamasında, gazetecilik alanına iktidar alanının baskısının rol oynadığı söylenebilir. Bu dönemde yazı işlerinde çalışan gazetecilerin anlatımlarına bakıldığında aslında kabul edilen yayın ilke ve politikalarına çok uymayan bir tarzın kendisini dayattığı anlaşılmaktadır. Gazete genel olarak 28 Şubat dönemindeki haberciliğinde taraflara mesafeli konumunu koruyamamış, laikliğin savunulması adına siyasal alanın ordu tarafından dizaynına tavır alamamıştır. Aynı şekilde Genelkurmay merkezli bir manipülasyon olan Şemdin Sakık andıcıyla ilgili haberlerde de benzer şekilde gazetecilik ilkelerinin gerekliliklerine uyulmayarak mesafeli yaklaşım korunamamış, bu durum gazetenin yazı işlerinde tartışmalara yol açmıştır. Andıcın manipülasyon olduğunun ortaya çıkmasıyla birlikte durumu açıklayan haberin bile gazete sayfalarında yer alması uzun tartışmaların sonucunda mümkün olabilmiştir. Bazı gazeteciler bu dönemi Radikal'in sonu olarak değerlendirmektedir. Ancak iktidar alanının gazetecilik alanını ağır biçimde baskıladığı böylesi konjonktürlerde bile Radikal

yazı işleri ekibinin içinde alanın *doxa*sına bağlı gazetecilerin direniş gösterdiği gözden kaçmamaktadır. Bu tutum adeta gazetenin genetik kodlarına kazınmış ve yirmi yıllık yayın hayatı boyunca yazı işleri toplantılarında az ya da çok kendini hissettirmiştir. Gazetecilik alanının iktidar alanıyla ilişkisinin durumuna bağlı olarak söz konusu direniş ya yayınlanmayan haberlerin farklı biçimlerde Radikal İki'de yayınlanmasını sağlayan bir iç örgütlenme şekline bürünmüş ya da özellikle tabloid boy döneminde siyasal alandaki aktörler tarafından gazeteye yerleştirilen unsurların manipülatif haberlerine karşı habercilikte gazeteciliğin temel ilkelerini yani alanın *doxa*sını öne çıkartan açık bir mücadeleye dönüşmüştür. Bunun sonucunda bazı haberlerin yayınlanması engellenmiş, bazıları gazetecilik ilkelerine uygun şekilde revize edilmiş ancak bir kısmının yayınlanmasına da engel olunamamıştır.

Radikal'in ikinci genel yayın yönetmeni İsmet Berkan ağırlıklı olarak AKP'nin iktidara geldiği ve gücünü pekiştirdiği dönemde görev yapmıştır. İstanbul Üniversitesi Gazetecilik Enstitüsü mezunu ilk kadın gazetecilerden Necla Tümay Berkan'ın oğlu olan ve kendisini hiçbir zaman solcu olarak tanımlamayan İsmet Berkan'ın döneminde yazı işleri kadrosu gazetenin kuruluşundan itibaren devam eden habercilik tarzını sürdürmüştür. Bununla birlikte iktidar partisinin özellikle ilk beş yıldaki politika hedefleri arasında yer alan AB'ye üyelik ve demokratik açılımlar gibi temel başlıkların gazetenin yayın politikalarıyla örtüşmesi nedeniyle yapılan haberciliğin muhalif tonu eskisine göre zayıflamıştır. Başka türlü söylemek gerekirse, gazetenin ilk dönemindeki cesur haberciliği yerini temkinli bir tarza bırakmıştır. Diğer taraftan 2007'den itibaren Taraf'ın güvenlik bürokrasisi içinden sızdırılan bilgilere dayanan agresif habercilik tarzı karşısında yazı işlerinde çalışan gazeteciler, gazetecilik ilkelerine bağlı çizgilerini resmi haber kaynaklarını kaybetme pahasına koruyabilmişlerdir.

Gazetenin geleneksel habercilik tarzında belirgin farklılık tabloid boy döneminde gözlemlenmiştir. Gazetecilerin anlatımlarından geleneksel çizgiden sapışta genel yayın yönetmeni Eyüp Can Sağlık'ın da rolünün olduğu anlaşılmaktadır. İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi mezunu olan Sağlık, Harvard'da lisansüstü düzeyde eğitim almış, Zaman gazetesinin yenilenmesinde Ekrem Dumanlı ile çalışmıştır. Sağlık, Doğan Grubu'nun iş dünyasına dönük Finansal Forum gazetesini yeni bir içerik ve biçimle çıkarmak üzere Gülen cemaatinin yayın organı olarak bilinen Zaman gazetesinden 2004

yılında gruba davet edilmiştir. Sağlık, Referans gazetesinin genel yayın yönetmenliği sırasında bir süre Hürriyet gazetesinin haber koordinatörlüğü görevini yapmıştır. Grubun Sağlık'ı Hürriyet gazetesi genel yayın yönetmenliğine hazırlaması olarak değerlendirilen bu süreç daha sonra Ertuğrul Özkök'ün yerine Enis Berberoğlu'nun getirilmesiyle akamete uğramıştır. Referans gazetesinin günlük işleyişine yeniden katılan Sağlık, Radikal gazetesiyle birleşme sürecinin sonucunda tabloid boy döneminin genel yayın yönetmeni olmuştur. Gazetecilerin anlatımlarından nazik ama kibirli tavırları olan ve muhafazakâr camiadan gelen Sağlık'ın kolay karar veremeyen bir yapıda olduğu anlaşılmaktadır. Bunun yanı sıra gazeteciler geleneksel olarak liberal-sol çizgideki Radikal gazetesine uygun bir siyasal bakış açısında olmadığına da vurgu yapmaktadırlar. Yöneticiliği sırasında güvenlik bürokrasisi içinden kaynakları olan gazetecileri istihdam eden Sağlık, Radikal yazı işleri masasında gerilimli tartışmalara kapıyı açmıştır. Yazı işlerinde Radikal'in geleneksel habercilik tarzına sadık gazeteciler evrensel gazetecilik ilkelerini ihlal eden haberlerin sayfalarda yer almaması için büyük bir direniş göstermişlerdir. Bu anlamda Sağlık'ın dönemi aslında Radikal gazetesi içinde iç rekabetin en şiddetli olduğu dönem olarak nitelendirilebilir.

Dijital dönemde ise hem yayın yönetmeninin hem de kadroda yer alan gazetecilerin sahip oldukları kültürel sermaye ve *habitus*larına koşut olarak ilk dönemlerde Radikal *ethos*una uygun habercilik yaptıkları gözlemlenmektedir. Yani radikal.com.tr sitesi üzerinden yürütülen yayıncılığın kalitesinin dolaysız biçimde genel yayın yönetmeni Ezgi Başaran ile çalışan gazetecilere bağlı olduğunu söylemek mümkündür.

Genel olarak bakıldığında dijital yayın dönemi de dâhil olmak üzere Radikal yazı işlerinde, iktidar alanının baskısına her fırsatta karşı koyan, bunda kimi zaman başarılı kimi zaman başarısız olsa da gazetecilik alanın *doxa*sına her daim sadık kalmayı işsizlik pahasına göze alan ve bu çizgiyi gazetenin karakteri haline getiren gazetecilerin yer aldığı görülmektedir. Onların kültürel sermayeleri ve *habitus*larının bir sonucu olan bu çizgisinin, iktidar alanın baskısının çok arttığı dönemlerde Radikal'in haberciliğinin deformasyonunu belli ölçüde frenlediği de anlaşılmaktadır.

3.4. Araştırma Sonuçlarının Değerlendirilmesi

Radikal'in yazı işleri ekibinde yer alan gazetecilerin demografik özellikleri ve gazetenin geçirdiği değişim ve dönüşüme dair tanıklıkları temelinde yapılan bu araştırmanın, gerçekliğin bütünü kapsayan, yani araştırma nesnesinin eksiksiz bir incelemesi olmadığını teslim etmek yerinde olacaktır. Gazetecilerin tanıklıklarının, sahip oldukları kültürel sermayelerine bağlı olarak gazetecilik alanında işgal ettikleri konumdan, araştırma nesnesi hakkında bir söylem düzeni kurduğu göz önüne alındığında, araştırmayı yürütenin, yukarıda yapıldığı gibi içeriden değil, kurulan söylem düzenin dışına çıkarak araştırmanın sonuçlarını değerlendirmesi de gerekmektedir.

Genel olarak bakıldığında, Radikal bir fikir gazetesi olması nedeniyle sansasyonel habercilik tarzından uzak durmuş, magazin haberlerinde niteliğe ve üçüncü kişileri ilgilendirmesine önem vermiş, haberlerde ötekileştirici ifadelerin kullanılmamasına özen göstermiş ve gazeteciliğin etik ilkelerine bağlı kalmaya çalışmıştır. Cevap ve düzeltme hakkına saygılı bir gazete olmakla birlikte tabloid dönemde bu hakkın kullandırılmasında kavramın sınırları aşılmış, siyasal alanın gazetecilik alanı üzerindeki baskısının artmasına koşut olarak özellikle hükümet yetkililerinin gazetede yer alan haberlerle ilgili yaptığı açıklamalara hak ettiğinden fazla yer verilmiştir. İnsan hakları, çevre ve toplumun dezavantajlı kesimleri her dönem yayın politikasının temel eksenlerini oluşturmuştur. Radikal bu konularda nasıl haber yapılacağına dair gazetecilik alanında standart koyan bir gazete olmuştur. Gazetenin ilk dönemlerinde soruşturmacı gazetecilik örnekleri verilmiş, ancak bu tarz habercilik sonraki dönemlerde işten çıkarmalar nedeniyle yapılamaz hale gelmiştir. Radikal'in bütün dönemlerinde fikri takibe önem verilmiştir. Gazete özellikle yorum ve forum sayfalarıyla kamusal tartışmaya zemin açmaya özen göstermiştir. Radikal kimliğinin yapı taşlarını oluşturan düzenli eklerin de bu konuda işlevsel olduğu görülmüştür. Özellikle Radikal İki, başlangıçtaki kısa bir dönem hariç, tamamen okuyucuların gönderdiği yazılarla çıkmış ve bu anlamda başlı başına bir model oluşturmuştur.

Değişim ve dönüşüm açısından bakıldığında ise ilk planda gazetenin genel yayın yönetmenlerinin farklı özellikleri dikkat çekmektedir. Kurucu genel yayın yönetmeni Mehmet Yakup Yılmaz'ın sol, ikinci genel yayın yönetmeni İsmet Berkan'ın liberal ve üçüncüsü Eyüp Can Sağlık'ın muhafazakâr gelenekten gelmeleri önemli sonuçlar

yaratmıştır. Yılmaz, liderlik vasıflarını taşıyan iyi bir gazetecidir. Gazeteciliğin evrensel kurallarının uygulanmasında titiz davranan, gazetenin patronuyla arasına mesafe koymayı bilen, farklı görüşlere açık olmakla birlikte otoriter bir yönü de olan, ekip çalışmasına ve yetki devrine eğilimli entelektüel bir kişiliktir. Annesi de gazeteci olan Berkan, liberal görüşlü, çok seslilikten yana ve tartışmaya izin veren bir yapıdadır. Muhafazakâr çevrelerden gelen Sağlık ise karar vermesi zor, tartışmaya zemin açan ancak zaman zaman yazı işlerinde alınan kararlara ters müdahalelerde bulunan, nazik ama kibirli tavırları olan bir yöneticidir.

Gazetenin haberciliğinde ilk planda 1996-2000 yıllarında Yılmaz'ın cesur habercilik tarzı, 2000-2010 yıllarında Berkan'ın temkinli ve 2010-2014 yıllarında Sağlık'ın kararsız tarzı dikkat çekmektedir. Yılmaz'ın cesur tarzında, sol gelenekten gelişi önemli olmakla birlikte dönemin iktidar alanının parçalı yapısının da rolü vardır. Ayrıca Yılmaz'ın patronun baskılarına karşı durabilmesinde gazete projesinin kendine ait olmasının yanı sıra Radikal'in bağlı olduğu Simge Grubu'nun ortağı olmasının da etkili olduğu söylenebilir. Yılmaz'ın bu özelliği ona Aydın Doğan'a "O zaman beni ve arkadaşlarımı atın" gibi bir çıkış yapma gücünü vermektedir. Ancak Yılmaz'ın cesur habercilik tarzının sınırları da yok değildir. Özellikle 28 Şubat süreci diye tarif edilen TSK'nın yükselen siyasal İslâm'ı baskılama girişimi sırasında ve PKK ile yaşanan çatışmalarda Genelkurmay'ın çizgisine koşut bir habercilik yapılmış, bu dönemde gazetenin radikal sol geçmişi olan çalışanlarının işlerine son verilmiştir. Yani gazeteciliğin evrensel ilkelerinden taviz verilmiştir. Ayrıca sözü edilen gazetecilerin kendisi de sol gelenekten gelen bir yayın yönetmeni tarafından işten çıkarılmış olmaları da dikkat çekicidir. Bununla birlikte onun döneminde gazetenin haberciliği, özellikle insan hakları ve yolsuzluklarla ilgili koalisyon hükümetlerini zorlamıştır. Kürt sorunu ve siyasal İslâm gibi kimlik meselelerinde ise gazetecilik alanının tümünü baskılayan Genelkurmay çizgisinin dışına çıkılamamıştır. Radikal'in Susurluk kazasıyla birlikte devlet içindeki yasadışı oluşumları ifşa eden habercilik tarzının bedeli 28 Şubat döneminde ödenmiş ve gazete 1998 yılında yaklaşık iki ay süreyle kırmızı logolu mizanpaja geçmiştir. Bu değişiklik sadece dış görünüşe ilişkin olmakla kalmamış, ekonomi sayfaları gazetenin ön taraflarına gelirken politika ve toplumsal konular arka sayfalarda işlenmiştir. Okuyucu tepkisi karşısında tekrar eski mavi logoya ve sayfa sırasına geri dönülmüş olsa da gazetenin çıkışından itibaren geçen yaklaşık bir buçuk

yıllık süredeki yaşananlara ve gelecek dönemlere bakıldığında aslında Radikal'in siyasal alana Susurluk haberleriyle müdahalesinin, gazetenin kaderini belirlediğini söylemek abartılı olmayacaktır. Çünkü Radikal'in alamet-i farikası haline gelen Susurluk'un bedeli, gazetenin kapatılmasına kadar giden bütün o yıllar boyunca her aşamada ödenmek zorunda kalmıştır. Radikal'in kurulu sistemi sarsma potansiyeli, yazar kadrosuna muhafazakâr görüşlüleri dâhil etme, temkinli habercilik tarzı, içerikte de değişim anlamına gelen ikisi akamete uğrayan ancak üçüncüsü başarılı olan biçimsel değişiklikler ve dijital mecraya sıkıştırılması suretiyle kademeli olarak zayıflatılmıştır.

Mehmet Yılmaz'ın sonrasında hem Berkan'ın hem de Sağlık'ın siyasal gelenek, kültürel ve ekonomik sermaye açısından ondan farklı olmalarının yanı sıra her ikisinin döneminde de siyasal iktidarın tek partinin elinde olması 2000 yılından sonra gazetenin haberciliğine yansımıştır. Berkan'ın döneminde AKP hükümetinin Avrupa Birliği'ne üyelik ve demokratik adımların atılmasına dönük söyleminin, gazetenin yayın politikalarına koşut olduğu da unutulmamalıdır. Sağlık ise hükümetin Kürt sorununu çözme niyetinin olduğu izlenimi verdiği bir dönemde gazeteyi tabloid boya dönüştürerek bu rüzgârı arkasına almaya çalışmıştır. Gazetenin kâğıt baskısına son verildiği 2014 ortalarına kadar bu anlamda hükümet politikasıyla yayın politikası örtüşmüştür. Diğer bir ifadeyle Berkan'ın döneminde olduğu gibi gazetenin Yılmaz'ın dönemindeki gibi habercilik yapamamasının siyasal planda bir zemininin de olduğu görülmektedir.

Radikal'in Doğan Grubu gibi gazetecilik alanında oligopol yapının temel ayaklarından birinin bünyesinde yer alıyor olması da gazetenin geçirdiği değişim ve dönüşümde bütün dönemleri kapsayan bir boyut taşımaktadır. Doğan Grubu, 1996-2000 yılında Dinç Bilgin (Sabah) grubuyla bütün yayın kulvarlarında rekabet içinde olduğundan Radikal gazetesi promosyon kampanyaları ile etkili bir şekilde desteklenmiştir. Bu desteğin arkasındaki isim Simge Yayıncılık Başkan Yardımcısı Mehmet Ali Yalçındağ'dır. Yalçındağ, Aydın Doğan'ın kızı Arzuhan Yalçındağ'ın eşidir. Arzuhan Yalçındağ, 2007-2010 yıllarında TÜSİAD başkanlığı da yapmıştır. Yılmaz döneminde Radikal'in yurtdışına haberleri yerinde takip etmek için muhabir gönderebilen bir gazete olmasının hem haber zenginliği hem de yazı işleri ekibi için yüksek motivasyon sağladığı söylenebilir. 2000 yılının sonlarında ve 2001 yılının şubat ayında yaşanan ekonomik krizlerin sonucunda gazetecilik alanındaki kurumların

küçülme süreci başlamıştır. Avni Özgürel'in yönetimindeki haber araştırma biriminin kapatılması gazetenin habercilik kapasitesini önemli ölçüde etkilemiştir. Bu birim Susurluk kazasının ardından hazırladığı haberlerle Radikal'e sonraki yıllarına miras kalacak bir ün sağlamıştır. Dolayısıyla İsmet Berkan döneminde ekonomik rasyonalitenin gazetenin habercilik dinamiğini olumsuz etkilediği söylenebilir. Diğer bir ifadeyle sadece gazetenin yayın politikalarının AKP hükümetinin siyasal hedefleriyle örtüşmesi değil, aynı zamanda haber üretim alt yapısının zayıflaması da Berkan döneminde gazetenin bir önceki döneme göre daha temkinli habercilik çizgisi izlemesine neden olmuştur. Diğer taraftan Arzuhan Yalçındağ'ın TÜSİAD başkanlığı yaptığı dönem, siyasal alanın kontrolünün AKP hükümetine geçmesine, Taraf gazetesinin yayın hayatına başlamasına, Ergenekon ve Balyoz soruşturmalarının açılmasına ve asıl olarak da Doğan Grubu'na yaklaşık 5 milyar liralık vergi cezasının kesilmesine varan inceleme sürecinin başlangıcına tanıklık etmiştir. Başka bir deyişle, büyük sermayenin örgütü olarak görülen TÜSİAD şemsiyesi, Doğan Grubu'nu hükümetin hedefi olmaktan kurtaramamıştır. Bu dönem hem Taraf'ın güvenlik bürokrasisi kaynaklı TSK'yı hedef alan agresif haberciliği hem de hükümetin grup üzerindeki baskısı, 2007 öncesinde yerleşik hale gelen temkinli habercilik tarzını iyice pekiştirmiştir. Bu durum gazetenin biçim değiştirerek yeni bir imajla çıkarılması fikrinin doğmasına yol açmış, tabloid boy maketleri hazırlanmış ve deneme baskıları yapılmıştır. Ancak gazetenin küçük boyutunun reklâm gelirlerinde düşüşe yol açmasından çekinildiği için bu projeden vazgeçilmiştir. Bununla birlikte gazetenin biçim değişikliği ile habercilik çizgisini yumuşatma ihtiyacı 2010 yılında Sağlık yönetiminde tabloid boya geçişi getirmiştir. Gazetenin uğrayacağı reklâm geliri kaybının bu kez önemsenmemesi o zorunluluğa karşılık gelmektedir. Doğan Grubu, Gülen cemaatinin yayın organı Zaman gazetesi kökenli Sağlık'ı Radikal gibi liberal-sol yayın politikası izleyen bir gazetenin yöneticiliğine getirerek hükümet ile arasında bir iletişim kanalı açabileceğini hesaplamıştır. Bununla birlikte Sağlık, grubun beklentisini karşılayamamıştır. Dönemin başbakanının uçağına davet edilmemesiyle temsil olunan bu durumu, devlet bürokrasisi içinde cemaat ile AKP arasındaki pozisyon mücadelesinin sertleşmesinin bir yansıması olarak okumak mümkündür. O nedenle tabloid boy dönemi bu boyutuyla da siyasal alanın gazetecilik alanı üzerindeki baskısına tanıklık etmiştir.

Üç genel yayın yönetmeni döneminde gazetenin biçimine yönelik yapılan değişiklikler ya da girişimlerin, pazarlama jargonuyla eski ürünün yeni ambalajla piyasaya sürülmesi değil, siyasal alanın baskısıyla ürünün içeriğinin de değiştirilmesi olarak okunması yerinde olacaktır. Yani ne kırmızı logolu Radikal Mehmet Yılmaz'ın "2000'lerin Radikal'ine doğru" başlıklı köşe yazısında işaret ettiği gelişim programı ne de 2010'daki tabloid Radikal İngiliz tabloid gazetesi "The Guardian gibi olmak" içindir. Söz konusu olan siyasal alanı rahatsız etmeyecek bir habercilik tarzı için görünümün değiştirilmesinden ibarettir. Ancak gazetenin okuyucu kitlesinin kültürel sermayelerinin, biçimsel değişiklikle birlikte kendini hissettiren habercilik tarzında, alışkın olunan ve görmek istenilen çizginin gerisine düşülmesini hemen fark etmesine imkân verecek düzeyde olduğundan, söz konusu değişiklikler tiraj kaybına yol açmıştır.

Radikal'in geçirdiği değişim ve dönüşüme yazı işleri kadrosunda yer alan gazeteciler açısından bakıldığında ise baştan sona evrensel gazetecilik ilkelerine sadık habercilik yapma çabasına tanık olunmaktadır. Yazı işlerinde çalışanlar eğitim düzeyi yüksek, yabancı dil bilen, devlet okullarından mezun ve orta halli ailelere mensup gazetecilerdir. Yarısı kirada oturan, genellikle evli ve çocuklu olan gazetecilerin gelir durumları yüksek değildir. Mesleki deneyim açısından bakıldığında büyük çoğunluğu on yıldan daha uzun bir süredir gazetecilik yapmaktadır. Dolayısıyla tecrübeli bir yazı işleri ekibi söz konusudur. Gazetenin kurulduğu 1996 yılında kadroya radikal sol gelenekten gelen gazetecilerin de alınmasının Radikal'in geleceği ve ününde belirleyici rol oynadığı söylenebilir. Susurluk kazasının gerçek anlamının ortaya konulması bu özelliği taşıyan gazetecilerin eseridir. Profesyonel gazetecilik ideolojisine sahip olan bu gazetecilerin 28 Şubat süreciyle birlikte tasfiye edilmesine rağmen yazı işlerinde kalıcı izler bıraktıkları söylenebilir. Hem evrensel gazetecilik ilkelerinin uygulanması ve kamusal çıkarı gözeten yayıncılık yapılması hem de gazete içinde dayanışma ve örgütlenme faaliyetleri de yine onların eseridir. Radikal'de TGS'ye üye olan gazeteci sayısı sendikanın yetki alma düzeyine zaman zaman çok yaklaşmış ancak işverenin gazetecilerin kadrolarını sık sık grup içindeki şirketler arasında değiştirmesi nedeniyle sendikanın getirilmesinde başarılı olunamamıştır. Bu durumun Doğan Grubu içinde bir ölçüde Referans dışında hiçbir gazetede bir benzeri daha yoktur. O nedenle Doğan Medya Center içinde işverenin uygulamalarına karşı alınacak tavırda gözler her zaman Radikal çalışanlarında olmuştur.

Yazı işleri ekibinde yer alan gazetecilerin bir kısmı üç genel yayın yönetmeni döneminde de görev yapmıştır. Onların Radikal'in geleneksel habercilik tarzının taşıyıcıları ve savunucuları oldukları söylenebilir. Yazı işleri masasında, özellikle tabloid dönemde Sağlık tarafından haber merkezine alınan gazetecilerin güvenlik bürokrasisi kaynaklı manipülatif haberlerinin gazeteye girmemesi için büyük bir mücadele verilmiştir. Bunun sonucunda ya haberler geri çekilmiş, ya gazetecilik ilkelerine uygun hale getirilmiş ya da genel yayın yönetmenin müdahalesiyle olduğu gibi yayınlanmıştır. Ancak gazetecilerin bu çabası, Radikal'in haberciliğinde Sağlık'ın sürekli denge arayışının bir sonucu olarak hükümet karşıtı haberlerin sayfalarda yer almamasına engel olamamıştır. Başbakan, bakan ya da AKP yöneticilerinin açıklamalarına sayfalarda taşıdığı haber değerinin çok ötesinde yer verilmiştir. Ayrıca siyaset alanının dışında kimi bürokratların tutumunu eleştiren haberler dışında tavırlı başlıklardan uzak durulmuştur. Tabloid dönemde bu yönelimin bir istisnası Gezi Parkı eylemleriyle ilgili haberlerde görülmüştür. Doğan Grubu'nun diğer gazetelerinin de benzer yayıncılık çizgisi, yaklaşık bir aylık dönemde grubun genel tavrı olarak değerlendirilebilir.

Yazı işleri ekibinde yer alan gazetecilerin karşı çıkışlarına rağmen, Radikal'in sahiplik yapısının bir sonucu olarak gazetenin ekonomi haberciliğinin halkı doğrudan ilgilendiren temalardan çok ekonominin makro dengeleri, borsa ve finans dünyası ile mikro boyutta şirket haberleri üzerinden yürütülmesine dikkat çekilmesi yerinde olacaktır.

Radikal gazetesi kamusal tartışmaya yorum-forum sayfaları, Radikal İki ve Radikal Kitap ekleriyle önemli katkıda bulunduğu söylenebilir. Bu yönüyle gazetecilik alanında da benzer uygulamaları teşvik etmiştir. Gazetenin bir haberi diğer gazetelerden farklı bir şekilde çerçevelemeye dayanan haberciliği, editör becerisine işaret etmekle birlikte aslında muhabir kadrosunun yetersizliğinin de bir ifadesi olarak değerlendirilebilir. Gündemi belirleyen Susurluk kazasıyla ilgili ilk haberin verilmesi de böyle bir editörlük becerisi ve refleksinin sonucudur. Gazete fark yaratmayı diğer gazetelerin de elinde olan bir haberi farklı şekilde işleyerek başarmıştır. Gazetenin bu habercilik tarzının sonucunda çalışan gazetecilerin gelişen mesleki *habitus*ları onların gazetecilik alanı içinde başka kurumlarda iş bulmaları için adeta bir bonservis niteliği taşısa da, söz konusu tarz alanda daha sonra yine Radikal yazı işleri ekibinde yer alan

gazeteciler tarafından kurulan “Gazete Duvar” ve “Diken” gibi internet gazetelerinin dışında kalıcı bir etki bırakmamıştır.

Radikal’in kültürel alandaki etkisi ise önemli ve kalıcıdır. Kültür ve sanat sayfalarının zengin içeriği, yeni sanatçılara yer açması ve onların eserlerinin tanınmasını sağlamasının yanı sıra İsmet Berkan döneminde çıkarılmaya başlanılan kitap eki, yayıncılık dünyasının gelişimine önemli katkıda bulunmuştur.

Araştırmanın sonuçlarına ilişkin yukarıda yapılan değerlendirmeye dayanarak, Radikal’in Türk basın tarihinde özgün bir yere sahip olduğunu ileri sürmek yanlış olmayacaktır. Gazetenin günümüzde entelektüel çevrelerde bir nostalji nesnesi olması da bu özgünlüğe işaret etmektedir.

4. SONUÇ

Radikal gazetesinin yaklaşık yirmi yıllık yayın hayatını yazı işleri ekibinde yer alan gazetecilere dayanarak irdeleyen bu araştırma, Bourdieu'nün alan, sermaye ve *habitus* kavramlarıyla kurulan kuramsal çerçeveden hareketle gazetenin geçirdiği değişim ve dönüşümün ardında yatan dinamikleri ve gazetecilerin bu değişim ve dönüşümde oynadıkları rolleri ön plana çıkarmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşmeler yapılan otuz sekiz gazetecinin tanıklıkları, tematik hatlar boyunca çözümlenmiştir. Otuz dokuz gazeteciden anket yoluyla elde edilen demografik bilgilerin de yardımıyla Radikal'in geçirdiği değişim ve dönüşümün ekonomik, siyasi ve toplumsal bağlamı ile yazı işleri ekibinin bu süreçte oynadığı role dair önemli sonuçlara ulaşılmıştır.

Öncelikle ve çarpıcı bir şekilde ortaya çıkmıştır ki, Radikal'in inişli çıkışlı yirmi yıllık tarihi aslında Türkiye'nin tarihidir. Diğer bir ifadeyle, doksanlı yılların ikinci yarısından itibaren Türkiye'de ekonomik, siyasi ve toplumsal planda yaşanan değişim ve dönüşümlerin aynadaki suretidir Radikal. Türkiye değişip dönüşürken Radikal de değişip dönüşmüştür. Siyasal planda zayıf koalisyon hükümetlerinden, güçlü tek partili döneme; Avrupa Birliği ve demokratikleşme atılımlarından, Ortadoğu'ya dönüş ve demokrasiden uzaklaşmaya; askeri vesayetten tek parti vesayetine uzanan çizgide yaşananların Radikal'e izdüşümü, gazetenin fiziksel görünümü, habercilik tarzı, yazar ve gazeteci istihdamı ve yayın mecrasındaki değişiklikler/dönüşümler olarak tezahür etmiştir.

1996-2000 yıllarında kurucu genel yayın yönetmeni Mehmet Yakup Yılmaz liderliğinde ancak siyasal, ekonomik ve toplumsal arka plana da uygun şekilde cesur bir habercilik çizgisi izleyen gazete, Susurluk kazasıyla birlikte devlet içindeki yasa dışı olumları açığa çıkarmasının bedelini, 1998 yılının başında kırmızı logoya geçişle temsil olunan eskisine göre daha yumuşak bir çizgiye zorlanmasıyla ödemiştir. Bununla birlikte

okuyucunun gösterdiği tepkiyi dikkate almak zorunda kalan gazete yönetimi, yaklaşık iki aylık bir aradan sonra tekrar eski tarzına dönüş yapmıştır. Bu yalpalama süreci Radikal okuyucusunun daha sonraki yıllarda da kendisini hissettirecek olan bir yaptırım gücüne sahip olduğunu göstermiştir.

Radikal, ekonomik krizlerin ve iktidar değişikliğinin yaşandığı 2001-2010 döneminde İsmet Berkan'ın idaresinde temkinli bir habercilik tarzını benimsemiştir. Bu tarzda Doğan Grubu'nun 2001 krizinden çıkış yolu olarak Kemal Derviş'in yönettiği IMF'e endeksli programı desteklemesinin ve 2002'den sonra AKP hükümetinin Avrupa Birliği'ne üyelik ve Kürt sorununun çözümü de dâhil olmak üzere demokratik dönüşüm vaatlerinin gazetenin yayın politikasıyla uyumluluk arz etmesinin büyük payı olmuştur. 2007 yılında Genelkurmay'ın "e-muhtıra" diye anılan cumhurbaşkanlığı seçimlerine müdahale girişimi, hükümetin bu girişim karşısında geri adım atmayışı, 2008 yılında Ergenekon soruşturmasının başlamasıyla birlikte hükümetin çizgisine uygun habercilikten uzak durması ve dönemin başbakanının Doğan Grubu'nu hedef almasının sonucunda gazetenin tabloid boya geçmesi düşünülmüş, diğer bir ifadeyle, kırmızı logo denemesinde olduğu gibi yayın tonunu yumuşatma ihtiyacı kendini göstermiştir. Yapılan deneme baskılarına rağmen reklam gelirlerinde büyük kayba yol açacağı gerekçesiyle biçim değiştirmekten vazgeçilmiştir.

Eyüp Can Sağlık'ın idaresinde Radikal gazetesinin Referans gazetesi ile birleştirilmesi ve daha önce vazgeçilen tabloid boya geçilmesine tanıklık eden 2010-2014 yılları, Türkiye'nin yüzünü Avrupa'dan Ortadoğu'ya çevirdiği, cemaat örgütlenmesinin bürokrasiyi ele geçirme mücadelesinin ve Gezi Parkı direnişinin yarattığı gerilimlerin yaşandığı bir dönem olmuştur. Radikal, Doğan Grubu'nun medya varlıklarını elden çıkarmaya başladığı bu dönemde hükümete muhalif olmayan bir dil benimsemenin yanı sıra güvenlik bürokrasisi kaynaklı manipülatif haberlere yer vermeye başlamıştır. Açıkça söylemek gerekirse, siyasal iklimdeki sert değişimin sonucunda Radikal'in habercilik tarzının törpülenmesinin üçüncü denemesi başarılı olmuştur.

2014-2016 yılları ise Radikal'in Ezgi Başaran'ın genel yayın yönetmenliğinde sadece dijital olarak yayınlandığı ve habercilik tarzında eskiye dönüşün örneklerinin

verildiği bir dönem olarak dikkat çekmektedir. Ancak hükümetin bu mecradaki habercilik tarzından da rahatsız olması ve müdahale etmesiyle Radikal'in adeta ölümden önceki son iyilik hali olan bu dönemi de kapanmış ve yayın hayatı son bulmuştur.

Araştırmanın ikinci önemli sonucu Bourdieu sosyolojisinin alan, sermaye ve *habitus* kavramlarının Radikal gazetesindeki değişim ve dönüşümü açıklanma kapasitelerinin teyit edilmiş olmasıdır. Eyleyiciler olarak gazetecileri ve onların içinde faaliyet gösterdiği gazetecilik alanını, diğer alanlarla ilişkilerini gözden kaçırmadan diyalektik bir etkileşim içinde düşünmek, araştırmaya esneklik kazandırmıştır. Türkiye'de doksanlı yıllarla birlikte ekonomik ve siyasal alana, dolayısıyla iktidar alanına göre özerkliği iyice zayıflamış olan gazetecilik alanındaki eyleyicilerin, kültürel sermayeleri ve *habitus*larıyla özgün bir habercilik tarzını inşa ettikleri, sürdürdükleri ve iktidar alanının baskısının çok arttığı zamanlarda o tarzdaki bozulmayı frenlemeye çalıştıkları görülmüştür. Patronu TÜSİAD üyesi olan bir medya grubunda dönemler ve koşullarla sınırlı olsa da Radikal tarzında bir haberciliğin nasıl mümkün olabildiğinin açıklanmasında özellikle kültürel sermaye ve *habitus* kavramları ön açıcı olmuştur.

Araştırmanın üçüncü önemli sonucu, Radikal habercilik tarzının gazetecilik alanında yarattığı etkidir. Yazı işleri ekibinde görev yapan gazeteciler gazetenin kuruluşundan itibaren izledikleri ve gelenekselleştirdikleri habercilik tarzlarıyla Türkiye'de insan hakları, çevre ve dezavantajlı kesimlerle ilgili alanda kalıcı izler bırakmışlardır. Onlar bunu yaparken aynı zamanda kendilerinden sonra gelenlere bir "Radikal kültürü"nü de miras bırakmışlardır. Diğer bir ifadeyle sözü edilen haber temalarındakiler de dâhil olmak üzere genel olarak doğru haberciliğin nasıl yapılacağına dair standart koymuşlardır.

Radikal'in kamusal tartışmaya katkı sağlayan bir gazete olması da araştırmanın dikkat çeken sonuçları arasında yer almaktadır. Sadece ana gazete olarak değil, özellikle Radikal İki ekiyle de entelektüel bir tartışma platformu olmayı başaran Radikal, bu özelliğini bütün dönemlerde sürdürmüştür. Diğer bir ifadeyle iktidar alanın ağır baskısı altında kaldığı dönemlerde haberciliğinde yalpalamalar olsa da farklı görüşlerin ifade edilebildiği yayın platformu olma özelliğini koruyabilmiştir. Bu sayede Türkiye'nin akademi, kültür-sanat ve siyaset dünyasının tanınmış simalarının yazar olarak temayüz

etmesine imkân sağlamıştır. Bununla bağlantılı olarak yayın çizgisindeki değişimleri hemen fark eden ve tepkisini gazeteyi satın almamaya dek vardıran bir okuyucu kitlesi oluşmuştur.

Araştırma Radikal'in siyasal alanı etkileme kapasitesinin sınırlı kaldığını ortaya çıkarmıştır. Bununla birlikte kültürel üretimin diğer alanları üzerinde gazetenin önemli sonuçlar yarattığından söz edilebilir. Yeni sanatçıların kamusal alanda tanınmalarına ve eserlerini tanıtmalarına önemli katkılarda bulunan Radikal çıkardığı ve diğer gazetelerin de öykündüğü kitap ekiyle yayın dünyasının hem yazar hem de yayın evi boyutunda gelişmesine hizmet etmiştir.

Radikal yazı işleri ekibinde yer alan gazeteciler Türk gazetecilerinin modernleşme geleneğinin bir devamı olarak görülebilecek şekilde doksanlı yılların kaotik ve karanlık yıllarında demokratik bir toplum ideali için yola çıkmışlardır. Gazetenin yaklaşık yirmi yıllık yayın hayatı boyunca Türkiye'nin geçirdiği değişim ve dönüşümün gazetecilik alanındaki yansımaları karşısında habercilik çizgisini yine o doğrultuda tutmaya çalışmışlardır. Oligopol medya düzeninin en büyük aktörü Doğan Grubu bünyesine aslında pek de yakışmayan bu "asiler", kendi aralarında güçlü bir dayanışma, örgütlenme ve toplu hareket etme geleneği yaratmışlar ve iktidar alanının ağır baskısına karşı koymanın yollarını aramaktan vazgeçmemişlerdir. Yazı işleri masasında gazeteciliğin evrensel ilkelerine uygun habercilik yapılmasının ateşli savunucuları da olmuşlardır. Doğan Grubu'nun daha sonra tamamen medya alanından çekildiği hatırlandığında gazetelerinin kapatılması şaşırtıcı olmamıştır. Bununla birlikte, modern zamanların "Romantik Sürgünler"i, arkalarında güçlü bir miras bırakarak basın tarihindeki yerlerini almışlardır.

Burada yürütülen araştırma, Türkiye'de gazetecilik alanında faaliyet gösteren ana akım bir gazetenin evrensel gazetecilik ilkelerine göre habercilik yapabilmesinin imkânlarına ilişkin sonuçlar da üretmiştir. Radikal gazetesinin yirmi yıllık yayın hayatı baştan sona göz önüne alındığında iktidar alanının kendi içinde parçalı bir yapı sergilediği dönemlerde gazetecilik alanı üzerindeki baskısının azaldığı ve kamusal çıkarı gözeten bir habercilik yapmanın imkânlı olduğu söylenebilir. Gazetecilik alanının iktidar alanına göre bu durumunun yanı sıra alandaki eyleyicilerin yani gazetecilerin bu tür

habercilik yapmaya uygun kültürel sermaye ve *habitus*a sahip olmaları da gerekmektedir. Radikal gazetesi örneğinde "içeriden" yapılan tanıklıklar bu durumu gözler önüne sermiştir. Ancak her iki koşulun sağlanması halinde dahi ekonomik rasyonalitenin haberciliğin sınırlarını çizdiği de gözlemlenmiştir. Gazetecilik alanının iktidar alanının güçlü baskısı altında kaldığı dönemlerde ise gazetenin sahiplik yapısının direncine ve yine gazetecilerin kültürel sermayeleri ve *habitus*larına bağlı olarak evrensel gazetecilik ilkelerini ve kamusal çıkarı gözeten habercilik imkânının çok sınırlı olduğu, baskının had safhaya ulaştığı dönemlerde ise bunun mümkün olmadığı anlaşılmıştır. Doğan Grubu'nun Gezi Parkı direnişi sırasında siyasal iktidara karşı gösterdiği belki de son direncin ifadesi olarak grubun diğer gazeteleri gibi Radikal gazetesi de etkili bir habercilik yapabilmiştir. Bu dönemde gazetenin bulunduğu binada asansörlere, yerlere ve duvarlara Gezi direnişinin sloganlarından esinlenen ifadelerin yazılması böyle bir atmosfere işaret etmektedir. Ancak direnişin son bulmasının ardından siyasal alanda devlet bürokrasisine hâkim olma mücadelesinin şiddetlenmesi gazetecilik alanı üzerindeki baskıyı iyice artırmış ve bu durum Radikal'in kapatılmasına dek varmıştır.

Son olarak, Radikal gazetesi monografisinin Bourdieu'nün izinde sözü gazetecilere veren yönteminin, Türkiye'de gazetecilik araştırmalarında kullanılacak yeni bir model teşkil ettiği söylenebilir. O nedenle burada yürütülen araştırma benzer çalışmaları teşvik ettiği ölçüde amacına ulaşmış olacaktır. Gazetecilik alanındaki işleyişi ortaya çıkarma ve evrensel gazetecilik ilkelerine uygun habercilik yapılabilmesinin imkânlarının araştırılmasına özellikle günümüzde büyük bir ihtiyaç vardır. Neoliberalizmin küresel boyutta demokrasiye verdiği hasarın ağır sonuçlarının yaşandığı bir dönemde, bütün haber mecralarında kamunun gerçekleri bilme hakkını kullanmasının yollarının araştırılması, acil bir görev olarak ön plana çıkmaktadır. Bu bağlamda, akademisyenler ile gazetecilerin kuram ve uygulamayı birleştiren çalışmaları, demokratik bir toplum ideali için her zamankinden daha önemlidir.

KAYNAKÇA

Adaklı, G. (2006). *Türkiye'de Medya Endüstrisi*. Ütopya Yayınevi.

Adaklı, G. (2013). 2002-2008: Türk Medyasında AKP Etkisi. İ. Uzgel & B. Duru (Der.), *AKP Kitabı* (3.bs., s. 559-613) içinde. Phoenix Yayınevi.

Ak, R. (2011). *Doğan 940 Milyona Anlaştı 5 Milyarlık Borcunu Sildi*. Erişim adresi: https://www.haberturk.com/ekonomi/para/haber/631766-dogan-940-milyona-anlasti-5-milyarlik-borcunu-sildi. Erişim tarihi: 10 Mart 2020.

Akça, İ. (2018). 1980 Sonrası Türkiye'de Hegemonya Projeleri ve Otoriterizmin Değişen Biçimleri. İ. Akça, A. Bekmen, & B.A. Özden (Der.), *"Yeni Türkiye"ye Varan Yol* (s. 27-67) içinde. İletişim Yayınları.

Akgün, A. (1990). *Hürriyet Gazetesi'nin Sistematik Tahlili* (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Atay, T. (2020). *Parti, Cemaat, Tarikat* (3. bs.). Can Sanat Yayınları.

Ateş, N. (2008). *Türkiye'de Ekonomi Gazeteciliği-Dünya Gazetesi Örneği* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Aydın, U.U. (Der.). (2015). *Neoliberal Muhafazakâr Medya*. Ayrıntı Yayınları.

Aydın, U. U. & Günay, Z. (2009). Radikal Gazetesi. Ş. Özerkan (Der.), *Haber Analizi ve Arşiv İncelemeleriyle Türkiye'de 9 Gazete* (s. 205-220) içinde. Nobel Akademik Yayıncılık.

Bakacak, A. (2009). *Ulus Gazetesi'nin Muhalefet Yılları (1950-1960)* (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Balaban, O. (2017). İnşaat Sektörü Neyin Lokomotifi. T. Bora (Der.), *İnşaat Ya Resulullah* (3. bs., s. 17-32) içinde. Birikim Kitapları.

Balkan, N., Balkan, E. & Öncü, A. (Ed). (2014) *Neoliberalizm, İslamcı Sermayenin Yükselişi ve AKP* (2. bs.). Yordam Kitap.

Barbaros, R. F. & Kozal, Ö. E. (2017). 1990'lı Yılların Küreselleşen Dünyasında Türkiye'de Sanayileşme Beklentiler ve Açmazlar. R.F. Barbaros & J Zurcher (Haz.), *90'lı Yıllarda Türkiye* (s. 51-90) içinde. Efil Yayınevi.

Bedirhanoğlu, P. (2013). Türkiye'de Neoliberal Otoriter Devletin AKP'li Yüzü. İ. Uzgel & B. Duru (Der.), *AKP Kitabı* (3.bs., s. 40-65) içinde. Phoenix Yayınevi.

Benson, R. (1999). Field theory in comparative context: A new paradigm for media studies. *Theory and Society*, 28 (3), 463-498.

Benson, R. & Neveu, E. (2010). Introduction: field theory as a work in progress. In R. Benson & E. Neveu (Ed.), *Bourdieu and The Journalistic Field* (3 rd ed., pp. 1-25). Polity Press.

Bora, T. (2018). *Türk Sağının Üç Hâli* (2. bs.). Birikim Kitapları.

Bourdieu, P. (1986). The forms of capital. In J. Richardson (Ed.), *Handbook of theory and research for the sociology of education* (pp. 241-58). Greenwood Press.

Bourdieu, P. (1990). *The logic of practice*. Standford University Press.

Bourdieu, P.(1991). *Language and symbolic power*. Politiy Press.

Bourdieu, P.(1993). *The field of cultural production*. Polity Press.

Bourdieu, P. (1996). Journalisme et ethique. *Les Cahiers de Journalisme*. 1, (10-17).

Bourdieu, P. (1997). *Televizyon Üzerine*. T. Ilgaz (Çev.). Yapı Kredi Yayınları.

Bourdieu, P. (2006). *Pratik Nedenler* (2. bs.). H. U. Tanrıöver (Çev.). Hil Yayınları.

Bourdieu, P. (2010). The Political field, the social science field, and the journalistic field. In R. Benson & E. Neveu (Ed.), *Bourdieu and the journalistic field* (3 rd. ed. pp. 29-47). Polity Press.

Bourdieu, P. (2017). *Karşı Ateşler*. S. Canbolat (Çev.). Sel Yayıncılık.

Bourdieu, P. & Wacquant, L. (2016). *Düşünümsel Bir Antropoloji İçin Cevaplar* (8. bs.) N. Ökten (Çev.). İletişim Yayınları.

Braun, V. & Clark, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology*, 3 (2), 77-101.

Breed, W. (1955). Social control in the newsroom: A functional analysis. *Social Forces* 33(4), 326–335.

Brubaker, R. (1993). Social theory as habitus. In C. Calhoun, E. Lipuma, & M. Postone (Ed.), *Bourdieu: critical pespectives*. (pp. 212-234). Polity Press.

Butler, E. (2018). *Klasik Liberalizm*. A. Akçiçek (Çev.). Liberte Yayınları.

Calhoun, C. (2016). Bourdieu Sosyolojisinin Ana Hatları. G. Çeğin (Çev.). G. Çeğin, G. Emrah, A. Arlı, & Ü. Tatlıcan (Der.), *Ocak ve Zanaat: Pierre Bourdieu Derlemesi* (4. bs., s. 77-129) içinde. İletişim Yayınları.

Carr, E. H. (1991). *Romantik Sürgünler*. Ş. Beştoy (Çev.). Ataol Yayıncılık.

Cheviron, N. T. (2014). *Küresel İletişim*. Ekslibris Yayıncılık.

Chomsky, N. (2012). *Medya Gerçeği* (4.bs.). A. Yılmaz & O. Akınhay (Çev.). Everest Yayınları.

Clarke, V. & Braun, V. (2013) Teaching thematic analysis: Overcoming challenges and developing strategies for effective learning. *The Psychologist*, 26 (2), 120-123.

Cohen, C. B. (1965). *The Press and foreign policy*. Princeton University Press.

Curran, J. (2002). Medya ve Demokrasi: Yeniden Değer Biçme. S. İrvan (Der.), *Medya Kültür Siyaset* (Göz. geç. 2. bs., s. 181-261) içinde. Alp Yayınevi.

Çam, A. & Yüksel, İ. Ş. (2015).Türkiye'de Medyanın 2002 Sonrası Dönüşümü: Ekonomi Politik Bir Yaklaşım. U. U. Aydın (Der.), *Neoliberal Muhafazakâr Medya* (s. 66-102) içinde. Ayrıntı Yayınları..

Çaplı, B. (2008). *Fili Tarif Etmek: Özel Televizyona Beş Kala.* İmge Kitabevi.

Çavuşoğlu, E. (2017). İslâmcı Neo-Liberalizmde İnşaat Fetişi ve Mülkiyet Üzerindeki Simgesel Hâle. T. Bora (Der.), *İnşaat Ya Resulullah* (3. bs., s. 131-152) içinde. Birikim Kitapları.

Çelik, E. (1991). *Milliyet Gazetesi: 1950-71 Bir Dönemin Genel Yayın Politikası* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Çevik, M. (2012, Ekim 5). Darbe Komisyonu Dinç Bilgin ve Aydın Doğan'ı Dinledi. Erişim adresi: https://www.iha.com.tr/haber-darbe-komisyonu-dinc-bilgin-ve-aydin-dogani-dinledi-245920/. Erişim tarihi: 23 Ağustos 2020.

Çınar, M. (2015). *Vesayetçi Demokrasiden "Milli" Demokrasiye*. Birikim Kitapları.

Dağıstanlı, A. M. (2014). *5NE? 1KİM?Medyanın Mutfağında Sansür-Otosansür Hikâyeleri* (2.bs.). Postacı Yayınevi.

Decamps, P. (1965*). Deneysel Sosyoloji* (Göz. geç. 2. bs.). N. Ş. Kösemihal (Çev.). Remzi Kitabevi.

Doğan, A.(2002). *Buyurun İstediğinizi Sorun*. Doğan Kitapçılık.

Doğan, E. A. (2013). İslamcı Sermayenin Gelişme Dinamikleri ve 28 Şubat. İ. Uzgel & B. Duru (Der.), *AKP Kitabı* (3.bs., s. 283-306) içinde. Phoenix Yayınevi.

Duran, R. (2015). Dümdüz…Sessiz…Hareketsiz…Ulvî Gibi…Medya Nasıl Kürtaj Edilir? U.U. Aydın (Der.), *Neoliberal Muhafazakâr Medya* (s. 19-30) içinde. Ayrıntı Yayınları.

Ekzen, N. (1999). Medya ve Ekonomi: Türk Basın Endüstrisinde Yoğunlaşma-Toplulaşma Tekelleşme Yapısı (1965-1995). K. Alemdar (Der.), *Medya Gücü ve Demokratik Kurumlar* (s. 85-107) içinde. Afa Yayıncılık.

Erginer, G. (1985). Monografi Yönteminin Ana Nitelikleri (Halk Biliminde Monografik Çalışmalar). *Antropoloji*, 12, 257-267.

Erdoğan, İ. (2012). *Pozitivist Metodoloji ve Ötesi* (Geliş. 3. bs.). Erk Yayınları.

Ertuna, A. C. (2017). *Türkiye'de Ana Akım Televizyon Kanallarında Tartışma Programları ve Kanaat Teknisyenleri*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Galatasaray Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Fukuyama, F. (1992). *The end of history and the last man*. Free Press.

Gauthier, C.C. (1999). Right to know, press freedom, public discourse. *Journal of MassMedia Ethics*, 14 (4), 197-212. https://doi.org/10.1207/S15327728JMME1404_1

Genç, H. & Yalçın, N. (1997, Nisan 7). Diyetin Doğurduğu Ucube. *Cumhuriyet Gazetesi Ekonomi Eki*, s.8.

Göker, E. (2016). "Ekonomik İndirgemeci" mi Dediniz?. G. Çeğin, G. Emrah, A. Arlı, & Ü. Tatlıcan (Der.), *Ocak ve Zanaat: Pierre Bourdieu Derlemesi* (4. bs., s. 227-302) içinde. İletişim Yayınları.

Guest, G., MacQueen, K.M., & Namey, E.E. (2012). *Applied thematic anaylsis*. SAGE Publications.

Gül, S. S. & Altındal, Y. (2015). Medyada Kadın Cinayeti Haberlerindeki Cinsiyetçi İzler: Radikal Gazetesi. *Akdeniz İletişim*, 24, 168-188.

Gürel, B. (2014). İslamcılık: Uluslararası Bir Ufuk Taraması. N. Balkan, E. Balkan, & A. Öncü (Der.), *Neoliberalizm, İslamcı Sermayenin Yükselişi ve AKP*. (2. bs., s. 19-51) içinde. Yordam Kitap.

Gürkan, N. (1998). *Türkiye'de Demokrasiye Geçişte Basın (1945-1950).* İletişim Yayınları.

Güzelsarı, S. & Aydın, S. (2010). Türkiye'de Büyük Burjuvazinin Örgütlü Yükselişi: Siyasal ve Yönetsel Süreçlerin Biçimlenmesinde TÜSİAD. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi,* 1 (20), 43-68.

Harvey, D. (2005). *A brief history of neoliberalism*. Oxford University Press.

Herman, S. E. & Chomsky, N. (2002). *Manufacturing consent* (2. ed.). Pantheon Books.

Hobsbawn, E. (2011) *The age of extremes*. Abacus.

Iyengar, S. (2002). Siyasette Erişim Yanlılığı: Televizyon Haberleri ve Kamuoyu. S. İrvan (Der.), *Medya Kültür Siyaset*. (Göz. geç. 2. bs., s. 393-441) içinde. Alp Yayınevi.

İnce, G. B. (2020). Bourdieu Sosyolojisinde Bir Alt-Alan Olarak Yerel Basın: İzmir Örneği. *Galatasaray Üniversitesi İletişim Dergisi*, 31, 35-65.

Karataş, O. E. (2015) *Geleneksel Gazetecilikten Dijital Gazeteciliğe Dönüşüm: Radikal Gazetesi Örneğ*i (Yayınlanmamış Yüksek Lisan Tezi). Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Kaya, A. (2016). Pierre Bourdieu'nün Pratik Kuramının Kilidi: Alan Kavramı. G. Çeğin, G. Emrah, A. Arlı, & Ü. Tatlıcan (Der.), *Ocak ve Zanaat: Pierre Bourdieu Derlemesi* (4. bs., s. 397-419) içinde. İletişim Yayınları.

Kaya, A. E. E. (2009). *Demokrat Parti Politikalarının Cumhuriyet Gazetesinde Ele Alınış Biçimleri -1950-1960* (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Kaya A. R. (2009). *İktidar Yumağı. Medya-Sermaye-Devlet*. İmge Kitabevi.

Keane, J. (2015). *Medya ve Demokrasi* (2. bs.). H. Şahin (Çev.). Ayrıntı Yayınları.

Kejanlıoğlu, D. B. (2004). *Türkiye'de Medyanın Dönüşümü*. İmge Kitabevi.

Kılıç, D. (2003). *Haber Yapım Sürecinde Editör ve Editoryal Sistem Hürriyet Gazetesi Örneğinde Bir Laboratuvar Çalışması* (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Koçer, G.R. (2017). Buhran Koşullarında Memnuniyet Eksenli Sınıf Konumlanmaları: 1990'lı Yıllara Analitik Bir Bakış. R. F. Barbaros & E. J. Zurcher (Haz.), *90'lı Yıllarda Türkiye* (s. 223-259) içinde. Efil Yayınevi.

Kozanoğlu, H. (2001). IMF'nin Fikri, Derviş'in Zikri. *Birikim*, 146, 46-54. Erişim adresi: https://www.birikimdergisi.com/dergiler/birikim/1/sayi-146-haziran-2001/2337/imf-in-fikri-dervis-in-zikri/6257. Erişim tarihi: 23 Ağustos 2020.

Kozok, F. (2007). *1938-1946 Yılları Arası Cumhuriyet Gazetesi'nin Genel Yayın Politikası* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Köse, H. (2004). *Bourdieu Medyaya Karşı*. Papirüs Yayınları.

Kurban, D. & Sözeri, C. (2012). *İktidarın Çarkında Medya: Türkiye'de Medya Bağımsızlığının Önündeki Siyasi, Yasal ve Ekonomik Engeller*. TESEV Yayınları.

Kümbetoğlu, B. (2019). *Sosyolojide ve Antropolojide Niteliksel Yöntem ve Araştırma* (6.bs.). Bağlam Yayınları.

Leung, L. (2015). Validity, reliabilty and generalizability in qualitative research. *Journal of Family Medicine and Primary Care*, 4 (3), 324-7.

Lippmann, W. (1998). *Public opinion*. Transaction Publishers.

Maro, A. (2018). *Tuğrul Eryılmaz 68'li ve Gazeteci* (2. bs.). İletişim Yayınları.

Maton, K (2008). Habitus. In M. Grenfell (ed.), *Pierre Bourdieu: key concepts*. (pp. 49-66). Acumen.

Mavioğlu, E. (2012). *Cenderedeki Medya Tenceredeki Gazeteci*. İthaki Yayınları.

McCombs M. E. & Shaw, D.L. (1972). The agenda-setting function of mass media. *The Public Opinion Quarterly*, 36 (2), 176-187.

Medyada Yeni Dönem. Erişim adresi: https://www.hurriyet.com.tr/gundem/medyada-yeni-donem-22120616. Erişim tarihi: 24 Mart 2020.

Özkır, Y. (2012). *Hürriyet Gazetesi 1948-2012 Kurumsal Kimlik, Mülkiyet Sahipliği ve Genel Yayın Politikası* (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Özsever, A. (2004). *Tekelci Medyada Örgütsüz Gazeteci*. İmge Kitabevi.

Öztan, G. G. (2018). Neolibearal Dönemde Türk Milliyetçilikleri Arasında Yaşanan Hegemonya Mücadelesi. İ. Akça, B. Bekmen & B. A. Özden (Haz.), *"Yeni Türkiye"ye Varan Yol* (s. 103-125) içinde. İletişim Yayınları.

Özvarış, H (2014). *Radikal Kötü Yönetildi, Daha Aktif Gazetecilik Yapılsaydı Kapanmazdı*. Erişim adresi: https://t24.com.tr/haber/radikal-kotu-yonetildi-aktif-gazetecilik-yapilsa-kapanmazdi,262033. Erişim tarihi: 25 Şubat 2020.

Palabıyık, A. (2011). Pierre Bourdieu Sosyolojisinde "Habitus", "Sermaye" ve "Alan" Üzerine. *Liberal Düşünce*. 16/61-62, 121-141.

Phelan, S. (2014). *Neoliberalism, media and the political*. Palgrave MacMillian

Pierre Bourdieu et le champ médiatique: repères bibliographiques (2005). Erişim adresi: https://www.acrimed.org/Pierre-Bourdieu-et-le-champ-mediatique-reperes-bibliographiques. Erişim tarihi: 2 Aralık 2019.

Pirili, R. M. & Uzbay, M. (2017). 1990'lı Yıllarda Türkiye'de Siyaset: Devlet ve Hegemonya Krizi. R. F. Barbaros & E. J. Zurcher (Haz.), *90'lı Yıllarda Türkiye* (s. 180-208) içinde. Efil Yayınevi.

Sanders, K. (2004). *Ethics&journalism* (2. ed.). SAGE Publications.

Sayılgan, Ş. (1994). 5 Nisan Kararları ve Beklentiler. *Marmara İletişim Dergisi*, 8, 213-217.

Savran, S. (2014). İslamcılık, AKP, Burjuvazinin İç Savaşı. N. Balkan, E. Balkan, & A. Öncü (Der.), *Neoliberalizm, İslamcı Sermayenin Yükselişi ve AKP* (2. bs., s. 52-139) içinde. Yordam Kitap.

Sever, M. & Dizdar, C. (1993). *2. Cumhuriyet Tartışmaları.* Başak Yayınları.

Schreier, M. (2012). *Qualitative content analysis in practice*. SAGE Publications.

Siebert, S. F., Peterson, T., & Schram, W. (1963). *Four theories of the press*. Illini Books.

Sigal, V. L. (1973). *Reporters and officials the organization and politics of newsmaking.* D.C.Heath.

Sigelman, L.(1973). Reporting the news: an organizational analysis". *American Journal of Sociology* , 79 (1), 132- 151.

Sönmez, M. (2004). *Filler ve Çimenler* (3. bs.). İletişim Yayınları.

Stringer, P. (2018). Finding a place in the journalistic field, *Journalism Studies*, 19/13, 1990-2000.

Swartz, D. (2018). *Kültür ve İktidar* (4. bs.). Gen, E. (Çev.). İletişim Yayınları.

Sungun, E. (1996). *Milliyet Gazetesinin İncelenmesi: 1929-1935* (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Şahin, H. (2012). *Kim Korkar Soruşturmacı Gazeteciden*. Say Yayınları.

Saraçoğlu, C. (2016). Türkiye Sağı, AKP ve Kürt Meselesi. Ö. İ. Kerestecioğlu & G.G. Öztan (Der.), *Türk Sağı: Mitler, Fetişler, Düşman İmgeleri* (3. bs., s. 243-279) içinde. İletişim Yayınları.

Şenses, F.(2017). Giriş. R.F. Barbaros & J. Zurcher (Haz.), *90'lı Yıllarda Türkiye* (s. 1-9) içinde. Efil Yayınevi.

Taş, O. (2012). *Gazetecilik Etiğinin Mesleki Sınırları*. İletişim Yayınları.

Tatlıcan, Ü. & Çeğin, G. (2016). Bourdieu ve Giddens: *Habitus* veya Yapının İkiliği. G. Çeğin, G. Emrah, A. Arlı, & Ü. Tatlıcan (Der.), *Ocak ve Zanaat: Pierre Bourdieu Derlemesi* (4. bs., s. 303-366) içinde. İletişim Yayınları.

Terzioglu, A., Ozbay, C., Erol, M. & Turem, Z.U.(Eds). (2016). *The making of neoliberal Turkey*. Ashgate Publishing.

Topuz, H. (2016). *Türk Basın Tarihi* (7. bs.). Remzi Kitabevi.

Toruk, İ. (2005). Türkiye'de 1990-2000 Yılları Arasında Sosyo Ekonomik Ortamın ve Kültürel Hayatın Reklamlar Üzerinden Temsili. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 14, 493-508.

Tuchman, G. (1980). *Making news*. The Free Press.

Tuncel, H. (1994). Bab-ı Ali'den İkitelli'ye. *Birikim*, 64, 33-38.

Tutal, N. (2006). *Söylemler ve Temsiller*. Phoenix Yayınevi.

Türkiye İnsan Hakları Raporu 1995. Erişim adresi. https://tihv.org.tr/1995-insan-haklari-raporu/ Erişim tarihi: 17 Mart 2020.

Türkiye Ticaret Sicili Gazetesi (1994, Nisan 29), no. 3522.

Türkiye Ticaret Sicili Gazetesi (1995, Nisan 19), no. 3770.

Türkiye Ticaret Sicili Gazetesi (2004, Ocak 9), no. 5964.

Tütengil, C. O.(1969). *Sosyal İlimlerde Araştırma ve Method*. İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi.

Uzgel, İ. (2013). AKP: Neoliberal Dönüşümün Yeni Aktörü. İ. Uzgel & B. Duru (Haz.), *AKP Kitabı*. (3. bs., s.11-39) içinde. Phoenix Yayınevi.

Wacquant, L. (2016). Pierre Bourdieu: Hayatı, Eserleri ve Entelektüel Gelişimi. Ümit Tatlıcan (Çev.). G. Çeğin, G. Emrah, A. Arlı, & Ü. Tatlıcan (Der.), *Ocak ve Zanaat: Pierre Bourdieu Derlemesi* (4. bs., s. 53-76) içinde. İletişim Yayınları.

Yel, A. M. (2016). Bourdieu ve Din alanı: Sermaye, İktidar, Modernlik. G. Çeğin, G. Emrah, A. Arlı, & Ü. Tatlıcan (Der.), *Ocak ve Zanaat: Pierre Bourdieu Derlemesi* (4. bs., s. 559-580) içinde. İletişim Yayınları.

Yeldan, E. (2017). 1990'lar: Türkiye'nin Kayıp On yılı. R.F. Barbaros & J. Zurcher (Haz.), *90'lı Yıllarda Türkiye* (s. 40-50) içinde. Efil Yayınevi.

Yıldırım, D. (2013). AKP ve Neoliberal Popülizm. İ. Uzgel & B. Duru (Der.), *AKP Kitabı*. (3.bs., s .66-107) içinde. Phoenix Yayınevi.

Yıldırım, E. & Dura, C.(2007). Gümrük Birliği'nin Türkiye Ekonomisi Üzerinde Etkileri Konusundaki Literatüre Bir Bakış. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve Ticari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 28, 141-177.

Yörük, E. (2018) Neoliberal Hegemonya ve Tabana dayalı Siyaset: İslâmcı Hareket ve Kürt Hareketi. İ. Akça, B. Bekmen & B.A. Özden (Haz.),*"Yeni Türkiye"ye Varan Yol* (s. 319-333) içinde. İletişim Yayınları.

Yüce, E. (2007). *Simgesel Seçkinler ve Habitus: Hürriyet Gazetesi'nde Köşe Yazarlığı* (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Yükseker, D.(2017). Toplumsal Bir Kilometre Taşı Olarak 1990'lar: Göç ve Türkiye. R.F. Barbaros & J. Zurcher (Haz.), *90'lı Yıllarda Türkiye* (s. 260-268) içinde. Efil Yayınevi.

EKLER

Ek-1

Tablo B.1. Gazetecilerle Yapılan Görüşmelerin Listesi

Gazeteci	Görüşme Tarihi -Yeri/Aracı	Süre (dk.)
G1	9 Eylül 2019- İzmir	65,00
G2	4 Kasım2019 - İstanbul	97,00
G3	5 Kasım 2019 - İstanbul	85,00
G4	8 Aralık 2019 - İstanbul	62,00
G5	10 Aralık 2019 - İstanbul	90,00
G6	11Aralık2019- İstanbul	69,00
G7	11 Aralık 2019 - İstanbul	56,47
G8	14 Aralık 2019 - İstanbul	73,00
G9	16 Aralık 2019 - İstanbul	34,38
G10	16 Aralık 2019 - İstanbul	64,00
G11	20 Aralık 2019 - İstanbul	52,26
G12	21 Aralık 2019 - İstanbul	60,00
G13	22Aralık 2019 - İstanbul	69,00
G14	24 Aralık 20109 - İstanbul	62,15
G15	25 Aralık 2019 - İstanbul	66,50
G16	26/28 Aralık 2019 - İstanbul	103,61
G17	2 Ocak 2020 - İstanbul	106,00
G18	3 Ocak 2020 - İstanbul	79,00
G19	3 Ocak 2020 - *Viber*	102,00
G20	5 Ocak 2020 - İstanbul	72,00
G21	6 Ocak 2020 - İstanbul	71,00
G22	6 Ocak 2020 - İstanbul	66,00
G23	7 Ocak 2020 - İstanbul	33,16
G24	8 Ocak 2020 - İstanbul	90,00
G25	8 Ocak 2020 - İstanbul	46,40
G26	9 Ocak 2020 - İstanbul	61,00
G27	11 Ocak 2020 - *Viber*	129,00
G28	12 Ocak 2020 - İstanbul	103,00
G29	13 Ocak 2020 - İstanbul	45,43
G30	14 Ocak 2020 - İstanbul	38,51
G31	22 Ocak 2020 - İstanbul	82,00
G32	23 Ocak 2020 - İstanbul	53,34
G33	27 Ocak 2020 - Ankara	76,00
G34	27 Ocak 2020 - Ankara	63,00
G35	28 Ocak 2020 - Ankara	48,30
G36	4 Şubat 2020 - İstanbul	40,50
G37	10 Şubat 2020 - İstanbul	64,00
G38	12 Şubat 2020 - İstanbul	71,00

Ek-2
Radikal Gazetesi Künyesinde Yer Alan Gazetecilerle Görüşmelerde Sorulan Sorular

Ben Ahmet Cevdet Aşkın. Bu çalışma Galatasaray Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Medya ve İletişim Çalışmaları Doktora Programı'nda yapmakta olduğum doktora tezinin araştırma kısmı için hazırlanmıştır. Tezin konusu Radikal'in yaklaşık 20 yıllık yayın hayatıdır. Sorularıma vereceğiniz yanıtlar sadece tez çalışmasında kullanılacak, isminiz aksi yönde bir talebiniz olmadıkça saklı tutulacaktır. Çalışma tamamen akademik amaçlarla yapılmakta olup ticari amaçla kullanılmayacaktır. Desteğiniz için teşekkür ederim.

1. Radikal'in çıktığı/görev yaptığınız dönemde Türkiye'nin siyasi, ekonomik ve toplumsal durumuna ilişkin çekilen bir fotoğrafta sizce hangi unsurlar ön plana çıkar?
2. Radikal'in çıkışının/değişiminin ticari nedenleri var mıydı? Varsa nelerdi?
3. Radikal'in çıkışının/değişiminin siyasi nedenleri var mıydı? Varsa nelerdi?
4. Radikal'in çıkışının/değişiminin Doğan Grubu açısından önemi neydi?
5. Radikal'in yayın ilkeleri nelerdi?
6. Radikal'in haber tarzı nasıldı? Ne tür haberler gazetede yer alırdı? Ne tür haberlere yer verilmezdi?
7. Haberlerin sunuş biçiminde gözetilen ilkeler nelerdi?
8. Haber başlıklarında gözetilen kriterler nelerdi?
9. Haber takibi (fikri takip/follow-up) konusunda Radikal nasıldı?
10. Radikal gazeteciliğin etik ilkelerine sadık mıydı? Cevap hakkına saygılı bir gazete miydi? Örnekleyebilir misiniz?
11. Radikal'in haber kaynakları içinde devlet/hükümet yetkililerinin yeri neydi? Dönemlere göre değişim nasıldı?
12. Gazetenin patronu gazete baskıya girmeden içerikten haberdar olur muydu?
13. Haber hazırlama sürecinde ya da haber yayınlandıktan sonra yazı işlerine patronun müdahalesi söz konusu muydu?
14. Yazı işleri-reklam servisi ilişkileri nasıldı? Reklam karşılığı haber yapılır mıydı?
15. Gazetenin birinci sayfası nasıl hazırlanırdı? Gazetenin servisleri arasında birinci sayfa rekabeti nasıldı? Gazetenin manşetine nasıl karar verilirdi?
16. Gazetenin yazar kadrosunun seçiminde gözetilen ilkeler nelerdi? Dönemlere göre değişim gösterdi mi? Nasıl?
17. Gazetenin mizanpajı nasıldı?
18. Gazete promosyon kampanyası yapıyor muydu? Nasıl? Ne tür promosyonlar veriyordu?
19. Gazetenin istihdam politikası nasıldı? Kimler hangi kriterlere göre kadroya alınırdı?
20. Çalışan gazetecilerin özlük hakları ve sendikal hakları nasıldı?
21. Dönemlere göre yayın ilkeleri, habercilik tarzı, birinci sayfanın hazırlanması, özlük hakları gibi sözü edilen konularda farklılıklar söz konusu muydu? Varsa farklar nelerdi? Bu farkların sizce nedenleri nelerdi?
22. Bir cümle ile Radikal'i tarif etseniz, nasıl bir cümle kurardınız?
23. Bir sözcük ile Radikal'i niteler misiniz?

24. Radikal'in haberciliği Türkiye'de kamusal alanda gündemi belirleyebilecek ölçüde miydi? Gündeme damga vuran haberleri örnekleyebilir misiniz? Bu haberler hangi dönemlerde yazıldı?
25. Gazete kamusal ölçüde fikirlerin tartışıldığı bir platform olma görevini yerine getirebildi mi? Hangi dönemlerde ne ölçüde bu işlevi gördü?
26. Radikal haberciliği siyasal alanı nasıl etkiledi? Hükümetlerin kararlarında ne derece etkili oldu? Örnekleyebilir misiniz?
27. Radikal, ekonomi alanında haberciliği ile kamunun çıkarlarının korunmasında etkili olabildi mi? Örnekleyebilir misiniz?
28. Radikal haberciliği kültürel alanda nasıl bir rol oynadı?
29. Gazetenin spor alanındaki etkileri ve spor haberciliğindeki diğer gazetelere göre farklılıkları nelerdi?
30. Radikal, kamunun gerçekleri bilme hakkını kullanmasına ne ölçüde yardımcı oldu?
31. Radikal'in haberciliğinin diğer gazetelerden farkı var mıydı? Varsa nelerdi?
32. Radikal'in habercilik tarzının diğer gazeteleri ve genel olarak medya alanını etkilemesi söz konusu muydu?
33. Radikal, gazetecilik alanındaki rekabeti ne ölçüde etkiledi, bu rekabet içinde ne ölçüde yer aldı?
34. Radikal hangi ekleri, hangi dönemlerde ne amaçla çıkardı?
35. Çıkarılan ekler içinde Radikal İki'nin öneminden söz eder misiniz?
36. Reklam geliri elde etmek için ekler çıkarıldı mı? Bu eklerde yer alan haberlerde gazetenin genel ilkeleri gözetiliyor muydu? Örnekleyebilir misiniz?

Ek-3

Radikal Gazetesi Künyesinde Yer Alan Gazetecilerin Demografik ve Yaşam Tarzı Bilgilerinin Elde Edilmesine Dönük Anket

Galatasaray Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Medya ve İletişim Çalışmaları Doktora Programı çerçevesinde Radikal'in yaklaşık 20 yıllık yayın hayatı üzerine yürüttüğüm tez çalışmasında kullanılmak üzere hazırlanan bu anket çalışması, Radikal gazetesinin künyesinde yer alan gazetecileri tanımayı amaçlamaktadır. Lütfen soruları Radikal gazetesinde çalıştığınız dönemi göz önüne alarak yanıtlayın. Bazı sorulara birden çok seçeneği işaretleyebilirsiniz. Sorulara vereceğiniz yanıtlar sadece tez çalışmasında kullanılacaktır. Katılımınızdan dolayı teşekkür ederim.

Ahmet Cevdet Aşkın

1) Cinsiyetinizi işaretleyin?
1. ( ) Erkek 2. ( ) Kadın 3. ( ) Diğer

2. Yaşınız hangi aralıktaydı?
1.( ) 22-29 2.( ) 30- 34 3.( ) 35 -39 4.( ) 40- 44 5.( ) 45-49 6. ( ) 50 ve Üzeri

3- Nerelisiniz?
Yazınız……………..

4- Gazetede çalışırken hangi şehirde oturuyordunuz?

Yazınız…..

5- Kaç yıldır o şehirde oturuyordunuz?
1. ( ) 10 ve altı 2. ( ) 11-15 3. ( ) 16-20 4. ( ) 21-25 5. ( ) 26 ve Üzeri

6- Ana diliniz hangisidir?
1.( ) Türkçe 2.( ) Kürtçe 3.( ) Ermenice 4.( ) Rumca 5.( ) Diğer, yazınız……..

7- Medeni haliniz nasıldı?
1.( ) Evli 2.( ) Evli ve Çocuklu 3. ( ) Yalnız 4. ( ) Yalnız ve Çocuklu 5.( ) Birlikte Yaşıyor 6. ( ) Birlikte Yaşıyor ve Çocuklu

8- Kaç çocuğunuz vardı?
1. ( ) 1 2. ( )2 3. ( )3 4. ( ) 4 5.( ) 5 ve Üzeri

9- Gelir (Bin Lira) durumunuz hangi aralıktaydı?
( ) 3-3.9 ( ) 4 – 4.9 ( ) 5 – 5.9 ( ) 6 – 6.9 ( ) 7 – 7.9 ( ) 8- 8.9 ( ) 9 ve Üzeri

10- Otomobiliniz var mıydı?

1.( ) Var   2.( ) Yok

11- Oturduğunuz konutun türü hangisiydi?
1.( ) Bağımsız   2.( ) Bağımsız Kira   3.( ) Daire   4.( ) Daire Kira

12- Son aldığınız diploma hangisiydi?
1.( ) Lise   2.( ) Ön Lisans   3.( ) Lisans   4.( ) Yüksek Lisans   5.(   ) Doktora

13- Mezun olduğunuz lisenin türü neydi?
1. ( ) Devlet (yazınız……………………..)   2.(   )   Özel (yazınız……………………………………………………)

14- Yabancı Dil Bilgisi
1.( ) Var 2.( )Yok

15- Bildiğiniz yabancı diller hangileriydi?
1.( ) İngilizce 2.( ) Fransızca 3.( ) Almanca 4.( ) İspanyolca   5.( ) İtalyanca   6.( ) Arapça 7. ( )Diğer, yazınız……

16- Babanızın eğitim düzeyini işaretleyin?
1.( ) İlkokul   2.( ) Ortaokul   3.( )Lise   4.( ) Ön Lisans   5. (   )Lisans   6.(   ) Yüksek Lisan 7.( )Doktora   8. ( ) Hiçbiri

17- Babanızın mesleği nedir?
Yazınız…….

18- Dedenizin (baba tarafından) eğitim durumunu işaretleyin

1.( ) İlkokul   2.( ) Ortaokul   3.( )Lise   4.( ) Ön Lisans   5. (   )Lisans   6.(   ) Yüksek Lisans 7. ( ) Doktora   8.( )Hiçbiri

19- Dedenizin mesleği nedir?

Yazınız…….

20- Mesleki deneyiminiz (yıl) hangi aralıktaydı?
1.( ) 6 ve altı   2.( ) 7-9   3.( ) 10-12   4.( ) 13-15   5.(   )   16-18
6.( ) 19 ve Üzeri

21- Sarı Basın Kartı sahibi miydiniz?
1. ( ) Evet   2.( ) Hayır

22- Türkiye Gazeteciler Cemiyeti'ne üye miydiniz?
1. ( ) Evet   2.( ) Hayır

23- Türkiye Gazeteciler Sendikası'na üye miydiniz?
1.( ) Evet   2.( ) Hayır

24- Herhangi bir siyasi partiye üye miydiniz?
1.( ) Evet 2.( ) Hayır

25- Herhangi bir spor kulübüne üye miydiniz?
1.( ) Evet 2.( ) Hayır

26- Hangi takımı tutuyordunuz?
Yazınız…………

27- Maç izlemeye gider miydiniz?
1.( ) Evet 2. ( ) Hayır

28- En sevdiğiniz hobiniz hangisiydi?
1.( ) Enstrüman çalmak 2.( ) Müzik dinlemek 3.( ) Film izlemek 4. ( ) Tiyatroya gitmek 5.( ) Kitap okumak 6.( ) Spor yapmak 7. ( ) Hayvanlarla ilgilenmek 8. ( ) Yemek yapmak 9.( ) Kafe ve bara gitmek 10.( ) El sanatlarıyla uğraşmak 11.( ) Seyahat etmek 12.( ) Arkadaşlarla/aileyle birlikte olmak 13. ( ) Balık tutmak 14. ( ) Resim yapmak 15. ( ) Fotoğraf çekmek 16. ( ) Diğer, yazınız…………..

28- En çok dinlediğinizi müzik türü hangisidir?
1.( ) Türk Sanat Müziği 2.( ) Türk Halk Müziği 3.( ) Türk Pop Müziği 4.( ) Klasik Müzik 5.( ) Caz 6.( ) Etnik Müzik 7.( ) Batı Pop Müziği 8. ( ) Rock 9. ( ) Diğer, yazınız……………

29-Spor yapıyor muydunuz?

1.( ) Evet 2.( ) Hayır

30- Yaptığınız sporlar hangileriydi?

1.( ) Yürüyüş 2.( ) Doğa yürüyüşü 3.( )Fitness 4.( ) Ağırlık çalışması 5. ( ) Tenis 6.( ) Masa tenisi 7. ( ) Dövüş sporları 8. ( ) Yelken 9.( ) Bisiklet 10. ( ) Yüzme 11. ( ) Futbol 12.( ) Basketbol 13. ( ) Dağcılık 14.( )Pilates 15. ( ) Diğerleri, yazınız…………….

31- Haftada spora kaç saat ayırıyordunuz?

1.( ) 1 – 2 2.( ) 2 – 3 3.( ) 3 – 4 4.( ) 4 – 5 5.( ) 5 ve Üzeri

32- Tatil anlayışınız hangisiydi?

1.( ) Güneş-Deniz 2.( ) Kültürel 3.( ) Sosyal 4. ( ) Doğayı tanıma 5.( ) Kayak 6. ( ) Gemi 7. ( ) Yurtdışı

33- Evde hayvan bakıyor muydunuz?

1. ( )Evet 2.( ) Hayır

34- Evde hangi hayvanlara bakıyordunuz?
1.( ) Köpek 2.( ) Kedi 3.( ) Kuş 4.( ) Balık 5. ( ) Diğerleri, yazınız……

35- En çok gittiğiniz yeme-içme mekanı hangi şehirde hangisidir?
Yazınız…………………….

36- İçki kullanır mıydınız?
1.( ) Evet 2.( ) Hayır

37- En çok sevdiğiniz içki hangisiydi?
1.( ) Rakı 2.( ) Bira 3.( ) Şarap 4.( ) Whisky 5. ( ) Diğer, yazınız……….

38 -Sigara kullanır mıydınız?

1.( ) Evet 2. ( ) Hayır

Ek-4

Üniversite adaylarına ÖSS - ÖYS Başarı Yöntemi

Özel Erol Altaca Dershanesi'nin hazırladığı tam sayfa ÖSS-ÖYS'ye hazırlık testleri, hafta içi her gün Radikal'de

Çarşamba günü başlıyor

Madonna'dan Evita klasikleri

RADİKAL

Milletvekili, polis müdürü, katliam suçlusu aynı otomobildeydi

Esrarengiz ilişkiler ağı

DYP'li korucubaşı Sedat Bucak, Polis Okulu Müdürü Hüseyin Kocadağ, katliamdan idam hükümlüsü eski ülkücü Abdullah Çatlı'nın ilişkisi, Susurluk'taki kazada ortaya çıktı. İkisi öldü, Bucak ağır yaralı

Hedefte Demirel var

'Apo, mafya babası gibi'

Tayan: Apo ile Talabani görüşüyor

İç ve dış çatışma ilişkisi

Aşk, kitap fuarına çok yakıştı

Kelle sayısında DYP sandık hesabında RP

Seçimlerde RP birinci parti olurken, DYP oy oranını 8 puan artırdı. ANAP hezimete uğradı, MHP'nin oylarında artış oldu

Hangi parti ne kadar oy aldı?

	24 Aralık 1995 Genel Seçimleri %	3 Kasım 1996 Ara Yerel Seçimleri %
RP	29.9	29.9
DYP	19.1	27.5
ANAP	18.0	8.8
MHP	13.5	16.7
DSP	7.5	Seçime girmedi
CHP	7.4	9.4
HADEP	2.9	2.4
BBP	Seçime girmedi	4.5

SKANDAL

'Rakı içiliyor' diye oyunu sahneye koydurtmadılar

Afgan kadını, Taliban'a rağmen çalışıyor

Çürük dişin diyeti 300 sağlam dişinki 500 milyon

En güzel Kuran okuyan erkek 'Lale Güzeli' olacak

İlhan Kesici: ANAP'ta yeni kimlik arayışı isabetsiz

Üniversite adaylarına ÖSS - ÖYS Başarı Yöntemi

Erol Altaca Dershanesi

RADİKAL

Bir kaza Türkiye'yi çürüten pis ilişkileri gün ışığına çıkard

Devlet çetesi

Türkiye bu ... cevap arıyor

Bakan Ağar, zan altında

Şekil C.1. Susurluk Kazasıyla İlgili Radikal'in 4 ve 5 Kasım 1996'daki Manşetleri

Ek-5

Müthiş Fırsat Buzdolabı Saklama Sürahisi 6 adet Baroque Bardak

TAM 7 PARÇA

Sadece 5 Yaşam Gazetesiyle

Ürün takip belgesi bugün Radikal'de...

Her gün dopdolu bir ek VİZYON

Versace hâlâ yaşıyor

RADİKAL

12 MART 1998 PERŞEMBE · YIL: 2 · SAYI: 516 · 100.000 TL

Bu cop hepimize

Manisalı 16 gence işkence yaptıkları iddiasıyla yargılanan 10 polis, çeşitli devlet hastanelerinin kayıtları ve İzmir Tabipler Odası'nın elde ettiği bütün bulgulara rağmen beraat etti

'Kötü muamele' bile değil...

Umut yine Yargıtay'da

Utanması gereken onlar değil

Ara Rejim Tartışması

Demirel: Kimse böyle laf etmesin

Komutanlar beş saat toplantı yaptı

Ecevit: Askerin siyasete vakti yok

Mevtayı kaldırmadan

28 Şubat aynen tekrar eder mi?

Özer Bey haksız kazanmış

Özer Çiller'in 90 milyar lira haksız kazanç elde ettiği kanaatine varan savcılık, beş yıl hapis istemiyle dava açtı. İddianame, Tansu ve Özer Çiller'i suç ortağı olarak tanımlıyor

Ortak sorumluluk

RADİKAL

Özer Bey'e kötü haber

Tedbir konulabilir

Memur yine sokakta

İkinci finalist Galatasaray

Biz, böyle bir Türkiye'ye ulaşmak için çalışıyoruz.

Halk Yaşam

Şekil C.2. Radikal'in 2 Mart 1998 Tarihli "Bu cop hepimize" Manşeti

Ek-6

Al sana son fotoğraf!

Hayrettin Eren, 80'de gözaltında 'kayboldu'. Elmas Ana, 31 yıldır kayıp oğlunu devlete soruyor, devlet de dönüp ona soruyor!

Radikal

14

Sahalar–kafalar karıştı
Kim faşist, kim demokrat? S34

Fener için 'mutlu bir an'

Mısır'dan herkes nasibini alacak

Muhafazakâr kimliğiyle bilinen Kürt aydını Mehmet Metiner'i öldürmek için hazırlık yapan PKK'lı K.B. geçen cuma yakalandı.

Suikast son anda engellendi

Neden hedef seçildim?

BU HAYAT BİZİ YAŞAR

Met–Üst'ten 14 Şubat albümü S02

Şekil C.3. Radikal'in 14 Şubat 2011 Tarihli "Suikast son anda engellendi" Manşeti

Ek-7

azetesinden
uhteşem
itaplar

TATLI KİTAP

OSMANLI MUTFAĞI

21 gününde

Radikal

2 TEMMUZ 2001 PAZARTESİ

Adli tıp uzmanları, 'Hayata Dönüş'ün içyüzünü yaz

Gerçeğe dönüş

Rapor, 'Kalaşnikof'la ateş ettiler, kendilerini yaktılar' diyen Bakan Türk'ü yalanlıyor
Koğuşlardan ateş edilmemiş. Öldürücü dozun çok üzerinde gaz bombası kullanılmış

nsan olan yere atmayın' uyarısı

Türk'ü yalanlayan ifadeler

Savcının tutanak itirazı:

Görmeden imzalamam

'Cehennem' tanığı Ebru

Türkiye yalnızlaşırken

Vicdan kundakçıları

Telekom ve piyasalar

Hükümetin acele işi

IMF, yarınki toplantı öncesinde Köşk'te bekleyen Emlakbank 'yasası' ile 'tartışmalı' Telekom atamasını sordu. Ecevit, Sezer'e onay mesajı yolladı

Köhler'e Telekom teminatı

Şekil C.4. Radikal'in 2 Temmuz 2001 Tarihli "Gerçeğe dönüş" Manşeti

Ek-8

Karayılan'ı kim niye gönderdi?

Asıl tehlike denetimsizlik

Radikal

Muhalefete 48 madde çağrısı

sopalar can aldı

Eskişehir'de kimliği belirsiz kişilerce sopalarla dövülen ve bir aydır yaşam mücadelesi veren Ali İsmail Korkmaz, yaşamını yitirdi.

20 TERABYTE GÖRÜNTÜ SAVCIDA

Şimdi top CAS'ta

Bundan sonra ne olacak?

Radikal

Odun da serbest kaldı

'Vurmayın, öldüm'

Futbolculardan UEFA'ya mektup

Radikal

İşte son ifadesi

Cezaevinden kumar seferi

Farklı yapılaşma hepimizi incitir

Caz esintisi Garanti'den

Şekil C.5. Radikal'in Ali İsmail Korkmaz'ın Öldürülmesiyle İlgili Manşetleri

Ek-9

25 kuruş

Kadıköy'de tarihi skor

2010 model liseliler

hayat

Radikal

25

Playboy güzeli Victoria Silvstedt'in tercihi, "güvenli seks, güvenli otomobil." Silvstedt, yaya görünce duran otomobili gözü kapalı kullandı.

Yer demir gök beton

İstanbul'da 'yasal' bir imar cinayeti: Koruma Kurulu'nun onayladığı Demirören AVM inşaat kararı defalarca değiştirilip Beyoğlu'nun silueti bozuldu.

AVM üstüne otel kondu

12 Eylül mağdurları tazminat peşinde

Haber yolunda hapishaneye

Referandum böldü ama istikrar tamam

100 bin Radikal'e teşekkürler

Eyüp Can'ın yazısı sayfa 03

Şekil C.6. Radikal'in 25 Ekim 2010 Tarihinde Beyoğlu'ndaki Demirören AVM İle İlgili "Yer demir gök beton" Manşeti

Ek-10

Katlıamda o da vardı

CENGİZ ÇANDAR:

O yazıda yanlış yaptım

Radikal

YILDIRIM, DERBİ ÖNCESİ FEDERASYON YETKİLİSİNDEN HAKEMİ İSTEMİŞ

Cüneyt'i bana yolla

Şekil C.7. Radikal'in 5 Temmuz 2011 Tarihli "Cüneyt'i bana yolla" Manşeti

Ek-11

Menekşe gözler kapandı

Radikal

24

Tezkereyi beklemediler

gemi ambargo için Meclis görüşmesinden önce Libya'ya gitti S31

Susurluk'a ikinci kamyon

Türkiye tarihinin en büyük skandallarından birine yeniden yargılama yolu açılıyor. Susurluk'tan hüküm giyen eski özel harekâtçı Ayhan Çarkın'ın **Radikal'e** yaptığı itiraflar üzerine savcılık inceleme başlattı.

Çarkın dinlenecek

Radikal Çarkın'dan tarihi çark

GÜNDEM
BDP'den sivil itaatsizlik: Meydanlara iniyorlar S16

POLİTİKA
AKP-CHP: Anayasada ilk 3 madde kalsın S21

EKONOMİ
Merkez'den bankalara krediyi kısın resti S26

Şekil C.8. Radikal'in 24 Mart 2011 Tarihli "Susurluk'a ikinci kamyon" Manşeti

Ek-12

#nediyosun

Demirkent ödülü de Radikal'in
Ulusal basın alanında verilen tek ödül, **'Akla Ziyan Karar'** manşeti ile muhabirlerimizden Mesut Hasan Benli'nin oldu. S06

KOMOR'A ERDOĞAN STADI >>43

Poşu davasında 'değiştin' cezası!

Radikal
ATATÜRK KİTAPLIĞI
23 MAYIS 2012 ÇARŞAMBA
Fiyat: 75 Kr www.radikal.com.tr

Şampiyonlar Ligi Fener'i sevmedi
Futboldaki hakkını Trabzon'a kaptıran Fener, fileye de takıldı: Kanarya yerine, Cimbom gidecek. S42

Cinnet koyu

Bodrum'da 2. ve 3. derece SİT alanı durumundaki Cennet Koyu'na 102 odalı bir otel, 98 villa ve 112 rezidans yapılıyor.
Halk tepki gösterse de kaymakam mutlu: Orası zaten taşlık, bitince cennet gibi olacak!
Serkan Ocak'ın haberi S04

BÖYLE OLDU

BÖYLEYDİ

'Yasal' çevre katliamı
Arkeolojik SİT statüsünde bulunan 600 dönümlük arazideki 10 bin zeytin ağacının çoğu yerinden söküldü. **Kültür ve Turizm Bakanlığı verilen tüm izinlerin yönetmeliğe uygun olduğunu söylüyor.**

Bir zamanlar cennetti
Kaymakam Mehmet Gödekmerdan mutlu: **"Bodrum büyüyor. Yatırımın gelmesi bizim için yadırganacak bir şey değil"**. Oysa çevreci Filiz Dizdar farklı düşünüyor: "Buna nasıl izin verilir. Yazık değil mi Cennet Koyu'na?"

BUGÜN KPSS SORU BANKASI
Radikal her çarşamba-perşembe ve cumartesi 4 sayfalık özel ek veriyor.

Şekil C.9. Radikal'in 24 Mayıs 2012 Tarihli "Cinnet koyu" Başlıklı Manşeti

Ek-13

Şekil C.10. Radikal'in 23 Ocak 1997 Tarihli Sayısında "İşte 'çete'nin belgesi" Başlıklı Haberde Yer Alan Fotoğraf

Ek-14

Şişmanlığın ölçüsü değişti

Eşcinseller 'aşkı' anlatıyor

BUGÜN Cumartesi

Şişmanlık mikrobik mi?

Sıcak haberin peşinde bir saraylı: Banu Güven...

Serdar Ortaç hakikaten meslektaşlarından başka!

Türkçe popun yaz defterleri...

Yaşasın kralımız!

Radikal

ve bulmaca

Oscar Wilde, "100 Temel Eser"de kendi kitabını görse tanıyamazdı

Hayırlı sabahlar Hans!

Öğrencilere tavsiye edilen "100 Temel Eser"i her yayınevi kendi ideolojisine göre çevirmiş. Andersen masalları 'Bir varmış bir yokmuş, Allah'ın kulu çokmuş' diye başlıyor. Heidi'nin dedesi 'Türk' olmuş...

Klasikler değişti

Dini bütün Pinokyo

Çeviren belli değil

Psikolojik harekât

Bir varmış bir yokmuş...

AİHM Hasankeyf'i sordu

Deprem uyarı sistemi

Erken uyarı sistemi, olası depremde yangın ve patlamaları önleyerek can kaybını azaltacak.

Devlet erken uyanmayacak!

17 Ağustos'un yedinci yılında, deprem ülkesi Türkiye'nin erken uyarı sistemi yok. Devlet ilgisiz, İstanbul Valiliği de depremden 1-15 saniye önce doğalgaz ve elektriği kapatacak sistemi 'gereksiz' buluyor.

TİMUR SOYKAN'IN HABERİ 8. SAYFADA

Milano yolu göründü

Tasarımda Radikal ödül

Tasarımda Radikal Eğilimler Yarışması'nın galibi, Radikal tarafından Milano Tasarım Haftası 2007'ye gönderilecek. Bu yıl iki kategoride yapılacak ve 'herkese açık' yarışmaya son başvuru tarihi ise 6 Eylül.

21. SAYFADA

Oku beni bırak beni

Kitaplarınız sizi bekliyor

Radikal Sokak Kitapları projesi başladı. 18 ilde 145 mekâna dağıtılan 'Oku Beni Bırak Beni' kutularından istediğiniz kitabı alabilir, okuyup yeniden bırakabilirsiniz. Binlerce kitabın Türkiye yolculuğu ise www.sokakkitaplari.org sitesinden izlenecek.

20. SAYFADA

Bir İran uçağı daha

İran kargo uçağı Diyarbakır'a zorla indirilerek 'silah' arandı

Suriye yolundan çevrilen Ilyuşin, arama yapılan üçüncü İran uçağı.

Şekil C.11. Radikal'in 19 Ağustos 2006 Tarihli "Hayırlı sabahlar Hans" Manşeti

Ek-15

Seçilmiş belediye başkanının siyasi hayatı, şiir okuduğu için sona erdirildi

Burası Türkiye

'Halkı suç işlemeye kışkırttığı' gerekçesiyle 10 ay hapse mahkûm edilen Erdoğan'ın cezası onandı. Erdoğan dört ay hapis yatacak, başkanlıktan azledilecek, milletvekili seçilemeyecek

Karar kesin

Yargıtay'ın dün oyçokluğuyla aldığı karar Erdoğan'ın siyasi yaşantısına nokta koydu. 'Düzeltme'ye de gitse, davayı Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne de götürse Erdoğan'ın sonuç alabilmesi imkânsız. Yasal indirim nedeniyle Erdoğan 10 değil dört ay hapis yatacak.

Adamlarıyla vedalaştı

Karar karşısında dün sessiz kalmayı yeğleyen Erdoğan, bugün FP lideri Recai Kutan'la birlikte basın toplantısı düzenleyecek. Haber üzerine Belediye ziyaretçi akınına uğrarken Erdoğan da çalışma arkadaşlarına, "Hakkınızı helal edin. Nasip bu kadarmış" diye veda etti.

Erbakan rahatladı

Erdoğan'ın siyaset sahnesinden silinmesi, Fazilet Partisi'nde liderlik hesaplarını da altüst edeceğe benziyor. 'Yenilikçi' kanadın yeni lider arayışına yönelmesi bekleniyor. 'Aksaçlılar' diye bilinen Erbakan'ın ekibiyse rakiplerinin ortadan kalkmasıyla rahatlamış durumda.

6. SAYFADA

Recep Tayyip Erdoğan, Fazilet Partisi'nin gelecekteki lideri olarak değerlendiriliyordu.

'İslamcı harekete darbe'

Demirel: Herkes kanunlar önünde eşitse, suç işlemişse, benden devlet başkanı olarak ne istiyorsunuz? Suç varsa bunun cezasını hâkimden başka kimse vermez.

Kutan: Karar benim için sürpriz oldu. Ben şahsen bir tasdik kararının çıkacağına kesinlikle inanmıyordum.

Ecevit: Ömür boyu siyaset yasağını içimize sindiremiyoruz. Demokrasi anlayışıyla bağdaşmayan yasal, anayasal hükümler var.

Yabancı ajanslar: İslamcı harekete darbe. Laik Türkiye'de siyasal İslam'ın dinamik ve popüler kişiliklerinin biri sahneden silindi.

TEPKİLER 7. SAYFADA

POLİTİKA — 24 Eylül 1998 Perşembe

Muhtar bile olamayacak

Yargıtay, Siirt'te yaptığı konuşma nedeniyle 10 ay hapse mahkûm edilen İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanı Tayyip Erdoğan'ın cezasını onayladı. Kararla Erdoğan'ın siyasi hayatı bitti

Avrupa'ya gidebilir

Dört ay hapis

Başkanlığı düşecek

Milletvekili de olamaz

Şekil C.12. Radikal'in 24 Eylül 1998 Tarihli "Burası Türkiye" Manşeti

Ek-16

B planı devrede: Filistin'i tanıyın

Erdoğan, özür dilemeyen İsrail'e karşı B planını Arap Baharı turunun ilk durağı Mısır'da hayata geçirdi, dünyaya 'Filistin'i tanıyın' çağrısı yaptı: **"Gelin, Filistin bayrağını göndere çekelim ve o bayrak Ortadoğu'da barışın, adaletin sembolü olsun."** »20

Erdoğan, kendisine yönelik coşkudan memnun kaldı.

Radikal

14 EYLÜL 2011 ÇARŞAMBA

Fiyatı 75 Kr www.radikal.com.tr

ATATÜRK KİTAPLIĞI

Alışveriş bahane parti şahane! İstanbul'da yarın moda rüzgârı esecek. Müzik, kültür ve alışveriş partisi Vogue Fashion's Night Out rehberi sayfa **42**'de

Tarihi siluete gökdelen girdi

İstanbul'un tarihi siluetine üç gökdelen sızdı. Yetkililer uyudu, vatandaş uyarınca durdurma kararı çıktı.

8 kat daha yükselecek.

Bakanlığın yazısına rağmen 27, 32 ve 36 katlı üç bloğun inşaatı tam gaz devam ediyor.

Sultanahmet'i gölgeledi

Zeytinburnu sahilinde iki yıl önce inşaatına başlanan 3 gökdelen, Sultanahmet Camii ile hafızalara kazınan İstanbul siluetine hançer gibi saplandı.

Ömer Erbil'in haberi S08

Bitmek üzereyken durdurma

Göz yumulan inşaat, bir vatandaşın uyarısıyla Koruma Kurulu'nun gündemine geldi. Olumsuz görüş verilince Kültür Bakanlığı 'Durdurun' dedi.

PKK ile görüşme internete düştü

Görüşmeleri sızdırılanlar kervanına MİT de katıldı. Müsteşar Fidan'ın Oslo'da PKK ile görüşme kaydı internete düştü. S14

Karadan saldırı komşuya bağlı

İçişleri Bakanı Şahin'e göre harekât yakın: "Sınır komşusuyla görüşmelere bağlı olarak her an yapılabilir." S12

Yeni operasyon bir işe yarar mı?

Güvenlik öncelikli bir yaklaşımla ne güvenlik gelir, ne açılım olur. Bugünleri bile

Şekil C.13. Radikal'in 14 Eylül 2011 Tarihli "Tarihi siluete gökdelen girdi" Manşeti

Ek-17

RADİKAL KİTAP
Nâzım Hikmet özel sayısı
Bugün 3 Haziran. Usta şairin ölümünün 48. yılı.

Bakanlık Kürtçe kitabı bastı mahkeme ismini yasakladı

Başbakan'ın mitinglerde açılımı anlatmak için kullandığı Mem û Zin kitabının yazarı 'Ehmedê Xani' (Ahmet Hani) dava konusu oldu. Kürt şairin ismini bir parka veren belediye yetkililerine 20'şer gün hapis cezası verildi. »18

Kitabı Bakan Günay tanıtmıştı.

Radikal

ATATÜRK KİTAPLIĞI

Fiyatı: 50 Kr www.radikal.com.tr

03 HAZİRAN 2011 CUMA

Hep 'beraber' 2012'ye Milliler bu akşam, Euro 2012 elemelerinde ikincilik için en güçlü rakibi Belçika'nın konuğu. Hedef en azından beraberlik. S42

Saraydan taht kaçırma

Topkapı Müzesi Müdürü Yusuf Benli, ziyaretçilerin dokunmasına dahi izin verilmeyen **3. Selim'in tahtını lojmanına taşıttı.**

YUSUF BENLİ (Müze Müdürü)

Benli, 14. Louis'nin masasında kahvaltı ederken de tarihi eserde leke yapmış

HAREM'DE SERGİLENİYORDU

Harem bölümündeki tarihi taht, Benli'nin müze içindeki lojmanına yağmurlu bir havada taşındı. Taht lojmanın kapısından geçmeyince, Benli'nin saltanat hevesi kursağında kaldı. Hasar gören taht, depoya kaldırıldı.
Ömer Erbil'in özel haberi S04

LOJMAN KAPISI DAR GELDİ

Gözaltında taş dayağı

Pazar günü MHP'nin İstanbul Kazlıçeşme mitinginden dönen araç konvoyu, Kağıthane'den geçerken taşlı saldırıya uğradı. Gözaltına alınan bir grup feci biçimde dövüldü. Dayak doktor raporuyla belgelendi, üç kişi tutuklandı. S20

200 Hopalı dağa kaçtı

Olaylı AKP mitingi sonrası polis peş peşe baskınlar yaparak 32 kişiyi gözaltına aldı. Polisin elinde 65 kişilik bir liste daha olduğu söylentisi üzeri 200'e yakın Hopalının köylere ve ormanlık alanlara giderek saklandığı belirtiliyor. S20

» ERDOĞAN İĞNELEDİ
CHP Genel Başkanı değil mübarek süpermen S13

» KILIÇDAROĞLU TEPKİLİ
Başbakan'a tazminat davası açacağım S16

» KIRAÇ'TAN AÇIKLAMA
'CHP birinci' tahminim tamamen kişisel S12

» S. SÜREYYA'DAN CEVAP
Dostum Akif Beki mitinge beklerim S38

Şekil C.14. Radikal'in 3 Haziran 2011 Tarihli "Saraydan taht kaçırma" Manşeti

Ek-18

ÇEVRE

Cennete kuşbakışı

SPOR

Fenerbahçe son dakikada

Her gün dopdolu bir ek: VİZYON

RADİKAL

1 MART 1998 PAZAR - YIL: 2 - SAYI: 505 - 100.000 TL

Fazilet'e gözaltı

...rtical faaliyetleri izlemek üzere oluşturulan BÇG, RP milletvekillerinin ...eredeyse tam kadro transfer olduğu Fazilet Partisi'ni yakın takibe aldı

Bugün Radikal'le...

2000'lere hazırlanıyoruz

Burası bir vergi dairesi!

Vergi kaçakçısına bilgisayarlı takip

ABD'nin acelesi var

Kulislerdeki diyalog

Baykal'dan Çiller'e: Teması sürdürelim

Otomobil ucuzlayacak

Asya krizinin otomobil fiyatlarını düşüreceği belirtilirken, vergi numarası sahibi olma şartının otomobil satışlarını yavaşlatmasından endişe ediliyor

İthalat Uzakdoğu'ya kayacak

Vergi numarası korkusu

Kış, aşkın dilinden anlamadı

Herkesin konuştuğu oyun

RADİKAL'İN İÇİNDEN

Milli Piyango

Sayısal Loto

Biz, böyle bir Türkiye'ye ulaşmak için çalışıyoruz.

Halk Yaşam

RADİKAL 3

2000'lerin Radikal'ine doğru

MEHMET Y. YILMAZ

Bugün elinize Radikal'i aldığınızda şaşırdığınıza eminim. Bir süredir Radikal'in yazışlerinde yaşanan tartışma ve çalışmaların sonuçları artık gün yüzüne çıktı.

Radikal'i yayın hayatının 505. gününde bu değişikliğe yönelten nedenleri açıklamak ve sizlerden gelecek eleştiri ve önerileri de değişim programımız için değerlendirmek de doğal olarak bana düşüyor.

Radikal kısa yayın yaşamında çok önemli başarılar kazandı. Türkiye'de artık "gazete" denilince akla ilk gelen isimlerden birisi de Radikal oluyor. On binlerce insanın her sabah okudukları ilk ve tek gazete Radikal.

Radikal bu süre içinde okuyucusuyla arasında iyi bir bağ kurdu. Etkili haberciliği, çarpıcı manşetleri, çeşitli görüşlerin özgürce ifade edildiği köşeleriyle birçoğunuz için vazgeçilmez olduk.

Radikal kendisini Türkiye'nin yeni kuşağının büyük gazetesi olarak konumluyor.

Şimdi bu durumu yaygınlaştırmayı ve daha geniş bir okuyucu yelpazesini kucaklamayı hedefliyoruz. Bunu yaparken de Radikal'i Radikal yapan değerlerden vazgeçmeyeceğiz.

Radikal hep olduğu gibi bundan sonra da demokrasinin ve insan haklarının geliştirilmesini, laik ve demokratik hukuk devleti özleminin yansıtılmasını ve savunulmasını üstlenmeye devam edecek. Kişilik haklarının korunmasına özen göstereceğiz. Cevap hakkına saygılı olacağız.

Bunu yaparken yeni bir hedefe de koşacağız. Hedefimiz "yeni kuşağın büyük gazetesi" olmak. Bunun için kendimizi ve kadrolarımızı geliştirecek, daha çok çalışacağız.

Vaktiyle bir yerlerde, gazete ve dergilerin de tıpkı bir saat gibi zamanı geldiğinde yeniden kurulması gerektiğini, bunu başaramayan yayın organlarının, okuyucusunun gerisinde kalacağını okumuştum.

Bugün Radikal'de yapmaya çalıştığımız değişikliklerin temelini bu fikir oluşturuyor.

Türkiye ve Türk insanı yerinde durmuyor. Her geçen gün kendisini biraz daha geliştiriyor ve daha iyi bir gelecek için canını dişine takıp çalışıyor.

Her gazetenin kendine özgü kişiliği olan canlı bir organizma olduğunu düşünecek olursak, Radikal'in de kendisini bu durumun dışında tutması düşünülemezdi. Bu, her şeyden önce adına ihanet olurdu.

Radikal'in yenilenme çabasını bir süreç olarak görmenizi bekliyorum. Her geçen gün hatalarımızın daha azaldığını izleyeceksiniz. Sizlerden gelecek eleştiri ve önerilerle gelişim programımızın ayaklarının daha iyi yere basacağına inanıyorum. Tüm dünya 2000 yılına doğru ilerlerken 2000 yılının Radikal'i de zaten ancak böyle bir ortak çaba ve ayakları yere basan ciddi bir programla yaratılabilir.

Tüm haberleri doğru, yorumları özgür, toplam kalitesi yükseltilmiş bir gazete için çok çalışacağımıza söz veriyoruz. Bunu söylerken de kendimize, ama daha çok da yenilikçi tüm fikirlere açık olan Radikal okuyucusuna güveniyoruz.

RADİKAL — 1 Mart 1998 PAZAR

İmtiyaz Sahibi: **Aydın DOĞAN**

Genel Yayın Yönetmeni: **Mehmet Y. YILMAZ**

Yayın Koordinatörü ve Sorumlu Müdür ..... **Salim Alpaslan**
Yazıişleri Müdürü ..... **Yeşim Denizel Bedük**
Ankara Temsilcisi ..... **İsmet Berkan**
Yazıişleri Müdür Yardımcısı ..... **Erdal Güven**
İdari Editör ..... **Zerrin Yazıcı**
Haber Müdürü ..... **Sedat Şahmay**
Haber Araştırma Müdürü ..... **Avni Özgürel**
Ekonomi Editörleri ..... **Selim Türsen-Ruhi Sanyer**
Dış Haberler Editörü ..... **Faruk Çalışkan**
Kültür-Sanat Editörü ..... **Seral Müjde**
Spor Editörü ..... **Necil Ülgen**
Yorum Editörü ..... **Yurdagül Erkoca**
Ek Yayınlar Yönetmeni ..... **Tuğrul Eryılmaz**
Yönetmen Yardımcıları ..... **Yazgülü Aldoğan-Sevin Okyay**
İstanbul İstihbarat Şefi ..... **Yahya Koçoğlu**
Ankara İstihbarat Şefi ..... **Hakkı Erdem**

Reklamlarınız için: **Şebnem Saygınışık** 0 212 677 05 57

İstanbul adres: Doğan Medya Center, 34554 Bağcılar **Santral** (212) 505 61 11. **Haber Araştırma** (212) 505 65 87. **Ekonomi** (212) 505 65 35 (212) 505 65 91, Faks: (212) 505 65 92. **Dış Haberler** (212) 505 69 55. **Kültür-Sanat** (212) 505 65 94. **Spor** (212) 505 69 66. **Forum** (212) 505 65 57 / (212) 505 69 52. **Ek Yayınlar** (212) 505 65 97. **İstanbul İstihbarat** (212) 505 65 68 / 505 65 75 (212) 505 65 79, Faks: (212) 505 65 80. **Mil-Ha** (212) 505 62 83. Temsilcilikler: **Ankara** Tel: (312) 418 15 79 Faks: (312) 418 74 13, **İzmir** Tel: (232) 464 20 00 Faks: (232) 464 14 02, **Adana** Tel: (322) 421 54 54 Faks: (322) 421 54 60, Güneydoğu - **Diyarbakır** Tel: (412) 221 18 21 / (412) 221 81 41, Karadeniz - **Samsun** Tel: (362) 431 00 23 / 431 81 75. Basıldığı yer: Doğan Medya Center Tesisleri.

Radikal, basın meslek ilkelerine uymaya söz vermiştir.

Şekil C.15. Radikal'in Kırmızı Logolu Tasarımı

Ek-19

İşte bakanlığın savaş açtığı proje

Koruma Kurulu'nun onayladığı yeni İnönü Stadı projesinde otel de var, alışveriş merkezi de. >>10

Merkez, başkan panzerin üstünde

Diyarbakır Belediye Başkanı Baydemir, sivil itaatsizlik eyleminde panzere çıktı. >>16

Radikal

ATATÜRK KİTAPLIĞI

25 MART 2011 CUMA

kitap

Bugün Radikal Kitap günü

Depremleri ve tsunamiyi anlatan en iyi 9 kitap.

Kinzer, Ortadoğu'da patlayan isyanları yazdı.

Basılmamış kitap avı

Delete*

*Sil

"Kitap değil, örgütsel doküman"

Türkiye'de ilk kez bir kitap, basılmadan toplandı. Ergenekon savcılarının talebi üzerine mahkeme, Ahmet Şık'ın kitap-taslağının örgütsel doküman olduğuna karar verdi. Polis de bir yayınevi, bir gazete, bir ofis ve eve giderek kopyaları sildi.

"Taslağımı nasıl sildiler?"

Radikal'den Ertuğrul Mavioğlu, polisin kitap silme ziyaretini anlatıyor: Öğle saatlerinde telefondaki ses "Bir tebligatta bulunmak istiyorum" diyordu. Gazetedeydim, geldiler ve tebligatı yaptılar: "Kitabın taslağını ver, yoksa Ergenekon'a yardım etmiş olursun!" S18-21

GÜNDEM

POLİTİKA

Susurluk skandalının 15 yıllık anatomisi S22

GÜNCEL

Savcıya göre Hacı Bektaş bir 'Aziz' S09

DÜNYA

Libya krizi aslıda komuta NATO'da S37

Şekil C.16. Radikal’in 25 Mart 2011 Tarihli “Basılmamış kitap avı” Manşeti

ÖZGEÇMİŞ

1959 yılında Kütahya'da doğdu. İstanbul Haydarpaşa Lisesi'nden mezun oldu. İTÜ Makine Fakültesi Genel Makine Mühendisliği bölümünde okudu. Çeşitli gazetelerde çalıştıktan sonra 2012 yılında Radikal gazetesinden ayrıldı ve emekli oldu. Anadolu Üniversitesi İşletme Fakültesi'nde mezun olduktan sonra İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde gazetecilik alanında yüksek lisans yaptı. 2015 yılında Epos yayınlarından *Dezenformasyon* kitabı çıktı. Editörlüğünü Doç. Dr. Meltem Bostancı'nın yaptığı, Anahtar yayınlarından 2016 yılında çıkan *Eleştirel Medya Çalışmaları* kitabına *Dezenformasyonun Küreselleşmesi: Bir Örnek Olarak Batı Basınında NATO'nun Kosova Harekâtı* başlıklı makalesiyle katkıda bulundu. Aynı yıl Galatasaray Üniversitesi'nde doktora çalışmasına başladı. IBANESS'in 2017 yılının mart ve eylül aylarında düzenlediği kongrelerde sırasıyla *Eleştirel Ekonomi Politik Yaklaşım Çerçevesinde Sosyal Medya ve Dijital Emek Sömürüsü* ve *Karşılaştırmalı ve Normatif Perspektiften Türkiye'de Medya Sistemine Eleştirel Bir Bakış* başlıklı bildirilerini sundu. Aynı yıl Galatasaray Üniversitesi İlet-i-şim Dergisi'nin 27'nci sayısında *Korku Kültürü Çerçevesinde Medyada Korku Söylemi: Bir Örnek Olarak 31 Ekim 2016 Cumhuriyet Gazetesi Operasyonu* başlıklı makalesi yayınlandı. 2018 yılında Tarsus'da yapılan "Basın Sosyolojisi" temalı Prof. Dr. Cavit Orhan Tütengil Sosyoloji Araştırmaları Sempozyumu'na *Yurttaş Gazeteciliği Perspektifinden BirGün Gazetesine Eleştirel Bir Bakış* başlıklı bildirisiyle katıldı. 2019 yılında İlet-i-şim Dergisi'nin özel sayısında *Bir İktidar Gösterisi Olarak Halka Açık İnfazlar* başlıklı makalesi yayınlandı. USVES'in 2020 şubat kongresinde *Roland Barthes'ın İzinde Bir Cenaze Fotoğrafıyla Geçmişe Yolculuk Denemesi* başlıklı bildiriyi sundu. Chantal Mouffe'un *Demokratik Paradoks* (Epos), Ellen Meiksins Wood'un *Kapitalizmin Kökeni* (Epos) ve Catherine Evtuhov ile Richard Stites'in *Rusya Tarihi* (Tarih Vakfı Yurt Yayınları) eserlerinin de içinde olduğu çeşitli çevirileri yayınlandı.

TEZ ONAY SAYFASI

Üniversite	: T.C. GALATASARAY ÜNİVERSİTESİ
Enstitü	: SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
Hazırlayanın Adı Soyadı	: Ahmet Cevdet AŞKIN
Tez Başlığı	: Radikal Gazetesinin Monografik Bir İncelemesi: 1996-2016 Yıllarında Değişim ve Dönüşüm
Savunma Tarihi	: 16 /10 / 2020
Danışmanı	: Prof. Dr. Nilgün Tutal CHEVIRON

JÜRİ ÜYELERİ

Unvanı, Adı Soyadı	İmza
Prof. Dr. Nilgün Tutal CHEVIRON	
Prof. Dr. İncilay CANGÖZ	
Prof. Dr. Şükrü ASLAN	
Doç. Dr. Özlem Danacı YÜCE	
Doç. Dr. Itır ERHART	

Prof. Dr. M. Yaman ÖZTEK
Enstitü Müdürü